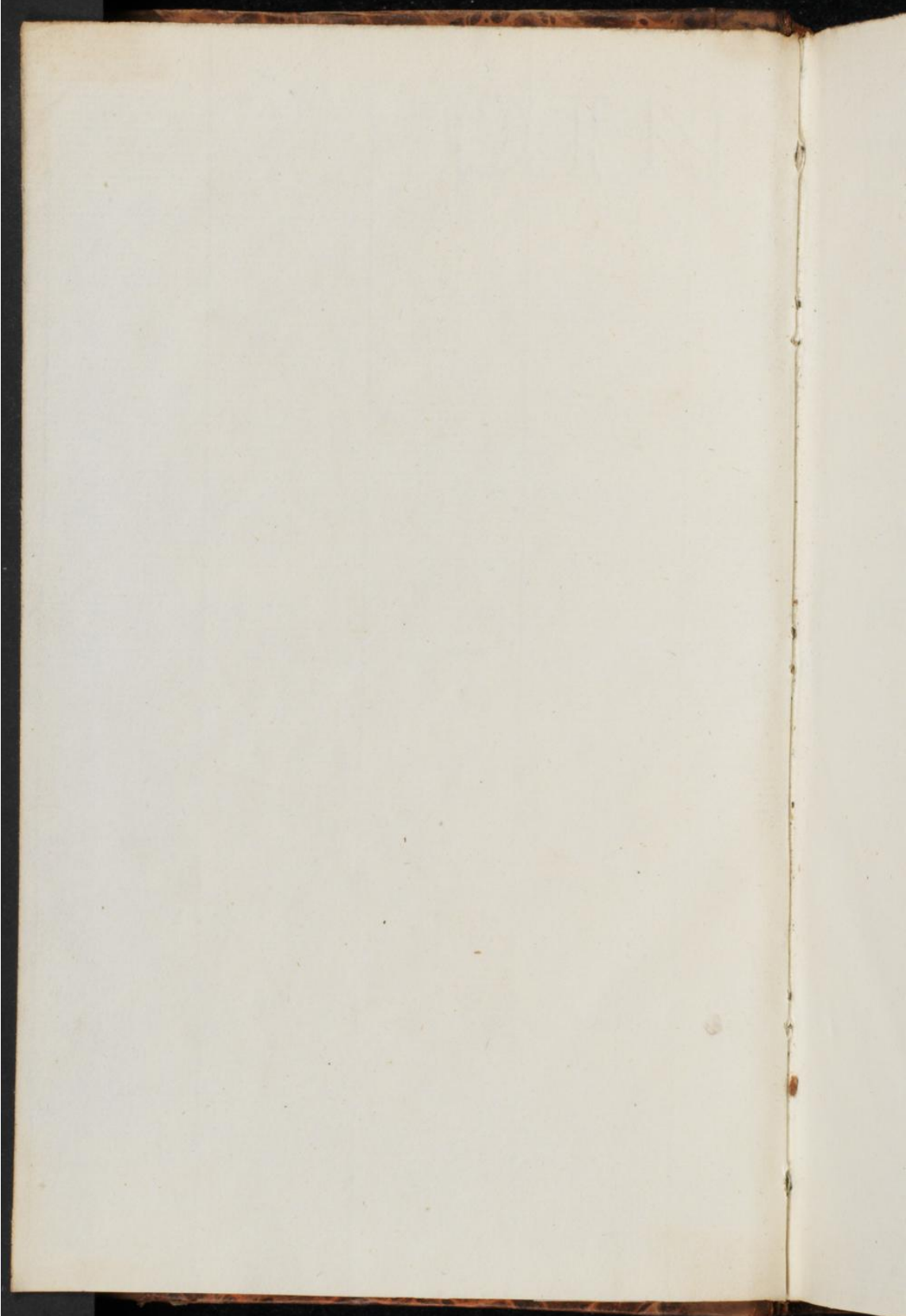

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

mit 10 Kniffesta feln

Nicht ausleihbar

V
WO

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XVI. DEEL.

VADERLANDSCHE
WOORDENBOEK
IN DREE

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK;
WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

ZESTIENDE DEEL.

FRE-FY.

MET KAARTEN, PLAATEN EN POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM BIJ
JOHANNES ALLART.

MDCCLXXXVL

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK

Rara

Niederl. g. 364

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

WESTINDIË

1784

MET KAARTEN, PLAKATEN EN PORTRETTEN.

43. g. 243

DE AMSTELDAMSE
JOHANNES ALBERT
INDOELKXVAL

V
W
F
malin v
hoor E
bij o
VENUS
FRED
naam o
doaden
met gun
de jaar
het jaar
het jaar
deren. M
ver van
van Tour
te oudste
heft men
men, de
kan de
doon in
aangezien
FRED
ding der
Hel/che E
was ooit ee
XVI. DE

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

FRE.

FREA, een Godin der oude *Saxen*, gelijk men wil, de Gemalin van *WODAN*, die hun Af-God was; de *Friezen* noemden haar *Frigia*; van welke benaaming de zesde dag der weeke bij ons *Vrijdag* genaamd word. — Andere hielden haar voor *VENUS*; ook werd zij in de gedaante van de Zon geëerd. —

Zie DU FRESNE.

FREDEGARIUS, bijgenaamd **SCHOLASTICUS**; deeze heeft zijnen naam onsterflijk gemaakt, door zijnen Letterarbeid, waarin de daaden der *Franken* beschreven zijn. Het werk vangt aan, met **GUNTRAM**, Koning der *Franken*, en eindigt met het vierde jaar der Regeeringe van **CLODOVEUS**; loopende dus tot op het jaar 739. Hetzelve is door zekeren **FREHER** vervolgd, tot het jaar 768, en verder door **DU CHESNE**; zie *Mieræus* en anderen. Menigmaal word ook **FREHER** gehouden voor den Schrijver van het kort begrip der *Geschiedenisfen*, van *Gregorius van Tours*, en van het vervolg der *Geschiedenisfen*; dan in de oudste Handschriften word zijn naam niet gevonden. Ook heeft men gedwaald ten aanzien van zijnen leeftijd; men meent, dat hij in wezen was geweest, ten tijde van **PIPIJN** en **KAREL DEN GROOTEN**; maar deeze dwaaling is veroorzaakt, door dat men het vervolg van **FREHER** voor zijn Werk heeft aangezien.

FREDEGONDE, was de Gemalin van **CHILPERIK DEN I**, Koning der *Franken*; een Schepzel, dat eer den naam van een *Helsche Furie*, dan die van *Vrouw* waardig was. — Niemand was ooit eerloozter, onkuischer, wreedaartiger dan zij. Afkom.

XVI. DEEL.

Y

sig

slig van het laagste soort van menschen in *Pikardie*, was zij eerst de dienaressse en daarna de vrouw, en volflagen meesteresse van den Koning. — CHILPERIK had reeds vijf kinderen bij ANDOUARIA: FREDEGONDE wist den Koning zodanig te believen dat hij ANDOUARIA verliet, en zig met haar in den Egt begaf. CHILPERIK daarna het oog geslagen hebbende op GALSANTA, oudste dogter van den Koning der *Wisigothen* in *Spanje*, deed FREDEGONDE, om haar en ANDOUARIA uit den weg te ruimen, de eene op haar bed vermoorden, en de andere in den stroom verdrinken. — Daarna blies zij haaren Gemaal alle onregtvaardige ontwerpen in, tegen zijne onderdaanen; dezelve met schattingen belastende, om oorlog te voeren tegen zijnen broeder, welken hij tot viermaalen toe hervatte; dan de laatste reize het te kwaad krijgende, werd hij, door SIGEBAL, binnen *Doornik* belegerd, alwaar hem niets overig was, dan de moed van FREDEGONDE. — Zij deed, door twee gehuurde Moordenaars, SIGEBERT ombrengen; en daarna MEROVEUS, den Zoon van CHILPERIK, mede van kant maaken, die getrouwd was, met zijne Moel BRUNHAUD. — Hier mede nog niet vergenoegd, deed zij haaren Gemaal vermoorden, om reden dat hij haar overspelig gedrag ontdekt had. — Dit verrigt hebbende, begaf zij zig naar *Parijs*, daar zij zig onder de bescherming stelde van CONTRAM. Om haare bloedschendige oogmerken te voldoen, trachte zij BRUNHAUD en CHILDEBERT insgelijks van 't leeven te berooven; doch haar plan niet kunnende ten uitvoer brengen, maakte zij een magtige toerusting ten Oorlog, ontnam CHILDEBERT *Soissons*, versloeg zijne Krijgsbenden, verwoestte *Champagne*, en hernam *Parijs* en andere nabuurige Steden. — Na de maate haarer ondeugden vervuld te hebben, stierf deeze eerlooze vrouw, in het Jaar 597. —

Zie de *Fransche Chronijk*, MIRÆUS
en anderen.

FREDERIK DE I, Roomsche Keizer, bijgenoemd *Babarossa*, wegens zijn roden baard, was de zoon van Hertog FREDERIK, met 't eene oog, van *Zwaben*, uit het geslacht van *Hohenstauffen*, die hem bij *Judith*, dogter van Hertog HENDRIK

DEN

DEN ZWARTEN van *Beijeren*, in den jaare 1121 had verwekt. In zijne jeugt gaf hij reeds blijken van zijne dapperheid, en was mede onder het geleide van Keizer KOENRAAD DEN III, zijns Vaders Broeder, in den optogt naar het H. Land, in het Jaar 1147. Zijn vader in den Jaare 1147 gestorven zijnde, volgde hij hem in het Hertogdom van *Zwaben* op, en kweet zich zo wel, dat Keizer KOENRAAD DE III, zijn eigen zoon voorbijgaande, hem op zijn doodbedde tot Rijksopvolger voorstelde. Dus werd hij in den Jaare 1152 den 4 Maart te *Frankfort* tot Keizer verkooren, en vijf dagen daarna van den Aartsbischop van *Keulen*, ARNOLDUS, te *Aaken* gekroont. Daarop hield hij te *Merseburg*, nog in het zelfde Jaar, een Rijksdag, om de verschillen tusschen den Markgraaf ALBRECHT van *Brandenburg* en HENDRIK DEN LEEUW, over de nalatenschap des Graaven HERMAN van *Wirtzeburg*, en die der beide *Deensche* Prinsfen, CANUT en SUENO, die om de Kroon twistten, te beslifen. Het eerste bleef steken, doordien de Keizer nog niet zo veel gezag had, dat de partijen het aan zijne uitspraak wilden overgeven. Maar de laatste strijd werd dusdanig bijgelegd, dat CANUT zig met eenige Landen moest vergenoe-gen, en dat SUENO uit handen des Keizers, wien hij ook de hulde deed, de Kroon ontving. Aan WALDEMAR, nabestaande deezzer Prinsfen, gaf hij ook zeker Hertogdom in *Denemar-ken*. Ter zelve tijd vereffende hij de zaak der twee tegen malkander verkorene Aartsbisshoppen van *Maagdenburg* zo-danig, dat zij beide van deeze waardigheid afstand deden, en daarentegen den Bisshop GUICMANNUS van *Zeitx*, op 's Keizers bevel, die hem ook naderhand met den ring en den staf beleende, voor Aartsbisshop erkenden. Wanneer hij in *Saxen* alles had in rust gebragt, ging hij naar *Beijeren*, en liet zich te *Regensburg* voor de tweede maal kroonen. Van daar begaf hij zich naar *Wurtsburg*, om aldaar de strijdighe-den, tusschen zijne Neven, Hertog HENDRIK DEN LEEUW en Markgraaf HENDRIK DEN II van *Oostenrijk*, wegens het Her-togdom van *Beijeren* ontstaan, bij te leggen; doch de uit-spraak werd niet voor den Jaare 1154 te *Goslar* gedaan, en de uitvoering niet eer dan na den eersten optocht des Keizers naar *Italie*, in den Jaare 1156, op den Rijksdag te *Regens-burg*

burg vastgesteld, wanneer het Hertogdom van *Beijeren* HENDRIK DEN LEUW toegekend, en de Markgraaf tot Hertog werd gemaakt, en zig met het Land boven de *Ens* moest vergenoegen. Op den zelfden Rijksdag te *Wurtsburg*, in den Jaare 1154, zette hij den Aartsbisfchop van *Ments* af, en stelde zijnen Kancelier ARNALDUS in deszelfs plaats. Vervolgens maakte hij zig tot zijnen eerften Veldtogt naar *Italie* gereed, waartoe hem de oproerige *Milanezen* en de klagten van den Paus, dat de Burgers van *Rome* noch Hem, noch den Keizer wilden gehoorzaamen, aanleiding gaven; hoewel ook anderzins door gansch *Italie*, naardien zedert LOTHARIUS DEN II geen Keizer aldaar was geweest, een verwarde toestand was, als hebbende de onderdaanen de meeste Graaven verjaagt, en Republieken opgericht. Wanneer hij aldaar in November des Jaars 1154 aankwam, liet hij, volgens gewoonte der *Frankische* en *Duitsche* Koningen, niet verre van *Piacenza*, in de *Campi Roncalii*, alle Leenmannen voor zig komen, om te vernemen, wie van dezelve tegen 't bevel hunner Leenheeren van deezen togt waren te huis gebleven; wanneer om deeze redenen niet alleen verfeide wereldlijke Heeren, maar ook de Bisfchoppen HARTWIJK van *Bremen*, en ULRICH van *Halberftad* hunne voorregten (*regalia*) ontnomen werden. Van daar trok hij voort in het *Milaneefche*; verbrandde de oproerige Steden *Chiëra* en *Affi*, en veroverde in den Jaare 1155 de met de *Milanezen* in verbond staande vesting *Tortona*, welke hij insgelijks in de afche leide. Vervolgens hield hij te *Pavië*, welke Stad hem bij de verovering van *Tortona* had bijgestaan, zijnen intogt, en werd aldaar met de *Longobardifche* Kroon gekroond. Hij nam vervolgens voor om *Rome* zelf te bezoeken, wanneer hem onderweeg Paus ADRIANUS DE IV ontmoette, en met veel nadruk de hardnekkigheid der *Romeinen* voorftelde. De *Romeinen* zonden den Keizer hunne Gezanten te gemoet, die onder andere floute redenen ook eene fomme van 5000 ponden zilvers van hem eifchten. Doch de Keizer betaalde hunnen hoogmoed, vermeersterde eene der voorfteden, en liet zig den 18 Junij des gemelden Jaars 1155 door den Paus in de *S. Pieterskerk* tot Keizer kroonen. Maar dewijl zulks zonder

ken-

teentel
en op
de ho
gon,
flechte
Na dat
tigen
land te
pen w
gelukki
Regent
als he
had,
in zijn
jaarte
MAN,
Jaar 11
gantche
werd o
keftijk in
rust in
oorlog te
slaus ni
Rijk opt
zaamheid
onderwor
ter, 1000
gewoond,
ke zilvers
re lude v
gaan. Te
des Gies
wegens h
nam hij e
volgende w
zig zedert
fchelde zig

kennisfe der Romeinen was geschied, verwekten zij deswegen een opstand; doch wierden van de Keizerlijken met bebloedde hoofden naar huis gezonden. Wanneer de zomerhette begon, begaf de Keizer zig naar *Spoletto*, welke plaats hij liet slechten, om dat dezelve hem niet had willen gehoorzamen. Na dat hij vervolgens *Apulië* wederom onder zijnen rechtmatigen Heer had gebragt, keerde hij wederom naar *Duitschland* terug, hoewel hij nog onderweeg veel gevaar onderworpen was. Wanneer hij eindelijk in den Jaare 1155 wederom gelukkig in *Duitschland* kwam, hield hij een Rijksdag te *Regensburg*, op welken ARNALDUS, Aartsbisfchöp van *Ments*, als hebbende in 's Keizers afwezendheid het Rijksbestier gehad, den Paltsgraave HERMAN over verscheide misbedrijven, in zijn Aartsbisdom gepleegt, beschuldigde, waar over ten jaartste de Keizerlijke uitspraak volgde, dat de Paltsgraaf HERMAN, nevens tien Graaven en andere Medehelpers, in het Jaar 1156 op de Rijksvergadering te *Spiers*, een hond een gantsche mijle verre moesten dragen. Op den zelve Rijksdag werd ook HENDRIK DE LEEUW, als boven gemeld is, werkelijk in het bezit van *Beijeren* gesteld. Na dat hij dus de rust in *Duitschland* hersteld had, maakte hij toerusting ten oorlog tegen de *Poolen*, die hunnen verdreven Hertog VLADISLAUS niet wilden aannemen, noch schatting aan het *Duitsche* Rijk opbrengen. Hij bragt dezelve ook haast onder gehoorzaamheid; en als zig hun Hertog BOLESLAUS den Keizer hadt onderworpen, moesten zij 2000 marken gouds aan den Keizer, 1000 marken aan den Vorst, die deezen tocht hadt bijgewoond, en 20 marken aan de Keizerinne, voorts 200 marken zilvers aan de Keizerlijke Raden betalen, en veele andere harde voorwaarden, welke zij echter niet hielden, ondergaan. Te *Wurtsburg* gaf hij na zijne terug komst uit *Poolen* des Griekschen Keizers Gezanten gehoor, maar welke hij wegens hunne stoute redenen bestrafte. In den Jaare 1157, nam hij een reis voor naar *Burgundie*, welk land hij op de volgende wijze wederom aan *Duitschland*, van het welke het zig zedert HENDRIK DEN IV. hadt afgescheurt, hechte. Hij scheidde zig, onder voorwendzel van bloedverwantfchap, van

Beijeren HEN, graaf tot Hertog n de Ens moest Wurtsburg, in den n Ments af, en plaats. Vervolgt naar Italic m en de klagen och Hem, noch gaven; hoewel edert LOTHARIUS en verwarde toe e mecke Graaven eer hij aldaar in hij, volgens ge n, niet verre van nmannen voor zig ve tegen 't bevel te huis gebleven; scheidde wereldlijke vijk van Bremen, (regalia) oom, t Milanese; ver. zi, en verovete in erbond staande ver asche leide. Ver hem bij de verov togt, en werd al ond. Hij nam ver wanneer hem oo , en met veel nstfelde. De Romi e gemoet, de on e van 5000 ponden ter betaalde hinnen an, er liet zig den den Paus in de S. dewijl zulks zonder ken.

zijne Gemalinne ADELHEID, en trouwde met BEATRIX, dogter van Graave REINALD den laaften van *Burgundie*. Maar doordien deeze REINALD door Keizer LOTHARIUS DEN II. was in den ban gedaan, en de executie tegen hem den Hertogen van *Zahringen* was opgedragen, en deeze reeds verscheide Steden hadden veroverd, maakte FREDERIK thans een vergeelyk met den zelven, uit kracht van 't welke hij hen *Lausanne*, *Geneve* en eenige plaatsen overliet, en het overige wegens zijne Gemalin in bezit nam, en zelfs geheel *Provence* wederom daaraan trok, latende zig van alle vasfaalen des *Burgundischen* Rijks huldigen. Ondertusfchen ontstonden 'er onlusten met Paus ADRIANUS, ter oorzake, als volgt. De Paus hadt na des Keizers terug reize naar *Duitschland* den door hem verdreven WILHELM van *Apulie*, wederom voor Koning van *Sicilie* en *Apulie* erkend, en met hem, buiten weten des Keizers, vrede gemaakt. Deeze nam zulks euvel op, zo dat hij terstond alle geestelijken in *Duitschland* verbood, voortaan eenige beneficien van het Pausfelijke Hof aan te nemen. Daar bij kwam, dat zeker Bisfchop van *Lunden*, in *Schonen*, op zijne terug reize van een bedevaart naar *Rome*, in *Duitschland* gevangen genomen, en kwalijk gehandeld was, zonder dat de Keizer genoegzaam onderzoek naar dit misdrijf hadt gedaan. De Paus zond daar op een Gezantschap van twee Kardinalen, nevens een harden Brief aan den Keizer, in welken onder anderen deeze woorden stonden: *Debes, gloriosissime fili, ante oculos mentis reducere, quàm gratanter & quàm jucundè alio (præcedenti) anno, Mater Tua, S. S. Romana Ecclesia, te suscepit, ... quantam tibi dignitatis plenitudinem contulerit.... Neque tamen pœnitet nos desideria tua voluntatis impleviffe, sed si majora beneficia Excellentia tua de manu nostra suscepiffet, si fieri posset, ... gauderemus.* Maar dewijl het woord *beneficium* toenmaals zo veel als *feudum*, dat is een leen, betekende, en de Keizer den Brief aldus uitleide, als of de Paus hem wegens de kroning voor een vazal van den Roomschen Stoel zagt te houden; en daar benevens zekere fchilderij van den Keizer LOTHARIUS te *Rome* in het *Lateraan* werd gevonden, in welke dezelve

op

op zijne knieën van den Paus de kroon ontving, met dit bij-
schrift:

*Rex venit ante fores, jurans prius urbis honores;
Post homo fit Papæ, sumit quo dante coronam;*

zo betuigde niet alleen de Keizer, maar ook alle geestelijke en wereldlijke stenden hun ongenoegen daar over, en schreven aan den Paus, dat zij hun rijk van niemand anders dan van God hadden, en dat zij de Pauselijke Kroning niet anders dan slechts als eene plegtigheid aanmerkten. De Paus verklaarde daarop zijne woorden aldus, dat het woord *conferre* alleenlijk zo veel wilde zeggen als *imponere*, dat is *opleggen*, of *begiftigen*, en *beneficium* zo veel als *bonum factum*, dat is *gunst*, of *weldaad*, en liet hem voorts door zijne gezanten verzekeren, dat hij geenzins van gedachten was, de achting en 't gezag des Rijks te kort te doen. Schoon nu de Keizer zig daar door liet te vrede stellen, voerde hij echter in den Jaare 1158 zijn leger naar *Italië*, werwaarts hem veele voornaame Vorsten, en onder dezelve de Hertog *LADISLAUS* van *Bohemen*, wien hij kort te voren den Koninklijken tijtel voor zig en zijne nakomelingen hadt gegeven, begeleidden. Zijn voornaamste oogmerk was om de *Milaneezen* te beteugelen, en den Koning van *Sicilië* *WILHELM*, die *Apulie* hadt bemachtigd, te verjagen. De eerste werden door eene harde belegering zodanig vernedert, dat zij hem op hunne knieën om vrede baden, en al wat de Keizer voorfloeg inwilligden. Na de belegering van *Milaan*, hield hij wederom in de zogenaamde *campi Roncalii* een algemenen leendag, op welken alle Italiaansche Vorsten en alle Burgermeesters in de Steden verschenen, en hunnen leeneed deden. Hij bestelde ook zekere commissie van 30 *Doctoren* in de rechten, die de Keizerlijke regten en regaliën in *Italië* zouden onderzoeken, en openlijk bekend maken, en dwong alle Vorsten en Steden, te zweeren, dat zij zig geene van zulke regten zouden aanmatigten. Ieder Stad moest

moest op den voornaamsten Kerktoeren den *Keizerlijken* Adelaar zetten. Doch dit alles kon niet beletten, dat de *Milanezen* in het volgende Jaar van nieuw opstonden, de *Keizerlijke* bedienden, die onder hen Burgemeesters wilden aanstellen, verdreeven, ja zelfs den Keizer naar het leven stonden. Zij werden derhalven naar *Marnica* gedagvaard; verscheenen daar ook; maar in plaats van berouw gaven zij tot antwoord, dat zij wel den Keizer den eed van getrouwheid hadden gezworen, maar den zelfen niet beloofd te houden; 't welk den Keizer dermaten verbitterde, dat hij de *Milanezen* in den Rijksban deed, en HENDRIK DE LEEUW, GNEFF, en andere *Duitsche* Vorsten, naar *Italie* riep, die terstond met hunne Legers kwamen, wanneer de Keizer op *Crema*, de zijde der *Milanezen* toegedaan, los ging, welke Stad zig ongemeen hardnekkig verweerde, maar ook daar door maakte, dat zij aan de vlamme en de plundering der soldaaten werd overgegeeven. Ondertusfchen was Paus ADRIANUS DE IV gestorven, en de meeste Kardinaalen verkooren ROLAND, die den naam van ALEXANDER DEN III aannam, in zijne plaats tot Paus; maar zommigen dedden eene nieuwe verkiezing, waar door OCTAVIANUS, onder den naam van VICTOR DEN IV, Paus werd. Om deeze scheuring te dempen, hield de Keizer in den Jaare 1160 te *Pavie* eene vergadering van Geestelijken; riep de beide Pauzen derwaarts, van welke echter VICTOR DE IV alleen verscheen, dien ook eindelijk van de Kerkvergadering de Pausfelijke waardigheid toegekend, en in het tegendeel ALEXANDER DEN III ontnomen werd, welke hem daarentegen in den ban deed. Naderhand oeffende hij wraak tegen de *Milanezen*, en zwoer, niet eerder *Italie* te zullen verlaten, noch de kroon wederom optezetten, voor dat hij hen had uitgeroeid. Na een tweejaarig beleg werd die Stad in den Jaare 1162 veroverd, en tot aan de Voorfleden geslecht; de inwooners werden gebannen, en de grond, daar die Stad had gestaan, als een vervloektè grond, met zout bestrooid, moeten de de Kommandant van *Milaan*, GUALPHAGUS, eenige dagen als een hond aan een keten onder des Keizers tafel leggen. Vervolgens hield de Keizer te *Pavie* een prachtig vreugdefeest,

feest,
le Lu
nen d
Durge
1162
hield
maar
onpar
Maar
scheen
Hij t
Zwe
116
den
eenige
Sard
dit El
had.
den Ja
van de
NAD
III ver
Jaare
eede na
verbond
doen o
ren, na
ogr na
te Itali
Milan
maiden
den ke
Campi
dering,
der afg
ite te v
hadden
en nam

feest, wanneer hij en zijne Gemalin de kroon droegen, en alle *Lombardische* Bischoppen, Edelen, en Magistratsperfoonen daar tegenwoordig waren. Ook stelde hij in alle Steden Burgemeesters aan, en begaf zig daar op nog in het Jaar 1162 naar *Besançon*, alwaar hij een plegtelijken Rijksdag hield, op welken ook de Koning van *Frankrijk*, hoe wel maar een dag lang, mede tegenwoordig was, hopende door onpartijdige scheidslieden de scheuring der Kerke bij te leggen. Maar naardien ALEXANDER DE III daar wederom niet verscheen, bevestigde de Keizer VICTOR DEN IV in 't Pauschap. Hij beleende ook aldaar WALDEMAR met de Koninkrijken van *Zweden*, *Denemarken* en *Noorwegen*. In het volgende Jaar 1163 hield hij te *Worms* en *Ments* Rijksdagen, en ging in den herfst naar *Italie*, doch zonder een Leger; alleenlijk om eenige Rijkszaken af te doen, en maakte zekeren Heer uit *Sardinie*, BARRASON genoemd, op zijn verzoek, Koning van dit Eiland, na dat hem dezelve deswegen den leeneed gedaan had. Daar op trok hij wederom naar *Duitschland*, en als in den Jaare 1164, Paus VICTOR DE IV stierf, en de Kardinaalen van deszelfs partij nevens den Keizerlijken Aartskanselier RARNALD GUIDO van *Crema* onder den naam van PASCHALIS DEN III verkooren, bevestigde hij denzelven; en na dat hij in den Jaare 1165 de Vorsten en Bischoppen in *Duitschland* mee eede aan denzelven op het Rijkskonvent te *Wurtsburg* had verbonden, en te *Aken* het Graf van KAREL DEN GROOTEN doen openen, latende denzelven door PASCHALIS Kanouizeren, nam hij in den Jaare 1166, in November, den vierden togt naar *Italie* aan. Want de Keizerlijke bedienden hadden de *Italiaanen* met onbillijke belastingen zodanig gedrukt, dat *Milaan*, nevens andere Steden, een verbond tegen dezelve maakten, hoe wel zij hunnen plicht als Leenmannen omtrent den Keizer niet te buiten gingen. Wanneer de Keizer in de *Campi Roncalii* kwam, hield hij aldaar een algemeene vergadering, bij welke PASCHALIS wederom bevestigd, en ALEXANDER afgezet wierd. Vervolgens zocht hij ALEXANDER uit *Italie* te verdrijven; veroverde op de *Grieken*, die zig met hem hadden verbonden, *Ancona*; doodte bij de 9000 *Romeinen*, en nam 3000 derzelven gevangen. Hij vervolgde deeze over-

winning, en kreeg zelfs *Rome* in, wanneer hij *PASCHALIS* bevestigde, hem van alle *Romeinen* deed huldigen, en zijne Gemalin van hem liet kroonen, moettende *ALEXANDER* de vlucht neemen. Ondertusfchen vatten de *Milanezen* nieuwen moed, en begonnen in den Jaare 1167, den 27 April, *Milaa*n wederom op te bouwen; versterkten deeze Stad met wallen en grachten, om dat zij zonder den eed, aan den Keizer gedaan, niet te breken, geen muuren mogten oprechten. Ja zij bouwden in het volgende Jaar nog eene Stad, welke zij, in spijt van den Keizer, en ter eere van Paus *ALEXANDER*, *Alexandrie* noemden, hoe wel zij, van de *Keizerlijken*, *Palearis* of *Stroos*stad geheeten wierd. waarom zij dan nog tegenwoordig den naam van *Alexandria Della Paglia* draagt. De Keizer deed wel de *Milanezen* en hunne Bondgenooten in den ban, maar dewijl dezelve zijn Krijgsvolk versloegen, en de pest in zijn Leger zeer woedde, was hij genoodzaakt, in den Jaare 1168, in Maart, *Italie* te verlaaten. Na zijne terugkomst in *Duitschland* befliste hij de versfchillen tusfchen de *Bisfchoppen* en *Vorften* van *Saxen* tegen *HENDRIK DEN LEEUW*, en als zijne neef *FREDERIK*, zoon van Keizer *KOENRAAD*, stierf, nam hij deszelfs Landen in bezit, en liet in den Jaare 1169 zijnen zoon *HENDRIK*, nog maar vijf Jaaren oud zijnde, met be williging der standen, door den *Aartsbisfchop* van *Kenlen* te *Aken* kroonen. Toen in het Jaar 1170 Paus *VICTOR DE IV* overleed, benoemde hij *JOHANNES*, Abt van *Strume*, in deszelfs plaats, en deed hem ten gevalle eene reis naar *Italie*, tegen *ALEXANDER DEN III*, die hem zedert zijne laatste reize in den Jaare 1168 had in den ban gedaan, en tegen de *Milanezen*, zelfs te *Wurtsburg* alle standen daar toe aanmoedigende, voorgeevende, dat *ALEXANDER DE III* de *Keizerlijke* waardigheid van *Duitschland* zocht op de *Grieken* te brengen. *HENDRIK DE LEEUW* nam ondertusfchen een tocht voor naar het *H. Land*, in welks afwezendheid de Keizer zijne vasaalen heimelijk ondervroeg, dat wanneer *HENDRIK DE LEEUW* mogt komen te sterven, of zij aan hem deszelfs Landen wilden overgeeven. Dit verdroot *HENDRIK* geweldig, en gaf aanleiding tot nieuwe vijandschap tegen den Keizer; hoe wel zominigen in twijffel trekken, naardien zulks op het

ge-

getuigenis van een eenig Schrijver, die lang na dien tijd geleefd heeft, steunt. Eindelijk ondernam de Keizer den lang beslooten zesden tocht naar *Italië*, met eene groote macht, en niet minder hoop, in den Jaare 1174. Hij belegerde terstond *Alexandrie*, maar kon niets daar voor uitrechten, om dat zo wel het Jaargetijde verlopen was, als ook om dat HENDRIK DE LEEUW met zijne onderhoorige troepen den Keizer niet te hulp kwam, en in tegendeel, niettegenstaande het dikwils herhaalde verzoek, naar *Duitschland* keerde; waar door dan de Keizer gedwongen wierd, na dat hij met de opvoerigen een stilstand had gemaakt, hem in den Jaare 1175 te volgen. Maar hij wierf versche troepen, en trok met dezelve in den Jaare 1176 naar *Italië*, wanneer hij echter den 24 Maj des volgenden Jaars niet verre van *Legnano* geheel verslaagen wierd; en door dien hij in dien slag het paard onder het lijf verloor, wierd hij vier dagen van ieder een voor dood gehouden. Doch hij bragt 'er het leven nog af, en kwam onverwagt te *Pavie* aan, alwaar hij door dit voorval zich liet bewegen om ALEXANDER DEN III den vrede aan te bieden, zodanig, dat de Keizer dien Paus voor rechtmatig zou erkennen, het Land, het welk de Kerk toebehoorde, en inzonderheid de goederen van de Gravinne MATHILDIS, wederom geven, een vijftienjaargen stilstand met den Koning van *Sicilië*, die zedert dien tijd den Paus in zijne bescherming had genoomen, en een zesjaargen stilstand met de tegen hem verbonde Steden zou maken, ten einde in dien tijd een vaste vrede kon gesloten worden. Daar op wierd in den Jaare 1177 eene bijeenkomst tusschen den Keizer en den Paus te *Venetie* gehouden, alwaar de Vredetraactaten wierden bezwooren. Men vind daar omtrent door de nieuwe Schrijvers vermeldt, dat, toen de Keizerlijke Prins OTTO door den *Venetiaanschen* Admiraal ZANT ter Zee was geslaagen, de Paus den gemelden Admiraal een ring gaf, welken hij in het water zou werpen, en daar door als met de Adriatische Zee trouwen; dat de Prins vervolgens op zijn woord van eere was los gelaaten, om aan den Keizer zekere voorstellen van vrede, in des Pauzen naam te doen, waar door dezelve zig had laten bewegen, van in persoon naar *Venetie* te gaan; dat, wanneer hij bij zijne intrede

den

SCHALIS be-
en zijne Ge-
na de vlucht
uwen moed,
Milaan we-
er wallen en
ber gedaan,
e zij bouw-
in spijte van
Alexandrie
is of Stroo-
woordig den
Keizer deed
ban, maar
pest in zijn
Jaare 1168,
in *Duitsch*
throppen en
en als zijn
erf, nam hij
1169 zijnen
de, met be-
in *Kenen* te
vroom de IV
ume, in des-
s naar *Italië*,
e laatste reize
gen de *Mila-*
aanmoedigen-
e Keizerlijke
en te brengen
cht voor wat
er zijne veld-
IK DE LEEUW
is Landen wil-
geweldig, en
en den Keizer;
dien zulks op het

ge

den Paus voor de *S. Martenskerk* vond zitten, hij hem naar gewoonte de voeten had willen kussen; maar dat de Paus daar mede niet was te vrede geweest, den Keizer den voet op den nek had gezer, en daar bij de woorden van den Psalmist misbruikt: *Op leeuwen en adderen zult gij treden*, enz. daar men bijvoegt, dat de Keizer den Paus had te kennen gegeven, dat hij zulks niet ter eere van hem, maar van *PETRUS* verdröeg; waar op de Paus had geantwoord, dat het zo wel tot zijne eere als die van *PETRUS* moest geschieden. Doch dit alles steunt alleen op zekere Schilderij, wordende nog tegenwoordig te *Venetie* gevonden, daar de Paus word voorgesteld den Keizer den voet op den nek zettende. Maar men moet weten, dat zulke Schilderijen oudtijds zeer gemeen waren, wanneer men namenlijk wilde verbeelden, dat de eene partij over de andere eenig voordeel behaald, en ze overwonnen had. Dus leest men, dat, als *CALIXTUS DE II* zijnen Tegenpaus *BURDINUS* had gevangen bekomen, hij denzelven in zekere Kamer van het *Lateraansche* Paleis onder zijne voeten leggende deed schilderen. En echter is het zeker, dat *CALIXTUS BURDINUS* nooit op den nek heeft getreden. Dus is het ook geleege met de Schilderij te *Venetie* van *FREDERIK BARBAROSSA*; waar bij nog komt niet alleen het algemeene stilzwijgen, maar ook het duidelijk tegenspreken der toenmaals levende Schrijveren, welke uitdrukkelijk melden, dat de Keizer en de Paus malkander alle bedenkelijke eerbewijzingen hebben aangedaan, en dat de eerste van den laatste den kus des vredes heeft ontvangen; dat hij hem de rechterhand heeft gegeven, en hem in de Kerk geleid; voorts dat hij, volgens 't gebruik van dien tijd, zijn steegelreep heeft vastgehouden, en als de Keizer voor hem op 't eerste gezicht op de knieën was gevallen, dat hij hem terstond heeft opgeheft, en gekust. Het verhaal, den jongen *Keizerlijken* Prins *OTTO* rakende, is ook valsch, dewijl *OTTO* toenmaals nog een klein kind was. Het zij echter zo het wil, de Keizer betoonde ondertusfen, toen hij in den Jaare 1177 naar *Duitschland* kwam, *HENDRIK DE LEEUW* zijne gramfchap, als alleen de oorzaak van 's Keizers ongeluk zijnde; en wanneer dezelve, na drie malen gedagvaard te zijn, om zich tegen de klagten der *Saxifche* Bifchoppen

en

en andere wereldlijke Heeren, wegens zijne harde Regeering, te verantwoorden, niet verscheen, deed hij hem in den Jaare 1180 in den Rijksban, ontzette hem van alle zijne Landen, en gaf het Hertogdom van Beijeren aan den Graave OTTO VAN WITTELSBACH, wiens voorouderen het zelve Keizer HENDRIK DEN III hadden ontveldigt, en het Hertogdom van *Saxen* gaf hij aan den Graave BERNHARD van *Ascanie* en *Anhalt*, zone van ALBERT DEN BEER. De Hertog HENDRIK wilde zig niet zo gemakkelijk laten verdrijven, maar zond de nieuwe Leenmannen met bloedige koppen naar huis. Doch toen de Keizer in eigen persoon tegen hem te velde trok, moest zig de Hertog onderwerpen, en met het Hertogdom *Brunswijk* en *Luneburg* vergenoegen; doch zo, dat hij alvorens drie Jaaren lang in *Engeland* als in ballingschap moest omzwerven. Van de overige Landen des Hertogs maakte de Keizer *Lubek* en *Regensburg* tot vrije Rijkssteden; ook onderwierp hij de Markgraafschappen *Stiermarken*, *Isirie*, *Vohburg* en geheel *Tirol* onmiddelijk aan het Rijk. Van de overige *Saxische* Landen hebben de Landgraaf van *Thuringen*, de Bischoep van *Bremen*, en inzonderheid de Aartsbischoep van *Keulen*, die *Engern* en *Westphalen* naar zig trok, al wat zij konden naar zig genomen. Ondertuschen verliep de tijd van den stilstand in *Italie*, wanneer de Keizer, op aanraden van zijnen zone HENDRIK, die gaarne tot Koning van *Italie* wilde gekroond zijn, in den Jaare 1183 te *Conflans* eene bestendige vrede sloot, en de hulding van de *Italiaansche* lieden ontving. In den Jaare 1184 liet hij te *Ments* met groote plegtigheid zijnen zoon HENDRIK en FREDERIK mondig maken; ging voorts naar *Italie*, en na dat HENDRIK met de *Siciliaansche* Erfprincesse getrouwd was, liet hij hem tot Koning van *Milaan* kroonen. Doch Paus LUCIUS DE III, dit ongaarne ziende, en noch andere redenen daar bij komende, scheen het op nieuw tot eene gevaarlijke verwijdering te zullen komen, welke echter zo wel door de dood van den laatstgemelden Paus LUCIUS DEN III, als ook door die van zijnen opvolger URBANUS DEN III gelukkig gesluit werd. Gedurende deeze voorvallen

kwa.

hij hem naar
de Paus daar
voet op den
Pfalms mis-
en, enz. daar
eunen gegee-
van PETRUS
het zo wel
Doch dit
e nog tegen-
voorgeleid
ar men moet
meen waren,
eene partij
wonen had.
Tegenpau-
n in zeeere
oeten leggen-
dat CALIXTUS
us is het ook
BARBAROS-
stilzwingen,
maals levende
Keizer en de
hebben anger-
tus des vredes
eest gegeven,
gens't gebruik-
ten, en als de
eën was geval-
tus. Het ver-
kende, is ook
ind was. Het
tuschen, toen
, HENDRIK DE
van 's Keizers
malen gedagvaard
sich Bischoppen
en

kwamen 'er van dag tot dag meer droevige tijdingen van der Turken voortgangen in het Oosten, waar door de Keizer werd bewoogen, met PHILIPS van Frankrijk, en HENDRIK van Engeland in een verbond te treden. Hij bragt een Leger van 150000 man op de been, liet een gedeelte van het zelve te water derwaarts gaan, en trok met het overige volk te land door Hungarie en over Constantinopel, en drong daar mede niet zonder groote moeite, wegens den tegenstand der Grieken door Aſie, tot in Sijrie door. Het begin voorſpelde gelukkige overwinningen, door dien hij zig niet alleen door de Grieken heen ſloeg, maar in twee treffens 16000 Turken doodde. Zie *Croiſades*, of *Kruisvaarten*. Maar tot allen ongeluk ſtierf hij den 10 Junij, des Jaars 1190; en melden de meefte Schrijvers van zijnen tijd, dat hij, met zijn Leger over de Rivier *Cijdnus* trekkende, en zig al te onvoorzichtig in het water wagende, is verdrinken; hoe wel anderen zulks tegenſpreken, en ſtaande houden, dat hij te *Seleucie* aan eene ziekte is overleeden. Hij heeft twee Gemalinnen gehad, welker eerſte, *ADELHEID* genoemd, des Markgraaven *THEOBALD* van *Vogburg* dogter, in den Jaare 1149 met hem trouwde, doch van hem in den Jaare 1153 gefcheiden werd. Daar op trouwde hij met *BEATRIX*, Erfdogter van Graave *RAINALD* van *Bourgondie*, en teelde bij haar *HENDRIK DEN VI*, zijnen opvolger; *FREDERIK*, Hertog van *Zwaben*, die aan de pest bij *Ptolomais* in den Jaare 1192 ſtierf, op wien zijn broeder *KOENRAAD* in het Jaar 1196 volgde; *OTTO*, Paltsgraaf van *Burgundie* en Stadhouder in het Koninkrijk van *Arelat*; en eindelijk *PHILIPS*, Hertog van *Thuringen*, die in den Jaare 1208 door Graaf *OTTO VAN WITTELSBACH* werd vermoord. *Conr. Urſperg. Morena de reb. Laud. pag. 448. Otto Blaſia & Otto Friſing. Chron. & de reb. Friderici I. Godefr. Viterb. Gunther. Ligur. Robert. de Monte. Helmold. Chron. Albertus Stadensis Pagi Crit. in Baron. Tom. IV. Roderic. de geſt. Frid. Burchardi Epiſt. de excid. Mediol. ap. Freher. Tom. I. pag. 236. Fort. Olmus Hiſt. de occult. advent. Venetias Alexandri III. Naucleri Chronogr. Vol. II. Sabellici Hiſt. Venet. lib. VII. Dec. 1. Juſtiniani Hiſt. Venet. lib. II. pag. 27.*

Cen-

Centu
Imp. /
Hemma

Fae
zoon
dogter
zo als
ren, i
dien d
Als zi
voogd
haar
Ieren
hij is
PHILIP
tot Ke
ontuſter
den, K
met Pa
mar co
te trek
Paus z
Aartsbis
otto te
ſte ſtand
Paus de
ene Ste
den daar
otto de
door otto
nen was
als Keis
toge na
gekroond
zijne Erf
hij altoos
HENDRIK

Centurie Magdeb. Cent. XII. cap. 10. Wugenseil Catalogus Imp. sub. Frid. I. Berneggeri Quest. Hist. Pol. Artopæus & Heumannus Dissertat. de Frid. I.

FREDERIK DE II, neef van Keizer FREDERIK DEN I, en zoon van Keizer HENDRIK DEN VI, en van CONSTANTIA, dogter van ROGERIUS, Koning van *Sicilie*, wierd gebooren, zo als zommigen willen, in den Jaare 1190, of volgens anderen, in het Jaar 1193, of 1194, of 1195, of ook 1196, door dien de Schrijvers van dien tijd daar omtrent zeer verschillen. Als zijn vader in den Jaare 1197 stierf, nam zijne moeder de voogdijschap aan, en bleef met hem in *Napels* en *Sicilie*, als haar erfelijk Rijk zijnde. Zijn vader had hem wel bij zijn leven door de standen tot zijnen opvolger laten verklaren, en hij is ook na deszelfs dood, en met hulp van deszelfs broeder PHILIPS van *Zwaben*, in het Jaar, 1198 van zommige standen tot Keizer verkooren; doch deeze verkiezing was wegens de onlusten van dien tijd zonder vrucht. (Zie PHILIPS van *Zwaben*, Keizer.) Maar na dat OTTO DE IV in den Jaare 1210, met Paus INNOCENTIUS DEN III, niet alleen in onmin geraakte, maar ook *Napels* en *Sicilie* als een Rijksteen zocht aan zig te trekken, zo als hij werkelijk *Napels* innam, bragt het de Paus zo verre, dat FREDERIK in den Jaare 1212 van den Aartsbischop van *Ments*, nevens eenige andere standen, tegen OTTO tot Keizer verkooren wierd, en dat vervolgens de meeste standen zijne zijde kozen, wanneer hij daarentegen den Paus de onder de vorige twee Tegenkeizeren aan zig getrokene Steden in *Italië* liet behouden. (Zie meer omstandigheden daar van op OTTO DEN IV, Keizer.) Na den dood van OTTO DEN IV, in den Jaare 1218 voorgevallen, werden hem door OTTO's broeder, den Paltsgraave HENDRIK, de Rijksteeken overgelevert, en hij van alle standen zonder tegenspraak als Keizer aangenomen; waar op hij in den Jaare 1220 een togt naar *Rome* deed, en aldaar van Paus HONORIUS DEN III gekroond werd. Dewijl hij ondertusfchen den Paus wegens zijne Erfstanden *Napels* en *Sicilie* niet veel betrouwde, bleef hij altoos in *Italië*, en deed in den Jaare 1220 zijnen zoon HENDRIK DEN VII van de standen tot Keizer verkiezen, en in het

ingen van der
e Keizer werd
DRIK van En-
een Leger van
n het zelve te
volk te land
ng daar mede
der Grieken
elde gelukkig-
en door de
1000 Turken
aar tot allen
en melden de
Leger over
orzichtig in
ren zulks te-
cie aan eene
gehad, wel-
n THEOBALD
m trouwde,
id. Daar op
RAINALD van
A, zijnen op-
n de pest bij
zijn broeder
Paltsgraaf van
en *Arelat*; en
e in den Jaare
erd vermoord.
B. Otto Blasia
Dodefr. Viterb.
brun. Albertus
devic. de gyl.
Preher. Tom. I.
Venetia. Ale-
ici Hist. Venet.
b. II. pag. 27.
Ca.

het Jaar 1221 kroonen, wien hij, als noch een kind zijnde, eerst den Aartsbischop van *Keulen* ENGELBERTUS, en na deszelfs dood den Hertog van *Beijeren* LODEWYK als voogd en tevens als Rijksvikaris toevoegde. Naauwlijks was FREDERIK gekroond, of de beide Graaven van *Thuscie*, MATTHEUS en THOMAS, verwekten in *Napels* onlusten, die hij terstond verjoeg, maar welke door den Paus van *Rome* in bescherming genomen werden. Dit gaf gelegenheid tot grooter verschillen, welke eindelijk in den Jaare 1224, door bemiddeling des verdreeven Konings van *Feruzalem*, JOHANNES VAN BRIENNE, voor zo verre werden bijgelegd, dat FREDERIK met deezer Konings dogter zou trouwen, het recht op *Feruzalem* voortzetten, als mede een togt naar het *H. Land* doen, 't welk de Keizer aannam. Maar door dien hij vreesde, dat de Paus bij zijne afwezendheid in *Napels* en *Sicilie* onlusten mogt verwekken, hield hij zijne gelofte niet; maar zijnde een paar dagen op Zee geweest, kwam hij onverrechter zake te rug; weshalven hem GREGORIUS DE IX in den ban deed; doch hij ondernam terstond in het volgende Jaar 1228 wederom dien togt, en maakte zulke voortgangen, dat de Sultan gedwongen werd, *Feruzalem*, *Nazareth*, *Joppe*, en andere plaatsen, den Christenen interuimen. Niettemin deed de Paus den Keizer ondertuschen, onder voorwendzel van een schadelijken en bespottelijken vrede met den Sultan gemaakt te hebben, ook om dat hij, nog niet volkomen van den ban ontslagen, naar het *H. Land* was gegaan, hem voor de tweedemaal in den ban, en zond een Leger naar *Napels*, om hem dat Rijk afte-
neemen; ook hief hij des Keizers eigen schoonvader JOHANNES op, om in *Sicilie* onlusten te verwekken. FREDERIK kwam dan met allen spoed uit het *H. Land* terug; stilde in korten tijd alle onlusten, verjoeg den Paus zelf uit *Rome*, en bereugelde de *Italianen* zodanig, dat eindelijk, door bemiddeling van zommige *Duitsche* standen, de Paus hem in den Jaare 1230 van den ban ontsloeg, waartegen de Keizer den Paus wegens gelede schade 120000 oncen gouds betaalde. De Paus was echter noch niet te vrede, maar hief des Keizers zoon HENDRIK DEN VII op, dat dezelve in het Jaar 1234 met eenige *Duitsche* stenden en met de Steden in *Lombardie* een ver-
bond

bond
 den Ja
 af, en
 geduur
 raede
 Rooms
 oproer
 den g
 Sardin
 dezelv
 zig te
 zwart
 voor
 delig
 lijk bi
 Kofim
 naar I
 De Pa
 droeg
 de Kei
 1240 de
 wierd v
 hij vrede
 zers, ee
 verwoittig
 wel ter
 schop ko
 IV in he
 te Lion
 te gelijk
 sche Geel
 re 1245
 RASPO,
 KOENRAA
 en kort c
 vervolgens
 Holland,
 vrouwdte
 XVI, DE

bond tegen zijnen vader maakte; maar wanneer de Keizer in den Jaare 1235 naar *Duitschland* was gekeerd, zette hij hem af, en zond hem naar *Apulie*, alwaar hij zijn leven in eene geduurige gevangenis heeft geëindigt; in zijne plaats deed FREDERIK zijnen tweeden ZOON KOENRAAD DEN IV tot *Roomsch* Koning verkiezen. En dewijl FREDERIK vervolgens de oproerige Steden in *Lombardie*, die het met zijnen zone hadden gehouden, met geweld tot gehoorzaamheid bragt, en *Sardinie* den Paus niet wilde wederom geven, deed hem dezelve op nieuw in den Jaare 1239 in den ban; verbond zig tegen hem met de *Venetianen*, en slooide uit, om hem zwart te maken, dat hij CHRISTUS, MOZES en MAHOMETH voor drie Aartsbedriegers had uitgescholden. De Keizer verdedigde zig tegen deeze beschuldigingen niet alleen schriftelijk bij alle *Duitsche* stenden en Buitenlandsche Koningen, Kardinaalen en anderen, maar trok ook met een groot Leger naar *Italië*, en handelde zijne vijanden zo als zij verdienden. De Paus daarentegen verzocht alle Koningen om hulp, en droeg ROBERT, zoon van Koning LODEWYK van *Frankrijk*, de Keizerlijke waardigheid op; vermaande ook in den Jaare 1240 de *Duitsche* Bischoppen, FREDERIK afzetten; doch wierd van beide afgewezen. Hij veinsde derhalven, als of hij vrede wilde maken, en schreef, met bewilliging des Keizers, eene Kerkvergadering uit te *Rome*; maar FREDERIK, verwittigd zijnde, dat het op hem gemunt was, bezette zo wel ter Zee, als te Lande, alle toegangen, dat geen Bischof kon naar *Rome* komen; weshalven INNOCENTIUS DE IV in het Jaar 1244 naar *Frankrijk* week, en een Concilie te *Lion* beriep, werwaarts hij FREDERIK dagvaardde, en te gelijk op nieuw in den ban deed. Hij trok ook de *Duitsche* Geestelijke Vorsten van hem af, zo dat zij in den Jaare 1245 HENDRIK, Landgraave van *Thuringen*, bijgenoemd RASPO, tot Keizer opwierpen, die ook FREDERIKS ZON KOENRAAD uit het veld sloeg, doch voor *Ulm* wierd gewond, en kort daar na in den Jaare 1247 overleed. De Paus bragt vervolgens een nieuwen Tegenkeizer, Graaf WILLEM van *Holland*, op de baan, en ten laatste wierden FREDERIKS vrouwdste vrienden hem ontrouw; onder welke voorna-

melijk zijn Kancelier PETRUS DE VINETIS was, die, niettegenstaande hij den Keizer te voren mondelijk en schriftelijk zeer nadrukkelijk had verdedigt, nochtans eindelijk zijnen Lijfaarts daar toe bragt, dat hij den Keizer met vergif van kant hielp. Hij eindigde dan in den Jaare 1250 te *Florenzola*, in *Apulie*, zijn leven; en zommigen zeggen, dat zijn natuurlijke ZON MANFREDUS hem eerst vergif toebragt; en als het zelve niet schielijk genoeg werkte, hem met een kusfen smoorde; hoewel anderen daar aan twijffelen, en zijn dood werd naderhand zelfs in twijffel getrokken, waarom veelen zig valschelijk voor hem hebben uitgegeeven. Voor het overige was FREDERIK een Vorst van ongemeene verdiensten, en hem ontbrak noch ijver, noch dapperheid, om de regten des Rijks staande te houden. Hij sprak *Latijn*, *Grieksch*, *Fransch*, *Italiaansch*, *Arabisch* en *Hoogduitsch* met de grootste vaardigheid, en zagt de vrije kunsten met alle magt te bevorderen; want men heeft hem de oprechting der Hooge Schoole van *Weenen* en *Napels* te danken, als mede dat ARISTOTELIS, GALENUS, en andere Schrijvers in de *Latijnsche* taale zijn overgezet. Daarentegen kan men ook zeggen, dat hij genegen was tot onkuischheid. Hij heeft vier Gemalinnen gehad, welker eerste, CONSTANTIA genaamd, dogter van Koning ALPHONSUS DEN II van *Arragon*, HENDRIK, boven gemeld, heeft ter wereld gebragt, en in den Jaare 1222 is gestorven. De tweede was JOLANTA, Erfdogter des Konings van *Jeruzalem*, die hem KOENRAAD DEN IV baarde, en in den Jaare 1228 overleed; bij de derde, IZABELLE, dogter van Koning JOHANNES van *Engeland*, had hij HENDRIK, Stadhonder van *Sicilie*, welke Gemalin in het Jaar 1241 is gestorven. Zijne vierde Gemalin was zeer rijk; doch haar naam is onbekend. Zommige laater Schrijvers spreken nog van twee andere; doch men kan 'er niets zekers van zeggen. Daar benevens had hij verscheide matresfen, van welke de vermaardste was BLANKA, marquissinne van *Montferrat*, die hem MANFREDUS, Vorst van *Tarento*, ENZIUS, of HENTIUS, of HENDRIK, Koning van *Sardinie*, en FREDERIK, Vorst van *Antiochie*, baarde. Zie de voorgemelde Schrijvers, als mede CISNERUS *orat. de vita FRIDERICI II. Imp.*

FRE.

En
van I
MAIN
bijna
heid e
ken,
vader
nige h
Luse
van I
merke
dat r
vees
kon
hem
der b
200 g
deez
Jaar
bektim
brengen
gen he
gens de
Hamber
den. B
borgche
had ged
en hem
in het H
FRIDERIK
me alle
ken ten
van Du
af, kw
kander,
Keizer.
WALDEMA
Schop van

FREDERIK DE III, bijgenoemd DE SCHOONE, was een zoon van Keizer ALBERT DEN I, en van ELISABETH, dogter van MAINARD, Hertog van *Karinthie* en Graaf van *Tirol*. Den bijnaam van den SCHOONEN kreeg hij wegens zijne levendigheid en welgemaaktheid: egter heeft hij nooit op de muntstukken, gelijk zommigen willen, deezen bijnaam gebruikt. Na zijns vaders dood, die in den Jaare 1308 vermoord werd, had hij eenige hoop tot de *Keizerlijke* waardigheid; doch HENDRIK van *Luxenburg* kreeg dezelve, en zocht de goederen van het Huis van *Habsburg* aan zig te trekken. FREDERIK, dit laatste bemerkende, liet zig tegen de *Keizerlijke* bedienden verluiden, dat reeds vijf Koningen wegens de *Oostenrijfsche* Landen hun leven hadden verlooren, en dat HENDRIK mischien de zesde kon worden; welke bedreiging van die uitwerking was, dat hem de Keizer 't leen daar van niet langer weigerde, doch onder beding, dat FREDERIK hem op den togt naar *Rome* met 200 gewapende ruiters zou begeleiden. Alzo nu HENDRIK op deezen togt zijn leven verloor, en de *Keizerlijke* troon een Jaar lang ledig stond, dacht FREDERIK denzelven zekerlijk te beklimmen, maar kon alle de Keurvorsten niet op zijne zijde brengen: want de Aartsbisshop van *Ments*, PETRUS, was tegen hem, om dat hij, nog Bisshop van *Basel* zijnde, wegens de voor zijn Sticht aangekochte goederen, *Lichstal* en *Hanberg*, van de *Oostenrijkers* veel overlast had moeten lijden. BALDUIN van *Trier* was een doodvijand van het *Habsburgsche* Huis, om dat FREDERIKS vader hem met de wapenen had gedwongen, om de inkomende toll'en aan den Rhijnstroom aan hem overtegeeven. JOHANNES, Koning van *Boheemen*, uit het Huis van *Luxenburg*, had reden om de verkiezing van FREDERIK te dwarsboomen, doordien het Huis van *Oostenrijk* met alle magt naar de *Boheemsche* kroon stond. Deeze trokken den Hertog van *Saxen*, JOHANNES, en den Markgraave van *Brandenburg*, WALDEMAR, van de *Oostenrijfsche* partij af, kwamen gezamenlijk te *Frankfort* aan den *Mainj* bij Malkander, en verkooren LODEWYK, Hertog van *Beijeren*, tot Keizer. Zommigen zeggen, maar met geen zekerheid, dat WALDEMAR in persoon niet tegenwoordig was. De Aartsbisshop van *Keulen*, HENDRIK van *Vornenberg*, hield in tegen

gendeel met alle magt de *Oostenrijksche* partij, voornamelijk om dat hem FREDERIK had beloofd, dat zijn broeder HENDRIK van *Oostenrijk* met des Aartsbischops broeders dogter zou trouwen. Bij deezen voegde zig de Paltsgraaf aan den Rhijn, RUDOLPH, als hebbende eene natuurlijke vijandschap tegen zijnen ligchaamelijken broeder LODEWYK; ook was hij door het *Oostenrijksche* geld omgekocht. Deeze beide trokken HENDRIK, Hertog van *Karinthie*, en RUDOLPH, Hertog van *Saxen*, aan hunne zijde, van welke de eerste tegen JOHANNES van *Luxemburg* een elsch op *Boheemen* maakte; deeze in het tegendeel oordeelde bij de verkiezing meer regt dan zijn broeder te hebben, als die eerst tot Bischop van *Pasfau* verkooren was, en dus geen wereldlijke Keurvorst te gelijk kon zijn. Deeze werden met malkander verkooren den 19 October in den Jaare 1314 te *Saxenhauzen*, een Steedje nabij *Frankfort* geleegen; FREDERIK van *Oostenrijk*, die zig daar ontrent onthield, voerde hem naar *Bon*, maar niet naar *Bingen*, gelijk eenigen voorgeeven, en liet hem aldaar door den gemelden Aartsbischof van *Keulen* met de gewoone plechtigheid zalven, wanneer de overige ondertusfchen LODEWYK te *Frankfort* verkooren, en kort daar na te *Aken* kroonden. Door deeze dubbele verkiezing en oneenigheid raakte *Duitschland* in een erbarmelijken toestand. De Steden van den *Neder-Rhijn* hingen LODEWYK, en die van den *Boven-Rhijn* FREDERIK aan, en de *Zwitzers*, die het noch met den eenen, noch met den anderen hielden, hadden thans de beste gelegenheid om hunne vrijheid, tot welke zij reeds onder de Regeering van ALBERT van *Oostenrijk* een goeden grond hadden gelegd, te vestigen. De beide Keizers trokken langen tijd heen en weer, voor dat het tot een treffen kwam: want de schermtuzelingen, welke bij *Spiers*, in *Zwaben*, bij *Eslingen*, aan de Rivier den *Nekker*, en in den *Elzas* tusfchen hen voorvielen, waren wel bloedig genoeg, maar niet magtig om een zo gewichtig verschil te beslifen. Eindelijk viel FREDERIK, met zijnen broeder LEOPOLD den prijswaardigen, in den Jaare 1322 in *Beijeren*, verwoestte dat Land, en dwong LODEWYK, dat hij zig met zijn volk in de vaste plaatsen moest werpen. Maar toen die van *Oostenrijk* kort daar na een kans

zoch-

zochten te wagen, doch al te diep in het Land waren ingedrongen, en hunne magt hadden verdeeld, als zijnde LEOPOLD met een gedeelte afgezonden om de goederen des Graaven van *Montfort*, die het met *Beijeren* hield, te vuur en te zwaard te verwoesten, trok LODEWYK met 32000 man tegen hen op, wanneer eindelijk tusschen *Oettingen* en *Muhldorf* een slag voorviel, die omtrent tien uren duurde. Het scheen in het eerst, dat de *Oostenrijkers* de overwinning zouden behaalen: want de *Boheemers* namen ten deele de vlucht, ten deele gaven zij hun geweer vrijwillig over, en wilden liever gevangen zijn, dan sterven; ja alles was aan den kant der *Beijerschen* in zo groote verwarring, dat men niet wist, of LODEWYK dood of levendig was. Doch eindelijk herzamelde SIEGFRIED SCHWEPFERMAN de vluchtenden, en stelde dezelve zodanig tegen de *Oostenrijkers* in slagorde, dat denzelven de wind en de zon in de oogen was; dit gaf den benaauwde *Boheemers* lucht, en liet den Burggraave FREDERIK van *Neurenberg* den vijand van achteren aantasten. Als de *Oostenrijkers* dezelve zagen aankomen, meenden zij, dat het krijgsvolk van LEOPOLDUS was, dat zig spoedde om hen te hulp te komen, als hebbende *Oostenrijksche* vaandels, welke gemelde FREDERIK uit list gebruikte; maar zij werden wel haast het tegendeel gewaar, en lieten den moed zakken, vooral, toen zij bemerkten, dat Keizer FREDERIK zelf gevangen was: want ALBERT van *Rindsmaul*, die het op hem den meesten tijd van den slag gemunt had, viel hem zodanig op 't lijf, dat hij zig eindelijk, de Burggraaf daar bij komende, moest overgeeven. HENDRIK, Hertog van *Oostenrijk*, raakte ook, met 1300 man, onder welke de voornaamste Edelen waren, in handen der vijanden, en kwam niet eerder weder los, voor dat hij 3000 dukaaten losgeld betaald, en nog daarenboven de Steden *Znojim*, *Castel*, *Laa*, en *Weitra* aan den Koning van *Boheemen* had afgestaan. Men bragt den gevangen Keizer in perfoon bij LODEWYK, die hem met deeze woorden ontving: *Mijn neef, wij zien u gaarne*; waar na hij hem op het Slot *Trausnitz* liet brengen. LEOPOLD was het meest bekommerd over dit ongeval, als oordeelende, dat hij al de schuld daar van had, om dat hij niet terstond

was opgetrokken, als hem zijn broeder van den aantogt der vijanden had kennis gegeven. Men zegt, dat hij na dien tijd 'er nooit vrolijk uitzag, en zelf met den duivel, om zijn broeder los te maken, een verdrag heeft gemaakt; doch dat hij deezzen gevaarlijken leidsman, die in de gedaante van een scholier bij hem kwam, niet had willen volgen, maar hem, door verscheiden maalen het teken des kruisfes te maken, had verdreeven. Het zij zo het wil, FREDERIK moest eenige Jaaren in de gevangenisfe blijven, tot dat hem LODEWYK zelf kwam bezoeken, en met hem een vergelijk maakte, 't welk van weerszijden, met het H. Avondmaal te genieten, werd bevestigd. De *Beijersche* Schrijvers melden, dat FREDERIK al zijn regt op het *Keizerrijk* heeft afgeftaan, en daar benevens belooft, alle ingenoomene Rijksfteden en Landen weder te geven; dat hij met LODEWYK een bestendig verbond tegen alle hunne vijanden heeft geflooten, en zig verplicht, den *Keizerlijken* tijtel geduurende het leven van LODEWYK niet te gebruiken. Maar de *Oostenrijfsche* Schrijvers brengen daar tegen in, dat zig de beide Keizeren zamen hebben vergeleken, om het Rijk met malkander te beftieren; dat de een zo veele eer als de ander zou genieten; dat alle leenen en andere gewigtige zaken door beiden afgedaan, en de hooge Vierschaaren des Rijks zo wel door LODEWYK, als door FREDERIK zouden besteld worden; en eindelijk, dat onder hen eene bestendige vriendschap en een eeuwig verbond zou zijn. Doch tegen dit laatstgemelde vergelijk doen zig veele zwarigheden op; want het is bekend, dat naderhand, toen FREDERIK den Koninklijken tijtel aannam, de Koning van *Boheemen*, op bevel van LODEWYK, een inval in *Oostenrijk* moest doen, om hem tot andere gedachten te brengen; en dat hem LODEWYK om deeze reden te *Inspruk* kwam bezoeken; doch dat zij vruchteloos van malkander scheidden. Indien FREDERIK langer geleefd had, zou men van deeze gantsche zake meer zekerheid hebben; maar hij stierf zeer schielijk; want de wormen groeiden bij zijn leven uit zijn lijf, en deeze bedroefde kwaal sleepte in den Jaare 1330 een Vorst in het graf, die voor den schoonsten van zijnen tijd wierd gehouden. Hij liet bij zijne Gemalinne ELIZABETH, dogter van JACOBUS DEN II, Koning van *Arragon*, na

twee

twee dogters, genaamd ANNA en ELIZABETH. Zie dezelve Schrijvers.

FREDERIK DE IV, gebooren Hertog van *Brunswijk en Luneburg*, de zoon van Hertog MAGNUS TORQUATUS. Terwijl hij zijn vader vroeg verloor, moest hij onder de aangematigde voogdijfchap van zijnen neef OTTO DEN KWAADEN veel verdriet uitstaan. Dezelve had onder anderen het Slot *Wolfenbützel* met zijn volk bezet, en deed uit het zelve die van *Brunswijk* veel schade; want hij nam menschen en vee weg, en handelde de gevangene burgers op het Slot zeer hard. Doch de Hertog FREDERIK maakte zig door den volgenden list meester van het Slot. Hij ging met zijnen neef OTTO naar beneden, om de Misse bij te wonen; veinsde, dat hem de neus ontsprong; keerde daar op weder te rug naar het Slot; liet de valbrug achter zig ophaalen; deelde aan de gevangene burgers van *Brunswijk* schietgeweer uit, en gaf aan de in het veld beftelde *Brunswijkers* een teken, dat het tijd was hem te hulp te komen. Hertog OTTO, onraad bemerkende, week naar *Cottingen*, en bemoeide zig zedert niet meer met de voogdijfchap. Toenmaals was WENCESLAUS, Keurvorst van *Saxen*, ook Hertog van *Luneburg*. Met deszelfs dogter ANNA trouwde Hertog FREDERIK, gelijk als zijn broeder, Hertog BERNHARD, met de tweede dogter van WENCESLAUS, MARGARETHA genaamd, ten einde daar door het *Luneburgsche* Land wederom aan het *Brunswijfsche* Huis mogt komen. Maar hij geraakte met zijnen schoonvader in onmin, om dat dezelve FREDERIKS moeder, CATHARINA, en deszelfs broeder, Hertog HENDRIK VAN ZEIL, wilde verjaagen. Hertog FREDERIK kwam met zijn volk zijne moeder naar *Zeil* te hulp. Maar terstond daar na, voor dat 'er eenige vijandlijkheden werden gepleegt, stierf WENCESLAUS schiekelijk. Des niettegenstaande voeren die van *Luneburg* met hunne Bondgenooten, den Bischop van *Minden*, den Graaf van *Schauenburg*, en andere, voort, met de gemelde Hertogin van *Zeil* te verdrijven. 'Er gebeurde in den Jaare 1388 te *Winfen*, aan de Rivier de *Aller*, een slag, in welken die van *Luneburg* en hunne medehelpers geheel verslagen werden,

den, en gedwongen, den gemelden Hertog BERNHARD, broeder van deezen FREDERIK, en tweede dogters man des verstorvenen WENCESLAUS, (wien die van Swicheld en Steinberge, Hildesheimfche vazallen, gevangen hielden) voor 7000 marken te losfen, en als hunnen Landvorst aanteneemen. Nog in het zelve Jaar nam Hertog FREDERIK het Slot *Irxheim*, of *Ierxheim* in, en bragt het aan zijn huis. In dat Jaar werd Graaf HENDRIK VAN HOHENSTEIN Bifchop van *Halberftad*, met wien Hertog FREDERIK tot aan beider dood, die in een Jaar gebeurde, in geduurige onlusten leefde; en deeze beide Heeren deden malkander met roven en branden groote fchade. In het Jaar 1383 had dezelve Hertog met de *Hildesheimfche* Stichtjonkeren, KOERT VAN SWICHELD en HANS VAN STEINBERGE te doen, die zig wel na den flag bij *Winzen*, in welken zij hem hadden bijgeftaan, volkomen met hem hadden verzoend, doch thans van nieuw begonnen vrij stout te worden. Daar op kwam het te *Beinem*, tuffchen *Wolfenbuttelt* en *Goslar*, den 14 of 21 October, tot een flag, in welken de Heer VAN STEINBERGE sneuvelde, en de Heer VAN SWICHELD werd gevangen genomen; moetende zig voor 7000 marken wederom losfen, welke hij tot rantzoen voor Hertog BERNHARD had ontfangen. In den Jaare 1395 stond deeze Hertog FREDERIK VAN HELDRUNGEN tegen die van ERFURT bij; en dewijl deeze bij die gelegenheid des Hertogs dapperheid leerden kennen, verkooren zij hem, na de uitkomst van dit verfchil, tot hunnen Befchermheer en Opperweldheer, namenlijk om hem in hunne oorlogen, die niet tegen het Rijk waren, bij te ftaan, waar voor zij hem Jaarlijks eene fomme gelds beloofden. De *Duitsche* Vorften zogten toen een dapperen Held, dewelke den zeer gehaaten WENCESLAUS kon te keer gaan, en hem te eerder van de *Keizerlijke* waardigheid berooven, fchoon 'er een ander in deszelfs plaats was. FREDERIK werd daar toe verkooren, en op den Rijksdag te *Frankfort*, op S. Urbanusdag, of den 25 Majj des Jaars 1400, van de aanwezende Keurvorften van *Elents*, RUPERTUS van de *Palts*, en RUDOLPH van *Saxen* tot *Roomsche* Koning verkooren; waar op den 20 Auguffij WENCESLAUS plegtelijk werd afgewet, toen de nieuwe Koning of

Kei.

Keizer FREDERIK reeds dood was: want dezelve was wel nevens zijnen broeder bij den Rijksdag mede tegenwoordig, maar na de verkiezing trok hij naar huis, voornemens zijnde om in het kort tot de kroning wederom te komen. Hij werd van veele Vorsten en grooten verzeld; maar op deeze reize, op S. Bonifaciusdag, of den 5 Junij, zijnde Pinxter avond, niet verre van *Fritzlar*, geweldigerhand overvallen, en om dat hij zig niet wilde laten gevangen nemen, gedood. Men zeide toenmaals, dat JAN VAN NASSAU, Keurvorst en Aartsbisfchop van *Ments*, de aanlegger van deeze daad was; welken echter anderen, voornamentlijk N. C. SERRARIUS en ZACHARIAS VICTOR, daar van vrij spreeken, en het komt wel meest daar op aan, om dat gemelde Keurvorst zig daar van met een eed heeft gezuiverd; om dat nog niemand een rechte oorzaak van vijandschap tusfthen hen heeft aangewezen; (want dat hij zou gevreesd hebben, dat hem EICHFELD wederom mogt afgenomen worden, is niet met al) voorts om dat de Graaf van WALDEK, van wien hier na zal gesproken worden, zelf den Keurvorst heeft onschuldig verklaart, en zig wegens deeze daad met den Keurvorst eerst moeten verzoenen; ook om dat de Keizer RUPERTUS in den brief, waar in hij de daders openlijk bestraft, niet van den Keurvorst spreekt. Maar dit is zeker, dat Graaf HENDRIK VAN WALDEK, Zoon van HENDRIK DEN YZEREN, die toenmaals bij den Keurvorst van *Ments* Raad en Hoofdman van het Slot *Rusteberg* was, den Keizer FREDERIK heeft aangevallen; maar waarom hij zulks gedaan hebbe, zo hij het niet op bevel van zijnen Heer, den Keurvorst van *Ments*, heeft gedaan, kan men niet zeggen. De gemelde VICTOR zegt, dat de gedachte Graaf wegens de *Lunenburgsche* Prinfesfe MACHTELDE, dogter van OTTO en MARGARETHA VAN MEKLENBURG, die in den Jaare 1333 met Graave HENDRIK VAN WALDEK, zijnen overgrootvader, getrouwd was, een eisch op het Hertogdom van *Lunenburg* had gemaakt, en begeerd, dat deeze eisch tot de vrouwelijke nakomelingschap van WILHELM zou voortgetrokken worden. Dat deeze eisch van des Graaven overgrootvader tegen WILHELM zelf was bijgebracht, en van KAREL DEN IV denzelven was toegeftaan, om namenlijk

100,000 marken fijn zilver uit dat Hertogdom te trekken. Maar wanneer men bij de daar op gevolgde onlusten niet tot zijn regt kon komen, schoon noch des Graaven grootvader, OTTO, noch zijn vader HENDRIK, bijgenoemd DE YZERE, ooit hun recht van aansprake hadden opgegeeven, had dus eindelijk de Graaf HENDRIK zig zelf, volgens de gewoonte van dien tijd, willen recht verschaffen, en den verkooren Keizer gevangen nemen, waar op, na krachtigen tegenweer, deszelfs dood was gevolgd. Ondertuschen werd zijn lijk naar *Wibrechtshauzen* gebracht, en de ingewanden daar uit genomen en begraven, maar het lijk zelf te *Brunswijk*, in de Domkerke, bijgezet. De overige gevangenen, die den Keizer hadden verzeld, werden op gegeeven verzekering, dat zij zig niet zouden wreken, losgelaten; maar de Hertogen van *Brunswijk*, FREDERIKS broeders, trokken bijna alle de *Saxische* stenden aan hunnen kant, en vielen in 't Land van den Keurvorst van *Ments* en van den Graave van *WALDEK*. De geenen, die hunne handen voornamentlijk aan den Keizer hadden geslagen, waren FREDERIK VAN HARTINGHAUZEN en CUNTZMAN VAN FALKENBERG. Deeze werden door hunne vervolgers in het Slot *Cabelhauzen* belegerd, doch ontvluchtten het, en werden eerst in den Jaare 1403 van Keizer ROBBERT door eene geregte lijke uitspraak, dewelke bij MEIBOMIUS gevonden word, aldus gedoemd, dat zij in het Sticht van *Fritslar* een eeuwigduurende zielmis en altaar zouden slichten; in de gevangenis, waar en wanneer het de Keizer wilde hebben, gaan, en voorts tien Jaaren buiten *Duitschland* blijven, en dat dit gedurende de vier eerste Jaaren zonder genade moest geschieden; maar dat de Keizer omtrent de zes andere Jaaren hen naar bevinding van zaken hunne terugkomst kon vergunnen. Voor het overige wordt Keizer FREDERIK geroemd, een kloek, dapper, rechtvaardig, en daar bij een vredelievend Vorst geweest te zijn. Bij zijne Gemalinne ANNA, dogter van WENCESLAUS, Keurvorst van *Saxen*, hadt hij twee dogters, ANNA en ELIZABETH, van welke de eerste met Hertog FRERIK DEN OUDEN van *Oostenrijk*, en de tweede met Graave GUNTHER VAN SWARTSBERG, of HENRIK, gelijk hem anderen noemen, is getrouwd geweest. *Rerum Moguntinarum lib. V. pag. 868 seq.*

sep. S.
in Br.
H. M.
in Im.
Germ.

FAE
wulke
tog ra
sluiten
Oosten
zudem
1415
het
fort
dijste
eerst in
namen
den st
LAUS
eindelij
Maart,
Keizerh
genegen
gen toe
den zijn
door een
of ten
sluis wil
en pl
DIRIND
die den
STLAUS
de Fran
twelf J
ondertust
Hungari
rijk, toe

seq. Schurtsfleisch Striſtur. *Waldeccianarum Antiquitat.* §. 10. Buntings. *Braunsch. und Luneb. Chron.* pag. 260 enz. H. Meibomii Jun. *Dissert. de Friderici ducis Br. & Lun. in Imperatorem electione & misera cæde*, Tom. III. *Rer. Germ.* p. 419. seq.

FREDERIK DE V, of DE III, gelijk hem anderen noemen, welke FREDERIK DEN SCHOONEN van Oostenrijk, en Hertog FREDERIK van Brunswijk uit het getal der Keizeren uitsluiten, was de zoon van Hertog ERNEST DEN IJZEREN van Oostenrijk, door hem bij ZIMBURGIS, dogter van Hertog ZIEMOVITUS van Masovie verwekt, en werd in den Jaare 1415 gebooren. Twintig Jaaren oud zijnde, trok hij naar het H. Land, en in zijn vijftiengste werd hij te Frankfort eenparig tot Keizer verkooren, en in zijn zeventiengste te Aken gekroond. Den togt naar Rome deed hij eerst in den Jaare 1452. dewijl 'er toen twee Pauzen waren, namenlijk EUGENIUS DE IV en FELIX DE V, die het wegens den stoel niet eens konden worden, tot dat eindelijk NICOLAUS DE V alleen tot Paus werd verkooren, van welken zig eindelijk FREDERIK eerst te Rome in den Jaare 1452, den 14 Maart, met de Lombardische, en drie dagen daar na met de Keizerlijke kroon liet kroonen. Dewijl hij van nature genegen was tot een still leven, liet hij dikwils dingen tot zijn nadeel lopen, die hem daar na hinderlijk konden zijn: want in den Jaare 1445 lieten hem de Boheimers door een gezantschap verzoeken, dat hij of hunne kroon, of ten minste de voogdijſchap over den onmondigen LADISLAUS wilde aanneemen; maar hij wilde geen van beiden doen, en gaf daar door gelegenheid, dat de Boheimers GEORG PODIEBRAD Voogd en Stadhouder van hunnen Koning maakten, die den Keizer naderhand, om dat hij hem den jongen LADISLAUS weigerde overtegeeven, beoorloogde. Dus deden ook de Hongaren, en dwongen hem, dat hij LADISLAUS, nu twaalf Jaaren oud zijnde, moest loslaten. Hij voegde hem ondertusſchen drie Stadhouders en Voogden, HUNNIADES in Hungarie, PODIEBRAD in Boheimen, en ULRICH in Oostenrijk, toe; doch de vroege dood van den meergemelden LADISLAUS,

SLAUS,

SLAUS, die in het Jaar 1458 voorviel, scheurde *Hungarie* en *Boheemen* van *Oostenrijk* af, en bragt het eene aan HUNNIADDES, en het andere aan PODIEBRED. MATTHIAS, Zoon van gemelden HUNNIADDES, beoorloogde in den Jaare 1477 den Keizer; en *Oostenrijk* moest, na dat 'er de vijand reeds groote brandstichtingen had aangerecht, hem met 100,000 guldens afkopen. Maar als dit geld niet op den bestemden tijd werd betaald, en de Keizer daarenboven den gevluchten Aartsbischoep van *Gran*, in weerwil van den Koning MATTHIAS, in zijne bescherming nam, begon de Oorlog in den Jaare 1480 op nieuws, wanneer gantsch *Oostenrijk* verloren ging; de schade zou nog grooter geweest zijn, bijaldien niet Hertog ALBERT van *Saxen* op eigen kosten een Leger had op de been gebragt, den vijand daar mede te keer was gegaan, en hem eindelijk in den Jaare 1487 tot een stilstand van wapenen had gedwongen. Na den dood van Koning MATTHIAS, in den Jaare 1490 voorgevallen, werd *Oostenrijk* volkoomen van de *Hungaren* verlost. Behalven deezen *Hungarischen* Oorlog, is die gevoert werd in de *Nederlanden*, de merkwaardigste, onder zijne Regeeringe voorgevallen, en door den hoogmoed van Koning KAREL van *Burgundie* veroorzaakt: want deeze, niet alleen Hertog van *Burgundie*, maar ook, door 't kopen van het Hertogdom *Gelder*, nu bezitter van gantsch *Nederland* geworden zijnde, wilde met geweld Koning zijn, en bood den Keizer aan, bijaldien hij hem hier in wilde genoegen geven, dat hij niet alleen de van *Frankrijk* afgescheurde Landen zou wederom aan *Duitschland* brengen, maar ook zijne erfdogter MARIA aan 's Keizers zoone MAXIMILIAAN ten huwelijk geven. Doch naardien des Hertogs verzoek werd afgeslaagen, vatte dezelve een grooten haat tegen den Keizer op, en zocht naar gelegenheid om hem denzelven nadrukkelijk te doen gevoelen. Wanneer vervolgens de Keizer den Landgraave HERMAN van *Hoesen*, welken de Domheeren van *Keulen* tegen hunnen Aartsbischoep ROBBERT, uit het *Paltsische* Huis hadden verkooren, in zijne bescherming nam, koos Hertog KAREL de zijde van den afgezetzten Aartsbischoep, en belegerde den Landgraaf binnen *Nens*, maar kon die plaats, wegens het

aan

aannaderende *Keizerlijk Leger*, niet veroveren, maar moest, wegens den inval der eedgenooten in zijne Landen, vrede maken, en het voormaals beloofde huwelijk tusschen den *Keizerlijken Prins* en zijne dogter van nieuws bekrachtigen. En alzo dit huwelijk na den dood van Hertog KAREL voltrokken werd, kwam het Huis van *Oostenrijk* tot deeze aanzienlijke erffenis, die echter dit Aarts Hertoglijke Huis, wegens veele binnen- en buitenlandsche onlusten en oorlogen, veele moeilijkheid heeft veroorzaakt: ja de *Keizerlijke Prins MAXIMILIAAN*, die twee Jaaren te vooren tot *Roomsch Koning* was gekroond, werd te *Brugge* den 5 Februarij des Jaars 1488 zelfs gevangen gezet. Keizer FREDERIK bragt derhalven tot zijne loslaating een Leger op de been; maar de oproerigen wachten het zelve niet af, maar lieten den Prins op zekere voorwaarden los. Gelijk nu Keizer FREDERIK veele buitenlandsche vijanden had, dus verwekten hem ook de binnenlandsche onlusten des Rijks veel moeilijkheid. Het grootste onheil veroorzaakte de twist tusschen den Aartsbisshop DIETHER van *Ments*, dien de Paus had afgezet, en tusschen Graave ADOLPH van *Nasfau*, welken de Paus in deszelfs plaats tot de Aartsbisshoppelijke waardigheid zocht te verheffen. De Keizer nam, op aanraden der Pausseijike Gezanten, de partij van den laatsten aan, niettegenstaande de eerste het gezag des *Duitschen Rijks* met grooten ijver tegen den Paus verdedigde. In *Beijeren* ontstonden ook eenige vijandlijkheden, wanneer Hertog ALBRECHT van *Beijeren* de vrije Rijksstad *Regensburg* buiten 's Keizers wege zocht te kooplen; welke onderneeming hem echter dezelve, met bedreiging van den ban, belette. De moeilijkheden, welke in *Holstein* na den dood van Graave ADOLPH van *Holstein* tusschen Koning CHRISTIAAN DEN I van *Denemarken* en den Graave van SCHAUMBURG wegens het Graaffschap *Holstein* ontstonden, belliste Keizer FREDERIK eindelijk zodanig in den Jaare 1469, dat de gemelde Koning in het bezit van 't gezegde Graaffschap zou gesteld worden, maar daarentegen den Graave van SCHAUMBURG 43000 goudguldens voor zijn recht uitkeeren. Het schein ook, dat Koning KAREL DE VIII van *Frankrijk* een oorlog in den zin had, dewijl hij de Prinsesse van *Bretagne*, welke aan Koning

MA,

MAXIMILIAAN verlooft was, ten huwelijk nam: doch de inval der *Turken* maakte, dat 'er eene vrede te *Senlis* in den Jaare 1493 getroffen werd. Voor het overige zijn de bekende *Concordata* tusschen hem en Paus NICOLAUS DEN V in den Jaare 1447, over het vervullen der openstaande Geestelijke ampten, opgerecht. Ook begon onder hem het *Zwabische* verbond in den Jaare 1488, dienende tot onderhouding van den binnenlandfchen vrede. Gelijk hij een groot liefhebber van kunsten en weetenschappen was, inzonderheid van de natuur- en wiskunde, dus wilde het geluk, dat onder zijne Regeering de Boekdrukkerij werd uitgevonden. Hij stierf te *Lints* in den Jaare 1493, bij zijne Gemalin' ELEONORA, dogter van EDUARD, Koning van *Portugal*, met welke hij in den Jaare 1452 trouwde, MAXIMILIAAN DEN I tot navolger in het Rijk nalatende. Zijne zinspreuk was: A. E. I. O. U. *Diarium vite Friderici III ap. Petr. Lambecium in Diario sacro itineris Cellens. Aeneæ Sijlvii hist. rer. Friderici III. Parcormite oratio in coronatione Friderici III. Narratio de Friderici Imp. in Italiam professione votiva. Fuggers Ehrenspiegel. enz.*

FREDERIK DE I, Koning van *Pruisen* en Keurvorst van *Brandenburg*, was de Zoon van FREDERIK WILHELM DEN GROOTEN, Keurvorst van *Brandenburg*, en van LOUIZE HENRIETTE, dogter van HENDRIK FREDERIK, Prins van *Oranje*, die hem in den Jaare 1657 te *Koningsbergen* ter wereld bragt. Terwijl zijn oudste broeder KAREL EMILIUS leefde, werd hem tot zijn aandeel het Vorstendom *Halberstad* gegeven; maar na deszelfs dood kreeg hij het Ambacht *Kopenik* tot zijn verblijf. In zijne jeud werd hij in alle Vorstelijke weetenschappen onderweezen; was mede bij den *Pommerfchen* veldtocht tegenwoordig, en stichtte in den Jaare 1686 de Ridderorde *de la Generosité*. In het Jaar 1687 kreeg hij eene zwaare beroerte, en wanneer men reeds geen ademhaaling bij hem bespeurde, liet hem zijn Hofmeester EBERHARD VAN DANKELMAN, tegen den raad der Geneesheeren, aderen, en behield hem daar door in het leven. In den Jaare 1688, den 10 April, aanvaardde hij de Regeering, hield

hield den
Pruisē w
een verbo
ten ten c
te delken
Denemar
April de 1
6 Majj R
de Franf
24 der la
maakte zig
foon daer
hij de
Kloof, S
Koningde
velde; Do
zonderlij
zig met de
gang der
dienst uit
het Jaar 16
den Koning
onweder 2
zond den
welke zig
ten, gelijk
ten bij Leu
ge het bele
flon hij he
GENE DEN
bij welke g
fchap, door
deed ook
van zijnen
Maanden
met zijne
KAREL PHIL
land van de

hield den 15 October te *Minden* een mondgesprek met den Prinsfe WILHELM HENDRIK van *Oranje*, en maakte met hem een verbond wegens de onderneeming op *Engeland*, gelijk hij dan ten dien einde 24300 man zond om de *Kleeffche Landen* te dekken. In den Jaare 1689 hielp hij 't verschil tusfchen *Denemarken* en *Holstein* bijleggen; liet daarentegen den 12 April de Kroon *Frankrijk* den oorlog aanzeggen, en nam den 6 Maj *Rhijnfels*, den 16 Junij *Keizersweert*, en den 11 Julij de *Fransche Schans* voor *Bon* weg. Daar op begon hij den 24 der laatstgemelde maand de vesting *Bon* te befchieten, en maakte zig den 15 October daar meester van, hebbende zijn perfoon daar in merkelyk bloot gefield. In het zelfde Jaar verkreeg hij de Orde van de *Koufband*, en ontving de huldinging te *Kleef*, *Sparenberg* en *Halle*, als mede in het jaar 1690 te *Koningsbergen*. Vervolgens ging hij wederom in *Brabant* te velde; floot met den Koning van *Spanje* bij *Waterlo* een afzonderlyk verdrag, en belette met zijne 20,000 man, welke hij zig met de *Nederlanders* liet vereenigen, den verderen voortgang der *Franschen*, en gaf veele menfchen, om den Godsdienst uit de *Palts* verdreeven, verblijf in zijne Landen. In het Jaar 1691 hield hij in 's *Gravenhage* een mondgesprek met den Koning van *Engeland*; liet de vesting *Spandau*, door het onweder zeer befchadigt, veel fchooner opbouwen, en zond den Keizer tegen de *Turken* eenige hulpbenden toe, welke zig bij *Salankemen* den 18 Augustus dapper kweekten, gelijk dezelve ook naderhand den 19 September het treffen bij *Leufe* bijwoonden, en in 't Jaar 1692 *BOUFLERS* dwongen het beleg van *Namen* optebreeken. In het zelve Jaar 1692 floot hij het huwelyk tusfchen den Keurvorst van *Saxen*, GEORG DEN IV, met de weduwe Markgravinne van *Anspach*; bij welke gelegenheid de Orde, genaamd *Goede Vriendfchap*, door deeze twee Keurvorften werd opgericht. Hij deed ook zijn best om de nieuwe Keurvorftelijke waardigheid van zynen fchoonvader te bevorderen, en ontving de hulde te *Maagdenburg* en *Halberftad*. In het Jaar 1693 behaalde hij met zijne troepen, onder het opperbevel des Markgraaven KAREL PHILIPS, in het treffen bij Landen, groote eere, deed afstand van de Stad *Colnau* voor 50,000 daalders, bij den vrede

van

Keurvorst van
WILHELM DEN
en van LOUIZE
Prins van Oran-
gen ter wereld
EMILIUS leefde,
Halberftad ge-
t Ambecht Kope-
hij in alle Vor-
mede bij den Po-
tte in den Jaare
et Jaar 1687 kon-
reeds geen admi-
Hofmeester zwer-
der Geneesheeren,
het leven. In den
Wij de Regeering,
hield

van *S. Germain* beloofd, aan *Zweeden*, en verkreeg daarentegen van den Keizer de verwachting op het Hertogdom *Limburg* en het onderhoorige Leen. In den Jaare 1694 wijdde hij op zijn Geboortedag de *FREDERIKS* Universiteit te *Halle* in; maakte de Rivier de *Saal* door sluizen bevaarbaar, liet van nieuws aan den Keizer 6000 man over tegen de *Turken*, en hielp mede, door zijne den *Hollanders* toegezondene hulpbenden, de vesting *Huij* veroveren. In 't Jaar 1695 stond hij den Keizer den *Swabischen* kreits af, en ontving daarentegen de *Keizerlijke* bevestiging aangaande de Graaflijke *Limburgsche* goederen in *Frankenland* en *Zwaben*, welke hem dezelve Graaf reeds in het vorige Jaar had aangeboden. In het zelfde Jaar hielp zijn Krijgsvolk de Steden *Casal* en *Namen* innemen. In 't Jaar 1696 deed hij den Czaar eenige Ingenieurs over, om het veroveren van de vesting *Azof* te verhaasten, en werd te *Kleef*, alwaar hij zig onthield, om zekere zaken in order te brengen, van den Koning van *Engeland* bezocht. In het Jaar 1697 trok hij naar *Koningsbergen*, en werd aldaar, gelijk als ook kort daar na te *Berlijn*, van den Czaar, die onbekend onder zijn geleide was, bezogt, en maakte met denzelven eene zeer vertrouwelijke vriendschap. Bij den *Rijswijkschen* vrede liet hij den te *S. Germain* geslootenen vrede mede bevestigen, betaalde ook den Koning van *Poolen*, *FREDERIK AUGUSTUS*, 30,0000 rijksdaalders, waar voor hij den *Pietersberg*, bij *Halle*, 't erfvoogdijfschap over de Abtdij *Quedlenburg* en het *Keur-Saxische* Recht op de Stad *Nordhauzen* aan zig bragt. In den Jaare 1698 nam hij bezit van *Quedlenburg*, en voerde aldaar, na gedaane huldiging, den accijs in, waar mede de Abdisse en haare *Saxische* nabestaanden niet wel te vrede waren. Hij liet vervolgens van den Koning van *Poolen* de Leenen wegens *Lauenburg* en *Butow* heffen, en ontving van denzelven te *S. Johansburg* een bezoek. Ook vermeersterden zijne benden, op het einde des Jaars 1698, de Stad *Elbingen*, welke zijn vader bij de *Welausche* tractaaten, als een hypotheek van 400,000 rijksdaalders, was in pand gegeven; doch in het Jaar 1700 ruimde hij dezelve den *Poolen* wederom in; liet van de gemelde somme 100,000 rijksdaalders vallen, en nam voor het overige geld de *Poolische* kroon, ne-

vens

wens an
met dit
eersten F
als dan
neemen.
de Nieu
Hohenfi
GENSTAN
bragt: hi
daar doc
Hollstei
toe fou
op de
hunne
in de fi
groote
vooren d
ingesteld
Duitsche
Keizer d
Republiek
het eers
billek ont
dat door
mannelijke
sterven, ge
Spaansche
nar het
mr. noodw
ting Krize
nings van
waar van
zelfde ja
tijd toe,
in Poolen
dat zijne
kreeg ook
alle zijne I
XVI. DE E

vens andere kleinodien der Republiek, ten onderpand, doch met dit beding, dat wanneer de 300,000 rijksdaalders na den eersten Rijksdag niet terstond betaald wierden, *Brandenburg* als dan weder bezit van het gebied deezer Stad zou mogen neemen. In 't Jaar 1699 ontving hij de huldiging zo wel in de *Nieuw-Mark* als *Achter-Pomeren*, en trok het Graaffchap *Hohenstein*, het welk zijn vader aan den Graave van WITGENSTEIN had geschonken, wederom aan zig. In het Jaar 1700 bragt hij een aanzienlijk lichaam bij *Lentz* bijeen, en hielp daar door de *Travendaalsche* vrede tusfchen *Denemarken* en *Holstein* bevorderen. In 't Jaar 1701 verhief hij ziju tot nu toe souverain Hertogdom *Pruisen* tot een Koninkrijk, waar op de kroning van den Koning en de Koninginne zelf in hunne kamer, maar de zalving door den Bisfchop *URSINUS* in de Hoofdkerk te *Koningsbergen*, den 18 Januarij, met groote pracht werd voltrokken, na dat de Koning daags te vooren de Orde van den *Zwarten* of *Pruisifchen* *Arend* had ingesteld en uitgedeeld. Niemand (behalven den *Paus* en de *Duitsche* *Ridder-Orde*) hadden 'er iets tegen, alzo zelfs de Keizer daar mede te vrede was, en de Koning, nevens de Republiek *Poolen*, onder de overige Christen Potentaten hem het eerst daar over geluk wenschten; dog de gemelde Republiek ontving door een afzonderlijk revers de verzekering, dat door deeze verheffing de *Poolfche* Rechten, bijaldien de mannelijke stam van Keurvorst *FREDERIK WILHELM* mogt uitserven, geen nadeel zou lijden. Wanneer de oorlog over de *Spaansche* opvolging begon, zond hij zijne meeste troepen naar het *Kleefsche*; gaf in het Jaar 1702 tien Regimenten, met noodwendige Krijgsbehoefsten, tot het beleg van de vesting *Keizersweert*, en raakte wegens de erffenisse des Konings van *Engeland* met het Huis van *Nasau* in verschil, waar van hier na, breder zal gesproken worden. In dat zelfde Jaar liet hij het bij de omstandigheden van dien tijd toe, dat de *Zweden* uit *Voor-Pomeren* door zijn gebied in *Poolen* rukten, te meer, naardien zij zelf zorg droegen, dat zijne grenzen niet wierden beschadigt. Hij verkreeg ook het privilegie van niet te mogen appelleren in alle zijne Landen, en rechte derhalven een Opper appellati-

ons gerecht te *Berlijn* op. In den Jaare 1703 liet hij de Stad *Nordhauzen*, welke de afgekochte rechten van den Koning van *Poolen* en Keurvorst van *Saxen* niet wilde erkennen, als mede uit hoofde van het in den Jaare 1700 gemaakte verdrag, de Voorsteden en het gebied der Stad *Elbingen* door zijne troepen bezetten, waar over de *Zweden* aangaande 't laatst-gemelde zeer misnoegt waren: te meer, dewijl zij, uit kracht van zeker tractaat of verbond, met *FREDERIK* in het Leger voor *Thoren* gestooten, nu gemakkelijker zig van gantsch *Poolsch-Pruisfen* en van de Stad *Elbingen* konden meester maken. In het einde deezes Jaars moest zig de hoofdvesting *Gelder* na eene insluiting aan de *Pruisfen* overgeeven, welke daar op, nevens andere plaatzen deezes Provintie, door de *Utrechtsche* en *Badensche* vrede het Huis van *Brandenburg* wierden toegewezen. In den Jaare 1704 sloot hij met den *Frankischen* Kreits, voornamentlijk met den Markgraave en de Stad *Neurenberg*, zekere tractaaten, om hen met zijne volkeren tegen *Beijeren* te beschermen, die zig ook in het treffen bij *Hochsted* zeer wel kweeten; maar altoorens de Rijks vrije allodiaale goederen des Graaven van *Geijer*, die dezelve eenige Jaaren te voeren, door zekere overeenkomsten, aan *FREDERIK* had afgestaan, behoudende maar alleen voor zig het bestier daar van, nevens het vruchtgebruik en stem voor zijn leven langte, bezitten, en de hulde ontfangen. In het Jaar 1705 bragt hij de Protestanten in den *Palts*, welke zedert de *Rijswijksche* vrede zeer hard gehandeld waren, eenige verligting toe, naardien de in zijn gebied leggende Kloosters hun uiterste best deden om een vergelijk te weeg te brengen, of dat zij anders even zo van den Koning van *Pruisfen* zouden gehandeld worden. Dus zorgde hij ook voor de Gereformeerden te *Rheinsberg*, welke plaats hij in 't Jaar 1703 den *Franchen* had afgenomen. Voor het overige bezette hij, met bewilliging des Markgraaven van *Bareuth*, deszelfs vesting *Blasenburg*, en maakte met den afgedeelden Markgraave van *Culmbach* zekere tractaaten, in welke dezelve aan den Koning zijn erfrecht op het Markgraafschap van *Bareuth*, na 't afsterven van de Regeerende linie, voor zeker Jaarlijksch pensioen, en een zetel te *Weyerlingen*, aflond. In den Jaare 1706 liet hij overal

an zijn
stond,
zen val
't Jaar
schap T
fouvere
nevens
kreits,
schen d
gedeele
overige
tenbur
derom
willigt
protest
de Mike
veel te
de Stad
verschil
van den
vergumt,
gen een
woog, z
Den Kroon
berlanden
van Denen
wee treffelt
Marienwer
ottervuur
belonnen ha
uit Polen v
Jaare 1710
en hield ve
het volgen
rakende de
den 25 Feb
prachtig begr
ELIZABETH B

aan zijne grenzen palen slaan, waar op het *Pruissische* wapen stond, en maakte daar door, dat de *Zweden*, toenmaals in *Saxen* vallende, aan zijn Land geen de minste schade deden. In 't Jaar 1707 kocht hij van den Graave van *SOLMS* het Graafschap *Teklenburg* voor 300,000 daalders, en kreeg ook het souveraine Vorstendom *Neufchatel*. In het Jaar 1708 zond hij, nevens eenige andere bestierders van den *Neder-Saxischen* kreits, eenige troepen naar *Hamburg*, om de verschillen tusschen den Raad en de Burgerij bij te leggen; van welke een gedeelte goedwillig in die Stad wierden ingenoomen, en de overige, op verzoek des Hertogs van *SCHWERIN*, in het *Mekelenburgsche* gelegd, dog op aanhouden der Ridderfchap wederom daar uit getrokken. Ter zelve tijd nam hij, met bewilliging des laatstgemelden Hertogs, niettegenstaande het protest des Hertogs van *STRELITS*, den volkoomen titel van de *Mekelenburgsche* Landen aan, om zijne verwachting zo veel te zekerder te maaken. In den Jaare 1709 trof hij met de Stad *Keulen* aan den *Rhijn* een vergelijk, waar door 't verschil over den moedwil, door eenige Studenten aan 't huis van den Resident gepleegt, wierd afgedaan, en denzelven vergunt, zijnen Godsdienst ongemoeid te oefenen: waar tegen een Pausfelijk brevet uitkwam, 't welk den Koning bewoog, zig op den Rijksdaag daar over te bezwaaren. Den Kroonprins liet hij in deezen Jaare den veldtogt in de *Nederlanden* bijwoonen, wanneer ondertuschen de Koningen van *Denemarken* en *Poolen* op de Sloten rondom *Berlijn* zeer treffelijk onthaald wierden. Met den Czaar hield hij te *Marienwerder* eene bijeenkomst, en verhoedde daar door het oorlogsvuur in *Duitschland*, naardien de *Rusfen* volkoomen beslooten hadden, de *Zweden*, welke door *Achter-Pomeren* uit *Poolen* vluchtten, langs denzelven weg te volgen. In den Jaare 1710 ging hij, nevens den Kroonprins, naar *Leipzig*, en hield een mondgefprek met den Koning van *Poolen*; en in het volgende Jaar trok hij naar *Holland*, om eenige zaaken, rakende de erffenisfe van *Oranje*, afte doen. Eindelijk stierf hij den 25 Februarij des Jaars 1713, en wierd den 2 Majj zeer prachtig begraven. Hij heeft drie Gemalinnen gehad, als: 1) *ELIZABETH HENRIKA*, dogter des Landgtaaven *WILHELM DEN*

VI van *Hesfencasfel*, die hem, in den Jaare 1680, LOUIZE DOROTHA SOPHIA baarde; 2) SOPHIA CHARLOTTA, dogter van ERNEST AUGUSTUS, Keurvorst van *Hanover*, bij welke hij twee Prinsfen verwekte, weker eerste, FREDERIK AUGUSTUS genoemd, in den Jaare 1685 is gebooren, en in den Jaare 1686 gestorven, en de tweede, FREDERIK WILHELM, gebooren in den Jaare 1688, den Koninklijken troon na hem heeft beklommen; 3) SOPHIA LOUIZE, dogter van Hertog FREDERIK van *Mekelenburg Grabau*. Voor het overige moet men zeggen, dat hij zijn Land door allerhande loffelijke ordonnantien in een veel schooner staat, dan hij het zelve bij 't aanvaarden zijner Regeering had gevonden, heeft nagelaten. Hij voerde een grooten staat, hield altijd een talrijk Leger op de been, en was een groot voorstander der geleerden; waar van onder anderen de Hooge School van *Halle*, de Societeit der wetenschappen, en de Ridderlijke Akademie te *Berlijn* kunnen getuigen. *Lunigs Reichs-Archiv. part. special. Cont. II. c. 4. f. 3. n. 54, 76, 86, 93. Cont. II. Suppl. alter. pag. 988. Grundfeste Europ. Pot. P. II. pag. 358, 400. Lundorp T. XIII. c. 45. Cellarii Hist. inaugur. Fabri Staats-Canceleij P. IV. cap. 9. pag. 447. P. V. cap. 3. pag. 10. cap. 1. n. 8. P. XIV. cap. 1 & 2.*

FREDERIK DE I, Keurvorst en Paltsgraaf aan den Rhijn, bijgenoemd DE OVERWINNAAR, anders ook de KWAAD FRIETZ genoemd. Zijn vader was LODEWYK MET DEN BAARD, en zijne moeder MACHTLD van *Savoije*. Na de dood van zijnen oudsten broeder LODEWYK kreeg hij de voogdijschap over deszelfs nagelaten zoon FILIPS; maar dewijl hij had voorgenomen buiten echt te leven, en deezen FILIPS tot zijn erfgenaam te verklaren, kreeg hij de Keurvorstelijke waardigheid en Regeering in eigendom. Keizer FREDERIK DE III was wel daar mede niet te vrede, om dat dit tegen de Gouden Bulle streed; maar dewijl FILIPS 's moeder en de Landstanden daar in bewilligden, ook de Paus NICOLAUS en de overige Keurvorsten hem voor Keurvorst erkenden, behield hij deeze waardigheid zo lang als hij leefde. Schoon hij in den Jaare 1471 van den gemelden Keizer wierd in den

ban

han ge
onderst
delberg
Trutz
Keizer
welke
mer de
hij uit
zonder
schap
zijn v
mede
en an
de oo
burg,
Paus de
ven, zo
laaten
wilde er
ADOLF
in oorlog
Tweeburg
temberg,
des niere
vens LOU
van DIET
bij Secken
lij, dat hi
met ook
graven van
vens veele
ze ontlog
moesten
somme
Ijenburg
100,000
gen ze oo
Bedaaven di

ban gedaan, agtte hij het egter niet, om dat niemand dorst onderstaan, denzelven uittevoeren. Ja hij maakte bij *Heidelberg* een sterk Slot, het welk hij, als men wil, *Trutz Keizer* (zo veel willende zeggen als: tot spijt van den Keizer) noemde. Hij voerde voorts verscheide oorlogen, in welke hij altijd gelukkig was. In het eerst had hij onlusten met de Graaven van *Lutzelstein*, *JAKOB* en *WILHELM*, welke hij uit hun Land verjoeg; en dewijl zij beide in ballingschap zonder kinderen stierven, trok hij in het Jaar 1452 dit Graafschap aan zig. Ook bragt hij *LODEWYK* van *Tweebrugge*, zijn nabestaande, als die het met zijne vijanden hield, als mede de Graaven van *Leiningen*, den Bisfchop van *Spiers*, en anderen, tot beter gedagten. Maar het merkwaardigste is de oorlog, welken hij wegens *DIETHERUS*, Graave van *Ifenburg*, en den Keurvorst van *Mentz* voerde. Want als de Paus deezen *DIETHERUS*, om dat hij hem niet wilde belooven, zonder des Pausen toestemming de Keurvorsten ooit te laten te zamen komen, voor geen Keurvorst van *Mentz* wilde erkennen, maar in den ban deed, en in deszelfs plaats *ADOLPH* van *Nassau* aanstelde, raakten deeze twee daar over in oorlog. Nu waren de Keizer, de Paus, de Paltsgraaf van *Tweebrugge*, de Markgraaf van *Baden*, de Graaf van *Wirtemberg*, en de Bisfchop van *Metz* op *ADOLPHS* zijde; maar des niettegenstaande maakte *FREDERIK* geen zwaarigheid, nevens *LODEWYK DEN RYKEN*, Hertog van *Beijeren*, de partij van *DIETHERUS* aanteneemen; ja, als het in den Jaare 1462 bij *Seckenheim* tot een slag kwam, was *FREDERIK* zo gelukkig, dat hij niet alleen eene volkomene overwinning behaalde, maar ook den Bisfchop van *Metz* *GEORG*, en *KAREL*, Markgraaven van *Baden*, insgelijks *ULRICH* van *Wirtemberg*, nevens veele andere Graaven en Heeren, gevangen kreeg. Deeze oorlog werd wel door des Keizers gezag bijgelegd, dog moesten de gevangenen voor hunne loslating eene groote somme gelds opbrengen, en de Keurvorst *DIETHERUS* van *Ifenburg* gaf in 't Jaar 1463 de zogenoemde Bergstraat voor 100,000 guldens in pand aan *FREDERIK*, bij wiens nakomelingen ze ook tot aan de *Westphaalsche* vrede is gebleeven. Behalven dit bragt hij nog veele andere goederen door den

te 1680, *LOUIZE*
ALOTTA, dogter
 over, bij welke
FREDERIK AUGUSTUS
 oren, en in den
FREDERIK WILHELM,
 en troon na hem
 ter van Hertog
 et overige moer
 de loffelijke or-
 ij het zelve bij
 heeft nageta-
 altijd een talijk
 onder der geleet-
 ool van *Halle*,
 idenlike Akade-
Reichs-Archiv.
 86, 93. Cont.
 rop. Pot. P. II.
 arii Hist. inau-
 bag. 447. P. V.
 1 & 2.

f aan den Rhijs,
 e *KWADE FRITZ*
DEN BAARD, en
 de dood van zij-
 de voogdijfchap
 ar dewijl hij had
 deezen *FILIPS* tot
 de Keurvorstelijke
 Keizer *FREDERIK*
 , om dat dit tegen
 pes 's moeder en de
 Paus *NICOLAUS* es
 vorst erkenden, be-
 s hij leefde. Schoon
 Keizer wierd in den
 ban

oorlog aan zig, als het Ampt *Boxberg*, het welk hij den Heere van *Rosenberg*, als mede *Turckheim*, dat hij den Graaven van *Leiningen*, en het Ampt *Boklenheim*, dat hij den Paltsgraave *LODEWYK* van *Tweebrugge* ontweldigde. Ook heeft hij in den Jaare 1441 het Graaffchap *Leeuwenstein* voor 14000 Rhijsche goudgulden van den laatsten bezitter, *LODEWYK*, gekogt. Weshalven, toen hij in den Jaare 1462, met bewilliging van zijn broeders zoon, *FILIPS*, en der nabestaanden, ook der Landstanden, met eene edele Juffer, *CLARA VAN TETTINGEN* genaamd, trouwde, en bij dezelve twee zoonen teelde, aan welke hij verscheide Heerlijkheden uitdeelde, wierden deeze Heerlijkheden van gemelden zijns broeders zoone *FILIPS* met het Graaffchap *Leeuwenstein* verwisfeld; en dus stammen van deezen *FREDERIK* af de Graaven van *Leeuwenstein*, of *Lowenstein*, en *Wertheim*. Hij stierf den 12 December des Jaars 1476. *Johannes Trithemius de reb. gest. FridERICI Palat. Paræus hist. Palat. pag. 226. seq. Leodius Genealog. comit. in Lowenst. Werth. &c. Tolner hist. Palat. Spener Sijlloge.*

FREDERIK DE II, Paltsgraaf aan den Rhijn en Keurvorst, bijgenoemd *DE WIJZE*, wegens zijn groot verstand, en bij de Protestanten *DE VROME*, wegens zijne genegenheid voor den Protestantschen Godsdienst, was de zoon van Keurvorst *FILIPS DEN OPRECHTEN*, en van *MARGARETA*, Hertogin van *Beijeren*. Hij was den 19 December des Jaars 1483 gebooren, en werd in zijne jeugd aan het Hof des Konings van *Spanje*, *FILIPS DEN I* gezonden, om aldaar in allerhande Vorstelijke oeffeningen opgevoed te worden. In zijne studien bragt hij het niet verre, om dat de pedanterij zijner Leermeesteren hem daar van terug hield; maar in de Ridderlijke oeffeningen, voornamenlijk in het te paard rijden, maakte hij zig zo bekwaam, dat hij bijna zijn weerga in dien tijd niet had. Hij toonde de eerste blijken van zijne dapperheid in den *Gelderschen* en *Venetiaanschen* oorlog. Na de dood van *FILIPS*, bij wien hij in groot aanzien was geweest, was hij bij deszelfs oudsten zoon *KAREL*, die naderhand onder de Keizeren de *V* van dien naam was, Hofmeester, waar over hem *WILHELM*

VAN

VAN CR
ook dor
moest v
zuster,
Daar op
den Jaar
ren, wa
om den
door ik v
dezelve
zeudelic
Commis
menlij
verfch
oof, in
de met
heeft hij
deert; en
man, va
nen opbr
broeder
schoon de
want men
Bischops
na de Ke
hebben. C
diaz opg
moet laten
du te gem
don vreden
Aond dat
daarenog
Rijksapp
naderhand
in het Beij
dat FREDER
over den G
DRIK, den

VAN CROY, Heer van *Chivres* en *Aarschot*, benijdde, die het ook door zijne lasteringen zo verre bragt, dat hij dat Hof moest verlaten, voornamelijk toen zijne liefde voor KARELS ZUSTER, ELEONORA, en haare wederliefde openbaar wierden. Daar op onthield hij zig een tijd lang te *Amberg*, tot dat in den Jaare 1519, KAREL DE V tot *Roomsch* Keizer werd verkoo- ren, wanneer hem de gezamenlijke Keurvorsten opdroegen, om denzelven de gedaane verkiezing bekend te maken. Daar door kwam hij op nieuw bij den Keizer in gunst, zo dat hem dezelve in de gewigtigste zaken gebruikte, en in zijne afwe- zendheid tot Rijksvikaris, en in het Jaar 1528 tot eersten Commisaris of President van den Rijksdag aanstelde. Voorna- menlijk gebruikte hem de Keizer toenmaals om de gerezene verschillen over den Godsdienst bij te leggen, gelijk hij ook, in het Jaar 1530, op den Rijksdag te *Augsburg* het meer- ste met de protesteerende standen verhandelde. Daar benevens heeft hij tweemaal het Rijksleger tegen de *Turken* gekomman- deert; en het gebeurde zelfs, dat de *Turksche* Keizer SOLY- MAN, van zijne aankomst hoorende, het beleg der Stad *Wee- nen* opbrak. In den Jaare 1544 volgde hij zijn overleeden broeder LODEWYK in de Keurvorstelijke waardigheid op, schoon deszelfs Zoon, OTTO HENDRIK, nog in leven was: want men had reeds in den Jaare 1524, door bemiddeling des Bischops van *Freisingen*, een vergelijk gemaakt, dat FREDERIK de Keurvorstelijke waardigheid voor zijn leven lang zou hebben. OTTO HENDRIK werd wel van zommigen tegen FRE- DERIK opgebitst; maar gelijk hij het bij de gedaane schikking moest laten berusten, zo moest hij ten laatste zelfs bekennen, dat de gemelde Keurvorstelijke waardigheid tot zijn eigen best door FREDERIK bekleed was. WILHELM, Hertog van *Beijeren*, stond daar in dien tijd ook wel naar, maar deed niets op; daarentegen vergunde de Keizer aan FREDERIK, den gulden Rijksappel in het *Paltsische* wapen te mogen zetten, dewelke naderhand, na het afzetten van Keurvorst FREDERIK DEN V, in het *Beijersche* wapen is overgebracht. Voor het overige, na dat FREDERIK zig lang te vergeefs had bemoeid, de verschillen over den Godsdienst bij te leggen, en zijn neef, OTTO HEN- DRIK, den Protestantschen Godsdienst niet ongenegen was,

omhelsde hij eindelijk ook denzelfen, en liet dien Godsdienst, in het Jaar 1546, door PAULUS FAGIUS, dien hij van *Straatsburg* beriep, openlijk in de *Pals* invoeren. Hier door verminderde des Keizers genegenheid voor hem, voornamenlijk door aanraden van GRANVELLE; waar bij nog dik kwam, dat hij aan zekere Rijksstanden Gezanten had gezonden, en dezelve om hulp verzogt, om zijnen gewaanden eisch op *Denemarken* uittevoeren, waar in hij egter zijn oogmerk niet kon bereiken. Ondertusfchen als zig de Keizer tegen de *Smalkaldische* bondgenooten wapende, bemoeide zig de Keurvorst FREDERIK, om de standen, welke dit verbond hadden aangenomen, wederom met den Keizer te verzoenen; maar niets kunnende uitrechten, zond hij den Hertog van *Wurtemberg* 300 ruiters en 600 voetknechten te hulp, uit hoofde van een afzonderlijk verbond, tusfchen hen beide geslooten; want anders zou FREDERIK niet mede in dit *Smalkaldische* verbond zijn getreden. Deeze troepen kweten zig tegen de *Keizerlijken* zeer wel; weshalven Keizer KAREL DE V een grooten haat tegen FREDERIK opvatte; dog naardien de Keizer in den beginne van den oorlog gelukkig was, verzoende hij zig weder met hem, en FREDERIK kwam in persoon bij hem, om hem om vergiffenis te bidden, of veel eer om zig te verontschuldigen; zijnde vervolgens door zijn toedoen verscheide andere Vorsten wederom met den Keizer verzoend. Wanneer in den Jaare 1548 het *Interim* uitkwam, maakte hij geen zwarigheid het zelve aanteneemen, op dat hij den Keizer niet van nieuw mogt beledigen. Eindelijk stierf hij in den Jaare 1556, in den ouderdom van 74 Jaaren. Deeze Keurvorst FREDERIK heeft omtrent het huwelijk zonderlinge ontmoetingen gehad. Eerst hoopte hij te trouwen met ELEONORA, zuster van Keizer KAREL DEN V, die hem ook niet ongenegen was; doch om dat hij toenmaals nog geen Keurvorst was, had dit geen voortgang, en zij trouwde met EMANUEL, Koning van *Portugal*; en als zij in den Jaare 1521 weduwe wierd, hield FREDERIK op nieuw daar om aan, maar zonder vrucht. Daar op wierd hem MARIA, dogter van Hertogdom *Gulik*, aangeboden; maar dewijl hij al te lang in be-

raad

mad m
Kloef;
volgens
voorget
bij het
NAND
genegen
maal n
mogtve
toedoen
nodig
te ra
huwel
II, Ke
hem de
van G
belluit
der die
Vendm
wen vo
te rekke
geleid,
des Her
van Beij
huwelijke
in her Ja
Koning va
la, zuste
na hem
dix III,
moete wa
werk ma
ren. Ve
goeden
gebouwe
II. Elec
Steidanus
XX. Thun

raad nam, trouwde zij met JOHANNES DEN III, Hertog van Kleef, met bewilliging van Keizer MAXIMILIAAN DEN I. Vervolgens wierd hem MARIA, Koningin weduwe van *Hungarie*, voorgeslagen, waar toe men hem ook hoop gaf, ten einde hij het door zijn broeder daar heen mogt brengen, dat FERDINAND Roomsch Koning wierd gemaakt; maar MARIA had geen genegenheid daar toe, en gaf voor, dat zij voor de tweede maal niet wilde trouwen. MARGARETHA, erfgenaame van MONTFERRAT, kwam ook in voorslag; dog zij kreeg, door toedoen van GRANVELLE, den Hertog van *Mantua*. Omtrent HEDWIG, dogter van SIGISMUNDUS, Koning van *Polen*, maakte FREDERIK zwaarigheid, om dat hij zig bij dezelve geen groot huwelijksgoed beloofde; weshalven deeze met JOACHIM DEN II, Keurvorst van *Brandenburg*, trouwde. Vervolgens werd hem de zuster des Hertogs van *Kalabrie* met een bruidschat van 60,000 dukaten voorgeslaagen; maar doordien hij tot geen besluit kwam, werd hem van den Koning van *Frankrijk* eene der drie Prinsessen, van *Navarre*, van *Guise*, en van *Vendome*, met een aanzienlijken bruidschat, om te trouwen voorgesteld, om hem dus van de *Oostenrijfsche* partij af te rekken; dog FREDERIK wierd daar door om den tuin geleid, en verwaarloosde het voorstel, rakende de zuster des Hertogs van *Kalabrie*. Men wil, dat de Hertog van *Beijeren* daar de meeste schuld toe had, en dat hij deeze huwelijken onder de hand heeft belet. Ten laatste trouwde hij in het Jaar 1532 met DOROTHEA, dogter van den gevangen Koning van *Denemarken* CHRISTIAAN DEN II, en van ISABELLE, zuster van Keizer KAREL DEN V, onder verzekering, dat men hem het Koninkrijk van *Denemarken*, tegen CHRISTIAAN DEN III, zou verschaffen. Maar daar kwam niet van, en alle moeite was verlooren, welke FREDERIK tot uitvoering van dit werk aanwendde. Hij teelde bij deeze Gemalinne geen kinderen. Voor het overige deed hij zijn best om zijne Land in een goeden stand te brengen, en versierde het zelve met heerlijke gebouwen. *Leodinus in lib. XIV. Annal. de reb. gest. Frider. II. Elect. Palat. Paræus hist. Palat. Tolnerus Hist. Palat. Sleidanus Comment. de statu religionis l. XVI, XVII, XVIII, XX. Thuanus hist. l. II. Spener Sijllog.*

FREDERIK DE III, bijgenoemd DE GODVRUCHTIGE, volgde OTTO HENDRIK op in de Keurvorstelijke waardigheid, gelijk deeze FREDERIK DEN II was opgevolgd. Zijn vader was JOHANNES DE JONGE, te *Simmeren*, Lid van 't Kamergeregte te *Spiers*, en zijne moeder BEATRIX, dogter van Markgraave CHRISTOFFEL van *Baden en Hochberg*. Hij werd in het Jaar 1515 gebooren, en aan verscheide, den *Roomschen* Godsdienst toegedaane hoven, als aan het *Lotharingische*, dat des Biscshops van *Luik*, en van Keizer KAREL DEN V, opgetrokken. Des niettegenstaande, na dat hij met de *Brandenburgsche* Markgravin MARIA, uit den Huize van *Anspach*, getrouwd was, deed hij belijdenis van den *Protestantschen* Godsdienst. In zijne jeugd begaf hij zig in den oorlog tegen de *Turken*, wanneer hij de plaats van Rijksvaandraget bekleedde. Daar op regeerde hij als Gouverneur de *Opper-Palts*. en eindelijk volgde hij zijnen neef OTTO HENDRIK in de Keurvorstelijke waardigheid op. Terwijl te dier tijd de verschillen over het H. Nachemaal onder de *Protestanten* meer en meer toenamen, was hij de eerste der Rijksvorsten, die belijdenis van den Hervormden Godsdienst deed, gevende TILEMANNUS HESHUSIUS zijn afscheid. Deswegen werd in den Jaare 1560 te *Heidelberg* een mondgesprek gehouden, bij 't welk, van den kant der *Lutherschen*, MAXIMILIAAN MORLINUS en JOHANNES STOFFELIUS, en van den kant der Hervormden PETRUS BOQUINUS en THOMAS ERASTUS, een Geneesheer, verscheenen. De uitslag was deeze, dat de Keurvorst zedert den Hervormden Godsdienst bleef toegedaan, en om denzelven uittebreiden, schoolen te *Neuhaus* en *Amborg*, en te *Heidelberg* het zogenoemde Collegie der wijsheid (*Collegium Sapientie*) oprichtte. Hij was insgelijks op de bijeenkomst te *Naumburg*, in het Jaar 1561 gehouden, daar gehandeld wierd, of men de veranderde of de onveranderde *Augsburgsche* Belijdenis zou aanneemen. Daar op liet hij den *Heidelbergischen* Catechismus in druk uitgaan, welke in alle *Gereformeerde* Kerken is aangenomen. In het volgende Jaar werd het beruchte mondgesprek te *Maulbrun* belegt, bij het welke FREDERIK MICHEL DILHERR, PETRUS BOQUINUS, CASP. OLEVIANUS, PETRUS DATHENUS, ZACHARIAS URSINUS,

THO.

THOMAS
en daren
HANNES N
HIDENMAC
delde aldi
woordighe
deeze zan
vrugteloo
van in he
en Wurte
volgende
vorst, es
pers gel
hadden v
tot den 1
partij wild
dopers ge
voortaan
wegens de
nig, dat m
re 1566, v
betooven;
AUGUSTUS
deed her go
land huane
niet alleen
koning van
ook het op
man te paard
in den Jaare
na de gena
1569 rond
van 14000
en in het
den JOHAN
alliantie gen
geloofsgeno
VAN VALOIS

THOMAS ERASTUS, en GUILH. XYLANDER mede verscheenen, en daarentegen CHRISTOFFEL, Hertog van *Wurtemberg*, JOHANNES BRENTIUS, JAC. ANDRÉE, THEOD. SNEFFIUS, BALTH. BIDEMBACHIUS en LUC. OSIANDER mede bragt. Men verhandelde aldaar voornamelijk het stuk van de lichamelijke tegenwoordigheid van JEZUS CHRISTUS in 't H. Nachemaal: doch deeze zamenpraak, gelijk het 'er gemeenlijk mede gaat, liep vrugteloos af: want als men naderhand een kort verhaal daar van in het licht gaf, ontstond daar over tusschen de *Paltsische* en *Wurtembergische* Theologanten van nieuw verschil. In het volgende Jaar 1571 werd ook, op bevel van deezen Keurvorst, een mondgesprek tusschen de Hervormden en Wederdopers gehouden, als welke zig in zijne en de naburige Landen hadden vermenigvuldigt. Dit gesprek duurde van den 28 Maj tot den 19 Junij; maar het was alles vrugteloos, want de eene partij wilde voor de andere niet wijken; en om dat de Wederdopers geenzints wilden toegeeven, werd hen verboden, voortaan in zijne Landen te leeraaren. Hij was anderzints wegens den Hervormden Godsdienst bij veelen gehaat, zodanig, dat men ook op den Rijksdag te *Regensburg*, in den Jaare 1566, voor had, hem van de Keurvorstelijke waardigheid te berooven; doch zulks werd door bemiddeling van Keurvorst AUGUSTUS van *Saxen* belet. Den Hugenotten in *Frankrijk* deed het goeden dienst, dat een zo magtig Vorst in *Duitschland* hunne Kerke toegedaan was; want hij ondersteunde hen niet alleen met goeden raad en met zijne voorsprake bij den Koning van *Frankrijk*, maar zond hen ook, in het Jaar 1567, onder het opperbevel van zijnen zoone, JOHAN CASIMIR, 6000 man te paard en 3000 te voet te hulpe, welk Krijgsvolk zig in den Jaare 1568 met den Prins van *Condé* vereenigde, en na de gemaakte vrede wederom naar huis trok. In het Jaar 1569 zond FREDERIK den gemelden Prins een ander Leger van 14000 man, onder WOLFGANG van *Tweebrugge*, te hulp, en in het Jaar 1575 nog een ander Leger, onder den gemelden JOHAN CASIMIR, na dat 'er tusschen hem en *Condé* zekere alliantie gemaakt was. Zijne groote genegenheid jegens zijne geloofsgenooten bragt hem ook zo verre, dat hij HENDRIX VAN VALOIS, Koning van *Poolen*, en naderhand van *Frankrijk*,

rijk, wanneer dezelve op zijne reize naar *Poolen* door de *Palts* trok, den zogenoemden *Parijschen* bruiloft met harde woorden verweet. Niet minder toonde hij daar in zijne zonderlinge genegenheid tot den Hervornden Godsdienst, dat hij de *Nederlanders*, als zij de wapenen tegen *Spanje* opvateden, kragtig ondersteunde, hoe wel ook zijn huwelijk met de weduwe van HENDRIK van *Brederode*, en dé wreedheid, aan zijnen zwager, den Graave van *Egmond*, gepleegt, zeer veel daar toe deed. Hij zond hen derhalven zijnen jongsten ZOON CHRISTOFFEL, in den Jaare 1574, te hulp, die egter ongelukkig was, doordien hij nog in het zelfde Jaar in den slag op de *Mokerheide*, nevens LODEWYK en HENDRIK, Graaven van *Nasau*, den 17 April het leven verloor. Hij vergunde ook de vlugtelingen uit de *Nederlanden* zig te *Frankenthal* neder te zetten. Hij stierf den 26 October des Jaars 1576. Zijne eerste Gemalin was MARIA, dogter van Markgraave CASIMIR van *Anspach*; de tweede was EMILIA, dogter van HUMBERT, Graave van *Neuenaar*, en weduwe van HENDRIK van *Brederode*. Bij de laatste verwekte hij geene kinderen, maar bij de eerste had hij LODEWYK, die te *Bourges* in *Frankrijk*, daar hij zig om te studeeren onthield, den 1 Julij, des Jaars 1556 verdrong; JOHAN CASIMIR, die zig na zijns oudsten broeders dood het beittier van het Keurvorstendom en de voogdij over deszelfs zoone aanmatigde; en CHRISTOFFEL, dewelke in den slag op de *Mokerheide*, gelijk boven gezegd is, sneuvelde. *Thuan. Hist. lib. XXVIII, XXXVI, L, LVII, LXII. Pareus Hist. Palat. p. 284. seq. Alting Hist. Eccles. Palat. p. 169. Ottius Annal. Anabapt. ad an. 1571. Arnold Kerkel. Hist. P. II. lib. XVI. c. 17. §. 15. Spener Sijfloge.*

FREDERIK DE IV, bijgenoemd de OPRECHTE, was de zoon van Keurvorst LODEWYK, en van ELISABETH, Landgravin van *Hessen*, des Landgraaven FILIPS dogter. Hij werd den 5 Maart, des Jaars 1574 geboren, en was ruim 9 Jaaren oud, toen hij den 12 October, des Jaars 1583 zijn vader verloor, wanneer 'er wegens de voogdijschap een hevig verschil ontstond. Namelijk, LODEWYK had zijnen broeder JO-

HAN

WAN CAS
menten
FREDERIK
graaf van
zoekende
den Herv
SIMIR wi
Keizer in
dijfschap
Godsdien
ven liet c
tor) in
maander
18 Jaar
MOEN,
de voog
zigenen
eene vers
om FRED
de. Maar
het Vorst
derom aan
deed ook
brengen.
Stad en v
derlandsche
paats in
deze Keur
weh zijn
Voors wer
vortu, in
sche Rijk
't oogme
Religiev
Berg den
begunfuge
gedrukt w
Unie hadd

HAN CASIMIR, dien anders de voogdijfchap toekwam, bij testament nog drie andere voogden toegevoegt, als GEORG FREDERIK, Markgraaf van *Brandenburg*, LODEWYK, Landgraaf van *Hessen*, en LODEWYK, Hertog van *Wurtemberg*, zoekende daar door te beletten, dat JOHAN CASIMIR wederom den Hervormden Godsdienst zou invoeren. Maar JOHAN CASIMIR wilde geen medevoogden dulden; werd ook van den Keizer in het bestier van de *Keizerlijke* waardigheid en voogdijfchap bevestigd, waar op hij niet alleen den Hervormden Godsdienst invoerde, maar ook FREDERIK DEN IV in denzelven liet optrekken. Maar wanneer de bestierder (*adminiftrator*) in den Jaare 1592 stierf, ontbraken 'er nog maar twee maanden aan de meerderjarigheid van FREDERIK, dus omtrent 18 Jaaren oud zijnde; en evenwel wilde RICHARD VAN SIMMEREN, broeder van zijnen grootvader FREDERIK DEN III, de voogdijfchap en 't bestier der Keurvorftelijke Landen op zignemen; 't welk, egter, noch FREDERIK, noch zijnen Raden, eene verandering van Godsdienst vrezende, aanstond; waarom FREDERIK zonder tijdverzuim de Regeering zelf aanvaardde. Maar naardien JOHAN CASIMIR zonder erven stierf, kwam het Vorstendom *Lautern* en het Ampt *Neustad* daar door wederom aan het Keurvorstendom van de *Palts*. FREDERIK zelf deed ook zijn best om zijn Land in een goeden stand te brengen. Ten dien einde begon hij in den Jaare 1606 de Stad en vesting *Manheim* te bouwen, en vergunde de *Nederlandsche* vlugtelingen aldaar te wonen: waar door deeze plaats in het kort met inwooners vervuld werd, hoe wel deeze Keurvorst de vesting bij zijn leven niet voltooide, 't welk zijn neef, Keurvorst KAREL LODEWYK, heeft gedaan. Voorts werd, voornamelijk op aanraden van deezen Keurvorst, in den Jaare 1610 de bekende Unie der *Protestantsche* Rijksstanden te *Halle*, in *Zwaben* opgerecht, waar van 't oogmerk was, den *Protestantschen* Godsdienst, nevens de Religievrede, te verdedigen; in de opvolging van *Gulik* en *Berg* den Keurvorst van *Brandenburg* en *Palts-Neuburg* te begunstigen, en voorts de *Protestanten*, om den Godsdienst gedrukt wordende, voor te staan. Maar wat gevolg deeze Unie hadde, is uit de Historie van den dertigjaartigen oorlog

ge.

genoeg bekend. De Keurvorst van de *Palts* maakte zig hier door bij den Keizer en bij eenige anderen gehaat, waar van zijn zoon en neef naderhand 't gevoel gehad hebben. Hij stierf den 9 September, des Jaars 1610. Anderzints was deeze FREDERIK een groot liefhebber der geleerden; want hij ontzag geene kosten om de Univerfiteit van *Heidelberg* in een goeden staat te brengen. Zijne Gemalin was LOUIZE JULIANA, dogter van WILHELM, Prinsfe van *Oranje*, bij welke hij, behalven eenige dogteren, FREDERIK DEN V, die hem in de Keurvorftelijke waardigheid opvolgde, en LODEWYK FILIPS, van *Simmeren* en *Lautern*, heeft verwekt. *Thuanus Hist. lib. CIV. Pareus Hist. Palat. Spener Sijlloge. Caroli Memor. Eccles. sec. XVII. l. I. c. 66. Ludolphi Schaubuhne c. 2. &c.*

FREDERIK WILHELM DE GROOTE, Keurvorst van *Brandenburg*, was te *Keulen* aan de *Spree*, den 6 Februarij des Jaars 1620, gebooren. Zijn vader was GEORG WILHELM, Keurvorst van *Brandenburg*, zijne moeder ELIZABETH CHARLOTTA, dogter van Keurvorst FREDERIK DEN IV van de *Palts*. Doordien de *Keizerlijke* troepen *Mark Brandenburg* zeer onveilig maakten, werd hij te *Custrin*, als mede te *Stettin*, bij den Hertog BOGISLAUS, opgevoed. In het Jaar 1634 ging hij naar *Leiden*, alwaar hij zig voornamelijk op de ouden en geschiedkunde toeleide; maar begaf zig kort daar na, wegens de woedende pest, naar *Rheenen* bij de Koninginne van *Boheemen*. Daar op oeffende hij zig te *Arnhem*, en bezogt van daar dikwils Prins FREDERIK HENDRIK van *Oranje*, die toen *Schenkenschans* had belegerd; hebbende ook veel omgang met WILHELM en JOHAN MAURITS van *Nassau*, insgelijks met Graave HENDRIK VAN DEN BERG, en met andere Generaals. In de Jaaren 1636 en 1637 bezogt hij nogmaals de *Nederlanden*, was een tijd lang in 's *Gravenhage* bij den Prinsfe van *Oranje*, die hem ook in het Leger voor *Breda* mede nam, en in veele dingen onderrechtte. In het Jaar 1633 moest hij, volgens zijns vaders wille, te huis komen, om dat men denzelven had aangebragt, dat de Keurprins eene Gemalin uit het Huis van de *Palts* wil-

wilke nes
oder de
Irlander
in eene
verbeeld,
een groot
Keurvorst
der naar P
welke hen
zodanig a
Hij vond
van den
was het
van Sw
leeden Ke
Sudhoude
zodanig v
leide, wa
len. De
zen Graav
eere te laa
maar maak
Graave, o
Keizer in
de Steden,
moesten hult
zlijke Golt
de Keurvor
an eene be
bieren van
Bevelhebber
Keurvorst
afhingen,
merkt zijn
Jagerndor
zij het naar
van weerzij
toedoen van

wilde neemen, en de *Kleeffche* Landen, tegen des vaders wil, onder de bescherming des Prinzen van *Oranje* en der *Nederlanders*, in bezit nemen. Kort na zijne aankomst viel hij in eene zwaare krankte, welke, gelijk hij zig altoos heeft verbeeld, van eenig vergif was ontlaan, het welk hem door een groot Staatsdienaar was bijgebracht, die zelf tragte Keurvorst te worden. In het Jaar 1639 reisde hij met zijn vader naar *Pruiffen*, alwaar zij beide een heete koorts kreegen, welke hem wel een geheel Jaar lang bijbleef, en den vader zodanig aantastte, dat hij er in den Jaare 1640 aan overleed. Hij vond zijne Landen in zo een staat, als men in het leven van den Keurvorst GEORG WILHELM zien kan. Tot nu toe was het Hof meest naar het goeddunken van ADAM, Graave van *Swartzenberg*, geregeerd. Dezelve was door den overleeden Keurvorst tot Grootmeester van de Orde van *S. Jan* en tot Stadhouder van de Mark *Brandenburg* aangesteld; maar hij was zodanig voor des Keizers belang, dat men hem alles te last leide, wat tot nu toe tot nadeel der *Zweeden* was voorgevallen. De nieuwe Keurvorst vatte kwaad vermoeden tegen deezen Graave op, waarom hij gelegenheid zocht, om hem met eere te laten gaan. Dus gaf hij hem altijd goede woorden, maar maakte ondertusfchen, dat het voorneemen van den Graave, om de vestingen *Custrin*, *Spandau* en *Peitz* den Keizer in handen te leveren, geen voortgang had; hebbende de Steden, die tot nu toe den Keizer en Keurvorst te gelijk moesten huldigen, order gezonden, om in 't geheel geene *Keizerlijke* soldaaten in te laten. De Graaf bevrijdde eindelijk den Keurvorst van veel moeite, wanneer hij in den Jaare 1641 aan eene beroerte stierf, na dat hij zes dagen te vooren door brieven van 's Keurvorften ongenade was verwittigd. Doch de Bevelhebbers van *Spandau*, *Peitz* en *Berlijn* maakten den Keurvorst nog veel spels, als die niet alleen van den Graave afhingen, maar ook als *Keizerlijke* bedienden wilden aangemerkt zijn; maar zij wierden van den Markgraave ERNST van *Jagerndorf* in verzekering genomen, en waren blijde, dat zij het naar het *Keizerlijke* Hof konden ontvlugten; waar over van weêrzijsden bezwaarniffen wierden ingebracht, die door toedoen van des overleeden Graaven van *Zwartzenberg* zoone

ver-

Paals maakte zig nderen gebaat, waar voel gelid hebben. o. Anderzins was geleerden; waar hij van *Heidelberg* in in was *Louze* ju- *Oranje*, bij welke in V, ste hem in en *LODEWIK* ti- erwekt. *Thuanus* er *Sijlloge*. *Caroli delphi Schaubahn*

ost van *Branden-*

6 Februarij des

GEORG WILHELM,

ELIZABETH CHAN-

der IV van de

ark *Brandenburg*

in, als mede te

ed. In het Jaar

voornamelijk op

ar begaf zig kort

teenen bij de Ko-

ende hij zig te

Prins FREDERIK

ians had belegerd;

en JOHAN MAU-

HENDRIK VAN DEN

eren 1636 en 1637

ras een tijd lang in

je, die hem ook in

veele dingen onder-

volgens zijn vaders

elven had aangebragt,

st. *Huis van de Paal-*

wil.

vermeerderden, doordien dezelve zekere eifchen voorwendde op het Grootmeesterschap van de *S. Jansorde*, en op verscheidene Keurvorstelijke goederen; op het eerste, om dat hem zijn vader tot medehelper had verkooren, en op de laatste, om dat dezelve den Keurvorst *GEORG WILHELM* geld daar op had geschooten. Dog beide zijne eifchen werden van de hand gewezen, en hij moest, wegens eenige brieven, in welke hij den Keurvorst bij het *Keizerlijke Hof* voor deszelfs vijand, en een vriend der *Zweeden* had uitgemaakt, bij nacht van *Berlijn* vlugten, en zig in *Keizerlijke* bescherming begeeven. Na dat deeze gevaarlijke Staatsdienaars van het Hof verwijderd waren, bemoeide hij zig met allen vlijt, om de geheel verwoeste Landen wederom in staat en tot rust te brengen. Hij gaf dus den 9 Januarij, des Jaars 1641 een Plakkaat aan alle zijne onderdaanen, dat men niet tegen de *Zweeden* beleedigender, maar, des nood zijnde, verdedigenderwijze zou te werk gaan, en niet zo zeer met de wapenen, als veel eer door het geeven van brandschattingen, als anderzints, zig zou zoeken te redden. Hij liet ook de vesting *Werben*, die veel kostte aan onderhoud, en de nabuurige plaatzen meer kwaad dan goed deed, slegten. Aan den Keizer liet hij het meeste gedeelte van zijne Ruitelij over, naardien dezelve tog met haare strooperijen tegen de *Zweeden* het Land groote schade toebragt. Zelfs werd 'er den 14 Julij, des Jaars 1641 te *Stokholm* een stillstand van wapenen voor twee Jaaren gesloten: doch de uitwisseling is tot op de volkomene vrede niet gesteld, zo dat egter geene vijandlijkheden meer zouden gepleegt worden. Daar op verzogt hij van de Kroon van *Poolen* het verlei (*investiture*) wegens *Pruisfen*, welke hij in persoon te *Warichau* den 8 October, des Jaars 1641 ontving, en zig verpligte, niet alleen den *Roomsch-Katholijken* eenige vrijheden te vergunnen, door Koninklijke gevolmagtigden zijne vestingen te laten bezigtigen, en het tot nu toe gewoone pensioen van 30,000 guldens, welke, des nood zijnde, moesten verdubbeld worden, te betalen; maar ook Jaarlijks 100,000 guldens van de tollén aan den Koning uit te keeren: om nu niet te spreken van andere dingen, welke zijne Souverainiteit zeer bepaalden. In de *Mark* belette, egter, de getroffen

fen stillstand
vele krijg
zandjen
jarden
antschapp
men, we
re onder
hand aan
mer de jo
afvaardigde
gaande het
des Konin
kante,
sche Lee
ke de Ma
du door d
har, neve
Rijn gek
ruim. In
ruschen d
hem niet
Keurvorst
van het Ri
worden, m
hij ook 't
afgebrooken
nichaten ge
Jan 1645
Wangstein
Keizerlijken
de vrede
met alle
men het v
bragt hier,
veele dispu
als de Luth
een en de
lijer de Keur
XVI. DEEL

lischen voorwendde
de, en op verlichei-
de, om dat hem zijn
de laatste, om dat
id daar op had ge-
a van de hand ge-
ven, in welke hij
or deszelfs vijand,
hij macht van Ber-
ing begeeven. Na
Hof verwijderd
m de geheel ver-
rust te brengen.
een Plakkaat aan
de Zweeden be-
erdigenderwijze
wapenen, als veel
als anderszins,
vesting Werben,
buurige plaatsen
en Keizer liet hij
naardien dezelve
het Land groote
ij, des Jaars 1641
or twee Jaaren ge-
lkomene vrede uit-
meer zouden ge-
Kroon van Poolen
welke hij in per-
Jaars 1641 ontving,
toomsch-Kat hofstijlen
ninklijke gevolgen
en het tot nu toe
elke, des moedigen
den; maar nu Jaar-
in Koning uit te kee-
gen, welke zijne Sou-
verte, en, de geres-
fen

fen stilstand met de Zweeden niet, dat de onderdaanen door veele krijgstogten, inkwartieringen en contributien van de Keizerlijken en Zweeden uitgeput wierden. De eerstgemelden spaarden deeze Landen te minder, om dat hen de veele gezantschappen des Keurvorsten naar Zweeden verdagt voorkwamen, welke hij, ten deele om zager voorwaarden voor zijne onderdaanen te bedingen, ten deele ook om onder de hand aan het te vooren op het tapijt geweest zijnde huwelijk met de jonge Koninginne CHRISTINA te arbeiden, derwaards afvaardigde. Doch omtrent het eerste werd weinig, en aangaande het tweede niet met al uitgerecht: tot groote blijdschap des Konings van Poolen, die zig geweldig daar tegen aankante, en ingevalle van zo eene verbindtenisse het Pruisische Leen dreigde intetrekken. Aangaande de Landen, welke de Markgraaf in Kleef bezat, bragt het dezelve zo verre, dat door de Hesen, die dezelve hadden ingenomen, hem Kalhar, nevens verscheiden andere plaatzen, ten westen van den Rhijn geleegeen, in den Jaare 1645 wederom werden ingeruimd. In het voorgaande Jaar bood hij zig als middelaar tusschen de Zweeden en Deenen aan; maar de laatsten wilden hem niet erkennen. De bijeenkomst te Frankfurt beraamde Keurvorst FREDERIK juist niet, om dat 'er iets tot voordeel van het Rijk, of van zijne Landen, aldaar kon uitgevoerd worden, maar alleenlijk ten dienste van den Keizer: waarom hij ook 't meest daar op aandrong, dat deeze zamenkomst afgebrooken, en met te grooter ernst aan de Westphaalsche tractaaten gearbeid werd, werwaarts hij ook in Maart, des Jaars 1645 zijne Gezanten, van welke JAN, Graaf van Wittgenstein, het hoofd was, liet trekken. Wanneer nu de Keizerlijken voor hadden de Gezanten der Rijksvorsten van de vredehandelingen uit te sluiten, kante zig deeze Keurvorst met alle magt tegen deeze en andere dingen, als waar door men het voordeel der Protestanten zocht te weeren; en hij bragt het, nevens den Landgraave van Hesen-Kassel, na veele disputen zo verre, dat de Gereformeerden al zo wel als de Lutherschen in de Religie-vrede begreepen werden, en een en dezelfde vrijheid zouden genieten. Omtrent dien tijd liet de Keurvorst, op 't verzoek des Konings van Poolen en

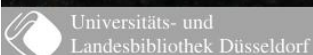
XVI. DEEL. B b des

des Aartsbischops van Gnezen, toe, dat eenigen van zijne Theologanten van *Koningsbergen* en *Frankfort* (bij welke zig ook de *Helmstadsche* Godgeleerde GEORG CALIXTUS op des Keurvorsten verzoek voegde) op het zogenoemde *colloquium charitativum*, of minnelijk mondgesprek te *Thoren* zig begaven. Bij de *Westphaalsche* vrede trok het zig de Keurvorst zeer aan, dat hij *Pomeren* zou overgeeven; en hij kon noch door andere voorstellingen, noch door het op nieuw voorstellen van een huwelijk met de Koninginne CHRISTINA, zijn oogmerk bereiken, also de *Keizerschen* en de overige standen den *Zweeden* liefst zo eene voldoening wilden geeven, welke hen niet duur te staan kwam; en de *Franschen*, *Poolen*, en anderen, meer met woorden dan met der daad het belang van den Keurvorst voorstonden. Eindelijk werd, door bemiddeling van den *Franschen* Gezant, den Graave D'AVAUX, den 28 Januarij, des Jaars 1647, daar omtrend een vergelijk wegens *Pomeren* getroffen, 't welk naderhand door de *Westphaalsche* vrede is bevestigd, en in dezelve ingelast. Uit kracht van dit vergelijk liet de Keurvorst, aan de Kroon *Zweeden*, *Voor-Pomeren*, nevens het Eiland *Rugen*, en van *Achter-Pomeren*, *Stettin*, *Dam*, *Gartz*, *Golnau*, *Wollin*, enz. als uit de voorwaarden van die vrede breder te zien is. Voorts werd bedongen, dat zig de Keurvorst wel, gelijk *Zweeden*, van den gantschen titel der *Pomersche* Landen, behalven het Vorstendom *Rugen*, zou bedienen; maar na 't affterven van de mannelijke linie van dit huis zou alles, wat ooit tot *Voor- of Achter-Pomeren* had behoort, geheel aan *Zweeden* vervallen. Daarentegen zou de Keurvorst voor zig en zijn gantsche huis de volgende vergoeding ontfangen, namelijk het Sticht *Halberstad*, nevens het daar onder behoorende Graaffschap *Hohenstein*, voorts *Minden* en *Kamin*, zo dat hij een vierde gedeelte van de Kanunniken in de beide eerstgemelde Stichten kon laten uitsterven, en het laatste naar zijn goedvinden geheel wereldlijk maken. Maar het beste was het Aartssticht van *Maagdenburg*, het welk *Brandenburg*, met den titel van Hertogdom zou hebben, doch niet eerder in bezit neemen, voor dat het door den dood, of door het verkrijgen van de Keurvorstelijke waardigheid, of ook door eene andere overdragt van den toenmaligen bestierder AU-

corvus v
 zou verbor
 het overig
 het overig
 bezeeren
 aan de he
 Keizer het
 merkte.
 der Klesfi
 zettingen.
 wegens zi
 want hebb
 de vertak
 hem des
 mogen on
 de gelloor
 de Bisdom
 Pomeren
 het niet k
 van den
 den Zweed
 en Minden
 item Pome
 geesich. Na
 des Jaars 16
 wischen Z
 bepaald we
 vo de Ampt
 Kamin, mo
 het Kapittel
 taan had t
 van den del
 ting op be
 knitz, als
 te het Br
 de rollen,
 denburgsche
 helft ontfang

gustus van *Saxen*, was open gevallen; doch de erf huldiging zou terstond, na dat de vrede geslooten was, geschieden. Voor het overige gaven de *Zweeden*, uit hoofde van dit tractaat, al het overige, wat zij tot nu toe in de Keurvorstelijke Landen bezeeten hadden, weder over. Men arbeidde te vergeefs aan de herstelling van het Hertogdom *Jagerndorf*, vermits de Keizer hetzelfde als een Leen van de Kroon van *Boheemen* aanmerkte. Al zo weinig vorderde men met de geheele bevrijding der *Kleeffsche* Landen van de *Keizerlijke* en *Hollandsche* bezettingen. In het Jaar 1648 vond de Keurvorst gelegenheid wegens zijne *Pruissische* Landen eenig voordeel te erlangen: want hebbende, na den dood van Koning *ULADISLAUS* van *Polen*, de verkiezing van *JOHANNES CASIMIR* helpen bevorderen, stond hem dezelve toe, dat hij het Leen door zijne Gezanten zou mogen ontvangen. Ondertuschen was de *Westphaalsche* vrede geslooten, en na eenige zwarigheden werden den Keurvorst de Bisddommen *Halberstad* en *Minden* ingeruimd. Maar met *Pomeren* ging het langzaamer toe, voornamelijk, om dat men het niet kon eens worden, wat de *Zweeden* aan de oostzijde van den *Oder* zouden hebben. De Keurvorst bood dikwils den *Zweeden* de drie Bisddommen, *Maagdenburg*, *Halberstad* en *Minden*, nevens twee millioenen daalders aan, indien zij hem *Pomeren* geheel wilden afstaan; maar het was te vergeefs. Na lang twisten werd eindelijk te *Stettin* den 4 Maij, des Jaars 1653 een vergelijk getroffen, bij 't welke de grenzen tuschen *Zweedsch* en *Brandenburgsch Pomeren* naauwkeurig bepaald werden, en de Keurvorst voornamelijk 't geen tot de Ampten *Stettin* en *Wollin* behoorde, als mede de Stad *Kamin*, moest laten vaaren. Ook verbond hij zig, dat hij het Kapittel te *Kamin* niet, gelijk men hem bij de vredestractaaten had toegestaan, wereldlijk zou maken, maar ten beste van den adel onderhouden. Ook ontving *Zweeden* de verwachting op de *Nieuwe Mark*, *Sterrenberg*, *Wierraden* en *Lookenitz*, als hebbende voortijds tot *Pomeren* behoord, ingevalle het *Brandenburgsche* Geslacht kwam uit te sterven; en van de tollén, welke de *Zweeden* aan den *Oder*, naar den *Brandenburgschen* kant hadden aangelegt, zou de Keurvorst de helft ontvangen. De werkelijke overgave geschiedde den 6 Junij,

gen van zijne Theo-
 bij welke zig ook
 xtrus op des Keur-
 de colloquium cha-
 thoren zig begaven.
 de Keurvorst zeer
 hij kon noch door
 uiv voorstellen van
 zijn oogmerk be-
 Landen den Zwee-
 n, welke hem niet
 volen, en anderen
 lang van den Keur-
 middeling van den
 den 18 Januarij,
 egen *Pomeren* ge-
 alsche vrede is be-
 van 't vergelijk
 voor *Pomeren*, ne-
Pomeren, *Stettin*,
 it de voorwarden
 erd bedongen, dat
 den ganfschen tij-
 ortendom *Rügen*,
 e mannelijke linie
 f *Achter-Pomeren*.
 Daarentegen zou
 is de volgende ver-
 berstad, nevens het
 in, voorts *Minden*
 van de Kanunniken
 n uitdriven, en be-
 delijk maken. In
 denburg, het welk
 m zou hebben doch
 et door de dood, of
 e waarzigt, of ook
 naligen bestierde au-
 ov.

nij, des Jaars 1653. De Keurvorst had, om deeze tractaaten voort te zetten, in November des voorigen Jaars eene reis naar den Keizer te *Praag* gedaan, en was op de terugreize te *Dresden* van den Keurvorst van *Saxen* met de gewoone plegtigheden in de zogenoemde Keurvorstelijke Unie ontfangen. Straks na de *Westphaalsche* vrede geraakte FREDERIK WILHELM in onmin met den Paltsgraave WOLFGANG WILHELM, om dat hij de *Protestanten* in het *Guliksche* tegen de harde handelingen van den Paltsgraave beschermd, en met eenig Krijgsvolk in het Land van den Paltsgraave viel. Dezelve had reeds een tamelijk getal *Lotharingische* hulpbenden bij een, en het scheen tot een gevaarlijken oorlog te zullen uitbarsten, voornamelijk na dat deeze twee Vorsten in persoon eene vruchteloze onderhandeling over een bestand hadden gehouden. Maar deeze zaak werd door *Keizerlijke* Gevolmagtigden in October des Jaars 1651 bijgelegd, en alles wederom op den ouden voet gebracht. In den Jaare 1653 rond hij zijne Gezanten op het *Lubeksche* congres, om de vrede tuschen *Poolen* en *Zweeden* te bevorderen; alwaar, eger, om dat het den beiden partijen geen ernst was, niets werd uitgerecht. Niet gelukkiger waren zijne Gezanten in het zelfde Jaar bij de verkiezing van FERDINAND DEN IV tot *Roomsch* Koning. Hun last behelsde, niet eer daar in te bewilligen, voor dat zij van het *Keizerlijke* Hof de toenmaals nog niet gevolgde inruiming van *Achter-Pomeren*, insgelijks de wederherftelling van het Hertogdom *Jagerndorf*, en de betaaling van de *Breslautische* schuld, verkreegen hadden. Maar doordien zij te laat aankwamen, na dat de verkiezing reeds geschied was, was hun aanbrengen vruchteloos. Na de verkiezing werd die zaak evenwel met *Pomeren* afgedaan; de geldommen werden ook voldaan; maar met het Hertogdom *Jagerndorf* bleef toenmaals de zaak hangen, dewijl de *Keizerlijken* niet meer dan tot de 100,000 rijksdaalders wilden verstaan, en de Keurvorst een stuk Lands eischte. Even zo weinig ingang vond ook toenmaals zijne voorspraak voor de bedrukte *Lutherschen* in de *Keizerlijke* Erflanden. Wanneer vervolgens de oorlog tuschen *Zweeden* en *Poolen* van nieuw begon, zegt hij met allen ijver vrede te maken; en naardien

al

alle zijne
en, zegt
jeugen, e
en defien
landen, te
Ook zegt
wel tot e
hulpe wild
mer zijn b
handeling t
nig voort
zijn Krijg
ting, dat
ter difere
zig door o
Jaars 1655
Zweeden v
te plaatzen
den. Daar
Muskovie
len zou on
Poolen, jon
Souvereinite
bood, om
halen. Doch
toenmaals d
gandische Kor
hadden gebr
eenmaal te
Keurvorst in
aanneken, v
Pruisjen de
Dog hem w
gescholden,
latio ad de
land, behal
der den tijt
als *Pruisjen*.

Brandenburg.

om deze tractaaten
voorigen Jaars eene
in was op de terug
een met de gewoone
telijke Unie ontfaan-
genaakte FREDERIK
WILHELM,
tegen de harde
de, en met eenig
ve viel. Dezelve
te hulpenden bij
dlog te zullen uit-
Vorsten in persoon
en bestand hadden
Keizerlijke Gevol-
legt, en alles we-
Jaare 1653 rond
res, om de vrede
alwaar, eger, om
niets werd uitge-
ten in het zelfde
IV tot Roomsche
in te bewilligen,
toenmaals nog niet
ongelijks de weder
f, en de betaling
dden. Maar door-
erkeizing reeds ge-
nos. Na de verkie-
afgedaan; de geld-
het Hertogdom Jü-
, dewijl de Kei-
schaalder wilder-
s eischte. En zo
voorspruit voor de
Erflandes Wanneer
en Pale van nieuw
te walen; en warden
at

alle zijne poogingen, ten dien einde gedaan, vrugteloos wa-
ren, zocht hij zijne *Pruissische* Landen in een goeden staat te
brengen, en sloot ten dien einde den 27 Julij, des Jaars 1655
een defensiva alliantie met de Staaten der vereenigde *Neder-
landen*, tot zekerheid van den Koophandel dier beider Landen.
Ook zocht hij onderstand aan het *Keizerlijke* Hof, daar men eger
wel tot een minnelijk verdrag, maar geenzints tot werkelijke
hulpe wilde verstaan. Daarom oordeelde de Keurvorst best
met zijn belang overeen te komen, met *Zweeden* in onder-
handeling te treden; waar over te *Stettin* langen tijd met wei-
nig voortgang werd gearbeid. Ondertusfchen trok hij met
zijn Krijgsvolk in *Pruisen*, maakte aldaar zo goede bestel-
ling, dat hij niet behoefde gedwongen te zijn om het Land
ter discretie der strijdende partijen over te laten; vereenigde
zig daar op, door zeker verdrag van den 12 November, des
Jaars 1655 met de *Poolsch-Pruisen*, dat men allienlijk tegen
Zweeden verdedigenderwijze zou te werk gaan, en in de bes-
te plaatzen *Brandenburgsche* bezetting leggen en onderhou-
den. Daar benevens verkreeg de Keurvorst van den Czaar van
Muskovie verzekering, dat *Pruisen* in den oorlog tegen *Poo-
len* zou ongemoeid blijven. Dit behaagde den Koning van
Poolen, JOHAN CASIMIR zodanig, dat hij den Keurvorst de
Souvereiniteit over *Pruisen*, nevens andere voordeelen aan-
bood, om hem daar mede nog nader tot zijn belang over te
haalen. Doch de indringende *Zweedsche* Krijgsmagt verijdelde
toenmaals deze tractaaten: want na dat de *Zweeden* bijna het
gantsche Koninkrijk, ja zelfs de Legers, onder hun geweld
hadden gebragt, en zig overal laten huldigen, was het ten
eenemaal te vergeefs, hen te willen wederstaan: waarom de
Keurvorst in den Jaare 1656 het *Koningsberger* tractaat moest
aannemen, volgens het welke hij beloofde, in het toekomstige,
Pruisen als een Leen van de Kroon *Zweeden* te ontvangen.
Dog hem wierd van den Koning de Jaarlijkfche fchatting kwijt
gecholden, de beroeping aan den rechten Opperheer (*appel-
latio ad dominum rectum*) vernietigd, en het Bisdom *Erme-
land*, behalven *Frauenburg*, het welk *Zweeden* behield, on-
der den titel van een Vorstendom, op dezelfde voorwaarden,
als *Pruisen*, aan hem overgegeeven. Door dit uit nood ge-
maak-

maakte bestand haalde zig de Keurvorst de uiterste verbittering der *Poolen*, en den naijver van 't *Keizerlijke Hof*, op den hals. Ten einde nu Zijne *Duitsche* Staaten in deezen toestand van zaken niet te vrezen hadden, wierd in den Jaare 1656, den 24 October, te *Koningsbergen* eene alliantie met *Frankrijk* geslooten, voornamelijk daar toe dienende om de *Westphaalsche* vrede te doen stand grijpen. *Frankrijk* zou den Keurvorst, des nood zijnde, met 6500, en de Keurvorst van *Frankrijk* met 2000 man bijstaan. Maar om *Pruisfen* te behouden was geen ander middel overig dan in een naauw verbond met *Zweeden* te treden, 't welk van deeze Kroon werd gezogt, en door de harde behandelingen en bedreigingen der *Poolen* genoegzaam schein geregvaardigt te worden; hebben de de Koning onder anderen eene plegtige belofte gedaan om alle de *Protestanten* in zijne Landen uiteroeijen. Vervolgens werd te *Marienburg* den 15 Junij, des Jaars 1656 een verbond geslooten, met oogmerk, om van den oorlog in *Poolen* een einde te maken, en inzonderheid van de Keurvorstelijke zijde zig van het uit *Poolen* gedreigde gevaar te redden. Uit kracht van dit verbond zou de Keurvorst alle de geen en als vijanden handelen, die den Koning van *Zweeden* in of buiten het veroverde *Poolen* zouden aanvallen, en inzonderheid altijd 4000 man tot des Konings dienst gereed houden; gelijk daarentegen de Koning den Keurvorst met 6000 man in zijne *Pruisfsche* Landen beloofde te beschermen. Doch de Keurvorst bedong daar bij, dat hij *Moskovie* en *Litthauen* niet behoefde te keer te gaan, als willende met dat Rijk in vrede blijven. In de geheime artikelen van dit verdrag werd bedongen, dat het Koninkrijk van *Poolen* zodanig onder hen zou verdeeld worden, dat de Keurvorst de *Waiwoodschappen* van *Pozen*, *Galisch*, *Siradie* en *Lenczitz*, en *Zweeden* al wat verder veroverd zou worden, zou behouden, en dat de een den anderen in het bezit daar van zou beschermen. Ook werd 'er bij deeze gelegenheid eene verklaring over het *Koningsbergsche* Leentraat opgesteld. Men spoedde zig vervolgens om de *Poolen*, die zig wederom hersteld, *Warschau* ingenoomen, en een Leger van 39000 man aldaar verzameld hadden, met 16000 man op het lijf te vallen, wanneer den 8, 9 en 10 Junij

Tij de be
in, die z
getijden
luischen
op de vit
Bonngen
deezen
vorst was
het Konin
en de Sou
ook in he
Jaars 165
ven van
denburg
gouden
Marsgravi
tiek van
Ook werd
120,000
dat beide
men zou
klaaringen
enburg bij
vrij gelukk
terwijl dat
in de Keur
egen den
voorwaarden
met de De
beende de
Koning alle
De overige
weinig bes
len ernst
Keurvorste
brieven ha
te misleiden
verdrag, di

lij de beruchte slag bij *Warschau* voorviel, in welken de *Poolen*, die zig tegen het Koninklijke vrouwenvolk hadden laten verluiden, dat zij niet hunne sabels, maar alleen hunne karbatfchen zouden gebruiken, met verlies van ruim 4000 man op de vlugt gedreeven werden, terwijl men van de zijde der Bondgenooten niet meer dan 400 vermiste. De *Zweeden* na deezen slag bemerkende, hoe nut hen de hulp van den Keurvorst was, bediende zig deeze laatste van die gelegenheid om het *Koningsbergfche* Leentraat geheel te doen vernietigen, en de Souveriniteit over *Pruisen* te erlangen; welke hem ook in het *Labiaufche* traat van den 10 November, des Jaars 1656 werd toegestaan; doch zodanig, dat na het uitsterven van de mannelijke linie des gantfchen Huizes van *Brandenburg*, alle *Pruisfifche* Landen aan de Kroon van *Zweeden* zouden vervallen, en in zo een geval den in leven zijnde Markgravinnen van dezelve het Ampt *Insterburg* als een hypotheek van 300,000 rijksdaalders zou overgegeeven worden. Ook werd den Keurvorst de tol te *Memel* en *Pillau* voor 120,000 rijksdaalders alleen gelaten, en voorts vastgesteld, dat beide Mogendheden malkander in tijd van nood met 4000 man zouden bijstaan. Eindelijk werden 'er nog eenige verklaringsen over de geheime artikelen van het verdrag van *Marienburg* bijgevoegd. Schoon nu deeze geallieerden tot nog toe vrij gelukkig waren geweest, verminderde egter hun Leger, terwijl dat van hunne vijanden aangroeide. De *Poolen* vielen in de Keurvorstelijke Mark, zijnde de Regeering aldaar, zelfs tegen den zin van den Keurvorst, genoodzaakt hen op harde voorwaarden het Land te doen ruimen. De *Zweeden* kregen met de *Deenen*, met welke de Keurvorst zig te vergeeffsch bemoeide de vrede te bemiddelen, de handen zo vol, dat de Koning alle zijne troepen uit *Poolen* derwaards moest trekken. De overige Mogendheden konden of wilden den Keurvorst weinig helpen. Deeze omftandigheden bewoogen hem, met allen ernst een verbindtenis met *Poolen* te zoeken, waar toe des Keurvorsten moeder en de Koningin van *Poolen* door haare brieven haar best deden. Men maakte dan, om de *Zweeden* te misleiden, den 22 Augustus, des Jaars 1657 een interimf verdrag, bij 's welke een flitftand werd bedongen, als

uiterfte verbittering
rijke Hof, op den
in deezen toestand
in den jaare 1656,
alliantie met Frank-
rijke om de West-
Frankrijk zou den
de Keurvorst van
van Pruisen te be-
in een nauw ver-
deeze Kroon werd
en bedreigingen dat
te worden; hebbende
belofte gedaan om
zijn. Vervolgens
jaars 1656 een ver-
oorlog in Poolen
de Keurvorstelij-
aar te redden. Uit
alle de geenen als
eeden in of buiten
inzonderheid altijd
uden; gelijk daar-
5000 man in zijne
Doch de Keurvorst
aunen niet behoefde
ijk in vrede blijven,
werd bedongen, dat
t hen zou verdeeld
chappen van Posen,
eden al wat ver-
en dat de een den
rmen. Ook was er
wer het Koninkrij-
le zig verropen om
arschau ingenomen,
verzamelde, met
eer den 1, 9 en 10 Ju-
lij

mede dat alles in den staat, waar in het thans was, zou blijven; maar door een geheim artikel werd het gantsche verdrag met *Zweeden* vernietigd. Het waaragtige vergelijk werd, door *Oostenrijksche* bemiddeling, te *Wela* den 19 September gesloten, en te *Bromberg*, of *Bijdgorst*, bevestigd. Uit kracht van deezen vrede moest de Keurvorst het Bisdom *Ermeland*, en wat hij voorts, met hulp der *Zweeden*, had aan zig gebragt, wederom overgeeven; waar voor hem en zijne mannelijke afkomelingen de volkoomme Souveriniteit over het Hertogdom *Pruisfen* binnen de grenzen, zo als het zelve voor den oorlog was geweest, gegeeven werd; doch dat dit *Pruisfen* na 't uitsterven van wettige mannelijke erven wederom als een *Poolsch* Leen aan die Kroon zou vervallen. Daarenboven werd 'er bedongen, als 'er wederom een overdragt van dit Leen moest gedaan worden, men voornamelijk op de Keurvorstelijke nabestaanden van de *Frankische* linie zou agt geven, om hen het zelve op dezelve voorwaarden, als het des Keurvorsten voorvaderen hadden bezeten, zou overgeeven; als mede bij uitsterven, aan de vrouwelijke afkomelingen, of andere naaste aanverwanten des Keurvorsten, *Insterburg* zo lange in te ruimen, tot dat zij 160,000 rijksdaalders daar uit hadden getrokken. In de *Brombergsche* artikels werd den Keurvorst ook *Lauenburg*, *Butow* en *Elbingen* overgelaaten, welke laatste plaats, egter, de Keurvorst voor 400,000 rijksdaalders belooftde wederom aan *Poolen* aftestaan. Voorts kwam men overeen, dat men gezamenlijk hand de *Zweeden* uit *Poolen* en *Pruisfen* zou doen verhuizen, en hoedanig men, wanneer na de gemaakte vrede, de een of de ander door *Zweeden* binnen tien Jaaren werd overvallen, elkander zou te hulp komen. Eindelijk werd den Keurvorst beloofd, dat hem, tot zijne Krijgstoerusting tegen *Zweeden*, 120,000 rijksdaalders van de Kroon *Poolen* in drie Jaaren tijds zouden geteld worden, en hem, tot verzekering van dien, de Stad en Starostij *Draheim* aangewezzen. Alle deeze overeenkomsten zijn door den Koning van *Poolen*, den Keurvorst, en de *Poolsche* Raadsheeren met een plegtigen eed bezwooren. De Keurvorst, van den *Zweedschen* kant niet veel goeds vermoedende, doordien hem dezelve

hun-

hunen
figt, zi
ge Oer
Mogend
waar hij
den vo
Denema
de Wela
ke tusse
werd 'er
en Bohe
des Jaar
den Ke
3500 r
voornam
zing va
pretentie
zijde zo
vorst na
Beken.
lijk mer
marken,
alle mag
rij, des J
op in Ho
goonen, v
Holftein d
doom afge
ne en De
vergetich
den 11 Ap
on over,
daar von
Marienb
welk de
kon het r
de vredesa
hem over

hunnen flegten voortgang in *Poolen* te last leiden, vond veiligst, zig ook met *Denemarken* te verbinden, 't welk den 30 October des Jaars 1657 geschiedde, wanneer deeze beide Mogendheden inzonderheid beloofden, den oorlog ieder, waar hij het best zou oordeelen, met alle magt tegen *Zweeden* voort te zetten, en geen bijzondere vrede te maken. *Denemarken* stond daarenboven in voor de nakominge van de *Welausche* vrede, en de Keurvorst voor die vrede, welke tusschen deeze Kroon en *Poolen* gemaakt was. Voorts werd 'er met LEOPOLDUS, toenmaals Koning van *Hungarie* en *Boheemen*, een tractaat geslooten, en den 27 Februarij, des Jaars 1658 bevestigd, uit kracht van 't welke de Koning den Keurvorst met 6000, en deeze den eerstgenoemden met 3500 man in zijne Landen en rechten tegen alle vijanden, voornamelijk de *Zweeden*, zou beschermen. Bij de verkiezing van LEOPOLDUS tot Keizer sprak men weder van de pretensie op *Jagerndorf*, wordende van de *Oostenrijksche* zijde 200,000 rijksdaalders daar voor geboden; doch de Keurvorst nam het in beraad, en wilde deeze zaak liefst laten steken. Na dat men vervolgens te vergeefs aan een vergelijk met *Zweeden* had gearbeid, werd 'er beslooten, *Denemarken*, 't welk van deeze Kroon zeer benaauwd werd, met alle magt te ondersteunen, en ten dien einde den 21 Januarij, des Jaars 1658 een afzonderlijk verdrag geslooten, waar op in *Holstein*, *Pruisen* en *Pomeren* de vijandlijkheden begonnen, wanneer *Pruisen* van de *Zweeden* gezuiverd, en in *Holstein* denzelven *Frederik-Oede* en het Eiland *Funen* wederom afgenomen werd. In *Pomeren* werden *Wollin*, *Dammie* en *Demmin* veroverd, maar *Stettin* en *Grijswalde* te vergeefs belegerd. Doch bij de *Olivausche* vrede, geslooten den 22 April, des Jaars 1660, gaf de Keurvorst alles wederom over, wat hij den *Zweeden* had afgenomen, en kreeg daar voor de plegtige renunciatie van de *Konigsbergsche*, *Marienburgsche* en *Labiausche* tractaaten, en dat weinige, 't welk de *Zweeden* van zijn *Pruisen* nog bezaten. Maar hij kon het niet doordringen, dat zijne pretensie op *Elbingen* in de vredesartikelen ingelascht, en van de *Zweeden* terstond aan hem overgegeven werd, maar alleenlijk, dat het *Bijdgostische*

hans was, zou bij
het gantche verdrag
ge vergelijk werd,
lau den 19 Septem-
brist, bevestigd. Uit
rst het Bisdom Er-
Zweden, had aan
voor hem en zijne
verantwoordeljk
als het zelve voor
och dat uit Pruis-
ke erven wederom
vervalten. Daer-
derom een over-
men voornamelijk
e Frankische Linie
elke voorwaarden,
den bezeten, zou
le vrouwelijke af-
des Keurvorsten,
zij 160,000 rijks-
Brombergische ar-
g, Butow en El-
egter, de Keur-
wederom aan Poo-
dat men gezamen-
ruisen zou doen
a de gemakte vre-
binnen tien Jaaren
komen. Eindelijk
zijne Krijgstoerusting
in de Kroon Poolen
, en hem, tot de
Draheim aan
oor den Koning van
Raadsheeren met een
van den Keurvorst
oordien ten dezer
ten.

sche bestand door deeze vrede zijn kragt niet zou verliezen; waarom de *Poolen* naderhand gelegenheid hadden, onder allerhande uitvlugten hem deeze Stad te weigeren. Doch de Keurvorst wilde deswegen geen nieuwen oorlog beginnen, maar zocht veel eer zijn Land wederom in rust te brengen, en te behouden; om welke reden onder anderen met KAREL DEN II van *Engeland* zekere commercie tractaaten werden geslooten. Vervolgens zocht hij de verkreege Souverainiteit over *Pruisen* te bevestigen, en de huldiging daar van te ontfangen, waar over veele zwarigheden ontstonden, doordien de *Pruisen*, voornamelijk die van *Koningsbergen*, een Souveraine heerschappij te nadeelig voor hunne vrijheden oordeelden: te meer, alzo zij door heimelijk aanhitzen der *Poolen*, als ook voornamelijk door openlijk aanstoken van HIERONYMUS RHODIUS, in hunne wederspanningheid gesterkt werden, zo dat zij reeds op *Zweedsche* hulp wagtten. Maar na dat alle middelen, om de gemoederen te winnen, vrugteloos waren geweest, en RHODIUS gevangen was gezet, gebeurde het eindelijk, dat de Landstanden in den Jaare 1663 den 18 October, in tegenwoordigheid der *Poolse* Gezanten, den Keurvorst, als hunnen Souverain, op die wijze, als het *Welauijsche* tractaat behelsde, huldigden. In het volgende Jaar werd het oude verbond met *Frankrijk* wederom vernieuwd, en omtrent eenige dingen verandert. Den 27 Maart, des Jaars 1666 maakte men een nieuw verbond met *Zweeden*, bij het welk deeze den Keurvorst zijne *Pruissische* Souverainiteit, en de Keurvorst hen, wat zij in *Esthen* en *Lijfland* hadden, en beide malkander de bij de *Westphaalsche* vrede verkreegene Landen gurandeerden; ten welken einde *Zweeden* den Keurvorst met 3000, en de Keurvorst het zelve met 2500 man bij te staan, zig te verbonden. In het zelfde Jaar maakte de Keurvorst ook van de strijdigheden met *Palts-Nieuwburg* wegens de *Kleefsche* erffenisse, door een bestendig erfverdrag, een gewenscht einde, waar over men het artikel, GULIRSCHES SUCCESIE-STRYD kan nazien. Ondertuschen was in den Jaare 1663 de *Turksche* oorlog begonnen, wanneer men voorsloeg, Keurvorst FREDERIK WILHELM het opperbevel over het gantsche *Keizerlijke* Leger optedragen:

doch

doch ho
reik tot
den Keiz
ook holt
Hertogen
HAN FR
verchtel
de Stad
hij de b
den Rijk
getogt,
en zoud
zo ha
merite,
stuur n
denburg
kog tus
den Bisc
vergeefs
vestingen
zelve, h
werd gell
Keurvorst
en bij den
hulp kome
sagande,
Keurvorst
te bij te
om den B
De Bisc
in vervolg
moge over
griepen.
voor zig
om malk
zogenoem
den Keur
landens. &

doch hoe wel zulks niet geschiedde, zond hij egter Krijgsvolk tot het voortzetten van deezen oorlog, het welk onder den Keizerlijken Generaal VAN SOUCHES goede diensten deed. Ook holf hij door zijne bemiddeling het verdrag tusschen de Hertogen van *Luneburg*, GEORG WILHELM van *Zell*, en JOHAN FREDERIK van *Kalenberg*, bevorderen, en meer andere vershillen, onder anderen de onlusten tusschen *Zweeden* en de Stad *Breemen* af doen. Hij was ook zo gelukkig, dat hij de bedugte zaak nopens *Maagdenburg*, welke Stad op den Rijksdag haare gantsche exemtie uit het Stigt onmiddelijk gezogt, en reeds tamelijken ingang had gevonden, schielijk, en zonder bloedstorten ten einde bragt, doordien die Stad, zo haast als zij het naderen van 't Keurvorstelijke Leger bemerkte, de eventuaale huidiging (om dat de *Saxische* administrator nog leefde) deed, en vrijwillig Keurvorstelijke *Brandenburgsche* bezetting innam. Wanneer vervolgens de oorlog tusschen *Holland* en *Engeland*, als mede de onlusten met den Bisfchop van *Munster*, begonnen, zogt de Keurvorst te vergeefs bij de *Hollanders* de inruiming van zijne *Kleefische* vestingen; maar trad egter in een verweerd verbond met dezelve, 't welk den 6 Februarij, des Jaars 1666 te *Kleef* werd geslooten; waar bij bedongen werd, dat de Staaten den Keurvorst, indien dezelve overvallen werd, met 3000 man, en hij den Staaten in een gelijk geval met 2000 man zou te hulp komen. De onlusten met den Bisfchop van *Munster* aangaande, men vond bij een ander tractaat geraden, dat de Keurvorst allen vlijt zou aanwenden om dezelve in der minne bij te leggen; en indien zulks vrugtelooz afliep, om den Bisfchop met 12000 man tot de vrede te dwingen. De Bisfchop nam het eerste aan, en op dat den Keurvorst in vervolg van tijd geen moeielijkheid uit deeze alliantie mogt overkomen, werd hij ook in de *Bredasche* vrede begreepen. Hij maakte nog in dit Jaar, tot meerder zekerheid voor zig, eene alliantie voor agt Jaaren met *Denemarken*, om malkander met 4000 man te hulp te komen; als mede de zogenoemde vierdubbelde alliantie tusschen dezelve Kroon, den Keurvorst, de Hertogen van *Luneburg*, en de *Nederlanders*. Als de oorlog tusschen *Spanje* en *Frankrijk* in de

Ne-

niet zou verliezen; hadden, onder alle eigeren. Doch de oorlog begonnen, en rust te brengen, anderen met kaart Staaten werden ge- Souvereiniteit over ar van te ontan- den, doordien de gen, een Souve- righeden oonde- niten der Polen, ten van huzonv- geterkt werden, en. Maar na dat, vrugtelooz wa- ter, gebeurde het e 1663 den 18 Gezamen, den ize, als her *We-* der volgende jaar erom vernieuwd, 27 Maart, des met *Zweeden*, bij sische Souvereini- zhen en *Lijfland* sphaafische vrede. Alen einde *Zwee-* vorst hot zelve met In het zelfde Jaar gheden met *Palts*, door een better er over men her- naziën. Ouders- te oorlog begonnen, DRIK WILHELM het e Leger opgedragen: dook

derlanden begon, sloot de Keurvorst in den Jaare 1667 met den laaften een tractaat, waar bij de Koning beloofde, zig bij de aanstaande verkiezing eens Konings van *Poolen* niet voor den Prinse van *Condé*, maar voor den Paltsgraave van *Nieuwburg* te verklaren, en dat hij aan den Keurvorst eene volkome neutraliteit en verleening van het *Rhijnsche* verbond, in het welke hij zig in 't Jaar 1664 begeeven had, voor den tijd van drie Jaaren toestond. De reden, waarom zig de Keurvorst aan de *Poolfche* succesfie zodanig ilet geleezen zijn, was zeker verdrag, 't welk hij in het voorgaande Jaar met *Palts-Nieuwburg* had gemaakt, waar bij aan den Paltsgraave was beloofd, hem zo veel mogelijk tot de *Poolfche* Kroon te helpen, waar voor hem van den Paltsgraave *Recklingshausen* beloofd werd. Uit kracht van deeze belofte bragt de Keurvorst in het Jaar 1668 ook de *Zweeden* op de zijde van dien Vorst, zo dat dezelve bij zeker afzonderlijk gemaakt tractaat beloofden, zig geduurende de tegenwoordige Tufchenregeringe voor geen anderen te verklaren. In dit Jaar kreeg eindelijk de Keurvorst het bezit van de Starostdij *Draheim*, welke hij tot nu toe te vergeefs gezogt had. Doch zijne moeite, na den vrijwilligen afstand van Koning *JOHAN CASIMIR* van *Poolen* voor *Nieuwburg* aangewend, was vrugteloos, hoe wel hem ook de verkiezing van den Koning *MICHIEL* in zo verre niet onaangenaam was, om dat door hem, als door een inboorling, *Poolen* aan geen buitenlandsch Vorst, die *Pruisfen* nadeelig kon zijn, kwam. Toen de oorlog tufchen den Koning van *Frankrijk* en *Holland* begon, zogt de eerste den Keurvorst op alle wijzen op zijne zijde te krijgen, of ten minste om hem neutraal te doen blijven. Maar hij oordeelde raadzamer, de partij der *Hollanders* te kiezen, en sloot derhalven den 26 April, des Jaars 1672 een verbond met dezelve, waar bij hij beloofde, de Republiek met 20,000 man, aan welke zij de halve soldij zou geven, bij te staan. Ook verkreeg hij van den Keizer, dat hij hem 12000 man beloofde, hoe wel hij van deeze laafte weinig voordeel had, om dat de Keizer te vooren den Koning van *Frankrijk* heimelijk had beloofd, zig in dit Jaar in geen oorlog te zullen mengen. De *Franfchen* hadden ondertufchen niet alleen een gedeelte der

Ver-

Voeenige
van den P
nomen,
lugd, en
den Keur
Keurvors
maar do
voorname
geheelen
daar te z
Wijk in d
fchop v
van de
winter
bewogen
rede te
1673 ge
welke E
800,000
moest ve
te zullen
TIAAN LO
Onder die
fche tracta
maar einde
bevestigd;
het geheel
de oorlog
naemde d
de van 't
met eenige
Vervolgens
vorst van
andlijk te
Keurvors
noemde
oorlog m

Vereenigde *Nederlanden*, maar ook de *Kleeffche* vestingen van den Keurvorst, in welke *Hollandsche* bezetting lag, ingenoomen, zelfs de Keurvorstelijke bezetting uit *Emmerik* gejaagd, en wegens het gantsche Land, zonder een woord van den Keurvorst te gewagen, zig laten huldigen. Dus wilde de Keurvorst met zijn Leger recht naar *Westphaalen* trekken; maar door de Kunstenarijen der *Keizerlijke* Staatsdienaaren, voornamelijk van den Graave van *Lobkowitz*, bragt men den geheelen zomer des Jaars 1672 door met te vergeefs hier en daar te zoeken over den *Rhijn* te komen, tot dat men eindelijk in de door de *Franschen*, en zonderling door den Bishop van *Munster*, deszelfs bondgenoot, verwoeste Landen van den Keurvorst kwam, en wegens de daar op volgenden winter niets van belang uitvoerde. Deeze en andere redenen bewogen den Keurvorst om met *Frankrijk* eene afzonderlijke vrede te maken, dewelke te *Vossem* den 16 Junij des Jaars 1673 geslooten werd, bij welke hem zijne *Kleeffche* plaatsen, welke *Frankrijk* den *Hollanders* had afgenomen, nevens 800,000 rijksdaalders, beloofd werden; waar tegen hij zig moest verbinden, voortaan de *Hollanders* tegen *Frankrijk* niet te zullen bijspringen. In *Poolen* baarde ondertuschen *CHRISTIAAN LODEWYK KALCKSTEIN*, den Keurvorst veel verdriet. Onder dit voorwenzel werd over de bevestiging van het *Welauische* tractaat door den nieuwen Koning eenige zwaarigheid gemaakt; maar eindelijk werd het zelve in het Jaar 1672, den 15 Maart bevestigd; en na den dood van den Koning *MICHEL* werd in het geheel geen acht meer op deeze zaak geslagen. Wanneer de oorlog tuschen *Frankrijk* en *Holland* overhand nam, vernieuwde de Keurvorst in den Jaare 1673, den 1 December, die van 't Jaar 1668 met *Zweedeen* gemaakte defensiva alliantie, met eenige verandering naar de geschapenheid van dien tijd. Vervolgens bemoeiden zig zo wel de *Hollanders* en de Keurvorst van de *Palts*, die ook had begonnen de *Franschen* vijandlijk te handelen, als mede de Koning van *Frankrijk*, den Keurvorst in een nader verbond te trekken; en de laatstgenoemde Koning vond zig genoodzaakt, wegens den nieuwen oorlog met *Spanje*, de *Kleeffche* vestingen *Wezel*, *Rees*, en *Schen-*

den Jaare 1667 met
oning beloofde, zig
s van *Poolen* niet
den *Paltsgrave* van
den Keurvorst eene
Rhijnsche verbond,
ven had, voor den
arom zig de Keur-
geleegen zijn, was
de Jaar met *Palts-*
Paltsgrave was
che Kroon te hel-
e *Rechtshandelen*
te bragt de Keur-
de zijde van dien
k gemaakt tractaat
ge *Tuschenregeer-*
te Jaar kreeg ein-
j *Draheim*, wel-
ad. Doch zijne
ning *JOHAN CAS-*
was vtugeloos,
ing *MICHEL* in zo
tem, als door een
orst, die *Pruisjen*
tuschen den Ko-
ogt de eerste den
rijgen, of ten min-
jaar hij oordeelde
ezen, en sloot der-
verbond met dezelve,
t 20,000 man, aan
te staan. Ook ver-
1000 man beloofde,
eel had, op die de
rijk heimelijk had be-
zullen mogen. De
een een gedeelte der
Vn.

Schenkenfchans, waar toe hij tot nog toe weinig lust had gehad, in Maj, des Jaars 1674 aan de Keurvorstelijken in te ruimen. Egter had de Keurvorst meer reden om zig in een alliantie met den Keizer, *Spanje* en *Holland* in te laten, oordeelende, dat *Frankrijk* met reden daar over niet te onvrede kon zijn, naardien hij het gemaakte bestand het eerst, door zo groote schade in de *Kleeffche Landen* te veroorzaken, had gebrooken, en door dien de Keurvorst zig had voorbehouden, dat hij zijn schuldigen pligt, omtrent het Rijk, het welk thans van *Frankrijk* in de *Palts* en de *Elzas* vijandelijk werd gehandeld, niet kon te buiten gaan. Deeze alliantie, welke te *Keulen* aan de *Spree* den 24 Junij, des Jaars 1674 geslooten werd, zou eigentlijk dienen om de algemeene vrede te herstellen, en de Keurvorst verbond zig, 16000 man ten dienste der geallieerden, doch meest op *Spaansche* en *Hollandsche* soldij, in het veld te brengen; waar tegen alle drie de Mogendheden beloofden, zijn Land voor schade vrij te houden, en geen afzonderlijke vrede te zullen maken. De Keurvorst bragt zijn Leger in persoon in den *Elzas*, maar kon, behalven een schermutzeling, tusschen hem en *TURENNE* bij *Keizersberg* voorgevallen, niets van belang uitvoeren, om dat de *Keizerlijke* Generaal *BOURNONVILLE* zijne onderneemingen op allerlei wijze belette. Ondertusfchen liet zig *Zweeden* door den Koning van *Frankrijk* bewegen, het verbond met den Keurvorst te breken, en zijne troepen op het einde des Jaars 1674 in de *Mark* te laten trekken, en terwijl de Keurvorst, om dat zijn Krijgsvolk van de hand was gezonden, niet in staat was, hen met geweld te wederstaan, gaf hij bevel, het *Zweedsche* Krijgsvolk overal vrijwillig inteneemen, om daar door de uiterste verwoesting des Lands voor te komen, vermids de *Zweeden* deeze inlegering nog als geen vredebreuk wilden aangemerkt hebben. Wanneer de Koning *MICHEL* van *Poolen* overleeden was, kwam de Keurvorst *RAREL EMILIUS* in aanmerking, gelijk reeds te vooren bij het openstaan van den Troon was gebeurd. Doch de voorwaarden, welke men hem wilde voorschrijven, waren zodanig, dat de Keurvorst weinig lust daar toe had. Met den nieuwen Koning, *JOHANNES SOBIESKY*,

onderstaand
Compagnie
met de K
verstaand
vorst bez
Landen te
den, ne
beweegen,
lang de G
man het
righeden i
zonder d
ten, tel
1675 Ra
18 Junij
ger met e
den op d
tiende ge
deeze gro
het Land
Zweeden
Hollanders
ken werd
dat men n
voortzetten,
lingen, als
voort, ne
het Eiland
gancich Pon
Deze nam
Jaathie Stad
gerden, en
Onderrustic
genog, o
gaarne op
deeling des
der geallieer
Onderrijk a

onderhield hij eerst goede vriendschap, en zond hem twaalf Compagnien Dragonders tegen de *Turken* te hulp. Maar wanneer de Keurvorst de *Fransche* partij weigerde aan te kleven, verflaauwde deeze vriendschap. Ondertusfchen was de Keurvorst bezig, zijne troepen uit den *Elzas* wederom in zijne Landen te brengen, en de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, nevens de *Deenen*, tot een oorlog met de *Zweeden* te beweegen, die onder den name van vrede, voornamelijk zo lang de Generaal WRANGEL ziek was, en zijn broeder WOLMAR het opperbevel had opgedragen, de wreedste buitensporigheden in de *Mark* plëegden. Doch de Keurvorst viel hen, zonder de *Hollandsche* en *Keizerlijke* hulpbenden af te wagen, schielijk op het lijf, veroverde den 15 Junij, des Jaars 1675, *Ratenau*, met groot verlies der *Zweeden*, en taste den 18 Junij bij *Fehrbellin* met zijne Ruitërij, het *Zweedsche* Leger met een zo goed gevolg aan, dat ten minste 1500 vijanden op de plaats dood bleven; waarentegen naauwlijks het tiende gedeelte van de *Brandenburgers* vermist werd. Door deeze groote overwinning, door welke de *Zweeden* geheel uit het Land gejaagd werden, besloot de Keizer en het Rijk, de *Zweeden* den oorlog mede openlijk aan te zeggen, en de *Hollanders* deden het zelve; met den Koning van *Denemarken* werd den 25 September een geheim verbond geslooten, dat men namelijk met gezamentlijke magt den oorlog zou voortzetten, tot dat de Koning *Schoonen*, *Holland* en *Blekingen*, als hebbende voortijds tot de *Deensche* Kroon behoord, nevens de vrijheid van den tol in de *Zond*, als mede het Eiland *Rugen* en de Stad *Wismar*, en de Keurvorst gantsch *Pomeren* wederom van de *Zweeden* had hernomen. Deeze nam noch in dit Jaar *Wollin* en *Wolgast* weg, welke laatste Stad de *Zweeden* in het volgende Jaar te vergeefs belegerden, en nog daarenboven *Anklam* en *Demmin* verloorën. Ondertusfchen had de Keurvorst bij het *Poolsche* Hof werks genog, om de aanslagen der *Franschen*, die hem de *Poolen* gaarne op den hals wilden zenden, te verijdelen. In de verdeling des Hertogdoms *Breemen*, als zijnde meest in handen der geallieerden tegen *Zweeden*, en aan de erfvereeniging met *Oostenrijk* arbeidde men te vergeefs, maar met beter voortgang

toe weinig lust had
 te Keurvorstlijken in
 meer reden om zig in
 Holland in te laten,
 maar over niet te ont
 te beftand het eerst,
 Landen te veroorza
 Keurvorst zig had
 pligt, omtrent het
 Palts en de *Electo*
 ritten gaan. Deeze
 den 24 Junij, des
 dienen om de alge
 vorst verbond zig,
 , doch meest op
 veld te brengen;
 vofden, zijn Land
 nderlijcke vrede te
 eger in persoon in
 urzeling, tusfchen
 vollen, niets van
 eneraal bouwoor
 belette. Ondertus
 van Frankrijk be
 breken, en zijne
 de *Mark* te laten
 zijn Krijgsvolk van
 hen met geweld te
 e Krijgsvolk overal
 uerste verwoesting
Zweeden deeze in
 aangemerkt hebben
 en overleeden nu
 aanmerking, *zij*
 den Troon nu ge
 en hem niet voort
 orst weinig lust dat
 JOHANNIS SOLDESST,
 00.

gang aan het huwelijk des Keizers met de Prinfesse van de *Palts*, 't welk de Keurvorst op het tapijt bragt, en deed gelukken. Ook werd 'er in den Jaare 1676 een nader verbond met *Denemarken* gemaakt, en voornamelijk beslooten, dat geen van beide afzonderlijk vrede zou maken. Men kwam omtrent 't zelve met den Hertog van *Zell*, en met den Bischof van *Munster*, die thans op 's Keizers zijde was getreden, overeen. In den Jaare 1677 verkreeg eindelijk Keurvorst *FREDERIK WILHELM* na veel moeite de vernieuwing van het *Welaauische* vredesverbond, en het Leen wegens *Lauenburg* en *Butau*, en daar door meer zekerheid in zijne *Pruissische* en *Poolsche* Landen; en schoon hij nog de onderstandgelden van *Spanje* en *Holland*, nog de hulpbenden van den Keizer kreeg, dwong hij egter den 14 December dezes laatstgemelden Jaars *Stettin*, den 18 October, des Jaars 1678 *Straalzond*, en den 11 November *Greipswalde* met vuur tot overgave. Ondertuschen maakten de andere bondgenooten vrede met *Frankrijk*, en de Keurvorst zette den oorlog nog eenigen tijd alleen voort. Gedurende deeze onlusten verkreeg hij van den Keizer de bevestiging van het bestendig erf-vergelijk met *Palts-Neuburg*, aangaande de *Kleeffche* Landen, schoon hij wegens dezelve stem en zitting op de Rijksdagen niet kon verwerven. De *Zweeden* hadden, na dat zij *Pomeren* verlooren hadden, hunne meeste hoop op een gelukkigen togt derwaards gevestigd; vielen derhalven op het einde des Jaars 1678 uit *Lijf-land* met 16000 man in het zelve, en veroverden, in afwezenheid der Keurvorstelijke volkeren, verscheide plaatsen; maar de Keurvorst spoedde zig met een Leger in de selste kunde om zijnen onderdaanen te hulp te komen, en kwam, na veel ongemak, den 10 Januarij, des Jaars 1679 in *Marienwerder*. De vijand, naauwlijks van zijne aankomst verwittigd zijnde, zette het op een lopen, maar werd door verscheide schermuzelingen, geduurig vervolgt, als ook door zwaare ziekten en honger, zodanig klein gemaakt, dat van 16000 man naauwlijks 1000 gezond in *Lijf-land* wederom te rug kwamen. Daar door werden ook de aanslagen des Konings van *Poolen*, dien de *Zweeden* hadden beloofd het Hertoglijke *Pruisen* te leveren, verijdeld; doch de Keurvorst oordeelde thans niet raadzaam

zaam

naam om
 nu deeze
 hielde,
 strijken
 Zweeden,
 vrede had
 protesteerd
 de Keurvor
 en de Fra
 hielden, te
 mig kon v
 kon misf
 in April
 voor 14
 Pruischen
 nu nieuw
 men, welk
 volgens w
 werd vastg
 niet meer
 tijliche ver
 Zweeden ha
 Oder, beha
 ghaafche v
 de Keurvors
 en 50,000
 Zweeden hu
 ken af, en
 alle tijpe L
 ritslanders
 Kleine Onder
 in dit verho
 verschil tus
 noomen, b
 dandlers vo
 raalde. In
 zant te Ber
 ten en in 't
 XVI. DEE

zaam om 'er zig openlijk over te bezwaaren. Maar dat hij van deeze overwinning op de *Zweeden* geen voordeel genoeg behaalde, werd veroorzaakt, wyl inmiddels ook de *Keizerlijken* en *Luneburgers* te *Nijmegen* met *Frankrijk* en *Zweeden*, met uitsluitinge van *Denemarken* en *Brandenburg*, vrede hadden gemaakt; waar tegen de twee laatste te vergeefs protesteerden, en de bekrachting zогten te beletten. Naardien de Keurvorst dus van de overige geallieerden verlaaten was, en de *Franschen* in het Hertogdom *Kleef* naar hun zin huis hielden, tegen welke de Keurvorst met zijne 6000 man weinig kon uitvoeren, en zijn ander Krijgsvolk in *Pruisen* niet kon misfen, moest hij eerst in een stilstand voor eene maand in April, des Jaars 1679 bewilligen, daar van de verlenging voor 14 dagen verkrijgende; voorts *Wezel* en *Lipstad* den *Franschen* inruimen, en eindelijk, wanneer de vijandijkheden van nieuw begonnen, zelfs de vrede van *S. Germain* aannemen, welke den 29 Junij, des Jaars 1679 geslooten werd; volgens welke vrede alles op den voet van de *Westphaalsche* werd vastgesteld, en de Keurvorst van al wat hij had veroverd niet meer behield, dan dat geene, het welk hij bij het *Stettinsche* verdrag, in den Jaare 1653 van *Achter-Pomeren* aan *Zweeden* had moeten afstaan: namelijk de landstreek naast den *Oder*, behalven *Dam* en *Golnau*, welke plaatzen bij de *Westphaalsche* vrede aan de *Zweeden* waren gekoomen; doch zou de Keurvorst *Golnau* zo lang behouden, tot dat hem de *Zweeden* 50,000 rijksdaalders hadden betaald. Voorts stonden de *Zweeden* hun aandeel aan de tollén in *Achter-Pomeren* aan hem af, en de Koning van *Frankrijk* beloofde den Keurvorst alle zijne Landen en vestingen wederom te geven; 300,000 rijksdaalders te betaalen, en hem in zijne eischen op eenige kleine standen des *Roomschen* Rijks bevorderlijk te zijn. Nog in dit zelfde Jaar werd door des Keurvorsten bemiddeling 't verschil tusfchen *Denemarken* en de Stad *Hamburg* weg ge- noomen, bij welke gelegenheid deeze Stad ook 1250000 rijksdaalders voor de winterlegeringen van den voorigen oorlog betaalde. In het einde deezes Jaars kwam een *Tartaarsch* Gezant te *Berlijn*, wiens aanbrengeu egter alleen in complimenten en in 't vereeren van een schoon paard bestond, waar voor

u Brandenburg.

de Prinsesse van de
 76 een nader verbond
 telijk bellooten, dat
 ten. Men kwam om-
 met den Bisschop
 rjde was getreden,
 lijk Keurvorst rae-
 uwing van het We-
 ens *Lauenburg* en
 zijne *Pruissische* en
 adertandgeldén van
 a den Keizer kreeg,
 laatsgemelden Jaars
braalbond, en den
 ergave. Ondertus-
 de met *Frankrijk*,
 enigen tijd alleen
 g; hij van den Kei-
 ergelijk met *Palts*.
 schoon hij wegens
 er kon vererven.
 verhooren hadden,
 t derwaards geves-
 nars 1678 uit *Lijf*-
 roverden, in afwe-
 ericheide plaatzen;
 er in de selfte kou-
 , en kwam, na veel
 g in *Marinwerder*.
 et verwittigd zijnde,
 verscheide schermu-
 oor zwaare ziekten
 n 16000 man naar-
 rug kwamen. Daar
 nes van *Palts*, die
 ijke *Pruissen* te leve-
 eelde tuss niet raad-
 zamen

hij met aanzienlijke geschenken wederom werd te rug gezonden. Zijn tolk had een houten neus en geen ooren. Terwijl de Keurvorst in den *Franschen* oorlog, voornamelijk ten voordeele van het Rijk, de vrede met *Frankrijk* en *Zweeden* had gebrooken, en hem derhalven door een Rijksbesluit te *Regensburg* de indemnifatie was beloofd, begeerde hij thans, dat hem ten dien einde de verwachting op *Oost-Friesland*, voorts de drie Rijkssteden *Mulhausen*, *Nordhausen* en *Dortmond*, en daar benevens de vrijheid mogt gegeven worden, om eenige Kanunnikdijen in zijne Stichten in te trekken; maar hij kon geen deezer dingen verkrijgen. In *Spanje* had de Keurvorst ook nog 1800,000 rijksdaalders onderstandgelden te vorderen; en alzo het *Spaansche* Hof de schuld wel niet ontkende, maar geen geld, noch het Eiland *Trinitados* in *Amerika* tot betalinge wilde geven, gaf de Keurvorst zijne acht Oorlogschepen, die hij gedurende den oorlog in de *Balthische* Zee had gehad, en thans, om de commercie op te rechten, naar *Guinee* zond; bevel, om op de *Spaansche* Schepen represailles te gebruiken, hebbende te vooren de oude defensieve alliantie met *Frankrijk* geslooten, en voornamelijk bij dit voorval zijne *Kleeffche* Landen tegen den inval der *Spanjaarden* van deeze Kroon laten garandeeren. Dit smaldeel was ook in zo verre gelukkig, dat het een Schip voor *Oostende*, en twee andere in *Amerika* opbragt; maar als het bij het voorgebergte van *S. Vincent* op de Zilvervloot kruiste, werd 't zelve van twaalf *Spaansche* Oorlogschepen aangetast, en moest zig, hoe wel zonder groot verlies, in de *Portugeesche* haven *Lagos* bergen. Het Huis *Brandenburg* was in den Jaare 1680 zo gelukkig, dat het zelve, door den dood van den tot hier toe gewezen administrator des Stichts *Maagdenburg*, werkelijk in deszelfs bezit werd gesteld, gelijk hij dan zonder eenige tegensprake, of zwatigheid, wegens dat Sticht stem en zitting op den Rijksdag verkreeg. In het Jaar 1681 sloot de Keurvorst met *Hanover* en *Saxen* defensieve alliantien, tot onderhouding van de *Westphaalsche* en *Nijmeesche* vrede: maar met de *Poolen* had de Keurvorst eenige onlusten, om dat zij het huwelijk van Markgraave *LODEWYK* met de Prinsesse van *RADZIVIL* zогten te beletten, als waar door aanzienlijke goede-

den in
wanseer
huten we
en de Ke
mat. Doc
in het ja
ke de Kou
in hunne
schermen,
van zijn
draagen,
krenken
wanneer
aanbood
te Emlde
3000 mar
bedienen;
rijksdaalder
zen gaf de
nie, en de
den heeft,
Frederikbe
der drie Pu
vergelijken
len tuschen
de Keurvorst
associatie met
te vel eer in
Frankrijk een
op alle wijze
Kroon te bev
van reumie we
de wapenen
welijk, en I
druk aanrade
meegen schiel
held om in h
wederstaan. H

Brandenburg.

weid te rug gezon-
een ooren. Terwijl
, voornamelijk ten
onkrijk en Zmeeden
een Rijksbehoort te
begeerde hij thans,
op Oost-Friesland,
vrdhauen en Dorp
gegeeven worden,
n te trekken; maar
in Spanje had de
onderstaandelden te
schuld wel niet ont-
vriades in Amerika
st zijne acht Oor-
g in de Baltische
zie op te rechten,
te Schepen represen-
onde defenfive al-
nelyk bij dit voor-
der Spanjaarden
saaldeel was ook
voor Oostende, en
het bij het voorge-
maiste, werd 't zel-
angerast, en moest
Portugese haven
s in den Jaare 1680
od van den tot hier
ragdenburg, werke
hij dan zonder een
at Sticht stem en in
jaar 1681 thre
ve alliantien, in or-
meesehe mee; maar
onlusten, om dat zij
met de Prinsesse van
door militaire ge-
de.

deren in *Poolen* aan het *Brandenburgsche* Huis konden vallen; wanneer men inzonderheid wilde aandringen, dat dit huwelijk buiten weten des Konings als opperften voogd was geschied, en de Keurvorst deswegen van het *jus indigenatus* verstookten wat. Doch die zaak werd zonder veel moeite bijgelegt, en in het Jaar 1683 een afzonderlijk verdrag gemaakt, bij 't welke de Koning zig verbond, den Markgraave en zijne Gemalin in hunne in *Poolen* en *Litthauwen* leggende goederen te beschermen. In dit zelfde Jaar werd den Keurvorst, uit kracht van zijn *condirektorium* van den *Westphaalschen* kreits opgedraagen, de standen van *Oost Friesland*, die zig over het krenken van hunne vrijheden bezwaarden, te hulp te komen, wanneer hij eerst een verdrag aanried, en zijne bemiddeling aanbood: maar als dit niet wilde helpen, liet hij, volgens het te *Embden* met de standen gemaakte vergelijk, *Grietziyl* met 3000 man bezetten, om zig, des nood, van dezelve te bedienen; waar toe ook de standen beloofden maandelijks 1250 rijksdaalders te geven. Deeze verbindtenis met de *Oost-Friezen* gaf den Keurvorst gelegenheid, de *Afrikaansche Compagnie*, en den handel op *Guinee*, welke hun Comptoir te *Embden* heeft, beter voort te zetten, gelijk toenmaals de vesting *Frederiksberg*, op den berg *Montfort*, een mijl van de Kaap der drie Punten aangelegt, en met de inwooners verscheide vergelijkten gemaakt werden. Wanneer vervolgens de verscheiden tusschen *Duitschland* en *Frankrijk* weder begonnen, trad de Keurvorst niet, gelijk hij verzogt werd, in de zogenoemde asfociatie met den Keizer, *Engeland* en *Holland*, maar maakte veel eer in den Jaare 1682, den 12 Januarij, te *Berlijn* met *Frankrijk* een nieuw verbond, waar bij hij zig verpligte, om op alle wijze de vrede tusschen het *Duitsche* Rijk en deeze Kroon te bevorderen; daarentegen zou *Frankrijk* de kamers van reunie wegdoen, en zo lang, als 'er hoop tot vrede was, de wapenen niet opvatten. Hij hield ook zijn woord getrouwelijk, en liet de vrede te *Regensburg* met den grootsten nadruk aanraden, voorstellende, dat men zig door de te *Nijmeegen* schielijk gemaakte tractaaten geheel buiten staat had gesteld om in het toekomende de *Fransche* wapenen te kunnen wederstaan. Hij kante zig ook tegen het *Laxenburgsche* ver-

bond, waar door de oorlog werd bevordert. Insgelijks maakte hij met den Koning van *Denemarken* een verbond, om beide, naar hun uiterste vermogen, de vrede te helpen stand houden; doch anderzints, dat ieder 10,000 man op de been zou houden, om met dezelve hunne neutraliteit te verdedigen. In deeze verbindtenisse werd ook de Bisfchop van *Munster*, en naderhand de Keurvorst van *Keulen*, mede aangenoomen. Van de andere zijde liet de Keurvorst ook niet na, den *Franschen* de noodzakelijkheid der gemeene rust voor te stellen, en begeerde, dat men hem onderstandgelden zou bijzetten, om zig daar door te beter te kunnen in staat stellen om de eenzijdigheid tegen deszelfs vijanden, in gevalle van nood, met kracht te verdedigen, hoe wel hij in beide stukken slecht gehoor kreeg. Wanneer ondertusfchen de *Turken* groote voortgangen maakten, en in den Jaare 1683 zelfs *Weenen* belegerden, wilde de Keurvorst den Keizer met 12000 man te hulp koomen. Maar de *Fransche* Gezant wist de zaaken zodanig te draaien, dat de Keizer begon te vrezen, deeze volkeren mogten order hebben, de *Silefische* Vorftendommen, op welke het Huis *Brandenburg* pretensie heeft, in bezit te neemen, en deswegen zulke harde voorwaarden voorfelde, dat de Keurvorst dezelve onmogelijk kon aanneemen. Doch hij liet den Koning van *Poolen* 1200 man over, die egter eerst wegens den langduurigen togt uit *Pruisfen* na het ontzet der Stad *Weenen* aankwamen doch in het veroveren van *Gran*, en anderzints, goede dienften deden; wanneer ondertusfchen de Keurvorst zijn uiterste best deed om den oorlog tusfchen *Denemarken* en *Luneburg* voor te koomen, en veel eer het laafte huis mede in hunne alliantie te trekken. Ook bemoeide hij zig te vergeefs. den Koning van *Frankrijk* van de harde proceduuren tegen de Landen des Prinfsen van *Oranje* in *Frankrijk* af te houden, op welke de Keurvorst wegens zijne eerste Gemalinne verwachting had. Eindelijk werd in den Jaare 1684 met het Huis van *Luneburg*, het welk tot nu toe des Keurvorsten voorneemen had wederstaan, eene defenfive alliantie geflooten, gelijk drie Jaaren te vooren alleen met *Hanover* was gemaakt, en terftond daar op volgde, wel voornamelijk door toedoen van Keurvorst FREDERIK WILHELM, een twintig-

igenaar
zond de
de Turke
heid, om
hij ook
Graaven
gelegenhe
volgenden
Maagden
Westphaal
Silefische
in de K
August
Holland
eeuwe v
fchen afg
binnen d
kwam vo
Compagn
niet ligte
was Den
ingelijks
den Keurv
gen, waar
Nantes uit
alle besche
mercie wer
rijk in deez
Keurvorst m
maakte deez
met Zweede
hoop lag,
treeden. D
duurzaamh
zet den K
op eige kon
Keurvorst in
dens, en in

tigjaarig bestand tusſchen het Rijk en Frankrijk. In dit Jaar zond de Keurvorst den Koning van Poolen 2000 man tegen de Turken te hulp; maar dezelve hadden geen gelegenheid, om hunne dapperheid te laten blijken. Eindelijk nam hij ook in dit Jaar den tijtel van zijn aloud Stadhuis der Graaven van Hohenzolleren wederom aan, om zijn huis bij gelegenheid van de opvolging te verzekeren. In het begin des volgenden Jaars verkreeg hij de plegtige Leenverheffing van Maagdenburg, en de Leenbrieven over de overige bij de Westphaalsche vrede bekoome Provincien. Maar nopens de Silefische pretensien, en de voorspraak voor de Protestanten in de Keizerlijke Erflanden, vond hij slegt gehoor. Den 13 Augustus deezes Jaars werd de oude defensiva alliantie met Holland wederom vernieuwd, en tot het einde van deeze eeuw verlengt; en met eenen werden des Keurvorsten eischen afgedaan, alzo de Hollanders hem 440000 rijksdaalders binnen den tijd van tien Jaaren zouden betalen; en men kwam voorts zodanig overeen, dat tusſchen des Keurvorsten Compagnie op Guinee, en de West Indische der Hollanders niet ligtelijk onlusten konden gebeuren. Over deeze alliantie was Denemarken eenigermaaten gebelgd; Frankrijk was insgelijks misnoegd, inzonderheid over het Plakkaat, door den Keurvorst op den 29 October, des Jaars 1685 aangeſlagen, waar bij den door het vernietigen van het edict van Nantes uit Frankrijk verjaagde Protestanten in zijne Landen alle bescherming, en onderſtand tot hunne neering en commercie werd aangeboden; en dewijl de Koning van Frankrijk in deeze zaak, gelijk in andere, liet blijken, dat hij den Keurvorst meer voor een vasfal dan als een bondgenoot hield, maakte deeze ook geen zwaarigheid, in 't Jaar 1686 zo wel met Zweeden, welke Kroon toenmaals met Frankrijk overhoop lag, als ook met den Keizer, in een nader verbond te treden. Beide beoogden zij de rust in Duitschland en de duurzaamheid van de laatste vrede; inzonderheid zou de Keizer den Keurvorst 12000, en deeze den anderen 8000 man op eige kosten te hulp zenden, doch zo, dat de Keizer den Keurvorst in tijd van vrede Jaarlijks 100,000 Keizerlijke guldens, en in oorlogstijd zo veel daalders zou betalen. In

C c 3

dit

Brandenburg.

er. Insgelijks maak-
 en verbond, om bei-
 rede te helpen stand
 100 man op de been
 raltiteit te verdedigen.
 ſchip van Manſter,
 mede aangenoomen.
 niet na, den Fran-
 voor te ſtellen, en
 zou bijzetten, om
 ellen om de eenzij-
 alle van nood, met
 de ſtukken ſlecht ge-
 Turken groote voor-
 ſis Weenen beleger-
 12000 man te hulp
 e zaaken zodanig te
 eeze volkeren mog-
 men, op welke het
 zit te neemen, en
 beide, dat de Keur-
 Doch hij liet den
 ter eerst wegens den
 zet der Stad Weenen
 ran, en anderzints,
 ſichen de Keurvorst
 tusſchen Denemarken
 et het laatste huis we-
 bemoeide hij zig te
 van de harde proce-
 Oranje in Frankrijk
 regens zijne eerste Ge-
 erd in den Jaare 1684
 tot nu toe de Keur-
 ene defensiva alliantie
 alleen met Hannover
 lgde, wel voornamelijk
 K. WILHELM, een vrin-
 dig

dit tractaat werd ook des Keurvorsten aanspraak op *Jagern-dorf*, *Liegnitz*, *Brieg* en *Wolau*, nevens eenige Heerlijkheden in *Sileſie*, afgedaan, zodanig, dat hem de *Swabiſche* kreits met de Lands Hoogheid als een mannelijk Leen van *Boheemen* werd overgegeeven, doch dat hij geene vestingen daar in zou laten bouwen, en de zaaken van den Godsdienst en de vrijheden der Landſtanden ongekrenkt laaten. Voorts werd hem de *Lichtenſeinsche* schuld in *Oost-Friesland*, waar voor *Eſen* en *Witmund* verpand waren, kwijt geſcholden: doch deeze laatste artikelen zijn niet voltrokken. Nog in het zelfde Jaar zond de Keurvorst, uit hoofde van de alliantie, 8000 man naar *Hongarie*, welke *Offen* hielpen innemen, en zig voorts zeer wel kweeten. Hij keurde het *Augsburgſche* verbond wel goed, maar wilde niet daar in treden, om niet geheel en al met *Frankrijk* overhoop te geraaken. Dat de onlusten wederom in dit Jaar tusſchen den Koning van *Denemarken* en de Stad *Hamburg* niet tot een verderffelijken oorlog uitberſten, heeft men deezes Keurvorsten bemiddeling te danken. In het Jaar 1687 maakte de Keurvorst een vergelijk met *JOHAN ADOLF* van *Saxen-Wiſenſels*, wegens de vier Ampten *Querfurt*, *Juterbok*, *Dam* en *Burg*, welke in de *Praagsche* en *Westphaalsche* vredesverbonden van het Sticht van *Maagdenburg* afgezonderd, maar wegens de territoire gerechtigheden nog onafgedaan waren gebleeven. Dit vergelijk bestond daar in, dat de Keurvorst van het *dominium directum* der drie eerſten afstond, en daarentegen het laatste in eigendom behield, en nog 34000 rijksdaalders den Hertog uitkeerde; ook deszelfs twee Prinſen, twee der beste prebenden in *Maagdenburg* en *Halberſtad* gaf, en voor het overige de verwagting op alle vier Ampten voor zig behield. In dit Jaar zond de Czaar een Gezant naar *Berlijn*, om den Keurvorst in een verbond tegen de *Turken* en *Tartaaren* in te wikkelen. Deeze Afgezant maakte zig daar door zeer belagchelijk, om dat hij begeerde, dat men, om dat de Keurvorst juist ziek te bedde lag, bij zijn gehoor naast 't bed van den Keurvorst een ander zou zetten, waar in hij gelaarst en gespoord wilde gaan leggen. Geduurende zijnen overigen levenstijd wendde de Keurvorst alle

moei-

moete an
Frankrijk
vanzag
betellen;
bij te le
op Engel
belette dit
denmoed
1688 te
zienlijk N
ken des
draagen
en weer
zijne eij
het alge
geene ve
het beste
ring van
wel aan
vorderen
woorden,
hand niets
zigt zijn
doch zo,
lier, en o
Bijken va
geerig, he
geuktig w
denekte hi
van uccinz
de Eive, h
ten der U
door mee
heeft de
der en D
Palsien o
koomen: z
Keurvorst

moeite aan, om de ver uitziende oogmerken des Konings van *Frankrijk* te verijdelen; de verkiezing des Kardinaals *FURSTENBERG* tot medehelper des Aartsbisfchops van *Keulen* te beletten; de oneenigheid tusschen *Denemarken* en *Holslein* bij te leggen, en de onderneeming des Prinzen van *Oranje* op *Engeland* te ondersteunen; doch zijne aannaderende dood belette dit alles, en hij wachte dezelve met een grooten heldenmoed af, komende eindelijk op den 29 April, des Jaars 1688 te overlijden. **FREDERIK WILHELM** was een zeer aanzienlijk Vorst, sterk van lichaam, waar door hij de ongemakken des oorlogs zonder nadeel aan zijne gezondheid kon verdraagen, en zig in alles schikken. Zijn schrander verstand en weetgierigheid bragten in hem zo groote kennis, aangaande zijne eige belangen te weeg, dat hij zelf kon regeeren, en in het algemeen uit de verscheide gevoelens zijner Raaden dat geene verkiezen, 't welk naderhand bij de uitkomst bleek, het beste te zijn geweest. Men moet de geduurige verandering van partij niet zo zeer aan zijne onbestendigheid, als wel aan zijnen ijver, om altijd het best van zijn Land te bevorderen, toeschrijven. Zijne oplopenheid bleef meest bij de woorden, en was haast weder over, zo dat men zelfs naderhand niets daar van merkte. Den Godsdienst betreffende, hij zocht zijne Geloofsgenooten op alle wijze te beschermen, doch zo, dat hij ook anderen gaarne vrijheid van gewisheit liet, en om den Godsdienst niemand haatte, noch beminde. Blijken van zijn zonderling geluk van zijne langduurige Regeering, het goed gevolg zijner wapenen, die bijna nooit ongelukkig waren, de aanzienlijke vermeerdering zijner Landen, dewelke hij door de *Afrikaansche* commercie, het invoeren van accijnzen, de vereeniging van de Rivieren den *Oder* met de *Elve*, het opneemen der *Fransche* vlugtelingen, het stichten der Universiteit *Doesburg*, het versterken der Steden, en door meer andere dingen in beter staat stelde: voornamelijk heeft de Stad *Berlijn* door het aanbouwen van *Frederikswerder* en *Dorotheënstad*, als mede door het bouwen van veele Paleizen onder zijne Regeering, een geheel ander aanzien bekoomen: zo dat de naam van DE GROOTE, dewelke deezen Keurvorst gemeenlijk gegeven word, hem met recht toekomt.

komt. Hij heeft bij twee Gemalinnen dertien kinderen verwekt, van welke in het artikel BRANDENBURGS GESLACHT gesproken zal worden. *Pufendorf Res gestæ Friderici Wilhelmi. Pruisische Staats-Geographie P. II, pag. 10, 31, 60 seq.*

FREDRIK HENDRIK, welke, na den dood van zijnen broeder MAURITS, den titel aannam van Prins van *Oranje*, werd gebooren te *Delft*, den 20 Januarij, van het Jaar 1584, uit het laatste huwelijk van Prinse WILLEM DEN I met LOUISE DE COLIGNY, weduwe van den Heere DE TELIGNY, die, benevens haaren vader, in den berugten *Parijschen* moord, was omgebracht. Weinige dagen na zijne geboorte, werd hij ten doop gehouden, in den naam van HENDRIK DEN IV, Koning van *Frankrijk*, en in dien van FREDERIK DEN III, Koning van *Denemarken*, en naar die doorluchtige gevaders genaamd HENDRIK FREDRIK; welke namen hij naderhand verzette, schrijvende zig FREDRIK HENDRIK.

De doorluchtige moeder, welker eenigste liefde pand hij was, verzuimde niets, om deezen zoon, alle haare hoop en verwagting, op eene wijze overeenkomstig zijne aanzienlijke geboorte, optevoeden. In rijper Jaaren, werd hij naar *Leiden* gezonden, alwaar hij onderweezen werd, in de taalen, wetenschappen en Ridderlijke oefeningen, onder het opzigt, van den beroemden JAN VAN DER DOES, Heer van *Noortwijk*. Nauwelijks had hij den ouderdom van tien Jaaren bereikt, of de *Spanjaarden*, wier moordzugt niet voldaan was, met in het Jaar zijner geboorte den vader omgebracht te hebben, smeedden het ontwerp, om hem en zijnen broeder MAURITS mede te doen ombrengen. Zij haalden daar toe over, op belofte van honderd Filipsdaalders goud geld, en vijftien duizend rijksdaalders, als het feit verrigt zoude zijn, eenen RENICHON, Priester te *Namen*, om deeze beide nog overig zijnde spruiten van het Huis van *Nassau* omtebrengen. Dan de aanslag van RENICHON werd ontdekt, hij te *Breda* gevat, en, na gedaane bekentenis, geworgd en in vier kwartieren gehouwen.

In het Jaar 1597 begaf hij zig, met zijne moeder, ter bijwooning van het huwelijk van zijne zuster CHARLOTTA BRA-

BAN.

Oranje.

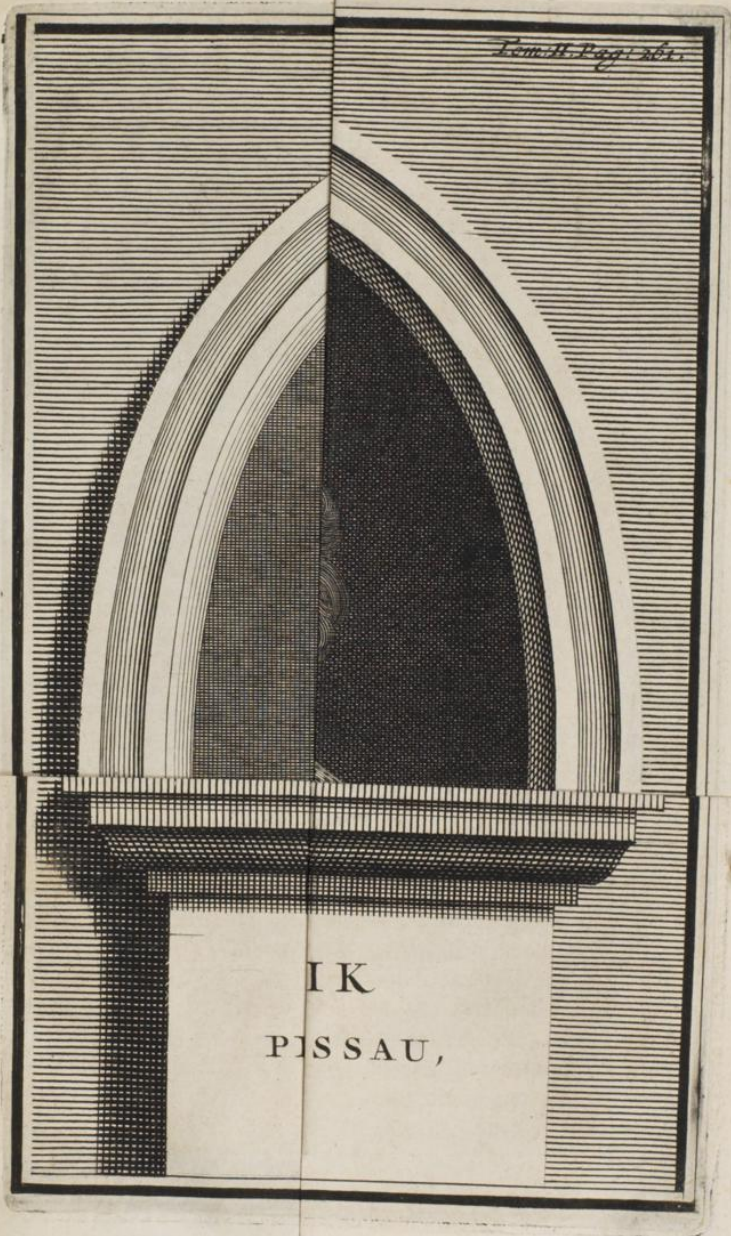
in kinderen ver-
s geslacht ge-
terici Wilhelmi.
; 31, 60 seq.

in zijnen broe-
Oranje, werd
jaar 1584, uit
het LOUIS DE
T, die, bene-
moord, was
, werd hij ten
en IV, Koning
v III, Koning
adert genaamd
and verzette,

efde pand hij
naare hoop en
te aanzienlijke
hij naar Lei-
in de maalen,
ter her opzigt,
van Noordwijk.
Jaaren bereikt,
daan was, met
agt te hebben,
oeder MAURITS
toe over, op
en vijftien dui-
te zijn, eenen
ide nog overij
ebrenge. Da
e Breda gen.
vier hundert

a. moeder, ter hof
CECALOTTA III
AAN.

Tom. II. Page 261.

IK
PISSAU,

Oranje.

in kinderen ver-
e eslicht ge-
lorici Wilhelm,
31, 60 sep.

in zijnen broe-
Oranje, werd
Jan 1584, uit
en Louis de
r, die, bene-
moond, wa
werd hij, wa
w IV, Koning
III, Koning
idens genaamd
and verzette,

efde pind hij
aare hoop en
e zandelijke
hij naar Lei-
in de valen,
er het opzigt,
van Noordwijk
jaaren bereikt,
dum was, met
ngt te hebben,
zeder MAURATTS
roe over, op
in vijftien dai-
e zijn, een
ide nog over
ebrenge. In
e Breda om,
vier duizent

maet, te bij
QUALITTA III
113.

Van H. Pogg. del.

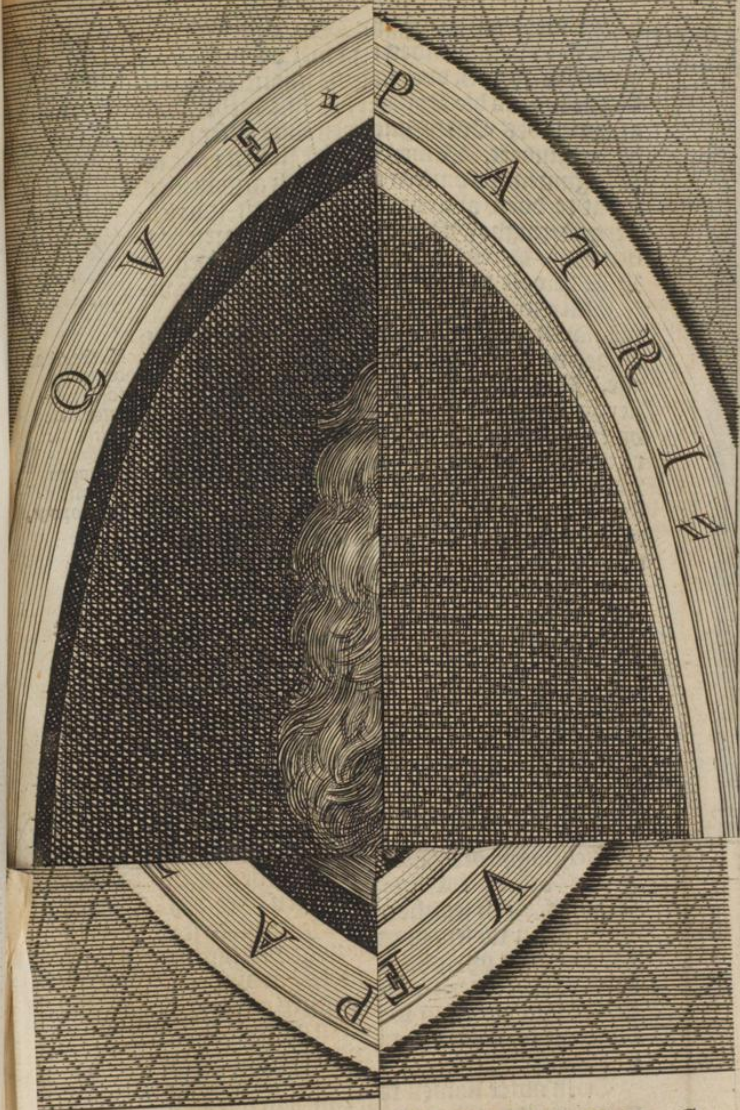
B. Druet sculp. del. 1729.

FREDERIK HENRIK
 PRINS VAN ORANJE EN NASSAU,
 ENZ. ENZ. ENZ.

FRE
ARAVS
DIETZLE
Domus et
Henn. Aggen
hereditarius
occidentalis, Za

FRED
ARAVSIO
DIETZLE, LI
Dominus et Bar
stem Aggeris S
hereditarius Antw
occidentalis, Zuphan

FREDERIC PRINCEPS
ARAVSIONENSIV BOCHII, VIANDÆ,
DIETZLÆ, LINGÆ, MOE RÆ AC FLISSINGÆ,
 Dominus et Baro Bredæ, Græ, mopoleos, Niervaertæ, Ysel-
 steinii, Aggeris S. Martini, Moæ, Naeldwici, etc. Vicecomes
 hereditarius Antwerpiæ ac Væ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Frisiæ
 occidentalis, Zutphanæ, Ultraiecti ac Nobilissimi Ordinis Garterii Eques.

FREDERICVS HENRICVS D.G. PRINCEPS
ARAVSIONENSIVM, COMES NASSAVIÆ, CATTIMELIBOCII, VIANDÆ,
DIETZLÆ, LINGÆ, MOERSE, BVRE, LEERDAMI, ETC. MARCHIO VERÆ AC FLISSINGÆ,
Dominus et Baro Bredæ, Graviæ, ac Ditionis Cuyckia, Diestæ, Grimberga, Wilhelmopolcos, Niervaertæ, Ysel-
steinii, Aggeris S. Martini, Montis S. Geertrudæ, Castelloregnartii, utriusque, Zualuwæ, Naeldwici, etc. Vicecomes
hereditarius Antwerpia ac Vezunii, Marecallus Hollandiæ hereditarius, Gubernator Geldria, Hollandiæ, Zeelandiæ, Frisia
occidentalis, Zutphania, Ultraiecti ac Transilvania, et Supremus Belgiæ confederatæ Terra Mariq, Dux, Nobilissimi Ordinis Garterii Eques.

hare Alderdoozlichtigste Hoogheden ghehadt/ soo haest sy in dese Landen eerst zijn gekomen geweest/ dewelcke sy oock over langhe te wercke gestelt souden hebben/so die Dopagien ende Ceremonien in het afnemen des Eedts/haerlyuden sulchs niet en hadde verhindert. Gemerckt het van noode was alsoo te beginnen/soo om den ghemeenen volcke contentement te doen/ als om te voldoen t'ghene in de leste vergaderinghe/ vooz het vertreck van mijn Heere den Ertz-Hertoghe uwen Prince / na Spaengien/ D L. beloost is gheweest.

Maer wesende tot hier toe gekomen/ en dat daer niemandt onder D L. en is die hemselfen niet in en beelde d'oorzake/ om welke D L. hier geroepen zyt. Benebens dat D L. alreede t'selbe meucht verstaen hebben/ een peder in sijne bysondere Probitie/ sal het niet van noode wesen/ D L. in t' lange te vertoonen/ t'ghene onder D L. ghehandelt moet worden/ dienende tot weder-oprichtinghe der saken des Landts. Gemerckt uwe Princen meer verlanggen te verstaen/ t'gene D L. sullen willen voozwenden aen hare Hoogheden/ als wesende so wel onderrecht van den standt/ als wel van meyninghe D L. gheen nieuwe propositie hier te doen/ dan die/ welke D L. alreede meucht verstaen hebben. Desgelijcks soude het hare Hoogheden genoech duncken te wesen/ dat D L. weten ende vooz seker houden mogen/ haerlieden hier te wesen om met D L. ghesaemdelijck te leven en te sterben/ en alles te doen/ dewelcke d'Officie van goede en sachtmoedighe Princen is bereysehende/ midts verhopende dat D L. wederom alle debitoir van goede ende ghetrouwe Onderfaten/ sult aenwenden.

So ghy-lieden nochtans meerder verklaringe van haren t'wille en ghenegentheden t'uaerz zyt begerende: sal wesen dit/ dewelcke sy op D L. begeren/ als rijpelijck te willen letten op den tegenwoozdighen standt des Landts/ den welken sy sien (tot haerder groote droefheyt) al anders dan sy-lieden wel wenschten. So mishaeght oock haer Hoogheden grootelijcks D L. met soo veel swarigheden overdrucht te sien. Nochtans en hebben sy nu niet voozgenomen D L. deselvighe/ noch beter/ nochte erger af te maken/ dan sy en zyn/ noch oock D L. wanhopigh te maken ofte door een ydele hope te anthouden. Wel bekennen sy/ datter vele en groote swarigheden zyn/ en datmen moet om die te overwinnen/ sweeten en arbeypden/ so en hebben wy oock geen beter middelen/ om ons hier van te ontlasten/ ende de saken op eenen goeden voet te brenghen/ ende zyn tot dien eynde maer te machtigh/ om ons upt de swarigheden te rucken/ dewelcke schynen ons nu te omringhen/ so wy onse kracht ende macht willen toonen/ mettet ghene wy zyn ende vermoghen/ welberstaende met Godes hulpe/ die ons nummermeer ontbreken sal/ soo wy hem van gantscher herten om die bidden.

So is dan den bysondersten eynde/ ende waerom van dese vergaderinge/ overmidts de groote klachten aen allen zyden/ ende de groote dis-ordzen die gemeenlijcken upt soo langhduerighe ende bloedighe Oozloge zyn spruytende/ hare Hoogheden begeren/ dat een peder van D L. in t' bysonder/ ende alle in t' generale/ hen imploere om te raden/ op wat maniere dat het soude moghen wesen/ ende vooz te slaen t'ghene daer soude mogen dienstigh zyn/ tot wederoprichtinghe der saken/ ende vastmakinghe van eene goede ordze/ tot profyte ende nuttigheyt des Landts. Ick segghe in wat manieren dat het soude moghen wesen/ want sy sullen haer verblijden te hebben ende ghebruycken/ van uwen goeden ende wijsen raedt/ gheen ander voozemenen noch wille hebende/ dan om alles wel te gouveneren/ ghelijck de daden in toekomstige tijden selfs getuygenis sullen gheben.

Doch om te komen tot eenighe sake van meerder gewichte/ t'gene daer toe wy ons moeten resolveren/ is/ ofte tot Paps ofte tot Oozloge. Den Paps soude ons best dienen/ ende is sonder twiffel/ t'ghene D L. meest zyt begerende/ maer uwe Princen noch allermeest/ als van naturen daer toe genepcht wesende/ ende midtsdien sy begeren D L. in ruste ende byede te regeeren. So dan D L. eenigen middel wisten om daer toe te komen/ sult hare Hoogheden den

selven voozwenden/ ende sullen D L. blijfelijck aen-
hoopen om deselve te verstaen/ ja met openen armen
altijt staen/ om de Afghe dwaelde minnelijck t'ont-
fangen/ ende deselvighe aen het lichame wederom te
voegen/ van t'welcke sy tot heuren ende onser groo-
te schade ende onghelucke/ vooz het stoken ende in-
gheben van eenighe/ lichtveerdichlijck afgeweken/
ende dewelcke d'erchste van allen is/ so half-starrich-
lijcken verherdert/ dat noch redenen/ noch presentia-
tien/ noch middelen van geenen krachtte tot noch toe
gheweest en hebben/ om henlyuden daer toe te be-
weghen.

Soo dit dan geenen beteren vooz ende uytgangh
en heeft/ als het voozgaende/ sal het van noode we-
sen de Wapenen aen te nemen/ ende ons tot de Ooz-
loghe te bereyden/ om welke te voeren/ wy een
Millioen voozraets ende voozbaets hebben/ meer
dan onse vpaanden: Want boven dat Godt gemeen-
lijcken den ghenen die een goede cause hebben (om
welcke sy de Wapenen voeren) is helpende/ midts
dat wy oock van ons selven/ sonder eenighe verghes-
lijcken/ stercker zyn als sy. Nochtans willen wy
niet ontkennen/ dat wy ons steunsel hebben/ op die
grootte ende gheweldighe Monarchie van Spaen-
gien/ alwaer de schatten ende onuytspreekelijcke
rijckdommen/ van Peru ende Indien ons geoyent
zyn/ ghemerckt desen Jonghen Koningh/ soo vele
goede ghenegentheden/ teghen de Doozlichtigste
Infante/ sijne eenighe Suster/ uwe Souberayne
Princesse/ is bewysende/ ende deselvighe liberael-
heyt die den voozleden Koningh sijnen Vader/ is
gebruyckende.

Wel is waer dat alles van daer niet komen en
kan/ so is het oock van noode dat wy ons selven hel-
pen/ om eenmael upt onse ellenden te geraken/ en om
dier oorzake wille zyn D L. hier beroepen/ om ge-
saemder-handt te raetlagen/ de middelen om d'Ooz-
loge te voeren/ den tyt verwachtende dat ons Godt
eenen goeden Paps verleenen sal.

T'ghene Maentlijck van Spaengien komt/ zyn
twee hondert vyftich duysent Kroonen/ t'gene daer
noch meer restert/ moet in dit Landt gebonden wer-
den/ waer in D L. adviseren sullen/ t'welck D L. be-
quaemst sal duncken/ om de middelen en penningen
van Spaengien/ als oock van dese Landen/ upt te
deplen ende t'imploeren/ om beter krijghs-ordze te
moghen houden/ de klachten ende disordzen doen op-
houden/ en het Landt te verquicken en contentement
te gheben.

Boven dien moeten D L. acht neme en vooz sien
op de geringste betalangen van uwe gewoonlycke
Garnisonen/ uwe Frontier-plaetsen te laten repa-
reren en vast maken/ die so grooten noodt hebben/ als
zijnde in eenen quaden standt.

Benebens dit/ weten D L. oock dat een pghelijck
moet leven van het sijne/ en dat t'selbe soo wel ver-
staen moet werden van de Princen/ als van de par-
ticuliere personen. De Erbe ende Patrimonie van
onse Princen zyn hare Domeynen/ van welke in
voozsighe tijden de Hertoghen van Bourgondien
leefden/ onse Princen ende voozsaten/ die hen-lieden
dat behielden vooz haer leef-tocht ende onderhoudt
van haren huysen. Maer naderhandt dat wy aen
Spaengien bereynicht zyn gheweest/ hebben onse
Princen soo machtigh gheweest/ met soo veel andere
Staten ende Kroonen versien/ dat sy gheen acht en
hebben genomen om haer Leef-tocht van dese Lan-
den te nemen/ maer hebben ter contrarien hare Do-
meynen en Incomen belast en te pande ghestelt/ seer
liberalijcken tot den noot deser Oozloge/ beschuttin-
ge en epgene bewaringe deser Landts/ in dier voe-
ghen dat het qualijck sufficient genoegh is om de ren-
ten te betalen. Hier op mijne Heeren moeten D L.
ooghen-merck nemen/ als wesende van Naturen
weghen verbonden/ D L. te ontlasten van die schul-
den/ die om uwen t'wille gemaect zyn. Op dat onse
Princen hebben/ waer op te mogen leven/ sonder ha-
re Onderfaten moepelijck te vallen: beneffens dat-
men is verhopende/ dat dese ontlastinge in weynige
jaren te weghe ghebruyck sal kommen worden/ het zyn
dooz soodanighe middelen als D L. selfs sullen bin-
den/ het zyn dooz soodanighe als hare Hoogheden D L.
sullen te kennen gheben. Daer-en-tusschen verfoec-
ken sy op D L. haerlieden te willen uytreycken om
daer

Verhael van
de goede
cause/ mid-
delen ende
macht die
de Ertz-
Hertoghen
hadden tot-
ter Oozloge.

Elwee hons-
dert en vyf-
tich duysent
Kroonen gaf
den Koningh
maentlijck
totte Ooz-
loghe.

Verfoerken
ontlastinge
van Domeyn-
nen vooz
haer leef-
tocht.

selven voorzwenden/ ende sullen **D L.** blytelijck aen-
hoozen om deselve te verstaen/ ja met openen armen
altijt staen/ om de Afghedwaelde minnelijck t'ont-
fangen/ ende deselvighe aen het lichame wederom te
voegen/ van 't welke sy tot heuren ende onser groo-
te schade ende onghelucke/ dooz het stoken ende in-
gheben van eenighe/ lichtveerdichlijck afgeweken/
ende dewelcke d' erchste van allen is/ so hals-starrich-
lijcken verherdert/ dat noch redenen/ noch presentat-
ien/ noch middelen van geenen krachte tot noch toe
gheweest en hebben / om henlyuden daer toe te be-
weghen.

Soo dit dan geenen beteren voort ende uytgangh
en heeft / als het voozgaende/ sal het van noode we-
sen de Wapenen aen te nemen/ ende ons tot de Ooz-
loghe te bereyden / om welke te voeren / wy een
Millioen voorraets ende voozbaets hebben / meer
dan onse vyanden: Want boven dat Godt gemeen-
lijcken den ghenen die een goede cause hebben (om
welcke sy de Wapenen voeren) is helpende / midts
dat wy oock van ons selven/ sonder eenigh verghes-
lijcken / stercker zyn als sy. Pochtrans willen wy
niet ontkennen / dat wy ons steunsel hebben / op die
grootte ende gheweldighe Monarchie van Spaen-
gien / alwaer de schatten ende onuytspreekelijcke
rijckdommen / van Peru ende Indien ons geopen-
en / ghemerckt desen Jonghen Koningh / soo vele
goede gheneghentheden/ teghen de Doozuchtichste
Infante / sijne eenighe Suster / uwe Souberayne
Princesse / is bewijsende / ende deselvighe liberael-
hepdt die den voozleden Koningh sijnen Vader / is
gebruyckende.

Wel is waer dat alles van daer niet komen en
kan/so is het oock van noode dat wy ons selven hel-
pen/om eenmael uyt onse ellenden te geraken/en om
dier oozsake wille zyn **D L.** hier beroepen / om ge-
saender-handt te raet slagen/ de middelen om d'Ooz-
loge te voeren / den tyt verwachtende dat ons Godt
eenen goeden Paps verleenen sal.

'T ghene Maentlijck van Spaengien komt / zyn
twee hondert vyftich duysent Vroonen/ 't gene daer
noch meer reesteert/ moet in dit Landt gebonden wer-
den/ waer in **D L.** adviseren sullen 't welck **D L.** be-
quaemst sal duncken / om de middelen en penningen
van Spaengien / als oock van dese Landen / uyt te
deplen ende t'imploeren / om beter Krijghs-ordze te
moghen houden/ de klachten ende disordzen doen op-
houden/en het Landt te verquicken en contentement
te gheben.

wilente aentien gheben. Daer-ent-tusschen versoe-
ken sy op **D L.** haerlieden te willen uytreycken om
daer

Verhael van
de goede
cause/mid-
delen ende
macht die
de Hertz-
Hertogen
hadden tot-
ter Oozloghe

Twee hon-
dert en vyf-
tich duysent
Vroonen gaf
den Koningh
maentlijck
torte Ooz-
loghe.

ANTZ
leghe
ij dien
Gedu
der in
van Pl
zijne m
dappere
Krijgke
meester,
een der
De e
in de
een El
dwars in
zelve me
een nanz
verzelde
zig, in t
stelde, v
beroemde
troep sol
om met
hunner bi
tot dat hi
de zijnen
ning, ma
in vijan
van den
Frankijk
gaveat,
De jon
hebben
ken, als
feld als
gen rang
Walen,
Regiment

BANTIA met den Hertog VAN FRONOUILLE; en dit gaf hem gelegenheid, om Koning HENDRIK DEN IV te leeren kennen, en bij dien Vorst bekend te worden.

Geduurende zijn verblijf in *Frankrijk*, oeffende hij zig verder in de konst van paardrijden, in de beroemde Academie van *Plunivel*. Dit Koninkrijk verlaatende, keerde hij, met zijne moeder, te rug naar de *Nederlanden*, beneffens andere dappere jongelingen, om van zijnen broeder MAURITS, de Krijgskonst te leeren. Onder het opzigt van dien grooten meester, maakte hij zodanige vorderingen, dat hij naderhand een der bekwaamste Veldoversten van Europa wierd.

De eerste blijk, die hij daar van gaf, was, in 't Jaar 1599, in de *Bommeler-Waard*. De Schans *Voorne*, gebouwd op een Eilandje bij *Bommel*, lag den Admirant VAN ARRAGON dwars in den weg; hierom spande hij alle krachten in, om dezelve meester te worden. Om dit te verrichten, trok hij met een aanzienlijk aantal troepen, tot omtrent *Bommel*; MAURITS verzelde onzen jongen Held derwaards. MAURITS verschaufte zig, in éénen nacht, zo wel, dat al wat de Admirant werkte stelde, vrugteloos was. FREDRIK HENDRIK, verzeld van den beroemden BRIANTÉ en andere *Fransche* Heeren, met een troep soldaaten, naar het Dorp *Herwaarde* getrokken zijnde, om met de *Spanjaarden* handgemeen te worden, viel in een hunner hinderlaagen. Zij zig verborgen gehouden hebbende, tot dat hij voorbij was, vielen aan, en overrompelden hem en de zijnen zeer onverwagt. Zij streeden niet om de overwinning, maar om hun leven te redden, en sloegen gelukkig door den vijand heen, met verlies van veele soldaaten. De zoon van den Heer DE MONGLAS, Hofmeester des Konings van *Frankrijk*, werd aan de zijde van FREDRIK HENDRIK zodanig gekwetst, dat hij het kort daar na besterf.

De jonge Prins, den ouderdom van zeventien Jaaren bereikt hebbende, om hem zo wel in Staatszaaken bekwaam te maken, als in die van den oorlog, werd in 't Jaar 1600 aangesteld als een Lid van den Raad van Staaten; en om hem eenigen rang in het veld te geven, maakten de Staaten, van de *Waalen*, die de Schans *St. Andries* verdedigt hadden, een Regiment van elf vaandels, waar aan zij den naam van *nieuwe*

1600
 elijk act-
 nen armen
 jck t ont-
 derom te
 ser groot-
 ende in-
 waken/
 farrich-
 defenta-
 noeh toe
 oe te be-
 ghangh
 de we-
 e Doy-
 wv een
 meer
 emeen-
 een (om
) midig
 berghe-
 llen wv
 / op die
 Spaen-
 helijche
 copent
 oo vele
 brichste
 erayne
 betael-
 bet. | is
 omen en
 elven hel-
 en/en om
 / om ge-
 ind Oor-
 ns Godt
 omt / sijn
 gene daer
 den wer-
 D. A. be-
 enningen
 en / wpt
 f-ordyt
 in Doen
 tement
 den ver-
 rephent om
 dars

geuzen gaven; zij stelden hem daar over als Kolonel. Wonderen van beleid en dapperheid deed hij daar mede, in den allervermaardsten veldslag voor *Nieuipoort*. MAURITS, het bijna ontebovenkomelijk gevaar voor oogen ziende, verzogt, ja bad zijnen broeder, ten dienste van de Republiek, zig van daar te begeeven. Doch niets was daar toe in staat: *ik wil, was zijn antwoord, met u leven en sterven, en verwacht van den Hemel geen ander lot dan het uwe.* Na deeze heldentaal te hebben uitgesproken, scharde hij zijn Regiment in slagorde, vermaande de soldaaten tot hunnen pligt, stelde hun den dienst des Vaderlands en hunne eigen eer voor oogen. Zij hier door aangemoedigd, streeden als mannen van eer betaamt, en kreegen een rijkelijk aandeel in de gadelooze overwinning, welke, dien dag, op de *Spanjaarden* behaald werd.

Zeer erkentelijk betoonden zig 's Lands Staaten jegens hem, en gaven daar van een uitmuntend bewijs, met hem te stellen als Hoofd van die Heeren, welke naar *Engeland* werden afgevaardigd, om Koning JACOBUS DEN I geluk te wenschen met zijne komste tot den Throon.

In het Jaar 1602 deezen last volvoerd hebbende, begaf hij zig naar het Leger, welk MAURITS voor de Stad *Graave* gebragt had, om deelgenoot te zijn van de overwinninge dier Stad. Na dat de Overste VEERE was dood geschooten, werd aan hem het bewel over een *attaque* opgedraagen. De jonge Held een halve maan overmeesterd hebbende, deed hij 'er een Batterij opstellen, waar mede hij de belegerden groot nadeel toebrengt, en hun grootendeels noodzaakte tot de overgave.

Geene mindere blijken van moed en dapperheid, gaf hij, in 't Jaar 1604, in het beleg van *Sluis in Vlaanderen*. Na zig, met zijne Ruitery, een doortogt gebaad te hebben door 't rondom de Stad leggende Land, kwam hij stoutelijk post vatten aan den mond der haven, nam alle door den vijand verlaten Schansen in, omringde die van *St. George*, en deed 'er 150 man uitrekken. Tot belooning van deeze en andere heldendaaden, werd hij na de overwinning, tot Gouverneur van deeze en andere overmeesterde plaatsen in *Vlaanderen* aan-

ungefeld, en c
benemd. Kort
werd hem het op
In het volgen
leid, in groot
van de Ruitery
met vier Korne
MAURITS voorn
nadert tot aan B
der en aan mar
volgende hij zel
stukken. FAVO
voorzag 'het Do
weeringe, en sta
de *Staatschen* te
de *Spanjaarden*
trekken. MAURIT
voorhoede te onde
op hem af, met
BOBATIO VERE.
het water getrokke
den, viel op hunne
Maar de Ruiters, z
weder bij elkander
ungegroeid, drong
hunne aanval, on
de FREDRIK HEND
nes. DON LOUIS I
vrie met meer wo
cheind hun, beg
dunde die de aan
nen verouwen zijde
Heer van MARQUE
stand. Inmiddels k
schen, te hulpe; w
schen voegden. D
de weinige Ruiters
Spanische Leger

aangesteld, en de Heer VAN DER NOOT als zijn Stadhouders benoemd. Kort na het bekoomen van deeze waardigheid, werd hem het opperbevel der Staaten Ruitery aanbetrouwd.

In het volgende Jaar 1605 geraakte hij, door zijne dapperheid, in groot levensgevaar. De Graaf FRIVULTIO, Generaal van de Ruitery van den Aartshertog, was te *Broek* gelegerd, met vier Kornetten Ruitery en agt vaandels voetvolk. Prins MAURITS voorneemens zijnde, dien post te overmeesteren, nadert tot aan *Broek*, en geeft de voorhoede aan zijnen broeder en aan MARCELIS BAX, elk met agt Kornetten Ruitery; volgende hij zelf, met het overige van het Heir en drie veldstukken. FRIVULTIO, de eersten om hem ziende aankoomen, voorzag het Dorp en Kasteel van genoegzaam volk, ter verweeringe, en stelde zig, met de overige troepen, in staat om de *Staatschen* te doen wijken. De schermutzeling begon, en de *Spanjaarden* namen den tijd waar, om over de Rivier te trekken. MAURITS, reeds met de zijnen aangekomen, om de voorhoede te ondersteunen, zond een gedeelte van zijne Ruiters op hem af, met eenig *Engelsch* voetvolk, onder bevel van HORATIO VERE. BAX, met een ongelooflijken spoed, over het water getrokken zijnde, om den vijand den weg aftefnijden, viel op hunne Ruitery aan, en dreef haar op de vlugt. Maar de Ruiters, door hun voetvolk ondersteund, voegden zig weder bij elkander, boden het hoofd, en tot duizend paarden aangegroeid, drongen zij fel op hem aan. BAX ondersteunde hunne aanval, onwrikbaar, den tijd van anderhalf uur, tot dat FREDRIK HENDRIK hem met de zijnen kwam ondersteunen. DON LOUIS DE VISUSRO, met grooter magt versterkt, viel met meer woede op hem aan. FREDRIK HENDRIK wederstond hun, begaf zig in 't heetste van het gevegt, en verduurde alle de aanvallen der vijanden. Lafhartig van de zijnen verlaaten zijnde, hield hij, met zijnen Luitenant, den Heer VAN MARQUETTE en eenige weinige braave soldaaten, stand. Inmiddels kwam VERE, met vier Kompagnien *Engelschen*, te hulpe; waar bij zig nog meer *Schotten* en *Franschen* voegden. De dappere Held voegde zig bij BAX, met de weinige Ruitery, die hem bij gebleeven was. Het geheele *Spaansche* Leger op hem ziende aankoomen, begaf hij zig,

niet

met een onverschrokken moed, in het midden der *Spaansche* gelederen, en werd eerlang van een drom *Spanjaarden* omringd. In dien staat rende hij op een *Spaanschen* Ritmeester aan; zij zetteden elkander de Pistoolen op de borst, die, bij geluk, beiden weigerden. De Ritmeester vat den Prins bij den mantel om hem ter neder te rukken; waar tegen hij, met alle magt worstelde, tot zo lang hij, door zijnen Stalmeester HODENPYL, ontzet werd. HODENPYL zet den Ritmeester het Pistool voor het hoofd; maar deeze te rug wijkende, joeg hij den kogel ter wapenrusting in. Van deezen ontslagen, werd hij door een nieuwe troep omsingeld, die al veggende aanwasfende, hem zou overwonnen hebben, zo niet de neef van BAX, met eenige manschap, ware toegeschooten, en hem ontzet had. Zeven uren had de strijd reeds geduurd, eer MAURITS, met het gros des Legers, aankwam om de zijnen te ontzetten. Door deeze nieuwe hulp gesterkt, viel FREDRIK HENDRIK aan op de vijanden, met eene friskschen moed; doodende al wat weerstand bood, en jaagde de rest op de vlugt, naar het Kasteel van *Broek*.

In het Jaar 1605, *Brevoort* door de *Spanjaarden* ingenomen zijnde, noodzaakte hen FREDRIK HENDRIK, binnen weinige dagen, die plaats weder te ontruimen. In 't volgende Jaar gelukte het hem, de bezetting van *Meurs* te versterken; doch zijn aanslag op *Vento* mislukte.

Beter slaagde hij, in het Jaar 1607 te *Erkelens*. Een aanslag gemaakt hebbende, om eenige Ruitelij opteligen, die hem ontweeken was, trekt hij derwaards, alwaar zijn neef, Graaf HENDRIK VAN DEN BERG, lag. Op den 11 Februarij, de Poort overweldigd hebbende, dringt hij de Stad in, werpt vijftig paarden, die hem poogden te keeren, overhoop, en neemt zijnen neef gevangen; wordende den loop zijner verdere Krijgsbedrijven, die waardig zijn gemeld te worden, gestuit door middel van het twaalfjarig bestand.

Dan 'er openbaarde zig kort daar na eene gelegenheid, zo wel aan MAURITS, als aan zijnen broeder, om hunnen Krijgslust weder bot te kunnen vieren. De dood van JAN WILLEN, Hertog van *Gulik*, *Kleef* en *Borg*, Heer van *Ravestein*,
veroor-

veroorzaakte g
ten in de nabu
Den Aartshe
ragt, zig bui
woorden ware
voorgefeld, z
voorwendzel
Nieuwburg te
klaarden zig F
MAURITS verle
cornetten paar
van FREDRIK
haald uit de
hoven, en to
April op; de
en *Maasbrigt*,
zig onthielden.
spoedig, dat zij
Prins, zegepraal
weg, den Hooft
vloten, doch,
genomen werd.
MAURITS, in
hebbende, gaf a
te versterken; 't
gende Jaar verlic
moed en vaardig
wat, tegen de
Eiser, en de I
lui, de Staten
was vor den vre
gen om sig met z
oprekeenen, dan,
voetknecht, en z
se FREDRIK HEND
zijn aankomst ver
delingen, die her
Prins dus hier v

veroorzaakte groote en zwaare oorlogen in zijne, en onlusten in de nabuurige Staaten.

Den Aartshertog had de Staaten deezer Landen sterk aangezigt, zig buiten deezen twist te houden; dan hurne antwoorden waren altoos dubbelzinnig. De Keizer had zig voorgesteld, zig meester van die erfenis te maaken, onder voorwendzel van zig voor de partij van den Hertog van *Nieuwburg* te verklaaren; voor den Prins van *Anhalt* verklaarden zig *Frankrijk*, *Engeland* en de Algemeene Staaten. MAURITS verleende aan hem, bij wijze van *convooi*, veertien cornetten paarden, en vier vaandels voetvolk, onder bevel van FREDRIK HENDRIK. Deeze troepen in 't Jaar 1610 gehaald uit de bezettinge van *Graaf*, *Nijmeegen* en *Eindhoven*, en tot een lichaam vergaderd, trokken, den laaftsen April op; de Prins volgde naar *Mechelen*, tusschen *Stockem* en *Maastrigt*, daar zij wisten dat de vijandelijke stroopers zig onthielden. Op den 1 Maij overvielen zij dezelve zo spoedig, dat zij zig, zonder slag of stoot, overgaven. De Prins, zegepraalende te rug keerende, ontmoette, op zijnen weg, den Hopman BARLO, die naar *Brabant* tragtte te ontvlugten, doch, in plaats daar van, met de zijnen gevangen genomen werd.

MAURITS, in het Jaar 1614, verscheiden Steden bemagtigd hebbende, gaf aan zijnen broeder bevel, de veroverde Steden te versterken; 't welk hij zeer gelukkig volvoerde. Het volgende Jaar verschafte onzen Held nieuwe gelegenheid om zijnen moed en vaardigheid te toonen. De Hertog van *Brunswijk* werd, tegen de Stad van dien naam, onderstond door den Keizer, en de Inwoonders genooten den bijstand van *Engeland*, de Staaten en van de Hanze Steden. De Staaten, altoos voor den vrede zijnde, poogden den Hertog te bewegen om zig met zijne onderdaanen te verzoenen en het beleg optebreeken; dan, dit vrugteloos zijnde, wapenden zij 6000 voetknegten, en twaalf honderd paarden, en gaven aan Prins FREDRIK HENDRIK het bevel over dezelve. De Hertog zijn aankomst verstaan hebbende, verzoende zig met de Stedelingen, die hem als vriend en Landsheer ontvingen. De Prins dus hier van geen nut kunnende zijn, keerde zig naar het

van Oranje.
den der Spaansche
Spanjaarden om
ancken Ritmeester
de bosst, die, bij
vat den Prins bij
; waar tegen hij,
door zijnen Stat
ryl zet den Rit
deeze te rug wijf
in. Van deezen
omringeld, die al
nnen hebben, zo
schap, ware toege
ren had de strijd
des Legers, aan
teeze nieuwe hulp
de vijanden, met
weertand bood,
het Kaheel van
njaarden ingenoo
DRIK, binnen wei
men. In 't volgende
Meurs te versterken;
Erkelens. Een aan
niterij opveeligen, die
ids, alwaar zijn neef,
Op den 11 Februaarj,
ingr bij de Stad in,
den te keeren, ove
; wordende den l
ardig zijn geme
realjarig besta
ene gelegenheid
om hunne dijg
ood van
Heer van
1614

het *Guliksche* om SPENOLA den verderen intogt in dat Land te beletten. Ten voordeele van den Markgraave van *Brandenburg*, verzekerde hij zig van de Graaffschappen van *der Mark* en *Ravensberg*, en keerde dus, met veel roem, te rug.

Wanneer, in het Jaar 1619, de oudste broeder van MAURITS en FREDRIK HENDRIK, PHILIPS WILLEM, Prins van *Oranje*, te *Brusfel* overleeden was, en alle de Heerlijkheden, waar onder ook het Prinsdom van *Oranje*, aan MAURITS bij erfenis te beurt gevallen waren, zond deeze eenige Gevolmagtigden derwaards, die de huldiging en zijnen naam ontvangen zouden. Maar de Stadvoogd CROESER wist de zaaken zo te belegen, dat zij onverrichter zaaken vertrekken moesten. MAURITS, zijn doel willende bereiken, zond een tweede Gezantschap derwaards, bestaande uit zijnen broeder FREDRIK HENDRIK, de Prins van *Portugal*, en den Heer van VALCKENBURG, welke laatste aldaar als zijne Stadhouders vertoeven zou. Te *Parijs* gekoomen zijnde, zetteden de Prins van *Portugal* en de Heer van VALCKENBURG de reize voort naar *Oranje*, terwijl Prins FREDRIK HENDRIK zig eenige dagen aan het Hof onthield, alwaar hij met groote eere ontvangen werd. Daar na verliet hij het Hof, met toezegging van allen bijstand. Te *Oranje* schikte hij alles volkoomen naar den zin van zijnen broeder, en kwam met CROESER overeen, dat deeze de vesting ruimen zou, voor zestien duizend guldens, en eene Heerlijkheid in *Brabant*, *Zelhem* genaamd.

Na 't eindigen van 't bestand, maakten MAURITS en SPINOZA, in het Jaar 1621, eenige vorderingen, doch van weinig aanbelaang. In het volgende Jaar, deed FREDRIK HENDRIK eene onderneeming op *Heerenthal* in *klein Brabant*, om brandfchatting te ligten; waar in hij gelukkig slaagde, en van waar hij met veele gevangen te rug keerde. Weinige dagen daar na, werd hij, met 4000 voetknechten en 12 Compagnie Ruiters, afgezonden om bij *Rees* post te vatten, en Graave HENDRIK VAN DEN BERG de verzameling van troepen bij *Rijnberk* moeilijk te maaken. FREDRIK HENDRIK zig op zijnen post wel verschanst hebbende, kwam de Graaf VAN DEN BERG, met al zijne Ruitertij, aantrekken, en zond een deel af, om de Staat-

schen

scien te overvalk
veragt had, wa
te rijken, zo als
geweer, dat zij
FREDRIK HEND
ig voor *Bergen*
sing, tot dat hij
om den Graave v
te *Genep* te bel
koomen was, ver
een aanlag te doe
zo wel als het
Zoom.

In de maand *fe*
tijding, dat de H
bleed *Heir* en in g
nigen tijd aan den R
waat hij meest gelin
reemans was gewee
te afgekoomen; den
rijning dat hij kwam
aan dus in betrad, v
Terwijl men hiet o
gezeed is, tijding, e
land, door TILLY ve
Lamerik geweeten.
in twaade gevolgen
van *ANDRIK*, ten s
rijning of vijftig
twal *Ommeen* Ruit
Spoelste van *Rees*
voor eenen TILLY t
in de *Lamer*, verwa
zig te koomen en h
of ander, in ten oeff
FREDRIK HENDRIK ver
dwaer hij de zaaken va
dan men gezegt had, si

schen te overvallen. BEAUMONT, die het bevel over de Ruitervagt had, wagte den vijand onbeschroomd af; in plaats van te wijken, zo als zij gedagt hadden, booden zij zodanigen tegenweer, dat zij te rug weeken.

FREDRIK HENDRIK bleef, niettegenstaande SPINOLA het bejeg voor *Bergen op den Zoom* had geslagen, in zijne verschanfing, tot dat hij, door MAURITS, van daar ontboden werd, om den Graave VAN DEN BERG de overmeestering van 't Huis te *Gennip* te beletten. Zo dra FREDRIK HENDRIK aldaar gekomen was, vertrok MAURITS, met het gros des Legers, om een aanslag te doen op 's *Hertogenbosch*; die, egter, mistukte, zo wel als het beleg der *Spanjaarden van Bergen op den Zoom*.

In de maand Junij van het Jaar 1623, kreeg Prins MAURITS tijding, dat de Hertog van *Brunswijk*, die een zeer wel gekleed Heir en in goeden staat op de been gebragt had, zig eenigen tijd aan den *Rhijn* en daar omtrent hebbende opgehouden, waar hij meest gehinderd werd door den Generaal TILLY, voorneemens was geweest, om met zijn Leger naar deeze Provincie aftekoomen; den Prins daar van kennis geevende, met beuiging dat hij kwam om hem zijnen dienst aan te bieden. Men nam dus in beraad, wat te doen met zo een onverwagte hulp. Terwijl men hier over raadpleegde, kreeg MAURITS, zo als gezegd is, tijding, dat de Hertog bij *Statloo*, in *Munsterland*, door TILLY verslaagen was; zijnde de vlugtenden naar *Emmerik* geweeken. MAURITS, vreezende dat die nederlaag van kwaade gevolgen voor den Staat konde zijn, gelaste FREDRIK HENDRIK, ten spoedigste te vertrekken, omtrent *Emmerik* veertig of vijftig Kompagnien voeknegten, en tien of twaalf Cornetten Ruitery te verzamelen, en van daar zig ten spoedigste naar *Rees* te begeeven, en 'er zig neer te slaan: voor eerst om TILLY te beletten, den Hertog te vervolgen tot in de *Lemers*, werwaards hij geweeken was, en ten andere zig te kanten tegen hem, of tegen den vijand, indien de een of ander, in dien toestand van zaaken, *Rees* wilde aantasten. FREDRIK HENDRIK vertrok terstond uit 's *Hage* naar *Emmerik*, alwaar hij de zaaken van den Hertog in nog erger staat vond, dan men gezegd had; staande alle de nog overgebleevene manschap

schap gereed, om aan het muiten te slaan; uit gebrek van be-
taaling begonnen zij te plonderen al wie hun ontmoette,
voornamelijk in de *Veluwe*. FREDRIK HENDRIK gaf 'er MAU-
RITS kennis van, en vermaande den Hertog, daar in te voor-
zien; beloovende hem, ten dien einde, alle mooglijke hulpe.
Te *Rees* komende, vond hij 'er alles in goede order, vertoef-
de aldaar tot Kerstijd, en keerde toen naar den *Haag* te rug.

Graaf HENDRIK VAN DEN BERG, zig de strenge Vorst, in
de maand Februarij des Jaars 1624, ten nutte willende ma-
ken, om gewapender hand in de *Nederlanden* te vallen, trok,
na alle de magt, die hem mooglijk was, bij een gezameld te
hebben, naar *Wezæl*, en van daar over den bevrooren *Rhijn*
en *Ijssel*. De Heer VAN MARQUETTE werd, op het eerste
berigt hier van, naar *Arnhem* gezonden, en verder gelast,
langs den *Ijssel* te trekken, om, zo veel hem mooglijk was,
den Graave den overtogt te beletten. Ook was, door MAU-
RITS, aan de Staaten van *Gelderland* verzogt, dat zij, door
de boeren, het ijs dier Riviere wilden laten openbijten. Wij-
ders had MARQUETTE last, indien hij den overtogt niet kon
verhinderen, zig in *Arnhem* te werpen, om die Stad tegen
den vijand te verdedigen. MARQUETTE trok, van *Arnhem*,
met alle de daar zijnde troepen naar *Dieren*, ~~werwaards~~ de
Graaf in aantogt was. Doch oordeelende die plaatzen niet te
kunnen verdedigen, keerde hij naar *Arnhem* te rug, zonder
iets verrigt, zelfs zonder den vijand gezien te hebben; laaten-
de dus den Graave den vrijen overtogt over den *Ijssel*. Dee-
ze naderde zelfs voor *Arnhem*, deed eenige schooten op de
Stad, doch keerde voorts te rug. MAURITS bereidde zig hier
op om hem tegen te trekken; doch weder veranderende,
besloot VAN DEN BERG te rug te keeren, langs den zelfden
weg, dien hij gekoomen was. Bij de liefhebbers der *Neder-
landsche* Prentkonst is deeze togt bekend, onder den naam van
de *Spaansche Vastenavond togt*.

De Lente langzaam naderende, was 'er nog weinig vermoeden,
dat 'er dit Jaar een veldtogt zou plaats hebben; ten min-
ste verwagte men het niet van de zijde der *Spanjaarden*.
MAURITS, met een aanzienlijk gezelschap, zig naar *Breda* be-
geeven hebbeude, kreeg aldaar de tijding, dat de meergemelde

Graaf

Graaf HENDRIK
Watop FREDRIK
was, om ald
vare koortz
er zig neder.

SPINOLA, va
vuren van Bre
te koomen, in
JUSTINUS VAN
zedert lang, St
zond. De Gra
vertoefd hebbe
hij (als onzij
Van daar toog
FREDRIK HEND
voorbij dar van
meegen, en bele
Om hem verder
afgesneeden, gin
Ruiters, een va
uit agt of tien
schanfing gedreev
Daar na zorgde
nip, en belette d
te dus beter in z
MAURITS, in l
moed zijnen b
oveigd te hebben
zige van het ont
des vaderlands, fi
hem te rollen ont
in den agte bege
welke Prinin, met
gekoomen wa. D
de maand, zond
de ziekte van na
die voorviel op
XVI. DEEL.

Graaf HENDRIK zijne troepen te *Wezel* bij een verzameldē. Waarop FREDRIK HENDRIK andermaal naar *Rees* gezonden werd, om aldaar post te vatten. Niettegenstaande hij aan zwaare kooitzen zukkelde, volvoerde hij dien last en sloeg 'er zig neder.

SPINOLA, van de andere zijde, legerde zig te *Gilsen*, drie uren van *Breda*: wanneer MAURITS, om allen onheil voor te kooopen, in allertijl, 6000 man voetvolk, onder bevel van JUSTINUS VAN NASSAU, zijnen natuurlijken broeder, welke, zedert lang, Steevoogd van *Breda* geweest was, derwaards zond. De Graaf VAN DEN BERG, eenigen tijd, bij *Wezel* vertoefd hebbende, nam zijnen weg naar *Kleef*, welke Stad hij (als onzijdig zijnde) zonder eenigen tegenweer innam. Van daar toog hij naar *Mook*, alwaar hij zig verschanste. FREDRIK HENDRIK zijn Leger ook opbrekende, en digt voorbij dat van den Graaf heen trekkende, kwam te *Nijmegen*, en belette zijnen ngeve den overtocht over de *Waal*. Om hem verder te ontrusten, na hem alle pasfen te hebben afgesneeden, ging hij, op eenen nacht, met 20 Kompagnien Ruiters, een van 's Graaven kwartieren aantasten, bestaande uit agt of tien Kompagnien; deeze tot binnen hunne verschanfing gedreeven zijnde, keerde de Prins weder te rug. Daar na zorgde hij, met alle magt, voor het Huis te *Genrip*, en belette den Graave het zelve te belegeren. Hij slaagde dus beter in zijne onderneemingen dan zijn broeder.

MAURITS, in het jaar 1625 zijn einde voelende naderen, ontbood zijnen broeder in den *Haag*; en na met hem alles overlegd te hebben wat diende gedaan te worden, zo ten opzichte van het ontzet van *Breda*, als in de algemeene zaak des Vaderlands, spoorde hij hem, zelfs met bedreiging van hem te zullen onterven, aan om zig, zo spoedig mogelijk, in den egt te begeeven, met AMELIA, Gravinne van *Solms*, welke Prinses, met de Koningin van *Boheeme*, in den *Haag* gekoomen was. Dit Huwelijk dan werd, in het begin van de maand, zonder eenige pracht of staatfie, uit hoofde van de ziekte van MAURITS, weinige dagen voor deszelfs dood, die voorviel op den 23 van die maand, voltrokken. De

Staaten schonken aan Graave FREDRIK HENDRIK een huwelijks gifte, van 25,000 guldens Jaarlijks; welke gifte, door zijnen broeder, met gelijke somme vergroot werd.

Door dit huwelijk werd de Stam van *Nassau*, voor de zevende maal, met dien van *Solms* verbonden.

MAURITS den staat zijner gezondheid, van dag tot dag, voelende verminderen, droeg, met goedvinden der Staaten, het bevel van de Legermagt over aan FREDRIK HENDRIK, die hier op het huwelijksbed verliet, en zig den 12 April, uit den *Haag* naar 't Leger begaf, dat hij van *Roozendaal* naar *Waalwijk* deed trekken. Hij ontbood den Graaf van *MANSFELD*, met alle de manschap, die hij, gedurende den winter, had aangeworven, en deed hem zig te *Sprang* nederflaan.

De Marquis DE SPINOLA had zig, inmiddels, voor en om *Breda* ongemeen sterk verschanst; zijnde hij versterkt met de troepen, welke de Keizer hem gezonden had, en andere, die hij van heind en veer had doen bijeen zamelen. Terwijl FREDRIK HENDRIK bedagt was, om het beleg van *Breda* te doen opslaan, stierf zijn broeder MAURITS in 's *Hage*.

Graaf FREDRIK HENDRIK van *Nassau*, tot zijn erfgenaam aangesteld, nam nu den tijtel van Prins van *Oranje* aan. Ondervonden hebbende, hoe haatelijk MAURITS zig bij de *Remonstranten*, en om den dood van den vermaarden OLDENBARNEVELD, bij alle waare Vaderlanders, gemaakt had, en al voor lang bedagt geweest zijnde, dat die zelfde voorstanders der vrijheid zig tegen de opvolging in het Stadhouderfchap, in gevalle MAURITS kwam te overlijden, verzetten zouden, had altoos met de *Remonstranten*, en de vrienden van OLDENBARNEVELD heimelijk verstand gehouden; waar toe hij door zijne moeder ook was aangespoord, die dezelve genoegzaam openlijk was toegedaan. MAURITS had, in den aanvang en in het hevigste der twisten, dit zeer envel opgehoomen, maar, tot het zelfde oogmerk, eindelijk dit als niet wetende aangezien. Dit Staatkundig gedrag van beide broeders had ten gevolge, dat Prins FREDRIK HENDRIK, zonder eenige tegenkanting, werd aangenoomen als Stadhouder van *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Overtijsfel*; worden

deide over Gra
voogdijfchap o
Nijze, Stadhou
ders Stadhoude
Een gedeelte
HENDRIK werd
dat de Lezer de
honders kenne,
binnen dezelve
dat de Staaten
den Prins hebbe
raal en Admin
Voorne en den
„ Gevende a
„ DRIK, volkoo
„ den voorz. fi
„ miraal voort a
„ daar in voort
„ tigheid, gerech
„ voorz. Lande
„ misgaders het
„ die tegenwoord
„ dezelve te con
„ foule, desordre
„ in dezelve te
„ stie, de provif
„ den den geenen
„ tuzen, alles a
„ van den President
„ Voor: Ende aa
„ van de voorz.
„ ren Suam, of
„ Raaden. De Br
„ meerderen nae b
„ doen houden g
„ ten in Steden a
„ het generaal en

dende over *Groningen*, de *Ommelanden* en *Drenthe* de Landvoogdijfchap opgedraagen aan Graave ERNST CASIMIR van *Nasau*, Stadhoudcr van *Friesland*, welke, tot hier toe, slegts Stadhoudcr van laatstgemelde Provincie geweest was.

Een gedeelte van den Lastbrief, waarop Prins FREDRIK HENDRIK werd aangesteld, zullen wij hier doen volgen: op dat de Lezer de uitgestrektheid en de paalen der voorige Stadhouders kenne, en dus in staat zij te oordeelen, wanneer zij binnen dezelve gebleeven of die te buiten gegaan zijn. Na dat de Staaten der gemelde Provincien, in deeze Instructie, den Prins hebben aangesteld, tot Gouverneur, Kapitein Generaal en Admiraal dier Provincien, als ook van de Landen van *Voorne* en den *Briel*, gaan zij dus voort.

„ Gevende de Hooggemelde Heere Prins FREDRIK HENDRIK, volkoomen magt en autoriteit, en speciaal bevel den voorsz. staat als Gouverneur, Kapitein Generaal en Admiraal voort aantehouden, te exerceeren en te bedienen, daar in voortestaan te bevorderen en te bewaaren, de overigheid, gerechtigheid, privilegien en 't welvaaren van de voorsz. Landen, Leden, Steden en Ingezetenen van dien: mitsgaders het gebruik der voorsz. Christelijke Religie, zo die tegenwoordig bij publieke auctoriteit geëxerceerd word, dezelve te conserveeren en te beschermen van alle overlast, foule, desordre, oneenigheid, afbreuk en schade. Voorts in dezelve te doen gebruiken, administreeren, recht en justitie, de provisien van justitie behoorlijk te doen verleenen, allen den geenen, die zulks verzoeken, en dezelve doen exerceeren, alles aangaande de zaaken van justitie, met advijs van den Prefident en Raaden van *Holland*, *Westfriesland* en *Voorne*: Ende aangaande de zaaken van politie en oorloge van de voorsz. Landen, bij goeddunken van dezelve Heeren Staaten, of met advijs van derzelver Gecommitteerde Raaden. De Burgemeesters, Schepens en wetten te vermeerderen naar behooren, en daar het van nooden zal zijn, doen houden goede toezigt, en ordere en wagten en sterkten in Steden aldaar, ook te water en te land, en voorts in het generaal en particulier, alles te doen, dat een goede

„getrouwwe Gouverneur Kapitein Generaal en Admiraal van
„de voorsz. Landen vermag en behoord te doen, enz.”

Uit dit gedeelte der Instructie ziet men, dat den Prinsfe wel veel magt en gezag gegeven werd; doch alles uit naamt der Souverainen, *die niet dan de vertegenwoordigers, maar de regten en voorregten die van het altoos vrije volk van Nederland zijn*; den Prinsfe alleen beveelende, die ende overheid der gemelde Provintien en Steden te bewaaren en voortstaan. Deeze Instructie werd aan Prinsfe FREDRIK HENDRIK gegeven den 24 Majj. Doch op hoop van *Breda* te zullen ontzetten, deed hij den eed niet voor den 5 September; op welken dag zulks in *'s Hage*, met groote plegtigheid, geschiedde. In de verlegenheid, waar in *Breda* zig bevond, kreeg men tijding van een zwaar convooi, dat naar het Leger van SPINOLA in aantogt was. De Prins zond den Heer VAN MARQUETTE, met zestig standaarden, om het op te ligen; maar alle aangewende poogingen waren vrugteloos; MARQUETTE, zo wehals de Stadhouder, vond zig genoodzaakt, voor de overmagt der vijanden te wijken. Dus moest *Breda* zig op eerlijke voorwaarden, op den 5 Junij, na een beleg van negen maanden, aan de belegeraars overgeeven. Eenige maanden daar na, terwijl de Prins zig in den *Haag* bevond, werd 'er een nieuw verbond, tusschen *Engeland* en de Staaten, geslooten. Maar al de arbeid, daar aan besteed, was genoegzaam vrugteloos, wijl de Koning van *Engeland*, kort daar na, vrede met *Spanje* maakte. Om, egter, den *Spanjaarden* allen mooglijken afbreuk te doen, werd de Admiraal L'HERMITE, met een vloot van elf Schepen, naar *Peru* gezonden, welken het gelukte, in de haven van *Lima*, een *Spaansche* vloot te ontmoeten en te slaan; doch het mislukte dien Admiraal, de *Spaansche* Zilvervloot op Zee te ontmoeten. Na ruim veertig *Spaansche* Schepen zo genomen als verbrand te hebben, overleed, op het gemelde Eiland *Lima*, de dappere Zeevoogd; wordende het opperbevel over de vloot vervolgens aanvaard door JAN HUGENSZ SCHAPENHAM. De groote overwinningen en rijke buit, op de *Spanjaarden* behaald, werden

FREDRIK HEN

en Oranje.

den Admiraal van
doen, enz.”
en, dat den Prins
noch alles uit naam
vordiger, maar de
vult van Nederland
de overheid der ge-
voortezaan. De
rik gegeven den
zulken ontzeten,
er; op welken dag
geleefde. In de
, kreeg men tusschen
er van SPINOLA en
VAN MARQUETTE,
; maar alle aange-
ETTE, zo wel als
de overmagt der
op eerlijke voet-
n negen maanden,
nden daar na, ter-
erd 't een nieuw
gellooten. Maar
gzaam vrugteloos,
er na, vrede met
den allen mogelijk-
HERMITZ, met een
en, welken het ge-
usche vloot te ont-
dien Admiraal, de
ten. Na roim ver-
verbrand te hebben,
, de dapperste
de vloot ontzagen
m. De gans over-
den kield, wer-
den

XVI. D! pl. I.

J. Breyer, inv. et delin.

Reint. Winkler fecit. 1686.

FREDRIK HENDRIK DOET ZIJN EED ALS STADHOUDER.

den nog vermeer
zilver, en het ver
als mede het ver
door het schandeli
Spanjaarden hem

Den 27 Maj v
Prinse FREDRIK
WILLEM DE II v
Gevaders, de Ge
doot H. H. Me
duizend gulden
den doos van ov
schenken den Jo
van vijf duizend
hem eene rente
verwekte de Prin
SA HENRIETTE, n
Brandenburg; ne
van Nassau; ne
Prins van Anhalt
leeden den 20 M
huwd aan den Pa

FREDRIK HEND
de Inwoonders
Remonstranten,
der, ten selste v
lende dat zijne v
opzigte, een on
wagten hadden.
hem, dat hunne
ontheven, en de
mogten worden,
inspraak van zijn he
de mogen volgen,
hebben. Dan de S
hem dit. Hij ver
vervolging te doen
vriendschap te be

den nog vermeerderd, door het bemagtigen van veel goud en zilver, en het verbranden der Schepen, die te *Guajaquil* lagen: als mede het veroveren van *S. Salvador*; welke Stad, egter, door het schandelijk gedrag van eenige Bevelhebbers, door de *Spanjaarden* hernomen werd.

Den 27 Maj van het Jaar 1626, werd, uit het huwelijk van Prinsse FREDRIK HENDRIK en AMELIA VAN SOLMS, gebooren WILLEM DE II van dien naam. Bij den doop had deeze tot Gevaders, de Gemagtigden der algemeene Staaten, en werd, door H. H. Mogende beschonken met een Rentebrief van agt duizend guldens Jaarlijks; leggende deeze Pillegift in een gouden doos van over de 30 oncen. De Staaten van *Holland* beschonken den jongen Prins, daarenboven, met een Rentebrief van vijf duizend guldens Jaarlijks; die van *Delft* vereerden hem eene rente van zes honderd guldens. Behalven deeze, verwekte de Prins, uit dit huwelijk, vier dogters: als, LOUISA HENRIETTE, naderhand getrouwd aan den Keurvorst van *Brandenburg*; HENRIETTE AMELIA, getrouwd aan den Graave van *Nassau*; HENRIETTA CATHARINA, getrouwd aan den Prins van *Anhalt*; en MARIA, gebooren in 't Jaar 1633, overleeden den 20 Maart, in het Jaar 1688, in het Jaar 1666 gehuwd aan den Paltsgraaf LODEWYK HENDRIK SIM.

FREDRIK HENDRIK maakte zig, door zijne gematigdheid, bij de Inwoonders der vereenigde gewesten zeer bemind. De *Remonstranten*, onder het Stadhouderschap van zijnen broeder, ten selste vervolgd, schepten nieuwen moed; onderstelende dat zijne voorheen betoonde goedaartigheid, ten hunnen opzichte, een onderpand was van grootere gunsten, die zij te wagen hadden. Dus verzogten zij, met sineekschiften, aan hem, dat hunne gebannen broeders, van hunne ballingschap ontheeven, en de gevangenen van hunne banden ontslagen mogten worden. Men twijfelt ook niet, indien de Prins de inspraak van zijn hart, dat wars van alle vervolging was, hadde mogen volgen, of hij zou aan hunne verzoeken voldaan hebben. Dan de Staatkunde, die hij volgen moest, belette hem dit. Hij vergenoegde zig, tegen zijnen wil, met de vervolging te doen verminderen, en zeer veel vertrouwen en vriendschap te betoonen aan DE GROOT, die zig toen in

Frankrijk onthield. Aan HOERBEETS, Pensionaris van *Leiden*, bezorgde hij zijne vrijheid, en het geluk, om drie weken na dat hij van *Loevestein* was los gelaaten, vrij te mogen sterven. De Algemeene Staaten vreesde hij, in het begijn zijner Regeering, te zullen mishagen; ook was de nagedachtenis van MAURITS, aan wien hij zo veel verpligting had, nog te dierbaar, om openlijk in zijne bescherming te nemen die geenen, welken MAURITS zo hardnekkig zijnen wraak had doen gevoelen. Daarenboven zag hij duidelijk, dat de gemoederen der Staaten, allen creatuuren van MAURITS, en door hem op den Eerstoel geplaatst, nog verre af waren van eenige de minste verdraagzaamheid te willen gebruiken. Want, op den 27 Majj van 't Jaar 1627 schreven de Staaten van *Holland* nog een circulaire Misfive aan de Steden deezzer Provincie, om haar niet alleen te vermaanen, zig te kanten tegen de onderneemingen der *Arminiaanen*, maar ook om alle derzelve vergaderingen en het inkoomen der uitgebannene Predikanten te weeran. Maar de tijd deed de gemoederen bedaaren; eenigen begonnen naar gematigdheid te hellen; en wel eerst te *Amsterdam*, daar de beste Regenten van dien tijd *Moderateurs* genoemd wierden. Deeze, om zig van den blaam van *Arminianerij* te zuiveren, moesten zig onder het gezag van den Stadhouder dekken; of schoon zij anders dubbel in staat waren, zig voor onpartijdigen te verantwoorden. Te *Rotterdam* predikten zij in twee Kerken. In den *Haag* werd, nu en dan, eene *Remonstrantsche* vergadering gehouden, schoon ook zomtijds gestoord, en de tegenwoordig zijnde in boete beslagen. Eindelijk werden hunne vergaderingen, overal, oogluikende toegelaaten, behalven te *Leiden*, daar men hyn niet wilde dulden, uit aanmerking van de Hooge School. Doch te *Warmont* stoorde men hen niet. In het volgende Jaar gaf men zelfs de Predikanten, die op *Loevestein* zaten, gelegenheid om te ontkoomen; welke verdraagzaamheid, zints dien tijd, hier en elders, veld won.

Wat aangaat de zaaken van den oorlog in het Jaar 1626. 's Lands Kas was, zo door den oorlog, als door binnenlandsehe twisten, waar mede veel geld verspild was, geheel uitgeput. Hierom hield de Stadhouder, met de Leden van Staat,

Staat, gedurige bit
daar het, ten dee
beet getield was,
beide kanten iets
mer goedvinden der
venveert, van om
voerde; en een and
ruiters, voorzien
bende, trok naar O
nen werd; wordend
vernield. Na dit
afgezonden om E
aanlag op Sas van
met zijn Leger, w
de, volgens zijner
wat men, na den
zoude. Het besluit

Kort daar na werd
van geld voorzien.
Spanjaards geworden
zigt door allerlei
onderrigt geworden
eene goede somme g
ders aan den *Rhijn*
om zig van die som
Aak, over te voer
dan andere Schippers
willen doen. Meer
dat zelfde vaartuig,
dienst ghaan. Than
meelt, overteengeko
in, als ook een kist
TORVUS MOOS, die in
ketenen, vijf gedenk
gepakt. Tweetwint
overvaaren, ter bevel
de maand December
zet. SCHAAY bedien

Staat, geduurige bijeenkomsten, om dezelve te herstellen. En daar het, ten deezen opzigte, aan de zijde van *Spanje* niet beter gesteld was, was het reeds in de maand *Maij*, eer van beide kanten iets ondernomen werd. De Stadhouder, egter, met goedvinden der Staaten, twee Legers, het eene bij 's *Gravenweert*, van omtrent 16000 man, waar over hij zelf het bevel voerde; en een ander van 54 vaandels voetknegten en 23 kornette ruiters, voorzien van agttien metaale stukken, verzameld hebbende, trok naar *Oldenzeil*; dat daar mede belegerd en overwonnen werd; wordende inmiddels het Huis te *Laag* ingenoomen en vernield. Na dit verrigt te hebben, werd de Kolonel *FAMARS* afgezonden om *Hulst* te berennen; doch dit, zo wel als de aanslag op *Sas van Gend* mistukt zijnde, keerde daarop de Prins, met zijn Leger, weder naar den *Rhijn*. De Stadhouder pleegde, volgens zijnen plicht, raad met de Algemeene Staaten, wat men, na den mislukten aanslag op *Hulst*, onderneemen zoude. Het besluit was, *Crol* of *Lingen* te belegeren.

Kort daar na werd der Staaten Leger, op het allerou vermagtst, van geld voorzien. Zekere *DIRK SCHAAY*, verwoed op de *Spanjaards* geworden zijnde, door het verbod van den handel, zocht door allerlei middelen, die schade te vergoeden. Hij dan onderrigt geworden zijnde, dat een *Spaansch* Penningmeester eene goede somme gelds vergaderd had, om 's Konings arbeiders aan den *Rhijn* te betaalen, liet zig ligtelijk overhaalen, om zig van die som meester te maaken, en dezelve, met een Aak, over te voeren naar *Dusfeldorp*, voor minder vracht, dan andere Schippers, dit ten dienste der *Spaanschen* hadden willen doen. Meer dan eens had hij, reeds te vooren, met dat zelfde vaartuig, voor minder vracht, den vijanden ten dienst gestaan. Thans met *CORNET*, den *Spaanschen* Penningmeester, overeengekomen zijnde, nam hij agt tonnetjes geld in, als ook een kistje en een mand, waar in de Juwelier *ANTONIUS MONS*, die in perfoon zou medevaaren, vier gouden ketenen, vijf gedenkpenningen en een verguld uurwerk had ingepakt. Tweeëntwintig soldaaten zouden, met dien buit, overvaaren, ter beveilinge van vaartuig en geld. Het was in de maand *December*, en de *Rhijn* toen zwaar met drijfsijs bezet. *SCHAAY* bediende zig daar van, om aanteroonen, hoe

gevaarlijk het ware, met een zo zwaar beladen Aak, den froom, in dat tijdstip, aftevaaren. Hierom zeide hij dat het beter geraaden ware, de soldaaten in een ander vaartuig te doen overgaan, om in geval van nood, het geld en goed, in hun Schip te kunnen overnemen. Op dien raad deed de Penningmeester zestien soldaaten in een ander Schip overgaan; zo dat 'er slegts zes soldaaten, de Penningmeester, de Juwelier en een Sergeant overbleeven. SCHAY had zig intusschen van vier getrouwe medgezellen voorzien, en, 'snachts te voeren, negentien wel geladene roers, vier steenstukjes en twee vaatjes buskruit scheep doen brengen, om, zo hij zeide, de *smagtigere* geuzen afteweeren; maar, in waarheid, om indien zij voorneemen ontdekt mogt worden, schat en volk in de lugt te doen vliegen. Met voordagt had hij het vertrek, tot omtrend den middag verschoven, op dat het avond zoude zijn, eer hij te *Dusfeldorp* kwam. Eindelijk *Dusfeldorp* genaderd zijnde, roept SCHAY den zestien soldaaten op het andere Schip, toe, dat zij vooruit zouden gaan, om de Poort open te houden. Zij doen zulks terwijl Schipper SCHAY, met toestemming van de Penningmeester, voor bij de Stad en de buitenste wagt drijft, om, gelijk hij voorgaf, met minder gevaar door de schotsen heen te komen. De Penningmeester eindelijk beginnende te mompelen, moest het waare oogmerk ontdekt worden. Op de leuze van *Vivat Oranje!* grijpt SCHAY den Penningmeester, en zijne gezellen even vlug ieder zijn man, en overmeesterden hen. Onder belofte van stil te zijn, liet men hun het leeven. Op een Eilandje na bij *Dusfeldorp*, werden de zes soldaaten aan land gezet, en aan hun ieder vier rijksdaalders en een weinig mondkost gegeeven. Dan, deezè barmhartigheid ware bijna van kwaade gevolgen geweest: want de soldaaten schreeuwden zo geweldig, dat de boeren, daaromstreeks, des avonds om negen uren, met kleine vaartuigen toeschooten tot hunne verlossing; zettende den Aak wel twee uren agter na. Maar hun doel niet kunnende treffen, keerden zij te rug, SCHAY geraakte, om negen uren, voorbij *Keizerswaars*, en ten elf uren voorbij *Orzoi*; verder voorbij *Rhijnberg* en *Wezel*, en met den morgen tot voor *Ress*. De Penningmeester, de Juwelier en de Sergeant werden

bij

bij den Geweldige
bragt; terwijl SCHAY
Prins en de afgev
die hem beloonden
en de juweelen:
gaf, tot aanmoedi
De arbeid der Spa
zij zonder loon ni
Omtrent deezèn
waar door de Roo
bevrind wierden.
FELD; waar door
vijand verloor.
ter, en joegen de
Op het einde v
bragt de vermaard
Koning van Span
strooijen en neen
waar voor hij,
schonken werd.
Gedurende de
houden, met het
openen. Op be
werd een zeer aa
ker Kaapers te b
De *Engelsche*
men, om de S
tal Schepen de
evenwel niet get
derorde van den
Oranje, uit naam
heid, die, met toe
werd. Kort daar
Leger, zonder dat
ware, Dus misleid
en na een hevigen teg
getogen mislukte de

bij den Geweldige, en geld en goed bij den Stadvoogd gebragt; terwijl SCHAY, van deeze zijne heldendaad, aan den Prins en de afgevaardigden in het Leger de tijding bragt: die hem beloonden met tweeënvijftig duizend rijksdaalders, en de juweelen: mids hij zijnen gezellen ieder hun aandeel gaf, tot aanmoediging van meer dergelijke onde neemingen. De arbeid der *Spanjaarden* werd daar door gestaakt, dewijl zij zonder loon niet werken wilden.

Omtrent deezen tijd overleed de Hertog van *Brunswijk*; waar door de *Rooschgezinden* van een magtigen vervolger bevrijd wierden, Kort na hem stierf de Graaf VAN MANSFELD; waar door het Huis van *Oostenrijk* zijnen bittersten vijand verloor. De *Franschen* noemden hem den *Ijzervreter*, en joegen daar mede de kinderen na bed.

Op het einde van dit en het begin van het volgeude Jaar, bragt de vermaarde Zeeheld, PIETER PIETERSZON HEIN, den Koning van *Spanje* den allerzwaarsten slag toe, met het verstrooijen en neemen van een gedeelte van de Zilvervloot; waar voor hij, door de Staaten, met een gouden keten beschonken werd.

Gedurende den winter had de Stadhouders zich bezig gehouden, met het beraamen van middelen om den veldtocht te openen. Op bevel der Staaten van *Holland* en *Zeeland*, werd een zeer aanzienlijke Vloot uitgerust, om de *Duinkerker* Kaapers te beoorloggen.

De *Engelsche* Gezant CARLETON, in den *Haag* gekoomen, om de Staaten te verzoeken, met een goed aantal Schepen de Vloot der *Engelschen* te versterken, waarin evenwel niet getreden werd, had met zig gebragt de Ridderorde van den *Kousseband*, om daar mede den Prins van *Oranje*, uit naam des Konings, te beschenken: eene plegtigheid, die, met toestemming der Staaten, met luister volbragt werd. Kort daar na begaf zig der Staaten Veldheer naar het Leger, zonder dat de vijanden wisten, waar op het gemunt ware. Dus misleid zijnde, werd *Grol* berend en belegerd, en na een hevigen tegenstand, bij capitulatie, bemagtigd. Daarentegen mislukte de aanflag der *Spanjaarden* op het Land

van *ter Goes*. Ter Zee werden, in dit Jaar, eenige aanzienlijke voordeelen, zo op de *Spanjaarden* als *Duinkerkers*, behaald.

De beroemde *Spaansche Veldheer* SPINOLA, die, door zijne bekwaamheden en dapperheid te veel gedaan had, om de jalouzie zijns Konings niet gaande te maaken, werd, op het einde van dit Jaar, naar *Spanje* te rug ontboden, en verliet, in het begin van het volgende Jaar 1628, deeze Landen; latende het bewind des Legers, aan Graave HENDRIK VAN DEN BERG, tot dat de Koning daar over verder beschikking zoude maaken. De *Spanjaarden*, dit Jaar, buiten staat zijnde om een Leger te veld te brengen, namen de Staaten het besluit, zulks insgelijks agter wegen te laaten; zorgende zij alleen om de grenzen, door griften en schanzen, tusschen *Steenbergen* en *Bergen op den Zoom*, te versterken, en ter Zee de *Duinkerkers* allen mogelijken afbreuk te doen. De voordeelen en lotgevallen der *Westindische* Maatschappij, in dit en volgende Jaaren, zullen op het Art. daar van moeten beschreeven worden, als ook op de bijzondere Art. die der Zeehelden, welke oorzaak van dien voorspoed waren, en *Spanje* zodanig uitputten, dat, in het Jaar 1629, de *Infante* genoodzaakt was, aanbieding tot een nieuw bestand te doen. De Stadhouder, integendeel, verzocht den Staaten, hunne troepen te vermeerderen, wyl hij voorneemens was, de Stad *'s Hertogenbosch* te belegeren. Dit, egter, gelukte mede niet spoedig, alzo veele Staatsleden van andere gedagten waren, dan de Prins, die, om den vijand te misleiden, *Lingen* deed recognoseeren. Na dat hij verlof tot vermeerdering der troepen gekreegen had, werd der Staaten Leger, al vroeg in 't voorjaar, op de *Mokerheide* bij een verzameld. Met het zelve trok FREDRIK HENDRIK, den 25 April, van daar naar het Dorp *Mook*, en deed kort daar op den *Bosch* influiten, en vervolgens belegeren. Niettegenstaande de Stad manlijk verdedigd werd, de Graaf VAN DEN BERG alle middelen tot ontzet aanwendde, en die niet gelukkende, een inval in de *Veluwe* deed, om het beleg te doen staaken, *Amersfoort* innam, en *Hattum* en *Harderwijk* opeischte, gaf, egter, de
Stad

Stad, den 14 Sept. over. Deeze veroordeelen, weelde voordeelen, wierden.

In het volgende VAN SOLME herwa logzugtige bedrijve last, om der Infan doen eindigen. R hier van eenige op wederzijdsche Geselling der gevangt daar toe van de L BEACHEZ en den van de sterke beg goeden vrede, te haare begeerte m hand gewezen. de onderhandelt Provincien overge ze onderhandela Maatschappij, als 'er zig ten sterk van *Haarlem*, al het vredeswerk, dat alle de onde daarentegen, zogi niet gelukkende, mer *Spanje*. Het dat Graaf JAN v. *Rijnberg*, den her vangen wierd. Wij dehouder van Prin door den Heer VAN vertrekken, en dat als Stadhouder was n blijken van ontvrou Prins FREDRIK HEND

Stad, den 14 September, zig bij capitulatie aan den vijand over. Deeze verovering ging, in dit Jaar, nog verzeld van veele voordeelen, welke in de *Oost- en Westindien* behaald wierden.

In het volgende Jaar zond de Koning van *Spanje* den Graaf VAN SOLRE herwaards, met een toerusting, die niet dan oorlogzugtige bedrijven aankondigde; dan wezenlijk was hij gelast, om der Infante, deeze oorlog, ware het mogelijk, te doen eindigen. Reeds was te *Middelburg*, in het Jaar 1626, hier van eenige opening gedaan. Bij gelegenheid, dat door wederzijdse Gevolmagtigden gehandeld was over de uitwisseling der gevangenen, deed KESSELAAR, Heer van *Marquette*, daar toe van de Infante afgezonden, aan den Burgemeester VAN BERCKEL en den Fiscaal SLAGMULLER eenige opening geeven van de sterke begeerte der Infante, om den oorlog, door een goeden vrede, te eindigen. Maar de voorwaarden, op welke aan haare begeerte moest voldaan werden, wierden straks van de hand gewezen. Daarop werden nadere voorstellen gedaan en de onderhandeling hervat; zijnde dezelve aan de bijzondere Provintien overgezonden. Hevigen tegenstand ontmoetten deeze onderhandelaars. De Bewindhebbers van de *Westindische* Maatschappij, als ook eenige *Hollandsche* Steden, verzetten 'er zig ten sterksten tegen; in 't bijzondere werden, door die van *Haarlem*, alle onderhandelingen plat afgeslagen, als mede het vredeswerk, door de *Franschen*, zodanig gedwarsboomd, dat alle de onderhandelingen een einde namen. *Engeland*, daarentegen, zocht 'er de Staaten toe te dringen; en dat hui niet gelukkende, slooten zij afzonderlijk, in het Jaar 1630, met *Spanje*. Het voornaamste oorlogsbedrijf in dit Jaar was, dat Graaf JAN VAN NASSAU, die de Staatse troepen, bij *Rijnberg*, den hertogt poogde te beletten, gekwetst en gevangen wierd. Wij hebben boven gezien, dat CROESER, Stedehouder van Prinsse MAURITS, in 't Prinsdom van *Oranje*, door den Heer VAN VALKENBURG met geld bewogen was te vertrekken, en dat JAN VAN OSMAAL, Heer van *Valkenburg*, als Stadhouder was aangesteld. Maar ook deeze begon al vroeg Blijken van ontrouw te geeven. Veel moeite had men om Prinsse FREDRIK HENDRIK te doen gelooven, dat een man, in

ziji

zijn huis opgevoed, hem verraaden zou; hij geloofde het ook niet, voor dat hij door een openlijke blijk van ontrouw overtuigd werd. VALKENBURG, nog meer voordeel met het hem toebetrouwde pand meenende te doen, dan CROESER, zocht de vesting van *Oranje* aan een vreemden Prins te verkoopen; dan met dezen en geenen niet te regt kennende raaken, had hij, den 30 November in het Jaar 1627, een tractaat met den Koning van *Frankrijk* geslooten, om dien Vorst in 't bezit van het Prinsdom te stellen; op voorwaarde dat de Koning hem tweemaal honderd duizend livres aan geld zoude geeven, en voor dezelfde somme aan Landrijen, in *Provence* of *Dauphinè*, die, zo ze het nog niet waren, tot een Graaffschap zouden verheeven worden; Dat VALKENBURG den *Roomschen* Godsdienst zou aanneemen, en, van 's Konings wegen, Landvoogd in *Oranje* blijven, met een Jaarwedde van 18000 livres. De Prins van *Oranje*, hier van de tijding gekreegen hebbende, zond terstond twee zijner Raaden, VERDOES en MONTENS, derwaards, om te zien of 'er kans ware, VALKENBURG door zagte middelen te beweegen, om de vesting in hunne handen weder over te leveren. Maar dit vrugtelooos zijnde, zond de Prins den Heer DE KNUIT, een zijner Raaden, een man van groote bekwaamheid, met de nodige volmagt derwaards. DE KNUIT vertrok in silte naar *Frankrijk*, onder voorgeeven van naar *Emden* te gaan. Te *Sorgues* gekoomen, werd hij door den eersten Deurwaarder van 't Parlement van *Oranje* gekend. Deeze, een eerlijk man zijnde, vertrok met hem naar *Montdragon*, drie uren van *Oranje*, alwaar KNUIT zig uitgaf voor een *Vlaamschen* Koopman, die *Marjeille* verlaaten had, om de pest te ontwijken. Geduurende zijn verblijf aldaar, wendde hij alle middelen aan, om het volk in de belangen van den Prins van *Oranje* over te haalen; en hier in gelukkig geslaagd zijnde, vertrok hij naar *Oranje*, en maakte, na eenige dagen toevens, zig bekend aan VALKENBURG. Hij bood hem, uit 's Prinzen naam, tweemaal honderd duizend guldens aan, en de Landvoogdij geduurende zijn leeven, indien hij zig onder 's Prinzen gehoorzaamheid wilde begeeven. Doch VALKENBURG, steunende op de magt en bescherming van den Koning, volhardde in zijn boos opzet. Hierom vond DE KNUIT zig

ge

FR
geoorzakt,
zende voorn
te verzekeren
reeds volk
zijn; doch v
moest van een
nagts in silte
zolder verber
Hoe stil di
gen de luge v
Kasteel in d
wind; Mew
muuren bli
LA PISE, n
volgend tre
zine komste
buiten kome
Hij trok, me
Stad aan, en
meester van
de lijfwagten
huis van LA
trappen van
hij ontzet wer
vindende, had
bolwerkt, en
Stadhouder, n
dende, gaven
De KNUIT,
staan, die va
zeten, tot tw
nis deed vraag
bloeditoring v
te nu het Ka
hoop ziende
van den ter
rende, dat,
brief, aan z

genoodzaakt, zijne verdere bevelen te werk te stellen, behelzende voornamelijk, zig van den persoon van VALKENBURG te verzekeren, of hem van kant te helpen. DE KNUIT had reeds volk genoeg op zijne hand, om hem behulpzaam te zijn; doch vermids niemand in de Stad mogt koinen, of hij moest van een gezondheidsbrief voorzien zijn, moesten zij des nagts in filte over de muuren klimmen, en zig op een hooijzolder verbergen, of zig in schuuren versteeken.

Hoe stil dit ook overlegd ware, kreegen 'er, egter, eenigen de luyt van, die VALKENBURG waarschuwden, niet uit het Kasteel in de Stad te gaan. Dan hij sloeg dien raad in den wind; *Menschen*, zeide hij, *zijn geen vogels, die over de muuren klimmen*, en ging een bezoek afleggen bij den Griffier LA PISE, wiens verhaal wij hier volgen, en in wiens huis het volgend treurspel gespeeld is. DE KNUIT, die reeds lang op zijne komste in de Stad gewagt had, zag hem zo dra niet van buiten komen, of hij maakte zig gereed, om hem aantetasten. Hij trok, met de manschap, die hij bij zig had, rustig op de Stad aan, en maakte zig met geweld, door list en wapenen, meester van de eene Poort, trok verder de Stad in; en, na de lijfwagten van VALKENBURG verlaagen te hebben, naar het huis van LA PISE. Zelfs trok hij, met eenig volk, naar de trappen van 't Kasteel, om den Landvoogd te beletten, dat hij ontzet werd. VALKENBURG zig in de zaal van LA PISE bevindende, had de deuren met koffers en andere goederen bebolwerkt, en hier door door verweerde hij zig, met zijnen Stadhouder, nog een geruimen tijd; dan beiden gekwetst wordende, gaven zij zig over.

DE KNUIT, van zijnen kant, was zo gelukkig, dat hij de soldaaten, die van 't Kasteel kwamen om den Landvoogd te ontzetten, tot tweemaal te rug wijkten, en eindelijk om vergiffenis deed vraagen. DE KNUIT, alle de nodige voorzorge, om bloedstorting voortekoomen, te werk gesteld hebbende, trachtte nu het Kasteel mede in zijne magt te krijgen. Dan geen hoop ziende hier in te slaagen, keerde hij zig tot de vrouw van den ter dood toe gewonden Landvoogd, van haar begeerende, dat, vermids haar man zo goed als dood was, zij een brief, aan zijnen Luitenant op het Kasteel, zoude schrijven,

em

om het hem te doen overgeeven aan den Prins. Deeze vrouw, die een dogter was van den Theſaurier DE NIE, en geen deel aan haar mans trouwloosheid had, eischt haaren man, en de volmagt van DE KNUIT te zien; welk beide haar werd toegeſtaan. Eerst weigert de Landvoogd, daar aan zijne toefſtemming te geeven; maar op ſterker aanzoek zwiigende, neemt de vrouw de pen, ſchrijft en tekent het begeerde bevel; dat van die uitwerking was, dat de Luitenant daags daar aan het Kasteel overgaf. VALKENBURG, die beloofd had, den *Roomschen* Godsdienst te zullen omhelzen, ſierf, egter, als een Lidmaat der Hervormde Kerk; toonende het grootste berouw over zijne begaane trouwloosheid. Dus geraakten het Kasteel, de Stad en het geheele Prinsdom van *Oranje* weder onder de beheerſching van zijnen wettigen Heer. DE KNUIT, in *Holland* dus niet eer te rug gekoomen zijnde, werd door Prins FREDRIK HENDRIK, ter belooning van het verrigte, als zijn Stedehouder van 't Prinsdom, en als eerste Edede van *Zeeland* aangesteld, en daarenboven beſchonken met een Jaarwedde van 2000 guldens.

De algemeene liefde des volks, die FREDRIK HENDRIK, boven zijnen broeder MAURITS, en in ruimer maate bezat, dan ooit Stadhouder na hun die bezeeten heeft, en dien men, zonder vleijerij, voor den besten der Stadhouders mag houden, was van dat gevolg dat zijn huis 'er de grootste voordeelen van genoot. Men vergenoegde zig niet, met zijnen zoon WILLEM, schoon nog slegts vijf Jaaren oud, tot Generaal van de Ruitery te hebben aangesteld; maar men vorderde thans in het Jaar 1630, als om srijd, hem de opvolging in zijns vaders Ampten aantebieden. ZWEDER VAN HAARSOLTE was, in *Overijsfel*, de eerste, die deeze zaak in die Provintie met zo veel drift doorzette, dat ze daar tot stand gebragt werd. Op *Overijsfel* volgden *Holland* en *Zeeland*; wordende de brieven, daar toe ten bewijze dienende, door Gemagtigden den jongen Prinſe, den 29 April, aangeboden. *Gelderland* volgde daar na het voorbeeld, welk *Overijsfel* vrij voorbaarig aan de andere Provintien gegeeven had.

Onder de beſluiten ten oorloge, in het volgende Jaar, muntte uit, het voorneemen om *Duinkerken* te belegeren.

Doch,

FR
Doch, 'er w
zwarigheden i
deren, zodan
ren werd.

Tomiddels v
Vloot, die de
hier van tijdi
gevlugte Span
den. Hierom
wapenen was
geleideren aan
de Ruitery,
hield, allen
had genoom
mand, dan
en nog agr
Men bragt 50
veele Officere
houder. De
Eiland Romer
zien wierden;
gelegenheid nie
naar Bergen op

Bij dit zwaar
rump te Land.
bende, dat een
Venlo, vrij on
Generaal STAK
wurt, om hun
fen, en maakte
zou hij ze allen

Meer dan 500
Graaf VAN STR
alle deeze voor
dien de Duinker
Schepen, met
de zaaken in
als men gedagt

Doch, 'er waren Staatsleden, die, niet zonder grond, veele zwarigheden in de uitvoering vonden; welke, egter, door anderen, zodanig verzagt werden, dat tot de uitvoering beslooten werd.

Inmiddels werd, op den 13 September, door de *Staatsche* Vloot, die der *Spaansche*, op het *Slaak*, geslaagen. De Prins hier van tijding ontvangende, werd tevens onderrigt, dat de gevlugte *Spanjaarden*, bij *Steenbergen*, voet aan Land zettenden. Hierom gaf hij terstond bevel aan het Heir, dat in de wapenen was, om derwaards aantetrekken. Zo ras de voorste gelederen aan het Leger genaderd waren, werd hem berigt dat de Ruitery, die zig in de Pachthoven bij *Steenbergen* othield, allen, die zig op het Land bevonden hadden, gevangen had gerfoomen. Van deeze gantsche toerusting ontsnapte niemand, dan Graaf JAN VAN NASSAU, de Prins van *Barbanfon*, en nog agt anderen, die met hem in de boot geweest waren. Men bragt 5000 gevangenen, zo foldaaten als matroozen, met veele Officieren, zo Kolonels als Kapiteinen, voor den Stadhouder. De foldaaten werden gebragt op het toen onbewoond Eiland *Romerswaal*, alwaar zij alle dagen van leeftogt voorzien wierden; doch men liet 'er hem niet lang, op dat zij de gelegenheid niet zouden leeren kennen. De Officieren werden naar *Bergen op den Zoom* gezonden.

Bij dit zwaar verlies ter Zee leeden, de *Spanjaarden* ook een ramp te Land. De Prins van *Oranje*, tijding gekreegen hebbende, dat eenige Regimenten *Italiaanen*, bij *Gelder* en *Venlo*, vrij onachtzaam gelegerd lagen, zond den Luitenant Generaal STAKENBROEK, met 32 Kornetten paarden, derwaart, om hun aantetasten; 700 man joeg hij in de moerasfen, en maakte ze af: ware het voetvolk tijdig gekoomen, zou hij ze allen over den kling hebben gejaagd.

Meer dan 5000 man, die de vlugt namen, werden door den Graaf VAN STIRUM aangetast, en vernield of gedood. Maar alle deeze voordeelen werden grootelijks verminderd, door dien de *Duinkerkers*, kort te vooren, twintig *Hollandsche* Schepen, met koorn gelaaden, genoomen hadden. Ook gingen de zaaken in de *Westindien*, dit Jaar, niet zo voorspoedig als men gedacht had. Met dit alles zette de Staat zijne oogmerk

ken

ken tegen den vijand met allen ijver door; en versterkte daarenboven den Koning van *Zweeden* met magtigen onderstand.

Met den aanvang van het Jaar 1632, maakten de Algemeene Staaten groote toebereidzelen, tot een of meer gewigtige onderneemingen, op raad van den Stadhouder; welke voorneemens, egter, door een onverwagt voorval, naderhand veranderden in de belegering van *Maastrigt*. Omtrent het einde van den winter ontving de Stadhouder brieven van den Graave VAN WARFUZÉ, Opperbewindhebber der geldmiddelen des Konings van *Spanje* in de *Nederlanden*, waar in gemeld werd, dat de Graaf, zaaken van groot aanbelang had te openbaaren. De Graaf het verzogte vrijgeleide bekomen hebbende, kwam in den *Haag*, en begaf zig naar *Rijswijk*. De Stadhouder, als eerste Staatsdienaar, zig mede aldaar bij hem vervoegd hebbende, klaagde de Graaf over de mishandelingen, hem door den Koning van *Spanje* aangedaan; verzekerende tevens dat hij voorneemens was, den dienst te verlaaten, en in die van *Frankrijk* over te gaan, en dat hij met den Afgezant des Konings, die zig in den *Haag* bevond, begeerde te handelen. Vervolgens zijne redenen van misnoegen tegen den Koning van *Spanje* hebbende opgegeeven, voegde hij daar bij, dat indien de Staaten hem de vergoeding wilden geeven, die hij meende te zullen verdienen, hij in staat zoude zijn, een groot gedeelte der *Spaansche Nederlanden* tegen den Koning te doen opstaan; en zulks te gemakkelijker, om dat de Graaf VAN DEN BERG met hem het zelfde oogmerk had. De eisch, door hem gedaan, zo voor zig zelven als voor den Graaf VAN DEN BERG, bestond voor ieder in honderd duizend rijksdaalders, en belofte van verdere vergeldingen, zo van Ampten, als in Landgoederen, indien zij hunne belofte nakwaamen.

Schoon de Staaten ras ontdekten, dat hij een man van losse beginzelen, en 'er dus weinig staat op hem te maaken was, om zijn Ampt evenwel, en 't groot credit, dat men wist, dat hij had bij de *Infante* en bij den Marquis DE SPINOLA, en om dat hij verzekerde dat de Graaf VAN DEN BERG, die bij het Krijgsvolk zeer bemind was, met hem heulde, stond

stond men hu
ten van ampt
volbragt zou z
Voldaan ov
kon het roeg
FAAUW, toen
danne belofte
zijn lat hur
met de groot
zoude konnen
voordeeliger
strigt. Hun
in de Stad
taste ook
en Aermund
der, de bez
Graaf hernam
inlaaten, maar
Hoe wel m
den zien af
Spanje gedroeg
gering van Ma
aan de overheen
Straalen werden
CASIMIR het le
werd met een
belterf. Als S
door zijnen ou
denragt gaf R
volgte het beleg
22 Augustus wer
Gedurende dit
BFRG zijn voorn
ten, werkhellig
nings zijnde, ha
kon het verdrie
SPINOLA, de D
XVI. DEEL.

stond men hun de begeerde somme toe, en deed ook belof- ten van ampten en andere belooninge, na dat het voorstel volbragt zou zijn.

Voldaan over die belofte, keerden zij naar *Venlo*, alwaar hun het toegezegde geld gezonden werd, door den Heer PAAUW, toenmaals Raadpensionaris van *Holland*, die de ge- daane belofte nogmaals herhaalde. Die zelfde Heer, volgens zijnen last hun gevraagd hebbende, wat men het gewigtigst, met de grootste waarschijnlijkheid van een goeden uitflag, zoude konnen onderneemen, antwoordden zij, dat men niets voordeeliger kon onderneemen, dan het beleg van *Maa- strigt*. Hun verder vragende, of zij eenige verstandhouding in de Stad hadden, antwoordden zij, neen. PAAUW onder- tastte ook den Graaf VAN DEN BERG, ten aanzien van *Venlo* en *Roermond*, en of hij, als Landvoogd van *Spaansch Gel- der*, de bezetting daar niet kon doen uittrekken. Maar de Graaf hernam hier op, zig in zulk een zaak niet te kunnen inlaaten, maar geheel stil zou zitten.

Hoe wel men dus zag, dat zij deezen veldtocht eerst wil- den zien afloopen, eer zij zig openlijk als vijanden van *Spanje* gedroegen, beslooten de Staaten, egter, tot de bele- gering van *Maastrigt*, alvorens eene openbaare verklaring aan de overheerde *Nederlanden* gedaan te hebben. *Venlo* en *Straalen* werden bemagtigd; voor *Roermond* liet Graaf ERNST CASIMIR het leeven. Hij de naderingen willende bezigtigen, werd met een muskètkogel zodanig getroffen, dat hij het bestierf. Als Stadhouder van *Friesland* werd hij opgevolgd, door zijnen oudsten zoon, HENDRIK CASIMIR. Den volgen- den nacht gaf *Roermond* zig mede bij verdrag over. Thans volgde het beleg van *Maastrigt*, op den 10 Junij; op den 22 Augustus werd het genoodzaakt tot de overgaave.

Gedurende dit vermaard beleg, maakte de Graaf VAN DEN BERG zijn voorneemen, om den *Spaanschen* dienst te verlaa- ten, werkstellig. Schoon noch vafal, noch onderdaan des Ko- nings zijnde, had hij hem, egter, getrouw gediend; dan hij kon het verdriet niet verkroppen, welk, na het vertrek van SPINOLA, de Marquis DE LEGANEZ en andere *Spanjaards*

hem aandeeden: en veel min, dat de Marquis de SANTIÒ EROLL als opvolger van SPINOLA benoemd werd.

Om zig hier van te wreken, week hij, met den Graaf VAN WARFUZE, den Prins VAN ESPINOI, en den Graaf VAN EGMOND, naar *Luik*, terwijl Prins FREDRIK HENDRIK met het beleg van *Maastrigt* bezig was. Geweldig waren de Infante en haare Raad daar over ontfeld, wyl zij vreesden, dat dit voorbeeld door andere voornaame *Nederlanders* zou gevolgd worden; en welke poogingen de Landvoogdesse ook awendde, om hem te rug te doen treden, zijn besluit was genoomen; hij zond de reden daar van aan alle standen des volks; waar op hij, door de Infante, op 's Konings naam, werd ingedaagd. Maar hij stoorde 'er zig weinig aan. Van *Luik* naar *Aken* keerende, begaf hij zig van daar naar *Holland*, alwaar hij in 't bezit van *Bergen op den Zoom* gesteld werd. Vervolgens deed hij zig als Graaf van 's *Heerenberg* huldigen, en liet van daar een verweerschrift op zijnen naam uitgaan.

Maastrigt aan der Staaten zijde overgebracht zijnde, vond de Infante zig zodanig benard, dat zij, alvorens den Heer LE ROI aan den Prins van *Oranje* gezonden hebbende, om hem over een bestand te polzen, daar over nog nader doch vrugtelooos deed handelen. *Limborg* viel mede in de magt der Staaten, als ook 's *Hertogenraden*, *Valkenburg* en *Dakem*. Daar na werd nog in dat zelfde Jaar *Orfoi* belegerd en ingenoomen. GUSTAVUS ADOLPHUS en de ongelukkige Koning van *Boheemen* stierven vóór het einde deezes Jaars. Ook werden de *Duinkerkers* ter Zee merklijk beteugeld; het welk men inzonderheid moest toeschrijven aan de gebroeders LAMPSINS, vermaarde Kooplieden te *Vlissingen*.

De vredehandel, zo door den Koning van *Spanje* zelven, hoe zeer hij ook in het naauw gebragt ware, als door den Koning van *Frankrijk* te rug gezet wordende, bereidden de Staaten zig tot een vroege opening van den veldtogt. In weerwil van alle verzoeken, begaf zig de Stadhouder, met den aanvang der Lente, naar het Leger, dat tusschen *Nijmegen* en *Schenkenschan*s vergaderd was, maar was door de hoogte

FR
der Rivieren
vermeven.
slagen, als
vorst van K
hadden; zon
Stad zig bij
het Staatse
een aanzienl
zaam gelijke
Keizer; doch
dood van d
Decembet
geheel te
ren dan te
dijste Maat
De dood d
aanvang van
de Regeering
de opening v
uit bleek dat
Mechelen, de
CARLOS DE CO
geeing moelst
overleeden zijn
VAN FERIA, en
FUENTES. Tot
zijn broeder
Toledo, als Sted
VAN ANTONA,
FERDINAND MOE
VAN ALBA, met
sche Heeren
moest kon tar
DRIK HENDRIK
voor *Breda* te
brak van voor
zelfde te doez.

der Rivieren genoodzaakt, nog eenige dagen te *Arnhem* te vertoeven. Kort daar na werd het beleg voor *Rhijnberg* geslaagen, als zijnde de eenigste Stad, schoon aan den Keurvorst van *Keulen* behoorende, welke zij nog aan den *Rhijn* hadden; zonder een geregelden aanval afte wachten, gaf die Stad zig bij verdrag over. De zomer nu daar zijnde, werd het *Staatsche* Leger, onder bevel van den Stadhouders, met een aanzienlijke magt van *Zweeden* versterkt; eene genoegzaam gelijke versterking kregen de *Spanjaarden* van den Keizer; doch van weerskanten werd weinig verrigt. Met den dood van de Infante *ISABELLA CLARA EUGENIA*, die den 3 December overleed, liep ook de handeling over den vrede geheel te niet: waar toe de Staaten minder geneigd waren dan te vooren, zedert de veroveringen, die de *Westindische* Maatschappij in *Brazil* gemaakt had.

De dood der gemelde Landvoogdesse veroorzaakte, met den aanvang van 't volgende Jaar 1634, merklijke verandering in de Regeering der *Spaansche Nederlanden*. Men vond, bij de opening van een koffertje, een brief des Konings, waar uit bleek dat bij haare afslijvigheid, de Aartsbisshop van *Mechelen*, de Hertog van *Aarschot*, de Graaf *VAN FILLY*, *CARLOS DE COLOMINA* en de Markgraaf van *Aijteno* de Regeering moesten aanvaarden. *FILLY* reeds aan zijne wonden overleeden zijnde, werd in zijn plaats gekoozen de Graaf *VAN FERIA*, en voor den gehaatte *COLOMINA*, de Graaf *VAN FUENTES*. Tot hoofd van deezen Raad stelde de Koning zijnen broeder *FERDINAND*, Kardinaal en Aartsbisshop van *Toledo*, als Stedehouder over de *Nederlanden*. De Markgraaf *VAN AYTONA*, die het opperbevel tot de aankomst van *DON FERDINAND* moest voeren, volgde het voorbeeld des Hertogs *VAN ALBA*, met het gevangen neemen van eenige *Nederlandsche* Heeren. Ook deed hij *Maastrigt* blokkeeren, doch moest kort daar na weder aftrekken; waar toe hij door *FREDRIK HENDRIK* genoodzaakt werd, met het *Staaten* Leger voor *Breda* te brengen. *AYTONA*, dit verstaan hebbende, brak van voor *Maastrigt* op, en noodzaakte den Prins het zelfde te doen.

Alle de verdere aanslagen der *Spanjaarden* liepen op niets uit. Daarentegen behaalde de *Westindische* Maatschappij aanzienlijke voordeelen, met het veroveren van Kaap *St. Augustijn*, *Curaçao* en andere sterkten.

Dan, met dit alles waren de geldmiddelen der vereenigde Provinciën in zo slegt een staat, dat men onvermoogend was, zaaken van groot gewigt ten uitvoer te brengen. Jaar op jaar moest de Provincie *Holland* meer opbrengen, dan zij, uit hoofde der Unie, verbonden was; hierom was 't belang dier Provincie, om naar den vrede te haaken, dien men van *Spanje* zeer ligt zou hebben kunnen verwerven. Maar de Stadhouder, die zijnen roem, door de overwinningen, meest met *Hollandsch* geld behaalde, en telkens vermeerderde, zonder veel werk te maaken van de Zee schoon te houden, drong aan op den voortgang van den krijg; wordende daar in door de andere Provinciën ondersteund. Dan daar het gebrek aan geld, de ziel van den oorlog, zo wel de algemeene Staaten, als de voorstanders daar van, buiten staat hield, om den oorlog met kracht, naar den eisch, door te zetten, had men een geruimen tijd gehandeld, met den Heer VAN CHARNASSÉ, Gezant van *Frankrijk* over een nadere vereeniging met die Kroon. CHARNASSÉ had in het bijzonder den Prins van *Oranje* groote hoop gegeven, dat de Koning van *Frankrijk* ligt te beweegen zoude zijn, om met *Spanje* te breeken; eene zaak, die in den eersten opslag wenschelijk voor den Staat scheen: dewijl men daar door eene bijna vaste hoop kon opvatten, *Spanje* geheel en al te zullen afoorlogen, deszelfs *Nederlanden* te veroveren en den buit met *Frankrijk* te deelen.

Doch eenige van de beste Leden van *Holland* zagen de zaak dieper in, en hadden, derhalven, weinig zin in de handelingen met *Frankrijk*. Zij waren, met goede reden, bedugt, dat indien al de oorlog op het voordeeligt uitviel, men in plaats van de *Spaansche*, die door *Frankrijk* en de Republiek ligt in toom te houden waren, tot nabuur zoude krijgen het magtig *Frankrijk*, 't welk, door den aanwas van het meerderdeel der *Spaansche Nederlanden*, nog ontzachlijker zoude worden. Vooral hadden zij geen behaagen in *Frankrijks*
on.

onbepaalde
Republiek te
verbond, bij
steerden Am
protesten, ge
een traktat
bovendrijven
wield. Om
ven, bepaald
welken tijd
staan, eenig
ten van de
staan van
ves roor
landen, bel
van het jaar
andere rupr
melde bepaal
met zo veel i
1635 getekent
De Spanja
met den Her
Frankrijk, die
1635, het Hof
Spanjaarden
rook, en was
Hertog van o
Brusel naar F
De Markgra
het vertek
heid, en een
gen, welke de
zij dat de oor
zig bedroogen
Na dat, in
had, dat Prin
schen gevoegt
Avien gellaeg

onbepaalde belangen te omhelzen, en die met de wapenen der Republiek te ondersteunen. Ziende dat men evenwel met het verbond, bij overstemming, stond voort te gaan, zo protesteerden *Amsterdam* en *Dordrecht* daar tegen. In weerwil dier protesten, ging men, egter, met de handeling voort, en sloot een tractaat van vereeniging met *Frankrijk*, 't welk door het bovendrijvend gezag van den Stadhouders voornaamlijk bewerkt wierd. Om den protesteerende Leden eenig genoegen te geven, bepaalde men, in schijn, den tijd van een Jaar, binnen welken tijd het aan niemand der beide Bondgenooten zou vrij staan, eenig tractaat met *Spanje* te sluiten. Doch, na het sluiten van dit tractaat, dat niet veel verder ging, dan het toestaan van een onderstand van dertienmaal honderd duizend livres voor zeven Jaaren, aan den Staat der vereenigde *Nederlanden*, behalven de millioen, hun toegestaan, bij het tractaat van het Jaar 1630, begon men eerlang te handelen over een andere rupture van *Frankrijk* met *Spanje*, waarin de gemelde bepaling van tijd vergeeten werd; men werkte daar aan met zo veel ijver, dat het in de maand Februarij, van het Jaar 1635 getekend werd.

De *Spanjaarden*, hier van onderrigt, slooten een tractaat met den Hertog VAN ORLEANS, broeder des Konings van *Frankrijk*, die uit misnoegen tegen den Kardinaal DE RICHELIEU, het Hof van *Frankrijk* verlieten en zig in de armen der *Spanjaarden* geworpen had. Maar dit tractaat verdween in rook, en was nog geen vijf maanden getekend geweest, of de Hertog VAN ORLEANS vertrok, 's morgens vroeg, in silte, uit *Brusfel* naar *Frankrijk*.

De Markgraaf VAN AYTONA was niet kwalijk te vrede over het vertrek van den Hertog, die een Prins zonder bestendigheid, en een duure gast voor *Spanje* was. Uit de beweegingen, welke de *Franschen* in *Luxemburg* maakten, beslooten zij dat de oorlog aldaar zou aanvangen, dan hier in vond hij zig bedroogen.

Na dat, in het volgende Jaar, de Stadhouders vernoomen had, dat Prins THOMAS van *Savoije*, die zig bij de *Spaanschen* gevoegd had, door de *Franschen*, op een hoogte bij *Avien* geslaagen was, en daar bij vier duizend *Spanjaarden*

gesneuveld waren, vertrok hij, met het Heir, van *Nijmegen* naar *Maastrigt*, om zig met het zelve bij dat des Konings te voegen; versterkende, onderweeg, het Leger zo veel mogelijk was. In vijf dagen tijds tot aan *Meerssen*, een Dorp een half uur van *Maastrigt*, genaderd zijnde, kwamen de Marschalcken DE CHATILLON en BREZE hem begroeten. Daags daar aan gaf de Prins hun een tegenbezoek. Daar na begaven zij zig gezamenlijk naar *Maastrigt*, om te raadpleegen over de aanstaande Krijgsverrigtingen. Bij het scheiden van elkander, wilden de Marschalcken het bevel van hem ontvangen, volgens den last, dien zij daar toe van hunnen Koning ontvangen hadden; waar tegen de Prins zig, uit wellevendheid, verzettende, zeide, volgens de taal van 't Hof, dat hij geen den minsten voorrang boven hen begeerden, maar alles met hen wilde overleggen en beraamen. Dan, de Marschalcken haalden hem over, om zig als Luitenant Generaal van de *Fransche* troepen te gedraagen, waar van de Koning hem het bewijs, door zijnen Ambassadeur bij de Staaten, den Heer DE CHARNASSÉ, deed behandigen: waar op zijne Hoogheid, als Veldheer van 't *Fransche* Leger, met veel plegtigheid begroet werd. De beide Legers, dus vereenigd, maakten gezamenlijk 32000 voetknechten en 9000 paarden uit. Men nam het besluit daar mede recht op *Thunen* aantetrekken, alwaar de Kardinaal Infant, die, na het vertrek van den Hertog VAN ORLEANS, in het Leger gekoomen was, tot nog toe verschanst geleege had. Daar komende, bevond men, dat de Kardinaal tot boven *Leuven* geweeken was: de Stad werd nog dien zelfden avond opge-eischt; doch de Stadvoogd weigerde dezelve over te geeven. FREDRIK HENDRIK zond Graaf HENDRIK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, derwaart, met vier duizend man en drie halve kartouwen; even zo veele *Franschen* trokken mede daar heen. De Prins zond nog eens zijnen trompetter; dan dit niet baatende, werd terstond bevel tot den storm ge-geeven; waar op de Stad overweldigd en uitgeplonderd werd; zees tegen den zin van den Prins en de begeerte der Staaten. n Leger van voor *Thunen* opgebrooken zijnde, werd de Abt-dij van *Florival* ingenoomen, en trok daar na over de Rivier den *Dijl*. De *Spanjaards* veroverden, weinig tijds daar

FREDRIK HEN

Oranje,
 van Nijmegen
 dat des Konings te
 ger zo veel moog-
 en, een Derp een
 kwamen de Mar-
 denen. Daags daar
 naar na begaven zij
 idplegen over de
 den van elkander,
 cvangen, volgens
 ng ontvangen had-
 adioeld, verzeven-
 t hij geen den min-
 les met hen wilde
 lken haalden hem
 Franche uoepen
 bewijs, doot zij,
 DE CHANASSÉ,
 als Veldheer van
 groet werd. De
 lijk 3000 voet.
 belluit door mede
 maal Infant, die,
 ns, in het Leger
 eegen had. Daar
 or boven Leuven
 slden avond opge-
 ve over te geeven.
 an Nassau, Stad-
 er duitend man en
 cher trokken mede
 zijnen trompen-
 i tot den Stad-
 ingeplondert werd,
 segeerte der stant-
 inde, met de hie-
 k daar in over de
 werden, wintig tijde
 dat

FREDRIK HENDRIK WORDT ALS VELDHEER IN 'T FRANSCH E
 LEGER BEGROET. —

daar na, *Driest*;
bij verrassing mee
andere zijde alle
nen. Terwijl men
VAN AVTONA, en
LERMA, wien het
tijen. Ook beleg
het volgende Jaar
magt der Staaten.

In dit Jaar leed
geboorene afgunst
ning een verbod e
lige gevolgen daa
Staaten een Gez
hulpe te koomen
vijand, het gron
de hij innidde
voortleeden Jaar
voorslag laaten
Vorstendom te
Rijk te doen v
ten te verhinde
hoogmoed te st
ning hem den

14 van de maan
meene Staatsve
hoofde van de
neef, den Prins
geboorte, maar
danigheden en o
veel toem behaa
hem niet billijk
zijne Majesteit be
re te geeven, en
eene anderen tijt
dat hij niet zwijft
genoegen hem in d

daar na, *Drest*; en in de maand Julij maakten zij zig bij verrassing meester van *Schenkschans*, wordende van de andere zijde alle middelen te werk gesteld om het te herwinnen. Terwijl men daar mede bezig was, overleed de Hertog VAN AYTONA, en kort daar na zijn opvolger, de Hertog VAN LERMA, wien het gelukt was, het Huis te *Gennip* te bemagtigen. Ook belegerden en wonnen zij *Limburg*; doch in het volgende Jaar 1636 kwam *Schenkschans* weder in de magt der Staaten.

In dit Jaar leed de Koophandel veel nadeel, door de aangeboorene afgunst der *Engelschen*, wordende door den Koning een verbod op de Haringvischerij gelegd. Om de nadeelige gevolgen daar van voortekoomen; zonden de Algemeene Staaten een Gezantschap naar *Engeland*. Om *Frankrijk* te hulpe te koomen, trok de Prins te velde, en noodzaakte den vijand, het grondgebied des Konings te verlaten. Ook zorgde hij inmiddels voor zijne eigen belangen. Reeds in het voorleeden Jaar had hij, aan het Hof van den Keizer, den voorslag laten doen, om zijn Graaffschap *Meurs* tot een Vorstendom te verheffen, en zig als Vorst aan het *Duitsche* Rijk te doen verklaren; dan de *Spanjaards* hadden dit weten te verhinderen. De *Franche* Ambassadeur, om 's Prinzen hoogmoed te streelen, had weten te bewerken, dat zijn Koning hem den titel van *Altesse* of Hoogheid gaf. Op den 14 van de maand December verklaarde CHARNASSÉ, ter Algemeene Staatsvergadering, dat de Koning, zijn meester, uit hoofde van de bijzondere achting, welke hij zijnen waarden neef, den Prins van *Oranje*, toedroeg, niet alleen om zijne geboorte, maar ook om zijne groote en roemwaardige hoedanigheden en om zijne fraaie oorlogsdaden, waar door hij zo veel roem behaald had, dat 'er geene eerbewijzen waren, die hem niet billijk toegeëigend konden worden: dat dit alles zijne Majesteit bewoogen had, hem een nieuw bewijs van eere te geeven, en hem voortaan, door zijnen Gezant, met eene anderen titel te benoemen dan voorheen. Eindelijk, dat hij niet twijffelde, of hunne Hoog Mogenden zoude met genoegen hem in deezer voege vereerd zien.

Daar na weidde CHARNASSÉ breedvoerig uit in 's Prinzen Iof, om dank bij den Stadhouder te behaalen. Op dit alles, werd hem geantwoord, hoe H. H. Mog. met genoegen zagen; dat de goede gedagten van zine Majesteit, wegens den Prins, met de hunne overeen kwamen: om dat zij, in openbaare brieven, al voor lang, den titel van *Doorlugtige Hooggeboorene Vorst en Heere* aan den Prinse gegeven, en nu beslooten hadden, den Prins voortaan den titel van Hoogheid te laaten toekoomen. De gevoelens der Ingezeetenen waren daar over zeer verschillende. De Hovelingen waren daar mede zeer in hunnen schik; maar zij, die meer belang stelden in de vrije Staats-Regeering, dan in den Stadhouder, konden niet verduwen, dat de Koning zo mild was in het uitdeelen van titels, en zo zuinig ten opzichte van de Algemeene Staaten, aan wien hij zwaarigheid maakte te geeven, het geen hun ontwijfelbaar toekwam, en zijn vader, Koning HENDRIK DE IV, nooit in beraad gestaan had hun te vergunnen: te weten, de openbaare bewijzen van oppermagt ieder der Provintien in de haare, maar altoos den titel van Excellentie had gegeven aan hunne Gezanten; het eerste bezoek overal waar zij laatst gekoomen waren; en de registerhand. Daar integendeel, CHARNASSÉ zelfs de Algemeene Staaten niet anders noemd, dan *vos Seigneuries* en *Mesieurs*, en den Prins *zijne Hoogheid*; schoon zij verscheiden Koninkrijken in *Indiën* bezaten, en Vorstendommen in *Gelderland* en *Holland*, enz. Dus beslooten zij daar uit, dat de Koning iets meer dan gemeen, en met de vrijheid van Land en volk betaanbaar was, voor had, en om het welk uitvoeren, CHARNASSÉ een bekwaam werktuig was, als zijnde hij een volmaakt Hoveling en Pluimstrijker.

En, in de daad, men ondervond daar na, dat deeze gedagte niet geheel zonder grond was. De Prins, na dat hij den titel van *zijne Hoogheid* had aangenoomen, zocht de grootheid van zijn huis, meer dan ooit te vooren, te bevorderen. Om daar toe te geraaken, begunstigde hij de oogmerken des Konings, met den oorlog, tot groote en ongelooflijke kosten en bezwaar van 's Lands Finantien, voort te zetten. Veel der Staatsleden zelfs meenden, dat de Koning den

Prin-

Prinse hooge tijden Staaten daaren of achting den Prins, en tot de Souverain dat de Prins, c lokken. De K den Prinse die bij de geboorte scheidene *Cer* wilden op den Excellentie; Vorst, die ni als zijn broede buitenpooriger besluit der Al dien nieuwen de Ridderfchap her vervolg, afgingen, daaste Lid der S hoe nodig het houderen een ongeschonden

Onder alle voorvielen, wa tuschen de Af verpagten der I gelden, was, ee het inkoomen d land, ziende dat eenige weinigen, hun welgevallen, goed cier maakten onvingen, om hun knevelarijen pleegd en bederf van den verpagting niet lang

Prinse hooge tijtels geevende, en hen de hunne weigerende, den Staaten daar door wilde doen begrijpen, dat zij geen aanzien of achting behoorden te hebben of te zoeken, dan door den Prins, en dat dit de weg zou zijn, om den Stadhouder tot de Souverainiteit te bevorderen. Zeker, zegt men, is het, dat de Prins, door CHARNASSÉ, zig daar mede in het net liet lokken. De Koning van *Engeland* weigerde in geenen deele, den Prinse dien zelfden tijtel te geeven, maar gaf daar van, bij de geboorte van 's Prinzen dochter, openbaar bewijs. Verscheidene *Cereformeerde* Predikanten, bijzonder in *Zeeland*, wilden op den Predikstoel hem niet anders noemen dan zijne Excellentie; meenende zij, dat dat genoeg was voor een Vorst, die niet zo sterk tegen de *Arminiaanen* geijverd had, als zijn broeder MAURITS. Naderhand, egter, maakten zij het buitenspooriger dan de andere, die zig onderwierpen aan het besluit der Algemeene Staaten. Kort na het ontvangen van dien nieuwen tijtel, deed zijne Hoogheid zig aanneemen onder de Ridderchap van *Holland*, als eersten Edele, en trok, in het vervolg, door verscheidene Krijgshoofden, die van hem afgingen, daar in te brengen, het gantsche gezag van het eerste Lid der Staaten van *Holland* aan zig. Hier uit ziet men, hoe nodig het zij, tegen de onbestaanbare grootheid der Stadhouderen een wakend oog te houden, zal 's Lands vrijheid ongeschonden bewaard blijven.

Onder alle de zaaken van aanbelang, die in het Jaar 1637 voorvielen, was geen van de minste, het verschil, ontstaan tusschen de Algemeene Staaten en die van *Holland*, over het verpagten der Licenten. Het vierde deel der verlei en verlofgelden, was, eenige Jaaren herwaards, verpagt geweest, om het inkoomen dier gelden te begunstigen. Doch die van *Holland*, ziende dat deeze verpagting al te groot gezag gaf aan eenige weinigen, die met het invorderen deezer gelden, naar hun welgevallen, omsprongen; dat eenige van de Pagters goed cier maakten, van de penningen, die zij bij voorraad ontvingen, om hunne bedienden te betaalen, en hier en daar knevelarijen pleegden, tot groot misnoegen der Kooplieden, en bederf van den doortogt; en dus van oordeel zijnde, die verpagting niet langer te moeten gedoogen, begeerden dat alles

door de bedienden van de Admiraliteit zou worden ingevorderd. De andere zes Provincien, zonder zig aan die van *Holland* te kreunen, deden de brieven deezer verpagting aanslaan, om het gemelde vierde deel, tegen het uitgaan van *Julij*, aan de meestbiedende te verpagten. De Staaten van *Holland* deden, van hunnen kant, de Magistraat van den *Haag* verbieden, hun Stadhuys, waar op deeze verpagting plagt te geschieden, daat toe te laten gebruiken, en lieten de brieven, zelfs op het Hof en aan den ingang van het vertrek der Algemeene Staaten, afscheuren, ten bewijze, dat zij H. H. Mog. geen Regtsgebied of Souverainiteit in *Holland* toestonden. Zij deden deeze verpagting in hunne vertrekkamer, volgens hunne begeerte.

Dit verschil, over de gemelde verpagting, rees zo hoog, binnen *Amsteldam*, dat de Regeering dier Stad, gemeend hebbende, dat de Admiraliteit aldaar haare Hoogheid te nagekoomen was, den Hoofdschout drie Raaden ter Admiraliteit van *Amsteldam*, namelijk de Heeren JONGBLOED, VAN DER VUYRS EN VEEN, den 30 *Majj*, tegen den 17 der volgende maand, deed dagvaarden voor de Heeren Schepenen, om aan te hooren al zulken eisch crimineel en provisie van *Incarceratie*, als hij zoude doen verzoeken. De drie gemelde Heeren, toevlgt tot hunne Hoog Mogende genomen, en geklaagd hebbende, over het bestaan van den Hoofdschout van *Amsteldam* tegen hen, die last van hunne Hoog Mogenden hadden, en in derzelve eed stonden, kwam het geschil van Regtsgebied, over zulke perfoonen, in den omtrek der zeven Provincien, natuurlijker wijze weder ter baane en liep nu vrij verre. Hunne Hoog Mogenden, den 4 *Julij*, over deeze zaak vergaderd geweest zijnde, verklaarden van gevoelen te wezen, dat alle perfoonen, last van hen hebbende, en in hunnen eed staande, voor niemand dan voor hun alleen aanspraaklijk waren, over eenige zaaken, hunnen last en bediening betreffende; en dat zij niet konden toestaan, dat iemand anders, veel min bijzondere Steden, ten zij bij zonderling onthiet, kennis van zodanige zaaken, zou neemen. Dus verbooden zij aan gemelde drie Heeren Zeeraden, op de daaging van den Schout van *Amsteldam* te verschijnen, of het

Ge.

Geteg van
ten in ham
midad of
Het gant
reni de Ge
neene Staat
was, hebbe
nietig en a
gehouden v
het (schelijk
den kunne
teit, new
Mog. ger
De Ge
geien te z
ber beslute
den, zonde
meulche en
H. Mog. i
rijen, regt
of uistellen;
honden, en
dam toegesta
voorn. Zeer
die de Heere
Mog. aanmat
behalven gee
zwairen, veel
besluit van H.
komen kennis
ten van den S
blijven en geb
grijpen.
De Staaten
hier tegen de
Staaten van
schil ter beffis
wroepende zi

Gereg. van *Amsteldam* eenigermaate te kennen, of als Regters in hunne kwaliteit te erkennen; hen met een vrij van misdaad of bedrijf verklaarende.

Het gantsche Ligchaam van Gecommitteerde Raaden, nevens de Gemagtigden van *Holland*, ter Vergadering der Algemeene Staaten, dit besluit, vier dagen na dat het genomen was, hebbende hooren leezen, verklaarden, dat zij het voor *nietig en onwaardig hielden*; en dat zij wijders onschuldig gehouden wilden zijn aan alle onheilen en ongevallen, die uit het schielijk voortgaan van H. H. Mog. met deeze zaak zouden kunnen voortkomen: met een verzoekende, dat dit *Protest*, nevens het voorgemelde gewaande besluit van H. H. Mog. *geregistreerd* wierd.

De Gemagtigden der andere Provintien verklaarden, gaarne gezien te zullen hebben, dat de Heeren van *Holland*, zig aan het besluit van H. H. Mog. van den vierden gedraagen hadden, zonder een *Protest* daar tegen in te brengen, 't welk mensche en te willen grondvesten op de schielijkheid van H. H. Mog. in deeze zaak, schoon H. H. Mog. aan de partijen, regt verzoekende, dat niet hadden konnen weigeren of uitstellen; vermids de partijen daar door in vermoeden gehouden, en genoegzaam aan de Schepensbank van *Amsteldam* toegestaan zoude zijn, de kennis van de zaak der drie voorn. *Zeeraden*, met welke de Hoofdschout voortging, en die de Heeren van *Amsteldam* zig, door brieven aan H. H. Mog. aanmatigden; 't welk het *Protest* van die van *Holland* derhalven geenzins kon op losse schroeven stellen, of verzwakken, veel min vernietigen; verklaarende het voorgemelde besluit van H. H. Mog. als wettelijk, ordentelijk, met volkomen kennis van zaken, overeenkomstig met de grondwetten van den Staat, en het oude gebruik genomen, te moeten blijven en gehouden worden in zijn volle kragt en overal stand grijpen.

De Staaten van *Holland*, en H. H. Mog. bragten wederom hter tegen ieder hunne bezwaaren in. Dan H. H. Mog. de Staaten van *Holland* onverzettelijk vindende, stelden het geschil ter beslissinge van den Prins van *Oranje*, als Stadhouder; beroepende zij zig, ten dien einde, op het zestiende Artikel

van de *Unie*, volgens 't welk de Stadhouders daar toe bevoegd waren, als scheidsmannen; op dien grond werd Prins FREDRIK HENDRIK verzogt, zig daar toe te willen laten gebruiken. Doch de Staaten van *Holland* waren zo weinig met die bemiddeling gediend, dat zij 'er een schriftelijk Protest tegen inbragten, waar in zij, onder anderen, te kennen gaven, dat eene Provincie, zo aanmerklijk als *Holland*, op zulke eene wijze niet behoorde bejegend te worden, als in deezen, door de Gemagtigden van de andere zes Provincien, gedaan was; welke, ongetwijfeld, daar toe niet gelastigd of gemagtigd zijnde, door hunne bijzondere *Principaalen*, zig dienvolgens, in dit opzigt, ten onregt den naam van de Generaliteit toefchreeven; verzoekende wijders, dat zijne Hoogheid ongemoeid gelaaten moogt worden met zulke zaaken, raakende de Voorregten en het Regtsgebied, en bijzonderlijk het Regt *de non evocando*, aan den Stadhouder, bij de *Unie*, niet afgestaan, als waarin geen inbreuk kon geleeden worden. Eindelijk protesteerden zij tegen de stoffe en den vorm der brieven, welke H. H. Mog. voor hadden, deswegen te doen afgaan, zo aan den Stadhouder, als aan de andere Provincien.

AITZEMA merkt op dit Protest aan, dat de Staaten van *Holland* den aanwas van 's Prinzen gezag lang verdragt gehouden hadden; en dat zijne Hoogheid alles in de Generaliteit beschikte; 't welk namaals oorzaak wierd, dat *Holland* de zaak van 't Parlement, tegen den Koning van *Engeland*, begunstigde, na dat de Koninglijke Prinses, zijne dogter, aan den jongen Prinse WILLEM II gehuwd was.

De Stadhouder, wel bewust, hoe gehaat zijn broeder MAURITS zig gemaakt had, door zijne geweldenarijen en onverantwoordelijke *Militaire Executien*, gaf toe in dit geval, gelijk doorgaans zijne gewoonte was, als hij tegenstand ontmoette. Dit geschil ontfond, in het volgende Jaar, wederom met veel hevigheid; doch de algemeene zaak leed 'er minder door, dan door de onlusten, in *Friesland*, zedert twee Jaaren, ontstaan, en waar door aldaar alles in verwarring was geraakt; waar van wij, op 't Art. FRIESLAND, nader verflag zullen moeten doen.

HOOG.

FR
De Spanje
Staaten kun
door de w
roevigt tot
DE LA FOUR
TOUR, kw
valsch voorg
schen in M
verdenking
gevangen g
loopt, ma
laaten. W
gering ve
naauwe ac
Jaar 1638
ontdekte h
wer, en es
beklapt, be
den alle dit
hegtenis, or
weder van S
De Koning
des, voor h
allen wierden
Na dat, in
welkij van d
Oranje, me
had zijne H
Zwiterken
was, doch E
Graf d's
waarin de Sa
doch nabes
De Spanje
zo die in
merk niec
voorzagen
Door bestel
MARCELIS g

De *Spanjaarden Maastrigt* onmogelijk in de magt der Staaten kunnende dulden, en geen kans ziende om het door de wapenen te vermeesteren, namen dus hunne toevlugt tot middelen van verraad. Een zekere CLAUDE DE LA FOUR, een *Bourgondier*, en zijne vrouw, AGNES VAN ZOURI, kwamen, als beleiders van 't verraad, onder een valsch voorgeeven, van de zijde der *Spaanschen* tot de *Staatschen* in *Maastrigt* overloopen. Dan hij geraakte wel dra in verdenking. Op partij uitgegaan, en door de *Spanjaarden* gevangen genomen zijnde, werd hij niet gestraft als een overlooper, maar integendeel, zonder losgeld, wederom vrij gelaten. Wedergekeerd zijnde te *Maastrigt*, baarde dit geen gering vermoeden tegen hem; 't welk grooter werd, toen men nauwe acht op hem gaf. Eindelijk, den 27 Februarij, in het Jaar 1638, werd hij gevangen genoomen; in zijn verhoor, ontdekte hij de gantsche zaak. JAN LANDSMAN, een brouwer, en een LEENDERT CETERS, een metzelaar, door hem beklapt, bekenden mede; niet lang na hunne bekenenis, werden alle drie onthalsd. Ook nam men eenige Geestelijken in hegtenis, om dat het voorgenomene verraad, om de Stad weder aan *Spanje* te brengen, hun in de biegt ontdekt was. De Koning van *Frankrijk* gelastte zijnen Afgezant d'ESTRADES, voor hun te spreken; dan dit was van geen gevolg; zij allen wierden op bijzondere tijden onthoofd.

Na dat, in die zelfde maand Februarij, in 's *Hage*, het huwelijk van de Gravinne VAN SOLMS, zuster van de Prinfesse van *Oranje*, met den Heer VAN BREDERODE, voltrokken was, had zijne Hoogheid gaarne de wapens van den Staat tegen *Duinkerken* aangevoerd; waar toe *Frankrijk* mede gezint was; doch *Engeland* zocht dit te beletten. Daar na sloeg de Graaf d'ESTRADES voor, het beleg voor *Antwerpen* te slaan; waarin de Stadhouder, in den beginne, veel zwaarigheid vond; doch naderhand, die minder vindende, werd 'er toe beslooten. De *Spanjaarden*, niet onkundig van de zwaare toerusting, zo die in *Frankrijk* als hier gemaakt wierden, en het oogmerk niet kunnende bevroeden, waar toe zij dienen zouden, voorzagen alle hunne voornaamste vestingen tegen een beleg. Door bestelling van een voornaam Koopman te *Amsterdam*, MARCELIS genaamd, die teffens Agent van den Koning van

De.

Denemarken was, kogten zij driemaal honderd duizend pou-
den buskruid, om het naar *Antwerpen* te zenden. De Kardinaal
DE RICHELIEU, hier van kondschap gekreegen hebbende,
deed 'er, door D'ESTRADES, den Prins kennis van geeven;
deeze daar op geschreeven hebbende, aan de Regeering van
Amsterdam, om den gemelden MARCELIS te regt te doen
stellen, ontbood men hem. Ondervraagd zijnde, over zijne
verstandhouding met den vijanden van den Staat, en het be-
vragten van vier fluiten met buskruid naar *Antwerpen*, ant-
woordde hij nergens van te weeten; dat hij was Agent van
den Koning van *Denemarken*, en indien men voorneemens
was te breeken, men zulks moest zeggen; dat hij, in zoda-
nig geval, zig naar den Koning zijnen meester zou begee-
ven. Vervolgens werd hij ondervraagd, aangaande 10,000
rijksdaalders, welke hij geleend had aan enen BYLAND, die
de vier fluiten met buskruid, musketten en pieken geladen,
bevragt had. Hij bekende, die somme aan BYLAND geleend
te hebben, maar zeide niet te weeten, wat gebruik hij 'er
van gemaakt had. Hier op werd BYLAND in hegenis genoo-
men en voor Burgemeesteren gebracht. Deeze, over zijnen
handel met de *Spanjaarden*, op zijne beurt ondervraagd wor-
dende, antwoordde, dat de burgers van *Amsterdam* regt had-
den om hunnen handel overal te drijven; dat hij 'er honderd
Commissjonarissen van Kooplieden van *Antwerpen* kon noe-
men, en hij zelf 'er één van was; dat de Koophandel niet
gestoord mogt worden, en, wat hem belangde, als hij 'er
voordeel bij vond, hij gereed was, om door de Helle te
vaaren, al zouden zijne zeilen in brand vliegen. Burgemees-
teren gehoord hebbende, dat hij slegts *Commissjonaris* was,
en alles voor zijne Principaalen, de *Antwerpsche* Kooplie-
den, gedaan had, hielden hem onschuldig en lieten hem
gaan.

De Stadhouder, hier van, door een Lid van Regeering,
als daar toe gemagtigd, onderrigt zijnde, was zo gestoord
over het gedrag van de Magistraat van *Amsterdam*, dat hij
den Gemagtigde, zonder antwoord, liet gaan, en terstond
iemand naar den Admiraal TROMP afvaardigde, met bevel,
om de vier gemelde Fluiten, met buskruid en wapenen gela-
den,

den, in Te-
zijn bevel
bende, om
hoed van g
aanving; en
„ziet hoe
„Koopliede
„*Amsterda*
„klein ma
„men.” U
voor *Amste*
Antwerpen
maakten
Ternijf m
toonde de
tig Kompag
houden, als
gen belast-
waarde, dat
Na deeze toe
het voertolk
van *Ravelst*
te veld. Gra
daar na, den
daar op een
magt de vlu
van *Gelder*,
Zun, naar
kvan 'er insg
welte met alle
na, van *Halle*
naar *Gelder*
brooken was
keerde.

De Provin
ging genoome
niet alleen ha
schap na zijn

den, in *Texel* aantehouden, en ze niet te ontslaan dan op zijn bevel. Daar na den Graaf D'ESTRADES ontboden hebbende, om hem daar van kennis te geeven, wierp hij zijnen hoed van gramschap op de tafel neder, eer hij zijn verhaal aanving; en het zelve geëindigd hebbende, zeide hij: „Gij ziet hoe veel geduld men moet hebben met de onbeschofte „Kooplieden. Ik heb geen grooter vijanden dan de Stad „*Amsterdam*; maar als ik *Antwerpen* eens heb, zal ik ze zo „klein maaken, dat zij het nooit weer te boven zullen koo- „men.” Uit deeze gevoelens blijkt, hoe voordeelig het voor *Amsterdam* en voor *Holland* ware, dat het beleg van *Antwerpen* mislukte, zo als wij nader zullen zien. Inmiddels maakten de *Duinkerkers* de Zee en de Scheepvaart onveilig. Terwijl men zig tot het beleg van *Antwerpen* gereed maakte, toonde de Provintie *Holland* zig zeer ongeneegen om de vijftig Kompagnien, geworven in het Jaar 1623, in dienst te houden, als zijnde zij, zonder dat, genoeg boven haar vermogen belast. Evenwel stemde zij 'er eindelijk in, op voorwaarde, dat zij na den veldtocht zouden worden afgedankt. Na deeze toestemming, verzamelde zig het Leger der Staaten: het voetvolk bij de Schans *Voorne*, en de ruitery in 't Land van *Ravestein*. Den 15 Majj trok het *Fransche* Leger mede te veld. Graaf WILLEM VAN NASSAU bemagtigde, eenigen tijd daar na, den *Callooschen Dijk*; dan, na dat de *Spanjaarden* daar op een aanval gedaan hadden, moest hij voor de overmagt de vlugt neemen. Graaf HENDRIK trok inmiddels op naar *Gelder*, en de Prins met het Leger, van *Bergen op den Zoom*, naar den *Bosch*. Geduurende zijn verblijf aldaar, kwam 'er insgelijks de Koninginne Moeder van *Frankrijk*, welke met alle pracht ontvangen wierd, en zig, kort daar na, naar *Holland* begaf, terwijl de Prins, met het Leger, naar *Gelder* trok, dat belegerd, doch ook wederom opgebrooken werd; waar na het Leger zig naar *Rhijnberg* keerde.

De Provintie *Holland*, in dit loopende Jaar, in overweeging genoomen hebbende, dat men den jongen Prinse WILLEM niet alleen had toegestaan de overleeving van het Stadhouder- schap na zijns vaders overlijden, maar hem zelfs gelast, om het

het terstond bij deszelfs afsterven werkelijk te aanvaarden, oordeelde hierom dienstig en nodig, den jongen Prins te zitting in den Raad van Staate te geeven, om hem aldus kennis van zaaken van de Republiek te doen bekoomen. Hierom dedden hunne Gemagtigden, in de maand November, daar van den voorslag aan Hunne Hoog Mog. welke verklaarden, dat deeze voorslag hun ten hoogsten aangenaam was. De Lastbrief voor gemelden Prins, om zitting te neemen in den Raad, en op alle daar voorkomende zaaken te helpen beraaden en besluiten op te maaken, werd terstond opgemaakt, en de Heeren CATS en ZWARTSENBURG gelast, om zijne Hoogheid de goede meening van Hunne Hoog Mogenden bekend te maaken. De jonge Prins werd vervolgens, door den Heer JACOB CATS, in den Raad ingeleid. De Stadhouder bedankte H. H. Mog. schriftelijk voor dit gunstbewijs, en gaf hun teffens kennis van de voordeelen, welke Graaf MAURITS VAN NASSAU, gedurende dit Jaar, in de *Brazil* behaald had.

Na dat men, in het volgende Jaar 1639 de tijding gekreegen had van de uitrusting van een magtige Vloot in *Spanje*, maakte men zig in *Holland* gereed om de haven van *Duinkerken* te bezetten. Doch eer dit kon geschieden, liep van daar in Zee, op den 27 Februarij, een Vloot van 13 Oorlogschepen, 3 Fregatten, en 7 Koopvaarders. Kapitein HOLLAND, die voor de haven op de wacht lag, waarschuwde, met een seinschoot, den Admiraal TROMP, wiens Esquader slechts elf Schepen sterk was; en, egter, bereidde hij zig terstond tot dien slag, en wendde de stevens naar *Duinkerken*. De Admiraal kweet zig zo dapper, dat de *Duinkerkers*, aan het einde van den slag, tuschen de 16 en 1700 man verlooren hadden; 't welk eene groote verslagenheid onder hun te weeg bragt. TROMP zeilde daar op naar *Hellevoetsluis*, om 's Lands Vloot te doen herstellen. In den *Haag* gekoomen zijnde, met zijne Kapiteins, wierd hunne dapperheid, door H. H. Mog. met een gouden keten vereerd. De *Fransche* Gezant DAMONTACIE omhing TROMP, uit naam van zijnen Koning, met de Ridderorde van *St. Michiel*, en met een gouden keten van wege den Kardinaal DE RICHELIEU. Ze-

ker

ker is her,
digheid, zo
vers toen
werd zo w
over vielen
in Zee, en
ken; doch,
dan 80 Sch
Alle de oc
en andere
kiget slaag
Spaansche
van de
strand ge
overwinn
vallen. O
der nog é
Hoogheid,
door 't ga
Dit die kind
Met den
eene nieuw
ge te slaan;
rusten. Op
Oranje, uit
landde omtr
der trok met
door de *Frans*
nogeblikkig
Stadhouder v
sloeg men he
afgezonden,
Maar de
slechts ten
insgelijks v
Antwerpen
die in het ge
Na deeze
XVI. DAB

ker is het, indien alle de Provintien zig ter Zee, naar evenredigheid, zo sterk gemaakt hadden als *Holland*, dat men die rovers toen geheel beteugeld zoude hebben; doch daar voor werd zo weinig zorg gedragen, dat 'er verscheidene klagen over vielen. Den 25 April stak de Admiraal TROMP wederom in Zee, en plaatste zig, met twintig Schepen, voor *Duinkerken*; doch, op de aannadering van de *Spaansche* Vloot, meer dan 80 Schepen sterk, werd hij van daar te rug ontboden. Alle de oogmerken van den Stadhouder, om *Gelder*, *Hulst* en andere plaatsen te bemagtigen, werden verijdeld. Gelukkiger slaagde de Admiraal TROMP, in het vernielen van de *Spaansche* Vloot in *Duins*, op den 31 October; wordende van de *Spaansche* Schepen, die 54 sterk waren, veertig op strand gejaagd, verbrand of genoomen; hij behaalde dus eene overwinning, grooter dan nog ooit iemand was te beurt gevallen. Op den 3 November van dit Jaar werd den Stadhouder nog één zoon gebooren; over welke gebeurtenis zijne Hoogheid, door de aanzienlijke Collegien, plegtig begroet, en door 't gantsche Land een groote blijdschap betoond werd. Dan dit kind overleed, naauwlijks een maand oud zijnde.

Met den aanvang van het Jaar 1640, geschiedde in *Holland* eene nieuwe werving, met oogmerk om het beleg voor *Brugge* te slaan; en indien dit niet kon geschieden, *Hulst* aantasten. Op den 8 van de maand Maij, vertrok de Prins van *Oranje*, uit den *Haag* naar *Dordrecht*; het Leger der Staaten landde omtrent dien tijd gelukkig te *Philippine*. De Stadhouder trok met het zelve op tot aan *Asfenede*. *Charlemont* werd door de *Franschen* berend, doch even spoedig verlaaten. Even ongelukkig slaagde de belegering van *Brugge*, alzo het den Stadhouder van *Friesland* mislukte, die Stad te berennen. Dus sloeg men het oog op *Hulst*, waar toe Graaf HENDRIK werd afgezonden, nevens den *Franschen* Generaal HAUTERIVERE. Maar de eene kon zijnen last niet volvoeren, en de andere slegts ten deele. Na een hevig gevegt, moest de Stadhouder insgelijks van het beleg dier Stad afzien, even gelijk hij van *Antwerpen* had moeten doen. Graaf HENDRIK VAN NASSAU, die in het gevegt zwaar gewond was, overleed daags daar aan. Na deeze mislukte aanslagen, trok het Leger der Staaten,

gantsch afgemat, uit *Vlaanderen* naar *Spaansch Gelder*, met oogmerk om *Gelder* te belegeren; doch moest ook van daar weder aftrekken naar *Rhijnberg*. In de maand September werden vier van de nieuw aangeworvene Regimenten afgedankt.

Graaf HENDRIK VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, overleeden, en Graaf WILLEM zijns broeders lijk naar *Friesland* gevolgd zijnde, werd terstond, door de afhangelingen van den overledenen Stadhouder, een Landdag uitgeschreeven. De volmagten vergaderd zijnde, werd door de Officieren van Graave HENDRIK, die meer in dienst van den Stadhouder dan van de Staaten stonden, en vervolgens in dienst van Graave WILLEM waren overgegaan, ras beslooten, WILLEM in zijns broeders plaats aanteneemen. Graaf WILLEM had hier van reeds den Prinse en Prinsesse van *Oranje* kennis gegeven, en brieven van voorschrijvinge van hun aan de Staaten van *Friesland* en *Groningen* verzogt; doch uit het antwoord op zijn verzoek kon hij ligtelijk opmaken, dat de Stadhouder FREDRIK HENDRIK mede naar die waardigheid, in de gemelde Gewesten, stond. Door een zeker persoon werd hij gewaarschuwd, den Prinse van *Oranje* die waardigheden niet te betwisten, maar zig te vergenoegen met 's Prinse Luitenant in gemelde Provinciën te zijn, vermids FREDRIK HENDRIK het Stadhouderschap der zeven Gewesten gaarne weder onder één hoofd vereenigd zag, zo als het, ten tijde van WILLEM DEN I, geweest was. Graaf WILLEM gaf hier op tot antwoord, dat het beter was, Kapitein dan Luitenant te weezen. Ook gelukte het hem, zija oogmerk in *Friesland* te bereiken; moettende Prins FREDRIK HENDRIK zig met het Stadhouderschap van *Groningen* en *Drenthe* vergenoegen.

De Vorstinne moeder van Graave WILLEM begaf zig naar *Groningen*, om voor haaren zoon te spreken; maar weinig hoop voor hem ziende, kon haare fierheid niet verduwen, dat men het bloed van haaren Gemaal en oudsten zoon dit Stadhouderschap niet gunde.

De Stad *Groningen* was Graave WILLEM wel geneegen; maar de omstandigheden, waar in zij zig bevond, deden haar den

den Prins
ne geschille
H. Mog. de
den Prins v
Graaf WILL
re ziekte vi
Niemand
zaak veel l
welk door t
Van 's Gra
schrijver s
van de P
tot eenig
gevoerd A
Guldienst
haagen, de
derheid zou
van den Sta
der éenen
dat de Gou
of valsch, w
In den Haag
Lijfwagt, he
WILLEM, de
de, ontfloog
eger, baarte
te was te me
de Koninklij
zijnen zoon,
spreide, dar
had, en het g
daar was ope
gen tijtel, ha
geweest was
Prinsesse MA
ven,
In Holland
FREDRIK HEM

den Prins boven den Graaf stellen. De Stad had verscheidene geschillen met de *Ommelanden*, en wist te wel, hoe H. H. Mog. den Prinse alles inwilligden; hierom stemde zij voor den Prins van *Oranje*, waar bij zig de *Ommelanden* voegden. Graaf WILLEM trok zig dit zo sterk aan, dat hij in eene zwaare ziekte viel, die hem lang bijbleef.

Niemand zal zig verwonderen, als wij zeggen, dat deeze zaak veel kwaad bloed tuschen de beide Stadhouders zette, 't welk door oorblaazers van wederzijde nog meer werd aangezer. Van 's Graaven Hofmeester OOSTHEIM, en zijnen Geheimschrijver SOHNIUS werd verhaald, dat zij verscheiden Leden van de Regeering voor hunnen Heer gesproken hebbende, tot eenigen zeer nadeelige redenen ten aanzien van den Prins gevoerd hadden: onder andere, *dat hij in 't stuk van den Godsdienst niet zuiver was, en om het Fransche Hof te behaagen, den Roomschen Godsdienst zocht in te voeren.* Inzonderheid zou SOHNIUS gezegd hebben, *dat het voor de vrijheid van den Staat bedenkelijk was, indien alle de Provintien onder éenen Gouverneur stonden; en dat het veel beter ware, dat de Gouvernementen verdeeld waren.* Dit, het zij waar of valsch, werd den Prinse zodanig overgebracht, dat SOHNIUS in den *Haag* gekoomen zijnde, de Kapitein van 's Prinzen Lijfwagt, hem het Hof van den Prins verbood. Graaf WILLEM, de gramschap van FREDRIK HENDRIK vteezende, ontsloeg OOSTHEIM en SOHNIUS uit zijnen dienst. Dit, egter, baatte niets om 's Prinzen toorn te verzagten: want deeze was te meer verbitterd, om dat hij, in *Engeland*, eene der Koninklijke Prinsessen ten huwelijk deed verzoeken voor zijnen zoon, en men aldaar, ten nadeele van den Prins, verspreidde, dat hij in een der zeven Gewesten niets te zeggen had, en het gezag als Stadhouder, door den Souverain, aldaar was opgedraagen aan een jongen Graave, die, zonder eenigen titel, het Jaar te vooren, als zijn Afgezant aan dat Hof geweest was. Egter gelukte het hem, zo als men weet, de Prinsesse MARIA voor zijnen zoon ten huwelijk te verwerwen.

In *Holland* had men, gedurende het Stadhouderschap van FREDRIK HENDRIK, en bijzonder in de laatst verloopenen Jaar

ren, meer dan eens hooren klaagen over gebrek aan geldmiddelen, en eene hoodzaaklijke bezuiniging voorgeslagen; waarop de Stadhouder en de overige Provincien weinig acht geslaagen hadden. In dit Jaar werd daar op, sterker dan te vooren, aangedrongen. De Staaten van *Holland* zouden hunnen Pensionaris bij den Stadhouder, om hem de schaarsheid en de achterstallinge gelden te doen begrijpen, en verzogten hem, zig drie zaaken te laten welgevallen: eerstelijk *het afdanken der vijftig Kompagnien, aangeworven in het Jaar 1628*; ten tweede, *dat van de manschap van alle Kompagnien in 's Lands dienst omtrent een vierde mogt worden afgedankt*; en ten derde; *dat de Kompagnien, bij het ophreken des Legers, mogten gemonsterd, en als dan een zomer en winter Lijst over dezelve gemaakt worden, om 's winters op zeker getal gelaaten, en tegen den voortijd vermeerderd te worden.*

De Stadhouder beantwoordde deeze drie punten één voor één. Wat het eerste betreft, hij toonde aan, dat de reden, waarom die Kompagnien geworven waren, te weten uit vrees voor de Keizerlijke troepen, nog niet ophield; Dat de Traaaten, met *Frankrijk* aangegaan, haare afdanking niet minder beletteden, dewijl men zig daar bij verbonden had, Jaarlijks een Leger van 25000 voetknechten, en 5000 paarden te veld te brengen; Dat men 's *Hertogenbosch, Wezel, Maastrigt* en *Breda* veroverd had, welke vier Steden alleen wel 180 Kompagnien tot haare bezetting nodig hadden, en men, egter, zedert het Jaar 1628, geene andere nieuwe troepen geworven had, dan de gemelde vijftig Kompagnien en het Regiment van *Charnasé*; Dat, in alle gevallen, de vermindering van *Holland* in die vijftig Kompagnien, die elk geen 150 man sterk waren, in het stuk van de Finantie, diepen noch droogen kou; Dat het verminderen van Krijgsmagt, in tijd van oorlog, minst raadzaam scheen, naardemaal men, wel gewapend zijnde, best een goeden vrede kon maaken: Dat alles wel ingezien zijnde, de Staaten van *Holland* de Krijgsbenden des gemeenen Lands, op hun eigen gezag, niet mogten verminderen.

Nopens
Kompagnie
en dat men
bezalen da
winnen, e
toonde zij
re af was
Zijne Hoop
gen der ot
Holland z
De Sta
verbeteri
aanmerki
het in be
als toen.
heemen v
dert was h
en nu gve
troepen v
gers op de
als hij af
van dien ka
tingen aan
genbosch en
hoopen, mi
zellige over
zakelijkheid
Sint, die, e
zelve zou
worden; Dat
neemes, of
maaken, of
gen, en bij
denzelve p
Dat de mu
schaarsheid
tot zo talrij
gen was, de

Oranje.

brek aan geld-
voorgelagen;
en weinig acht
hetek dan te
nd zouden hun-
de schaansheid
, en verzogen
: eerhelijk het
m in het Jaar
n alle Kompar
zet worden af-
bij het ophree-
an een zomer en
om 's winters op
vermeerderd te

men één voor
dat de reden,
reuen uit vree-
hield; Dat de
rdanking niet
erbonden had,
5000 paarden
West, Maa-
eden alleen wel
lden, en men,
nieuwe troepen
pagnien en het
, de verminde-
de elk geen 150
de, diepen noch
igsamagt, in zij
al men, wel je
naaken; De altes
de Krijgsbenden
, niet agten ver-

Nopens het tweede point zeide de Prins Stadhouder, dat de Kompagnien te zwak waren, om ze te mogen verminderen; en dat men nauwe agt geevende, door niet meer manschap te betaalen dan in 's Lands dienst waren, daar door meer zou uitwinnen, dan met de voorgeslagene vermindering. Verder, toonde zijne Hoogheid dat het derde punt ongerijmd, en verre af was van aan het oogmerk van bezuiniging te voldoen. Zijne Hoogheid was eindelijk van gevoelen, dat het begunstigen der oude, en het inwilligen der nieuwe middelen, alles in Holland zou kunnen gbedmaaken.

De Staaten van Holland, dus van den Stadhouder weinig verbetering en herstelling te gemoet ziende, wederleiden zijne aanmerkingen, op de volgende wijze. Zij toonden aan, dat het in het Jaar 1628 met den Keizer geheel anders gesteld was, als toen. De Keizer, zeiden zij, toen den Koning van Bohemen verdreeven hebbende, triompheerde bijna overal: zedert was hij dikwils geslaagen geweest door de Zweeden alleen; en nu gaven de Zweeden, met de Hessische en Lunenburgsche troepen vereenigd, midsgaders de Franschen, die hunne Legers op den Rijksbodem gebragt hadden, hem zo veel werk als hij af kon: dus voor Holland of de gantsche Republiek, van dien kant, niets te vreezen was. Wat de zwaare Bezettingen aanbelangde, dat men met het veroveren van 's Hertogenbosch en andere overwinningen had voorgegeeven en doen hoopen, minder bezetting nodig te hebben, en dat men die zelfde overwinningen nu bijbragt, als bewijzen van de noodzaaklijkheid van zwaarder bezettingen en meerder last voor den Staat, die, op zodanige wijze, met die overwinningen, zig zeiven zou bederven, en eene overwinning voor den vijand worden; Dat men wel ernstig in overweeging behoorde te neemen, of het niet beter ware, geene overwinningen meer te maaken, of zelfs eenige af te staan, dan door zwaare bezettingen, en bij gevolg belastingen en bezwaar voor den Staat, denzelven plotzelijk te doen instorten als een uitgehouden berg; Dat de muiterij door wanbetaaling meer te vreezen was, dan schaarsheid van bezetting; Dat de vijand uit zig zeiven niet tot zo talrijke Krijgsbenden gekoomen, maar daar toe gedwongen was, door het voorbeeld van den Staat, die zig zeiven

No.

met troepen overlaaden, en, door en met het vermeerderen van de Krijgsmagt, hem daar toe den weg gewezen had; Dat het bleek, hoe de *Sparjaarden* hunne voornaamste poogingen ter Zee deden, en het best voor 's Lands welvaart zoude zijn, hun daar in natevolgen; Dat, wat het tractaat met *Frankrijk* aanbelangde, de tijd van het zelve, in het Jaar 1634, op zeven Jaaren gesteld, in het Jaar 1641 verloop en was; Dat aanzienlijke Leden van den Staat in dat tractaat nooitge stemd hadden; Dat de nood alle wetten brak, en de onmagt van den Staat voor een billijke verontschuldiging bij *Frankrijk* zoude strekken. Betreffende het gevoelen van zijne Hoogheid, dat *Holland* met de afdanking dier troepen niet zoude mogen voortgaan, zonder de Algemeene Staaten, vertoonden zij, dat die troepen, alleen als Waardgelders, voor den tijd van zes maanden, aangenomen zijnde, zij na dien tijd van zelfs waren afgedankt, en zonder de toestemming van *Holland* niet langer in dienst konden gehouden worden; Dat aangaande de hulpmiddelen, in het begunstigen der oude, en het inwilligen van nieuwe middelen, door zijne Hoogheid aangewezen, het een en ander verderflijk voor *Holland* was, en deszelfs neeringen zou doen verloop en, met zijne inwoonders, van welke een groot deel zig zou gaan neerzetten op zulke plaatzen, daar de nood niet praamde, om zo veele belastingen in te voeren.

De Gemagtigden, die den Stadhouder deeze tegenredenen der Staaten van *Holland* zouden voordragen, waren gelast, inzonderheid te blijven staan op de onmooglijkheid van zodanige lasten langer te kunnen draagen.

Doch alle deeze redenen vonden geen gehoor. De Stadhouder, in plaats van geheel of ten deele in de verzogte vermindering te stemmen, gaf aan de Gemagtigden eene wederlegging van deeze tegenredenen over. De Staaten van *Holland*, ziende dat alle minlijke voorstellingen vrugteloos waren, beslooten, in het Jaar 1642, de vermindering op eigen gezag te doen; brengende hunne Kompagnien van 200 tot 150; die van 150 tot 120, en die van 120 tot 100 man. Doch de afdanking van de vijftig Kompagnien werd nog uigesteld, schoon zij en de andere Provintien 'er meermaalen op aandrongen.

In

In het
den jongen
in de bru
Prins naar
dier maan
De Gr
met een
van 50,00
Haag gez
veldtocht
voorgeha
van Ant
heid ov
staan, z
zou te ve
Boven
twee zijn
toorn van
dat dit vr
ligheid teg
's Graaver
in het Jaar
gehoord te
deele van
als men 't
finaad aan
ten vader,
HENDRIK ge
en in van
WILLEM daa
meester. Op
WILLEM in
der, die de
gezien, da
van Staate
Friesland,
onderging e

In het Jaar 1641 werd het voorgemelde huwelijk, tusſchen den jongen Prins WILLEM en de Prinſes MARIA, geſlooten. Na dat de huwelijksvoorwaarden beraamd waren, begaf zig de Prins naar *Engeland*, den 12 Maj, en keerde, in het laaſte dier maand, in *Holland* te rug.

De Graaf d'ESTRADES, door den Koning van *Frankrijk*, met een geſchenk van twee diamanten ooringen, ter waarde van 50,000 rijksdaalders, voor de jonge Prinſeſe, naar den *Haag* gezonden, en om met een de krijgsverrigtingen van den veldtogt met den Stadhouder te beraamen, na dat deeze had voorgelagen, eerst het beleg van *Duinkerken*, en daar na dat van *Antwerpen* gezamenlijk te doen, kwam met zijne Hoogheid overeen, dat de *Franschen* het beleg voor *Arien* zouden ſlaan, terwijl de Prins, met het Leger van den Staat, vroeger zou te velde trekken, om eene afwending te maaken.

Boven hebben wij gezien, dat Graaf WILLEM van *Nasſau* twee zijner bedienden uit zijnen dienst onſlagen had, om den toorn van FREDRIK HENDRIK te matigen, en tevens aangemerkt, dat dit vrugteloos geweest was. De Prins, om zijne gevoeligheid tegen den Graaf te betoonen, bewerkte dat SONNIUS, 's Graaven gewezen Geheimschrijver, tegen den 14 Februarij, in het Jaar 1641, voor H. H. Mog. gedagvaard werd, om gehoord te worden op verſcheiden laſterlijke redenen, ten na-deele van den Prins, onder *het kuipen voor den Graaf* (zo als men 't noemde) uitgeſproken. Om den Graave nog meer ſinaad aan te doen, werd het Regiment, geworven door zijnen vader, en 't welk, na dezelfs dood, zijn broeder HENDRIK gehad had, gegeven aan den Graave VAN SOLMS, en dat van deezen aan den Graave VAN HOORN: zo dat Graaf WILLEM daar bij niet erkend werd, dan als een enkele Ritmeester. Op het einde van de maand Januarij, kwam Graaf WILLEM in perſoon in den *Haag*. Aan het Hof, en van ieder, die dezelfs gunst zocht, werd hij zo koel en nors aangezien, dat hij het niet durfde wagen, zitting in den Raad van Staate te neemen, het welk hem, als Stadhouder van *Frieſland*, onbetwistbaar toekwam. Nog meerder verdriet onderging deeze Vorst. *Frieſland* was vol misnoegden, die

in den Jaare 1637, door de Generaliteit, op aanklagte van zijnen broeder, uit de Regeering gezet waren; deeze luiden, hun heul bij den Prins zoekende, bliezen zijne bedienden alle kwaade gerugten in, en maakten de opgezogte beschuldigingen nog zwaarder dan voor heen. SOHNIVS werd ten sterkste vervolgd. Doch deeze, om reden van onpasselijkheid, zig verontschuldigd hebbende van ten bestemden dage in den *Haag* te verschijnen, verzogt men aan het Hof van *Friesland*, daar kennis van te neemen. Kort daar na schreef SOHNIVS naar den *Haag*, dat hij, zo om dat hij in *Friesland* woonde, als om dat hij daar getrouwd was, niet te regt kon gesteld worden, dan alleen in *Friesland*; en dat de Gedeputeerden hem in hune bijzondere bescherming hadden genomen.

Den 13 Februarij magtigden H. H. Mog. de Heeren van ARNHEM, VAN DER BURGH, VAN RENSWOUDE en COENDERS, kwanfuis om uittewerken, dat de vijf Schepen, op het aandeel van *Friesland* staande, onder het bestier van de Admiraliteit te *Rotterdam* mogten worden gebracht; maar in de daad, om het vuur van tweedragt daar nog seiler aanteflooken; op dat Graaf WILLEM tot den afstand genoodzaakt mogt worden, of, (om dat dit zeer hard scheen) om de overdragt van het Stadhouderfchap van die Provintie te verkrijgen. Om daar toe te beter te geraaken, en den Afgevaardigden van H. H. Mog. meer gezag te geeven, werden alle de klagers (die men *Doleanciers* noemde) naar hun geweezen. De Heer VAN DER BURGH, egter, liet in zijnen lastbrief stellen, dat als hij zig van zijne zending, aangaande de voorgemelde Schepen, gekweeten zoude hebben, het hem zou vrij staan, naar den *Haag* te mogen wederkeeren; toonende daar mede, dat *Holland* noch hij zig in Provinciaale twisten wilden inlaaten.

Den 16 Februarij, werd SOHNIVS, die ten offer moest streken van 's Prinsen wraak, en dat wel van den besten en gematigden der Stadhouders, „ door H. H. Mog. apprehensibel „ in de geunieerde Provintien en geassocieerde Landschappen „ en Steden van dien, overal daar hij aangeetroffen zoude mogen worden, verklaard.” Maar dit besluit diende al mede nergens anders toe, dan voor een bullebak, om den Stadhouder van *Friesland* vervaart te maaken. Want de andere Pro-

via-

vintien had
noch haare
zou, of in
Alle dee
der Stadhou
dat in *Fri*
LEM zig
geeeven, d
door over
in de ong
H. Mog.
schijpend
was zo
tenen te
Graaf wil
Graaf in
ding tegen
ze creatuur
verre geb
van het
meenden na
aan voor
ting verwoe
gemelde Ge
in de hand
krijgen, we
van de Inge
milen te v
laag; het
gunst tange
Prins en hu
alleen voor
NIVS bleef
paalde men
einde wierc
weezen.
De zaake
voornamelijk

vintien hadden doen aantekenen, dat het gemelde besluit haare noch haarer Ingezetenen regten noch voorregten bezwaaren zou, of in 't minst benadeelen.

Alle deeze kunstenaarrijen, die ten behoeve van den besten der Stadhouderen wierden te werk gesteld, slaagden zo wel, dat in *Friesland* alles in rep en roer geraakte, en Graaf WILLEM zig genoodzaakt vond, zijner Hoogheid genoeg te geeven, door afstand te doen van zijne waardigheid, het zij door overlevering van het zelve; of anders zig te getroosten, in de ongunst van den Stadhouder van *Holland* en van H. H. Mog. te leeven. Dit laatste hem een doodlijk verdriet schijnende, besloot hij tot het eerste; en de Prins van *Oranje* was zo genadig, dat hij, om de opspraak onder de Ingezetenen te ontgaan, zig vergenoegde, met de overlevering, die Graaf WILLEM aan hem liet. Deeze offerande verzoende den Graaf in zo verre met den Prins, dat hem terstond handbieding tegen de *Doleanciers* beloofd en verleend werd. Deeze creaturen en laage afhangelingen van den Prins, het zo verre gebragt hebbende, dat zijne Hoogheid de overlevering van het Stadhouderschap van *Friesland* verkreegen had, meenden nu zeeker te zijn, dat alle gunsten van het Hof voortaan voor hun ten beste waren. In deeze hoop en verwagting vervoegden zij zig nu, in grooter getal, tot de voorgemelde Gemagtigden van H. H. Mog. met verzoekschriften in de hand, om de vrije Raadsbestelling der Steden te verkrijgen, welke zij alleenlijk bedoelden, niet ten voordeele van de Ingezetenen, maar van zig zelve, en van hunne families te verkrijgen. Maar de Prins had zijnen wensch erlangd; het Hof was voldaan, en Graaf WILLEM weder in gunst aangenomen. Dus zagen zij te laat, dat zij met den Prins en hun zelve, zo als zij meenden, dienst te doen, alleen voor den eersten gearbeid hadden. De zaak van SOHNUS bleef nu zonder verder onderzoek; de *Doleanciers* paaide men in 't eerst nog met goede woorden: maar in het einde wierden zij, als gevaarlijke werktuigen, van de hand geveezen.

De zaken ter Zee slaagden in dit Jaar niet ongelukkig, voornamelijk die der Ooster- en Wester Maatschappijen. Maar

Oranje.

in klage van zij-
deze luiden,
e bedienden alle
beschuldiging
ten sterfte ver-
zid, zig veront-
in den Haag te
Friesland, dat
nitus naar den
roone, als om
gesteld worden,
en hem in tur

de Heeren van
en CORNERS,
op het aandeel
Admiraliteit te
daad, om het
op dat Graaf
, of, (om dat
Stadhoude-
de te beter te
g, meer gezag
anciers noem-
uuden, eger,
van zijne zen-
weeten zoude
laag te mogen
dooch hij zig

ter moest strek-
besten en ge-
g. apprehensid
e Landcluyten
offen zoude mo-
t dienst al mede
om den Stadh-
at de andere Pro-
vin-

te Land geschiedde weinig van aanbelang, dan dat het Huis te *Gennip* door de *Staatschen*, en *Arien* door de *Franschen* bemagtigd werd; welke laatste plaats, egter, door de *Spanjaarden*, hernomen werd, eenige dagen vóór den dood van den *Kardinaal Infant*, die den 9 November te *Brusfel* overleed. In het volgende Jaar werd hij opgevolgd door *FRANCISCO DE MELO*, als Kapitein Generaal van de *Nederlanden*, waar toe hij door den Koning was aangesteld.

In de maand Maart van het Jaar 1642, kwam de Koningin van *Engeland*, met haare dogter, in *Holland* over, en werden, door den Prins en het gantsche Hof, met veele staatsie ontvangen. Na de *Hollandsche* Steden bezigtigd te hebben, vertrok zij, in de maand Maij, naar *Litoijen*, de verzamelpplaats van der Staaten Leger. Kort daarna ontving de Stadhouder tijding, dat de *Franschen*, door *FRANCISCO DE MELO*, geflagen waren. In de maand Junij legerde zijne Hoogheid zig bij *Orsoij*. Het Leger in de maand September gescheiden zijnde, zonder iets van veel aanbelang verrigt te hebben, begaf de Stadhouder zig naar 's *Hage*. Op den 5 van die maand was hem eene dogter gebooren, die, naar de Koninginne van *Engeland*, *MARIA* genaamd werd.

Graaf *WILLEM* voorheen Stadhouder van *Friesland*, thans Marfchalk van het Leger der Staaten, te *Orsoij* overleeden zijnde, werd dit ampt, met eenpaarigheid van stemmen, opgedragen aan den Heer van *BREDERODE*, om in die waardigheid te dienen onder zijnen behuwbroeder, Prins *FREDRIK HENDRIK*, en den Raad van Staate. De jonge Prins *WILLEM*, Generaal van de Rutterij, bekleedde toen het ampt van Stadhouder van *Friesland*, voor zo veel het zijne Excellentie aanging, op eene wedde van 700 guldens maands. De Staaten van *Holland* wilden het Generaalschap van de Artillerij, 't welk de Heer van *BREDERODE* gehad had, doen opdraagen aan Graave *MAURITS*, Landvoogd van *Brazil*, om hem met eere van daar te krijgen; dewijl hij anderzints, in 't *Vaderland* te rugge komende, zoude moeten dienen, enkel als Kolonel, terwijl hij in de *Brazil* Kapitein Generaal was. Dan, tegen dit billijk voorstel, gaven de zes andere Provincien, op aanbeveling van de Prinsesse *AMELIA*, die kaaren

Ge.

Genaal en
aan haaren
den de Sta
zij de gem
Graaf van
toelstan,
wedde bet
LOOCKNER
hier over,
huane rov
werk gelle
Nloot, n
ten.

De P
zijnde, ge
welk hij
land, op
beteizelen
ten daat o
„ tijden v
„ krijg in
„ der Herv
„ maand O
„ tigheid d
voering van
dat die wel
in het stuk
nig onderf
Hof, zo a
hnu in de
vonderde, de
dit te Amf
doen het ge
klaaglijk o
in de Ker
zen, God
dat men in
wijae, geli

Oranje.

Gemaal en de Staaten meer dan eens de wet scheidde, dien post aan haaren broeder, den Graave VAN SOLMS. Hier tegen deden de Staaten van *Holland* een Protest aantekenen, waar bij zij de gemelde verkiezing afkeurden, en verklaarden, den Graaf VAN SOLMS in dien post niet te zullen erkennen, noch toestaan, dat aan hem, van wegen hunne Provintie, eenige wedde betaald werd, dan na den dood van den Heer VAN LOOCKEREN, die dezelve toen trok. Gedurende de twisten hier over, gingen de *Duinkerkers* sterker dan te vooren met hunne roverijen voort. Hier tegen werden alle middelen te werk gesteld, en de Vice-Admiraal, met elf Schiepen van de Vloot, naar *Duinkerken* gezonden, om de haven te bezetten.

De Prins van *Oranje* uit het veld in den *Haag* gekomen zijnde, gaf bevel om alles vaardig te maaken tot een Bal, het welk hij voorneemens was, aan de Koninginne van *Engeland*, op het Hof te geeven. De Predikanten van die toebereidzelen kennis gekreegen hebbende, bragten hunne klagen daar over bij zijne Hoogheid: „ De ongelegenheid der tijden voorwendende, als mede de droevigen inlandschen krijg in *Engeland*; de jammerlijke plenging van het bloed der Hervormden, door de *Iersche* Papisten, zedert de maand *Oftober* des voorleeden Jaars begonnen; de onnuttigheid der onkosten, enz.” Zijne Hoogheid, op de sulpevoering van zijnen mantel wijzende, antwoordde hierop, dat die wel van baaij of minder stoffe kon zijn; maar dat, in het stuk van plegtigheden, zo wel als van Regeering, eenige onderschikking moest plaats hebben; dat een gekroond Hooft, zo als de Koningin van *Engeland*, door haare overkomst in deeze Landen den Staat vereerende, de beleefdheid vorderde, dat men haar weder eenige eer aandeed; dat men dit te *Amsteldam* en elders gedaan had, en hij ook moest doen het geen de gewoonte vereischte; Dat aangaande het beklaglijk ongeval in *Engeland*, alles zijn tijd had; dat men in de Kerke in het openbaar, en in 't bijzonder in de huizen, God bad tot afwendung van dergelijke rampen: maar dat men intusfchen zig wel mogt vermaaken op eene eerlijke wijze, gelijk met danzen, dat een onverschillige zaak en door

aan dat het Huis
 tot de *Franfchen*
 door de *Span-*
 den dood van
 ber te *Brusfel*
 opgevolgd door
 van de *Neder-*
 aangefteld.
 van de *Koningin*
 over, en wer-
 et veelte ftaatte
 igh te hebben,
 n, de verzaam-
 ving de *Stadhou-*
 sco de *Mazo,*
 zijne Hoogheid
 ber gefcheiden
 hebben, be-
 n s van die
 aar de *Konin-*

 esland, thans
 zij overteeden
 stemmen, op-
 n die waardig-
 Prins *FREDRIK*
 Prins *WILLEM,*
 imp van *Stad-*
 ne *Excellentie*
 als. De *Staa-*
 de *Artillerij,*
 doen opdraagen
 ts, om hem ne-
 ts, in 't *Neder-*
 l, enkelst *Ko-*
 Gesand was
 es en de *Provin-*
MELL, die *laaren*
 Gev.

door de Kerk niet verboden was; Dat eindelijk de Kerkliken zelfs niet ontzeiden, op vrolijke Gastmaalen te verschijnen. Met dit antwoord deed hij de Predikanten vertrekken; en het Bal ging zijnen gang. Eenigen tijd daar na, in het Jaar 1643, keerde de Koningin naar *Engeland* te rug, en voerde, zo als men verzekerde, zeven of agt tonnen gouds met zig, waar van de Prins van *Oranje* haar het meerendeel geleend had. H. H. Mog. hadden haarer Majesteit een geschenk van 50,000 guldens gedaan, en daarenboven een gouden doos van 2000 dukaaten.

In het voorgaande Jaar was, door de Algemeene Staaten, een Gezantschap naar *Engeland* gezonden, om, ware het mogelijk, den Koning met het Parlement te verzoenen. Het Parlement had, in de maand September van dat zelfde Jaar, den Ridder WALTER STRICKLAND beslooten te zenden; waar tegen des Konings Resident BOSWEL zijne klagten bij H. H. Mog. had ingebracht, en gezegd, dat hij (BOSWEL) nu reeds tien Jaaren lang Minister des Konings bij H. H. Mog. geweest zijnde, H. H. Mogenden in bedenking gaf, of zij niet zouden kunnen goedvinden, gemelden Gezant naar hem te wijzen, op dat 't geen hij te zeggen had, door hem BOSWEL kon worden voorgedragen, dewijl het gehoor, dat STRICKLAND zou verzoeken, strijdig was met de eer des Konings, die Hoofd en Vorst van het Koninkrijk was. Hij voegde 'er eindelijk bij, dat indien H. H. Mog. dit niettegenstaande, het verzogte gehoor aan STRICKLAND toefonden, hij genoodzaakt zoude zijn, daar tegen te protesteeren. Hier door bragt hij te weege, dat in plaats van het openbaar gehoor, welk men STRICKLAND voorneemens geweest was te verleenen, deeze zijnen last moest openen, aan zeven daar toe Gemagtigde Heeren. Deeze daar van verslag gedaan hebbende, antwoordden H. H. Mog. dat zij eene volkomene onzijdigheid, tusschen den Koning en 't Parlement, dachten te onderhouden. En wat de verbintenis belangde, door hem voorgeslagen, betuigden de Staaten, zig met vermaak daar mede te zullen inlaaten, zo dra zijne Majesteit met het Parlement verzoend zoude zijn; tevens aanbiedende hunne diensten, tot eene onderlinge vereeniging tusschen Landheer en volk. Dee-

FR
ze verklein
wel gefman
het tot dat
Maar op de
waar in hi
kerken gebi
ge, reeds i
mitraal troo
bevel van
Hoogheid
den voort
ge klage
vragen. S
zig geva
dien het
gestand de
hebbende,
valsch en o
van zijne F
over aan h
bezwaaris,
geene gefch
den, zonder
zijnde, wer
met zijn ge
's Konings w
dat alle besl
den genomen
kelijk indrag
's Konings kr
ten. Om de
slooten te S
JOACHIMI ta
het Art. 20
Wat de
van Frankr
opgevolgd
DEN XIV,

ze verklaring van H. H. Mog. scheen aan het Parlement zo wel gefmaakt te hebben, dat men nimmer gedacht had, dat het tot dat uiterste met den Koning zoude zijn overgegaan. Maar op den 25 April leverde STRICKLAND een gefchrift in, waar in hij klaagde, dat de Koning veele Schepen te *Duinkerken* gehuurd had, twee van welke, onder 's Konings vlagge, reeds in Zee geloopen waren; en dat de Luitenant Admiraal TROMP dezelve ongemoeid had laten uitloopen, *op bevel van zijne Hoogheid den Prinse van Oranje.* Zijne Hoogheid was daar over dermaate verstoord, dat hij, door den voorzittenden Heer, in de vergadering niet alleen hevige klagten deed inbrengen, maar ook volledige satisfactie vragen. STRICKLAND werd daar op gehoord; hij bood aan, zig gevangen te willen stellen, en zijn hoofd verliezen, indien het Parlement het gefchrift, door hem ingeleverd, geen gefland deede. Dan de Gemagtigden van alles verflag gedaan hebbende, verklaarden het gefchrift van STRICKLAND voor valsch en onwaarachtig, voor zo verre het van den persoon van zijne Hoogheid sprak ook beslooten H. H. Mog. daar over aan het Parlement te schrijven, met vertooning van de bezwaarnis, en eisch van *reparatie*; en dat, midlerwijl, geene gefchriften van STRICKLAND aangenomen zouden worden, zonder nader besluit. Dan dit besluit spoedig vertoond zijnde, werd BOSWEL genoodzaakt, voor den dag te komen met zijn gedreigd Protest. Hij beweerde in het zelve, dat 's Konings waardigheid, door dien handel, gekwetst was, en dat alle besluiten, die, op aanhouden van STRICKLAND, zouden genomen worden, onduchtig, onbehoorlijk en klaarblijkelijk indragten waren, op en tegen de hooge regten van 's Konings kroon. Verscheidemaalen herhaalde hij deeze klagten. Om den Koning in dit alles genoeg te geeven, beslooten de Staaten de Heeren BOREEL, VAN RENSWOUDE en JOACHIMI naar *Engeland* te zenden, zo als geschiedde, en op het Art. BOREEL reeds gemeld is.

Wat de zaaken van den oorlog betreft; schoon de Koning van *Frankrijk*, LODEWYK DE XIII, in dit Jaar overleeden en opgevolgd was van zijnen minderjaargen zoon, LODEWYK DEN XIV, onder het bestier zijner Moeder; bleeven de *Fran-*
schen.

schen, echter, standvastig. Naauwlijks had de jonge Vorst vijf dagen geregeerd, of de Hertog VAN ANGUIN behaalde, bij *Rocroi*, eene overwinning op de *Spanjaarden*, onder bevel van FRANCISCO DE MELO. Om de gevolgen dier overwinning verder voort te zetten, trok der Staaten Heir te velde; waar na *Diedenhoven* door de *Franschen* belegerd werd; blijvende intuschen de Stadhouder, met der Staaten Legermagt, in *Vlaanderen*, tot dat die Stad veroverd was. DON CANTELMO bemagtigde *Eindhoven*, doch moest het weder verlaten.

De maand van September naderende, oordeelde de Prins dat het *Fransche* Leger niets meer zou kunnen verrigten; hierom deed hij het Leger te sloop gaan, en zeilde naar *Bergen*. Hier legerde hij zig te *Wou*. Het voetvolk wierd in de Schepen gelaaten, om het Land niet te bezwaaren. De *Spanjaarden*, hier van verwittigd, trokken naar *Antwerpen*, en legden zig in de Voorsteden. De beide Legers, dus in elkanders gezigt, hielden daaglijks schermutzelingen, sloegen en wierden geslagen. De Ritmeester CROOK berigtte aan den Prins, dat hij het Leger der *Spanjaarden* bespied hebbende, meende, indien zijne Hoogheid hem 200 ruiters toestond, twee Kompagnien *Spanjaards* te kunnen verslaan, die alle dagen, bij hun Leger, op zekere plaats ter wacht gingen; of indien dit hem niet gelukte, hij hun ten minsten zo onzagt zou overvallen, dat hij ze noodzaaken zou, hem na te zetten, om zig te wreken; en dat indien men de ruitery, bij het Dorp *Breskate*, in eene hinderlage leide, hij zig sterk maakte, dezelve zo verre te zullen lokken. Deeze voorslag behaagde zo wel den Stadhouder, dat hij CROOK de verzogte 200 ruiters gaf, en zijnen zoon WILLEM, die toen 17 Jaaren oud, en Generaal van de ruitery was, onder het opzigt van STAACKENBROEK, Luitenant Generaal, met al de ruitery naar *Breskate* zond.

CROOK, de wacht, die hij meende te vinden, niet aantreffende, naderde het Kwattier der *Spanjaarden* te *Burgerhout*; hier de gezogte Kompagnien aantreffende, dreef hij dezelve te rugge, tot aan haare verschanfingen, aan wier Slagboom hij eenig voetvolk vond, dat aldaar de wacht hield. Hij poogde den Slagboom te overweldigen. Dewijl dit groot ge-

ragt

FR
ruyt verwe
TELMO te p
te, kort da
ruil, die m
TELMO de
61A, met
Poorten va
deinsde, re
galop, en
kreupelbos
voort bij g
de slaan,
LEM, on
gedeelte
hem op z
antastte.
Spanjaards
tot aan h
vonden de
hollen weg
nen. Doch d
deel van dez
terij ondergic
neraal, een
negen Ritme
den gevangen
daar ontmoet
de Officieren
gedaan hadde
scheiden.
De Staaten
bende, dat h
Mog, den S
noegzaam el
ze, de ander
door de So
van den Sta
hoog noodza

rugt verwekte, en alles in rep en roer bragt, steg DON CANTELMO te paard, deed alle de ruitery opzitten, en ontmoette, kost daar na, JAN DE BORGIA, derzelver Luitenant Generaal, die mede op het gerugt was komen toefchieten. CANTELMO de *Staatsche* ruitery ziende deinzen, beval aan BORGIA, met 1000 paarden, haar naar te zetten, zelfs tot in de Poorten van *Bergen*. BORGIA, meenende dat zij uit vreeze deinsde, rende haar spoorflags na. CROOK week met vollen galop, en lokte BORGIA in de hinderlaag, op een heide met kreupelbosch bezet, 't welk haar bedekte. BORGIA, daar voor bij gereeden zijnde, ziet de *Staatsche* ruitery in slagorde staan, houd stand en zoekt te rug te trekken. Prins WILLEM, om hem dit te beletten, zond STAAKENBROEK met een gedeelte van de ruitery af, en den Graaf van STYRRUM om hem op zijde aantevallen, terwijl hij zelve de agterhoede aantastte. Op het naderen der *Staatschen*, geraakten de *Spanjaards* in verwarring en sloegen op de vlugt; zij werden tot aan hunne verschanfingen vervolgd. Digt bij dezelve vonden de *Staatschen* 500 *Spaansche* muskettiers, tot in een hollen weg doorgedrongen, om hunne ruitery te ondersteunen. Doch de onzen wierpen ze overhoop, doodden eengroot deel van dezelve, en namen de overige gevangen. De ruitery onderging geen beter lot. BORGIA, de Commisaris Generaal, een Luitenant van een Mestre del Campo Generaal, negen Ritmeesters, zeven Luitenants en vijf Cornetten werden gevangen en naar *Bergen* gebragt. Een half uur van daar ontmoette de jonge Prins zijnen vader, die hem en alle de Officieren bedankte voor den dienst, welken zij den Staat gedaan hadden. Met deezen zegenpraal deed hij het Leger scheiden.

De Staaten van *Holland*, van tijd tot tijd, bemerkte hebbende, dat hunne Gemagtigden ter vergadering van H. H. Mog. den Stadhouder te veel naar de oogen zagen, en genoegzaam alles naar zijnen zin beschikten, de eene uit vreeze, de andere om bijzonder belang, of voordeel, en dat hier door de Souverainiteit der Staaten gevaar liep om in handen van den Stadhouder te worden overgebragt, oordeelden het hoog noodzaaklijk, eenen nieuwen lastbrief te bepaalen, ter voor.

voorkoominge van verscheidene misbruiken, die daaglijks voorvielen. Hun Ed. Gr. Mog. maakten, derhalven, een nader Reglement, waar aan zij hunne Gecommitteerden ter vergadering der Algemeene Staaten, door eenen eed, verbonden. Volgens dit nieuwe Reglement, vermogten gemelde Gemagtigden, in voorschreeven vergadering, of daar buiten, zonder bijzonderen last der Staaten van *Holland*, niet over vrede, bestand, of oorlog, in onderhandeling te treden *met andere Vorsten of Steden, van verbonden, hulpe verleenen of verlangen van eenige algemeene of gewigtige vergunningen, waar bij de Provincie van Holland en West-Friesland eenig nadeel zoude komen lijden, aanneemen, in dienst houden of afsdanken van eenig Krijgsvolk, noch mede van het zenden van Gezanten, of aanmerkelijke bezendingen buiten 's Lands; gelijk mede van het stuk der munten, convooyen en licenten, het sluiten of openen van dezelyen, verleenen van vergiffenis van misdaden tegen den Staat begaan, als mede over kwijtschelding van confiscatiën, bij sententie gedecreteerd, of over eenige gewigtige stoffen, den Staat van den Landen betreffende.* Zij mogten ook niets, de gemeene Unie betreffende, vervreemden, bezwaaren, noch de penningen van eenige van hunne Comptoiiren afzenden of belasten; en zig in 't geheel niet vermeeten, eenig Rechtsgebied in de vereenigde *Nederlanden* te oeffenen. Hoe nut deeze last ook ware, om de Hoogheid en Souverainiteit van *Holland* ongekwetst te be-
 waaren, weigerden, echter, de Edelen, doorgaans slaaven en ahangelingen van het Stadhouders Huis, daar aan hunne toestemming te geeven. Zij zagen duidelijk, dat deeze last strekte tot vermindering van de magt, welke de Algemeene Staaten zig dikwils aanmatigden, in dingen, die niet hun, maar *Holland* in 't bijzonder betroffen; en dat daar door ook de magt des Stadhouders beperkt werd. Dit laatste was alleen genoeg om hem te doen weigeren daar in te stemmen. Want de meeste Edelen van dien tijd, Krijgslieden zijnde, hadden hunne bevordering alleen van den Prins van *Oranje* te wagten.

De Heer van MATHENES, Lid der Ridderfchap van *Holland*, weigerde den eed daar op te doen, alleen nit
 raauw.

managers
 schetst
 wen last
 ders, dat
 openbaaren
 streed. Hi
 van dit la
 toebrengen
 dat zij sleg
 Om dit
 dewijl, o
 ste gewig
 ficeerde
 nalieten,
 Holland,
 van alles
 veel gezags
 Deeze ma
 waarschijnlijk
 eedweigerin
 in beide opz
 denten, dat
 voering van
 te behaagen,
 mserder schif
 den Prins in
 Ridders hoop
 zijne weigerin
 hem uit de
 Ridderfchap,
 pleats zoude
 ris aan den P
 den van gew
 melden list,
 doen. In d
 commissie lie
 Maar het gro
 lijshheid stelden
 XVI. DEE

naauwgezetheid, vreezende dat hij hier of daar mogt worden achterhaald. Hij zeide, dat op de ééne plaats van dien nieuwen last stond, *dat hij alles geheim moest houden*: en elders, *dat hij alles aan de Staaten van Holland zou moeten openbaaren*; 't welk volgens zijne meening, tegen elkander streed. Hij was daarenboven van gedachten, dat de inhoud van dit laatste Reglement den Staat eenig nadeel zou kunnen toebrengen, vermids de zaaken zontijds van dien aart waren, dat zij slegts door weinigen moesten behandeld worden.

Om dit voor te koomen, was de last bijzonder gemaakt; dewijl, onder zulk een voorwendzel, zaaken van het grootste gewigt, door den Stadhouder en eenige daar toe gekwalificeerde Heeren, beschikt wierden, en H. H. Mog. zelden nalieten, daar aan hun Zegel te hangen. De Staaten van *Holland*, daarentegen, oordeelden het nodig te zijn, dat zij van alles kennis hadden, en aan hunne Gemagtigden niet zo veel gezags wierd overgelaaten.

Deeze naauwgezetheid van den Heere VAN MATHENES was, waarschijnlijk, niets anders, dan een bloot voorwendzel van eedweigering, naardien men de angstvalligheid van zijn hart, in beide opzigten, ligt hadde kunnen wegneemen. Het is te denken, dat hij door de andere Heeren Edelen, die de invoering van het Reglement ongaarne zagen, om den Prins te behaagen, werd te rug gehouden. Zijn voorgeeven had te meerder schijn, om dat hij zeer stipt in alles was, en van den Prins in alles niet wilde afhangen. Dit deed de andere Ridders hoopen, indien zij hem konden overhaalen om bij zijne weigering te volharden, dat de Staaten van *Holland* hem uit de vergadering zouden zetten, en dat als dan de Ridderschap, eenen anderen, die meer buigzaam was, in zijn plaats zoude kunnen stellen. Men wil dat de Raadpensionaris aan den Prins zelfen zou gezegd hebben, dat veele Steden van gevoelen waren, dat zijn Hoogheid, door den gemelden list, zig van den Heer VAN MATHENES zocht te ontdoen. In de maand October verklaarde die Ridder, zijne commissie liever te willen nederleggen, dan den eed te doen. Maar het groot vertrouwen, welk de Staaten op zijne eerlijkheid stelden, was oorzaak dat zij weigerden zijne commis-

sie weder aanteneemen. Nogthans vond men goed, hem zo lang uit de vergadering te doen blijven, tot dat hij den eed zou gedaan hebben; ook duurde het niet lang, of hij nam zijne plaats weder in. Wij vonden ons verplicht, alle deeze zaaken omstandig te verhaalen, om onze Leezers te doen zien, hoe zij, die de waare Souverainiteit der Provincie tragtten te bewaaren, altoos een waakend oog dienen te houden op den Stadhouder en de aanslagen zijner afhangelingen, en dat zelfs onder de besten der Stadhouderen. *Gelderland* was toen met *Holland* van één gevoelen: want de Staaten van dat Gewest maakten insgelijks een nieuwen bepaalder lastbrief, voor hunne Gemagtigden ter Generaliteit. In *Zee-land* waren *Middelburg* en andere Steden daar toe mede gegengen: maar de Heer DE KNUIT, die, in 's Prinsens naam, de Ridderfchap dier Provincie vertoonde, en de afhangelijke Steden, als *Vlissingen* en *Ter Veer*, durfden dien snaar niet roeren. In *Friesland*, *Utrecht* en *Groningen*, wierd dit stuk insgelijks niet volvoerd: men wilde het gezag van den Stadhouder in die Provincien niet verkleinen, of binnen de behoorlijke paalen brengen. Integendeel, men gedoogde liever, dat het met reuzen schreedden voortfelde. Men zeide aldaar, niet te vreezen, zo als men in *Holland* deed, dat de Prins, door het huwelijk van zijnen zoon, met de Prinsesse van *Engeland*, zig den weg tot de Souverainiteit zocht te baaren. Aan niemand, die eenige kundigheid bezit, behoeven wij onder 't oog te brengen, hoe heilzaam het zelfs voor de volgende Stadhouders, en nog meer voor 's Lands Ingezeetenen zou geweest zijn, indien men reeds in die dagen de behoorlijke paalen aan het Stadhouderlijk gezag gesteld, en, met het ten uitvoer brengen van dit nieuw Berigtschrift, de Gemagtigden ter Algemeene Vergaderinge mede bepaald hadde: dewijl als dan het gantsche bestier van zaaken niet in de handen van één of twee zou gesteld zijn geweest; 't welk de eigenlijke en waare bron des verderfs van *Neêrlands* vrijheid altoos geweest is, en nog heden is.

De *Hollandsche* Staatsmannen, die op alles hunne aandagt vestigden, en alle de gebreken in de vergadering der Algemeene Staaten naspoorden, hadden ook, zedert lang bemerkte,

dat

dat de Lee-
 uit nieuwsg-
 scheenen.
 dat niemant
 vergadering
 gedurende
 kunne buit-
 last, om, m
 teerde Raad
 Mog. bij te
 Onder al
 niet wein
 Frankrijk
 derland en
 haaren zoon
 maar ten an-
 dene bedenki-
 les, zo aan
 jaarlijs, om
 opgenoome
 millioenen. T
 Krijgvolks en
 loenen te kort
 niet uit weeld
 had; en het v
 haakte. Den
 aan 't roer van
 nen. *Gelderla*
 dagen, dat mer
 met Spanje te
 werkt worden.
Zweeden, van
 zwaarder eufie
 wing van hee
 gellingen, die
 tijf aan *Fran*
 herk door, da
 met *Frankrijk*

dat de Leden van *Holland*, menigmaal, zonder last, en enkel uit nieuwsgierigheid, in de vergadering van H. H. Mog. verscheenen. Om ook dit gebrek weg te neemen, beslooren zij, dat niemand van hun, zonder last of nodig bescheid, in de vergadering der Algemeene Staaten zou mogen verschijnen, gedurende de afwezigheid van hunne Ed. Gr. Mog. die hunne buitengewoone Gemagtigden zouden voorzien van een last, om, met hunne gewoone Gemagtigden in de Gecommitteerde Raaden, in hup afweezen, de vergadering van H. H. Mog. bij te woonen.

Onder alle deeze bewegingen, welke onder de Staatsleden niet weinig moeite baarden, deed de Koninginne Moeder van *Frankrijk* bij H. Mog. aanhouden, om het tractaat van onderstand en van verbond te doen vertekenen, op naam van haaren zoon. In het laatste vond niemand eenige zwaarigheid; maar ten aanzien van den onderstand vertoonden zig verscheidene bedenkelijkheden. De Provincie van *Holland* had, in alles, zo aan middelen van *Consumptie*, als van verponding, jaarlijks, omtrent *elf millioenen* inkomsten. Aan renten der opgenoomene penningen moest zij, alle Jaaren, betaalen *zeven millioenen*. Twaalf *millioenen* moest zij betaalen aan het Krijgsvolks en andere lasten; zo dat zij, jaarlijks, *agt millioenen* te kort kwam. Dus klaagde men, in deeze Provincie, niet uit weelde, over den zwaren last, dien zij te draagen had; en het was dus ook niet vreemd, dat zij naar den vrede haakte. Den dood van *LODEWYK DEN XIII* meenden zij, die aan 't roer van Staat zaten, hier toe den weg te zullen baa- nen. *Gelderland*, *Utrecht* en anderen waren met hun van gedagten, dat men nu vrijer was, om tot een bijzonderen vrede met *Spanje* te koomen, mids dezelve met voordeel kon bewerkt worden. Te meer, daar men zag dat *Frankrijk* en *Zweeden*, naar maate der overwinningen, die zij behaalden, zwaarder eischen deden. Hierom weigerden zij de vernieuwing van het Tractaat. Maar de Stadhouder en zijne afhangelingen, die hun voordeel bij den oorlog vonden, wilden stijf aan *Frankrijk* verknogt blijven, en dreeven hun stuk zo sterk door, dat *Holland*, tot de vernieuwing van 't Tractaat met *Frankrijk*, zig eindelijk moest laten medesleepen. Dat

de *Franschen* hier op zo sterk stonden, in een tijd dat men te *Munster*, over eenen algemeenen vrede, stond te handelen, diende ten bewijze, dat zij noch de Stadhouder voorneemens waren, den vrede te sluiten, dan op zeer voordeelige voorwaarden voor zig zelveu. Inmiddels liet men in *Holland* niet na, den vredehandel te doen aanvangen, en eenige voorwaarden te beraamen. De jonge Prinses van *Engeland*, nu in haar dertiende Jaar getreden, en dus, volgens de wet, huwbaar geworden zijnde, en aan haar huwelijk met den jongen Prins WILLEM haar eigen toestemming gegeeven hebbende, werd den 14 van de maand November, des Jaars 1643, het bruiloftsfeest gehouden. De bruidegom kon dit feest niet bijwoonen, noch 'er, op dien tijd, de vrugten van plukken, alzo de natuur de Prinses zo vroeg niet huwbaar had gemaakt, als de wet van *Engeland*. Doch vier maanden daar na, dat is op het einde van de maand Februarij des Jaars 1644, werd het huwelijk met 'er daad voltrokken.

Gedurende dit loopende Jaar, hadden de *Hollanders* en *Zeeuwen* bij aanhoudendheid geklaagd, over het verwaarloozen van de beveiliging der Zee en Koopvaardijfchepen. En vermits zij zagen, dat de andere Provintien daar in minder belang scheenen te stellen, en de Stadhouder te vreden was, als het Krijgsvolk te Land wel betaald werd, zo toonden zij, en bijzonder die van *Noord-Holland*, zig nu ook traager, om de lasten daar voor op te brengen. In de maand Februarij van het Jaar 1644 werden die klagten, van nieuws, ten sterkste aangedrongen. Doch de overige Provintien, in plaats van hunne achterstallen te voldoen, wilden den Koophandel op nieuw bezwaaren; waar tegen *Holland* en *Zeeland* zig met kragt verzetten.

De twisten tusfchen *Denemarken* en *Zweeden* openlijk uitgeborsten zijnde, vonden de Staaten zig genoodzaakt, een dubbel Gezantschap naar *Engeland* te zenden, en een Vloot van 41 Schepen uitterusten; waar over de Stadhouder aanstelde, als Admiraal, WITTE CORNELISZON DE WITTE als Vice-Admiraal; HAM en WATERDRINKER als Schouten bij Nacht. De Afgevaardigden liepen den 7 met 's Lands Vloot in Zee, en fcheidten omtrent het *Schagerrif* van elkander; de

de eenen om te ftevenen. de Koningin jefheit niet

Dan de zeer fnauw aanzienlijke eer fcheenen met heur te

Met den kwam in de wegen den den Staaten voorwendze eigene zaak te stellen, gefpre

Regeering, of doot het moest onverlijk met Spanis met Fra

Dit gefch voor dat zij vergadering van den He algemeenen flot zijner van de R hier over tegen.

Kort daar JOACHIM, en mooglijk, eement te bewegen, over he Op den 13 DANK te velde doch dit voor

de eene om naar *Gotenburg*, en de andere om naar de *Zond* te stevenen. De Afgevaardigden naar *Zweeden* werden bij de Koningin gunstig ontvangen, en ontdekten dat haare Majesteit niet ongeneegen tot den vredehandel was.

Dan de Koning van *Denemarken* ontving de Gemagtigden zeer flaauw; het genoegde hem niet, dat zij met zo een aanzienlijke Vloot verscheenen: zijne Majesteit zeide, dat zij eer scheenen gekomen te zijn, om hem te dwingen, dan om met hem te handelen.

Met den aanvang van de maand Februarij deezes Jaars kwam in den *Haag*, met vrij geleide van den Staat, van wegen den Koning van *Spanje*, de Heer VAN BROCHUM, om den Staaten een afzonderlijken vredehandel voor te slaan. Het voorwendzel zijner komst, egter, was, de beschikking zijner eigene zaaken. Hij hield, behalven eenige afzonderlijke voorstellen, gesprekken met den Stadhonder en eenige Leden van Regeering, om den oorlog te eindigen, het zij door vrede of door bestand. Doch zijne komst was vrugteloos; hij moest onverrichter zaake vertrekken. In plaats van afzonderlijk met *Spanje* te handelen, werd het Tractaat van verbintenis met *Frankrijk* nog nader bekrachtigd en vertekand.

Dit geschied zijnde, verzogten de *Fransche* Afgezanten, voor dat zij naar *Munster* vertrokken, openbaar gehoor in de vergadering van H. H. Mog. Hier deeden zij, door den mond van den Heer D'AVAUX, eene redenvoering, tot lof van den algemeenen vredehandel, dien men stond aantevangen. In het slot zijner redenvoering, ijverde hij zeer sterk ten voordeele van de Roomschegezinden. De gantsche vergadering was hier over onvergenoegd, en nam 'er een scherp besluit tegen.

Kort daar na werden de Heeren BOREEL, RENSWOUDE en JOACHIMI, andermaal, naar *Engeland* gezonden, om, ware 't mooglijk, eene verzoening tusschen den Koning en 't Parlement te bewerken; en te gelijk om aan het Parlement te klaagen, over het neemen van eenige *Hollandsche* Schepen.

Op den 15 van de maand Majj, trok Prins FREDRIK HENDRIK te velde, met oogmerk om *Sas van Gand* te belegeren; doch dit voorneemen mislukte. De Hertog VAN ORLEANS

de gelukkiger in het beleg van *Grevelingen*. Terwijl hij daar mede bezig was, gelukte het den Stadhouder, het *Spaansche* Leger van *Sefate* te doen verhuizen; waar na hij andermaal het beleg van *Sas van Gend* ondernam, en het den 7 September meester werd. Geduurende dat beleg ging *Grevelingen* over aan den Hertog van ORLEANS. In het laatst van de maand Julij, was Graaf MAURITS van *Nassau* uit de *Brazil* te rug gekoomen. Na den Staaten verslag van zijne verrigtingen gedaan te hebben, bood hij zijne verdere diensten te Land aan, en werd, kort daar na, tot Luitenant Generaal van de ruitery aangesteld. De Stadhouder deed, in dit Jaar, eens en andermaal voorstellen aan de Staaten, ter vermeerdering hunner Krijgsmagt, om zaaken van groot aanbelang uit te voeren. De consenten daar toe werden met den aanvang van het volgende Jaar 1645, uitgebragt.

Het beleg van *Antwerpen* speelde den Prins nog in den zin; doch dit niet gelukkende, had hij het oog op *Gend* geslaagen; maar van geen van beiden kwam iets. Het uitrusten eener Vloot, tegen *Denemarken*, werd, door zijnen invloed, vertraagd; doch, door de bewerking van *Amsterdam* en andere Koopsteden, kreeg het daar na zijnen voortgang. Dit had ten gevolge eene onderhandeling tusschen *Zweeden* en *Denemarken*, waar bij de eerste eenige voordeelen bedong. De Afgevaardigden naar *Engeland*, werden, door de Staaten, gelast, hunne bemiddeling tusschen den Koning en het Parlement aan te bieden; die wel werd aangenoomen, doch van geen vrugt was. Het Parlement beschuldigde zelfs de Afgevaardigden van eenzijdigheid. Nog meer trad het te rug, na dat het Leger des Konings, den 24 Julij, te *Nasebij* geslaagen was. De Stadhouder trok, omtrent deezen tijd, te veld, met oogmerk om *Antwerpen* te belegeren; maar dit, zo als reeds gezegd is, mislukte hem. De overwinning evenwel, die de *Franschen* op de *Spanjaarden* behaalde, gaf hem gelegenheid om *Hulst* te kunnen belegeren, waar van hij zig, op den 4 November, bij verdrag meester maakte. De Schansen het *Moer* en *Spus* werden hier door mede veroverd. Op het einde van dit Jaar hernamen de *Spanjaarden* het Fort *Mardijk*.

Met

Met het
Gazanten
den eliden
togt van
beraamd w
Thienen te
De Graa
van den St
ken van der
dat het Hof
van 12030
van 40000
nieuwe w
Dit bewo
Maart, 16
Frankrijk,
eene en an
ten, te ver
zelfden vor
digd. Dit
maakte veel
van H. H. M
last van den
heid niet no
ste verwijt
toekomende
ven, door H
den worden
en dit daar
den eersten Ja
gewoone ond
schoon tegen
kend.
Op het
met groote
sehand omh
die ieders ve
Stadhouder,

Met het begin van het Jaar 1646 vertrokken eindelijk de Gezanten der Republiek naar *Munster*, en werden 'er, op den eliden Januarij, staatelijk ingehaald. Voor dat de veldtocht van dit Jaar geopend werd, of de middelen daar toe beraamd waren, gelukte het de bezettinge van *Maastrigt*, *Thienen* te verrassen, waar bij zij grooten buit behaalde.

De Graaf D'ESTRADES, die de boezemvriend en raadsman van den Stadhouder was, gaf, om de Krijgszugtige oogmerken van den Prins te bevorderen, onder de hand, te kennen, dat het Hof van *Frankrijk*, boven den gewoonen onderstand van 1200,000 livres, nog een buitengewoonen onderstand van 400,000 livres zoude toestaan, ter bevordering van de nieuwe oervinge, indien H. H. Mog. daar om verzogten. Dit bewoog den President der Algemeene Staaten, op den 5 Maart, voor te slaan, dat aan den gewoonen Gezant in *Frankrijk*, DE LIERE, last zou gegeeven worden, om den eenen en anderen onderstand, van wegen de Algemeene Staaten, te verzoeken. Zonder eenige resumptie, werd nog dien zelfden avond, daar toe bevel aan den Gezant afgevaardigd. Dit ter ooren van die van *Holland* gekoomen zijnde, maakte veel gerugts in hunne vergadering, wijl de President van H. H. Mog. daar toe ongelast was. Schoon hij alles op last van den Stadhouder gedaan had, durfde hij zijne Hoogheid niet noemen, en moest dus, in zijn perfoon, de scherpste verwijtingen ondergaan. Om dergelijke wanorders in het toekomende voor te koomen, werd beslooten, dat alle brieven, door Hunne Hoog Mogenden opgesteld, voortaan zouden worden gerefumeerd, en de kladder te boek geslaagen; en dat daar mede een aanvang zoude gemaakt worden met den eersten Januarij van dit loopend Jaar. Het Tractaat van gewoonen onderstand, werd, door dit misbruik, van nieuws, schoon tegen den zin van *Holland*, op den 6 April getekend.

Op het einde van de maand Maart, werd Prins WILLEM, met groote plegtigheid, met de *Ridderorde van den Kousseband* omhangen. Eene zaak van meerder aanbelang, en die ieders verwoudering tot zig trok, was, dat men den Stadhouder, dien men, kort vóór den veldtocht, zo weinig

geneigd zag tot den vrede, en die zelfs aan D'ESTRADES, in den laatstleden winter, nog geschreeven had, dat het best was, de Afgevaardigden nog niet naar Munster te zenden; wyl hij hun, zo lang zij in den Haag waren, in zijne magt had en niet meer hebben zou, waren zij eens te Munster; dat zy een byzonderen vrede zouden maaken, in weerwil van hem en van Frankrijk; dat hy zekere berigten had, hoe de Heer VAN HEEMSTEDÉ, die de Gemagtigde van Holland was, alrede maatregelen met Spanje, tot een afzonderlijken vrede, genomen had: dat de Prins nu tot den vrede zodanig geneigd was, dat een zijner voornaamste Hofbedienden tegen een Lid der Algemeene Staaten zeide: dat vermids zijne Hoogheid zag, dat 'er geen liefde meer was, (tot den Oorlog), hij niet veele moeite zou doen tot den veldtocht, en alleen hier en daar wat omtrekken. Het vervolg zal doen zien, dat hij ook niet anders deed. Men bragt van deeze verandering twee redenen bij: de eerste was, dat de Franschen de Spaansche Nederlanden in eigendom zogten te verkrijgen, door een huwelijck van den jongen Koning van Frankrijk met de Infante van Spanje, of door ruiling tegen het Prinsdom van Katalonie, 't welk de Franschen, van de Katelaanen geholpen, geduurende deezen oorlog, door hunne wapenen, bemagtigd hadden. Zij spaarden listen noch schijnredenen, om deeze ruiling smaaklijk te maaken voor de Spanjaarden, en om de Hollanders te doen gelooven, dat de nabuurschap van Frankrijk, door zo veele Staaten vergroot, min nadeelig voor hunne vrijheid was, dan die van Spanje, door zo veel Steden van hen gescheiden. Om den Prins van Oranje hier in te doen stemmen, werd hem 't Markgraafschap van Antwerpen aangeboden. Dan, hoe zeer hij den Franschen geneegen was, had de Prins, egter, geen hart genoeg voor hen, om den Staat zo een magtigen nabuur te bezorgen. De tweede reden der spoedige veranderinge van den Prinse van Oranje was, dat de Koning van Spanje, bemerkte hebbende, dat hij den vrede niet wel zonder toestemminge van zijne Hoogheid kon verkrijgen, hem aanbiedingen, ten woordeele van zijn huis had laaten doen: aanbiedingen welke de Stadhouder niet had afgeslaagen; integendeel had hij den Heer de KNUIT gelast om

voor

voor hem
Gevolmagti-
gingen eeni-
vangen ove-
op den Kon-
De Konin-
geeven, bel-
van Montf-
Brand, t-
den; word-
25000 gulde-
komsten.

Indien d-
behoefte va-
ze die inko-
Koning aan-
bergen; zig-
doen, die ee-
ten deele op-
der, van wa-
Vender zou-
van het Mark-
't toen bezar-
den Stadhou-
gemelde Mark-
oranje aan de-
Crimbergen e-
en Scherpenh-
Vorst en Her-
allen vijf aant-
den van het K-
gende, te doe-
geheel tot re-
gen, die aan
Stadhouderen
afhanglijk is
Van deeze
na den Heer

voor hem te handelen met den Graave DE PENERANDA, eersten Gevolmachtigde des Konings te *Munster*. Om aan die handelingen eenigen schijn te geeven, werd zij, kwanfuis, aangevangen over de *adten* en *pretensien* van den Prins VAN ORANJE op den Koning van *Spanje*.

De Koning, om den Prins daar omtrent meer voldoening te geeven, beloofde zijner Hoogheid de Landen en Heerlijkheden van *Montfoort* in *Spaansch Gelder*, en die van *Turnhout* in *Brabant*, met alle derzelve afhankelijkke regten en gerechtigheden; wordende deeze Heerlijkheden geschat, de eerste op 25000 guldens, en de andere op 12000 guldens jaarlijkche inkomsten.

Indien de inkomsten minder waren, moest de Koning, ten behoeve van den Prins, 'er zo veele Landen bijkooopen, dat ze die inkomsten bedraagen konden. Daarenboven stond de Koning aan den Prins af, de Stad en Heerlijkheid van *Zevenbergen*; zig voorts verbindende, alle die geenen te zullen voldoen, die eenig regt of eisch hadden, het zij in 't geheel of ten deele op deeze Heerlijkheden, en alle dezelve te bevrijden, van wat belastingen het ook zijn mogt.

Verder zou de Prins blijven, niet alleen in 't gerust bezit van het Markgraaffschap van *Bergen op den Zoom*, gelijk hij 't toen bezat; maar zijne Catholijke Mejesteit verbond zig, den Stadhouder te zullen stellen in het overige bezit van het gemelde Markgraaffschap. Voor het zelve zou den Prins VAN ORANJE aan den Koning afstaan de Stad en Baronnij van *Diest*, *Grimbergen* en *Warneton*; de Stad en het Land van *Sichem* en *Scherpenheuvel*; de vrije Heerlijkheden van *Meerhout*, *Voorst* en *Herstal*. Eindelijk beloofde de Koning van *Spanje*, allen vlijt aantewenden bij den Keizer, ten einde eenige Landen van het Keizerrijk, jaarlijks agt duizend guldens opbrengende, te doen voegen bij het Graaffschap van *Meurs*, en het geheel tot een Hertogdom te verheffen. Zie daar de poogingen, die aangewend werden ten voordeele van den besten der Stadhouderen, en van wiens bijzonder belang dat der Staaten afhankelijk scheen.

Van deeze voorafgaande onderhandelingen, zullen wij hier na den Heer DE RUIT de blijde tijding in 't Leger zien brengen.

gen. De Stadhouder droeg, in dit geval, zo groote zorg voor zijn eigen belang, dat hij, niet te vrede met de ondertekening van dit Tractaat, de bekrachtiging daar van eischte, van de Prelaaten van *Braband*, welke de Gezaanten des Konings hem ook bezorgden. Prins FREDRIK HENDRIK gestorven zijnde, voor het sluiten van den *Munsterschen* vrede, na welken dit Tractaat eerst moest werkzaam worden, werd het zelve, op naam van zijnen zoon WILLEM DEN II, vernieuwd, met die verbetering, dat de inkomsten van *Montfoort* tot 32000 guldens Jaarlijks moesten vermeerderd worden. Bij de Heerlijkheid *Turnhout* werd nog het Kasteel *Bank* en *Schoonbroek* gevoegd.

Eindelijk, het geene, in het Tractaat, met Prins FREDRIK HENDRIK was gesloten, ten opzigte van het Graaffschap *Meurs*, om het zelve tot een Hertogdom te maaken, werd verbeterd met een inkomen van 2000 guldens Jaars. Behalven deeze mildheid der *Spanjaarden*, ten aanzien van den Stadhouder FREDRIK HENDRIK, beloofden zij de Heeren DE KNUIT en PAAUW, Heer van *Heemstede*, ieder 100,000 rijksdaalders: en deeze Heeren hadden zo groote zugt tot het geld, dat zij zulke verzekeringen daar voor namen, dat, na het tekenen van den vrede, de *Spanjaarden* hen onmogelijk konden bedotten, dewijl zij slegts met eenen Koopman te *Amsteldam* te doen zouden hebben, die zijne zekerheid genomen had bij een Wisfelaar te *Antwerpen*. Dus plukte ieder wat hij kon, eer men nog wist, wat men voor Land en volk zou konnen bedingen.

De *Franschen*, die door het maaken van groote overwinningen niets anders zогten, dan zig te doen gelden, kwamen, in het begin van Junij van het Jaar 1646, met een Leger van 40,000 man te velde, en belegerden *Kortrijk*. De Prins moest *Antwerpen* belegeren; zelfs had hij met de *Franschen* een overleg gemaakt ten aanzien van den Godsdienst, zo men der Stad meester wierd; 't welk in *Holland* zeer euvel opgenoomen werd. Maar men had deeze moeite konnen spaaren, dewijl de Prins, even als te vooren, van het beleg moest afzien; ook deed hij niets anders, dan zo als wij gezegd hebben, dat hij voorneemens was, nantelijk heen en weder te trekken.

Drie

Drie Heer-
de Staaten
reeds zeven
(welke de
den, gewel-
De Heer
hebbende,
dongen was
houder die
gon men n
zou gedaan
stoord, als
iets tegen
kens, dat
eenigzins v
Brugge nu
woord van
Leger overge
Benige zij
trokken, w
De grootte
weerden, me
ze laatste ra
hoofde van
Dan de Prins
wilde hier te
vijand moest
wu de Graa
verhuaringe
gen, alles wa
met plunderen
Antwerpen g
overvoeren n
Franschen,
ren te doe
waren door
meesterden,
Prins van

Drie Heeren kwamen, intusfchen, uit *Munfter*, en berigtten de Staaten dat de Heeren VAN MEIERSWYK en DE KNUIT reeds zeventig Artikelen met de *Spanjaards* getekend hadden, (welke de Heer VAN NEDERHORST, een der drie Gemagtigden, geweigerd had te tekenen.)

De Heer DE KNUIT den Stadhouder in 't Leger gefproken hebbende, had hem verzekerd, dat het geen te *Munfter* bedongen was, ruim zes millioenen beliep: en na dat de Stadhouder dit voor hem voordeelig berigt ontvangen had, begon men meer en meer te zien, dat 'er te velde niets meer zou gedaan worden. De Stadhouder toonde zig zelfs verfloord, als de Gedeputeerden te velde hem aanfpoorden, om iets tegen de *Spanjaarden* te onderneemen, en beweerde tekens, dat het niet gefchieden konde. Een der Gemagtigden, eenigzins vrijmoedig staande houdende, dat *Antwerpen* of *Brugge* nu ligt te bemagtigen zouden zijn, was het antwoord van den Stadhouder: *Ik mag u dan 't gebied van 't Leger overgeeven.*

Eenige zijner Hovelingen, naar *Bergen op den Zoom* verrokken, waren onderling oneinig over den staat der zaaken. De grootfte vleiens waren nu voor den vrede; andere beeerden, men moest nog eene of andere Stad veroveren: deeze laaften raadden den Prinsfe, het bevel van het Leger, uit hoofde van zijne zwakheid, aan zijnen zoon overtegeeven. Dan de Prinses AMELIA, die haaren man volstrekt regeerde, wilde hier toe niet bewilligen; hij was te moedig, en den vijand moest nu geen nadeel meer worden toegebracht. En wat de Graaf DE GRAMMONT ook mogt zeggen, en welke verklaringe hij gaf, niet gekoomen te zijn om stil te leggen, alles was te vergeefs; en dus hielden zij zig onledig, met plunderen en vrouwen schenden. De Stadhouder dus op *Antwerpen* geenen kans willende wagen, deed het Leger overvoeren naar *Bergen op den Zoom*, in weerwil van de *Franschen*, die hem baden, het nog eenigen tijd in *Vlaanderen* te doen blijven. *Kortrijk*, *Wijnoxbergen* en *Mardijk* waren door hun veroverd. De *Spanjaarden* daarentegen vermeesterden, in den tijd van een uur, de Stad *Meenen*. De Prins VAN ORANJE had mede gantsch geenen lust om de

Frans.

Oranje,

groote zorg
er de onder
van eische
men des Ko
uk gelorven
ede, na wel
erd het zel
leuw, met
toe 3000
ij de Heer
ichonbrek

Prins FREDRIK
Graafschap
aker, werd
Behalven
den Stad
leeren de
3,000 rijks
or het geld,
na het te
lijk konden
Amsteldam
nen had hij
at hij kon
zo koorten

te overwin
, kwamen,
Leger van
Prins moest
apfchen en
, zo marde
avel opvo
en span, de
g moet altes
gelebben, at
er te maken.
Drie

Franschen behulpzaam te zijn, in het beleg van *Veurne*, 't welk zij, egter, veroverden; en nog veel minder was hij genegen tot het beleg van *Duinkerken*. Evenwel trok hij, op den 3 October, door *Wouw*, *Sprundel*, *Hage*, voor bij *Breda*, door *Tetteringen*, 's *Hertogenbosch*, voor bij 't Huis te *Gennip*, ter belegeringe van *Venlo*. Terwijl hij zig daar mede bezig hield, bemagtigden de *Franschen Duinkerken*. ORANJE brak het beleg van *Venlo* op, en kwam, den 13 November, in 's *Gravenhage*. Men zeide nu openlijk, dat de Stadhouder, met deezen geheelen veldtocht, en vooral met het opbreken van dat beleg, den luister zijner voorige daaden bezwalkt had. Aan hun, die hem kwamen verwelkoomen, zeide hij: *Het is mij leed dat 'er deezen zomer te velde niet meer verrigt is; maar 't is vrede.*

Het gedrag der *Franschen*, te *Munster*, was oorzaak, dat de Staaten het ontwerp van een bestand lieten vaaren, en beslooten, tot een eeuwigen vrede over te gaan. Nog in die zelfde maand November, gaf zijne Hoogheid aan eenige Leden der Algemeene Staaten kennis, dat de Keurvorst van *Brandenbnrg* genegen was, een Gezant aan de Staaten te zenden, ten einde om een nader verbond met H. H. Mog. aantegean; en verzogt te mogen weten, of dit aangenaam zoude zijn. Voorts berigte de Prins, dat gemelde Keurvorst zijne oudste dogter *LOUISA* ten huwelijk verzogt. Deeze beide voorstellen goedgekeurd zijnde, verscheen de Keurvorst, daags daar aan, in persoon, in de vergadering van H. H. Mog. en werden, kort daar na, de huwelijksvoorwaarden beraamd, en het huwelijk den 7 December in 's *Hage* voltrokken.

De Prins, die reeds zedert de maand *Maij* ziektijk en merklijk afgevallen was, wierd, van tijd tot tijd, meer vermagerd, schoon hij sterk in het eeten bleef. Dit bewoog zijne Gemalin, in het Jaar 1647, hem, door een Edelman, te doen verzoeken, zig een weinig te matigen. Dan, hij volgde daar in zijne oude gewoonte, en verzwakte dus meer en meer, wijl hij den raad zijner Lijfartzen mede in den wind sloeg. Den 10 Maart werd hij van een hevige koorts aangevallen, die terstond als een voorbode van den dood werd

aan-

aangemerkt
Predikant
zijn zoon
de eerste n
magt ontb
spreken.
gaf hij hun
nen zegen.
Ridderschap
en van de
recht, met
gebed voor
da, als
's Prins
hem de Pr
dat God Al
Mog. zonde
Na eenige
te, dat zijn
H. Mog. an
vrouw en ki
mistie door
groeten en v
ring te geev
afgebrokene
des Jaars 164
teel de Prin
daboms, en
Den lof va
in het eerste
Hij liet na
kten zoon, de
dapperheid,
voetvolk, e
geheuveld

aangemerkt. Zijne Hoogheid verklaarde dit zelfs aan den Predikant GOETHALS. Hierom deed hij zijne Gemalinne en zijnen Zoon WILLEM en andere kinderen bij zig komen. Van de eerste nam hij een teder en aandoenlijk afscheid; doch de magt ontbrak hem op dat pas, om tot zijne kinderen te spreken. Naderhand evenwel, een weinig hersteld zijnde, gaf hij hun heilzaame lesfen en vermaaningen, en daar na zijnen zegen. Daar op verscheenen, voor zijn sterfbed, uit de Ridderfchap van *Holland*, de Heeren van OBDAM, SCHAGEN en VAN DER MYLEN, en uit de Steden de Heeren van *Dordrecht*, met den toenmaligen Raadpenfionaris CATS, die een gebed voor alle de aanwezenden deed. De Heer van RIPPERDA, als Prefident der vergadering van H. H. Mog, op 's Prinzen verzoek, voor zijn bed genaderd zijnde, verzogt hem de Prins, aan H. H. Mog. te zeggen, dat hij wenschte dat God Almagtig zijnen zegen over de Regeering van H. H. Mog. zoude blijven uitstorten.

Na eenige ademhaaling voegde hij 'er nevens, dat hij hoopte, dat zijne getrouwe dienften, den Lande beweezen, H. H. Mog. aangenaam zouden zijn; beveelende vervolgens zijne vrouw en kinderen aan H. H. Mog. Straks werd 'er eene commissie door H. H. Mog. benoemd, om den Prins te gaan begroeten en van de genegenheid der Hooge Regeeringe verzekering te geeven; 't welk door den Prins, met eene zwakke en afgebroke stemme, beantwoord werd. Op den 14 Maart, des Jaars 1647, 's morgens tusfchen vier en vijf uren, overleed de Prins zagtelijk, in het vierenzestigste Jaar zijns ouderdoms, en in het tweentwintigste van zijn Stadhoudersfchap.

Den lof van deezen Prins vind men omftandig beschreeven, in het eerste deel der brieven van D'ESTRADES.

Hij liet na, behalven zijne wettige kinderen, een natuurlijken zoon, den Heer VAN ZUILENSTEIN, beroemd om zijne dapperheid; zijnde hij geweest Generaal van 't *Hollandsche* voetvolk, en dapper strijdende, in een aanval op *Woerden*, gefneuveld in het Jaar 1672.

In het begin van Maj, deed WILLEM DE II, die zijnen vader, uit kracht van de overleving des Veldheerschaps, hein in de Jaaren 1633 en 1637 verleend, opgevolgd was, eenige Gemagtigde van H. H. Mog. verzoeken, het openen van zijns vaders testament te willen bijwoonen, in het Jaar 1644 gemaakt. H. H. Mog. gelastigden daar toe, de Heeren ECK, VAN WIMMENUM, BRUININCX, VETH, VAN RENSWOUDE, ANDRÉE en YSSELMUIDEN. Den uitersten wille, in tegenwoordigheid dier Heeren, geleezen zijnde, bevond men, dat de Prins zijnen eenigsten zoon tot zijnen algemeenen erfgenaam aangesteld had; en in zijne plaats, indien hij zonder lijfserven kwam te overlijden, zijne oudste dogter, LOUISA, Keurvorstinne van *Brandenburg*; maakende, in allen gevalle, aan haar 100,000 rijksdaalders, en aan ieder der andere dogters 60,000 rijksdaalders. Aan de Prinsesse weduwe maakte hij 24000 gulden Jaars, tot haar onderhoud, behalven haare juweelen en zilverwerk; mitsgaders het gebruik der huizen te *Rijswijk* en in 't Noordeinde van den *Haag*, met alle derzelver huisraaden, enz. Kort vóór zijnen dood, had hij haar nog eene aanmerkelijke somme gemaakt, op dat zij, na zijn overlijden, met des te meer luister zou kunnen leeven. Tegen den 10 Maj, tot 's Prinzen begraafnis vastgesteld, werd, bij eenige Leden der vergadering van H. H. Mog. voorgesteld en sterk aangedrongen, dat, van wegen den Staat, een triumphwagen, op het heerlijkst versierd, met de afbeeldzels van alle de overwinningen en veroveringen van Steden, waar mede God het Land, onder het beleid van den Prins, had gezegend, de lijksaatsie zou verzellen. Doch de meeste Staatsleden waren van gedagten, dat dit van het welgevallen van den jongen Prins zou afhangen, terwijl de begraafnis buiten kosten van 't Land zou geschieden; ook waren die Heeren van oordeel dat het te veel naar vleierij zou zweemen.

Om die zelfde reden behaalden sommige Predikanten weinig eer, met hunne walgende pluimstrijkerij, die zij op den Biddag, twee dagen vóór 's Prinzen uitvaart, op de Predikstoelen afgaven. Sommigen spraken van den overleeden Prins, niet.

niet als van
Heer. Een
dier, zijnen
zijnen dood!
vermoord! e
eenmaal te ste
De begraaf
beeldingen, e

FREDRIK DE
den *Palts*, was
van FREDRIK DE
Prinse WILLEM
Met den dood v
't hevige gesel
en *Tweebrugge*,
en de laatste v
Tweebrugge wa
vooght, tot de
Jaaren bereikt h
Engeland, om
coups de l, te
le beloofd had.
om die huwelij
zelfs de Konin
ron 't tegen

niet als van een dienaar van 't Land, maar als een Souverein Heer. Een van hen riep, in zijne dwaaze vervoering van drift, zijnen toehoorderen toe: *uwe zonden zijn oorzaak van zijnen dood! uwe zonden hebben hem van ons weg gerukt, ja vermoord!* even als of het allen menschen niet gezet ware, eenmaal te sterven.

De begraafnis was zeer plegtig, zo als uit verscheiden afbeeldingen, en bijzonder uit die van POST, te zien is.

Zie ORLERS, *Geflachtboom*; pag. 6, en LA PISE *Histoire de Prinse d'Orange*, fol. 209, 638, 684, 702, GOUDHOVEN, *Kronijk*; pag. 68. COMMELIN en MONTANOS, pag. 101. NEUVILLE, *Historie van Holland. Brieven en Memoorien van D'ESTRADES*. AITZEMA, *Zaaken van Staat en Oorlog*; 1 deel, pag. 386. enz. enz. *Pronktooneel der Helden*.

FREDRIK DE V, van dien naam, onder de Keurvorsten van den *Paltz*, was, zo als wij boven gezien hebben, de zoon van FREDRIK DEN IV, en van LOUIZA JULIANA, dogter van Prinse WILLEM DEN I, en werd gebooren in het Jaar 1596. Met den dood van zijnen vader, in het Jaar 1610, ontstonden 'er hevige geschillen, tusschen de *Paltzgraaven van Neuburg* en *Tweebrugge*, waar van de eerste als naaste bloedverwant, en de laatste volgens testament, zig de voogdij aanmatigde. *Tweebrugge* werd door den Keizer gehandhaaft, en behield de voogdij, tot dat de jonge Keurvorst den ouderdom van 18 Jaaren bereikt had. In het Jaar 1612 begaf FREDRIK zig naar *Engeland*, om zijn huwelijk, met de dogter van Koning JACOBUS DEN I, te voltrekken, waar uit men zig groote voordeele beloofd had. De *Spaanschen* waren dapper in de weer, om dit huwelijk te verhinderen, en bragten het zo verre, dat zelfs de Koning van *Engeland* en de Graaf van NORTHAMPTON 'er tegen werkten; maar de Prins had zo veel vermoegen,

gen, dar hij vóór 's Konings overlijden deszelfs toezegging verkreeg; waar na het huwelijk, den 14 Februarij van het Jaar 1613, voltrokken werd. De Keurvorst keerde, met zijne jonge Gemalin, naar zijne Staaten, en aanvaardde, in het Jaar 1614, de Regeering. In het volgende Jaar bezette hij *Worms*, uit welke Stad hem de Jooden, op hun eigen gezag, hadden uitgezet. De belhamels werden bij de kop gevat, en de rust hersteld. Drie Jaaren daar na kreeg FREDRIK verschil met den Bischop van *Spier*, waar van de Keurvorst Beschermheer was, en dus genoodzaakt Stads voorregten te handhaven. FREDRIK rukte voor de Stad, en bemagtigde dezelve, zonder slag of stoot, en slegte de nieuwe werken. Ook gaf hij dienaangaande eene verklaring in 't licht, die van de zijde des Bischops werd beantwoord. Deeze Vorst was, even als zijn vader, het hoofd der *Protestantsche Unie*; 't welk hem in de daad de gewichtigste bezigheden verschafte, en den haat van het Huis van *Oostenrijk* op den hals haalde, schoon 'er, in de vergadering der Bondgenooten, niets ten nadeele op beslooten werd. Men beschuldigde den Keurvorst, heimelijk te hebben aangespannen, om de magt van *Oostenrijk* te snuiken. Men sprak van eenige brieven der Geunieerden, aan den Keizer en aan de stenden van *Boheemen*, in bewoordingen, die den Keizer scheenen te dreigen, en anderen in hun voorneemen te sterken. Ook zeide men dat de Keurvorst aan den Graave van *MANSFELD* zijne troepen had gezonden, om de *Boheemers* te helpen. De Graaf, gaf men voor, was, door omkoopning, den Hertog van *Savoije* togedaan, en met *Savooijsch* geld betaald, uit hoofde eener geheime alliantie tegen het Huis van *Oostenrijk*. FREDRIK had in de daad reeds een geruimen tijd het oog op *Boheemen* gehad, en daar omtrent met *Savoije* gehandeld. Hoe dit ook zij, zeker schijnt het, dat voornaamlijk in het Jaar 1619, na den dood van Keizer *MATTHIAS*, toen de Keurvorst het Rijksstedehouderschap bekleedde, verscheiden dingen zamen liepen, die de verheffing van *Ferdinand* vertraagden; tragtende de Keurvorst, met grooten ernst, de

ver.

FR
 verkiezing te
 sijn. Daar n
 zigt, op alle
Beijeren, te
 den dag der
 andere Keurv
 die meenen, d
 maar dat hij l
 gelukken kond
 RAND tot Keiz
 de Kroon van
 Vorsten, ja z
 die aanteneem
 malin hem ge
 stenten, eene
 was een Kroon
 de aanrading zij
 Hij siebde de
 van zijn Keurv
 den 25 October
 werd. Kort daa
 renberg, alwaar
 voorspoed duur
 De nieuwe K
 diende, verspi
 de Steden te de
 met het wegnee
 ten werd hij aa
 dedden een inval
 meehete *Louisi*
Boheemen. De K
 tot *Praag*; maar
 nadeeligst voor
 op; de Koning
 hem niet meer
 vlogtte hij, me
 naar *Breslau*; v
 XVI. DEEL.

verkiezing te verschuiven tot dat de *Boheemsche* ontlusten gestild, en de vreemde troepen uit het Rijk zouden vertrokken zijn. Daar na werkte hij openlijk tegen die verkiezing, en zegt, op alle mooglijke wijzen, MAXIMILIAAN, Hertog van *Beijeren*, te beweegen om naar het *Keizerrijk* te staan. Op den dag der verkiezing, gaf hij hem zijne stem, schoon alle andere Keurvorsten FERDINAND gestemd hadden. 'Er zijn 'er die meenen, dat FREDRIK zelf gaarne Keizer zou geweest zijn; maar dat hij begreep dat zulks, wegens den Godsdienst, niet gelukken konde. Gelijktydig met de verkiezing van FERDINAND tot Keizer, werd FREDRIK, door de stenden des Rijks, de Kroon van *Boheemen* aangeboden. Verscheide *Duitsche* Vorsten, ja zelfs de Koning van *Engeland*, ontraadden hem die aanteneemen. FREDRIK zelf aarzelde lang; maar zijne Gemalin hem gevraagd hebbende, *hoe hij zig hadde durven verflouten, eene Konings dogter te beslaapen, indien hij schuw was een Kroon te aanvaarden*, deed dit scharp verwijt, en de aanrading zijner Hovelingen, 'er hem toe overgaan.

Hij stelde den Paltzgraaf van *Tweebruggen* tot Stedehouder van zijn Keurvorstendom, en toog naar *Boheeme*, alwaar hij den 25 October gekroond en zijn zoon tot opvolger verklaard werd. Kort daar na verscheen hij op de vergadering te *Neurenberg*, alwaar hij voor Koning erkend werd. Maar deeze voorspoed duurde niet lang.

De nieuwe Koning verzuimde de middelen, tot den oorlog dienende, verspilde den dierbaaren tijd met reizen, om zig in de Steden te doen huldigen, en maakte zig veele vijanden, met het wegneemen der beelden uit de Kerken. Van alle kanten werd hij aangevallen; de *Spanjaarden*, onder anderen, deeden een inval in de *Paltz*; de Keurvorst van *Saxen* vermeesterde *Lausnitz*; de *Keizerschen* en *Beijerschen* vielen in *Boheemen*. De Koning bood hun het hoofd, en dreef ze te rug tot *Praag*; maar de veldslag, op den 8 November, viel aller-nadeeligst voor hem uit. De *Keizerschen* eischten de Stad op; de Koning verzogt 24 uren tijd van beraad; men stond hem niet meer dan agt uren toe: in dien korten tusschentijd vlugtte hij, met zijne Gemalin en eenigen van zijn gevolg, naar *Breslau*; waar na gantsch *Boheemen* hem ontnomen werd.

Van *Breslau* vertrok hij naar *Berlin*, en van daar, in het begin van het Jaar 1621, naar *Holland*, alwaar men hem en zijne Gemalin onderhield, met een gifte van 10,000 guldens 's maands. Na zijne vlugt werd hij, door den Keizer, in den rijksban gedaan.

In het volgende Jaar vertrok de Koning, heimelijk, door *Frankrijk*, naar *Lotharingen*, in het Leger onder den Graaf VAN MANSFELD, en behaalde eenige voordeelen op de *Beijerschen*. In dat zelfde Jaar, liet hij zig overreden, om met den Keizer, over eene verzoening, in onderhandeling te treden, en zijne troepen, die onder den Hertog van *Brunswijk* en den Graaf VAN MANSFELD stonden, af te danken. Doch zo dra was deeze list niet gelukt, en de Koning in den strik gelokt, of de aangevangen onderhandeling te *Brusfel* werd afgebroken, en de *Paltz* op nieuw aangevallen. De Koning, te laat ontwaar wordende, hoe hij bedrogen was, keerde, met een *Fransch* paspoort, over *Sedan*, naar *Holland*. Al wat hij in den *Paltz* nog overig had, ging verlooren; hij zelf werd, op de vergadering te *Regensburg*, vervallen verklaard van de Keurvorstelijke waardigheid; en zijne Landen, in den *Opperpaltz*, aan den Hertog van *Beijeren* gegeven, hoewel veele *Duitsche* Vorsten daar tegen protesteerden. Alomme smeekte hij vergeefs om hulpe. De Koning van *Engeland* werd, door de Staaten der *Nederlanden*, vrugteloos daar toe aangespoord. Deeze onstandvastige Vorst had thans een huwelijk in het hoofd, van zijnen zoon met de Infante van *Spanje*, en wilde het zelve bewerken, voor dat hij zijnen schoonzoon eenigen bijstand bood: en schoon hij naderhand al eenige hulpe zond, zij was niet toe-reikende om de *Keizerschen* te weeren.

In het Jaar 1627 werd, door toedoen van de Hertogen van *Lotharingen* en *Wurtemberg*, te *Colmar* eene vergadering beleid, om de zaak van den Koning bij te leggen; maar de Keizer brak, uit wraak, die onderhandeling af. De Koning van *Zweeden* zou, waarschijnlijk, de eenigste geweest zijn, die poogingen deed om hem te herstellen; maar deeze overleed in het Jaar 1632, en de afgezette Keurvorst en ongelukkige Koning FREDRIK VAN *Boheemen* kort daar na, te
Mentz,

Mentz, den
zijn huwelijk
den HENDRIK
kwen. KARL
overleed in he
reize naar O
Godsdienst, e
slag bij Retel
Jaaren. Zijne
diale te Herv
son, in Frank
DE RAGOSKI,
AUGUSTUS, H.

FREDRIK niet
verdroeven Kon
des Rijks, te
stonden Koning
verkooren. Zo
zijns vaders niet
dus met hem i
wijplaat, alwa
dappere daad va
men van de Spa
naar *Amsterdam*,
De geweene Ko
nen zoon, uit 's
zij van het jaar
ren zij met een
den middag om
werden sidaan
binderd, en dus
de binnen in 't
pauzege sprong

Mentz, den 19 November van dat zelfde Jaar. Hij had in zijn huwelijk verwekt 6 zoonen, waar van de oudste, FREDRIK HENDRIK, zo als wij straks zullen zien, ongelukkig omkwam. KAREL LODEWYK werd daar na Keurvorst; ROBERT overleed in het Jaar 1652; MAURITS in 't Jaar 1654, op eene reize naar *Oostindien*; EDUARD omhelsde den *Roomschen* Godsdienst, en trouwde in *Frankrijk*; PHILIPS bleef in den slag bij *Retel*; en GUSTAAF stierf in den ouderdom van 9 Jaaren. Zijne dogters waren vier in getal: ELISABETH, Abdisse te *Hervort*; LOUISA HOLLANDINA, Abdisse te *Maubisson*, in *Frankrijk*; HENRIETTA MARIA, getrouwd met GEORGE RAGOSKI, Vorst van *Zevenbergen*; SOFIA met ERNESTUS AUGUSTUS, Hertog van *Brunswijk Lunenburg*.

Zie de *Nederlandsche Historieschrijvers*
van zijnen tijd.

FREDRIK HENDRIK, zoon van den Paltzgraave FREDRIK, verdreeven Koning van *Boheemen*. Hij was, door de stenden des Rijks, te *Praag*, in April van het Jaar 1620, tot aanstaanden Koning van *Boheemen*, na den dood zijns vaders, verkooren. Zo aanstonds hebben wij gezien, dat het Rijk zijns vaders niet lang duurde; en dus moest FREDRIK HENDRIK met hem in ballingschap zwerven. *Holland* was de wijkplaats, alwaar hij zig een geruimen tijd onthield. De dappere daad van PIETER PIETERSZOOM HEIN, met het neemen van de *Spaansche* Zilvervloot, lokte veele menschen naar *Amsterdam*, om de schatten en Schepen te beschouwen. De gewezene Koning van *Boheemen* reisde, met deezen zijnen zoon, uit 's *Hage*, mede derwaarts, op den 17 Februarij van het Jaar 1629. Te *Haarlem* gekoomen zijnde, voeren zij met een Veerschip over 't *Y* naar *Amsterdam*. Na den middag om vier uren kwamen zij in de *Hollesloot*, en werden aldaar, door een sterke jagtsueeuw, in 't gezicht verhinderd, en dus van een Vischersschuit overzeild. Allen, die binnen in 't Schip waren, liepen naar boven: de Schippersknegt sprong in de Vischschuit, en dwong den vischer,

Hh 2

naar

naar de Veerschuit te wenden, om de geenen, die in het water lagen, te redden en te bergen.

Na een gang of twee gedaan te hebben, naderde hij het Veerschip, en redde den Koning van *Boheemen*, met nog vier anderen; de overige agt personen, en daar onder FREDRIK HENDRIK en de Schipper, verdronken. 's Prinses lijk werd nog opgevischt, over *Beverwijk* naar den *Haag* gevoerd, en in de Groote Kerk begraven.

Zie WASSENAAR, *Historisch Verhaal*, XVI Deel, pag. 92; COMMELYN, *Leven van HENDRIK*, I Deel, fol. 45.

FREDRICO DE TOLEDO, zoon van den befaamden Hertog van ALVA; zie TOLEDO. (FREDRICO DE)

FREDRIK DE I, agtste Bischof van *Utrecht*, welke waardigheid hij bekwam in het Jaar 836. Hij was van geboorte een *Fries*, in welke Provintie zijne ouders, als van adellijke afkomst, het Slot *Adelen* bewoonden.

'Er zijn 'er die meenen, dat zijne moeder eene dogter geweest is van ADIGILLUS, den tweeden Koning der *Friezen*, en zoon van RADBOUD; dat haar naam was KRONEVELLA; dat zij haaren zoon, in alle christelijke deugden, hebbende opgevoed, hem daar na, onder het opzigt van den H. RIXFRIDUS, Bischof van *Utrecht*, ter leeringe en bestieringe overgaf.

Na den dood van RIXFRIDUS, werd FREDRIK DE I van dien naam, onder de Bischoppen, met algemeene stemmen tot die waardigheid verheeven; als zijnde een vreedzaam en bemind man, en ijverig in den Godsdienst. Keizer LODEWYK DE GODVRUGTIGE beminde hem boven mate, en kwam zelfs met zijne Gemalin te *Utrecht*, om hem tot Bischof te helpen bevorderen: welk ampt en waardigheid, egter, FREDRIK tegen zijnen zin aannam. LODEWYK betoonde na zijne verkiezing, door het aanregten van een groot Gastmaal, zijn genoegen daar over. Ijverig was hij, om de bewooners van het Eiland

land

FREDERIK ALVAREZ VAN TOLEDO.

die in ha
 erde hij bes
 met nog vier
 der FREDRIK
 en lijk werd
 gevoelt, en
 haaf, XVI
 Leven van
 mden Hertog
 welke waar-
 ran geboorte
 van adellijke
 e dogter ge-
 ber Friezen,
 BONEVELLA;
 n, hebbende
 in H. aixpri-
 tieringe over-
 e I van die
 mmen tot die
 m en bemid-
 LODAWITZ
 kwam zelf
 fchop velpen
 ter, maar re-
 : wipje vertie-
 of zijn gezegen
 van het EI-
 land

Tom. I. N° 11.

FREAN TOLEDO,
 V N H E T
 B E M . E T C .

Tom. I. N.º 11.

FREDERIK ALVAREZ VAN TOLEDO.
 VELDTOVERSTE IN HET
 BELEG VAN HAERLEM. ETC.

Ind A
triken
Friedla
sig oo
scheiden
den ble
dwar toe
Bischof
den. G
of 15 A

Friedr
geraad
Kerkhoof
was hij
de; heb
schoppelij
na voor
hun ledij
nd geraad
houd, w
tas, in e
om in k
dus te o
Kaiser L
de asche
van de B
dere ver
den zome
nummer v
De Sch
togen va
„ur hij

land *Walcher*
trekken; doch
Friesland, m
zig ook ijv
scheiden van
den bloede b
dear toe moge
Bischoop, ter
den. Geduldig
of 15 Augustu

FREDRIK DE
genaamd VAN S
Kerkhoofden, e
was hij Proost
den; hebbende
schoppelijken Z
nen voorzaat,
heest ledig: wa
nd geraakte. F
bouwd, werd,
nus, in de Be
om te kwaad
dear toe omkoop
Kalfel *Liendes*
de asche leide.
nan de Bischopp
dere verzwain
den zomer van
jammer van me
De Schrijver
reagen van hem
„ dat hij daar

land *Walcheren* van hunne bloedfchandige huwelijken af te trekken; doch dit gelukte hem niet. Beter slaagde hij, in *Friesland*, met de uitroeiing der *Arianerij*. FREDRIK had zig ook ijverig bemoeid, om gemelden Keizer te doen fcheiden van zijne Gemalin JUDITH, om dat zij hem te na in den bloede bestond. De Keizerin, vreezende dat de Keizer daar toe mogt bewilligen, kocht twee booswigten om, die den Bisfchopl, terwijl hij uit *St. Salvators* Kerk kwam, vermoorden. Geduldig onderging hij die euveldaad, op den 18 Julij of 15 Augustus, van het Jaar 838.

Zie SCHOTANUS; VELDENAAR; *O. H. Kronijk* en anderen; als mede het bekende *Batavia Sacra*.

FREDRIK DE II, onder de Bisfchoppen van *Utrecht*, bijgenaamd VAN SYRIK, was de 43ste in rang dier gemijerde Kerkhoofden, en opvolger van GUIDO VAN AVENNES. Eerst was hij Proost van *St. Pieter*, en zwaar beladen met fchulden; hebbende hij zig daar in geftooken, om tot den Bisfchoppelijken Zetel te geraaken. Door de zuinigheid van zijnen voorzaat, vond hij een rijke kas; doch maakte die wel haast ledig: waar door hij in de minachting van vriend en vijand geraakte. Het Kasteel van *Dillenburg*, door GUIDO gebouwd, werd, onder zijn bestier, door den Heer VAN LIENDEN, in de *Betuwe* afgebrand. Zijne magt te gering zijnde, om dat kwaad te straffen, moest hij den Graaf van *Holland* daar toe omkooopen; die dan ook, door JAN VAN ARKEL, het Kasteel *Lienden* en het Stedeke *Bommel*, in het Jaar 1318, in de asfche leide. Dit gebeurde in 't Jaar na dat FREDRIK DE II aan de Bisfchoppelijke waardigheid gekoomen was. Ter meerdere verzwaring van de elenden van het *Stigt*, braken, in den zomer van het Jaar 1322, de *Rhijndijken* door; tot groot jammer van menfchen en beesten.

De Schrijver en Aantekenaar van en op het *Batavia Sacra*, zeggen van hem: „ dat hij zig te *Rome* had laten wijden, en „ dat hij daar door het Bisdóm, dat te vooren tamelijk rijk

„ was, met zwaare schulden beladen had. Want (volgt al-
 „ daar) de Schrijvers, die toen geleefd hebben, getuigen een-
 „ paarig, dat die tijden zeer bedorven waren, en dat de gier-
 „ righeid en geldzugt haare personaadje en lustig den rol
 „ speelden. En om dat hij zeer verplicht was aan de *Hollan-*
 „ *ders*, heeft hij zig doorgaans bediend van Raadsluïden, die
 „ hem door den Graaf werden gesteld, en doen en laten bij
 „ hem waren, zodanig dat hij niets buiten hem dorst verrig-
 „ ten, uitwijzens een acte van het Jaar 1320, staande in de
 „ *Analecta* van MATTHEUS.”

Verder vind men aangetekend, dat FREDRIK VAN SYRIK, op
 den 20 Julij, van het Jaar 1322, bij *Horst* overleeden is. Zij-
 ne ordonnantien, van een vrij ernstigen en scherpen inhoud,
 vind men in het gemelde *Batavia Sacra*. De grondvesting
 van den *St. Martins*, of *Doms Torens* is gedurende zijne korte
 Regeering geschied, en, naderhand, bij tusschenpoozingen, de
 opbouw voltrokken. Dit blijkt uit eenen langwerpigen vier-
 kanten steen, tegen den Westkant des Torens, waarop men
 leesbaar en op een bekwaamen afstand voor 't bereik van 't
 gezigt, de volgende regels vind:

In 't Jaar MCCCCXX en een

Lei men van mij den eersten steen:

Daar na als men schreef MCCC tweeëntagtig

Doe was ik volmaakt, zo men ziet waarachtig.

CORTGEEN, *Utrechts Chronijkje*; VELDENAAR;
 VOSSIUS, *Jaarboeken*, pag. 328. enz.

FREDRIK DE III, VAN BLANKENHEIM, zoon van den Graave
 van *Blankenheim*, de eenenvijftigste in den rang der *Utrecht-*
sche Bischoppen. Na dat zijn voorzaat, FLORIS VAN WEVE-
 LANKHOVEN, overleeden was, kwamen ALBERT van *Beijeren*,
 Graaf van *Holland*, en Hertog WILLEM van *Gulik* en *Gelder*,
 en Graaf van *Zutphen*, binnen *Utrecht*, terwijl de Capitels
 vergaderd waren; Hertog ALBERT verzogt, dat ROGIER VAN
 BRONHORST, en Hertog WILLEM, dat FREDRIK VAN BLANKEN-
 HEIM,

ERM, toen
 Utrecht mog
 de beide Ve
 persoon voor
 man ijveren;
 De meeste
 FREDRIK; de
 GIER VAN BI
 Keulen. Stra
 de goedkeuri
 wees, in het
 meeste stemm
 boek stond.
 geplaatst.

Van hem w
 digheid dan
 dan dapperheit
 bestierde. Hee
 van het Bisdo
 grooren overla
 egen Heer JA
 Munster, verbr
 VAN RAASVELD
 nen soldaaten r
 Dit oude brie
 de Stad en 't
 de; dat deeze
 wa die geenen
 de, tot de Bis
 de, weder zoud
 ze bekeend war
 dat hij no de b
 panden losen wi
 de die te ontwa
 bijstand van He
 Duurste; He
 VAN VIANEN; I

HEIM, toen Bisfchop van *Straatsburg*, als Bisfchop van *Utrecht* mogt verkooren worden. De Capittelheeren baden de beide Vorften, zig te willen vereenigen, en te gader één perfoon voorftellen; doch vrugtelooſ; elk bleef voor zijnen man ijveren; waar uit groote tweedragt ontſtond.

De meeſte Heeren verkoozen, ter gunſte van den Hertog, FREDRIK; de andere, 27 in getal, verklaarden zig voor ROGER VAN BRONKHORST, toen Theſaurier van de Kerke van *Keulen*. Straks zond ieder partij Gezanten naar *Rome*, om de goedkeuring van den Paus te vraagen. BONIFACIUS DE IX wees, in het Jaar 1393, het Biſdom toe aan FREDRIK, die de meeſte ſtemmen had, en voor een wijs en verſtandig man te boek ſtond. Deeze, te *Utrecht* komende, werd op den Zeret geplaatſt.

Van hem word getuigd, dat hij niet geen minder grootmoedigheid dan beſcheidenheid, met geen minder voorzigtigheid dan dapperheid, zonder eigenbaat, de zaaken van het Biſdom beſtierde. Heer JAN VAN RAASVELD, Ridder en Ingezeeten van het Biſdom *Munſter*, verſtoute zig om die van 't *Sticht* grooten overlaſt en ſchade aan te doen. Dus trok FREDRIK op tegen Heer JAN en zijnen vader, deed een inval in het *Stift Munſter*, verbrandde *Ooſtdorp*, een eigen goed van BITTER VAN RAASVELD, en ſchonk al wat dien Heer toebehoorde zijnen ſoldaaten tot buit, waarop hij naar *Utrecht* te rug trok. Uit oude brieven en charters ontdekte hij, dat *Drenth*, met de Stad en 't Kasteel van *Koeverden*, aan het *Sticht* behoorde; dat deeze Heerlijkheden wel verpand waten geworden aan die geenen, die ze toen bezaten, doch onder voorwaarde, dat de Biſchoppen van *Utrecht* dezelve, ten allen tijde, weder zouden kunnen loſfen met zodanige penningen als ze beleend waren. Hierom deed hij den bezitteren aanzeggen, dat hij tot de betaaling van die penningen gereed was, en de panden loſfen wilde; doch de Kastelein van *Koeverden* weigerde die te ontvangen, en wilde van geen afloſing hooren. Met bijſtand van Heere WILLEM van *Abcoude*, Heer van *Wijk bij Duurſtede*; Heere JOHAN VAN BREDERODE; Heere HENRIK VAN VIANEN; Heere JAN RENESSE en andere, maakte Biſchop

FREDRIK zig hier op gereed, om hem, met magt van wapenen, tot de aflossing te noodzaaken.

Te zamen verscheenen zij, met een talrijk Leger, voot *Koeverden*. Daarentegen verklaarden GYSBERT VAN BRONKHORST, Heer van *Borkulo*, oudste zoon van den Heer VAN BATENBURG, en meer andere vrienden van den Kastelein, Bischof FREDRIK den oorlog, in hoope dat hij, uit vreeze voor de gevolgen, het beleg van *Koeverden* zoude staaken; te meer, om dat zij een groot vertrouwen op den Hertog van *Gelder* stelden. Doch FREDRIK zette het beleg ernstig voort, en noodzaakte de belegerden, zig aan hem over te geeven. Aldus bragt hij *Drenth* en *Koeverden* wederom aan het Stigt van *Utrecht*. Naardien de Kastelein REINOUD te gelijk Landdrost van *Drenth* was, werden de voorwaarden dus bepaald. FREDRIK zou aan hem betaalen, in gereed geld, 12000 gouden schilden, en vijf Jaaren agter een, ieder Jaar, 600 schilden; REINOUD zou, daarenboven, behouden alle de goederen, hem van zijne ouders aangestorven, en niet tot *Koeverden* behorende. Dit verdrag werd geslooten, den 14 Maj van het Jaar 1397.

Bischof JAN VAN ARKEL, de vierde voorzaat van deezen FREDRIK, had nagelaaten een natuurlijken zoon, Ridder JAN VAN ARKEL genaamd. Deeze verzamelde, op zijn Huis *Rijnestein*, een groote menigte Krijgsknegten, van alle oorden bij een gebragt, waar mede hij een grooten stroop deed in het Land van Heer HENDRIK van *Vianen* en *Ameiden*. Deeze verzogt den Bischof om hulpe; die ook spoedig optrok en Heer JAN, in zijn Kasteel, belegerde. Alle de Burgzaten, tot bijna 300 in getal, moesten zig aan den Bischof gevangen geeven. Onder deeze bevonden zig de gemelde GYSBERT VAN BRONKHORST, GOVERT VAN ELDEREN en JAN VAN ARKEL. De Bischof deed het Kasteel *Rijnestein* tot den grond toe afbreeken, eischte groot losgeld van de gevangenen, en deed hun zweeren, nimmer iets wederom tegen het Stigt te zullen onderneemen.

Daar na toonde hij aan die van *Groningen*, dat de Stad van dien naam voorheen mede aan het Stigt en aan *St. Maar:*

Maartens
Hij geen
het zwaard
gen hen o
digen teg
doch maak
handen mo
met hem a
In het Jaar
VAN BEIJER
de Kastele
1417 had
Niet mine
JACOBA VA
den oorlog
NOUD van
DIRK VAN M
MEURS, OT
ser, en He
Zij beleger
ze met se
Utrechtsche
Geldersehe
sel; gester
LENBORG,
Bischof F
op volgde
Holland m
het dat he
gelijker tij
waaren in
vijf gulden
daarenboven
burgers, bel
gerukt.

In het Ja
FREDRIK, in

Maartens Kerk behoord had; en eischte dus dezelve te rug. Hij geen antwoord tot zijn genoegen bekoomende, gordde het zwaard wederom aan, en trok, in het Jaar 1400, tegen hen op. Hier ondervond hij, in 't eerst, zo een magtigen tegenstand, dat hij het beleg moest opbreken, doch maakte het hen vervolgens zo bang, dat ze in zijne handen moesten vallen, en genoodzaakt werden, een verdrag met hem aantegaan, en hem als Bisfchop en Heer erkennen. In het Jaar 1405 bood Bisfchop FREDRIK de hand aan WILLEM VAN BEIJEREN, Graave van *Holland*, in het bemagtigen van de Kasteelen *Gasperen*, *Hagestein* en *Everstein*. In het Jaar 1417 had hij mede deel in het verbrandden van *Ijselstein*. Niet minder was hij werkzaam in de verzoening tusschen JACOBA VAN BEIJEREN en haaren Oom JAN. Terwijl hij met den oorlog in *Holland* onledig was, zeiden hem Hertog RENOUD van *Gelder*, Hertog ADOLF VAN DEN BERGH, Heer DIRK VAN MEURS, Bisfchop van *Keulen*, Graaf FREDRIK VAN MEURS, OTTO, Bisfchop van *Trier*, de Bisfchop van *Munster*, en Heer HUBERT VAN CUILENBORG, de vriendschap op. Zij belegerden *Amersfoort*; doch werden zo wel ontvangen, dat ze met schande moesten aftrekken. Daarentegen vielen de *Utrechtschen* in de *Veluwe*, roofden en brandden alles plat. De *Gelderschen*, die mede niet ledig zaten, stroomden in *Overijsel*; gefterkt door de Heeren VAN ABCOUDE, EGMOND en CUILENBORG, verbrandden zij *Lopik*, *Houten*, *Amerongen*, enz. Bisfchop FREDRIK nam, inmiddels, *Wageningen* in. Kort daar op volgde de vrede, tusschen den Bisfchop aan de eene, en *Holland* met *Gelderland* aan de andere zijde. Aanmerklijk is het dat het *Stigt van Utrecht* zo veele magtige vijanden te gelijker tijd konde wederstaan, onaan gezien de duurte der eetwaaren in het Bisdom zo groot was, dat een mudde Tarwe vijf guldens, (een zeer hooge prijs in dien tijd) kostte; daarenboven woedde de pest zeer hevig: zo dat 'er ruim 1500 burgers, behalven de vrouwen en kinderen, door werden weg gerukt.

In het Jaar 1423, op den 9 October overleed Bisfchop FREDRIK, in een hoogen ouderdom, op zijn Slot te *Vollen*.

Hk 5

hoe,

hoe, na dat hij het Bisdom meer dan 30 Jaaren loffelijk bestierd had. Zijn lijk werd naar *Utrecht* gevoerd, en in de *Domkerk*, aan de zuidzijde van het Choor, onder eene fraaie *Tombe*, begraven.

FREDRIK DE IV van dien naam, en in rang de 56ste Bischof van *Utrecht*, volgde, in het Jaar 1496, op DAVID VAN BOURGONDEN. Hij was een zusters zoon van den Markgraave FREDRIK VAN BADEN. Met eenpaarigheid van stemmen verkooren zijnde, werd hij door den Prins bevestigd. Al in den aanvang zijner Regeeringe moest hij oorlog voeren tegen de *Groote Gaarde*; dat is, tegen den afgedankten hoop Krijgsvolk, die voortijds had gediend onder Hertog ALBERT VAN SAXEN, eerst Gouverneur en daar na Heer en Bederver van *Friesland*. Zij waren meer dan 400 man sterk, en rigtten, om en bij *Deventer*, groote verwoestingen aan. Doch de Bischof, geholpen door de *Gelderschen*, versloeg hun. De Hertog van *Kleef*, terwijl MAXIMILIAAN, onder DAVID VAN BOURGONDEN, *Utrecht* hield belegerd, had aan de Stad een groote somme gelds opgeschooten, welke hij niet te rug kon bekoomen. Dit verbitterde hem zodanig, dat hij de nog overgebleeven *Groote Gaarde*, van nieuws, in het *Stigt* zond, alwaar deeze woefte hoop gruwelijk huis hield. Doch de Bischof wist hen zo wel te onthaalen, dat zij naar *Kleef* toegen, en aldaar wraak namen over het geene hun te *Utrecht* ontmoet was; waarop de vrede tusfchen deeze twistende partijen volgde.

In het Jaar 1503 kwamen de *Gelderschen*, na dat zij *Hilversum* in brand gestookt hadden, naar de *Bild*, dicht bij *Utrecht*. Aldaar lag de Hertog, met bijna 2000 *Gelderschen*, die met sommige burgers een heimelijk verraad gesmeed hadden, om met een deel *Turffcheperen*, opgepropt met volk, de Stad in te vaaren; doch het verraad werd ontdekt, en de schuldigen namen de vlugt. Van deezen FREDRIK VAN BADEN word getuigd, dat hij veel bekwaamer was om de wapenen dan om Godgeleerde boeken te behandelen; dat hij zig in veele zaaken stak, daar hij buiten had kon,

konnen blijv
genoodzaakt
overleed in h

FREDRIK
de laatste Bis
MOND, in h
wegens de v
gevallen, he
houden, ble
dent van hee
kloekmoedig
gemeen giet
Ut zijne na
zijn, in he
Eenige daa
door hem
der vijf Ge
bischofs r
des Lands
lijk.

„ Daeren
„ zekere v
„ haere ee
„ hadden,
„ en andere
„ reet zijn,
„ winnen; e
„ dezelve p
„ worden,
„ zen, dat
„ genade o
„ zonden li

konden blijven: waar door hij groote schulden maakte, en noodzaak werd, veele Heerlijkheden te verpanden. Hij overleed in het Jaar 1516.

Zie *O. H. Kronijk; Geldersche Geschiedenissen en Batavia Sacra.*

FREDRIK SCHENK VAN TAUTENBURG, de 61ste en te gelijk de laatste Bischof van *Utrecht*; werd, na JURIAAN VAN EG-MOND, in het Jaar 1560, verkooren. Doch vermids hij, wegens de verandering, in den Godsdienst des Gewests voorgevallen, het dadeelijk bezit van het Bisdom niet mogt behouden, bleef hij titulair Bischof, en werd daar na President van het Kamergeregt te *Spiers*. Hij was een geleerd en kloekmoedig man, maar, zo als sommigen hem nagaven, ongemeen gierig. De beeldforming viel voor ten zijnen tijde. Uit zijne nagelaatene goederen, in het *Stigt van Utrecht*, zijn, in het Jaar 1583, de Bischofs Proven gefundeert. Eenige daar van werden gegeven aan vrouwspersonen, door hem misbruikt. In het Request van de Gedeputeerden der vijf Godshuizen te *Utrecht*, tot het sterfhuis des Aardsbischofs FREDRIK DEN V van die naam, den H. H. Staaten des Lands van *Utrecht* aangeboden, zeggen zij uitdrukkelijk.

„ Daarenboven alzo zijne genade Bischof FREDRIK, bij
 „ zekere vrouwspersonen, kinderen verwekt had, die, van
 „ haere eere ontzet, daar voor nooit eenige reparatie gehad
 „ hadden, en dat eenige van die in groote krankte leggen,
 „ en andere met arbeiden, andere ook grootelijks gedebili-
 „ reert zijn, dat het haar niet mooglijk is, langer de kost te
 „ winnen; ende dat in confideratie van 't gunt voorz. is,
 „ dezelve personen behoorlijke alimentatie verstrekt moest
 „ worden, principalijk mede, alzo het een schande zou we-
 „ zen, dat de voorz. personen, die bij het leven van zijne
 „ genade onderhoud gedaan is, na zijn afslijvigheid gebrek
 „ zouden lijden: zo hebben de voorz. supplianten, met
 „ de

„ de voorz. vrouwspooroen geaccordeerd en dezelve toe-
 „ gestaan 2088 guldens, om dezelve aan lijffrenten te leg-
 „ gen; enz.”

In de lijst der gedachte Proven, door de Heeren Staaten geapprobeerd, staat deeze post „ Sondags aan eene schamele
 „ oude vrouwe, die zijne genade van haare eere beroofd
 „ had. 7 stuivers en 8 penningen.” En in de rekening van
 ANTONS WESTENHORN uit den *Engh*, en JAN GERRITZ van
Reumpst, als Dispenseurs deezer Proven. „ IDA CLAAS, die
 „ zijn Ed. vriendschap gedaan had, alle Zondagen 7 stuivers
 „ 8 penningen.” Men vind op die lijst nog meer dergelijke
 posten. Deeze IDA CLAAS in het Jaar 1588 gestorven zijnde,
 verzogten der arme noodhulp binnen *Utrecht*, „ dat haare
 „ Prove 7 stuivers 8 penningen 's weeks, als te veel voor één
 „ persoon, mogt gebragt worden op drie persoonen.” Dan
 dit, werd door de Staaten afgeslaagen, zij wilden dat het zou
 blijven aan één vrouwspooroen, en begunstigten daar mede
 zekere ANNA JANS, in de *Ambachtstraat*.

Die van *Utrecht*, geen geld meer hebbende, om de moed-
 willige soldaaten, die in en om de Stad lagen, te betaalen,
 en vreezende voor plonderinge, daar zig al voorbeelden van
 opdeeden, zonden de Staaten eenige Geestelijken en Edelen,
 uit den Provintiaalen Raad, aan FREDRIK, als wel wetende
 dat hij gelds genoeg onder zig had, om hem te verzoeken,
 dat hij, tot voorkooming van 's Lands bederf, de Staaten ge-
 liefde bij te staan met een leening van 40,000 of 50,000 gul-
 dens, waar voor zij hem goede brieven van verzekering wil-
 den geeven. Op den 14 November van het Jaar 1576, kwa-
 men de Gelastigten bij hem.

Onder dezelve was, van wegen de Geestelijkheid, ANSO-
 NIUS VAN GALAMA, Proost van *Noordhuizen*, en Kanunnik
 ten *Dom*. Met alle heuschheid droegen zij hem den nood der
 Staaten voor; maar het was eenen doove gepredikt: hij zeide,
 hun niet te kunnen helpen. Zij bragten hem onder 't oog,
 dat hij, in de plondering niet meer verschoond zou worden,
 dan anderen; doch dit was insgelijks vrugteloos. Hierop ver-
 klaarden zij, indien hij niet goedwillig de Staaten bijstond,
 met geweld de gevraagde somme van hem te zullen leenen.
 Vreemd

Vreemd
 wazich
 nevens vo
 Koning v
 deeden de
 openen,
 LAMSWER
 me, die a
 vers en 8
 beletten,
 zijnen Kap
 schen. D
 de volger
 „ leening
 „ deezen
 „ digheld
 „ der Staa
 „ me, wa
 „ penning
 „ Staaten
 weg gedra
 met den dr
 niet aanger
 ten van die
 te redder.
 leenden zij
 waardig, 'e
 bedienen.
 Bischof
 roomen van
 vrede eenige
 Die een
 geene van
 van het B
 FREDRI
 na de ver
 den overv

Vreemd klonk hem dit in de ooren. Hij dreigde in toorn, en waarschuwde hen, zij moesten toezien wat zij deden; 'er nevens voegende over dit geweld aan den Prins en aan den Koning van *Spanje* te zullen klaagen. Dit niettegenstaande, deden de Heeren Gedeputeerden, door een Smid, een koffer openen, daar zij al het geld uitnamen; doende het, door VAN LAMSWEERDEN, Secretaris der Staaten. opschrijven. De somme, die zij 'er in vonden, bedroeg 41879 guldens, 18 stuivers en 8 penningen. FREDRIK, ziende het niet te kunnen beletten, liet hem begaan, en gebod, onder het geldtellen, zijnen Kapellaanen, *de Heeren met een sloop wijn te verfrischen*. De somme opgemaakt zijnde, gaven zij hem daar van de volgende Acte: „ Dat zij, tot betaaling van der soldaaten „ leeninge en andere noodzaaklijkheden, waar in zij, door „ deezen gevaarlijken tijd, gebragt waren, van zijn Eerwaar- „ digheid geligt hadden, en LOEF VAN DER HAAR, Kameraar „ der Staaten, hadden doen mede neemen de gedachte som- „ me, waar van de reute zoude gegeven worden tot den „ penning zestien, en zo haast weder opgebracht als het den „ Staaten mooglijk zijn zoude. Terwijl het geld in zakken weg gedraagen werd, zou hij gezegd hebben: *Daar gaan zij met den drek heenen; maar den gouden berg hebben zij nog niet aangeraakt*. Met vrugt, nogthans, bedienden zig de Staaten van dien drek, om zig uit de tegenwoordige zwaarigheid te redden. Doch de nood zig op nieuws doende gevoelen, leenden zij thans van hem zijn zilverwerk, 20,000 guldens waardig, 't welk zij verpanden om zig van de penningen te bedienen.

Bischof SCHENK was afkomstig uit het Geslachte der Baronnen van TAUTENBERG. Hij overleed in het Jaar 1580, latende eenige Schriften na.

Die een omstandiger berigt wegens hem begeert, leeze het geene van hem gezegd word, in het begin van het Derde Deel van het *Batavia Sacra*.

FREDRIK HENDRIK, een Schans, aangelegd in het 1637, na de verovering van 's *Hertogenbosch*, en dus ter eere van den overwinnaar genaamd. Zij legt bij den ingang der haven,

aan 't Noordwesteinde der Stad. Zij diende zo wel ter versterking van de Stad, als ter beteugeling van de burgers, op welke men zig nog niet genoeg verlaten kon. Ook draagt zij den naam van de *Bril*, of *Paapen Brill*. Een andere Schans van dien naam ligt aan den Westelijken oever van *Lillo*, nabij *Zandvlied*, zijnde een vierhoek; welker kleine bezetting, die door een Plaats-Majoor plagt gekommandeerd te worden, mede aan *Lillo* onderworpen is. Deeze en de Kruisfchans werden, in 't Jaar 1747, door de *Franschen* bemagtigd.

FREDEWALDA. Aldus vind men dien naam gespeld, in 't Perkamentenboek van *Utrecht*; de Prelaten van *Werum* waren gewoon te schrijven *Frodowalda* en *Froda Silva*. Dit *Fredewalda* is een Landstreek van negen Kerken, leggende op een zandigen grond, zo als *EMO* zegt. Het is een gedeelte van het *Westerkwartier*, 't welk een derde gedeelte uitmaakt, van de *Groninger Ommelanden*; hebbende tot grenspaalen, in het Oosten, een Riviertje, het welk heden boven aan het *Peijersdiep*, beneden het *Aduarderdiep* genaamd werd; in het Westen grenst het aan het bovenste gedeelte van de *Lauwers*; in het Noorden aan *Langerwald*; ten Zuiden word het, door de *Kleilanden*, van *Drenth* afgescheiden.

Men noemt dit soort van driftigen grond, in de Landtaal, *Veen*, waar op, na langen tijd bloot geleege te hebben, gras wast; als ook struiken en heesters, die nu en dan zinken en verrotten, terwijl 'er telkens nieuwe aanwasfen, waar van het zelve een geduurig verborgen voedzel heeft, zeer veel gelijkende naar verrot hout, het water, dat 'er op staan blijft, als een spons inzuigende. Na dat het water, door gemaakte waterleidingen, afgetapt is, worden 'er, met de spade, vierkante of langwerpige brokken afgestooken, die door de zon en wind hard gedroogd zijnde, het brandhout in deugd niets toegeeven, en den naam van *torven* of *turven* draagen, gemaakt van een broekachtigen grond, in tegenoverstelling van die op een moerasfigen grond gestooken werden.

ALTING, *Not. Germ. Inf.* p. 11, fol. 59.

FRE-

FRAN-
sche heest-
(Frisch) g
Barbaarsch
worden,
Fresen/es,
Insgelijck
noemd. 't
zij, die tu
of dubbele
veranderde
schen hebb
honden.
schie Fran-
lijk uit vee
te *Batavie*
vervoegd he
hadden opge
brooken bij
ve zig uittr
derland, hot
(*Francia*) g
noemd is, na
men hadden
deelte uitma
Keizerrijk o
leen den na
vehe *Frank*
minische Ge
de Reiskaar
haalt, ten K
zen, ovet de
zelve nader
ders, die a
lig, om da
Inboordinge
welke zij c
want, in ee

FRESIA, FRÉSIONES. De volken, die ten tijde als de *Room-*sche heerschappij, in deeze Gewesten, plaats had, *Friezen* (*Fristi*) genoemd wierden, hebben naderhand van hen, die Barbaarsch *Latijn* schreeven, *Fresones* begünnen genaamd te worden, ook wel *Phresones*, *Phresti*, *Frigiones* *Fresonia*, *Fresiensis*, en met nog meer andere wanfschikkelijkere namen.

Ingelijks heeft men hun Land, verkeerdelijk, *Fresia* genoemd. 't Kan zijn, dat de uitspraak der *Friezen*, waar door zij, die tusfchen het *Flie* en de *Lauwers* woonden, de lange of dubbelde E als een I plagten uittespreeken, tot deeze veranderde benaaming aanleiding heeft gegeven. De *Engelfchen* hebben dit van hun overgenoomen en tot heden toe behouden. Maar na dat de Landbevolkers, uit het *Overrhijnsche Frankenland* (*Francia*) getrokken zijnde (bij wien, gelijk uit veele bewijzen blijkt, zig niet lang daar na een gedeelte *Bataviers* en *Taxanders*, onder een eendragtig verbond, vervoegd hebben) een atzonderlijk Gemeenebest op zig zelven hadden opgerigt, is de naam van *Fresionen* (*Friezen*) doorgebrooken bij alle de volken, die tusfchen de *Schelde* en de *Elve* zig uitstrekten tot aan de Noordzee: zo dat hun oud *Vaderland*, het welk een tijd lang, den naam van *Frankenland* (*Francia*) gedraagen had, naderhand *Friesland* (*Fresia*) genoemd is, na dat zij de *Saxen* in hunnen Staat mede aangenomen hadden; van welke de *Chauken* wel eer het grootfte gedeelte uitmaakten, en wel aleer deeze Landbevolkers van het *Keizerrijk* ontlagen, en in vriefheid gesteld waren, die nu alleen den naam van *Franken* behouden hebben. Dat nu de eerste *Franken*, *Overrhijnsche* volken waren, is uit de *Romeinsche* Gedenkschriften genoeg bekend, en voornamelijk uit de Reiskaart van PRUTINGER, en uit VOPISCUS, daar hij verhaalt, dat Keizer PROBUS de *Franken*, uit hunne woonplaatzen, over den *Rhijn* en de *Elve*, verdreeven heeft; dat de zelve naderhand vermeerderd zijn door de *Bataviers* en *Taxanders*, die zig bij hen gevoegd hebben, waarfchijnlijk vrijwillig, om dat zij mede gerekend worden onder de *Frankische* Inboorlingen, en niet als Landbevolkers, afgezonden volken, welke zij overheerd hadden. TIDONIUS, Bisfchop van *Clermont*, in een zeker vers aan CONSENTIUS, geeft hier van geen

duj:

duister bewijs; stellende het uiterste der *Franken* naar het Westen, tusfchen de *Schelde* en de *Waal*: aan het Oosten, tusfchen de *Wezer* en de *Elve*; het binnenste tusfchen de *Waal* en de *Wezer*. Na dat nu de *Saxen* zig onder hen hadden neer gezet, zijn de volken deezer Landftreeken, onverschillig, nu eens *Friezen* (*Frestones*), dan wederom *Saxen* (*Saxones*) genaamd: gelijk zulks genoegzaam blijkbaar is, uit het overtrekken dier Natien naar *Britannie*, onder hunne Veldheeren ENGESTUS EN HORSA, 't geen de beroemde CAMDEN gist gefchied te zijn in het Jaar na CHRISTUS geboorte 428, als TAURUS en FELIX Burgemeesters waren; fchoon BEDA dit stelt onder de Regeering van Keizer MARCIANUS. De grenzen dier Landftreeken heeft MELIS STOKE, in zijn *Rijnchronijk*, zeer juist bepaald, in DIRK DEN II.

Het is niet naauwkeurig te bepaalen, tot wat tijd toe de *Friezen* zig binnen de grenzen gehouden hebben. Intusfchen is het zeker, dat de naam der *Friezen*, zig eenigen tijd over de *Schelde*, tot in het Land der *Morinen*, dat is, *Vlaanderen*, heeft uitgestrekt; gelijk zulks blijkt uit AUDOENUS, een Schrijver van de zevende eeuw, die de *Friezen* tegen over *Antwerpen* plaatst: en ook uit eene oude aantekening, waar in *Oostende* een Steedje van *Friesland* genaamd werd. Behalven dit is het blijkbaar, dat het strand, langs de *Vlaamfche* kusten, ook onder den naam van het *Saxifche* strand begrepen word. Dan dit is ontstaan uit de heerschezugt der Vorsten, die tot hun bederf geweest is, en die men tellen moet onder de oorzaaken, dat die heerschappij der *Friezen* aan den Westkant der *Franken* verminderd is; aan welke kusten men geloof, volgens 't verhaal van AUDOENUS, dat KAREL DE GROOTE een derde gedeelte van de binnenfte overwonnen *Saxen* naderhand heeft overgebaagt. Niet minder zeker is het, dat de grenzen ook Oostwaarts zijn uitgebreid; doch niet door de wapenen, maar vermids, uit *Friesland*, volk derwaarts, gezonden werd, om zig neer te zetten in de ledige woonplaatzen der *Angel-Saxen*, die wel eer hunne makkers geweest waren, in den togt naar *Britannie*, en, gelijk men mag onderstellen, eindelijk allen derwaarts zijn overgegaan. Immers bij den *Eiderfroom* (*Egidora*) is de

namt

naam van
 nu de o
 en te vree
 die ook v
 hard behan
 nog in we
 gehaald, d
 rechtsgebied
 in eene vo
 fund grijpe
 de Sinfala
 valt; zo
 grensfcheid
 derfcheid tu
 vestigd te
 Chausfen on
 in twee hoof
 Overfifche,
 werd, en doo
 verder gelege
 de weten der
 en Occident
 de woonden;
 Fieri en Sea
 die geenen,
 er, die dan
 Lauke, te
 de Loveke,
 Maar na
 land, waer
 regioanen
 begijnen te
 was. In d
 van hun H
 rppellen zu
 den, het w
 onder de St
 oelcheiding
 XVI. DER

naam van *Strant-Friezen* nog ten huidige dagen overig. KAROL DE GROOTE, de *Friesche* Koningen verdelgd hebbende, en te vrede zijnde met eenige gehoorzaamheid, hoe klein die ook ware, heeft den *Friezen*, die door zijnen vader hard behandeld waren, door een openbaar Raadsbesluit, dat nog in wezen is, en van AMOINIUS niet onduister word aangehaald, de vrijheid weder gegeven. Ook heeft hij hun rechtsgebied bepaald, waarin de aloude gewoonten des volks, in eene voegzaame orde gebragt zijnde, als wetten zouden stand grijpen. Tot landpaalen stelde hij, naar het Westen, de *Sinefala* of *Schelde*, die door de *Suine* in de *Noordzee* valt; zo als uit MELIS STOTE te zien is. De Oostlijke grenscheiding was de *Vuisura* of *Wefer*; zo dat hij het onderscheid tusschen de *Saxen* en *Friezen* op nieuw schijnt bevestigd te hebben, met de verdeeling van het Land der *Chauken* onder hun beiden. *Friesland* werd toen gescheiden in twee hoofddeelen; *West-Friesland*, en het *Cisfl*, of het *Overfriesche*, zo als het in de oude *Friesche* wetten genaamd werd, en door den Eerw. BEDA het naast gelegene *West*-, en het verder gelegen *Oost-Friesland* genaamd word. In deeze oude wetten der *Friezen* nu worden de *West-Friezen*, *Fresiones Occidentales* genaamd, die tusschen het *Flie* en de *Schelde* woonden; dat is, tusschen die twee gaten, die PLINIUS *Flevi* en *Scaldi* noemt. Bij gevolge zijn *Oost-Friezen* alle die geen, die zig van 't *Flie* uittrekken tot aan de *Wezer*, die dan wederom verdeeld worden door de *Laubach* of *Laubeke*, ten tijde van MELIS STOTE, bekend bij den naam de *Laveke*, en nu de naam van de *Lauwers* draagende.

Maar na dat 'er hooge Vierschaaren, door geheel *Friesland*, waren aangesteld, op welke men zig van de lagere regtbanken kon beroepen, heeft zig allengskens eene magt begijnen te verheffen, die voor de vrijheid zwaar en nadeelig was. In den aanvang zonden de Keizers, uit hun gevolg en van hun Hof, buitengewoone regters, dewijl de menigte der appellen zulks vereischten, om het hoogste Gerecht te houden, het welk nog heden bij die van *Silowaard*, liggende onder de Stad *Groningen*, *Hoveding* genaamd word, in onderscheiding van *Springding*, of het voorafgegaane volksge-

ding. En dit is zeer nadrukkelijk, dewijl men te pleiten had voor een Hoveling, in de Landstaale *Hovetman* geheeten, (’t welk nu nog de naam is der Opperrechters, tusschen de *Eem* en *Lauwers*), die elders Graaf genaamd word; om het uitgraaven of doorzoeken van geheime zaaken; en in ’t Latijn *Comes*, (dat is *Medgezel*) om dat hij van ’t gezelschap of gevolg des Keizers was. Om deeze reden heeft men het Rechtsgebied, zo verre het voor ieder bepaald was, in ’t *Duitsch* een Graaffschap, en in ’t Latijn *Comitatus* genaamd. Maar lang daar na begon men, aan zulke Graaven, in het naast geleegen *Friesland*, eene magt *ad vitam*, of voor al hun leeven, op te draagen; welke magt op hunne Erfgenaamen overging, met aanzienlijke goederen, die zij, als *vasfallen* of *leenmannen* des Keizers, bezaten. Wanneer zij nu verscheidene Landen verkreegen hadden, matigden zij zig het regt van Vorst of Landsheer aan, waar door de vrijheid der anders onafhankelijke *Friezen* niet weinig gesnuikt werd. Op deeze wijze nu is van de *Friezen* afgescheurd dat gedeelte van het naast gelegene *Friesland* (*Citerior*) ’t welke ligt tusschen de *Schelde* en de Beek *Kinheim*, na bij *Alkmaar*. Inmiddels hebben de overigen hunne aloude vrijheid, hoewel meenigmaal belaagd, aangevallen en verkort door de *Noormannen*, Bischoppen, de Vorsten van *Lotharingen*, van *Saxen*, de Graaven van *Holland* en anderen, niet zonder veele bloedstorting, zo van hun zelven, als van hunne vijanden, mannelijk verdedigd; ten minsten zo lang de heldhaftige dapperheid van het *Duitsche Keizerrijk*, onder de *Zwabische* oppermagt, heeft stand gehouden en de meesten nog veel langer.

Hier uit is ontstond eene nieuwe verdeeling tusschen *Nieuw* en *Erslijk Friesland*; waar van het eerste, door de twee gebroeders, *LUDOVICUS GERMANICUS* en *CAROLUS CALVUS*, volgens het getuigenis van *AUSONIUS*, wederom in drie stukken verdeeld zijnde, na de derde eeuw, den naam van *Friesland* met dien van *Holland* en *Zeeland* verwisseld heeft. Het tweede heeft den ouden naam behouden, en is naderhand onderscheiden in zeven Landschappen, door even zo veele haven en stroomen van elkander verdeeld; die men, in ’t al-

ge

gemeen,
den aan
VII Hoff
Friesland
KAREL DI
geworden.
Kinheim
Oostelijke
heid, en o
Friesland,
schen het
welk voor
dendaags
in drie K
de Lauwer
Groningen,
co noemt
rondom de
Omlanden v
naar het ber
ge. Deeze
VII vereenig
Duitsche R
al bogt van
ge genaamd
in de drie
wezen, nev
overheercher
sche hiltocr
Friesland the
leggende ovr
eenen Vouw
tusschen de
word gena
gegan is,
schen de W
re en den
Grand-Frie

gemeen, de VII *Zeelanden*, als of men zeide de zeven Landen aan Zee gelegen, genoemd heeft. EMO noemt ze de VII Hofsteden, aan Zee gelegen: ook de Zeeplaatzen van *Friesland*; zo dat de verdeeling in *Friezen* en *Saxen*, die KAREL DE GROOTE gemaakt had, niet langer is opgevolgd geworden. Het eerste *Zeeland* strekte zig uit, van den stroom *Kinhem* of het gat bij *Petten*, tot aan het *Flie*, zijnde het Oostelijke gat van den *Rhijn*; het welk, naar zijne gelegenheid, en om dat het een gedeelte is van het oude Westelijke *Friesland*, nog heden dien naam draagt. Het tweede is tusschen het *Flie* en de *Lauwer* of *Marnamaansche* haven; 't welk voorheen, van de *Hollanders*, *Oost-Friesland*, en hedendaags bepaaldelijk *Friesland* genaamd word, en verdeeld is in drie Kwartieren of Graafschappen. Het derde is tusschen de *Lauwer* en de *Eems*, 't welk gemeenlijk, naar de Stad *Groningen*, alleen *Groningerland* genaamd word; doch MENDO noemt het, in tegenoverstelling van de Landen, die rondom de Stad leggen, *Circaria*, in de oude Landtaal, de *Omlanden* van *Groningen*. ABRAHAM BREMENSIS noemt ze, naar het beroemdste deel, het grootste Graafschap van *Fivelgoe*. Deeze drie eerste deelen behooren hedendaags onder de VII vereenigde *Nederlanden*: de overige staan onder het *Duitsche* Rijk. Het vierde, tusschen de *Eems* en de haven of bogt van de *Jade*, dat wel *Eemsterland*, *Amisiana Emsgoe* genaamd wierd, heeft nu den naam van *Oostfriesland*. In de drie eerste deelen nu is de naam der *Friezen* nog in weezon, nevens hunne oude vrijheid; mids ontslagen van het overheerschend gezag des Stadhouder, en dat van dwinglandische Aristocraten; mids men wel in 't oog houde dat *West-Friesland* thans onder *Holland* behoort, en de Oosterlijk leggende over den *Eems*, tot nadeel van hunne vrijheid, eenen Vorst hebben aangenoomen. Het vijfde *Zeeland*, legt tusschen de *Jade* en de *Wezer*, dat het *Overjadaansche* word genaamd, wiens vrijheid, zedert dien tijd, ten gronde gegaan is, gelijk ook die van de volgende. Het zesde, tusschen de *Wezer* en de *Elve*. Het zevende, tusschen de *Elve* en den *Eider*, en een weinig verder, daar de naam van *Strand-Friezen* nog in gebruik is. De verdeeling, die men

vind in de gemeene *Friesche* taal, is veel jonger dan de tijden, die wij thaus beschouwen, en komt dus nader te pas.

Ten aanzien van den Godsdienst, is 'er nog een andere verdeeling ontstaan, volgens het verhaal van EMO en BEKA, waar door *Friesland* verdeeld is, in 't *Utrechtsche* en *Munstersche*: want die tusschen de *Lauwer* en de *Jade*, langs het strand der Zee en de oevers der Zee woonden, werden *Friezen* (*Fresiones*) van het *Stift Munster* genaamd; doch die ten aanzien van deeze Westwaard en Zuidwaard lagen, *Friezen van het Stigt van Utrecht*; die Oostwaards aanwoonden, behoorden tot het *Bisdóm Breemen*, doch wierden toen niet meer onder de *Friezen* gerekend. In deeze VII Eilanden ziet men *Friesland*, van de *Schelde* tot aan den *Eder* toe, en in de Kaart van den Heer ALTING, met het opschrift *Fresia Univerfa* afgetekend.

ALTING, *Not. Germ. Inf.* p. II. fol. 59.
Historia Eccl. Lib. 1, cap. 5. MELIS
STOKE, in de *Inleiding*. MEIJER, *Annual. de France, ad an 804 't Leven van Ludgerus. Vita Willebrandi.*

FRESIN, (KAREL, *Heer van Gaveren*) was, in het Jaar 1577, met en beneffens den Hertog VAN AARSCHOT, gemagtigd en naar *Antwerpen* gezonden, om den Aartshertog MATTHIAS, tegen den zin van anderen, de punten voor te leggen, waarop hij tot algemeene Landvoogd zou worden aangenoemen, en die daarop, kort daar na, den eed te *Brusfel* deed. FRESIN vertrok, nevens anderen, in het volgende Jaar, naar *St. Guilain*, om met de Afgevaardigden van ANJOU te handelen; dan men sprak aldaar weinig van voorwaarden. Alleenlijk werd 'er met algemeene woorden gezegd, dat de Hertog in de *Nederlanden* koomende, met genegenheid ontvangen zoude worden. De Heer VAN GAVEREN die altoos sterk de partij van den Hertog VAN AARSCHOT had aangekleefd, deelde ook, in het Jaar 1579, in zijn ongeval, toen de Geestelijkheid, te *Antwerpen*, door de burgers ter Stad was uitgeleid.

leid Men o
werpen woo
neguwen be
Koning bin
Hij werd ta
voerd, sira
aldaar zu,
gen in de g
grootte belo
ze, door hen
meester van
drag het Ka
Zeker zal
schoon men

FRIES, een
Warderadel,
weede combi
tur van daar
Zuidostelijk g
van Beslinga;
Junkheer ANDR
tipe huisvrou
de van van
van *Warderade*
land. De Hu
was jesus
ker ANONIA
huis; welke

FRIES, (DI

leid Men ontdekte, bij die gelegenheid, dat FRESIN te *Antwerpen* woonde; dat hij aldaar met eenige Edelen uit *Henegouwen* heimelijk verstand gehouden, en beloofd had, den Koning binnen *Antwerpen* heimelijk dienst te zullen doen. Hij werd terfond gevat, en naar het Slot van *Breda* gevoerd, alwaar hij twee Jaaren gevangen bleef. Terwijl hij aldaar zat, had hij, in het Jaar 1581, zig weeten in te tringen in de gunst der soldaaten, en eenigen, op hoop van groote beloften, te verleiden ten voordeele van *PARMA*. Deeze, door hem hier van verwiitigd, maakte zig bij verrasping meester van *Breda*; raadende FRESIN den soldaaten, bij verdrag het Kasteel mede overtegeeven: zo als ook geschiedde. Zeker zal hij rijkelijk daar voor beloond zijn geworden, schoon men niets daar van vind aangetekend.

Zie *Vaderl. Historie*, VII Deel, bl. 181,
199, 288, 319.

FRIENS, een der agt Dorpen van de *Friesche* Grietenij *Ilaarderadeel*, in het Kwartier van *Oostergoo*, zijnde een tweede combinatie van *Ilaard* of *Ijdaard*, liggende 3 quart uur van daar ten Zuiden: het heeft 13 stemmen. In het Zuidoostelijk gedeelte van dit Dorp, legt de Adellijke Staate van *Beslinga*; welke Staate, in het Jaar 1620, door wijlen Jonkheer ANDRIES VAN SYTZAMA en JOANNA VAN AEBNSMA, zijne huisvrouw, geheel herbouwd is. Deeze ANDRIES was de zoon van DOUWE VAN SYTZAMA, in leven Grietman van *Ilaarderadeel*, en Medegedeputeerde Staat van *Friesland*. De Huisvrouw van deezen DOUWE VAN SYTZAMA, was JETSKÉ BESLINGA, eenige dogter en erfgenaame van Jonker ANDRIES VAN BESLINGA, en Juffer SYOUCK VAN JELGERAHUIS; welke JETSKÉ de laatste van haar Geslacht was.

WINSEMIUS en BACHIENE.

FRIES, (DIRK DE) was, gedurende het Jaar 1572,
li 3 Oud

Oud-Burgemeester te *Haarlem*; en liet zig, nevens Jonkheer CHRISTOFFEL VAN SCHAGEN, en den Pensionaris dier Stad ADRIAAN VAN ASSENDELFT, gebruiken, om wegens de overgave van *Haarlem*, te *Amsteldam*, met DON FREDRIK DE TOLDO in onderhandeling te treden, en vier of vijf dagen uitsstel te verzoeken. Doch RIPPERDA hier van kennis gekreegen hebbende, deed 'er de weet van aan de burgers, die met hem samen spanden om dit te verhinderen. ASSENDELFT en SCHAGEN te *Haarlem* te rug gekeerd, werden terstond gevangen, en naar *Delft* gezonden, alwaar de Prins ASSENDELFT deed onthoofden; SCHAGEN siterf in de gevangenis.

DE FRIES was in *Amsteldam* gebleeven, en schreef van daar nog een brief naar *Haarlem*, om de Regeering te beweegen, tot het verzoeken van genade en het uitdrijven der bezetting. Maar de bringer van zijnen brief werd met de koorde geftraft.

Zie *Vaderlandsche Historie*, VI Deel, bl. 411 en 412.

FRIESEN, FRIEZEN, of VRIESEN, met dien naam al ten tyde van den *Romeinschen* Historiefchryver CORN. TACITUS, kort na CHRISTUS geboorte, bekend geweest, die ook al lang voor TACITUS aldaar gewoond hadden. Dat zy een Volk zyn afkomstig van de oude *Duitschen*, blykt genoeg uit hunne zeden en taal. Hunnen oorsprong van de *Indiaanen*, of *Perfyaanen*, te willen ontleenen, is buiten 't spoor der verstandigen te loopen. Wanneer, en van wien *Friesland* allereerst aan den zeekant bewoond is geworden, is niet wel uit te vinden. Ondertusschen is dit gewis, dat zy al lang voor TACITUS, zo als gezegd is, daar gewoond hebben. SUFRIDUS PETRI stelt, als zou hun oorsprong zyn uit SEM, Zoon van NOACH. De eerste stamvader der *Duitsche* Natie TUISO, of TUISCON, zou uit het geslacht van MAGOG, Zoon van JAPHET, enz. zyn gesproten; liet na, of zou nagelaaten hebben, eenen Zoon MANUS, en die weêr drie Zoonen, stichters der *Duitsche* Natien, INGAEVO, ISTAEVO, en HERMION: HERMION, Vader der volken in 't midden van *Duitschland*; INGAEVO, der Volken

ken, die
den; ista
en verder
ze uit Sc
dat op na
veellicht o
FRISO gewe
de tyd van
gende dan
by gevolge
tus in zyue
de gezange
den. Ten
hebben de
van Keizer
en naar den
loop van den
eene Sterkte
zen eene sch
der Saxon
der de Friez
voor het jaar
pen is geweest
naar Frankrij
den zeekant
ven. MELIS

Daar uit wor
Volk was,
SAXO stamde
zoude zyn
dertusschen
oude ryden
licht by L
nitiffmann
Frieslandt.

ken, die 't geweest van de *Eems* af tot de *Noordzee* bewoonden; ISTAEVO, der Natiën die haar verblyf aan den *Rhijnstroom* en verder namen, daar onder de *Friezen* mede gerekent. Dat ze uit *Scandinavia*, of *Scadia*, mogten gesproten zyd; zie daar op na het geene alreeds gezegt is op *FRESIA*. Het zou veellicht ook kunnen zyn, dat deeze ISTAEVO een nazaat van *FRISO* geweest ware; naar wien de *Friesen* dien naam voeren: de tyd wanneer ze dien gekregen hebben, is onzeker. Belangende dan *TUISTO*, stamvader van de geheele *Duitsche* Natie, by gevolge ook der *Frisi* of *Friesen*, daar van getuigt *TACITUS* in zynen tyd (kort na *CHRISTUS* geboorte) dat ze met oude gezangen hem, als eenen God uit de aarde gesproten, eerden. Ten tyde van *JULIUS CAESAR* (voor *CHRISTUS* geboorte) hebben de *Friezen* dit landt al bewoond. *DRUSUS*, stiefzoon van Keizer *AUGUSTUS*, liet van den *Rhijn* af tot in den *Tysel*, en naar den *Frieschen* kant eene grift graaven, om den sterken loop van den *Rhijn* wat te dwingen; hy bouwde daar met een eene Sterkte aan den mond van 't *Flie*: ook wierd den *Friezen* eene schattinge opgelegd. Vermits de *Friezen* nabuuren der *Saxen* waren, zyn zy onder de *Saxen*, en de *Saxen* onder de *Friezen* vermengd geworden, zoo dat *Frieslandt*, al voor het jaar 300, na *CHRISTUS* geboorte, onder *Saxen* begrepen is geweest. Toen de *Cauchi*, tusfchen de *Eems* en *Weser*, naar *Vrankrijk* getrokken waren, hebben de eigentlyke *Friesen* den zeekant ingenomen, de *Saxische* de landstreek naar boven. *MELIS STORÉ* zegt in zyne *Rymkronyk*;

Die Neder-Saffen heten nu Vriesen.

Daar uit wórdt besloten, dat de *Saxen* en *Friezen*, eenerlei Volk waren, en van de zelfde afkomst: zy voegen 'er by, dat *SAXO* stamvader der *Saxen*, een Broeder van *FRISO* geweest zoude zyn, maar zonder bewys; zie *FRISO*. Men merke ondertusfchen aan, dat de naam van *Friezen* zich veel verder in oude tyden uitgestrekt heeft dan hedendaags. *Rbijnshurg*, dicht by *Leiden*, voert noch in 't Latyn den naam van *Munitissimum Frisia Castellum*; het allersterkste Kasteel van *Frieslandt*. *Vlaardingen* zelfs word *Oppidum Frisia*, eene

Vriefche Stadt geheten; zoo dat *Frieslandt*, *Hollandt* mede begreep, en *Hollandt* met dien naam (in 't jaar 860 nog niet bekend) een gedeelte van *Frieslandt* was. Zulks getuigt ook MELIS STOKK in zyne *Rymkronyk*, zingende,

Zyt des zeker ende gewes
Dat die Graeffchap van Hollant es,
Een flie van Frieslandt genomen.

CORNELIUS TACITUS verdeelt de *Frisi* in *Majores & minores*, *Grooter*, of *meerder*, en *Kleinder*, of *minder Friesen*, *groot* en *klein Frieslandt*. *Groot Frieslandt*, het eigentlyk zoo genaamde *Frieslandt*, *Embden* daar onder, t' zamen met *Groningen* en de *Ommelanden*, tot aan *d'Eems* toe; *Klein Frieslandt*, geheel *Hollandt*: hoewel eenigen 't maar neemen voor 't gedeelte van *Hollandt*, nu *West Frieslandt* geheeten, bevattende *Enkhuizen*, *Hoorn*, *Alkmaar*, *Medenblik*, enz. Uit het geen nu verhaalt is komt het, dat men, in de oude *Historiën*, van eenige daaden of voorvallen der *Friezen*, met onbepaalde aanwyzingen, lezende, dikmaals niet recht weet tot welke men het t' huis brengen moet: het zy tot de *Oost*, of de nu eigentlyk geheeten *Friezen*, het zy tot de *Hollandsche* of *West-Friezen*; zoo wanneer de omstandigheden van stad, plaarze, of perfoon, ons geen licht geeven. Deeze verwarringen geeven ons inzonderheit de *Latynsche* en *Franfche* Schryvers, de *Friezen*, *Saxen* noemende; en het geen eigentlyk tot de *Oude Friezen* behoort, onder den naam van *Saxen* opgeevende. Hoe de *Friezen* onder 't juk der *Romeinen* zyn geraakt, en zich daar van ontlaf hebben, hunne uitftekende oorlogsdaaden; groot aanzien by andere volkeren; overgekome onheilen; oude Regeeringsform, fchadelyke onruffen onder malkanderen; enz. kan hier alles in geen kort begrip vervat worden; iets echter hier van zal men vinden op *FRIESLAND*. Het was van oudts een flydtbaar Volk, en de Adel zeer tot den oorlog genegen. De Prins was gewoen den geenen, die zich, binnen of buiten 'slands, op eene uitftekende wyze gekweeten hadden, een paerd en fpies te vereeren. Om aan die eere deelachtig te mogen worden,

ONT.

ontzagen z
te wazgen;
heiten. en
te oeffonen
het woord
rig moedig
kanderen to
ten wy zyn
ter oorzaak
of Frey te
ben: en ald
der hen ont
wat houd,
dien naam
gen hebben,
het Gewelt,
achtige fteec
ook dts van

D
D
K

Zie ook v
Warom Her
landt noemt,
Friezen vor
en HERRULES
die ty een b
noemt, zie o
offenben ty c
voegelaten w
van hunne n
om 't leven
den; doch
lindt naar 't
gedraagen w
het arme wig

ontzagen zy zich niet lyf en leven, in de uiterfte gevaaren, te waagen; in tyd van Vrede binnen 'slandts, trokken zy 'er buiten, en naar andere Gewesten, om zich daar in den oorlog te oeffenen. Zulke liefhebbers der vryheid warenze, dat zy het woord van *Frey* byna altyd in den mond hadden; gedurig moedigden zy den anderen daar mede aan, roepende matkanderen toe: *Wy zyn freye, wy zyn freye Friezen, die moeten wy zyn en blyven.* Daarom meenen ook eenigen, dat zy ter oorzaake van hunnen roep en veldtgefchrei, van *Frey zyn*, of *Frey te zyn*, den naam van *Friezen* bekomen zouden hebben: en aldus de naam van *Friezen* uit eene spreekwyze onder hen ontfaan zyn. Anderen zyn van gedachten, die wel wat koud, maar evenwel niet vreemd zyn, dat deze Natie dien naam van de *Romeinen* of anderen zouden kunnen gekregen hebben, en het landt den naam van *Friesland*, om dat het Gewest, daar de *Friezen* in wonen, een *koude* en *vriesachtige* steek is. MELIS STOKÉ zingt 'er in zyne Rymkronyk ook dss van:

*Die Neder-Sassen heten nu Vriesen.
Dien name wan ic dat eerst vant
Kome, want het is een cout lant.*

Zie ook verder iets van den naams oorsprong op FRISO. Waarom Hertog GEORG van *Saxen*, *Frieslandt*, *Frestlandt* noemt, zie op ALBERT, Hertog van *Saxen*. Der *Friezen* voornaamste afgoden waren MERKURIUS, MARS, en HERRULES, dan nog FOST, of FOSTA, en BADUHENNA, die zy een bosch toegeheilgd hadden, ook BADUHENNA genoemd, zie op BADUHENNA: aan MERKURIUS, anders WARNE, offerden zy op zommige plaatzen menschen. Het was hun toegelaaten wanneer zy eenige reden meenden te hebben, zich van hunne nieuwgebore kindertjens te mogen ontfaan, en die om 't leven te brengen, zoo lange zy noch niet genuttigt hadden; doch anders niet. Wanneer het voorviel dat zulk een kindt naar 't water, of eenig vat, om het 'er in te verdrinken, gedraagen wierd, en het gebeurde dat iemand, daar omtrent, het arme wigt een weinig honing, melk, of iet anders dat by

Landt mede
r 860 nog
diks getuige

en min-
r Friezen,
eigenlyk
namen met
toe; Klein
aar neemen
gebeeren,
, enz. Uit
oude Hl-
zen, met
echt weet
de Oost,
de Hl-
digheden
n. Deze
en Fran-
het geen
naam van
t der Ro-
en, hunne
volkeren;
telyke on-
geen kort
nen vinder
Volk, a
was gevee
dit, of eene
in spies te
er worden,
out.

der hand was, in den mond stak, durfden zy 't geenzins doo-
den. Zy zyn lang by het afgodisch Heidendom gebleeven,
niet alleen met eenen hardnekkigen tegenstand, maar zelfs
met vervolginge tegen 't Christendom: eerst kort na het jaar
700 begon men 'er het Christendom te planten, doch in den
aanvang, en noch al eenigen langen tyd daar na, met weinig
vrucht. Etendig plagten de *Friezen* geplaagt te worden door
de verwoestende invallen der *Noormannen* en *Deenen*. Wy
hebben gezegt dat *Hollandt* (eer die naam noch bekend was)
een gedeelte van *Frieslandt* was, en dat de ingezetenen enke-
lyk *Friezen* genoemd wierden; maar zelfs ook naburige Volke-
ren, geene eigentlyke *Vriezen*, namen die benaaminge zeer
geerne aan; 't zy dat deze Natië in een byzonder groot aan-
zien was, wegens haare srydtbaarheid, 't zy om dat die naam
genomen wierd voor *Vry*, of immers eenen zwier daar naar,
en naar de behaaglyke gulde *Vryheit* hadde. Na dat de naam
van *Hollandt* t'er baane gekomen was, hebben de Schryvers
den naam van *Hollandt* en *Frieslandt* dikmaals voor eenen
en den zelfden genomen en geboekt; om dat, zegt s. VAN
LEEUWEN, het grootste deel van *Hollandt* het naaste by *Vries-
landt* legt, en ook den naam van *Wesf. Frieslandt* voert: ja
by verscheide oude Schryvers worden de eerste Graven van
Hollandt, Graven van *Frieslandt* geheeten. 't Geen 'er HUGO
DE GROOT van schryft, dient hier met stilzwygen niet voorby
gegaan: „ Van dezen tydt (van 't jaar 400) af tot op den
„ tydt der Graven toe, dat is; byna of omtrent 500 jaaren
„ daar na, ontbreken ons grootelyk de Historiën. In dien
„ middelydt hebben de *Saxen*, *Wiltien*, *Slaven*, daar na de
„ *Noormannen* en *Deenen*, met hunne roof- en plonderachtige
„ invallen alles verwoest en vernielt; maar de *Bataviers*,
„ hebben, door zich en het hunne te beschermen, den naam
„ der aaloude dapperheit noch al vermaarder gemaakt. Dit
„ laatste is zeker, maar de rest legt in diepe duisterheit bedol-
„ ven. Toen ter tydt begon ook de naam te veranderen:
„ want de naam van *Batavia*, of *Batua*, binnen 't boven-
„ deel van het eilandt ingesloten blyvende, heeft men de *Ba-
„ tauwers*, of *Bataviers*, die meer neërwaarts woonden,
„ *Friezen* beginnen te noemen. Het is ook niet te verwonde-
ren;

een; van
der Bat
ten. Da
ren Fri
ten. Vo
Friezen,
zwoemt,
Meeren e
lyk, alle
nende, e
de, ten
dat de
niet doo
den naam
ven wier
dere en min
uit de Frie
raetrus hu
heit op de
Meerder
tydt zoo wel
tere, den na
dragt en kle
mer, een be
rnoo, waren
hunne dragt
bven de kri
dere gingen
ten zeer eng
met groote
maakt; ov
rok, komen
toonende b
Voor de be
vrouwen r2
net zilvere
hunne gord
guld, groot

ren; want, ten tyde van PLINIUS, wierd al een gedeelte der *Batavieren*, *mindere Friezen* en *Frisiabones*, geheel ten. Dat ook onder de lyfwachten der *Roomfche Keizeren* Frislabonen zyn geweest, getuigen de oude Opfchriif ten. Voorts hebben ze behaagen gehadt in den naam van *Friezen*, 't zy omdat het in onze taal naar *Vryheit* zweemt, 't zy omdat de *Friezen*, van ongenaakbare *Meeren* en *Moeraffen* omringt, en daar door onverwinne lyk, alle de andere *Bataviers*, in 't open vlak veldt woonende, en tegen de invallen der *Barbaaren* bloot leggen de, ten toevlucht gestrekt hebben. Immers dit is zeker, dat de eerste *Graven* (toen den naam van *Hollandt* noch niet door en weër door bekend was) niet anders dan met den naam van *Frieslandt* en *Friezen* genoemd en beschreven wierden." Van de verdeelinge der *Friezen*, in *meerdere* en *mindere*, als ook van de *Frisiabones*, oorspronkelyk uit de *Friezen*, kan men de Schryvers nazien, die over TACITUS hunne verklaringen hebben uitgegeeven, inzonderheit op deeze woorden, *Majoribus minoribusque Frisii*, de *Meerder* en *minder Friezen*. Daar uit blykt, dat al in dien tydt zoo wel de *grootte* als *kleine*, de *mindere* als de *meerdere*, den naam van *Frisii*, *Friezen*, gehadt hebben. De dragt en kleedinge der oude *Friezen* was, by winter en zomer, een beestenhuid om het lyf: maar, omtrent het jaar 1200, warenze beter opgeschikt, en heben in meenigte jaaren hunne dragt niet verandert. Zy droegen slechte hoozen, daar boven de kniën eenige gehakkelde koorden op genaait waren: deze gingen gemeenlyk opwaarts tot aan hunnen middel; waren zeer eng om de beenen; het wambais was kort, dat zy met grootte zilvere, ook goude haaken, aan malkander vaff maakten; over 't wambais en de hoozen, droegen zy eenen rok, komende byna aan de kniën, met wyde mouwen; vertoonende bykans het fatfoen van de tegenwoordige ryrokken. Voor de borst was een klein vierkant wolle lapjen met kleine vouwen t'zamengetrokken, dat zommigen met goude, andere met zilvere streepen deden bezetten, naar ieders vermogen; hunne gordels waren gemeenlyk van zilver, zommige verguldt, grooter of kleinder, dikker of dunner, naar den staat van

van perfoonen. Eenige droegen laage en uitgesneede schoenen, met zyde banden om den voet t'zaamengebonden, andere hooge schoenen, met eene scherpte of spits omgekromde tip, als de hedendaagfche fchaatzen. De hoeden, zoo van Edelen als onedelen, waren in 't gemeen laag en fchoon; van de Edelen, of vermogenden met zilvere, of vergulde haaken opgedaan: het gemeene volk gebruikte zyde linten of fnoeren. De Vrouwen droegen overrokken met diepe vouwen, van beneden tot boven toe gehecht, waar op uitgesneede bovenlyven, over al bezet met goude, zilvere, of vergulde fpangen, zommige rond, zommige vierkant; recht voor de borft haddenze eene vierkante plaat van verguldt zilver, waar op eenige beeldtjens, of andere fraaijgheden, uitgefteeken waren; zommige hadden verheven werk, in de gedaante van eene roos. Haar hoofthulfel was zeldzaam; het ontbrak aan geene goude of zilvere verfierzelen. Het breeder bericht daar van, nevens de afbeeldingen, vindt men in P. WINSEMIUS met de befchryving daar van; ook by CHRIST. SCHOTANUS. Dat de *Friefche* Natie een magtig volk is geweest, getuigen alle de van hen spreekende Historiën, en met grooten roem van hunne verrichtingen. Zy hebben veele bloedige oorlogen gevoerd tegens hnnne nabuuren, en zonderlinge dingen tot voortant van hunne vryheit gedaan, daar over zy altydt zeer jaloers zyn geweest, de zelve boven hun jeven fchattende. 't Is waar, dat het geluk hen niet altydt begunftigt heeft; zy hebben zomtyds al het juk der *Romeinen*, dan der *Franschen*, ook der *Saxen* en *Burgundifchen*, &c. moeten draagen; maar altyd zynze 't weër ontworftelt, en hebben zich in hunne vryheit herftelt. Hun ergfte was, dat ze dikmaals onder den anderen oncenig geworden zyn, en zich zelfs byna, door inwendige Factien, verdelgt zouden hebben; inzonderheit door die van de *Schieringers* en *Vetkopers*, alzoo bloedig en moorddadig als die der *Guelfen*, enz. in *Italiën*; der *Roode* en *Witte Roos* in *Engelandt*; der *Starren* in *Frankryk*; *Hoekfchen* in *Hollandt*; *Bronkhorften*, enz. in *Gelderlandt*. Onder de regeeringe van *UBBO*, derden Prins van *Vrieslandt*, omtrent 700 jaaren voor *CHRISTUS* geboorte, ftelt men eenen togt gefchied te zyn der *Cimbren*

(ZOO

(Zoo elendig
nodzaak vo
gt, en Ital
dat ze de Ro
Veldtheer sta
en ten derden
ftellen diem
ken 'er meer
vvan. De ou
boeren, geme
fpraak op zi
komende, en
onverftaanba
was, verhaalt
met andere *Fr*
is, op gezete
de andere Natie
of 'er in kwaa
geene zy zeide
nevens de *Ang*
Wed over had
lulpe geroepen
tunnifchen Kon
vrouwen aangev
friefchen Konin
ngen de *Scha*
an *MENOST* e
Gewelt ftont i
landt onthoocht
noemde by *B*
Angelland was
als onderzeten
Franschen g
Koning van
fche en opr
MNCAR vo
hem betoond
ijn dage, ou

(zoo elendig door eenen watervloed geplaagd, dat ze zich ge-
noodzaakt vonden te verkampen) door *Duitschlandt*, *Vrank-*
ryk, en *Italiën*, daar ook veele *Friezen* by geweest zyn;
dat ze de *Romcinen* zouden aangegrepen, en d'eerstemaal den
Veldtheer *SILANUS* uit zyn leger geslagen, daar na *MANILIUS*,
en ten derden *CAEPIO* overwonnen hebben. Andere Schryvers
stellen dien togt, of watervloed, vroeger; maar andere ma-
ken 'er meer togten van, waar van iets op *FRIESLANDT* en
VEBBO. De oude *Friesche* spraak, nog veelerwegen onder de
boeren, gemeene lieden, als anderen gebruikelyk, is als eene
sprake op zich zelve; met geene der andere talen overeen
komende, en voor hunne nabuuren, in de andere Provinciën,
onverstaanbaar. *SUEFRIDOS PETRI*, die een gebooren *Fries*
was, verhaalt dat hy in 't jaar 1547. te *Leuven* studeerende,
met andere *Friezen* in *S. Barbare* Kerk, daar veel doorgang
is, op gezette tyden byeenkomsten hebbende, niemand van
de andere Natien, wie zy ook waren, die door de Kerk gingen,
of 'er in kwamen om hen te hooren, iets verstaan kon van 't
geene zy zeiden. Omtrent het jaar 450 wierden de *Friezen*,
nevens de *Anglen*, daar de *Vorst* van *Frieslandt* ook het ge-
bied over hadde, van de *Brittanniërs* (nu *Engelschen*) ter
hulpe geroepen tegen de *Schotten* en *Piden*, die den *Brit-*
tannischen Koning overvielen, en hem te magtig wierden. Zy
kwamen aangevoert van *HENGIST* en *HORSA*, zoonen van den
Frieschen Koning *UDOÏP HARON*; droegen zich zoo dapper
tegen de *Schotten*, dat Koning *VORTIGER* van *Brittannië*
aan *HENGIST* een gedeelte van het landt *Kent* overgaf. Dat
Gewest stont hem zoo wel aan, dat hy meer volk uit *Fries-*
landt ontboodt, en *VORTIGER* van zynen Throon stiet. Toen
noemde hy *Brittannië*, *Engislandt* naar zynen naam, of
Angellandt naar *d'Anglen* die met hem opgetrokken waren,
als onderdaanen der *Vriesche* Vorsten. Hoe 't hen met de
Franfschen ging, zie op *BEROALD*. Keizer *KAREL DE GROOTE*,
Koning van *Vrankryk*, riep hen ter hulpe, tegen de Heiden-
sche en oproerige *Saxen*; zy bragten der *Saxen* Hertog *LEO-*
DINCAAR voor hem gevangen: wegens hunne zeer groote aan
hem betoonde deugden en diensten, heeft hy ze, ten eeuwi-
gen dage, ontslagen van alle tribuuten en eigendom; gemagtigd

om

teede schoe-
onden, an-
mgekromde
n, zoo van
en schoon;
of vergulde
te linnen of
diepe vou-
op nige-
zilver, of
aan; recht
van verguld
raanzigheden,
werk, in de
dzaam; het
Het breeder
men in p.
y CHAIST.
volk is ge-
en, en met
den veele
en, zon-
aan, daar
boven hun
niet aldyt
der Romei-
gundischen,
ontworfelt,
ergite was,
orden zyn,
eligt zouden
gers en Ve-
Buelven, en
dt; der luv.
Bronstijfen,
voo, desien
or misten ge-
het Gubren
(100)

om hunne eige Regenten uit het midden van hen te verkiezen, en eenen *Potestaat* te stellen. Vermits de *Friezen* naderhand niet onder de *Hollanders* wilden staan, noch hun juk draagen, zyn daar over groote oorlogen tusschen *Hollandt* en *Frieslands* gerezen, met veelerei krygsgevallen en rampen wederzyds. De *Hollanders* leeden dikmaals de grootste en meeste schade; zulks bekennen zy ook zelfs. Wierden zy al eens van hen t' ondergebracht, haast geraakten zy weêr tot hunne vorige vryheit, ontworsteiende de *Hollandsche* dienstbaarheid; zie daar van op de naamen der *Hollandsche* Graven. Met de *Utrechtsche* Bisschoppen hebbenze al mède veelydts overhoop gelegten, en hun gezag niet willen erkennen. Onder de *Saxische* regeeringe geraakt, konden zy zich daar gantsch niet wel inschikken: zy hebben ook de *Saxische* Hertogen (hunne Heeren geworden) zoo veel te doen gemaakt, dat die hunne eige landen moesten verpanden en arm wierden; zie op ALBERT Hertog van *Saxen*. Van de inlandsche Factiën, die *Frieslands* op 't hardste gedrukt hebben, zie op SCHIERINGERS en VETROOPERS. Na dat de *Friezen* tot het Christendom bekeert waren, zyn al terstont Mannen uit hen voortgekomen, uitsteekende Leeraars, die niet alleen in hun Vaderlandt het Euangelie gepredikt hebben, maar ook in *Duitschlandt*, en anderwegen, het Christendom eerst hebben geplant, en daar na gelukkig voortgezet. WIBO, een *Fries*, was d'eerste Bisschop van *Osnabrugge*. Ten tyde van Keizer KAREL DEN GROOTEN, was LUDGERUS in zonderlinge achtinge omtrent het jaar 800. Hy wierd de eerste Bisschop van *Mimingrode*, nu *Munster*, en bekeerde het Eilandt *Fostalandt*, door den Landtvoogt en zynen zoon tot het Christendom te brengen; zie op AMELANDT. Zyn broeder HILDEGRIMNUS wierd Bisschop van *Sulingerstadt*, welk Bisdom naar *Halberstadt* verlegt is. Verscheide onder de eerste *Utrechtsche* Bisschoppen zyn *Friezen* geweest, als THEODARDUS, HERMACARUS, RYFRIED, FREDRIK VAN ADELLEN, ALFRICUS, LUDGERUS, HUNGERUS, ODILBALD, EGILBOLD, RADBOD, uit het geslachte der *Friesche* Koninngen, enz. In den tydt van de grootste onwetentheit, toen schier alle konsten en wetenschappen onder den voet lagen, en de Kerk van de rechte waarheit byna gantsch was afge-

gedrukt, be-
noert; met
FRANCONIENSIS
'licht der
gie, Latyns
drabische
dowalingen des
het Vagevuur
ber 1489; zie
canis. De
Calde Vries. E
President van
een *Fries* ge
alhier eene g
Frieslands geb
Geleerdheid, I
kunde, en an
eenige det uit
staar en de be
die perioden,
ouste geheugen
meede, van de
den Koning va
juren, toen he
tyl af dat de
atwoer, tot n
De *Friezen* zy
Prinlen gerege
orde, gestelt er

FRANCONIENSIS
Gerechten van
middelste en c
den naam van

gedwaalt, heeft *Groningen* twee voortreffelyke mannen oplevert; met naamen RUDOLPHUS AGRICOLA, en WESSELUS GRONINGENSIS, gebynaamt GANSEFORTIUS, ook LUX MUNDI, 't licht der Wereldt; zeer ervaaren in de *Philosophie*, *Theologie*, *Latynsche*, *Grieksche*, *Hebreeufche*, *Caldeeuſche*, en *Arabifche* taalen, waarlyk een wonder in dien tydt: die de dwalingen des Pausdoms bemerkte, ook tegen de Aſtaaten, en het Vagevuur geſchreven heeft. Hy is overleden den 4 October 1489; zie AGRICOLA (RUDOLPHUS) en WESSELUS GRONINGENSIS. De vermaarde VIGLIUS ZUCHEMUS, Ridder van 't Gulde Vlies, Raadsheer in de kamer te Spiers, en daar na Preſident van den geheimen Raadt in *Nederlandt*, enz. is ook een *Fries* geweest; zie op VIGLIUS ZUCHEMUS. Wy zouden alhier eene groote lyſt konnen inbrengen van perſoonen uit *Frieslandt* geboortig, die uitſteekende geweest zyn, zoo door Geleerdheid, Wapen-oefeninge en roemryke daaden, als Staatkunde, en andere treffelyke deugden; maar wy zullen van eenige der uitmuntendſten op hunne naamen ſpreken. Den ſtaat en de bedryven der *Friezen*, kan men bekwaamelyk in drie perioden, of tydloopen verdeelen: D'eerſte, van de oudſte geheugeniffe af tot de heerſchappye der *Saxen*: de tweede, van der *Saxen* regeeringe tot op d'afzweeringe van den Koning van *Spanjen*, vervattende den tydt van ruim 80 jaaren, toen het *verheerde Frieslandt* was: de derde, van den tydt af dat de *Staat* den Koning van *Spanjen* verwiep, en afzwoer, tot nu toe; zynde het *Vrye Frieslandt* geworden. De *Friezen* zyn, zoo veel uit de Outheden blykt, eerſt van Prinſſen geregeert geweest; wier naamen, in eene vervolgende orde, geſtelt en getelt worden.

PLINIUS, TACITUS, SCHOTANUS, WINSEMIUS,
F. SJOERDS, en anderen.

FRIſIAEONES. CAJUS PLINIUS plaatſt vier Landſtreeken, of Gerechten van den Staat (*Civitas*) der *Friezen* tuffchen de middelſte en ooftelyke kil des *Rhyns*; welke Landſtreeken hy den naam van Eilanden geeft, omdatze door ſtroomen, grif-

ten,

ten, meeren, en de zee, omtrent in even zoo veel aanzienlyke deelen, gefcheiden zyn. Die in het Quartier of het Gerecht woonden naar het Noorden, naaft aan de *Auchen*, wierden by de *Romeinen* *Frisiabones* genaamt; met eene benaming, waar boven nauwelyks een bekwaamer heeft kunnen bedacht worden, om uit te drukken den *Germanifchen*, of *Duitfchen* toenaam, waar door dit gedeelte der *Friezen*, het welk van de wateren niet alleen omringt, maar byna overdekt was, van andere hunne Landtlieden onderscheiden wierd: namelyk *Awoners*, of *Æwoners*, dat is, *in de wateren woonende*: die men hedendaags, volgens eene nieuwer benaminge, *Waterlanders* noemt; immers in dat gedeelte, het welk leit aan dat zeer wydt uitgefprekte Meer de *Zuiderzee*. Zeer wel dan heeft *PLINIUS* van *Friefche* *Awoners*, in de *Romeinfche* tale, *Frisiabones* gemaakt, de *W* in een *B*, gelyk men gemeenlyk doet, verandert hebbende. De landzaaten zelfs, *Romeinfch* willende fpreken, hebben zich *Friſevones*, dat is, *Friefſe* *Æwoners*, genoemd; gelyk men leeft in zeker oudt Graffchrift, het welk d'eene broeder ter eere van den anderen heeft laaten ſtellen. In een ander vindt men ook *Friſeones*, daar de Hoogduitſche letter *W* (ook de Romeinfche *V*) geheel uitgelaten is: of zulks door het gebruik is gekomen, of door een miſlag van den ſteenhouwer, zou ik niet ligt kunnen zeggen. Men ontmoet by *PLINIUS*, daar hy ſpreekt van de *Eburones* (nu *Luikſchen*) wederom de benaming van *Frisiabones*: doch door een baarblykelyke feil van den aſchryver, daar niemant aan twyfelt. Want het is 'er zoo verre van daan dat de *Frisiabones*, ten tyde van *PLINIUS*, aan deezen kant de *Maas* nieuwe woonplaatzen zouden bezeeten hebben, dat zy toen te gelyk met de *Batawers*, hunne Bontgenooten, over den *Rhyn* zelfs gedreven zyn. Of *PLINIUS* van het ſteedtjen *Frypont*, hedendaags in *Luikerlandt* bekend, eenen diergelyken naam heeft gemaakt, of van een ander, dat daar niet van verſcheelt, laate ik daar. Immers de benaming van *Frisiabones* komt met deze plaatzing gantſch niet overeen. Ik voor my twyfel 'er niet aan, dat de landſtreek van onze *Frisiabones* van beide kanten zich wyder uitgefprekt heeft, dan het hedendragſch *Waterlandt*,
dat

dat den to
den nieuwer
liners, als
En ik zou
land zig va
den Rhyn u
een zeeboez
Auchen zig
ſien kant va
uit. Nog m
Meeren in
grenzen zoo
dan van ve
geſcheiden v
de Rhyn; va
aan de rechter
eewen ruimen
grenspalen te
de kracht van
mer geheel A
in de Friefch
pdeelte van
lands, en nog
mar het welk
ryas gelyken,
gas den groot
dat in zeer
tade Amſtera
de Koopſtede
nog zeer veel
Dorpen, die de
den, zeer beo
vergrammen,
DRIANUS ju
houden, dat
van ouds Fr
dat in de na
te duimen aan
XVI. DEEL

dat den toenaam inhoud. Want het blykt genoeg dat door den nieuwen zeeboezem alzooveel van het land der *Frisiaboners*, als van dat der *Sturiers* en *Marsatiers*, ingeslokt is. En ik zou geen zwaarigheid maaken om toe te staan, dat hun land zig van den anderen kant over het *T*, tot zelfs aan den *Rhyn* uitgestrekt heeft: immers zoo het *T* in dien tyd een zeeboezem geweest zy; dewyl ik geen reden zie dat de *Auchen* zig laager zouden uitgestrekt hebben als den buitensten kant van het *Vlsemcer* (*Flevo*) daar het *T* in dat Meer valt. Nog minder, dat de *Marsatiers*, tusschen zoo veele Meeren in leggende, boven het *Haarlemmer Meer* hunne grenzen zouden uitgebreid hebben. De *Frisiaboners* hebben dan van vooren gehad verscheide Meeren, waar door zy afgescheiden wierden van de *Marsatiers*: aan de linker hand de *Rhyn*; van achteren de *Auchen*, en het groot *Vliemeer*; aan de rechter hand de *Sturiers* of *Staverschen*, die nu door eenen ruimen zeeboezem gescheiden zyn. Binnen welke grenspaalen tegenwoordig, behalven *Waterland*, dat alleen de kracht van den ouden naam behoudt, het *Over-Rhynland* met geheel *Amstelland* befloten word; daar het *Friesche* recht en de *Friesche* naam meer in zwang is, als in eenig ander gedeelte van *Holland*; zynde wel een zeer klein hoekje lands, en nog daar boven meestendeel moerig of waterig, maar het welk nauwelyks ergens op den gantschen aardbodem zyns gelyken, ik laate staan zyn voortreffelyker heeft; wegens den grooten koophandel, en de meenigte scheepen, die daar in zeer veilige havens komen: in zynen schoot besluitende *Amsterdam*, het pronksteraad der Steden, de Koningin der Koopsteden, nevens *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, en nog zeer veele geringere Steden, Streeken, en uitnemende Dorpen, die door hunne scheepvaart, naar verafgelegene landen, zeer beroemd en welvarende zyn. Indien men zich mag vergrammen, men heeft reden om vergramd te zyn op *HADRIANUS JUNIUS*, die zich niet heeft geschaamd staande te houden, dat de inwoonders van deze allerredelste Landstreeke van ouds *Friesche-Apen* zouden genoemd zyn geweest: om dat in de naastgelege Gemeenschap der *Marsatiers*, tusschen de duinen aan de *Noordzee*, een plaats is, die den naam heeft

veele aanzien-
ter of het Ge-
de *Auchen*,
met eene be-
heeft konnen
anisch, of
Friezen, het
na overdekt
den wierd.
wateren was
benoeming,
het welk het
ee. Zeer wel
e Romeinsche
lyk men ge-
zaan zelfs,
evonet, dat
ft in zeker
ere van den
tr men ook
e Romeins
gebruik is
ver, zou ik
us, daar hy
om de bena-
lyse seil van
ant het is 'er
van *PLINIUS*,
n zouden be-
towers, hün-
ren zyn. Of
s in *Luit-*
maakt, of van
e ik dat. In-
deze plaatsig
er niet aan, dat
de banten zich
in *Waarland*,
dat

van *Breesaep*; welk woord hy beuzelt dat zoo verdraait is van *Friesaep*, naar de rechte *Friesche* uitspraak. Wat eene schoone afscheiding van *Frisiaponers*; daar zy naar den *Romeinschen* trant, *Frisiabones* genoemd wierden! Maar ik denke niet dat iemand door de welsprekendheid van H. JUNIUS zoo betoverd zal worden, dat hy hierom niet zal moeten lachen. Zie verder hier van op WATERLANDERS.

Zie TACITUS, DIO, ALTING, en anderen.

FRISIË, FRIESEN, FRIEZEN. Dit is een *Over-Rhynsch* Volk van eenen zeer beroemden naam, en uitmakende eenen zeer aanzienlyken Staat; gelegen aan het strand van de *Noordzee*. Die goed Latyn spraken en schreven, hebben hen *Frisii* genoemd: de *Grieken* een weinig anders; immers PTOLEMÆUS noemt hen *Phrisii*: doch DIO CASSIUS *Phreisii*; waar van dan mischien in de Reiskaart der PEUTINGER *Phresii*. Op eenen ouden steen by GRUTERUS vind men ook *Friseus*. En in de dulle Aardbeschryvinge van ÆTHICUS, *Frisiones*. Immers met deze verscheide spreekwyzen hebben de Ouden uitgedrukt d'inheemsche benaaming *Friesen*, die nog heden ten dage in de zelve Landstreeken stand grypt. De *Friezen* nu zyn van den zelfden oorsprong met alle de *Over-Rhynsche* Natiën. Het zyn zotte beuzelingen, hen als vreemdelingen van *Troijen* uit *Phrygiën*, of ook wel uit *Indiën* af te haalen; hoedanige onwaarheden van oude tyden zommigen zich niet ontzien hebben te verzielen. De meeste Geleerden hebben geoordeelt dat de benaming zynen oorsprong heeft van de *Vryheid*: en ook is nergens op den aardbodem een Volk geweest, noch men vind 'er hededaags geen, het welk de *Vryheid* vinniger verdedigt, krachtiger voortgezet, of zuiverder aan de Nakomelingen nagelaaten heeft, als deze onze *Friezen*: aan wien men daarom, van alle geheugenisse af, dezen zeer luisterryken titel gegeven heeft; *De srye Friesen*; als of men zeide: *de Friesen, de allervryste van de Germanen*. Welke meening DIO schynt te bekrachtigen

hen

hen *Phreifi* noemende: want *Frey* beteekend by de *Hoogduitschen* niet anders dan *Vry*. Echter zyn 'er die den naam der *Friezen* afleiden van het inheemsche woord *Fris*, versch; om dat zy zeer veele versche nieuwe landen bezitten, die de *Noordzee*, hen dikwyls overstromende, met diepe en vette klei overdekt heeft. En dit is zoo ongerymd niet, dewyl nog heden ten dage by ons gebruikelijk is het onderscheid van *Olde* landen en *Frisse* landen; waar van de eerste soort by onze boeren, dieze beide bebouwen, zyn oude landen daar geen klei op is; de tweede zyn nieuwe met veel klei verbeterd. En met deezen oorsprong schynt wel overeen te komen d'uitdrukking van *PTOLEMÆUS*, die met een dubbelde *S Phrisi* schryft, als of men zeide *Frisse*landers. Maar dewyl *Fris* ook *koud* beteekend, en het woord *Vriesen* de koude eigen is; zyn sommigen van meening dat de *Friezen* den naam gekregen hebben van de koude luchtstreek: maar hier over laate ik ieder zyn gevoelen vry. Immers oordeele ik dat niemand, die eenig verstand heeft, onzen oorsprong zal afhaalen van een *Trojaanschen*, *Griekschen*, of *Indischen* *FRISO*; dewyl zulks een leugenachtig verdichtzel is. Wat de grenzen belangt; de zelve, daar de *Rometnen* hen in bepaald hebben, heeft hun de Natuur zelf gesteld: als daar zyn van vooren de *Noordzee*; van achteren ongemeene groote *Moeren* en *Veenen*, en de *Drustiaansche Griften*: de zyden besluit aan den eenen kant de middelste arm des *Rhyns*, aan den anderen de *Eems*. Zy zelfs leggen rondom over groote Meeren; dus spreken *TACITUS* en *PTOLEMÆUS* van hen. Het is derhalven geen wonder, dat men hen niet heeft kunnen aandoen dan met scheepen, of met lange bruggen, die, langs eenen nauwen en opgehoogden dyk, tusschen de *Moeren* en *Veenen*, gemaakt waren; gelyk *TACITUS* zulks met zeer veele voorbeelden op verscheide plaatzen aanwyst: (als in de tweede Kaart van den Heere *ALTING* getoond word), die de zelve ook onderscheid in *Groote* en *Kleine Friezen*, leggende beide langs den *Rhyn* tot aan de *Noordzee*. De *Groote*, daar eerst van gewaagt word, hebben derhalven het bovenste gedeelte langs den *Rhyn* bezeten. En dewyl zy deze onderscheide benaming gekregen hebben van

oo verdraait is
e. Wat eene
naar den Ro-
Maar ik den-
van is junius
er zal moeten
s.

ge, en

-Rhynsch Volk
de eenen zeer
de Noordzee.
en Frisi ge-
PTOLEMÆUS
li; waar van
Phreifi. Op
Frisseur. En
isones. Im-
de Ouden
e nog heden
De Friezen
Over-Rhyn-
als vreemde
uit Indiën af
ryden zommig-
de meeste Ge-
nen oorsprong
en aardboden
angs geen, het
ger voortzet,
heeft, is deze
alle gezamenlijk
heeft; De Frys-
de afwysje van
de bevochtigen
hen

hunne sterkte en vermogen, schynen zy daarenboven beslagen te hebben de geheele Landstreek, die tot den *Frieschen* Staat behoorde, over den Oostelyken arm des *Rhyns* (dien men nu den *Tffel* noemt.) Waar uit noodzakelyk volgt, dat de *Kleine Friezen*, die zoo veel magt niet hadden, alleen bezeten hebben het overige benedendeel, besloten tusschen de twee bovengenoemde armen van den *Rhyn*; dat is, tusschen den *Rhyn* die door *Leiden* loopt, en den *Tffel*: (dit ziet men klaar in de tweede Kaart van den Heere *ALTING*, genaamd *Descriptio Agri Batavi & Frisi*: daar de *Frisii Minores*, dat is, de *Kleine Friezen*, zich uitsprekken tot aan de *Flevus Fluvius*, dat is, den *Vliessroom*, uit het *Vliemeer* voortschietende, en zich ontlastende in de *Noordzee*.) *CAJUS PLINIUS* onderscheidt de *Friezen*, die binnen den *Rhyn*, dat is, tusschen de armen van den *Rhyn* zelfs leggen, niet duisterlyk van de verder afgelegene: en hy schryft de eerste vier Gemeenschappen, of Vlekken toe, waar van wy hier boven, van de *Frisiaboners* spreekende, breeder gehandeld hebben, hoewel *TACITUS* het bovenste van deze, door de *Auchen* bewoond, onder de *Groote Friezen* telt, om dat de zelve ook langs den middelsten arm des *Rhyns* leggen, waar toe zy zig anders geenzins zouden uitbreiden. Waar uit blykt, dat de *Kleine* maar drie Gemeenschappen gehad hebben, namelyk de *Frisiaboners*, de *Sturviars*, en de *Marsatiars*: de *Groote* mischien veel meer, doch die alle, uitgenomen de *Auchen*, van de Ouden verzwegen worden: hoewel wy tegenwoordig zes verscheide Quartieren der *Friezen* kunnen optellen, als het land van *Vollenhove*, 't *Drent*, de *Zeven-Wouden*, *Westergoo*, *Oostergoo*, en *Groningerland*; waar in de *Romeinsche* Legers, over de *Eems* zullende trekken, gewoon waren byeen te schaaren; doch hier van op eene andere plaatze breeder. De eerste, die van de *Romeinen* de *Friezen* bezogt heeft, is geweest *BRUSUS*, de Stiefzoon van *OCTAVIANUS AUGUSTUS*, zynde de broeder van *TIBERIUS*, Grootvader van *CAJUS CALIGULA*, Vader van den Keizer *CLAUDIUS*, en Overgrootvader van *NERO*: tot dien einde een Grift uit den *Rhyn* getrokken hebbende, waar door hy ze met zyne vloot in het midden aangerast, en, tot in de *Noordzee* voortgevaren zynde, aan allen kanten

rondom

rondom
 hun schri
 opgelegd,
 te stellen;
 den kryg,
 hebben. I
 overleden
 Elve (daar
 van zie b
 zoutryke r
 alverpend
 eerst tot
 daar na d
 gen op ee
 gehoorzaam
 Romeinsche
 hadden, aan
 nig daar na
 dat de Land
 Rhy alleen,
 in, derwa
 deven hadde
 ten een zee
 zy alleen, en
 in den aller
 genlyk voe
 beide herwa
 genlyke o
 Want zoo 'e
 gen hebben,
 'er nauwe
 overweegt,
 zal mischie
 QUINTILIUS
 der-German
 Friesche vol
 nits maar
 den het juk

rondom omsingeld heeft. En dewyl zy aldus door een schielijken schrik verflagen waren, heeft hy hun eene kleine schatting opgelegd, zonder eenigen Landvoogd of Bestierder over hen te stellen; uit inzicht van den nuttigen dienst, dien zy hem in den kryg, te water en te lande, tegens de *Chauken* gedaan hebben. Na dat *DRUSUS* dicht by *Mentz* aan een beenbreuk overleden was, zoo als hy met zyn overwinnend leger van de *Elve* (daar hy een Spook of verschynfel gezien hadde, waar van zie breeder op *DRUSUS*) weêr te rugge kwam naar de zoutryke rivier, (welk ongeval hem mogelyk zyn paerd, hem afwerpemde, hadde toegebracht) hebben de *Friezen*, na dat zy eerst tot Bestierders gekregen hadden voornaame *Hoplieden*, daar na die van den Hoogsten staat, (welke laatste de schattingen op eene ondraaglyke wyze verzwaaarden) den teugel van gehoorzaamheid en een vreedzaam gedrag afgeworpen, en de *Romeinsche* krygsknechten, die het bewind over de schatting hadden, aan kruishouten opgehangen. Na dat zy nu een weinig daar na het leger van het *Opper- en Neder-Germanien*, dat de Landvoogd *LUCIUS APRONIUS* met de vloot langs den *Rhyn* alleen, en niet mede over de *Meeren*, om hen te straffen, derwaards gevoerd had, verflagen, en op de vlucht gedreven hadden, hebben zy zich in *Vryheid* gesteld. Het welk hun een zeer grooten roem en naam gegeven heeft; om dat zy alleen, en zy byna alleen die over het *Elve* woonen, toen in den allergrootsten nood, zonder eenige list of laagen, openlyk voet voor voet, ten achtsten maale het gevecht hebbende hervat, en tot den volgenden dag vervolgd, zoo eene aanzienlyke overwinning op een dubbeld leger behaald hebben. Want zoo 'er de *Germanen* ooit een op de *Romeinen* verkregen hebben, die by deze mag vergeleken worden, immers zal 'er nauwelyks een zyn, wanneer men alles naar behooren overweegt, die boven dezelve kan gesteld worden. Maar, zal misschien iemand zeggen; d'overwinning van *ARMINIUS* op *QUINTILIUS VARUS* heeft alle de *Over-Rhynschen* van het *Neder-Germanien* weêr in vryheid gesteld: deeze maar alleen het *Friesche* volk. Ik bekenne het: doch die van *ARMINIUS* heeft zulks maar gedaan voor zes jaaren, deze voor altyd. Als nu dus het juk, dat zy geheele veertig jaaren lang, het zy mer-

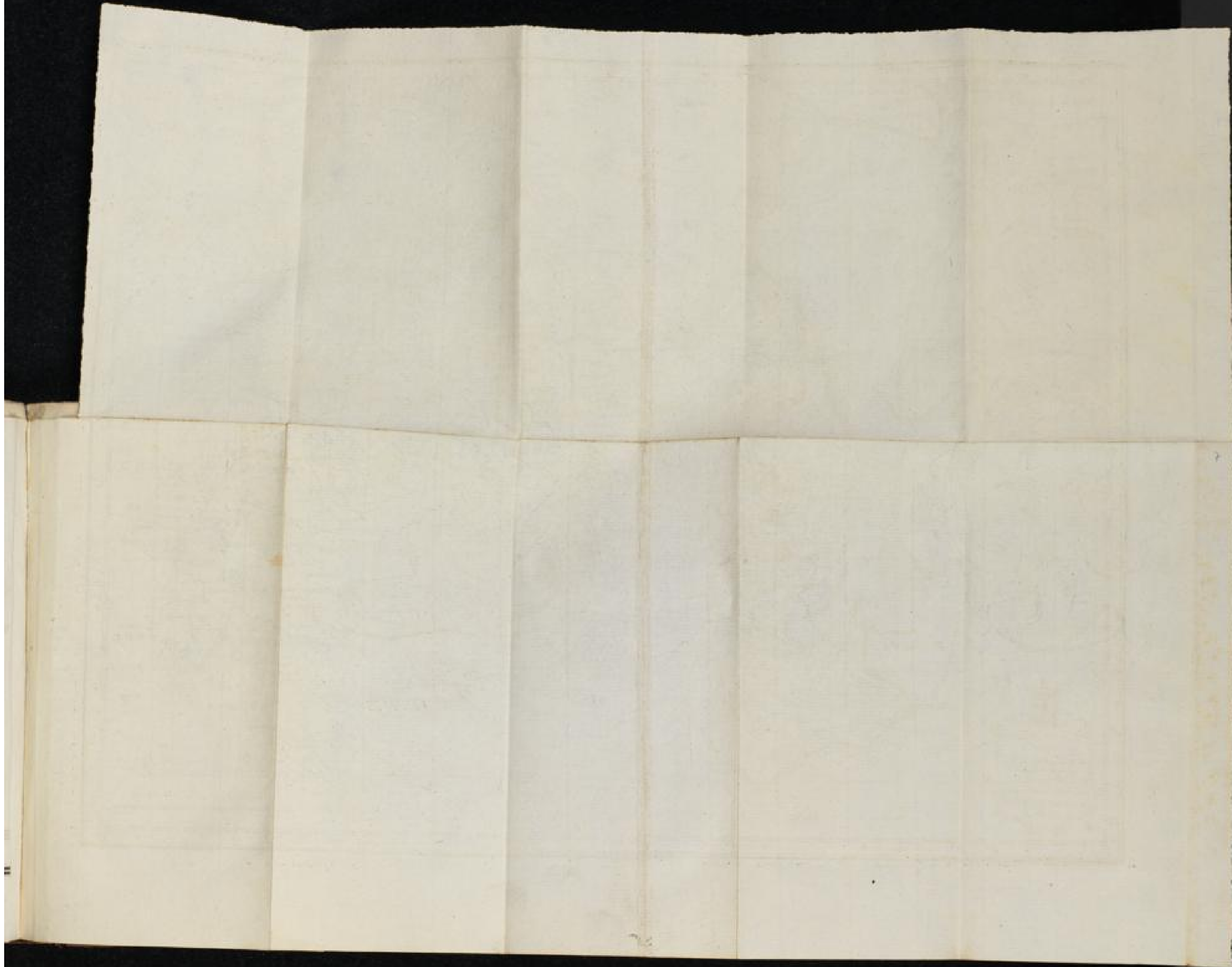
ven beslagen
eschen Staat
men nu
dat de Klei-
een bezeten
de twee bo-
n den Rhy
en klar in
Descriptio
dat is, de
s Fluvius,
siende, en
onderscheid
en de armen
verder aige-
rappen, of
Frisianers
ACTUS het
er de Gron-
delisten arm
ins zonden
de Gemeen-
s, de Stu-
veel meer,
Ouden vet-
s verscheide
het land van
vergoos, Oos-
sche Legers,
een te schaar-
t. De eerste
s, is gavel
us, zyn de
CALIGULA, Va-
ader nu vero:
katen hebbende,
aangant, en
na allen kanten
rondom

geduld of ongeduld, gedraagen hadden, in het 28. jaar na de geboorte van CHRISTUS, afgeworpen was, zyn zy nooit weêr onder de gehoorzaamheid van de *Roomfche* Heerfehappye gekomen; (zoo men alleenlyk hier van uitzondert weinige maanden, dat CORBULO, als hy voor hun Gemeenebest Bestiëders uit Inboorlingen gekoren hadde, daar eene bezetting gehad heeft zonder eenige vastigheid,) maar naderhand hebben zy, als de vryfte van alle *Germanen*, hun eige volk altyd zelfs geregeerd; ook Bestiëders en Hoofden over hen aangesteld, die de willekeuren des Volks uitvoerden. Hoedanige geweest zyn VERRITUS en MALORIX, die van de *Romeinen* wel Koningen genoemd worden, maar die van het volk bevolen waren voor Gezanten naar *Rome* te gaan. Zeer nadrukkelyk heeft derhalven TACITUS, onder de regeeringe van NERO, van de *Natie der Friezen* gezegt, waar in toen de *Germanen* regeerden (in *qua tum Germani regnabant*) om te kennen te geeven, dat de *Romeinen* niet langer, maar de *Friezen* zelfs, die *Germanen* waren, dat volk bestiëden, hoewel onder eene volksregeeringe. Zy bederven dieshalven, of ontzenuwen den zinn van TACITUS, alle die afgaan van de gemeene leezinge, d'eene dit, en d'andere dat, ieder naar zyne zinlykheid, daar voor in de plaats stellende. Ondertuffchen hebben de *Friezen* niet alleen zorge gedraagen voor hunne eige vryheid, maar ook voor die van hunne nabuuren, die zy altyd met hulpbenden bygestaan hebben, als zy hunne vryheid weêr zogten te verkrygen. Ja, dat meer is, zy zyn geweest de voornaamfte Aandryvers om een verbond te maaken tot verdediging der gemeene Vryheid; het welk uit dien hoofde den naam gekregen heeft van het *Frankifche*, dat is, Vryheids-Verbond. Hunnen eigen naam tot zoo verre altyd behoudende, dat zy dien, als de *Franken* nu meester waren van *Gaulen*, wyd en zyd onder de naburige volkeren hebben uitgebreid: Waar van ik verscheide zaaken, die hier toe ook konden gebragt worden, boven verhandeld hebbe.

Zie de meergemelde Schryvers.

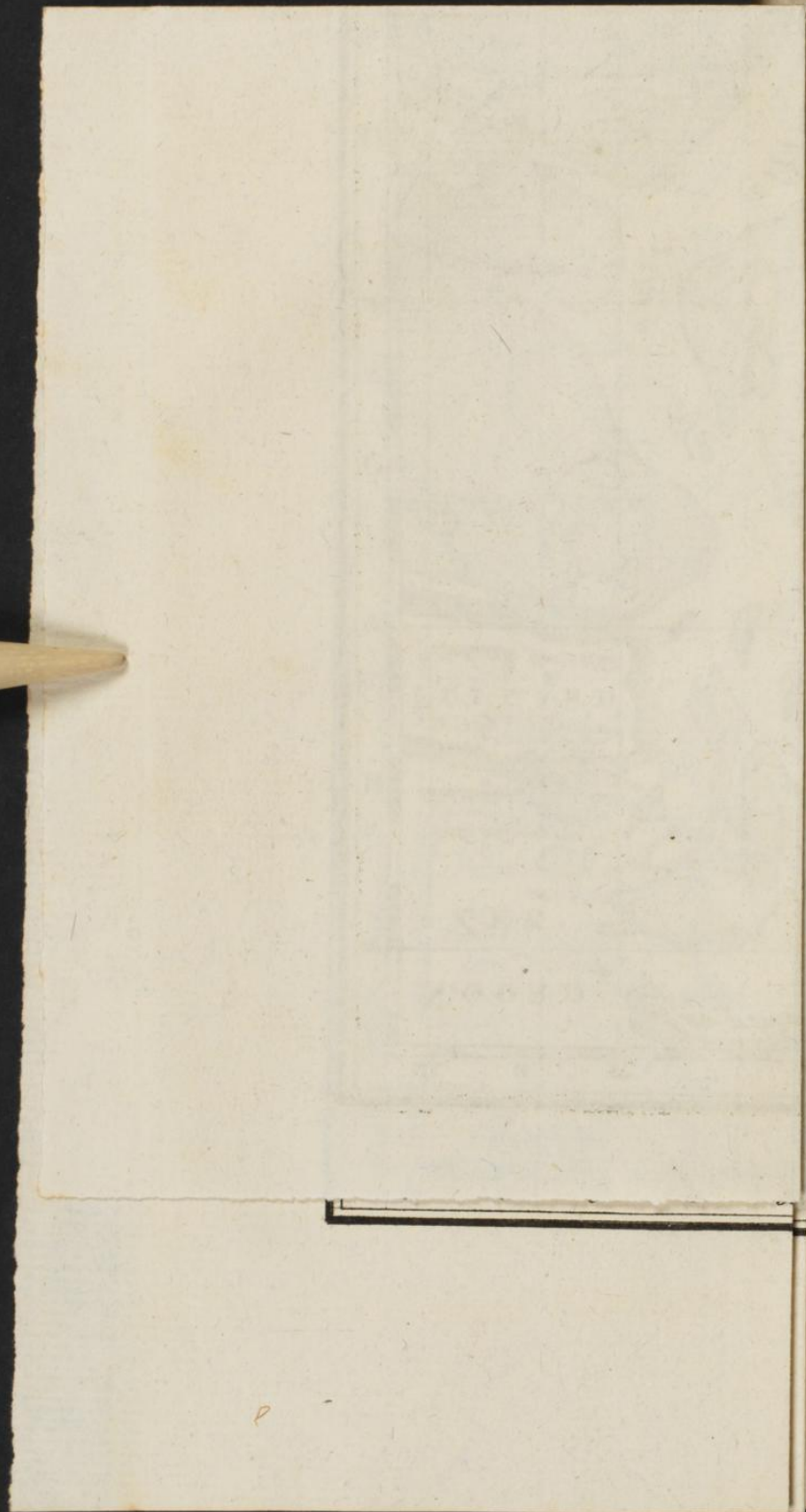
SUMMA											
Item			Anno			Mense			Die		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72
73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96
97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108
109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120

7

F
flaa
ruis
ons
ons
zells
das
Kwar
Wa
Provi
I. Oo
renw
lijke
tijden
nijen
door
De G
negen
Ten
vierde
in een
thans e
der bli
men ne
ken; v
lijk is
men a
heeft
ter aa
niet
de zw
behan
Carst
grond
stroom
de Gr
Aarde
Proviati

FRIESLAND, een der *zeven vrije Gewesten*, wiens *aloude staat* en bevolking, uit de voorgaande Art. FRESSEN, FRISIA, FRISIABONEN en FRISII, genoeg is op te maaken, vordert, volgens ons Plan, geene nadere beschrijving; dus wij, in dit Artikel, ons alleen zullen bezig houden met de beschouwing van deszelfs hedendaagsche gesteldheid, zo ten aanzien van den staat des Lands, als der Regeeringe, welke uit vier Leden of Kwartieren bestaat.

Wat vooreerst aangaat de beschrijving des Lands; deeze Provincie is verdeeld in drie Hoofddeelen of Kwartieren, als I. *Oostergoo*, II. *Westergoo*, III. de *Zevenwouden* of *Zevenwolden*; welke drie Kwartieren, ieder op hunne afzonderlijke Artikelen, zullen beschreeven worden. Reeds van de tijden der *Potestaten*, is ieder deel weder verdeeld in Grietenijen, die een grooter of minder getal Dorpen bevatten, en door eenen Grietman en zijne Mederechters bestierd worden. De Grietenijen zijn XXX in getal: als elf onder *Oostergoo*; negen onder *Westergoo*, en tien onder *Zevenwouden*.

Ten aanzien van de Regeeringe komt hier bij nog een vierde Kwartier, namelijk dat der XI Steden, die schoon ze in een der drie voorgemelde Kwartieren gelegen zijn, nogthans een bijzonder Lid der Regeering uitmaaken, gelijk na der blijken zal. Volgens het onderscheid der gronden, zou men nog eene derde verdeeling deezer Provincie kunnen maaken; waar omtrent wij, eger, zo kort zullen zijn als mogelijk is. Te weeten, langs den Zeekant, binnendijs, vind men aldaar veele *zavelachtige zachte aarde*; en hier omtrent heeft men opgemerkt, dat de Landen doorgaans zo veel zachter aarde uitleveren, als zij laater zijn ingedijkt, geevende niet te min zeer bekwaame bouwlanden, die beter zijn dan de zwaare *Klei-gronden*, en naar de regelen van de Landbouw behandeld zijnde, zeer schoone veldvrugten, van *Haver*, *Garst*, *Rogge*, *Tarwe* en *Koolzaad* leveren. De zwaare *Klei-gronden* vind men in verscheiden Grietenijen, langs den Eemstroom, van *Dokkum* tot aan *Harlingen*, en voornamelijk in de Grietenijen *Kollummerland*, het *Bild*, enz. *Moerachtige Aarde* heeft men in verscheiden laagere oorden van deeze Provincie. In de *Zuidoostelijke deelen* heeft men veele *Zand-*

gronden, die zeer vrugbaar zijn; en behalven deeze nog een vijfde soort van *Veengrond*, die in hooger en laager onderscheiden zijn, welke onderscheidene soorten van brandstoffen opleveren; als *Turf*, *Baggelaar* en *Sponturf*, zijnde een der aanzienlijke voordeelen deezer Provintie, zo voor het Land als voor deszelfs ingezeetenen. Maar de gantsche grond of bodem van *Friesland* is, voor het grootste gedeelte, vlak en effen, wordende alleen in de Grietenij *Stellingwerf-oost-einde*, en wel ten Zuiden van 't Dorp *Appelsche*, eenige Zandduinen gevonden, doch die, in vergelijking van andere Landen, naauwlijks een naam verdienen. Voor reden hier van word gegeven, dat deeze Landen, van overoude tijden, allengskens zijn aangespoeld, en dat daar door de laagte en vlakke van den grond ontstaan is.

Na aanwijzing van deeze onderscheidene gronden, dient ook iets gezegd te worden van deszelfs wateren, waar van dit Gewest boven anderen rijkelijk voorzien is; en wel voor al ten aanzien van derzelver nuttig gebruik, wijl alle de stroomen en Rivieren afzonderlijk gemeld worden. Vooreerst dan dienen dezelve om de Scheepvaart, door de geheele Provintie, te bevorderen, terwijl men de Landen, door middel van veele sluizen, bij gunstige winden, van het overtollig water weet te ontlasten. Ten tweeder dienen dezelve tot groot gerijf voor de handeldrijvende Steden, of Marktplekken, om de Koopwaaren derwaards te vervoeren, en van daar te haalen. Sommige deezer wateren zijn, van tijd tot tijd, voorzien met *Trekweegen*, en *Vaarten*, langs welken, op gezette uren, de *Trek*- en *Veerschepen*, van de eene naar de andere plaats vertrekken. De voornaamste deezer eigenlijk gezegde *Trekweegen* en *Vaarten* loopen van *Leeuwaarden* naar *Dokkum* en verder naar *Strobosch*; van *Leeuwaarden* naar en door *Franecker*, naar *Harlingen*, naar *Sneek*, en ook naar en door *Bolswerd* naar *Workum*. Buiten deeze zijn 'er nog veele andere *Vaarten*, die de nodige diepte hebben, om met vrij groote Schepen bevaaren te kunnen worden, zelfs zonder de masten te strijken. De meeste uitvaart geschied door de *Lemmer*, *Takezijl*, *Stavoren*, *Workum*, *Makkum*, *Harlingen* en *Dokkum*; nothans met dat onderscheid, dat van

Leeu-

stern.

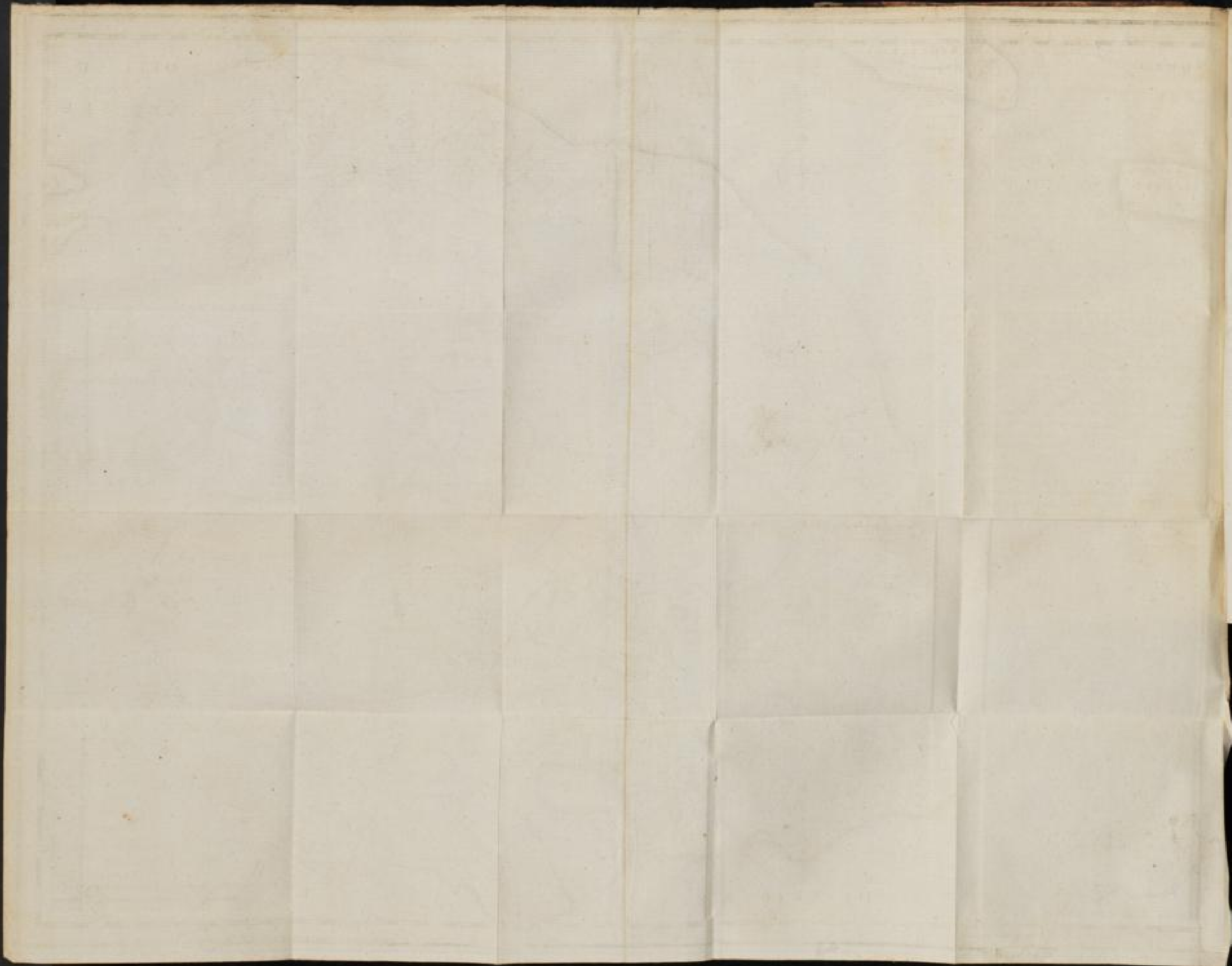
deeze nog
 n laager on-
 n brandlof-
 zijnde een
 zo voor het
 nifte grond
 edeelte, vlak
 ingwerf-uit-
 vte, eenige
 g van andere
 or reden hier
 eroude tijden,
 r de laagte en

onden, dient
 en, waar van
 en wel voor
 wijl alle de

Vooreerst
 geheele Pro-
 door middel
 vertollig wa-
 en tot groot
 tekken, om
 daar te haa-
 d, voorzien
 zette uuren,
 andere plaats
 ezegde Trek-
 naar Doktum
 naar en door
 ook naar en
 er nog vee-
 den, om mee
 zels zonder
 chied door de
 km, Harle-
 eid, dar van
 keur

PLI
Lorenz
der
mit, ov
hott
Belie
ind
st, 100
ig: De
Mitten
ke von v
le, an
geond
unpre
Ma
word
der 20
Katen
mit ge
des ve
re mit
in, mit
der 10
hott
man de
Laten
wordt.
Mar
nrecht
Mord
ke an
ger
an die
weing
de von
Ge
tra
dij, te
aan zij

*Leerwaardig-
kum naar b
vaart, over
heeft.*

Behalven
land een aa
tal, zonder
tig. De vo
Makkumme
ke van veel
len, zo als
getoond, e
angeweezen

Wat aang
worden mee
door *Woud*
Beuken- en a
nuren gaans
ders veele he
van ontbloot
en omtrek o
door de Zee
heen zeer z
maar dit, *Eiken* en a
worden.

Men weet
nigvuldig be
binnendijken
ken en over
ger waren,
ten sterkten
weinig verzi
die van de
die van den
toen nog n
dijk, ter v
moest zijn,

Leeuwaarden geene groote Schepen over *Harlingen* en *Dokkum* naar buiten kunnen vaaren, schoon 'er een sterke doorvaart, over die beide Steden, met kleinere vaartuigen plaats heeft.

Behalven deeze veelvuldige vaarten, vind men ook in *Friesland* een aanzienlijk aantal *Meiren*, beloopende derzelver getal, zonder alle de *Wielen* en *Poelen* te tellen, over de twintig. De voornaamste zijn: *Bergumer-*, *Sneeker-*, *Slooter-*, *Makkummei-*, *Heger*, *Tjeuker-* en *Elieusfen Meer*; alle welke van veelerlei visch voorzien zijn en van watervogelen kriegelen, zo als op de beschrijving van ieder in het bijzonder aange-toond, en derzelver oorsprong, zo na mogelijk, zal worden aangewezen.

Wat aangaat de *Wouden* en *Bosfchen* in dit Gewest, zij worden meest in de *Zevenwouden* gevonden. Dan zo men door *Wouden* zulke *Bosfchen* verstaat, die uit hooge *Eiken-Beuken-* en andere boomen bestaan, en zig één, twee of meertuuren gaans uitstrekken, gelijk men 'er in *Duitschland* en elders veel heeft, moet men zeggen, dat deeze Provincie daar van ontbloot is. Maar aan *Bosfchen* van kleiner houtgewas en omtrek ontbreekt het niet. Wat het aloude en voorlang door de Zee verflonden *Krieler-Bosch* aangaat, of daar in voorheen zeer zwaare boomen gevonden wierden, is onzeker, maar dit, dat in de *Zevenwouden*, hier en daar niet nog *Eiken* en andere boomen van vrij groote hoogte gevonden worden.

Men weet dat deeze Provincie, ter beteugeling van het menigvuldig buiten- en binnenwater, van veele zwaare buiten- en binnendijken en sluizen voorzien is. De geweldige doorbraaken en overstromingen, die in vroeger tijden veel menigvuldiger waren, dan federt de laatst afgeloopene eeuw, bewijzen ten sterksten, dat deeze aardwerken, van tijd tot tijd, niet weinig verzaard en verbeterd zijn geworden. En nog moeten die van de naast voorgaande en vroeger eeuwen verre voor die van den tegenwoordigen tijd wijken, om reden dat men toen nog niet s'cheen te begrijpen, dat de binnenkant van een dijk, ter verkrijging van de nodige sterkte, zo wel vlak moest zijn, als de buitenkant, gelijk men dit, bij het maaken

van den zogenaamden *Slaperdijk*, bij *Zurig*, tusſchen *Harlingen* en *Makkum*, en van dien bij *Engwierum* heeft in age-
genoomen, toen, ter laatſtgemelde plaats, de *Nieuwe Zijlen*
wierden aangelegd, en een Dijk gemaakt, dwars door het ou-
de *Dokkummerdiep*; welke Dijk zo ongemeen vlak is, dat
men dien eerder voor een *Terp* dan voor een Dijk zou aan-
zien.

Op het Art. *ROBLES*, (*KASPAR*) zullen wij gelegenheid heb-
ben om aan te wijzen, welke verpligting *Friesland*, ten aan-
zien van het herſtel der *Zeedijken*, aan hem hebbe, en daar bij
eene beſchrijving geeven van de ſteenen *Gedenkzuil*, ter zijner
eere en nagedagtenis opgerigt; als mede van het herſtel dier
Gedenkzuil, door den Heere *C. G. VAN WASSENAAR TWI-
KREL*. Hier zullen wij alleen melding maaken van de verbete-
ring, daar na aan *Frieslands* *Zeedijken* geſchied. Het bekram-
men der *Dijken* in andere *Provincien*, heeft men ook in deeze
Provincie na gevolgd. Dan dit, zo min als andere behoedmid-
delen, was op verre na niet voldoende, om de woede der
golven te bedwingen, vooral op plaatzen, daar weinig of geen
voorgond is, om den ſlag des waters te breeken. Men heeft
zig dus al voorlang in de noodzaaklijkheid bevonden, om de
aangelegde *Dijken*, door een voormuur van paalen, verder te
beſchermen. Hier toe bediende men zig doorgaans van zwaare
greene balken of paalen, van twintig of dertig voeten lang,
welke, door middel van een *Hei*, naast elkander, in een regten
lijn, ongeveer tot op de helft, in de grond worden gedreeven.
Deeze paalen dus aan elkander ſluitende, en dezelfde hoogte
hebbende, worden, aan den binnenkant, met zwaare eiken of
greene ribben, *Gordingen* genaamd, door middel van zwaare
ijzeren bouten, in dier voegen vast geklonken, dat dezelve el-
kander zo verre voorbij ſchieten, dat alle de paalen daar door
aan elkander verbonden zijn. Behalven dit paalwerk, bedient
men zig, op andere plaatzen, van zogenaamd *kistwerk*, dat
aan den binnenkant gemaakt word, van twee regels naast elkan-
der ſtaande korter paalen, of ook wel zwaare greene planken,
op de wijdte van twee voeten, min of meer, en gevuld met
ſteenen, puin of gruis; wordende daar toe inzonderheid veel
gebruik gemaakt van het zogenaamde *wrak* of *tichelwerk*, dat,

vol-

volgen
buiten
niet alle
paalen
zou; m
eene m
aan der
golven,
En wij
voor d
ſchuur
lang n
nog te
naemde
daar de
breeken,
golven
winnen.

Dan,
der Voo
jaar 173
de wor
ſcheen
bare m
zorglike
hout ge
ſteen te
of half
Nauw
of men
men; e
dat de
den: o
en dus
kosten
vinden
dezelfs

volgens Plakaat van de Hooge Overigheid, om die reden, niet buiten de Provincie mag vervoerd worden. Dit kistwerk dient niet alleen om de afkabeling te beletten, welke het door de paalen heen slaande water anders onvermijdbaar veroorzaaken zou; maar ook krijgt het hooge paalwerk, zelfs hier door, eene meerdere stevigheid, daar het, bij gebrek van vastheid aan den binnenkant, door den zwaren slag der aanklofende golven, gevaar zou loopen van omver geworpen te worden. En wijl 'er niets wenschelijker zoude zijn, dan vlakke stranden voor de paalen te hebben, en dezelve voor de aanhoudende schuuring des waters te kunnen beveiligen, heeft men overlang naar middelen uitgezien, om zulks te bevorderen. Tot nog toe heeft men niets beter kunnen uitvinden, dan de zogenaamde *Duikelhoofden*, *Haaden* en *Schermen*, dieneende om daar door den stroom te verleiden, den slag des waters te breeken, en het zand en slijk, dat door de optloopende Zee-golven was mede gevoerd, te bewaaren en voor land aan te winnen.

Dan, wat zijn alle menschelijke poogingen, indien de hand der Voorzienigheid 'er tegen werke! waar van men, in het Jaar 1731, een allerduidelijkst en schrikbaarend bewijs zag, in de wormplaag, welke alle die sterkte en behoedmiddelen scheen te zullen vernielen. Maar gelijk de nood eene vrugtbare moeder van alle uitvindingen is, zo viel men, in dien zorglijken toestand, op het denkbeeld, om, nu men aan het hout geene genoegzaame verdediging had, de toevlugt tot steen te neemen, en het geweld der Zee, door rijen van ket- of balsteenen, voor de paalen langs gelegd, te keer te gaan. Naauwlijks was men van de nuttigheid hier van te overtuigd, of men vreesde geen steenen genoeg te zullen kunnen bekoomen; en indien dezelve ter bedoelde plaatze gebragt waren, dat de stranden, door de zwaarte, nog meer verdiepen zouden: om dat de in Zee uitgeslagen hoofden vernield waren, en dus de steenen in den grond zouden zinken; ja ook dat de kosten veel te hoog loopen, en de penningen daar toe niet te vinden zouden zijn. Dan daar het Land behouden, of aan deszelfs ondergang moest worden overgelaaten, woog het eerste

re zo zwaar, dat alle die zwaarigheden, spoediger dan men had kunnen denken, werden weg geruimd.

De Heivelden, zo binnen als buiten de Provincie, leverden reeds een aanzienlijke menigte van steen op; en het geen daar niet te vinden was, werd uit *Noorwegen* en van elders gehaald, in een voldoende overvloed. Het werpen van balsteenen voor en langs het paalwerk strekte ook zo weinig ter verdieping der stranden, dat het tegendeel daar van veel eer het gevolg was: en wel om deeze reden, dat het water, voorheen met geweld op de paalen aanvallende, bij de weerkaatzing, den grond van voor dezelve met zig naar de diepte sleepte, en aan den voorbijhellenden stroom gelegenheid gaf, om de reeds gemaakte slik nog meer te verdiepen.

De kosten ongemeen hoog, en te zwaar zijnde om uit de Dijkcontibutien geheeven te kunnen worden, was het niet meer dan billijk, dat zij hier in, zo door giften als leeningen, uit 's Lands kasse wierden ondersteund; zo als dan ook, uit hoofde van het algemeen belang, geschied is.

Behalven den Zeedijk, vind men in deeze Provincie, binnenslands, verscheiden andere Dijken, dienende zo om algemeene overstromingen, ingevalle van een doorbraak in den Zeedijk, te voorkomen, als ook om het water van de eene landstreek uit de andere te weeren: hierom zullen wij van deeze een kort verslag geeven. Vooreerst komt in aanmerking de zo genaamde *Slagtedijk*. Deeze werd allereerst aangeleid, toen het Zeegat, tuschen *Vlieland* en *Ter Schelling*, zig begon te verwijden, en *Westergoo* dus den meesten aanstoot van het Zeewater had te lijden: vooral na dat de Middelsee, door opstopping, reeds een groot deel van haar kracht verlooren had. Deeze Dijk begint aan den Zeedijk, even ten N. W. van *Oosterbierum*, bij *Harlingen*, en loopt van daar, tuschen gemelde Dorp in *Sexbierum*, door *Barradeel* Zuidwaards aan naar de stroom de *Ried*, en van daar over de *Citzerdeziel*, leggende op de scheiding van *Barradeel* en *Frankeradeel*, door laatstgemelde *Grietenij*, naar *Kieslerziel*, en alzo over de Trekvaart naar *Harlingen*, op de scheiding van *Frankeradeel* en *Wouzeradeel*, een weinig ten Westen het Dorp *Achlum*.

Ium. Aldaar verdeelt zig deeze Dijk in twee armen; de eene strekt zig daar van ten Noorden, voorbij *Achlum* naar *Paijzijk*, en de hoek van de *Arumervaart*. Van daar Oostelijk, ten Noorden van *Tzum*, naar *Tolsmazijk*, en voorts, tusschen *Koubaard* en *Waaxens*, in *Hennaarderadeel*, naar *Littenszijk*, in de *Bolswaarder* Trekvaart. Van daar wederom voorbij *Hijdaard*, *Oosterend*, *Lutkewierum* en *Bosum*, in de Grietenij *Baarderadeel*, loopende, vereenigt hij zig met den ouden Dijk der *Borne*, ten Z. W. van laatstgenoemde *Dorp*, en loopt van daar ten N. van de *Sneeker* Trekvaart, op *Leeuwaarden*, tot op de hoogte van de *Krinsersarm*, of de *Dille*, onder *Oosterwierum*; en verder voorbij *Mantgum*, *Weidum*, *Beers* en *Jellum*, tot in *Menaldumadeel*; daar bij *Boxum*, *Blesum* en *Deinum*, in het Zuiden, voorbij schietende, over *Ritzumazijk*, of de Trekvaart van *Leeuwaarden* op *Franeker*, wat meer Noordwaards, voorbij *Marsum*, *Englum*, *Beetgum* en *Belkum* loopt; tot dat hij ook *Wier* en *Minnertgaa* ter linkerhand gelaaten, en eene scheiding tusschen het *Bildt* en *Barradeel* gemaakt hebbende, zig bij *Dijkshoek*, en dus maar pas een uur gaans boven de plaats van zijn begin, met den Zeedijk wederom vereenigt. Dus bevat deeze Dijk een groot deel van *Wessegoo*; dat aanleiding gaf dat de Ingezeetenen, als door hunnen eigen Dijk ingeslooten, zig voorheen lieten voorstaan, niet gehouden te zijn, om in de kosten tot het onderhoud van den Zeedijk, die van het *Bildt* naar *Makkum* gaat, en de *Vijfdeelendijk* genaamd word, te moeten draagen.

De andere tak van den *Slagtedijk* loopt door *Wonseradeel*, en scheidt die Grietenij in twee deelen, *Binnen-* en *Buitendijk* genaamd. Vooreerst behoud hij nog den gemelden naam; doch daar na neemt hij andere en vervolgens die van *Hemdijk* aan, naar de opgedroogde Meeren *Wouderhem* en *Morrahem*, die, nevens meer anderen, door deezen Dijk beslooten worden. Hij schiet, onder dien naam, ten Oosten van 't *Blaauwhuis*, en ten Westen van de Dorpen *Abbega* en *Westhem* heen, tot aan de *Nieuwezijk*, onder *Oosthem*. Deeze bereikt hebbende, vervolgt hij zijnen loop ten Westen der Stad *Ylst*, langs het water de *Geeuw*, door *Sneek*, en

ver

verder tot aan de *Gaauwferzijl*, welke haare uitwatering heeft in het *Sneeker Meer*.

Nevens deezē, heeft men ook den *Leppedijk* in aanmerking te neemen, als zijnde, op zekere tijden, van zeer veel nut, en wel inzonderheid om het Zuider binnenwater te keeren. Omtrent *Bornbergum*, tusschen de Grietenijen *Opsterland* en *Smallingerland*, neemt deezē een begin, loopt van daar weder Westwaards, en kromt zig vervolgens Zuidelijk naar den stroom de *Born*. Dus in *Utingeradeel* komende, loopt hij dien stroom naar *Oldenboorn*, *Nes*, *Nesferzijl*, voorbij *Akrum*, *Dijkhuisferzijl*, *Hottingazijl*, *Molenzijl* en *Eernzumferzijl*, ten Westen van *Idaaderadeel*, van waat een Dijk, onder den naam van *Groendijk*, langs de Wetering, of Wijtering, door *Rauerderhem* voortschiet, tot in *Wijnbriteradeel*, daar zig dezelve eerlang, door middel van de *Gauwferzijl*, vereenigt met meergemelden *Hemdijk*. In de Jaaren 1775 en 1776, hebben de woedende stormen en hooge watervloeden 's Lands Staaten van *Friesland*, op de verbetering en verhooging van deezē en andere Dijken, met ernst doen bedagt zijn.

In de laage Oorden van dit Gewest vind men nog andere Dijken, waar van de voornaamste zijn, de *Slagtedijk*, *Haskerdijk*, *Lindedijk* en *Kuinderdijk*. De eerste loopt door *Utingeradeel* en *Oldeboorn*, zo lang de Grietenij is, tot aan de *Jouwer* in *Haskerland*; de tweede schiet tusschen de Grietenijen *Haskerland* en *Engwirden* door. De derde, ten Noorden der *Linde* geleege, en zig door *Stellingwerf-West-einde* strekkende, van *Slijkenburg* tot op de hoogte van *Olt-holtpade*, dient om het *Lindewater*, dat, bij sterke en aanhoudende Noordweste winden, wel eens zeer hoog word opgezēt, en de aangrenzende laage Landstreekē overstromen zoude, in zijnen vaart te stuiten. De vierde of de *Kuinderdijk* doet den zelfden dienst, ten aanzien van 't water der Rivier de *Kuinder* of *Tjonger*, van wier oorsprong en strekking op haare plaats zal gesproken worden. Veele andere Dijken, aangelegd om uitgedroogde Meeren en Poelen boven water te houden, gaan wij, uit hoofde van de meenigvuldigheid der stoffe, met stilzwijgen voorbij.

Deeze

Deze
rijd en be
Dienlan
gelost he
tel men
den, ver
ramide;
schijnlijk
geene St
en binne
'er thant
merzijl
zorend
Lemmer
Binoenli
Wat an
over het
en dus oo
wateren et
daar door,
niet zeer
lijke win
sterk do
dampen e
hangen.
dootgaans
voor mer
zijn. De
zonder a
hunne ge
de West
van gev
sie de
beweege
oud: zo
honderd
sten zeer
niet meer

Deeze gesteldheid van Wateren en Dijken vordert, tot gerief en behoud van het Land, veele Sluizen of Zijlen. Onder de Buitensluizen, die, bij haaren aanleg, onnoemlijk veel gelds gekost hebben, en Jaarlijks een groot onderhoud vorderen, telt men eerst *Munnikezyl*, de *Nieuwe Zijlen*, bij *Engwarden*, vereeuwigd door het oprigten van een *Hardsteenen Pijramide*; *Ezumazyl*. In *Westdongeradeel* heeft men, waarschijnlijk, meer dan één Sluis gehad. Het *Bildt* heeft thans geene Sluizen meer. Dan in *Barradeel* heeft men *Roptazyl*; en binnen *Harlingen* telt men twee Sluizen. Te *Makkum* is 'er thans maar één; voorts de daar naast aangelegen *Workumerzyl*; verder *Hindelooperzyl*; *Molquerumerzyl*; de *Stavorenschezyl*; en dan nog *Takezyl*, en *Schooterzyl* in de *Lemmer*; hebbende ieder Grietenij, behalven deeze, haare Binnensluizen of Zijlen.

Wat aangaat de Luchtgesteldheid van de Provintie *Friesland*; over het algemeen genomen is dezelve tamelijk getemperd, en dus ook niet ongezond, gelijk men anders van veelvuldige wateren en laage gronden schijnt te moeten verwagten, om dat daar door, vooral in den herfst en wintertijd, een vochtige en niet zeer gezonde Lucht veroorzaakt word. Doch de Westelijke winden, die als dan, buiten vorst, dikwils nu en dan sterk doorwaaijen, zuiveren het Luchtgestel van veele kwaade dampen en uitwaasfemingen, die anders daar in zouden blijven hangen. Aanhoudende vogtige Zuide winden brengen dus, doorgaans ziekte of deeze of geene ongemakken voort, waar voor men, bij een drooge Luchtgesteldheid, beveiligd zou zijn. De ongestadigheid van het weder hier te Land, en bijzonder aan den Zeekant, word van veelen, ten nadeele van hunne gezondheid, weinig in agt genoomen. Ook gaan gemelde Weste winden wel eens met regen gepaard, of worden 'er van gevolgd. Niettegenstaande dit alles, leven de Landzaaten, die de matigheid weeten in acht te neemen, en de vereischte beweging genieten, hier vrij gezond, zijn sterk en worden oud: zo dat menschen van tagtig, negentig en zelfs van honderd Jaaren hier niet ontbreken; hoe wel, eger, de laatsten zeer zeldzaam zijn. Bijzondere Landziekten heerschen hier niet meer dan elders. De scorbut heeft dit Gewest met ander

re strecken van 't Noorden gemeen. Wat het Weder aan-
betreft, het zelve is hier genoegzaam even ongestadig als in
Holland; en zo ook is het geleezen met het onweder van
Donder en Blixem.

De hedendaagfche *Friezen* verschillen grootelijks van de
ouden, wier geartheid, zeden en gewoonten genoegzaam
overeenkomstig waren met die der *Batavieren*: waarom wij
dit met stilzwijgen voorbij gaan. De oorzaaken van deeze
verscheidenheid, en zichtbaare verandering zijn buiten twijfel
veele. De *Romeinen*, hier te Lande verkeerende, leiden
'er zeker den eersten grondslag toe; hebbende de *Friezen*
van hun niet alleen geleerd het leezen en schrijven, maar
ook vrij wat van hunne zeden; vooral toen het voor hun
een stuk van belang geworden was, de vriendschap met
de *Romeinen* aantekweken en te onderhouden. Zij, die eeni-
ge Jaaren agter elkander buitenslands, in vreemden Krijgs-
dienst, hadden omgezworven, gelijk oudtijds van veele der
aanzienlijkste Jongelingen onder de *Friezen* plagt te geschie-
den, kwamen zelden of nooit in hun Vaderland te rug, zon-
der iets uitheensch, in taal, zeden en gewoonten; mede te
brengen; 't welk, schoon met geen opzettelijk voorneemen,
ongevoelig op hunne kinderen overging, en daar door een
ongemerkte verandering te weeg bragt. Het geene dus door
de *Romeinen* hier te Lande begonnen was, werd kort daar
na door de *Franken* voortgezet, en wel inzonderheid na dat
deezen het zo verre gebragt hadden, dat het Christendom,
door de *Friezen*, met verlaating van hunnen Vaderlijken
Godsdienst, vrij algemeen was aangenoomen. Want daar dit,
behalven de overkomste van veele buitenlandsche Geestelijken,
aan den eenen kant niet weinig toebragt, om den wederzijd-
schen haat en afkeer merklijk te verzagten, welke, hoe on-
redelijk ook, uit verscheidenheid van Godsdienstige begrippen
en plegtigheden doorgaans gebooren word, gaf het, aan den
anderen kant, insgelijks gelegenheid tot dien gemeenzaamen
omgang en verkeerung, welke tusschen verschillende volkeren
nooit geoeffend word, zonder dat het eene volk van het an-
dere deeze of geene gebruiken overnam. De wetenschappen,
die, met regt, voor het bekwaamste middel, ter beschaaving
der

der zede
zamenhang
grootelijks
sterkten
taute han
dering va
van den
Scheepva
eene zeer
dat veele
met ver
ruiner t
den Lan
Landskin
zen *Frie*
eer in stel
derscheiden
tot voorbe

Dan hoe
len, 't is,
buitenspo
overgeble
welke on
weinig ve
tenlanders
voertger z
JAPINS, Fr
te noemer
te merken
natuur me
men.

Maar h
Natie is
De *Frieze*
sterk van
zen, gepaa
niet weini
bevallig wa
XVI. DEE

der zeden en gewoonten worden gehouden, staken ook langzamerhand, in deeze Gewesten, het hoofd op, en werkten grootelijks mede, om de reeds begonnen verandering ten sterkten voort te zetten. Dan zo 'er iets is, dat daar aan de laatste hand gelegd heeft, is het, waarschijnlijk, de vermeerdering van *Frieslands* rijkdom, welke, met het voortzetten van den eertijds verwaarloosden Landbouw, Koophandel en Scheepvaart, tot een aanzienlijke hoogte geklommen is, en eene zeer groote verandering heeft te wege gebragt: zo om dat veele vreemdelingen daar door zijn aangelokt, om zig, met verlaatinge van hun Vaderland, ter verkrijginge van een ruiner bestaan, herwaards te begeeven, en zig met den ouden Landaart te vermengen; als ook om dat veele rijke Landskinderen, even als of het nu een schande ware, geboren *Friezen* te zijn, daar hunne Voorvaderen zo groot een eer in velden, zig meer en meer van hunne Landgenoten onderscheiden, door zig buitenlanders, en wel liefst *Franschen*, tot voorbeelden van navolging te verkiezen.

Dan hoe zeer de latere *Friezen* van de vroegere verschillen, 't is, egter, waar, dat zij minder dan wel anderen, tot buitenspoorigheden vervallen zijn. Misschien is 'er nog wat overgebleeven van de oude gezetheid op eigen taal en zeden, welke oudtijds zo verre ging, dat zij met andere volken weinig verkeerden, en zelfs wetten maakten, om geen *buitenlanders onder hun te laten wonen*, zo als men breedvoeriger zien kan bij GABBEEMA, in zijne Voorreden voor G. JAPIKS, *Friesche Rijmelarij*. Dan, in plaats van dit een deugd te noemen, is het eerder als een woeste onbeschaaftheid aan te merken, welke, door een betere en met de menschelijke natuur meer overeenkoomende gezelligheid, is weg genootmen.

Maar hoe groot die veranderingen ook zijn, de *Friesche* Natie is niet geheel en al van gestalte of inborst verandert. De *Friezen* zijn, over het algemeen genomen, nog rijzig en sterk van ligchaam, waar toe het gebruik van voedzame spijzen, gepaard met een gezonde arbeidzaamheid, waarschijnlijk niet weinig toebrengt. Ook zijn zij van een aanzienlijk en bevallig wezen, waar in een onbeschroomde achtbaarheid en

deftigheid doorstraalt; welke zij, vooral in het spreken, door eene rondborstige vrijmoedigheid, weten aan den dag te leggen, terwijl hun de roem van openhartigheid, goedaartig en getrouw te zijn, niet kan geweigerd worden: schoon ze niet vrij te pleiten zijn van stijfhoofdigheid, die het zeer bezwaarlijk maakt om hen van hunne eens genomen besluiten aftebrengen. Ten aanzien van de bescherming der vrijheid, is hun dit, in veele gevallen, van merklijk nut geweest; en wenschelijk ware het, dat de *Friezen*, ter herkrijginge van hunne geschondene regten, in deeze dagen, die aangeborene stijfhoofdigheid niet lieten vaaren. Wenschelijk ware 't, dat hunne overweldigens dit gedeelte van hun karakter thans in aanmerking wilden neemen.

De vrouwen in *Friesland* zijn, over 't algemeen, wel gemaakt van lijf en leden; blank en schoon van aangezigt; doorgaans voorzien van helder tintelende oogen en blanke of bruine haren; wordende hier weinige bruintetten gevonden. Ten platten Lande, daar de levenswijze minder bedorven is dan in de Steden, vind men inzonderheid veele, die in schoonheid en bevalligheid met die van de Steden gelijk staande, haar in zilver witte tanden, bloozende kleur, en frische gestalte niet weinig te boven gaan; hoe wel ze doorgaans minder van die verfijnde beschaafdheid bezitten, die in de Steden, en voornamelijk bij de rijkdom heerscht, en niet zelden te verre gedreven word.

De pragt, zo in Gebouwen als andere dingen, is aldaar minder dan in andere Oorden. Van de oude Stinzen, of Steenhuisen, zijn in *Friesland* weinige meer overig. Egter ontbreekt het 'er niet aan fraaije Landhuizen, met vrugtbare ruinen, hoven en vijvers, geschikt tot aangename Zomerverblijven. De boere woningen en schuuren, het zij dezelve in eigendom, of in huur bewoond worden, zijn aldaar zeer aanzienlijk, en overtreffen veelal die der andere Provintien. In *Oostergoo* en *Westergoo*, daar men de beste Landcrijen vind, heeft men ook de kostbaarste en fraaiste huizen.

Dan nergens is de verandering grooter, dan in de kleeding der *Friezen*. De aanzienlijkste, zo mans als vrouwen, hebben zig reeds van overlang naar de *Duitsche* en *Fransche*

III.

manier beg
onder den
dat dit een
deschelden
men. Zon
de kleedin
den, zullen
meest tot
Stedselingen
kenners da
Hoofdstad
uit welke
men erken
zijn; als o
waar door
ze geen Hi
alle overige
lig door, d
schoonheid d
de kanten, e
en zilver, e
niet zelden
aangenaam
een wel uit
op een vres
rende aandag
der het onde
is, beoorde
heid.

In spijs
neemt men
heerscht 'er
en geene o
vischerij, d
Scheepvaar
veroorzaakt
dere gedaant
van zwaare b

manier beginnen te schikken, en vinden daar in veel navolgers onder den Burgerstaat; die hier toe te ligter overgaan, om dat dit een gereed middel schijnt om zig van 't gemeen te onderscheiden, en tot een rang van meerder aanzien op te klimmen. Zonder ons dan met de aanzienlijksten, die men, aan de kleeding, voor geen *Friezen* kunnen kan, bezig te houden, zullen wij ons enkel tot den middelstand bepaalen, en wel meest tot die van het platte Land, om dat de kleeding der Stedelingen, vooral der vrouwen, zo verschillende is, dat de kenners daar alleen bij weten te onderscheiden, of zij uit de Hoofdstad, dan uit andere Steden zijn, en bepaaldelijk uit welke. Van allen, zo Landluiden als Stedelingen, moet men erkennen, dat hunne kleeding verre is van weidsch te zijn; als ook dat 'er iets van dat latdeigene in doorstraalt, waar door dezelve, en inzonderheid die der vrouwen, al zijn ze geen *Hindeloopers* of *Molquerummers*, zig gemakkelijk van alle overige laten onderscheiden. Ook straalt 'er iets bevaligs door, dat niet weinig ter vermeerdering der vrouwelijke schoonheid dient. De zogenoemde *Duitsche* mutzen met breede kanten, de gouden oorlizers en andere versierzels van goud en zilver, eertijds zo weinig, doch nu zeer veel geagt, en niet zelden boven vermogen gebruikt, stellen dezelve in her aangenaamste ligt. En hier aan heeft men toe te schrijven, dat een wel uitgedoste *Friesche* vrouw, of jonge dogter, nooit op een vreemde plaats kan verschijnen, zonder een bewonderende aandacht van groot en klein tot zig te trekken. Wat verder het onderscheid der kleeding betreft en genoegzaam bekend is, beoordeele een ieder naar zijnen smaak en zinnelijkheid.

In spijsze en drank, als ook in de verdere levenswijze, verneemt men wel de oude ruwheid niet meer; doch, egter, heerscht 'er eene eenvoudigheid, die elders niet te vinden is, en geene omslagtige toebereiding vereischt. Dan na dat de vischerij, de Landbouw, de veefokkerij, de Koophandel en Scheepvaart, een zichtbaare vermeerdering van 's Lands rijkdom veroorzaakt hebben, heeft ook de levenswijze een gantseh andere gedaante aangenomen. De drank betreffende, in plaats van zwaare bieren, waarin een dronkemaakende kracht stak, en

die thans in geen daaglijks gebruik meer zijn, is de koffij nevens de thee, overmatig ingedrongen. Bij de fatzoenlijke lieden is het thans eene schande, zig in 't openbaar dronken te vertoonen: hier door zijn de tegenwoordige *Friezen* veel handelbaarder dan hunne Voorouders.

Getrouw het eens gegeven woord te houden; Vaderland en vrijheid te beminnen, en, als de nood aan den man komt, die kloekmoedig voor te staan, om zig geen nijpend juk en banden van slavernij op den hals te laten dringen; een arbeidzaam en zuinig leven te leiden; den Koophandel en vooral de Scheepvaart, zonder aanmerking op de gevaaren, met dit beroep onafscheidbaar verknogt, te drijven, zijn dingen, die de *Friezen* tot lof verstrekken, en hun hoofdkarakter uitmaken.

't Is algemeen bekend dat deeze Natie, voor geene andere, in het beoeffenen der fraaie wetenschappen, behoeft onder te doen; een meenigte van ervaren *Friezen*, in alle takken van geleerdheid uitmuntende, ons reeds voorgekomen, en die nog verder zullen voorkomen, strekken daar van ten bewijze. Mannen behoorende tot den kanzel, tabbaart of degen; vrouwen, doorleerd in alle vakken van geleerdheid, zijn reeds vroeg en als nog in *Friesland* bekend geweest.

Ter voltooiing van den aart en karakterschets der *Friezen*, zullen wij 'er dit volgende nog bijvoegen.

Even gelijk de voornaamste deugden en gebreken onder het menschelijk Geslacht, zijn dezelve ook onder hun verspreid; gelijk men onvermoeiden ijver en vuige vadzigheid, gematigde deftigheid en stijve stuursheld, dartele weelde en vrekke wêrigheid, dapperen heldenmoed en bloode laf hartigheid, schitterend vernuft en drieste domheid overal naast elkander geplaatst vind, dus zijn deeze deugden en ondeugden ook onder hen bekend. Dan uit het geen reeds gezegd is, zal men kunnen opmaaken, dat de *Friezen* geenzints geschapen zijn, om zig in weelde en wellust te baaden; om in koetzen gewiegd te worden, of daaglijks lui en ledig eenige uren aan tafel door te brengen, of om met geschilderde kaartbladen gantsche avonden en nachten te verspillen; maar om de kracht van een welgespierd gestel, door stoute en vaardige lichaamssoeffeningen,

gen, te we
ding, die
schijnt, we
Eijn kunc
overmoet
vooral in
om in al v
word, zond
zaam dat
meesters g
naam van
vleierij; e
geveid wo
geen vleier
der hun ge
vernadering
aan een sij
niet zeer i
Sluizen en a
Landman sch
maaken van
om den gr
schijnt hun
getal, munte
De oude
tikelen, als
van bonifac
reeds genoeg
melden, op
NEN, zullen
Noordsche in
Friesland
Graaf van E
Lotharingen
om 's Graave
hulde te be
den Bischof

gen, te verdubbelen. En, zeker, onaangezien de stijve houding, die hun in den eersten opslag, meer of min, eigen schijnt, weten zij het wel te toonen als het te pasfe komt. Even kundig in het bestier van paarden als van Schepen; onvermoeit op de jagt, in het kaatzen, in het kolven, en vooral in schaatsrijden, waar in hun niemand overtreft: kortom in al wat tot een vluggen en sterken kaerel vereischt word, zonder weer of wind te ontzien, bewijzen zij genoegzaam dat de dappere *Romeinen* niet vrugteloos hunne leermeesters geweest zijn. De *Friezen*, die dus met regt den naam van de stoute *Friezen* verdienen, zijn ongevoelig voor vleierij; en zo men de grooten uitzondert, die overal willen geveleid worden, kan men met grond zeggen, dat zij door geen vleierij te winnen zijn. Even min kan trotschheid onder hun geduld worden; hún grootste vermaak bestaat in de vernedering van een hoogmoedig mensch. Kunsten, die aan een sijnen smaak worden toegekend, gaan bij hun niet zeer in zwang. Dan in nuttige Molenwerken, Sluizen en andere werktuigen, zijn zij groote meesters. De Landman schijnt onder hun een wijsgeer te zijn: het droogmaaken van Meeren, het bedijken; het vellen van boschen, om den grond tot wei- of zaailanden bekwaam te maaken, schijnt hun van natuur eigen te zijn. Andere, doch in minder getal, munten in verscheidene andere zaaken uit.

De oude geschiedenisfen dezer volken op bijzondere Artikelen, als dat der *BATAVIËREN*, van *BRINIO*, van *CIVILIS*, van *BONIFACIUS*, *FRANKEN*, *FRIEZEN*, *FRISIABONEN* en andere reeds genoegzaam vermeld hebbende, en verder moettende melden, op de *Art. van KAREL DEN GROOTEN* en *NORMANNEN*, zullen wij dezelve hier aanvangen met het eindé der *Noordsche* invallen in deeze Landen, en dus met het Jaar 1026.

Friesland schijnt omtrent dien tijd, door *DIRK DEN III*, Graaf van *Holland*, met hulpe van *GODEVAARD*, Hertog van *Lotharingen*, overheerd en genoodzaakt te zijn geworden, om 's Graaven zoon, *FLORIS*, voor Landheer te erkennen en hulde te bewijzen. Want na dat deeze Graaf zig met den *Bischof van Utrecht* verzoend had, begon hij op wraak

bedagt te zijn, over den dood van zijnen vader. Om dit ten uitvoer te brengen, begaf hij zig, verzeld van GODEVAARD, of GODEFRID, over het *Flie*, van waar de grenzen zig toen tot aan den *Eems* uitstrekten. Met een groote magt van volk voorzien zijnde, viel het hem niet moeilijk, veete Vlekken en Dorpen in de asche te leggen, veel volk te vernielen en grooten buit, have en vee van daar te voeren. Na dat hij het Land dus onder dwang gebragt had, deed hij zijnen jongsten zoon, FLORIS, tot Graaf, Landheer of Potestaat huldigen. Als Leenman van zijnen vader bekleedde FLORIS deeze waardigheid dertien Jaaren. Want DIRK, in het Jaar 1039, overleden zijnde, schijnt hij, in de bedeeing met zijn broeder DIRK DEN IV, eigen Heer van *Friesland* geworden te zijn. Toen Graaf DIRK negen Jaaren daar na ongehuwd gestorven was, verviel het Graaffchap van *Holland* mede op hem. FLORIS was bij de *Friezen* bemind; en met hunne hulpe heeft hij verscheidene aanslagen, tegen hem gefineed, vernietigd: onder anderen tegen Bisfchop WILLEM, dien hij tot tweemaal toe overwon, nevens alle deszelfs Bondgenooten, en misfchien verder zou te ondergebragt hebben, ware hij niet, door den Heer VAN KUIK, op eene verraderlijke wijze, (zo als op het Art. van deezen FLORIS gemeld is) omgebragt. ROBERT DE VRIES deed twee vergeeffche poogingen om de *Friezen* voor zijne magt te doen bukken. Eene moorddadige hand belette ook hem, in het Jaar 1076, zijne voornemens verder voort te zetten.

ROBERT DE VRIES, wil men, dit dus befloken te hebben, om zig van GODEVAARD te ontfiaan. Ook overleed Bisfchop WILLEM eenige maanden daar na. In de gefchillen van Keizer HENDRIK DEN IV, met Paus GEGORIUS DEN VII, had deeze Kerkvoogd altoos de zijde des Keizers gehouden, en daar door zo veel gunfte verworven, dat een gedeelte van *Holland*, met den dood van GODEVAARD, aan hem gelaaten was.

EGBERT DE II, Markgraaf van *Saxen*, toen Graaf van *Staveren*, *Oostergoo* en *Westergoo* zijnde, het zij in naam of in de daad, om dat hij GODEFRID, in 't verdrijven van ROBERT, geholpen had, was met die fchikking zo weinig

te

te vreden,
en zig voe
den Keizer.
Londen, d
VAN GODES
dezelve we
ROENRAAD,
VAN WILLEM
giftbrief, ni
DE VRIES,
Bisfchop te
hem gunft
viel, dien
waarom, z
waren.

Wat van
DIRK DE V,
de *Friezen*
zien, wat r
DE V, geste
vervallen,
SAXEN. H
zijnde, wa
der te bema
wotten. H
verzoend;
gangen, die
zig min af
der *Holland*

EGBERT
Friefche hee
met andere
DEN IV, v
in haat ge
fchaft had,
Sche Staaten
fchappen; v
van het Ja

te vreden, dat hij zig openlijk tegen den Keizer verklaarde, en zig voegde bij de *Saxers*, toen gezworenen vijanden van den Keizer. Deeze, om zig daar van te wreken, droeg de Landen, door **EGBERT** bezeeten, op aan eenen **OTHELRYK VAN GODESHEIM**. Maar nog in dat zelfde Jaar 1078, werden dezelve wederom, door dien Vorst, opgedragen aan Bisfchop **KOENRAAD**, die, door 's Keizers bemiddeeling, de opvolger van **WILLEM** geworden was; wordende van **EGBERT**, in dien giftbrief, niet dan met groote veragting gesproken. **ROBBERT DE VRIES**, nu beter gelegenheid meenende te vinden, om den Bisfchop te snuiken, trok tegen denzelven aan; de kans was hem gunftig, in zo verre, dat de Bisfchop hem in de handen viel, dien hij noodzaakte, afstand van die Landen te doen, waarom, ziints vijf Jaaren, zulke zwaare oorlogen gevoerd waren.

Wat van den oorlog zij, dien men onderftelt, dat Graaf **DIRK DE V**, na dus weder in *Holland* hersteld te zijn, tegen de *Friezen* zou ondernomen hebben; men kan daar van nazien, wat reeds, ter behoorelijke plaats, op het Art. **DIRK DE V**, gezegd is. Dus wij, liever dan tot herhaalingen te vervallen, ons bepaalen tot den voorgemelden **EGBERT VAN SAXEN**. Hij door den Keizer van zijne bezittingen beroofd zijnde, was gelukkig genoeg, dezelve door de wapenen weder te bemagtigen, en als Landsheer van de *Friezen* erkend te worden. Hij had, om billijke redenen, zig met den Keizer verzoend; en deeze was gedweeër geworden, door de voortgangen, die Graaf **DIRK** gemaakt had. De *Friezen* toonden zig min af keerig, van de Regeering der *Saxers*, dan van die der *Hollanders*.

EGBERT zou dus, waarschijnlijk, een langer genot van de *Friefche* heerschappij gehad hebben, indien hij zig niet op nieuw, met andere *Duitsche* Vorsten, ten nadeele van Keizer **HENDRIK DEN IV**, verbonden had, daar door andermaal bij dien Vorst in haat geraakt was, en den Keizer zelfs de gelegenheid verschafte had, om hem vervallen te verklaren van alle zijn *Friefche* Staaten, en wel bepaaldelijk van zijne *Friefche* Graafschappen; wordende Bisfchop **KOENRAAD**, op den 7 Februarij van het Jaar 1086, op nieuws daar mede begiftigd. De

giftbrief is te vinden in het I. Deel van het *Charterboek van Friesland*, bl. 67.

Maar de Bisfchop had geen lang genot daar van, EGBERTS vriendschap voor den Keizer van te veel aanbelang zijnde, verzoende hij zig, in het volgende Jaar, weder zeer gemakkelijik met den Vorst. Na deeze verzoening werden alle de gedaane giften weder ingetrokken. Doch de Markgraaf toonde ras geheel onstandvastig te zijn, of de verzoening met geene goed geweten gefloten te hebben; voegende hij zig weder bij de vijanden van HENDRIK DEN IV. EMMIUS schijnt te kennen te geeven, als of EGBERT zig van geheel *Friesland* zou hebben meester gemaakt. De Keizer bragt daar op, volgens anderen, in het Jaar 1039, een aanzienlijk Leger op de been, en rukte daar mede in *Turingen*, alwaar de Markgraaf zijn aanzienlijkste goederen had, en toen in perfoon tegenwoordig was. Hij werd genoodzaakt, dit Gewest spoedig te verlaaten; doch EGBERT had 'er weinig voordeel van, dewijl hij, kort daar na, door bestel van ALEID, Abdisse van *Quedlenburg*, en zuster des Keizers, werd omgebragt.

Met den dood van den Markgraaf, werd de Kerk van *Utrecht* andermaal met *Friesland* begiftigd, en het gedrag der overledenen met hatelijke verwe afgemaald. Hoe ongelukkig het ook voor *Friesland* ware, dus geduuriglijk van Heer te veranderen, de Kerkvoogd was, ondertusfchen, wel in zijn fchik, dat hij nu een onvervreemdbaar regt op *Friesland* gekreegen had, waar aan nu alleen de daadelijke bezitneeming ontbrak. Om deeze te bevorderen, kregen eenige naast gegene Markgraaven bevel van den Keizer, om gewapenderhand bezit van die Landen te neemen. De bezettingen, zo van EGBERT als van den Graave van *Holland*, die 'er in lagen, kregen bevel het Land te ruimen. En dus werd de Bisfchop in het bezit gefield, die aldaar tot zijnen Stedehouder aanfelde eenen ADEL VAN FRONENBERG, die gehuwd was met ANNA VAN KAMMINGA.

Toen, op het einde van de elfde eeuw, de kruisvaarten allersterkst met een ongelooflijk grooten toeloop, werden door gezet, waren de *Friefche* Edelen geene van de minften. Men telt onder dezelfen TJEKKE FORTEMAN, JARIG LUDIN.

GA, 170
 het d'geen
 Het is hel
 der, dien
 als zijne
 TRUID, in
 zoon van
 lijk, op alle
 was, ras n
 delen om
 van Olden
 voorens e
 haanen, al
 Eer de F
 reeds men
 al branden
 de Friezen
 Saxen bijna
 zelfs. Hier
 tijd, bewaa
 ruimen tij
 den Edeln
 regt van de
 dat wij de
 KLASZ KON
 ns gefchree
 In het J
 gifte, door
 den Bisfch
 Graaf FLO
 NELLA, (C
 fchap, ove
 aanvaard t
 Holland e
 V, Keizer
 Graafschap
 weder aan
 Holland ev

GA, EPO HARTMAN, IGE GALAMA, en veele anderen, die zeker dagten, groote voordeelen daar mede te zullen behaalen. Het is bekend, hoe verkeerd dit alles uitviel. Markgraaf EG. BERT, dien wij straks gezegd hebben, te zijn omgebragt, had als zijne erfgenaame na gelaten, zijne eenige zuster, GEERTRUID, in 't vervolg getrouwd met HENDRIK DEN VETTEN, zoon van OTTO, Hertog van *Saxen*. Deeze, door dit huwelijk, op alle zijne nagelaatene goederen regt meenende te hebben, was, ras na den dood van zijnen schoonvader, bedagt op midelen om die goederen te herwinnen. Met FREDRIK, Graave van *Oldenburg*, en deszelfs aanstaanden opvolger, trof hij alvorens een verbond, om zig een open weg in het Land te haanen, als zijnde *Oldenburg* de Sleutel van *Oostfriesland*. Eer de *Friezen* tot tegenweer gereed waren, was de vijand reeds metterdaad over de moerasfen in 't Land geraakt, en al brandende en rovende tot bij *Norden* gekoomen. Dan, de *Friezen* zig bij een gezameld hebbende, versloegen de *Saxen* bijna geheel en al. HENDRIK DE VETTE sneuvelde zelfs. Hier door bleef de vrijheid der *Friezen*, voor dien tijd, bewaard, en genooten *Oostergoo* en *Westergoo*, een geruimen tijd, een aangenaame rust. Wat het geschil, tuschen den Edelman GALAMA en Graaf FLORIS DEN II, over het regt van de Jagt, aangaat, wij hebben reeds elders doen zien, dat wij daar aan geen het minste geloof slaan, of schoon het XLAAS KOLYN op deezen tijd verhaald, en door anderen is na geschreeven.

In het Jaar 1112, werd, door Keizer HENDRIK DEN V, de gifte, door zijnen vader van *Oostergoo* en *Westergoo*, aan den Bischop van *Utrecht* gedaan, bevestigd. Dan na dat Graaf FLORIS DE II overleden was, en zijne Gemalin PETRONELLA, (die de zuster van den Keizer was) de voogdij-schap, over haaren onmondigen zoon, Graaf DIRK DEN VI, aanvaard had, werd 'er eene vriendschap bewerkt tuschen *Holland* en haaren broeder LOTHARIUS, die, na HENDRIK DEN V, Keizer geworden was; 't welk ten gevolge had, dat de Graaffschappen *Oostergoo* en *Westergoo*, in het Jaar 1126, weder aan het *Hollandsch* Graaffschap gehegt wierden, schoon *Holland* even zo min voordeel als *Utrecht* bij die gifte had.

De *Friezen*, egter, vonden daar weinig smaak in. Om dit te toonen, maakten zij gebruik van de twisten, die ontstaan waren tusfchen Graaf DIRK en zijnen broeder FLORIS DEN ZWARTEN, waar in zij door den Bifchop ondersteund wierden. FLORIS reeds lang gedoeld hebbende, zijne grootheid te vestigen op de vernederde magt zijns broeders, zag niet liever, dan dat de *Westfriezen* weigerden die te erkennen. Om hun daar toe te noodzaaken, bragt hij alle zijne magt bij een, met oogmerk om de *Westfriezen* tot reden te brengen, en daar na *Oostergoo* en *Westergoo* in bezit te neemen. Het ijs scheen hem, in den winter van het Jaar 1132, hier toe sterk genoeg te zijn; en daar over trok hij naar *Westfriesland*. Hij verdreef de *Westfriezen*, en kwam, met buit beladen, te *Alkmaar* terug, wijl de invallende dooi hem verhinderde, de *Friezen* aan te vallen. Tot overmaat van smerte moest hij zien, dat, na zijnen terugtocht, de *Westfriezen* 's Graaven broeder, FLORIS, voor Veldheer aannamen. Twee Jaaren daar na bewerkte Keizer LOTHARIUS den vrede tusfchen de twee broeders. In dit zelfde Jaar was het, dat het *St. Odulfsklooster*, bij *Stavoren*, met goedkeuring van den Bifchop en verzegeling van den Paus, van andere Inwooners voorzien werd; waar door de magt der Geestelijken, in dit Gewest, zeer toenam, en met nitgebreidde voorregten voorzien werd. Dan, in een tijd, dat de Geestelijkheid haare belangen dus voortzette, verloor de Adel de zijne, door onderlinge twisten en verdeeldheden, te lang om ze hier allen te melden, en die op de bijzondere Art, van de hoofden daar van, reeds gemeld zijn, of nog gemeld zullende worden.

Dus gaan wij over tot het geen, na den dood van Keizer LOTHARIUS, gewigtigs voorviel. Deeze, in het Jaar 1138, overleeden zijnde, werd als Keizer opgevolgd door KOENRAAD DEN III, welke naauwlijks den throon beklommen had, of hij schonk op nieuw de *Friesche* Graaffchappen aan den Bifchop van *Utrecht*. Voor dat dit gebeurde, vertrokken eenige *Friezen*, met hunné huisgezinnen, naar de *Elve*; zijnde daar toe uitgenodigd, door ADOLF, Graave van *Holftein*. Hier werden zij door de slaaven overvallen, van welke zij, met niet meer dan honderd, meer dan drie duizend afweezen. Keizer KOEN-

RAAD

RAAD beve
Doch alle
magt onder
Friezen on
van den Bi
ne vrijheid
aanvallen, n
eigen Potes
man door
ten zij nie
woonen; z
van *Lisbon*
beteugeling
Daarenbo
ken en Kl
het Jaar 11
Overle gelle
en *Klaarka*
Dan al die
fnoeid, doo
van het Ja
De twis
fchop van
beiden gee
den, ftonde
te worden;
zer REDRE
om de twis
zeer fjal gel
Andere r
als de gew
die van h
ge rust en
ftiging van
dij van *Blo*
Maar tern
heid aanleid
Kloosters, d

RAAD bevestigde, in het Jaar 1145, de reeds gedaane gifte. Doch alle die Keizerlijke giftbrieven, met geene gewapende magt ondersteund wordende, waren zij onvermogen om de *Friezen* onder het juk, 't zij van den Graaf van *Holland*, of van den Bischof van *Utrecht* te brengen. Integendeel, hunne vrijheid bleef zo zichtbaar, dat zij, niettegenstaande alle de aanvallen, nu van den eenen en dan van den anderen, hunnen eigen Potestaat verkooren, met naame *SAKE REINALDA*, een man door zijne dapperheid ten hoogste beroemd. Ja zelfs lieten zij niet na, onder al dien druk, de kruisvaarten bij te woonen; zij waren dus ook deelgenooten aan de verovering van *Lisbon*, aan het beoorlogen der Heidenfche *Slaven*, en betrugeling van *HENDRIK DE LEEUW*, in het Jaar 1155.

Daarenboven ging men ijverig voort met het stigten van Kerken en Kloosters; wordende dat van *Ludinga Kerk* gestigt in het Jaar 1157, waar in, door den Bischof van *Utrecht*, een Overfte gesteld werd. Kort daar na kwam dat van *Bethlehem* en *Klaarkamp* ten voorschijn, en uit die wederom anderen. Dan al die voorspoed der Geestelijken werd niet weinig befnoeid, door den geweldigen *Julkaansvloed*, in den beginne van het Jaar 1164.

De twisten, tusschen den Graaf van *Holland* en den Bischof van *Utrecht*, over het bezit van een Land, daar zij beiden geen het minste natuurlijk regt van eigendom op hadden, stonden op het punt van door geweldige middelen beslist te worden; en zulks zou zekerlijk geschied zijn, zo niet Keizer *FREDRIK*, in het Jaar 1166, een middel gevonden had, om de twistenden te bevredigen; 't welk hem, voor dien tijd, zeer wel gelukte.

Andere rampen bragten, eger, *Friesland* groot nadeel toe: als de geweldige watervloed van het Jaar 1170, en niet min die van het Jaar 1173. Doch na dien tijd werd 'er eenige rust en voorspoed genooten. Hier aan is toe te schrijven de stifting van het Klooster *Bajum*, in het Jaar 1186, en de Abdij van *Bloenkamp*, in het 1192.

Maar terwijl buitenlandsche rust en verdoolde Godsdiensligheid aanleiding gaf tot het stigten van Abdijen, Kerken en Kloosters, de onsenigheid onder de voornaamste Geslachten in

Fries-

ak in. Om dit
en, die ontfaan
der *FLORIS DEN*
vriend wieden.
grootheid te ves-
zag niet liever,
ennen. Om hun
agt bij een, met
ngen, en daar na
• Het is schieen
toe sterk genoeg
and. Hij verdraef
e, te *Alkmaar* te
de *Friezen* aan
rien, dat, na zij-
voeder, *FLORIS*,
beverste ket-
leders. In dit
bij *Stavoren*,
galing van den
; waer door de
roeman, en met
in een tijd, dat
ens, verloor de
trideeltheden, te
poedere Art, van
nog geweld zul-

dood van Keizer
in het Jaar 1138,
door *ROGERAARD*
nnen had, of hij
aan den Bischof
diken eenige *Frie-*
; zijnde daar toe
ein. Hier werde
zij, met niet mee
en. Keizer *AL-*

LAAD

Friesland, en de aanhoudende twisten, om den voorrang in het offeren, niet zelden van moord en doodslag gevolgd wordende, bragt te weege, dat 'er, insgelijks omtrent deezen tijd, veele Kerken en Kapellen gestigt en geheel nieuwe Dorpen wierden aangelegt. Tusschen de voornaamste Patricen, welke toen ter tijd tusschen het *Flie* en de *Lauwers* gevonden wierden, ontstond een zogenaamde Heilige oorlog. Doch men kan op de verhaalen daar van weinig staat maaken, wijl ieder zijne heldhaftige bedrijven ten sterksten deed uitmeeten, en de Kronijkschrijvers oneindig veel verschillen.

Na dat Graaf *FLORIS DE III*, in het Jaar 1190, op den Kruistogt te *Antiochie* overleden was, werd zijn oudste zoon *DIRK*, Graaf van *Holland*; en na dat, in het Jaar 1195, *WILLEM*, DIRKS broeder, zig, zo het schein, met hem verzoend had, ontving deeze de Heerlijkheid *Friesland* van zijnen broeder te leen, en wel bijzonder al dat geene wat deez' in *Oostergoo* en *Westergoo* bezat, of aan de Graaven van *Holland*, bij het laatste verdrag, door den Bisschop van *Utrecht*, was afgestaan. Terstond na het sluiten van dit verdrag, stak *WILLEM* over naar *Friesland*, beoosten de Zuiderzee, alwaar hij gewillig, door de Landzaaten, als Heer werd aangenoomen en gehuldigd. *WILLEM* werd door hun beschouwd als geen ander Land bezittende; en vijand van zijnen broeder zijnde, overtuigd van eenen Veldheer nodig te hebben, tegen *HENDRIK DE KRAAN*, Graaf van de *Kluinder*, die hem een lastige nabuur was: en daarom beslooten zij te spoediger, hem te huldigen. *WILLEM*, om gemelden *HENDRIK DE KRAAN* te beteugelen, deed een Slot bouwen in de nabijheid van *Oosterzee*, tegen over dat van *DE KRAAN*, waarop hij meest zijn verblijf hield. Van tijd tot tijd vielen tusschen hun beiden gevegten voor; hij dwong hem eindelijk tot de overgave van het Slot, en noodzaakte hem het Land te ruimen.

Graaf *WILLEM*, zig nu eenigzints in het bezit van het *Friesche* Graaffschap van *Oostergoo* en *Westergoo* bevestigd ziende, kwam, tegen den zin zijner moeder, in *Holland*, om bij zijnen broeder een bezoek afteleggen; maar hij had spoedig berouw daar van; want zo dra was hij niet op het Slot *ten Horst* gekoomen, of hij werd, door meergemelden *HENDRIK DE*
KRAAN;

KRAAN, in
vond ras
van Graaf
noodzaakte
Colder aan
De Biss
zig naar Fr
de te heffe
Bisschop ge
en voerde
bijgeloovig
Gods, wa
hem met
naar Utre
veld begaf
ginne, goe
den Bisscho
Graaf die
vóór zijnen
len verzoen
huwelyk v
willende
gaf zig,
door de
Kort daar
WILLEM,
Friesland,
„ letten,
„ *tergoo*
„ verdrag,
„ ven van
„ worden
„ met ge
„ *Friesla*
„ ken te
„ pen roe

KRAAN, in bijzijn zijns broeders, gevangen genoomen; doch vond ras middel te ontvlugten. Na dat hij zig met de dochter van Graaf OTTO van *Gelderland* in huwelijk begeeven had, noodzaakten hij DIRK een verdrag met hem en den Graaf van *Gelder* aan te gaan.

De Bisfchop van *Utrecht* was intusfchen vermetel genoeg, zig naar *Friesland* te begeeven, om aldaar een aanzienlijke bedde te heffen. WILLEM, hier door verftoord, overviel den Bisfchop gewapenderhand in 't *St. Odulfklooster*, te *Stavoren*, en voerde hem van daar op zijn Kasteel te *Oosterzee*. Eenige bijgeloovige Monniken en Leeken, bekommerd over de straffe Gods, wanneer men een Bisfchop gevangen hield, haalden hem met geweld uit de gevangenis, en voerden hem te fcheep naar *Utrecht*; en fchoon WILLEM zig met zijn fchoonvader te veld begaf, om hier van wraak te neemen, en zij, in den beginne, goede vooruitzigten hadden, moesten zij, egter, met den Bisfchop een voor hun fchandelijk verdrag ondergaan.

Graaf DIRK, in het Jaar 1203, overleeden zijnde, had, vóór zijnen dood, zig gaarne met zijnen broeder WILLEM verzoenen. Maar zijne Gemalin ALEID, het voorgenomene huwelijk van den Graave VAN LOON, met haare dochter ADA, willende doen voltrekken, had dit verhinderd. WILLEM begaf zig, egter, uit *Friesland*, over de *Zuiderzee*, en werd, door de *Zeeuwen*, voor Graaf van dat Gewest uitgeroepen. Kort daar na werd 'er, tusfchen DIRK VAN DER AARE en Graaf WILLEM, een zoen getroffen, waar in, ten opzigte van *Friesland*, werd vast gefield: „ dat de Bisfchop niet zou be-
 „ letten, dat eenige Kooplieden, uit de Graaffchappen *Oos-
 „ tergoo* en *Westergoo*, in zijne Landen kwamen; dat het
 „ verdrag, onlangs tusfchen den Bisfchop GODFRID en 's Graa-
 „ ven vader onderling gemaakt, ongefchonden zou gehouden
 „ worden; dat ingevolgen het zelve de Bisfchop en de Graaf,
 „ met gemeene toefstemming, eenen Graaf of Regter naar
 „ *Friesland* zouden zenden, om de Regtdagen der Burgerzaa-
 „ ken te houden, en alles, wat de inkomsten de Graaffchap-
 „ pen toebehoorende, of uit de opkomsten der Regtdagen der
 „ Bur-

den voorrang in
 eg gevolgd wor-
 oment deezen
 ed nieuwe Dor-
 ramle Patricen,
 uwers gevonden
 oorlog. Doch
 ut maken, wij
 deed viameeten,
 en.
 r 1190, op den
 zijn oudhe zoon
 Jaar 1195, wite
 er hem verzoend
 van zijnen broe-
 er deed' in Oos-
 van Holland,
 Utrecht, was
 ag, fiek wil-
 tee, alwaar hij
 aangenoomen en
 id als geen ander
 r zijnde, over-
 tegen HENDRIK
 t een lastige na-
 , hem te huldi-
 aan te beveuge-
 van Oosterzee,
 eest zijn verblijf
 beiden gevegten
 ve van het Slot,
 zik van het *Frie-
 bevestigd zijnde,
 land, on bij zij-
 j had foedlig in
 er Slot ten Hove
 en HENDRIK de
 KRAAN,*

„ der den Bisfchop en den Graaf te verdeelen; dat wanneer
 „ het gebeurde dat de verkooren Graaf niet naar *Friesland*
 „ ging, de Afgevaardigden van den Bisfchop en van den
 „ Graaf van *Holland*, te zamen en op gemeene kosten, de
 „ inkomsten, het Graaffchap behoorende, zouden gaan inza-
 „ melen; dat de Muntmeesters, de Tollenaars, Schouten,
 „ Meijers en alle Amptenaars, hun verblijf in het Graaffchap
 „ hebbende, hunne Leenen of Ampten, vooreerst, uit de
 „ handen van den Bisfchop, en daar na, uit die van den
 „ Graaf van *Holland* zouden ontvangen, en hun beide ge-
 „ trouwheid zweeren.”

Zie *Charterboek*; I. Deel, bl. 81.

Wat intusfchen met den Graaf VAN LOON voorviel, is reeds op het Art. ADA gemeld. Graaf WILLEM, na zijn vertrek, meester zijnde van al het Land, tusfchen de *Honte* en de *Lauwers*, en daar na, door FREDRIK DEN III, met de Rijksleenen bevestigd, zou, zo men wil, zijnen zoon OTTO, den *Friezen* niet onaangenaam, als Stadhouder hebben aangefield. Dan dit spreekt zig zelfs tegen, wijl die OTTO toen nog flegts een kind van zeven Jaaren oud was. Zekerder is het, dat *Friesland*, toen ter tijd, reeds merklijk in bloei en welvaart was toegenoomen; 't welk men meent niet onduidelijk te kunnen bewijzen, uit de kleeding, welke, in het begin der dertiende eeuw, zo bij den Adel als bij den Burgerftand en het gemeene volk, in gebruik was. *Stavoren* inzonderheid, daar de Graaven, als zij in *Friesland* waren, hun verblijf hielden, had zijnen Koophandel en Zeevaart wijd en zijd, doch voornamelijk Oostwaards, zodanig uitgebreid, dat daar binnen veele rijke en welvaarende Kooplieden gevonden wierden; welke, volgens de oude Kronijken, de weelde en dartelheid zo verre dreeven, dat zij hunne floepen en luiffels vergulden, zo dat men, dit ten breedfte uitmeerende, zeide dat zij die met goud deden beflaan.

Tot de vermindering van dien rijkdom, gaf grootendeels aanleiding, de verrijking der Kloosters en Abdijen; fleepende de Geestelijkheid alles naar zig; wordende een groote meenigte
 van

van de b
 geven, o
 der Dijk
 kosen, d
 Land voor
 bij de ged
 ten fierk
 eger, gee
 noodzaakl
 het Land
 dus door
 om welke
 de Ongel
 Kruisvaar
 het Jaar
 Meester o
 angezet.
 hoofdzaklij
 Niet gen
 grooten, d
 en goed
 achtzaam
 neen, een
 lands alles
 daar de ee
 ook in *Fr*
 Landzaten
 op elande
 de dit, do
 zijnde de
Friet. De
 tweede w
 steund. L
 derzijde,
 doortoken
 liep.
 Graaf r
 troffen hab

van de beste Landerijen daar aan opgedraagen, onder voor-geeven, dat de Ingezeetenen daar door van het onderhoud der Dijkaadjen ontslagen waren, en dus ook ontheven van de kosten, die noodwendig moesten gemaakt worden, om het Land voor den overlast des waters te beveiligen; waar van zij, bij de gedugte watervloeden der Jaaren 1219, 1220 en 1221, ten sterksten overtuigd wierden. Alle die rampen hadden, egter, geen vermogen, om de Landzaaten te doen zien, hoe noodzaaklijk het ware, de handen aan het werk te slaan, om het Land te behouden, 't welk het bijgeloof deed inprenten, dus door een vertoorn'd Opperweezen gestraft te worden: en om welke straffen afesmeeken, moest men, in plaats van dit, de Ongeloovigen gaan bestrijden. Dit ging zo verre, dat de Kruisvaarten met een ongelooflijke drift voortgezet, en, in het Jaar 1224, de *Friezen*, door de prediking van eenen Meester OLIVIER VAN KEULEN, daar toe nog meer werden aanzet. Wat zij in dien tijd verrigt hebben, kan men hoofdzaklijk zien op het Art. DAMIATEN.

Niet genoeg was het, om de ramp des Vaderlands te ver-grooten, dat de bloem des volks derwaarts trok, en haave en goed genoegzaam ten prooi liet, en eigen rijkdom veron-achtzaamde, om ingebeelde schatten van elders te haalen; neen, eene opgeruide en toomlooze meenigte scheen binnens-lands alles te moeten vernielen. Niet alleen in *Oostfriesland*, daar de eene Landman tegen den anderen te veld trok, maar ook in *Friesland* bewesten de *Lauwers*, was de dolheid der Landzaten zo hoog gereezen, dat men, met geheele Legers, op elkander los ging. In *Oostergoo*, onder anderen, geschiedde dit, door twee Edellieden, met naame WIGER en TJAARD; zijnde de eerste een *Omlander*, en de laatste een gebooren *Fries*. De eerste had het gemeene volk op zijn zijde; de tweede werd door eenige stoute lieden van aanzien onder-steund. Langen tijd werd 'er, met groote woede, van we-derzijde, gevogten, tot dat eindelijk WIGER van TJAARD doorfloken werd; waar mede de twist vooreerst ten einde liep.

Graaf FLORIS DE IV, binnen *Utrecht*, een bemiddeling ge-troffen hebbende, tusfchen den Bisfchop WILLEBRAND en eeni-

eenige misnoegde *Stigtenaars*, begaf zig naar *Friesland*, beoosten het *Flie*, om de hulde te ontvangen. Deeze plegtigheid, welke zeven Jaaren, zo om zijne minderjaarigheid, als om andere oorzaaken, was uitgesteld, werd, in het Jaar 1230, door die van *Westergoo*, binnen *Franeker* verrigt, zonder dat men, wegens de overige deelen des Lands, eenige melding gemaakt vind. FLORIS, die, zo wel als zijn vader, een gerujmen tijd bij de *Friezen* zeer wel gezien was, verloor daar-na zijne agting zo verre, dat hij niet weder in hun Land durfde koomen; welk onheil hij aan niets dan aan zig zelve en zijne kwaade raadslieden te wijten had. De toeleg, door hem en zijne bedervers gemaakt, om de vrijheden en voorregten, door het omkopen van den Adel, te bekorten, was voor de *Friezen*, die de vrijheid op derzelver waarde hadden leeren schatten, niet te dulden.

Het bezoek, dat *Friesland*, ten dien einde, van Graaf FLORIS, als Heer van dat Gewest, ontvangen had, werd, in dat zelfde Jaar, door een ander van den *Utrechtschen* Bischof gevolgd. Door WILLEBRAND, werd RUDOLF, Slotvoogd van *Koeverden*, af en eene ECLARD in zijne plaats gesteld. Dan het gelukte RUDOLF, door verrassing, van het Slot zig weder meester te maaken. De Bischof bewoog de *Friezen* hem hier tegen behulpzaam te zijn. Zij vatten de wapenen op, met dat gevolg, dat RUDOLF gevangen en naar verdienste met den dood gestraft werd. De aanhangers van RUDOLF werden daar door te meer verbitterd; en zelfs vatten eenige *Stigtenaars* zo een grooten haat tegen den Bischof op, dat hij zig ter naauwernood veilig agtte. Hij dan, zo als gezegt is, in *Friesland* gekoomen zijnde, met oogmerk om de *Drenthenaars* te verneederen, zocht de *Friezen* tot zijne hulpe hier toe te beweegen. De afkondiging van ruime Afsaaten, voor allen, die hem behulpzaam waren, waren de middelen, hoe weinig voldoende, die het volk werkzaam maakten; zo dat 'er een aanzienlijk Leger op de been kwam, 't welk in kleinder benden gedeeld werd. Het eene deel, dat uit de Ingezeetenen van *Oostergoo* bestond, voerde hij over de *Lauwers* naar *Groningen*; het ander liet hij, onder den Deken van *Stavoren* en *Westergoo*, in de *Zevenwouden*,

om.

omrent
benden
zo weinig
lijp. Ook
overgeblee
had om
gebragt, n
te preeken
ge Krijgsh
man, tege
te vafche
ranzong
fchop! w
een gewe
mooglijkh
te verleene

In het
dat thans v
fchop, te
wezenlijk
doen men
zhenaars,
de Frieze
wielden.

Twee Ja
een aanvan
1233, ove
voor Fries
dat FLORIS
nalaatende
zen, de
voogd ove
tijdstip te
te benoem
in welstanc
van Stad.
Ludingaker
in het Jaar
XVI. DEE

omtrent *Bakkeveen*; terwijl 'er, behalven deeze, nog andere benden uit het *Stigt* in aantogt waren; doch deeze maakten zo weinig haast, dat de voorgenomene vereeniging te niete liep. Ook kreegen ze eerlang zodanig de nederlaag, dat de overgebleevnen naar huis keerden, en de Bisfchop moeite had om zelfs te rug te keeren. Na dat de winter was doorgebracht, met het volk, in plaats van vrede, den oorlog voor te preeken, hernamen de *Friezen*, in het voorjaar, hunne vorige Krijgshaftige geartheid, en trokken, ten getale van 1231 man, tegen *Drenthe* op. De *Drenthenaars*, door de menigte verschríkt, baden om den vrede, dien zij voor een hoog rantzoengeld bekwamen. Gelukkig tijdstip voor den Bisfchop! want nog in dat zelfde Jaar, werd *Friesland*, door een geweldigen watervloed, zo fel geteisterd, dat 'er geen mogelijkheid zou geweest zijn, den Bisfchop eenigen bijstand te verleenen.

In het Jaar 1232 ontstond de oorlog op nieuw; men wil dat thans wederom 4000 *Friezen*, ten dienste van den Bisfchop, te velde getrokken waren. Of dit getal vergroot, of wezenlijk zo groot geweest zij, laaten wij aan zijne plaats; doch men houd voor zeker, dat de *Friezen*, door de *Drenthenaars*, bij *Bakkevier* geslaagen zouden zijn; als mede dat de *Friezen* en *Groningers* door hun op de vlugt gedreeven wierden.

Twee Jaaren laater nam de vervolging tegen de *Stadingers* een aanvang. Inmiddels was Bisfchop WILBRAND, in het Jaar 1233, overleeden, wiens dood geen onaangenaame gevolgen voor *Friesland* had; te meer, daar men de tijding bekwam, dat FLORIS, te *Klermont*, in een steekspel, was omgebracht, nalatende een zoon, nog maar zes Jaaren oud. De *Friezen*, de vreedzaame geartheid van Bisfchop OTTO, als voogd over den onmondigen Graaf, kennende, namen dit tijdstip te baat, om SIKKE SJAARDEMA tot hunnen Potestaat te benoemen, onder wiens bestier *Friesland* weder tamelijk in welstand toeham. *Harlingen* kreeg in dien tijd den naam van Stad. *Texel* en *Flieland* werden aan de Abdij van *Ludingakerk* geschonken. Dan helaas! die voorspoed werd, in het Jaar 1237, door eene zwaaren watervloed, veel be-

fnoeit; zelfs namen de Landen bewesten *Friesland*, door die overstromingen, van tijd tot tijd, zodanig af, dat ze de gedaante van een openbaare Zee kreegen, wordende de Middellzee hoe langer hoe meer verflopt en tot Land gemaakt. Zelfs meent men, dat dezelve, omtrent deezen tijd, reeds ten grooten deele, was opgeslijkt, en in schoone bouw- en weilanden veranderd.

Na dat de *Friezen* Koning WILLEM DEN II, in de belegering van *Aken*, merkelijken bijstand beweezen hadden, werden, in het Jaar 1248, in erkenentisse daar van, door dien Vorst, hunne voorregten en vrijheden bevestigd. Dan op dit gunstbewijs volgde een zwaare ramp, veroorzaakt door de hand der Voorzienigheid. Aanhoudende watervloeden, een schraal gewas, gevolgd van besmettelijke ziekten onder menschen en beesten, in het Jaar 1249, drukten de schamele gemeente geweldig; dit veroorzaakte gemor en oneenigheid onder de Landzaaten. Ras werd men ook gewaar, dat Koning WILLEM niet zo mild geweest was buiten oogmerk: namelijk, om de *Friezen* onder zijn gezag te doen bukken. Maar zijne poogingen slaagden niet. De brief, dien hij, om zigs als Heer te doen erkennen, aan den Potestaat SIXTE SJAARDEMA geschreeven had, werd op een manlijke wijze beantwoord, en wel in deezen zin:

„ Groot magtige Koning, wil u niet vergeefs vermoeyen; „ meent gij dat ik om mij en mijn geslagt te verheffen, een „ verraader wil zijn, en de nakomelingen van die vrijheid „ berooven, welke onze voorvaders boven alle goederen ge- „ schat hebben? Verre zij van mij een geldgierig, oneerlijk „ hart? vaar wel, en wil mij met uwe brieven in diervoegen „ niet meerder begroeten: want ik begeer na deezen geenen „ van u meer te ontvangen. Uit onze Huizen SJAARDEMA, den „ 9 Augustus, duizend tweehonderd negenenvertig.”

Zelfs wil men dat SJAARDEMA, over dit aanzoek, zo gestoord zou geweest zijn, dat hij, tot spijt van den Koning, gouden penningen deed slaan, op welker eener zijde men las. SIXTUS SJAARDEMA, *Potestas Frisiae*; terwijl op de andere zijde een man verbeeld werd, die geld uit de hand laat vallen.

met

met de
verreft
In het
en door d
voorregten
dat van
met Sja
zig inu
ten, waar
die men,
eengezin
heden, w
hoe diepe
voorneam
NING, of
WIBALDA,
homen en w
ken, niets v
en mogelijk
niet waars
der, bij ar
joke wiba
had. Zijn
GERAAR in
los liet. F
nen broede
eerste drift
voornitg
deed hem
flooten wer
Rupolt
worden zijn
deezen, do
niewing h
ken; 't wel
aanlagen va
deze Prins
dewijl hij, f

met dit Opschrift: *Libertas praevalet auro. d. i. vrijheid overtreft het goud.*

In het Jaar 1255 werd *Hindelopen* tot een Stad verheeven, en door den Potesstaat en 's Lands Staaten met vrijheden en voorregten voorzien; als mede het Klooster te *Aanzum* gestigt, dat van *Lidlum* voltrokken, en, in het Jaar 1270, en *Ijkt* met Stads voorregten begiftigd; houdende de *Friezen* zig intusfchen nog ijverig bezig met het doen der Kruisvaarten, waar door het gantsche Land geweldige nadeelen leed; die men, egter, hersteld zou hebben, indien men daar toe eensgezind de handen te werk gesteld hadde. Dan, de oneenigheden, waar van hier vooren gewag gemaakt is, schooten langz hoe dieper wortel, en borsten weder tot dadelijkheid uit. Een voornaam *Friesch* Edelman van *Marum*, GERBERT VAN KAMMING, of KAMMINGA, werd, in het Jaar 1296, door RITSKE WIBALDA, en AALTJE HARWEISMA, bedektelijk gevangen genomen en weg gevoerd, zo dat men, in den tijd van zes weken, niets van hem hoorde, of te weten kwam waar hij ware; en mooglijk zoude dit nog niet aan den dag gekomen zijn, zo niet HAITSE VAN KAMMINGA, schoon onkundig dat zijn broeder, bij RITSKE WIBALDA, werd gevangen gehouden, den jongen JUKÉ WIBALDA, RITSKE ZOOËN, insgelijks in hegtenis genoomen had. Zijn vader, bekommerd over hem wordende, beloofde, GERBERT in vrijheid te zullen stellen, indien men zijnen zoon los liet. HAITSE dus ontwaar geworden zijnde, wie zijnen broeder gevangen hield, stond op het punt, om in de eerste drift, den jongen WIBALDA te laten dooden; doch het vooruitzigt, dat zijn broeder het zelfde lot zou ondergaan, deed hem naar een verdrag luisteren; het wolk in de daad geslooten werd; doch den wrok uit het hart niet wegnam.

RUDOLF VAN HABSBURG, na Koning WILLEM, Keizer geworden zijnde, oordeelden de *Friezen* het tijd te zijn, om van deezen, door een plegtig gezantschap, de bekragting en vernieuwing hunner vaderlijke voorregten en vrijheden te verzoeken; 't welk zij te meer noodig oordeelden, om zig voor de aanslagen van FLORIS DEN V te verzekeren; en ook, om dat deeze Prins aan het Hof niet zeer gezien was, gelijk bleek, dewijl hij, schoon ten onrechte, het Grääffchap van *Holland*

te leen aan JAN VAN AVENNES opdroeg. Daarentegen stonden de *Friezen*, die hem getrouwelijk dienden, bij hem in blaakende gunste. De Keizer dan, behalven het bevestigen van hunne voorvaderlijke regten en vrijheden, vermeerderde daarenboven hun Landregt met 10 nieuwe Artikelen; alles, eger, onder die voorwaarden, dat ze hem *Jerusalem* zouden helpen herwinnen; als hij naar *Rome* of elders trok, en hunne hulpe nodig zou hebben, hem bijstaan; de vestingen aan den Rijnkant helpen beschermen, en hun Vaderland tegen den *Hollander* verdedigen.

Wij moeten wederom herhaalen, dat de gedugte watervloeden van de Jaaren 1277 en 1287, en de onderlinge binnenlandsche verdeeldheid veel toebrogen tot vermeerdering van 's Lands onheilen. In 't bijzonder had dit plaats, toen 'er een gantsche tweespalt ontstond, en men zig onderscheidde in *Vetkoopers* en *Schieringers*. In het Jaar 1288, deed FLORIS DE V zijne eischen op *Friesland* gelden, en wel na dat hij de *Westfriezen*, om den dood zijns vaders, gestraft had. Hij landde met een aanzienlijke Vloot te *Stavoren*, daar men hem als Landheer aannam en huldigde. In erkentenis daar van vermeerderde hij de vrijheden en voorregten dier Stad. Uit het geen volgt, moet men, evenwel, besluiten, dat de uitgestrektheid van zijn gebied zeer gering geweest is, wijl gemelde Keizer RUDOLF, in het Jaar 1290, gantsch *Friesland* tusschen het *Flie* en de *Eems*, aan REINOUD, Graave van *Gelder*, opdroeg, en dat de opdracht, negen Jaaren daar na, door Keizer ALBERT, is bevestigd geworden. Maar hoe ruim die leengifte ook ware, de Graaf scheen duidelijk te bezefsen, dat het den Keizer gemakkelijker viel, die gifte te doen, dan om het genot 'er van te neemen; hij stelde, zo veel men weet, daar toe geene middelen te werk; zekerlijk schroomde hij den tegenstand van den Graaf van *Holland* en van den Bischoep van *Utrecht*, en de zugt der *Friezen* voor hunne vrijheid.

Graaf FLORIS DE V, in het Jaar 1296, moorddaadig omgebracht, werd gevolgt door zijnen zoon JAN. Deeze betengelde wel de *Westfriezen*, en ontving, in het daar aan volgende Jaar, de hulde; doch de Bischoep van *Utrecht* joeg de *Frie-*

Friezen b
den jonger
van boss
es den Bi
ter, ruina
FLORIS zij
volgd wa
ander oog,
verkooren
gifte van
meer te l
vooren, c
verdeeldh
zou verlic
partijfchap
der veertien
In *Friest*
der, dan op
lijk, eenig
hebbende,
Lauwers,
en plonder
Want reiz
van zo dra
lijken hoop
alverwoeste
Lauwers,
overwinning
hun, eger
werden m
Friesland,
men. De
zwaare w
leed; wor
De Staat
gen, met
heid van l
de dan tot

Friezen beoosten het *Flie* tegen hem in 't barnas, maakende den jongen Graaf bij hun van ketterij verdagt. WOLFERD VAN BORSELEN wist eerlang een verdrag tuschen den Graaf en den Bischof tot stand te brengen. *Stavoren* deelde, egter, ruim zo veel in de gunfte van Graaf JAN, als in die van FLORIS zijnen vader. Keizer ALBERT, die KOENRAAD opgevolgd was, beschouwde, de *Friezen* met een geheel ander oog, om reden dat zij ADOLF VAN NASSAU, als wettig verkooren, aankleefden: hierom zocht ALBERT de gedaane gifte van zijnen vader, aan REINOUD VAN GELDER, meer en meer te bevestigen; doch hij ondernam nu zo min als te vooren, om zig in het bezit te stellen, schoon de onderlinge verdeeldheid der *Friezen* hem de beste gelegenheid daar toe zou verschaft hebben. Want het is algemeen bekend, dat de partijfchap der *Vetkoopers* en *Schieringers*, met het begin der veertiende eeuw, met verdubbelde woede uitborst.

In *Friesland*, dagt men, in het Jaar 1306, op niets minder, dan op een inval der *Noormannen*. Deze, waarschijnlijk, eenig berigt van de binnenlandsche oorlogen gekreegen hebbende, waagden, in dit Jaar, een aanval, en omtrent de *Lauwers*, in grooten getale aangekomen zijnde, verwoestren en plonderden zij alles. Maar zij deeden het niet ongestraft. Want REINIER KAMMINGA, toen ter tijd Potesstaat, had hier van zo dra geen kennis gekreegen, of hij bragt een aanzienlijken hoop landzaaten in de wapenen, trok daar mede de alverwoestende rovers tegen, en leverde hem slag omtrent de *Lauwers*. Het gevegt was van beide kanten hevig; doch de overwinning verklaarde zig aan de zijde der *Friezen*; die hun, egter, ruim 400 man kostte. Van de *Noormannen* werden meer dan 900 verflaagen; verlaatende de overigen *Friesland*, zonder van den grooifden buit iets mede te nemen. De dappere KAMMINGA had, in dit gevegt, zo eene zwaare wonde bekoomen, dat hij vijf dagen daar na overleed; wordende van alle de landzaaten zeer betreurd.

De Staaten des Lands, daar na vergaderd zijnde, bewoogen, met groote moeite, HESSEL MARTENA, om de waardigheid van Potesstaat te aanvaarden, alzo hij meer tot den vrede dan tot den oorlog geneigd was. Dan, de waardigheid

aanvaard hebbende, moest hij ras zijne loflijke neiging verzaaken, en zig bereid maaken om de *Hollanders* weerstand te bieden.

Zie hier wat 'er gebeurde. WILLEM DE III, Graaf van *Holland*, zoon en opvolger van Graaf JAN DEN II, in volle rust zijnde, oordeelde dit een gunstige gelegenheid, om, in navolging van eenigen zijner voorzaaten, ook iets op *Friesland* te kunnen onderneemen, indien niet om het Gewest aan zig zelve te onderwerpen, althans om te toonen, wat de *Friezen* te wagten hadden, zo hij magt genoeg had om zijn ingebeeld regt te doen gelden. Een Leger van 1500 man, met den Graaf aan het hoofd, stak naar *Friesland* over. In *Gaasterland* geland zijnde, schreef hij zwaare brandschattingen uit, en had het meest op *Stavoren*, dat zig der gehoorzaamheid aan de *Hollandsche* Graaven onttrokken had, gemunt. MARTENA had van deezen inval geen berigt ontvangen, of hij wappende de *Friezen*, en trok de *Hollanders*, die reeds bezig waren met branden en blaaken, met zo veel moed tegen, dat zij, zonder hem af te wagten, als bloodaards naar hunne Schepen vlugtten. Hier uit ontstond een ongemeene haat tuschen de *Friezen*, *Westfriezen* en *Hollanders*. Een menigte *Friezen* stak over naar *Enkhuizen*, veroorzaakte daar veel onheil, en keerde, met grooten buit, naar *Friesland* te rug.

Die van *Enkhuizen*, geen openbaare wraak durvende neemen, zonden heimelijk eenige brandstigers naar *Friesland*, die de *Stinzen*, of *Steenhuizen*, van de Edelen van BEIJEM, OF FINGAHUZEN en HIDDEMA, welke de aanvoerders der *Friezen* geweest waren, b j nacht in koolen leiden.

Drie van deeze uitgezondene brandstigers vielen in handen der *Friezen*, en beleeden, door de *Enkhuizers*, tot die euveldaad, te zijn omgekogt. BEIJEM, haastig en wraakgierig van aart zijnde, was, bij padere ontdekking, niet alleen gereed om dubbele wederwraak te peemen, maar haalde ook andere Edelen daar toe over. Men stak dan gelijkerhand over de *Zuiderzee* verraste *Enkhuizen*, toen nog open en onvast, verbrandde 'er meer dan vijftiwintig huizen, en keerde, met veel buit belaaden, te rug,

In het
baue, en f
en Kloofst
Pier dood
Veel Enk
van aan de
Guido v
alle heersch
en den Fri
tijd, hunne
zijn regt,
Friesland,
Stellingve
lagen dus l
Om hen
lands in Ste
op eene beh
men. Doch
WILLEM DE
de Kerkvege
zijn afzijn
Jingwer
heden. De
den zij ten
nen haat te
den het Bi
voogd, fel
noodmaakte
nis gekreeg
kreeg, met
dat hij het
schop, egu
kunnen in
het Jaar 13
drie Jaaren
wervers, S
de schade,
goeden. O

In het Jaar 1310 namen de *Enkhuizers* den Kersnacht te baate, en staken over naar *Stavoren*, alwaar zij *St. Odulfskerk* en Klooster uitplonderden, voorts in vlamme zetten en den Prior dood staken. De brand werd nog gedeeltelijk gebluscht. Veele *Enkhuizers* vielen in handen der *Friezen*, die 'er tien van aan den galg hun leven deden eindigen.

GUIDO VAN AVENNES, Bisfchop van *Utrecht*, die, even als alle heerschzugtige Vorften, zijne grenspaalen zogt uitzeteten, en den *Friezen* gantsch ongenegen was, begon, om deezen tijd, hunne vrijheid laagen te leggen, onder voorwendzel van zijn regt, dat hem, uit voorgaande Keizerlijke giften, op *Friesland*, tusschen het *Flie* en de *Lauwers*, toekwam. De *Stellingwerper Friezen*, die geduurig tegen hem opstonden, lagen dus het eerst aan de beurt.

Om hen in bedwang te brengen, deed hij, op zeker stuk lands in *Stellingenwerf*, een sterkte opwerpen, waar van hij, op eene behendige wijze, den eigendom had weeten te bekoomen. Doch eer dezelve voltooid was, werd hij, door Paus KLEMENS DEN V, naar *Vienne* ontboden, ter bijwooning van de Kerkvergadering, die aldaar stond gehouden te worden. Dit zijn afzijn, en het gerugt van zijnen dood, gaven de *Stellingwerpers* aanleiding tot het pleegen van veele vijandelijkheden. De nieuwe sterkte, schoon niet voltooid, verbrijzelde zij ten eenemaale; en dit nog niet genoeg zijnde om hunnen haat te voldoen, trokken zij naar *Vollenhove*, en belegerden het Bisfchoppelijk Slot aldaar; doch de dappere Slotvoogd, schoon reeds tot in de Voorburgt gedreeven, noodzaakte hun te rug te keeren. De Bisfchop hier van kennis gekreegen hebbende, spoedde zig in allerijl herwaards, en kreeg, met behulp van Graave WILLEM, zo veel volk bij een, dat hij het beleg van het Slot kon doen opbreken. De Bisfchop, egter, de *Stellingwerper Friezen* niet genoeg hebbende kunnen straffen, deed hun in den ban; welk vloekvonnis, in het Jaar 1310, nog nader bekrachtigd, en eerst opgeheven werd drie Jaaren daar na, door een verdrag, waar bij de *Stellingwerpers*, *Schooterlanders* en die van *Oostergoo* zig verbonden, de schade, door die van *Vollenhove* geleden, te zullen vergoeden. Ook deden zij daar bij afstand van eenige Landen te

Ijsfelham, *Steenwijk* en elders. Omtrent dien zelfden tijd verzoeden die van *Stavoren* en *Westergoo* zig met Graaf WILLEM DEN III, bij *Alkmaar*. Inmiddels, was, op den 16 Augustus van het voorige Jaar, overleeden de Pofestaat, BESEL MARTENA. De inwendige verdeedheden, door de buitenlandsche rust, meer en meer de overhand neemende, waren oorzaak, dat men 't niet eens kon worden over eenen opvolger. Nog meer werd dit vertraagd, door de gevolgen van een zwaaren watervloed, en verdere onheilen van pest en hongersnood, in het Jaar 1315.

Drie Jaaren daar na scheenen de *Westfriezen* zig de binnenlandsche onlusten in *Friesland* mede ten nutte te wille maaken. Dit ondervonden die van *Westergoo*, oude stam- en naamgenooten der *Westfriezen*. Zij kwamen met kleine vaartuigen over 't *Flie*, beroofden *Makkum*, *Kornwert*, en eenige na bij gelegene gehugten, en pleegden veele moedwilligheden. Dan zij genooten daar ook de welverdiende straffe voor. De Edelen VAN AYLVA EN HATTINGO, dien roofzugtigen inval vernoomen hebbende, bragten, in alle mooglijke stilte, een goed deel volks op de been, en overvielen daarmede de zorglooze plonderaats, met zo veel woede, dat de meesten in de pan gehakt, en de overigen op de vlugt werden gejaagd.

De laatsten werd, egter, de tijd niet gegund, om hunne Schepen, die te *Makkum* lagen, te bereiken, wordende verre het meeste deel insgelijks omgebragt. Zij, die op de Schepen waren, dit onheil verstaande, haalden de Zeilen op om Zee te kiezen; dan zij, van wegen de stilte, geen voortgang konnende maaken, werden van de *Friezen* agterhaald en in Zee geworpen. Met die zelfde Schepen voeren de *Friezen* naar *Medemblik* en *Enkhuizen*, en maakten het aldaar niet berer, dan de *Westfriezen* te *Makkum* gedaan hadden. Bij het te rug komen schonken zij de Schepen aan die van *Stavoren*.

REINOUT, Graaf van *Gelder*, was, zo als wij gezien hebben, door Keizer RUDOLF, met *Friesland* begiftigd, doch had het niet raadzaam geoordeeld, die gift zig toe te eigenen. Doch, van Bischof FREDRIK, het Slot *Vollenhove* in

pand.

pandfch
guntiger
In het
der voor
doen wa
verdeeld
lijk op
derlinge
gemoete.
Barlaam
van bei
overwin
hun, ee
Behal
van Ho
ster, de
leggen, o
Was dus
door hij
vergader
cinde, t
vergader
gezien,
van We
stond,))
re Landd
In de
1313, o
drie hoo
Afgenaar
flog me
eenige z
ting der
zaak der
het Flie
derfchen
men; en
gerite stem

pandschap gekreegen hebbende, scheen hem de gelegenheid gunstiger, om zijn gewaand regt te doen gelden.

In het Jaar 1323 maakte hij groote Krijgstoerusting, onder voorgeeven nogthans, dat het hem om *Friesland* niet te doen was. Maar zijn toeleg mistukte; want de *Friezen*, hoe verdeeld ook onder elkander, bemerkende dat het wel dege-lijk op hun gemunt was, staakten, voor dien tijd, hunne onderlinge twisten, vereenigden zig, trokken den Graave te gemoete, en overvielen het *Geldersche Leger*, dat zig te *Barlazijl*, bij *Vollenhove*, bevond. De strijd was heftig; van beide kanten sneuvelde veel manschap; en schoon de overwinning aan den kant der *Gelderschen* scheen, durfden zij hun, egter, niet vervolgen of verder ontrusten.

Behalven den Graaf van *Gelder*, scheenen ook de Graaf van *Holland*, de Bischof van *Utrecht*, *Breemen* en *Munster*, de Graaf van *Oldenburg* en anderen, het 'er op toe te leggen, om de vrijheid der *Friezen* geweld aan te doen. Was dus hoog tijd voor hun, middelen te beraamen, waar door hij zig tegen dat alles konden beveiligen. Een Staatsvergadering bij den zogenaamden *Opstalboom*, werd, ten dien einde, door veelen nodig gekeurd, en eertlang dusdanig eene vergadering, waar van, in langen tijd, geen voorbeeld was gezien, door de *Friesche Zeelanden*, (doch met uitzondering van *Westfriesland*, 't welk onder den Graaf van *Holland* stond,) gehouden, na dat altoorens, in ieder oord, bijzondere Landdagen waren voorafgegaan.

In de eerste vergadering, die, op op Pinxter, des Jaars 1323, op een vlak veld, ten Zuidwesten van *Aurik*, onder drie hooge elke boomen, volgens ouder gewoonte, door de Afgevaardigden van beoosten de *Lauwers*, gehouden werd, sloeg men wel veel goede dingen voor: ook werden 'er eenige zaaken vastgesteld, voornamelijk strekkende ter beslissing der Burger geschillen en oneenigheden. Doch de groote zaak der vrijheid bleef onafgedaan. De *Friezen*, tuschen het *Flie* en de *Lauwers*, waren, ter oorzaak van den *Gelderschen* oorlog, te schaars op deeze vergadering opgekoomen; en, nogthans, hadden zij, zegt men, de voorzitting, eerste stem, en het meeste gezag, alzo de zitting en orde van

stemming, naar de ligging der Landschappen, van het Westen naar het Oosten, werd in agt genomen. Alleen werd 'er beslooten, dat men, in 't einde van Oogstmaand deszelfden Jaars, eene nadere bijeenkomst zou houden, waar in die van bewesten de *Lauwers* beloofden, in goeden getale te zullen verschijnen. Intusschen verbond men zig om in vrede en eenigheid te leeven.

De tweede vergadering, op den bestemden tijd, haaren voortgang hebbende, was zeer talrijk en aanzienlijk. De *Friezen* van tusschen het *Flie* en de *Lauwers* niet alleen, maar ook van 't geheele vrije *Friesland*, zig toen ter tijd uitstreckende van 't *Flie* tot aan de *Wezer*, verscheenen 'er in merkelyken getale, en bestonden uit Wethouderen, Edeelen en Prelaten, Priesteren en verdere Gevolmagtigden des volks. In deeze bijeenkomst verhaalde men eerst, wat in de voorige vergadering verrigt en beraamd was; doch onder dit alles raakten de driften zodanig aan den gang, dat 'er bijkans een halve maand ten einde liep, voor dat 'er iets van belang kon worden afgedaan. Eindelijk nam de billijkheid in 't algemeen de plaats der onbezuisde driften in. De onderlinge verdeeldheden werden bij geleg, de gedaane beledigingen vergeeven, en de zaaken, die men te verhandelen had, met bedaardheid overwoogen; tot dat men het zo verre bragt, dat 'er, met gemeene toeflemminge, zekere Wetten en Ordonnantien wierden beraamd, die of geheel nieuw waren, of dienden om de oude Wetten des Lands te bevestigen. Alles was begreepen in 38 Artikelen, waar van 'wij alleen den inhoud van het eerste hier zullen nederstellen. De Grietmannen, Rechters, Kerkvoogden, en verdere Geestelijken van *Oostergoo*, van *Westergoo*, benevens die der overige *Friesche Zee-landen*, zaam gekoomen om de gemeene eendragt, de Landrechten en Wetten van den *Opstalboom* te vernieuwen, verbonden zig daar bij, om hunne vrijheid eenparig en gewapend, derhand te beschermen, indien eenig Waereldlijk of Geestelijk Vost, van wat naam of waardigheid ook, hen, of iemand der hunnen bestreed, of het juk van dienstbaarheid, pogde op den hals te leggen."

Her

Her is nit
Friezen, ter
mogten vern
ders en zijne
te van Aristot
1325, aanlei
keem, met d
regt op Sta
merk stelde
Rechters ov
de Friezen
ten, en br
toe af. Z
Oudskloof
Graaf wille
uit, die lang
de Friesche
op de Frie
Dorpen Oude
plas gebrand
stijl, maar r
friesland, z
moetende, v
honden buit
werd, in he
staakt.

Bij het fl
den Graaf, i
dinghe, W
men wil, de
beheuzende d
Land, van o
werden en te
hebbende, n
inkomsten t
het verder a
Oostergoo en
hadde zij eve

Het is niet onwaarschijnlijk, dat dit besluit, (’t welk de *Friezen*, terwijl wij dit schrijven, gezamenlijk wel wederom mogten vernieuwen, om zig tegen de Usurpatien des Stadhouders en zijne bedervers, als ook tegen een geweldige meenigte van Aristocraten, te verzetten,) Graave WILLEM, in het Jaar 1325, aanleiding gegeven heeft, om zig, ernstiger dan voorheen, met de Regeering van *Friesland* te bemoeijen, en zijn regt op *Stavoren* en *Westergoo* te handhaven. Met dat oogmerk stelde hij twee Inwooners van *Stavoren* tot Schouten of Rechters over de Stad en het omgelegen Land; waar in, egter, de *Friezen* geen genoegen namen; zij verjaagden die Schouten, en braken hunne van steen gebouwde huizen ten grond toe af. Zij waren daar toe opgehitst door den Abt van *St. Odulfklooster*, als hebbende toen veel gezag binnen *Stavoren*. Graaf WILLEM, dit zeer euvel opneemende, rustte eene Vloot uit, die langs de Zuiderzee kruiste, veel nadeel toebragt aan de *Friesche* Schepen; ook deed hij, nu en dan, een landing op de *Friesche* Kust. In eene van die landingen werden de Dorpen *Oude* en *Nieuwe Narden*, met eenige naast gelegen, plat gebrand en ledig geplonderd. De *Friezen* zaten mede niet stil, maar roofden en plonderden, op de kusten van *Westfriesland*, zo veel hun mooglijk was. Elkander op Zee ontmoetende, vogten ze als Leeuwen, of smeeten elkander als honden buiten boort. Dan al dit moorden en bloedvergieten werd, in het Jaar 1328, door middel van een verdrag, gestaakt.

Bij het sluiten, van dit verdrag en het doen van hulde aan den Graaf, in de Landen van *Westergoo*, *Vrocnakker*, *Wilde dinghe*, *Wiegenbrughe*, *Harich* en *Hemlum*, zouden, zo men wil, de *Friezen* hem een oud geschrift getoond hebben, behelzende de plegtigheden, met welke de Graaven van *Holland*, van ouds, in *Friesland*, beoosten het *Vlie* ontvangen werden en te regt zaten. De Graaf, nu zijn oogmerk bereikt hebbende, stelde zijne Schouten en Richters aan. Om zijne inkomsten te vermeerderen, verbood hij de Geestelijkheid, het verder aankopen van vaste goederen. Schoon die van *Oostergoo* en *Stellingwerf* in dat verdrag niet begreepen waren, hadden zij evenwel weinig genot van hunne vrijheid. En alzo

WIL.

van het Weir
Alleen werd
mand deszelf-
n, was in die
n geble te zul-
in vele en

n tijd, haan
indienlijk. De
err niet alleen,
ig toen ter tijd
vercheenen 'er
houden, Ede-
lmagizighen des
rst, wat in de
loci onder dit
te 'er bijkans
: van belang
heid in 'e ar-
de onbetlinge
bedinghen ver-
had, met be-
erre bragt, da-
ten en Ordon-
varen, of dien-
en. Alles was
en den inhoud
Griemannen,
en van Ooster-
e *Friesche* Let-
bragt, de Land-
zuwen, verbou-
tig en gewyze
eldijls of Gese-
bok, hee of is-
na dienstbaarheid

Hij

WILLEM in het algemeen bedagt was, om zijn regt op vaste gronden te stellen, sloeg hij den weg in van vriendelijkheid en gematigheid; die hem ook gelukte.

Dus de *Friezen* zig gedurende zijn leven stil hielden. Nogthans is het twijfelagtig, of die van *Oostergoo* zig wel ooit aan Graave WILLEM onderworpen hebben. In het Jaar 1337 leed *Bolswerd* een zwaaren ramp, door een hevigen brand, en kort daar na gantsch *Friesland*, door eenen geweldigen watervloed.

Graaf WILLEM DE III, in het volgende Jaar overleeden, werd opgevolgd van zijnen zoon WILLEM DEN IV, die kort daar na de wapenen opvatte, om zijne regten op *Friesland* staande te houden. Eer dit gebeurde, zag de *Gelderfche* Graaf REINOUD DE II zijn Graafschap, door Keizer LODEWYK, tot een Hertogdom verheven, en zig zelven nevens zijne nazaaten met *Oostfriesland*, tusfchen het *Flie* en de *Lauwers*, begiftigd; alles in betaaling van veertig duizend marken fijn zilver, welke de Keizer aan den Graave schuldig was, en waar voor hij het gemelde Landschap verpand had. Om evenwel met den Graaf van *Holland* in geen moeilijkheid te geraaken, had de Keizer daar van uitgezondert het gedeelte, het welk hem toebehoorde, en waar door, waarfchijnlijk, verflaan wierd *Stavoren* en *Westergoo*. Dan ook deze REINOUD maakte geen de minste beweging om zig dit gefchenk toe te eigenen. Die van *Stavoren* zonden, in het Jaar 1338, vier Gemagtigden aan den Graaf, met last om hem voor wettigen Heer te erkennen, en te huldigen, 't welke in den *Haag* verrigt werd; in erkentenis hier van werden alle de Stads voorregten, door den Graaf, bevestigd. Maar de overige *Friezen* volgden dit voorbeeld niet. *Stavoren* werd, in het Jaar 1346, met nieuwe en gróote voorregten door hem begiftigd. 't Welk zeker met oogmerk door hem gefchiedde, als wel bewust zijnde, van hoe groot nut *Stavoren* hem zijn konde, om *Friesland* geheel en al te overweldigen. In het Jaar 1344, weigerden die van *Westergoo*, WILLEM DEN IV voor Heer te erkennen; die, om hun hier over te straffen, een bestand maakte met het *Stigt*. Een fterk Leger op de been hebbende, zo men zegt, van wel

85000 man
Vloot, door
in *Friesland*
REINOUW,
Hofter, en
fchoon bree
manfchap in
magt, sante
ziet wel op
In den ee
Friezen m
Klooster te
gens op h
tegenweer,
de been kw
der *Holland*
te vlugten.

JAN VAN H
leeden, of
bloem van
Noorden v
der voorig
zaaken zig
brengen, do
van hun, c
kwaden nu
zodanige hul
die zijne ve
leven koste
om den doo
onthooiden.
ten ftrijd li
gantsche Le
de nabijheit
van *Stavor*
van WILLEM
kamp, na b

85000 man, stak hij daar mede over naar *Friesland*. De Vloot, door storm van een geraakt, landde niet gelijktijdig in *Friesland*. JAN VAN HENEGOUWEN, Zoon van JAN VAN BEAUMONT, kwam allereerst, aan de Zuidzijde van *St. Odulfs-klooster*, en legerde zig aan den oever der Zee, op een schoon breed veld. Maar in plaats van den Graaf met zijne manschap in te wagten, en dan de *Friezen*, met vereende magt, aantetasten, viel hij op een deel van hun aan, die zeer wel op hunne hoede waren.

In den eersten aanval scheen de kans hem gunstig, alzo de *Friezen* met voordagt naar de Stad en ten deele naar 't Klooster te rug weeken; hij hun daar volgende en vervolgens op hen aanvallende, boden zij zulk een kloekmoedigen tegenweer, en werden, van het Landvolk, dat in allerijl op de been kwam, zo manlijk ondersteund, dat een groot deel der *Hollanders* sneuvelde, en de overigen genoodzaakt werden te vlugten.

JAN VAN HENEGOUWEN had nauwelijks deeze nederlaag geleden, of de Graaf trad, met de zijnen, en daar onder de bloem van den *Hollandschen* Adel, op eenigen afstand, ten Noorden van het Klooster, aan Land. Onkundig van het lot der voorigen, te vuurig van aart om van de gesteldheid van zaaken zig te doen onderrigten, of zijne Leger in order te brengen, doet hij de zijnen op de *Friezen* aanvallen. Veelen van hun, die zig in de Rietboschen verschoolen hadden, kwamen nu ten voorschijn, en bragten hunne spitsbroederen zodanige hulpe toe, dat de Graaf een tegenstand ondervond, die zijne verwagting zeer verre overtrof, en hem eerlang het leven kostte. De woede der *Friezen* was zo hevig, dat zij, om den dood van een *Friesch* Edelman te wreken, zijne lijk onthoofden. De benden, die na hem aan Land kwamen en ten strijd liepen, verging het niet veel beter; wordende het gantsche Leger, op den 26 September, in het Jaar 1345, in de nabijheid van het Dorp *Warns*, een weinig Oostwaards van *Stavoren*, geslagen. Tien dagen daar na werd het lijk van WILLEM DEN IV gevonden, en in het Klooster *Bloems-kamp*, na bij *Bolswaard*, begraven.

Na dit ongelukkig omkomen, werden, door Keizer **LODEWYK** van *Beijeren*, zijne Landen aan **MARGRIET**, **WILLEMS** oudste zuster, als Leenen van het Rijk aangemerkt wordende, geschonken, op den 15 Januarij van het Jaar 1346. Vrouw **MARGRIET**, om den dood haars broeders op de *Friezen* te wreken, verklaarde alle de Landen en Renten, zo geestelijke als wereldlijke, in *Holland* en *Zeeland* geleegen en den *Friezen* behorende, verbeurd. Het Klooster *Marienhof*, op het Eiland *Marken*, door *Friesche* Monniken bewoond, deed zij, door de Krijgsknegten, in brand steeken en de Monniken in Zee smijten. In het volgende Jaar verkogt zij de eene helft van het Eiland aan eenige bewooners daar van, en de andere helft aan eenige *Amsteldamsche* burgers. Na eenige Jaaren verblijf, werd zij, door haaren Gemaal, gemelden Keizer **LODEWYK**, naar *Beijeren* op ontboden, en **WILLEM DE V**, haar zoon, als opvolger van zijne moeder verklaard. Een der eerste verrigtingen van hem, waar bij de *Friezen* belang hadden, bestond daar in, dat hij besloot, hen over den dood van zinnen oom te straffen; geevende, aan bijzondere perfoonen, ten dien einde, last, hun alomme te beschadigen, waar het mooglijk was. De *Friezen*, om dit gevaar en nadeel te ontwijken, slooten een bestand met hem voor den tijd van twintig Jaaren. In het Jaar 1351, begaven die van *Stavoren* zig weder onder zijne gehoorzaamheid, die wederom de bevestiging van hunne voorregten ten gevolge had. Dan dit was niet alleen te weinig naar den zin des *Utrechtschen* Bischops; maar ook niet naar dien der overige *Friezen*. Doch die van *Stavoren*, vereenigd met die van *Stellingwerf* en *Schooterwerf*, verbonden zig met die van *Tselham* tegen den Bischop; doch de laatste werden, door Bischop **JAN VAN ARKEL**, in het Jaar 1355, genoodzaakt, het gemaakte verbond te verlaten, en zig op nieuw aan hem te onderwerpen. De anderen, daarentegen, versterkten zig, door een verbond met de *Groningers*.

Friesland kreeg dus nadere betrekking tot Hertog **ALBREGT**, aan wien Keizer **LODEWYK VAN BEIJEREN**, reeds voorheen, alle de Landen van Hertog **WILLEM**, en daar onder de Heerlijkheid *Friesland*, had toegezegd, indien hij zonder kinderen over-

overleed, gelijk
 Aniel van Her
 vel werks hij
 jawfchen ha
 dit die van G
 die van Hamme
 derland, Emer
 Stad Groningen
 van de gemeent
 regels ten nunt
 tiging der we
 om zig, zo te
 Utrecht te ver
 Weinig, egte
 door middel v
 wervers tot ond
 moesten ook we
 Terwil dit vo
 1362, door die
 oognete, te we
 zouden volgen
 die de rust, we
 Stavoren wer
 den II, Koning
 ten beschonken
 venigd werden.
 van het Graaflijk
 ten 't Die te ver
 maar ook daar
 niet zonder schad
 de bewoonders te
 hier aan, wat in
 wiewd. Dan 'er
 benam. Namelij
 der, en zijne p
 verschaffen veel
 Op zijn verzoek
 blij tot Heer van

overleed, gelijk, in vervolg van tijd, gebeurde. Het is, op het Artikel van Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, gebleeken, hoe veel werks hij, in *Holland*, met de *Hoekschen* en *Kabbelaarschen* had: dus behoeft men zig niet te verwonderen, dat die van *Oostergoo* en *Westergoo*, in het Jaar 1361, met die van *Hummerzee*, *Hunfingo*, *Fivelingo*, 't *Oldampt*, *Reiderland*, *Emesgoo*, *Brockmerland* en de Burgemeesters der Stad *Groningen*, een verdrag slooten, dienende tot bewaaring van de gemeene ruste, tot onderhouding van zekere wetten en regels ten nutte der Landen, en tot vermeerdering en bekrachtiging der wetten, voormaals bij den Opstalboom vastgesteld: om zig, zo tegen den Hertog, als tegen den Bischop van *Utrecht* te verzekeren, tot behoud van 's Lands vrijheid.

Weinig, egter, baatte dit alles; JAN VAN ARKEL dwong, door middel van de wapenen, de *Steenwijkers* en *Stellingwerwers* tot onderwerping; zij vielen hem wel weder af, doch moesten ook wederom voor zijne magt bukken.

Terwijl dit voorviel, werd Hertog ALBREGT, in het Jaar 1362, door die van *Stavoren*, als Ruward erkend; dan zijn oogmerk, te weeten, dat de overige *Friezen* dit voorbeeld zouden volgen, mistukte hem. De Geestelijkheid was het, die de rust, welke toen plaats had, sloorde.

Stavoren werd, boven andere Steden, door WALDEMAR DEN II, Koning van *Denemarken*, met verscheidene voorregten beschonken, die door den Koning van *Zweeden* mede bevestigd werden. Hertog ALBERT, gestadig werkzaam, om zig van het Graaflijk bewind te verzekeren, en de *Friezen* beoosten 't *Flie* te verzekeren, bedwong niet alleen de *Westfriezen*, maar trok daar na naar het Eiland *Ter Schelling*, alwaar hij, niet zonder schade en verlies van volk, heerlijk huis hield, en de bewoonders tot de utterste elende bragt. De *Friezen* zagen hier aan, wat hun te wagen stond, indien hij hun meester wierd. Dan 'er gebeurde iets, dat hem voor eerst de magt benam. Namelijk de oorlog met EDUARD, Hertog van *Gelder*, en zijne poogingen om zig als Graaf te doen huldigen, verschaften veele moeite, en hij slaagde gantsch niet gelukkig. Op zijn verzoek nogthans, aan Keizer KAREL DEN IV, werd hij tot Heer van *Friesland* aangesteld, met bevel aan de Land-

zaa

zaaten, om hem in die waardigheid te erkennen. Schoon dit geschiedde in het Jaar 1371, behield hij, egter, tot in het Jaar 1389, den naam van *Ruward*. *Stavoren* ontving, in het Jaar 1376, bij opene brieven, zijne bescherming, in gevalle hunne Stad, door de *Friezen*, vernield mogt worden; een duidelijk bewijs dat hij wel overtuigd was, dat de *Friezen* niet veel agt floegen op de brieven van den Keizer.

Onder de *Friesche Steden* van *Westergoo*, die, ter bescherming van 's Lands vrijheid, ééne lijn trokken, was *Francker* eene der voornaamsten; zijnde *Stavoren*, ter oorzaake van Zeevaart en Koophandel, doorgaans meer *Hollandsgezind* geweest. Om *Francker* sterker aan zig te verbinden, begreepen die van *Westergoo*, in het Jaar 1374, deeze Stad niet aanzienlijke voorregten te beschenken: zo als geschiedde. De voorspoed, welken *Friesland* dus eenigermaate genoot, werd eerst getoord, door achtereenvolgende watervloeden, en nog meer door inwendige verdeeldheden van *Schieringers* en *Vetkoopers*. Zelfs viel 'er, in het Jaar 1380, na bij *Arum*, een bloedig gevegt voor, waar bij meer dan 150 Kloosterlingen het leven verloor. *ALBRECHT*, hoe voordeelig dit ook voor hem ware, scheen het, egter, nog met onverschillige oogen aan te zien. De welmeenendste *Friezen* slooten, in het Jaar 1382, met de *Groningers* een beschermend verbond tegen hem, 't welk zeer ten voordeele strekte van de *Stellingwerpers*, doch waar in die van *Stavoren* geen deel namen; in tegendeel, slooten zij een verdrag met *WILLEM VAN GULIK*, Hertog van *Gelder*.

Van tijd tot tijd openbaarden zig de oogmerken van Hertog *ALBERT* meer en meer. In het Jaar 1388 sloot hij, tot tweemaal toe, een verdrag met hun, waar bij aan hun een vrede voor twee Jaaren werd toegezegd; welk verdrag bijzonder zijne betrekking had op die van *Ter Schelling*. In de Jaaren 1383 en 1389 lagen de *Friezen* wederom geweldig met elkander overhoop; het geen de Hertog niet genoegzaam aanzag. In het volgende Jaar ging de woede zo verre, dat een hoop dolle Landzaaten naar *Leeuwaarden* togen, de wallen beklommen, en aan de Noordzijde de Stad in brand staken, met dat gevolg, dat de vlam, door een hevigen stormwind aange-

blaa-

blaazen, &
werd dit le
het recht va
FREDRIK
schop van
rwee eerste
met twisten
daar van te
lingwerf, w
de *Friezen*
veiligde he
den Zeekar
ALBRECHT,
Maj, van
gedraagen a
last gereedi
begeaen mo
Alvoorens ha
de *Friezen* te
kende, werd
bragt. Beha
zien waren,
Duitsche hu
zien; onder
Holland en
daar bij tege
me *Amstela*
neguuen ge
30.000 gulde
Schepen, da
gezien had,
Enkhuzen,
was.
De *Friezen*
ten mede ni
geheel en al
Utrecht; deez
dat hij niets
XVI. DEEL.

blaazen, groote schade veroorzaakte. Weinig tijds daar na werd dit leed eenigermaate vergoed, en de Stad bevestigd in het recht van het oeffenen van lijfstraffen.

FREDRIK VAN BLANKENHEIM, in het Jaar 1393, tot Bifchop van *Utrecht* verheven zijnde, werd, geduurende de twee eerfte Jaaren van zijn beftier, gefladig bezig gehouden met twiften, waar van de een den anderen volgde. Om zig daar van te ontdoen, floot hij een verbond met die van *Stellingwerf*, waar uit hij zig veel voordeel beloofde; en fchoon de *Friezen* 'er ook hunne rekening in meenden te vinden, beveiligde het hun, eger, niet voor een vijandelijk bezoek aan den Zeekant. De Zuiderzee was ruim genoeg voor Hertog ALBREGT, die hun dit ook deed ontwaar worden, in de maand *Maij*, van het Jaar 1396. Het bevel over de Vloot werd opgedraagen aan WILLEM, Graave van *Oostervant*, welke dien last gereedlijk aannam, om zig met zijnen vader, wegens den begaanen moord, aan ALEID VAN POELGEEST, te verzoenen. Alvoorens had ALBREGT, door middel van verdrag, getragt, de *Friezen* tot onderwerping te brengen. Dit hem niet gelukkende, werd het Leger des Hertogs te *Enkhuizen* bij een gebragt. Behalven de Landzaaten, die van al het nodige voorzien waren, bevonden zig daar bij, *Fransche*, *Engelfche* en *Duitsche* hulptroepen, met aanzienlijke opperhoofden voorzien; onder de *Nederlanders*, en bijzonder onder die van *Holland* en *Zeeland*, waren de voornaamfte *Hoekfche* Edelen daar bij tegenwoordig. Ook bevonden 'er zig veel voornaame *Amfheldammers* en *Hoornaars*. De bijftand, die uit *Henegouwen* gekoomen was, beftond in geld, ter fomma van 30.000 guldens. Het Leger was zo taaijs in manfchap en Schepen, dat men, in deeze Geweften, dezelfs weerga nooit gezien had. Op den 22 van de maand *Augustus* ftak her, van *Enkhuizen*, naar de *Kuinder* over, alwaar de landing bepaald was.

De *Friezen*, alle deeze magt tegen zig vereend ziende, zaten mede niet ftill; dan van buitenlandfche hulp zagen zij zig geheel en al verftooten, zelfs van die van den Bifchop van *Utrecht*; deeze was, door den Hertog zo zwaar bedreigd, dat hij niets onderneemen durfde. JUW JUWINGA, Heer

en Oiderman te *Bolswerd*, een voornaam Voorftander der *Schieringers*, en bitter vijand der *Hollandfche* heerfchappij, werd tot Potestaat van *Friesland* verkooren; zijnde hij vermaard, door zijne Krijgskunde, kloek beleid en dapperheid in den oorlog tegen de *Turken*, als ook door zijne vreedzaame geartheid. Door die goede hoedanigheden had hij de algemeene agting der *Schieringers* en *Vetkoopers* verworven; welke hem beiden tot hunnen Veldheer verkooren. Zeer groot was de drift der *Friezen*, om den vijand, met vereende kracht, het hoofd te bieden; dan *JWINGA* oordeelde de magt des vijands te groot. om een veldslag te wagen: te meer, omdat de *Friezen* flegt gewapend en te ongeoeffend waren, om een goeden uiflag daar van te verwagten. Zijn raad was dan, zig, daar het nodig was, te verfterken en te verfchanzen, en die fterkten met voldoende manfchap te bezetten, om alzo den vijand, in het gebrooken land, den voortgang des te bezwaarlijker te maaken, en hem af te matten; zo dat dezelve door gebrek aan voorraad, genoodzaakt zouden worden af te trekken; 't welk ook, indien men zijnen raad gevolgd hadde, zou gebeurd zijn. Dan de drift, de woede, de jeukerigheid naar den ftrijd waren te groot, om die in te volgen; willende zij allen liever als vrije *Friezen* fterven, dan onder de magt des vijands bukken. *JWINGA*, de finet van lafhartig te zijn, willende ontwijken, moest zig naar den zin der menigte fchikken. Het bij een gerukte Leger, dat 30,000 man fterk was, verdeelde hij in drie gelijke deelen, en legerde zig agter een Dijk, niet verre van de plaats, daar men de landing des vijands te gemoet zag. Aan moed ontbrak het de *Friezen* niet, maar wel aan wapenen. Ijzere harnaffen waren 'er weinig of in 't geheel niet te vinden, doch flegte klederen in overvloed. Lange fpiefen, zwaarden, vorken, gaffels, vlegels en ander boeren gereedschap, waren de wapenen, daar men een weltoegerust Leger mede moest afwagten en te keer gaan.

Op den 24 Augustus naderde het Leger des Hertogs de kùst, omrent de *Kuinder*, in het gezigt der *Friezen*, die 6000 man voor uit gezonden hadden, om de landing te verhinderen, of ten minften den Dijk te verdedigen, die de *Legers* van een fcheidde. Maar zo wel het een als het ander

mils-

misloot.
Beer slaag
Stoen; do
het Leger
fen kwam.
volk eenen
nen, van a
neemende,
drie hooper
stookten kri
dit te ont
verfchanzin
ingang vin
een vast v
te offeren,
Niet lang
Friezen deed
hielden het
de zege zig
ftaande de H
gen een ha
braken einde
de meenigte
te verlaaten.
en daar ond
naamte was.
het geal der
halven die i
nog meer dan
Op dit ge
een vlak open
ber, een twe
zen het leven
De vijand,
in, en leide
onthield in St
den der vijand
vande de *Fri*

mislukte. De Dijk werd, na een hevig gevegt, vermeersterd. Beter slaagden de *Friezen* in het verdedigen van Schanfen en Sloten; door middel van rivieren en wateren hielden zij het Leger eenige dagen op, voor dat het tot een hoofdref. fen kwam. Eindelijk vond het *Hollandsche* voer- en paardevolk eenen omweg, en daar door gelegenheid, om de *Friezen*, van agteren en ter zijde, aantevallen. Deeze, dit verneemende, verlieten hunne verschanzingen, verdeelden zig in drie hoopen, en gingen den vijand te gemoete, met opgestooken kruisfen en vaandelen. Nogmaals zocht *JWINGA* hen dit te ontraaden, willende hij, dat ze den vijand in hunne verschanzingen zouden afwagten. Doch zyn wijze raad geen ingang vindende, stelde hij zig aan 't hoofd der benden, met een vast voorneemen, om aan zijn Vaderland zijn leven op te offeren, of te overwinnen.

Niet lang hier na kwamen de Legers aan elkanderen. De *Friezen* deden, in der daad, wonderen van dapperheid, en hielden het *Hollandsch* Leger eenige uren op, zonder dat de zege zig voor deeze of geene zijde verklaarde, niettegenstaande de *Hollanders* beter gewapend waren, en zes man tegen één hadden. Maar zij, te stout op hunne overmagt, braken eindelijk de geleederen der *Friezen*, die, afgemat door de meenigte der vijanden, genoodzaakt werden het slagveld te verlaaten. Zes hondert *Friezen* bleeven in deezen strijd, en daar onder veele Edelen, waar van *JWINGA* de voor naamste was. Op de wederaag volgde de vlugt, waar door het getal der gesneuvelden nog merklijk vergroot werd; behalven die in de poelen en moerasfen vermoorden, werden nog meer dan 1300 gedood.

Op dit gevegt van den 29 Augustus, 't welk voorviel in een vlak open veld, bij *Schooterzijl*, volgde, den 2 September, een tweede, waar in wederom een groote meenigte *Friezen* het leven verloor.

De vijand, nu ruimte hebbende, nam verscheiden Steden in, en leide bezetting in *Stavoren*, alwaar de Hertog zig onthield in *Sr. Odufsklooster*. Vijf weken duurde het woeden der vijanden; alle de schermutzelingen vielen uit ten nadeele der *Friezen*. De Hertog, door dit alles, de *Friezen*

nog niet genoeg vernederd agtende, meende hun ook van den Oostkant te moeten bestooken. Hij zond, ten dien einde, den Ridder PIETER BEETS, met een goed deel *Amsteldammers*, *Westfriezen*, *Kennemers* en *Waterlanders*, te sloop, naar de *Lauwers* en het *Dokkummerdiep*, om deeze stroomen te sluiten. Doch hij vond de *Friezen* aldaar zo sterk en wel toegerust, dat hij zijne manschap niet durfde aan land zetten; hij vergenoegde zig met den mond des strooms te sluiten.

Het guure herfstweder, intuschen, hand over hand toeneemende, zag de Hertog geen kans om het langer in *Friesland* te houden; hierom deed hij zijne benden te sloop gaan, en keerde terug naar *Enkhuisen*, latende de hulpbenden, na betaaling der bedongen soldij, nog vóór den winter naar huis trekken. Vóór zijn vertrek had hij, te *Stavoren*, een sterk Kasteel doen bouwen, en het zelve voorzien van eene goede bezetting en voorraad van mond- en krijgsbehoefsten.

De *Friezen*, hoe veel nadeel zij ook, in den jongsten aanval, mogten geleden hebben, beschouwden zig, egter, nog als een vrij volk. Het verkiezen van een Potestaat, in de plaats van *JUWINGA*, strekt daar van ten bewijze; *SIXTUS DE KAMA* was de man, aan wien die post werd opgedraagen; doch deeze, dien weigerende, stelde *HANYA* voor, die zulks insgelijks affloeg. Toen liet men het oog vallen op *BOTNIA*, die 'er insgelijks voor bedankte. Dus werd men eindelijk te raad, twee Potestaaten te kiezen, gelijk geschiedde: te weten, *SJOERT WIARDA*, van *Goutum*, bij *Leeuwarden*, die een *Vetkooper* was, voor *Oostergoo*, en *HARING HARINXMA*, van *Heeg*, zijnde een *Schieringer*, voor *Westergoo*. Nog nader toonden zij hunne vrijheidshefde, met het verdrijven van de *Hollandsche* bezetting, welke de Hertog, om zig van de Regeering des Lands te verzekeren, had agter geslaaten. Die van *Stavoren* deden het insgelijks: met alle 't welk den Hertog geen geringe spijt werd aangedaan. Om dan zijn begonnen werk niet ten halve te laten steeken, gaf hij bevel aan den Baljuw van *Amstelland*, *JAN VAN HEENVLIET*, *GERRIT VAN HEEMSKERK* en den Drost van *Muiden*, om met een hoop *Kennemers* en *Westfriezen*, tot ontzet hunner Landge-

noo-

moeten, n
gin van c
nog, zijne
derhandel
gaf hij las
mooglijk v
leden, kw
zij zig zelf
Schieringe
bragten, b
De bende
en Enkhu
van Oost
schiedde
daar trok
gen, daar
den. Wel e
te kort scho
den ze op
ders eenige
voort naar
kost, zig
zaam, zig
Vetkoopers,
tog als He
van het Ja
ingehuldigd
een vaste vo
Zo even h
door de Ho
daar, dat de
begreep Gra
gedaan; van
om de Frie
zelf toog, m
tergoo; en na
te *Dokkum*,
te onderwerpe

nooten, naar *Friesland* overtefteeken: zij deeden het in het begin van de maand Februarij, van het Jaar 1397. De Hertog, zijne magt tegen hun mistrouwende, bood hun de onderhandeling aan. Doch zij hier aan geen gehoor geevende, gaf hij lastbrieven tegen hun uit, om hun, overal daar zulks mooglijk was, te beschadigen. Het nadeel, dat zij daar door leden, kwam, egter, in geen aanmerking, bij het leed, welk zij zig zelve bewerkten, door de onderlinge verdeeldheid der *Schieringers* en *Vetkoopers*. Terwijl zij elkander om hals bragten, besloot de Hertog tot een tweeden togt tegen hun. De benden, hier toe bij een gezameld, kwamen te *Hoorn* en *Enkhuizen* bij elkander; over alle deeze voerde de Graaf van *Oostervant* wederom het opperbevel. De landing geschiedde nu op de hoogte van de *Lemmer* en *Takezijl*; van daar trok Graaf WILLEM, door *Gaasterland*, naar *Hindeloopen*, daar de *Friezen* zig, in grooten getale, bij een bevonden. Wel dra ontstond 'er een gevegt, waar in ze wederom te kort schooten; met verlies van wel drie honderd man werden ze op de vlugt gedreeven. Daar op sluken de *Hollanders* eenige na bij geleegene Dorpen in brand, en trokken voort naar *Stavoren*, welke Stad, door gebrek aan mondkost, zig moest overgeeven. Dus vonden de *Friezen* raadzaam, zig te onderwerpen. Ook slooten de Hoofden der *Vetkoopers*, kort daar na, een verdrag, waar bij zij den Hertog als Heer erkennen. Dit geschiedde op den 1 Augustus van het Jaar 1398; elf dagen daar na werd de Graaf plegtig ingehuldigd, binnen *Stavoren*, en op den 14 van die maand, een vaste voet op zijne Regeering beraamd.

Zo even hebben wij gezegd, dat het verdrag gemaakt was, door de Hoofden der *Vetkoopers*; want het was verre van daar, dat de *Schieringers* 'er genoeg in namen. Hier uit begreep Graaf WILLEM dat de zaak slegts ten halve was afgedaan; van hier dat hij de Vloot naar de *Lauwers* zond, om de *Friezen* van beide kanten in de engte te brengen. Hij zelf toog, met een goed deel volk, door *Oostergoo* en *Westergoo*; en na eenige benden verstrooid te hebben, kwam hij te *Dokkum*, en noodzaakten de *Schieringers*, zig insgelijks te onderwerpen. Dit verrigt hebbende, stelde hij allerwegen

hun ook van
ten dien cin-
ed deel *Amstel-*
terlanders, te
diep, om deeze
benen alus zo
chap niet dulle
den mond on

over land toe-
langer in *Fries-*
te scheep gaan,
hulpbenden, na
wimer naar hui
voren, een *Herit*
van een goede
fen.

jongsten aan.
g, egter, nog
Poveraan, in de
ize; sixtus re-
der opgedragen;
voor, die zulke
llen op *rotterdam*,
men eindelijk te
schiedde: te we-
reewaarden, die
ning *HARINXMA*,
Westergoo. Nog
met het verdriiven
rog, om zig van
had agter gebaan
et alle 't welk de

Om dan zijn be-
sen, gaf hij bevel
te *HEENVLEET*, ge-
widen, om met en
te *buurde Landje*.

Baljuwen en Rechters aan, verliet *Friesland* en stak over naar *Holland*, alwaar hij zijnen vader te *Hoorn* vond,

Na het dempen van eenige nieuwe opstand, en het sluiten van een vaster verdrag, volgden de *Stellingwerfers* het voorbeeld der overige *Friezen*, in het Jaar 1399. Dan, het duurde niet lang, of alles schikten zig tot nieuwe oproerigheid; zelfs slooten de *Friezen*, ten dien einde, een verbond met de *Groningers*. De bovengemeelde perfoonen, DEKEMA, HANYA en BOTNIA. waren de vrijheidminnende Helden, die zig aan het hoofd stelden van burgers en boeren. De eerste aanval geschiedde op *Dokkum*, daar *Hollandfche* bezetting binnen lag, die zig, zonder veel tegenstand te bieden, overgaf. Daar na gingen zij los op het sterke Slot *Kammingaburg*, nabij *Leeuwarden*, waar in een sterke bezetting lag; men besloemde het met zo veel geweld, dat het wel dra overweldigd, en een goed deel der *Hollandfche* bezetting in stukken gehouwen werd. De Hertoglijke Amptenaars, die goedwillig hunne posten niet wilden verlaten, werden weggejaagd.

De grootste zaak was nu, het bemagtigen van *Stavoren* en *Ter Luine*; de laatste plaats werd door hem ingenoomen. *Stavoren* dus de eenige vaste plaats zijnde, daar de Hertog volk in had, sloegen de *Friezen* zig neder bij *Molkwerum*, en wierpen 'er vestingwerken op, die zij met volk deden bezetten. Het gerugt van dit alles was niet in *Holland* verspreid, of de Hertog zond een aanzienlijk Leger naar *Friesland*, onder geleide zijner twee zoonen en andere Edelen. Het Leger te *Amsterdam* scheep gegaan zijnde, landde te *Stavoren*, en zeilde, zes weeken daar na, voorbij *Workum* en *Harlingen*, tot op de hoogte van *Sexbirum*. Aldaar stapten de benden aan land, en zetteden den togt voort naar *Holwerd*. Voorzeker zouden zij, op dien weg, zijn overvallen geworden, zo niet GERRIT KAMMINGA, die het met den Hertog hield, Graave WILLEM, door het aansteeken van vuuren, van de nadering der troepen kennis had gegeven. De Graaf toog hier op naar *Dokkum*, nam de Stad in, en voorzag dezelve van een rijkje bezetting en voorraad. Vervolgens bemagtigde hij *Ter Luine*, en bleef 'er ruim vijf weeken; in welken tusschentijd veele Dorpen gehoorzaamheid beloofden, en andere, die

die dit v
deelede v
land. 't L
eene gedw
vooral bij
heid kent
hielden zig
lij, openlij
enkele vres
De Her
hun aan
mooglijke
inwoonder
ren, zo
VAN KAM
Leeuward
hebben ooit
BREDEDEDE
vijf dagen
Hollandfche
Het leed
ring dier S
hem zo la
hem hulpe
werd. De
onderwerpin
veel volk,
gen. Dus
verdrag met
te rug kwan
eenigen tijd
den versche
genoot die
Gewest op
Op den
ALBREGT v
zoon Graaf
aanvaarding v

die dit weigerden, plat gebrand wierden. Hier mede oordeelende voldaan te hebben, begaf hij zig te rug naar *Holland*. 't Leed, egter, niet lang, of hij ondervond, dat op eene gedwongen onderwerping weinig staat te maaken was, vooral bij een volk, dat geen waardiger schat dan zijne vrijheid kent. De *Vetkoopers*, als nu minst talrijk zijnde, hielden zig stil; doch de *Schieringers* vielen, op den 10 Julij, openlijk af, en werden ras gevolgd van allen, die uit enkele vreeze zig onderworpen hadden.

De Hertog was onmagtig, om in dit Jaar een Leger tegen hun aan te voeren. *Stavoren* deed hij, egter, in allen mooglijken staat van tegenweer stellen; beveelende zelfs den inwoonderen dier Stad, alle de *Friezen*, die afgevallen waren, zo veel te beschadigen als mogelijk was. Heer GERRIT VAN KAMMINGA werd door hem beschonken met de Stad *Leeuswaarden* en eenige Dorpen. Dan hij noch zijne erven hebben ooit het bezit daar van genooten. WALRAVEN VAN BREDERODE werd aangesteld tot Burggraaf van *Stavoren*, en vijf Jagen daar na gelast, om alle de *Friezen*, die eenige *Hollandische* Kooplieden beschadigd hadden, te regt te stellen. Het leed niet lang, of de *Friezen* beslooten tot de belegering dier Stad. BREDERODE, als een ervaren Krijgsman, bood hem zo lang wederstand, tot dat de Hertog tijd had, om hem hulpe toe te zenden; waar mede ook de Stad ontzet werd. De Hertog verbeelde zig thans, hen, door magt tot onderwerping te brengen; doch het gelukte hem niet, zo veel volk, als daar toe nodig was, bij een te kunnen krijgen. Dus moest hij, in het Jaar 1401, op nieuw, een verdrag met hun aangan; waar na alle de gevlugte *Friezen* te rug kwamen; ook leiden de *Friezen* zig toen, gedurende eenigen tijd, toe op het herstel van hunne zaaken, en stelden verscheidene dingen vast. Het fel geschokte *Friesland* genoot die rust niet lang, dewijl ondertinge verdeeldheid het Gewest op meer bloed te staan kwam, dan de oorlog.

Op den 12 December van het Jaar 1404 overleed Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN. Hij werd opgevolgd van zijnen zoon Graaf WILLEM VAN OOSTERVANT, die, terstond bij de aanvaarding van zijn bestier, voorneemens was, zo dra hem

mooglijk was, de *Friezen* op nieuw te beoorlogen. Nog in het eerste Jaar (1405) zijner Regeeringe, gaf hij verscheidene lastbrieven uit, om de *Friezen*, die hij zijne vijanden noemde, te beschadigen, en, in de maand Januarij des volgenden Jaars, om alle de Schepen, die het *Marsdiep* inliepen, aan te haalen, om daar mede de *Friezen* afbreuk te doen. En zeker, indien hij niet elders de handen vol werk had gehad, zou hij hun nog meer benadeeld hebben. Dan hier toe buiten staat zijnde, sloot hij een verdrag met hun; welk verdrag of bestand, in de Jaaren 1407 en 1408, telkens verlengd wierd. *Friesland* leed, in het volgende Jaar, een zwaar verlies, door den dood van HANYA, DERAMA en BOTNIA, dewijl, na het affterven deezer Helden, de onlusten op nieuw begonzen te woeden.

Het bestand met den Graaf werd, egter, in het Jaar 1411, vernieuwd; doch het liep met het Jaar 1414 ten einde, zonder wederom vernieuwd te zijn. Binnen *Stavoren*, de eenigste Stad in *Friesland*, die *Hollandsche* bezetting in had, werd maar slappe wagt gehouden. Van deeze onagzaamheid bedienden zij zig, en verrasten de Stad, op den 12 Maart van dat Jaar, en jaagden 'er de *Hollanders* uit. WILLEM, Graaf van *Holland*, was diep getroffen over het verlies van deeze Stad, te meer, om dat de staat zijner zaaken hem niet toeliet, den *Friezen* den oorlog aan te doen. Dus was de vernieuwing van 't bestand het eenigste middel, om den schijn van regt op *Friesland* te behouden; het werd dan vernieuwd, voor den tijd van drie Jaaren. Geheel *Friesland* was dus van alle uitheemsche overheersching verlost, en Graaf WILLEM, hoe leed het hem ook was, genoodzaakt van de nood een deugd te maaken, en op gunstiger tijden te hoopen, schoon die hem niet te beurt gevallen zijn.

Na dat alle deeze verwarringen in *Friesland* ter ooren gekoomen waren van Keizer SIGISMUND, besloot hij, zig die omstandigheden ten nutte te maaken, en het Keizerlijk gezag, bij die Natie, wat hooger in top te doen stijgen, dan zijne voorzaaten, zedert veele Jaaren, genooten hadden. Hij zond, ten dien einde, twee Gezanten derwaarts, om de gemoederen der Landzaaten te ondertasten, en, ware het mooglijk, onder
 een

een natuur
 zaaten wa
 stond eene
 welke zij
 geen onbe
 gen en de
 niet ten v
 van een a
 ging van
 tegen den
 de heersc
 Graaf van
 bij alle de
 gezag. N
 geweigerd
 Graafschap
 LEM, uit
 met ernst
 van het Jaar
 990 en W
 laaten, no
 Heer te e
 toe bevoe
 met bijvo
 slaaken, C
 den en te
 stand voor
 Deeze w
 want, na d
 Jaar 1417,
 maand, na
 COBA VAN
 tenlands, h
 om zig te
 woede der
 Om daar
 andere pla
 manschap v

een naauwer band van gehoorzaamheid te brengen. De Gezanten waren niet in *Friesland* gekoomen, of zij deeden terstond eene Staatsvergadering binnen *Leeuwaarden* beleggen, in welke zij hunnen last voordroegen. De *Friezen* gaven wel geen onheusch bescheid, maar zij maakten zo veele bepalingen en deeden zo veele eischen, dat de Afgevaardigden, als niet ten volle gemagtigd, vertrokken. Zij werden gevolgd van een aanzienlijk Gezantschap van *Friezen*, om de bevestiging van hunne vrijheden en voorregten te verzoeken, zo wel tegen den aanval van buitenlandsche Mogendheden, als tegen de heerschzuchtige onderneemingen van inlandsche Edelen. De Graaf van *Holland* zag dit met het uiterste ongenoegen, wijl hij alle deeze handelingen beschouwde als ondermijning van zijn gezag. Nog onvergenoegder toonde hij zig, na dat de Keizer geweigerd had, zijne dogter *JACOBA*, na zijnen dood, met de Graaffchappen van *Holland* en *Zeeland* te verlijden. *WILLEM*, uit *Frankrijk* te rug gekoomen, was voorneemens, zig met ernst tegen den Keizer te verzetten. Op den 30 April van het Jaar 1417, schreef hij uit *Quesnoi*, aan die van *Oostergoo* en *Westergoo*, zig met den Roomsche Koning niet in te laten, noch eenige schatting te betaalen, veel min hem als Heer te erkennen, meldende tevens de redenen, die hem hier toe bewoogen. Op gelijke wijze schreef hij aan den Keizer, met bijvoeging om zijn onderhandeling met de *Friezen* te staaken. Om de *Friezen* daar van nog meer te rugge te houden en te sterker aan zig te verbinden, vernieuwde hij het bestand voor den tijd van een Jaar.

Deeze was de laatste onderhandeling van Graave *WILLEM*: want, na dat dit bestand getekend was, den 1 Maij van het Jaar 1417, overleed hij te *Bouchain*, den 16 van die zelfde maand, nalaatende, als erfgenaame en opvolgster, Vrouw *JACOBA VAN BEIJEREN*. Onder het gewoel der zaaken buitenlands, hadde *Friesland* eene gunstige gelegenheid gehad om zig te herstellen van de geledene rampen, ware niet de woede der *Groninger Vetkoopers* ten hoogsten top gesteege. Om daar tegen te voorzien, werd de Stad *Dokkum*, nevens andere plaatzen, aan dien kant geleege, verskerkt en met manschap voorzien. Zij schreeven ook wel aan den Keizer,

maar onvringen niet dan schoone beloften. 't Geen het Land in nog grooter verwarring bragt, was, dat JAN VAN BEIJEREN, zig gedraagende als Graaf van *Holland*, zig mengde in de zaaken van dit Gewest. Hij deed den *Friezen* zeer nadrukkelijke voorstellen, om hem voor Heer te erkennen; met belofte van hen kragtadig bij hunne voorregten te zullen beschermen. Veelen leenden daar aan het oor. Men beleide eenige Staatsvergaderingen te *Slooten* en te *Stavoren*, alwaar de *Vetkoopers* zodanig aandrongen, op het aanneemen van JAN VAN BEIJEREN, dat 'er een ontwerp toe gefineed werd, om zig tegen de *Schieringers* te dekken. Doch alzo JAN VAN BEIJEREN in *Holland* nog geen steun had, liep dit ontwerp op niets uit.

Na dat vrouw JACOBA hertrouwd was met Hertog JAN VAN BRABAND, vernieuwden de *Friezen* het bestand met haar, tot in de maand *Maij* van het Jaar 1419; zo als, in dat zelfde Jaar, wederom geschiedde met Hertoge JAN VAN BEIJEREN in *Braband*; terwijl inmiddels de partijen elkander zo veel afbreuk deeden als mooglijk was. Midlerwijl keerden 's Keizers Afgezanten in *Friesland* te rug, om met hun te handelen en de verbintenis te sluiten. Op de vergadering te *Lieuwaarden* stelden zij den openen brief des Keizers aan 's Lands Overheden ter hand, waar in, onder zekere voorwaarden, de regten en vrijheden der *Friezen* bevestigd wierden. De Afgevaardigden verzuimden ook niet, de ingezetenen tot vrede en verzoening aan te maanen.

De verbondene *Vetkoopers*, één lighaam uitmaakende met de *Ommelanders*, *Groningers* en de *Oostfriesche* Edelen, scheenen allermeest tot slijfstand te kunnen bewoogen worden; waarom de Gezanten hun, met zachte woorden, zогten tot zig te trekken; zij booden zig zelve aan om de verzoening ten Hove te bewerken, en raadden, deeze gelegenheid niet voor bij te laten gaan, maar het gevaar naauwkeurig te overweegen; zelfs beraamden zij eenige voorbereidende Artikelen tot vrede. Met de onderhandelingen daar over liep het geheele Jaar ten einde. Toen men nu verwagte gereed te zijn, vielen de zaaken gantsch anders uit. De bemiddelaars, verzeld van hunne Gevolmagtigden, en voorzien met de vereischte

last.

lastbrieven,
als zijnde
van wederz
overwogen,
der slijf op
willende to
gunst der
kunne ove
hoofdzaakli
die, egrer,
Geduurde
Hunfingo
Groningen
De Gronin
gaven, in
brieven, d
beoogden zi
go te sterke
tot een ope
laag kreege
de toevlucht
te trekken,
ook zond e
hulpe toe,
zo vixz noc
In een daar
gedwongen
keerden de
de Jaar wer
fen, tuschen
gens bevestig
pointen, he
nieuws ged
ras het verfe
werken. Ve
pandslieden
ming van he

lastbrieven, verscheenen, op den gestelden tijd, te *Kampen*, als zijnde de plaats der bijeenkomfte. Alle de bezwaaren van wederzijde, eischten en antwoorden werden in gebragt, overwogen, en langdurige gesprekken gehouden. Maar ieder stijf op zijn stuk staande, en de een den anderen niets willende toegeeven, wyl de *Schieringers* steunden op de gunst der Afgezanten van den Keizer, en de *Vetkoopers* op hunne overmagt, kon men niet verder vorderen, dan de hoofdzakelijke verschillen tot twee hoofdpunten te bepaalen, die, eger, al mede niet wierden afgedaan.

Gedurende deeze onlusten, hadden die van *Fivelingo* en *Hunfingo* eenen argwaan opgevat tegen de Regeering van *Groningen*, als of deeze eenen toefleg op hunne vrijheid had. De *Groningers*, om de gevolgen daar van voor te koomen, gaven, in de maand November van het Jaar 1419, bij opene brieven, de plegtigste verzekering van het tegendeel; teffens beoogden zij daar mede, om die van *Fivelingo* en *Hunfingo* te sterker aan zig te verbinden. Van nieuws kwam het tot een openbaar gevegt, waar bij de *Schieringers* de nederlaag kreegen, in de maand Maij des Jaars 1420; waar op zij de toevlucht tot JAN VAN BEIJEREN namen. Om nut daar van te trekken, verbond deeze zig met Hertog JAN VAN BRABAND; ook zond de *Beijervorst* den *Schieringers* daar na eenige hulpe toe, onder bevel van HENDRIK VAN RENESSE, die FOKKO UKE noodzaakte, het beleg voor *Slooten* op te breeken. In een daar op volgenden veldslag werd FOKKO geslaagen, en gedwongen de vlucht naar *Hindeloopen* te neemen. Hier op keerden de *Hollanders* wederom naar huis. Nog in dat zelfde Jaar werd 'er een bestand, voor twintig Jaaren, getroffen, tusschen de *Bondgenooten* en de *Schieringers*, vervolgens bevestigd door een naderen vrede. Doch alle beraamde pointen, hoe heilzaam voor de Landzaaten, werden op nieuws gedwarsboomd in de uitvoering. Men ondervond ras het verschil tusschen wetten te beraamen, en die te doen werken. Veelen van de *Schieringers* weigerden de geëischte pandslieden te leveren. De *Vetkoopers*, om hun tot nakoming van het verdrag te noodzaaken, veroverden *Stavoren*.

Kort

Kort daar na trof die Stad de ramp, van ten groote deele door den brand verteerd te worden.

Hertog JAN VAN BEIJEREN zijne nichte, Vrouw JACOBA, in *Holland* onder bedwang gebragt hebbende, zette zijne onderhandelingen met de *Friezen* ijverig voort. Schoon dezelve, tot hier toe, meest met de *Schieringers* schijnen te hebben plaats gehad, werden zij thans ook met de *Vetkoopers* aangevangen. Dit althans is zeker, dat hij, in de maand van November, zig te *Dordrecht* bevindende, die van *Oostergoo*, *Westergoo*, *Slooten* en *Stavoren*, eenige punten voorfloeg, waar over hij, als voorwaarden, met hun in onderhandeling wilde treden. Dan het blijkt ook, dat hij te onverduldig was, om te wagen, dat deeze onderhandeling haar beslag gekreegen had: want daags na dat hij die punten had voorgeschreeven, gaf hij reeds volmagt aan HENDRIK VAN RENESSE, DIRK VAN HOLLAND EN GYSBERT VAN RIETVELD, om de huldding, in zijnen naam, te ontvangen; waar aan, egter, slegts door eenige weinige *Friezen*, voldaan werd. Weinig tijds daar na werd gemelde RENESSE door hem aangesteld tot Opperbevelhebber en Rentmeester in *Friesland*.

Geduurende den winter werden de onderhandelingen zo verre tot stand gebragt, dat een goed deel der *Friezen*, uit *Oostergoo* en *Westergoo*, den Hertog van *Beijeren*, zonder eenige agt op Vrouw JACOBA of haaren Gemaal te slaan, voor hunnen Heer aannamen.

Zij gingen zelfs zo verre, dat zij hem den tijtel van Heer van *Friesland* gaven, op den 3 van April, in het Jaar 1421. Daags daar aan geschiedde de plegtige huldding, door de Afgevaardigden van *Harlingen*; de Abten, Prelaten, Grietmans, Mederegters, Hovelingen en Gemeenslieden, van *Wonzera-deel*, *Hindeloopen*, *Molkwerum*, enz. volgens een berigtschrift en verbindend contract, daar van gemaakt. De overige *Friezen*, die nog niet bukken wilden, hielden het met de Bondgenooten van *Groningen* en *Oostfriesland*, ten nadeele van de algemeene rust; zijnde deeze meestendeel *Vetkoopers*. ALBERT stelde eenen JAN NAGEL aan tot Schout te *Stavoren*, en JAN JONGENSZON tot Rentmeester van de Landschap-

schappen.

Hooren, tu

De gev

niers van

de Zeesch

hem 50 v

daarentegen

zig uitwer

een vuur

des Hertog

en te Eze

schouwder

hun in d

in de Le

VAN ALX

bevel opdr

ning deed

de Schierin

zijn, zo a

Schoterland

Lemmer t

te tasten.

de, werd

konnen w

ten van he

grootendeel

zen dwong

genooten

vloedige flo

werd na ge

werd Friesl

Deeze ra

eerst gefch

ten, nader

Edelen bek

gantsch nie

verbond teg

zelve niet g

schappen. Na eenige moeilijkheden werd 'er een verdrag geflooten, tusfchen den Hertog en de Bondgenooten.

De gevolgen deezer verzoeninge waren, dat de Hertog niets van wegen *Oostergoo* en *Westergoo* te vreezen had, en de Zeeffchuimerij gestaakt werd. Die van *Groningen* zonden hem 50 vette osfen ten gefchenke; de Hertog betoonde hun daarentegen zijne milde gunfte. Thans fcheenen de zaaken zig uitwendig tot rust te fchikken. Maar inwendig fmeulde een vuur van tweedragt en ongenoege tegen de Regeering des Hertogs. De *Hollandsche* bezettingen, binnen *Dokkum* en te *Ezumazijl*, waren hun ondraaglijk, wijl zij die befchouwden als een blijk van overheerfching. Nog meer flak hun in de ooggen het Blokhuis of Kasteel, welk de Hertog in de *Lemmer* deed aanleggen, en waar op hij aan *FLORIS VAN ALKEMADE*, als Kapitein Generaal van *Friesland*, het bevel opdroeg, en met zestig gewapende knegten zijne wooning deed houden. Dit grieftde de Bondgenooten zo wel als de *Schieringers*; en dus kon de rust van geen langen duur zijn, zo als eertlang bleek. Want die van *Dontawerftal* en *Schoterland* waagden het, over zwak ijs, het Slot op de *Lemmer* te befpringen, en de heerfchappij des Hertogs aan te tasten. *FLORIS VAN ALKEMADE*, die zig dapper verdedigde, werd dood geflaagen. Verfcheidene bewijzen zouden 'er kunnen worden bij gebragt, dat zij, die een misbruik maakten van het gezag, hun door den Hertog in handen gefield, grootendeels oorzaak van deeze onheilen waren, en de *Friezen* dwongen om zig tegen hun te verzetten. Met de Bondgenooten ging het niet beter. Deeze vonden mede overvloedige ftoffe om te klagen, dat het verdrag in geenen deele werd na gekoomen. In deezen waggelenden ftaat van onrust, werd *Friesland* van een allergedugtften watervloed bezogt.

Deeze rampspoed bragt veel toe tot eeene vereeniging, die eerst gefchiedde tusfchen de *Schieringers* en de *Bondgenooten*, naderhand algemeen aangenoomen, en door de meefte Edelen bekragtigd werd, in het Jaar 1422. Doch dit was gantsch niet naar den zin des Hertogs, die meende dat dit verbond tegen zijne regten ftreed: hierom gebod hij, het zelve niet te bezeugelen. Ook ftede hij, in plaats van *FLO-*

RIS VAN ALKEMADE, den Heer van *Renesse* aan tot Stadhouder van *Friesland*. De Bondgenooten gingen, egter, voort met de bezegeling van het onderling gemaakt verdrag, en dwongen de onwilligen tot deelneeming aan het zelve. De bezettingen van *Dokkum* en *Ezumazijl*, gebooden zij te vertrekken; doch deeze weigerden dit, onder voorgeeven dat de soldij eerst moest betaald worden. Dus beslooten de Bondgenooten geweld te gebruiken, om hun te verdrijven. Die van *Slooten* ombelsden het verdrag. Voor dat de Bondgenooten de *Lauwers* naderden, vielen die van *Oostergoo* en *Westergoo*, zig tot den optogt gereed maakende, nog verscheidene andere toe. *Dokkum* en *Ezumazijl* werden door de voorafgezonden opgeëischt. Op een weigerend antwoord volgden verscheiden aanvallen, die dapper werden afgeweerd, waarom het beleg in een blokkade veranderde. Na dat het Leger met *Oostfriezen* versterkt was, ging *Ezumazijl* over: waar op de bezetting van *Dokkum* de vlugt koos. Hertog JAN VAN BEIJEREN, allen gezag niet willende verliezen, vond zig gedwongen, genoegen te neemen met het verbond der *Friezen*; zelfs vernieuwde en vermeerderde hij hunne vrijheid.

Gantsch *Friesland* nu in vrede en vrijheid zijnde, begrepen die van *Oosterjade*, welke, zédert eenige Jaaren, onder de heerschappij der *Bremers* geweest waren, zig van die onderwerping te moeten ontslaan, zo als zij deden in het Jaar 1423.

In *Fivelingo* ontfonden, egter, zo als ook in gantsch *Friesland*, tuschen het *Flie* en de *Lauwers*, eenige onlusten. De hoofden dier partijchappen waren de Adelijke Geslagten *BONNEMA* en *GERKAMA*; deeze voerden een kleinen oorlog tegen elkander, met rooven en moorden. *BONNEMA* verloor 'er het leeven, en *GERKAMA* zijne goederen bij. Dus werden de aanhangers van beiden, voor een geruimen tijd, genoodzaakt, zig stil te houden.

Hertog JAN, die gedwongen genoegen in het verbond der *Friezen* genomen had, deed verscheiden poogingen, om zig op nieuw met hun te verzoenen. Hij bragt het eindelijk zo verte, dat 'er een vergadering te *Elburg* beraamd werd. De Hertog zond, van zijner wegen, derwaarts, DIRK VAN HOL-

LAND

LAND en de
magt, om
staar. Op
de van Oo
et door der
naam werde
den ingezeet
voorregten,
den dood v
vernieuwde
Oostergoo en
zijn Väterla
alle anderen
heid bij de
zogen te b
ders hebbend
weeren, sloot
met de voort
in de Omme
schijnverdrag
gelegd zijnd
rust ontfond
in het volge
werd, was v
tijen; waar t
en volk ontf
nen, dat het b
Hertog FILIPS
lands vereende
zen, tegen o
vermogen te
heid onder h
bij een bragt.
het Jaar 1426
niets belemm
Na zig daar
verder voort
volgende Jaar

LAND en den Schout van *Amsterdam*, nochtans zonder de magt, om buiten zijne voorafgegaane goedkeuring, iets te sluiten. Op den 27 Maart van het Jaar 1424 werd aldaar, met die van *Oostergoo* en *Westergoo*, ook een verdrag gesloten, en door den Hertog bekrachtigd. Onder de middelen, die be- raamd werden, om de zaaken binnenslands te beoordeelen, en den ingezeetenen van nut te zijn, moeten geteld worden, de voorregten, die aan de Stad *IJlst* geschonken wierden. Na den dood van Hertog JAN van *Beijeren*, in het Jaar 1425, vernieuwde JAN, Hertog van *Brabant*, den vrede met die van *Oostergoo* en *Westergoo*. Het gezag, dat OKKO TEN BROEK in zijn Vaderland oefende, zo verre gaande, dat hij zig boven alle anderen verheeven agtte, baarde dit geen kleine ongerust- heid bij de overige Edelen, die hierom een zamenspanning zогten te bewerken. Doch hij, van alle kanten zijne verspie- ders hebbende, ontdekte dit voorneemen. Om dien slag te weeren, sloot hij, in dit zelfde Jaar, een afzonderlijk verdrag met de voornaamste hoofden der *Vetkoopers* te *Groningen* en in de *Ommelanden*. Met zijne bloedverwanten ging hij een schijnverdrag aan. Doch dit, als op geenen goeden grond gelegd zijnde, was ook van geen langen duur. De eerste ong- rust ontstond, tusschen OKKO TEN BROEK en FOKKO VAN LIER, in het volgende Jaar. De uitspraak, die daar over gedaan werd, was verre van tot genoeg te strekken van beide par- tijen; waar uit dan ook de allerverderflijkste rampen voor land en volk ontstonden. Gelukkig nog voor de goede ingezeete- nen, dat het bestand, tusschen de *Hollanders* en *Friezen*, met Hertog FILIPS VAN BOURGONDJEN verlangd werd. Binnens- lands vereende zig FOKKO met elk, die zijne zijde wilde kie- zen, tegen OKKO TEN BROEK, die insgelijks daar toe al zijn vermogen te werk stelde. Dit veroorzaakte groote verbaast- heid onder het volk, wijl ieder partij ontzaggelijke Legers bij een bragt. FOKKO behaalde, in den eersten aanval van het Jaar 1426, een volkomene overwinning, en vond zig met niets belemmerd, dan met een zeer groot aantal gevangenen. Na zig daar van ontlast te hebben, verbond hij zig, om af verder voort te gaan, met den Bischof van *Munster*. In het volgende Jaar verklaarden zig de *Hanze Steden* voor OKKO.

De

De Graaf van *Oldenburg* zond hem, in de Lente van het Jaar 1427, een aanzienlijken bijstand; OKKO, al te diep in het Land zijner vijanden doordringende, werd van FOKKO, met alle zijne magt, omfingeld. De *Groningers* zig ten zijnen nadeele verklearende, vond hij dubbel werk om zig te verweeren.

Na dat FOKKO, als overwinnaar, was naar huis gekeerd, vond men de onderhandeling tot vrede aan; dan deeze vrugtelooos afgeloopen zijnde, werd OKKO, andermaal, aangevallen, overwonnen en gevangen genoomen; meer dan 4000 der zijnen waren 'er gefneuveld; waar op de Landen der overwonnenen, door FOKKO, onder de zijnen verdeeld wierden. Dus bleef hij meester in *Friesland*; maar in *Groningen* was het hem tot nog toe niet mogelijk, de rust te bewerken.

Nogthans, na dat hij de *Ommelanders* verlaagen had, gelukte het hem, de *Groningers* te noodzaaken tot het inneemen van hunne ballingen; waar door de rust aldaar mede gevestigd werd. In dit zelfde Jaar 1428 leed *Friesland* weder veel nadeel, door zwaare watervloeden; waar op eene ongemeene duurte van levensmiddelen volgde.

Men zou reden hebben om te denken, dat alle die op een gestapelde onheilen de Landzaaten gedweeër zouden gemaakt hebben; maar de ondervinding heeft meer dan eens doen zien, hoe grooter armoede, hoe meerder oproerigheid. *Gaasterland* leverde ten minsten, op deezen tijd, hier van een nieuw bewijs op. Het volk, hoe zwaarder de lasten waren, werd te meer verbitterd op elkander. De *Schieringers* waren doorgaans de onverzettelijktsten, in het aankweeken van den haat. WYBE MINNEMA en BEINTE ROBERTS, de voornaamsten in dien oord, begaven zig, met hunnen aanhang, naar het Dorp *Wijkel*, alwaar ze den Pastoor PIETER WYKEL veele wonden toebagten; meer dan half dood sleepten ze hem naar *Sondel*, een Slot, waar op zig zijn zoon AGGE bevond; aan deezen vertoonden zij zijnen vader, en eischten van hem, dat hij het Slot terstond zou overgeeven, met bedreiging, in gevalle van weigeringe, zijnen vader op staanden voet te zullen vermoorden.

Dan

Daar de
door, wijl
had, sterven
ten, of zij
wreken,
lands, en k
gen te rug
MINNEMA
de vlugt de
Daar na
dere *Schie*
zo wel, d
werden gef
De part
vielen de
Staten des
te verhoeden
vergadering,
te diep inge
werken; m
Jaaren, in
raamen.

Over de
gezag van o
hield hem no
den opvatten
heerschappij,
voorheen gel
werd van dag
een openbaar
TERHUIZEN
teffens een m
werd zijn Slo
overgave g
maakten zig
het Huis O
naamte *Frie*
in het verbe
XVI. DEEL

Dan de oude man riep zijnen zoone toe, dit niet te moeten doen, wyl hij tog aan de wonde, die hij reeds ontvangen had, sterfen moest. Naauwlijks had hij die woorden gesproken, of zij gaven hem de rest. AGGE, om dien moord te wreeken, trok, na zijn Slot wel bezet te hebben, buitenslands, en keerde, het volgende Jaar, met veele vreemde knechten te rug. Met zo veel geweld viel hij daar mede op WYBE MINNEMA aan, dat hij hem het leven benam en zija volk op de vlugt dreef.

Daar na belegerden BONNEMA en JONGEMA, met eenige andere *Schieringers*, het Slot *Sondel*. Maar AGGE ontving hun zo wel, dat veelen door hem gedood, anderen op de vlugt werden gejaagd. JONGEMA zelf liet 'er het leven.

De partijchappen alomme dus nieuw voedzel krigende, vielen de Edelen gestaag elkander met de wapenen aan. De Staaten des Lands, om een algemeenen binnenlandschen krijg te verhoeden, beriepen, in het Jaar 1429, eene algemeene vergadering, om de geschillen te besliffen; doch de haat was te diep ingeworteld, om een duurzaam vrede te kunnen bewerken; men bewerkte niet meer dan een bestand voor twee Jaaren, in welken men hoopte een vasten vrede te zullen beaamen.

Over de *Eems* broeiden ondertusfchen nieuwe onlusten. Het gezag van OKKO TEN BROEK was wel beperkt, maar FOKKO hield hem nog al gevangen; waar door de Edelen het vermoeden opvatten; dat FOKKO niet anders bedoelde dan de opperheerschappij, en naar nog grooter gezag stond, dan OKKO voorheen gehad had. Het getal der misnoegden tegen hun werd van dag tot dag grooter, en borst, in het Jaar 1430, tot een openbaaren oorlog tegen hem uit. Zekere IMEL TE OOSTERHUIZEN was de voornaamste medestander van FOKKO, en teffens een man van groot gezag. Om hen dan te vernederen, werd zijn Slot belegerd, en hij, binnen weinige dagen, tot de overgave gedwongen. De zaamverbondenen tegen FOKKO maakten zig daar op meester van *Aurik* en deszelfs Slot, van het Huis *Oldersum*, en van nog andere sterkten. De voornaamste *Friezen*, tusfchen het *Elle* en de *Wezer*, traden mede in het verbond, waar bij IMEL VAN OOSTERHUIZEN en

andere, als ook FOKKO, voor vijanden verklaard werden.

Die van *Breemen* en *Oldenburg* traden mede toe; Graaf EDZARD, Zoon van ENNO, werd als hoofd van 't Leger aangenoomen, tegen het aanstaande Jaar, en aan hem het bewind over alle de goederen van den gevangene OKKO opgedraagen, en FOKKO, die naar geene reden hooren wilde, door hem voor vijand des Vaderlands verklaard. In het Jaar 1431 werd hij, aldus aangemerkt zijnde, op zijn Kasteel te *Lier* belegerd.

Hij verdedigde zig zo lange, tot dat hij gebrek had aan levensmiddelen, toen redde hij zig met de vlugt naar *Munsterland*. In het volgende Jaar, sloot men, door bemiddeling van de voornaamste Edelen, den vrede, waar bij aan FOKKO gegund werd, weder in *Friesland* te mogen komen. Hij sneuvelde, in het Jaar 1432, in eenen veldslag tegen de *Noorders*. OKKO TEN BROEK, die zedert het Jaar 1427 gevangen gezeeten had, werd thans ontslagen. Het overige van zijn leven, (volgens de door hem gedaane verzekering,) hield hij zig in rust.

De rust, met den dood van FOKKO UDEN, en den voorheen gemaakten vrede, eenigzints hersteld zijnde, sloeg men met aandagt het oog op den staat der Regeering van *Friesland*. Van vroegere tijden af aan, had eene bijzondere schikking plaats gehad, nopens het bedienen van het Ampt der Grietmannen en Regteren, welke Ampten Jaarlijks, niet bij verkiezinge en opdracht der meest begoede Landzaaten, maar bij wisselende tourbeurten, door zekere daar toe geregtigde perfoonen, waargenoomen werden. Dit regt berustte, het zij oorspronkelijk, of bij verdrag der ingezeetenen, op zekere Adelijke en eigengeërfde vastigheden, Landerijen, Heerlijke Staaten en andere onroerende goederen. Zij, die daar van den eigendom hadden, waren bevoegd om op hunne beurt, de gezegde Ampten en Waardigheden te bekleeden, gelijk mede om in alle voorvallen, den dienst en welstand van het Land betreffende, te spreken, de gemeene Landsvergadering bij te woonen, de nodige Staatsbesluiten op te maaken, Ampten en Bedieningen, van de hooge Regeering af hangende,

de, te be
te verzoone
van 's Land
goud gew
zits ongel
hier gewag
hoe hier u
perfoonen,
gebooren is
toe behoort
heden, of
hooge Reg
den aanklev
Met betre
beurten in d
Grietman, en
een (schoon
gebleeven, e
te voorfchij
Friesland,
beurtwisselst
het Jaar 14
nij in verfo
vermeld wor
schillende sp
Buurten en
zelve zeer n
het grootste
oudheden, v
voor ons (al
te voegen,)
Leezer daar
mitsgaders de
onder den m
bekleed wier
waren, uit k
Adelijke of e
loop van eenig

de, te begeeven, en voorts in alles de hoogheid des Lands te vertoonen. Waar uit dan blijkt, dat de bevoegtheid, om aan 's Lands Regeering deel te hebben, al vroegtijdig gegrond geweest is, op den eigendom der vaste goederen; ja zelfs ongelijk veel vroeger, dan in dien tijd, waar van wij hier gewag maaken. Teffens kan men hier uit opmaaken, hoe hier uit, bij de vermeenigvuldiging dier goederen en perfoonen, allengskens, het nog in wezen zijnde *Stemregt* gebooren is geworden, volgens 't welk den eigengeërfden toe behoord, de benoeming en aanstelling van 's Lands Overheden, of van perfoonen, die, uit den naam van allen, de hooge Regeering des Lands, de Regterlijke Ampten, met den aankleve van dien, zullen waarneemen.

Met betrekking tot de Jaarlijkfche verwisfeling van tourbeurten in de Grietenijen, tot de bekleeding van 't Ampt van Grietman, en de Registerampten, heeft ons de vijftiende eeuw een fchoon ftuk verfchaft, 't welk tot onze tijden is overgebleeven, en zedert eenige Jaaren, uit een oud handfchrift, te voorfchijn is gebracht, in het Groot *Charterboek van Friesland*, I. Deel, bl. 498 505; in welk ftuk de gemelde, beurtwisfeling en opvolging, in de Grietenij *Frankeradeel*, van het Jaar 1406 tot 1438, benevens de verdeeling dier Grietenij in verfecheiden fmaldeelen, vierendeelen en onderdeelen vermeld word. De uitgebreidheid van dat gefchrift, de verfehillende fpellingen, zo van eigen naamen van perfoonen, Buurten en Heeren Huizen, thans onbekend, maaken het zelve zeer moeilyk om te verftaan. En, egter, is het van het grootfte aanbelang, voor beminnaars der Vaderlandfche oudheden, wien wij de leezing daar van aanbeveelen. Wij voor ons (als zijnde het buiten ons beftek, het zelve hier in te voegen,) zullen ons vergenoogen met te zeggen, dat de Leezer daar uit zien kan, dat eertijds ieder Grietmanschap, mitfgaders de Ampten van Mederegters, (daar in uitgedrukt onder den naam van eeden) bij tourbeurten vastgefteld en bekleed wierden, door die geenen, die daar toe geregtigd waren, uit kragt van eigendom van al zulke Staaten, 't zij Adelijke of eigengeërfde, waar op die Ampten, na een omloop van eenige Jaaren, vallen moesten.

Een eigenaar dan van zulk een Staate kon Grietman of Regter worden, op zijn eigen Beurt, voor één, twee of meer Jaaren, wanneer hij, één twee, of meer zulke geregtigde Staaten, die elkander in order volgden, bezat. Ook kon hij een anderen in zijne plaats stellen; en bijaldien dit omtrent het Grietmanschap geschiedde, dan wierd ook het Weer of Grietenijregt gehouden, op die plaats, alwaar het Grietmansamt viel of overgedraagen werd, zo lang de geregtigheid diens eigenaars duurde; doch daar na verviel het Ampt op de naastgeregtigde State, even als nog hedendaags in de *Groninger Ommelanden* in gebruik is.

Dus is bij voorbeeld, te *Salwert*, een Buurt thans onder den Klokslag van *Francker*, te *Kingma*, enz. in oude tijden, het Grietenijregt, bij beurten, gehouden. Deze wijze van ommevang der Regterampten had niet alleen in de gemelde Grietenij, maar ook in andere plaats, waar van elders duidelijke bewijzen voor handen zijn. Het was dus toen reeds iet groots, Grietman te zijn. Hoe veel te meer nu, daar dit Ampt *ad vitam* bekleed word, en bij sommige familien, uit hoofde hunner goederen, bijna erflijk is.

Terwijl men in *Friesland* bezig was, met de zaaken van 's Lands bestier op eenen vasten voet te brengen, hadden 'er hevige twisten plaats, tusschen de *Groningers* en de *Ommelanders*. Na veele moeilijkheden onderwierpen zig de laatste aan den *Groninger* Regtbank. Van meer en nadeeliger gevolgen waren de twisten, tusschen de *Hamburgers* en die van *Groningen*, die men, in het Jaar 1435, vrugtelooos poogde uit den weg te ruimen. Dit onheil werd in *Groningen* en *Friesland*, nog vergroot, door zwaare overstromingen, duuren tijd en sterfte onder menschen en beesten. Maar niettegenstaande alle die rampen nam de Stad *Leeuwaarden*, door den vlijt en arbeidzaamheid der inwoonders, geweldig toe in den Koophandel, de bron van 's volks rijkdom. Om de Stad te meer inwoonders te doen bergen, werden de beide Buurten *Oldehoof* en de *Hoek* daar mede vereenigd. Op dat de rust, die thans plaats had, meer en meer bestendig zijn zou, vonden eenige deelen van *Friesland* raadzaam, zig door een nader verbond aan elkander te verbinden, tot on-

der

derlog m
king van
an de ha
pers, in L
len, Dant
derhem u
Raad der
menlijk, c
weest.

Alle de
waren toe
Duitsche
neemen. I
en vlatc
voor en a
nield hadde
gronde toe
slooten, ege
het duurd
brooken.

mede in O
DONIA en
Hoofden e
gen srtze
Schieringer
ten met g
verongelijk
geweld op e
Gemeente d
meerder ran
te bemidde
aan goede
derhandelin
Jaar 1438,
den, wegen
en Zijvroed
Niettegenl

derling nut, tot weering van oneenigheden, en tot aankweking van vrede en vriendschap. De Bondgenooten, die daar aan de hand leenden, waren zo wel *Schieringers* als *Vetkoopers*, in *Leeuwaarderadeel*, *Ferwerderadeel*, de *Dongeradeelen*, *Dantumadeel*, *Tietjerksteradeel*, *Idaarderadeel* en *Raaderhem* uit *Oostergoo*; benevens het gemeene Regt en Raad der Landen en Steden uit *Westergoo*, zijnde gezamenlijk, op een gemeene dagvaart, te *Sneek* vergaderd geweest.

Alle de ingezeetenen, onder den naam van *Friezen* bekend, waren tot dit verdrag uitgenodigd. Doch aan hun, die op *Duitsche* bodem lagen, kon men niet vergen, daar aan deel te neemen. De *Hamburgers* en *Emders*, met de Heeren EDZARD en ULRICH VAN GRIETZVL aangespannen, konde niet rusten, voor en aler zij alle Huizen en Sloten hunner vijanden vernield hadden: zo als ook de Sloten te *Nes* en *Welgum* ten gronde toe geslegt wierden. De *Hamburgers* en *Groningers* slooten, egter, te zamen een verdrag, in het Jaar 1437; doch het duurden maar weinige weken, of het werd weder verbrooken. In het volgende Jaar werd de band van eendragt mede in *Oostergoo* weder ontfhoerd. MENNE JAYEMA, SASKER DONIA en LIEUWE USSINGA waren voornaame Edellieden en Hoofden der *Vetkoopers*, woonende te *Dokkum*; en daarentegen SYTZE SIKKEMA en JEPPE JEPPEMA, de Voorstanders der *Schieringers*. Zij hadden, wederzijds, hunne Stinzen of Sloten met gewapende manschap voorzien. De wederzijfche verongelijkigen werden, in korten tijd, zo hevig, dat ze met geweld op elkander aanvielen; zo dat het niet mooglijk was, de Gemeente daar buiten te houden. De Staaten des Lands, voor meerder rampen dugtende, deeden hun best om de geschillen te bemiddelen, en bragten het ook zo verre, dat de zaaken aan goede mannen gesteld werden, die dan ook, na vele onderhandelingen, het fluk tot een gelukkig einde bragten, in het Jaar 1438, in welk Jaar mede eenige schikkinge beraamd werden, wegens de onderhouding van *Keimpemazijl* en *Roptazijl* en *Zijlroede*.

Niettegenstaande het verdrag, in het voorgaande Jaar, door

die van *Oostergoo*, enz. gemaakt, bleven de partijſchappen nog ſmeulen, en zouden op nieuw uitgeborſten zijn, zo niet de Regenten van *Oostergoo* en *Westergoo* de hand geleend hadden tot het uitschrijven van een algemeenen Landdag, waar op mede de volmagten der Steden *Leeuwaarden*, *Bolswerd*, *Stavoren*, *Dokkum* en *Harlingen* verſcheenen, om gezamenlijk eene algemeenen vrede te bewerken, ſtrekkende tot vernieuwing van voorgaande zoenbrieven en afweering van verdere partijſchappen en ongebondenheden, die zig zichtbaar in het Land deden zien.

Op dat dit werk te minder tegenſtand zou ontmoeten, en te beter worden na gekoomen, vond men geraden, deezen vrede ſlegts voor twee naaſtkomeade Jaaren vaſt te ſtellen, na verloop van welke men dien zou tragten te vernieuwen.

De twist, die dus tuſſchen de Burger geſmoord werd, ontſtak, aan andere oorden, onder de zogenaamde Geestelijken, waar van de ontugt der Kloosterlingen als de waare oorzaak moet worden aangemerkt. De Monniken, om hunnen rol te ſpeelen, mengden zig in de Landwiften; ja zij waren zomtijds de voornaamſte belhamels in de binnenlandſche oorlogen, en hier door zodanig verwildert, dat alle goede orde ſcheen verbannen te zijn.

De onruſt, en de aanſtooking, tot het opvatten der wapenen, kwam doorgaans uit de Kloosters, die opgepropt waren, met onnutte, dertele, brooddronkene en ongebondene gaste. Dau geen der Kloosters was zo bedorven als dat van *Ludingakerk*, en wel in zo verre, dat eenige na bij geleegene Paſtoors, de ongeregeldheden niet langer konnende aanschouwen, de naaſt gelegenen Edelen te hulp riepen om dat ſtinkneſt te zuiveren. SIKKO SJAARDEMA, DOUWE AVLVA, EPO TE KIE, DOUWE HOMMINGA, DOUWE OEDZINGA te *Kunswerd*, en andere namen dit werk, met behulp van eenige Kerklijken, bij de hand, en namen de misbruiken, zo nadeelig voor 't algemeen belang, zo veel hun mooglijk was, uit den weg.

Niet beter, egter, was 't geſfeld in het Klooster te *Lidlum*, HESSEL, de XXIſte Abt, in het Jaar 1422, aan het beſtuer

ſtuer gebo
Wint, beh
waren 'er
was doot d
door den t
SJAARDEMA
De muur
vulligheid.
weest te z
der Kloost
overtijden
die naauw
noopt, het
gegaard, a
Kloosterling
op moest
eene TJALL
door eenen
moede van
de Klooste
wen, om
hij de mu
veel hem m
doen, leide
de REINIE
ren; dus w
aangeſfeld.
doch hij o
Monniken
ſtontheid, d
getrugide
noegd, ſtak
aſtaatende v
Kloosterord
vooren. en
ROORDAMA
Deeze be
de wooning

hier gekoomen, vond het Klooster ten grooten deele verwoest. Want, behalven dat de pest veele Monniken had weg gerukt, waren 'er ook veele in het veld gesneuvel. Het Klooster was door den oorlog beschadigd, en veele gebouwen verwoest, door den brand, welke de *Schieringers*, onder aanvoering van *SJAARDEMA*, daar in gestigt hadden.

De muuren lagen onder de voet, en de kamers vol stank en vuiligheid. *HESSEL*, die niet een van de kwaadste schijnt geweest te zijn, herstelde veele dingen; doch de baldadigheid der Kloosterlingen was bezwaarlijk te bereugelen. Na zijn overlijden werd zekere *FOLKERT* tot Opperhoofd verkooren, die naauwlijks in den post was getreden, of hij vond zig genoopt, het geld, dat zijn voorzaat, met zuinigheid had over gegaard, aan boete te betaalen, voor den moord, dien de Kloosterlingen, aan eenen *LAAT*, begaan hadden. Kort daar op moest een andere moord geboet worden, namelijk van eenen *TJALLING*, Koster van de Kerk te *Oosterbierum*, die door eenen Leekebroeder *SEBOUR* gedood was. *FOLPERT*, moede van dat bloedgeld te betaalen, en voorneemens zijnde, de Kloostertugt te herstellen, deed een grooten Kerker bouwen, om de kwaaden daar door af te schrikken. Ook deed hij de muuren weder ophaalen, en herstelde het Klooster zo veel hem mogelijk was. Doch het bedoelde nut niet kunnende doen, leide hij zijn Ampt neder in het jaar 1439. Hem volgde *REINIER*, een man veel te slap om het Klooster te bestieren; dus werd hij afgezet, en een ander, met naame *TJEBBE*, aangesteld. Na deeze kwam *FOLPERT* wederom aan het bestier, doch hij ontmoette nog meer tegenstand bij de onbezuisde Monniken dan voorheen. De Monniken hadden zelfs de stoutheid, de gevangenis open te breeken, en de door hem getugtigde daar uit te ontslaan. Hier mede nog niet vergeenoegd, staken zij den brand in den Kerke. Hij, egter, niet aflatende van aan te dringen op de onderhouding van tugt en Kloosterorder, maakten het de Monniken nog slegter dan te vooren. en beslooten, den Abt te leveren in de handen van de *ROORDAMAAS*, zijnde dood vijanden.

Deeze bepaalden, ten dien einde, dag en uur, waar op zij de woning van den Abt zouden overrompelen

hem, bonden hem handen en voeten, en joegen hem daar na schandelijk weg; 't welk de Monniken met goede oogen en vermaak aanzagen.

Uit deeze weinige bijzonderheden is het schandelijk gedrag der Monniken ligt op te maaken. Geen wonder ook dat de toomlooze Edelen hier mede hun voordeel deden, ontroovende de Kloosters en Abdiijen van 't geen hun goed dagt. De ROORDAMAAS gaven, ten aanzien van het Klooster *Lidlum*, daar van doorlaande bewijzen. De *Utrechtsche* Bisfchop RUDOLF VAN DIEPHOLT zegt, in het Jaar 1440, tegen deezen overlast der waereldlijken, de Geestelijke te beschermen, met het maaken van eenige instellingen. Doch hij, in *Utrecht* zijnde, was te verre van de hand, en had te min magt om de Geestelijke, ik zwijge van de Edelen, in toom te houden. Door middel van een zoenbrief werd, egter, het schreeuwenste kwaad, voor eenigen tijd, beteugeld.

Nauwlijks was dit gefchied, of die van *Westergoo* en de Grietenij *Doniawerfal* kreegen wederom moeilijkheden met de Stad *Kampen*, uit hoofde dat die van *Kampen* een Schip met Rogge van de Ingezeetenen uit de Grietenij genoomen hadden. Dit verschil werd door den Bisfchop, na veele onderhandelingen, beflist.

Die van *Workum* en *Hindeloopen*, daarentegen, hadden eenige Schepen van de *Groningers* genoomen, die zulks niet onbetaald lieten. Een verdrag, in het Jaar 1441 hier over gemaakt, voorkwam de gevolgen hier van.

De algemeene Landvrede, vóór twee Jaaren, in *Friesland*, bewesten de *Lauwers*, geflooten, was, zints dien tijd, tamenlijk wel onderhouden. Maar dit bestand was nauwlijks geëindigt, in de maand October van het Jaar 1441, of men zag de oude verbitteringen, tusschen de *Schieringers* en *Vetkoopers*, op nieuw uitbarsten. Verscheidene zamenrottingen, die hier en daar bespeurd werden, waren de zigbaare voortekenen van nieuwe rampen en verwarringen. Zij namen eenen aanvang in *Westergoo*, alwaar ROMMERT GABBINGA, (bij anderen GABBE-MA genoemd), het Hoofd der *Schieringers*, nevens zijnen zoon SYTZE, met eenige anderen van dien aanhang, op den dag van *St. Nicolaas*, des Jaars 1442, het Huis van den voor-

gemelden
verden.
vijanden,
De moort
da zielt
uit, en b
ontving,
vijanden,
noeg, om
hem in zi
de Landz
daar van
van hunne
ALBERT
onder de
buitensland
land aanla
zig, met ee
zijnde, bel
melum, d
De Schier
de been,
deden hi
man van d
huurlingen
ALBERT
gehaald en
wende Schi
Huizinge v
werd ook
menderhand
de woede v
De vree
beschouwer
vermogen
het geen o
tergoo, be
tot een alge

gemelden AGGE VAN WYKEL of SONDEL belegerden en veroverden. AGGE werd daar bij zo zwaar gewond, dat zijne vijanden, bij hunnen aftogt, hem voor dood lieten leggen. De moordenaars vertrokken zijnde, bragt een vrouwsperfoon den zieltogenden Edelman in haar huis, zoog zijne wonden uit, en bragt hem zo verre, dat hij biegtte, het Sacrament ontving, en 'er dus hoop op zijne herstelling was. Maar zijne vijanden, hier van de weet krijgende, waren moordzuchtig genoeg, om in *Gaasterland* een booswigt om te koopen, die hem in zijn bed het leven benam. Dit schelmsluk werd bij alle de Landzaaten verfoeid, en de *Schieringers*, als de beleiders daar van zijnde, verlooren alle hunne agting en eene menigte van hunnen aanhang.

ALBERT DOEDES van *Stavoren*, een man van groot gezag onder de *Vetkoopers*, maakte een grooten aanhang, en huurde buitenslands een deel Krijgsvolk, waar mede hij in *Gaasterland* aanlandde. GALE CALEMA, Heer van *Koudum*, voegde zig, met eenige manschap, bij hem. Te zamen opgetrokken zijnde, belegerden zij, met alle magt, zekere sterkte te *Hemelum*, de *Spijker* genaamd, en staken het Dorp in brand. De *Schieringers*, dit verneemende, kwamen mede terstond op de been, onder aanvoering van GABBINGA en zijnen zoon. Zij deden het beleg van de *Spijker* opbreeken, en kreegen 100 man van de belegeraars gevangen. Zekere FLOIS, Overste der huurlingen, sneuvelde met méer dan 60 man.

ALBERT DOEDES, in de Kerk gevlugt zijnde, werd 'er uitgehaald en dood geslaagen. Daar na begaven zig de overwinvende *Schieringers* naar *Noordwolde*, 't welk zij, benevens de Huizinge van GALAMA, ten gronde toe afbrandden. Eindelijk werd ook het huis van JUW JUWINGA, op de *Hemdijk*, stormenderhand veroverd en neer geworpen. En hier mede scheen de woede voor ditmaal voldaan te zijn.

De vreedzaamsten onder de *Friezen*, dik onheil met smerte beschouwende, en nog meer onheil duggende, stelden al hun vermogen te werk, om eene nieuwe bevrediging te bewerken; het geen ook in zo verre gelukte, dat eenige deelen van *Westergoo*, benevens *Sneek*, *Hindeloopen*, *Bolswerd* en *Workum*, tot een algemeen verdrag werkzaam waren; waar bij zig, toen

het tot stand gebracht was, *Harlingen* en Gemeente van *Gaasterland* volgden. Het verdrag was geslooten in het Jaar 1443.

Terwijl men nog bezig was om dit nieuw onheil in *Westergoo* te dempen, kwam *Oostergoo* in gevaar van door den zelve brand van oneenigheid verteerd te worden. Aldaar gingen die van *RIPPERDA* en *HEEMSTRA* elkander gewapend te keer. De Huizen van *HEEMSTRA* en *DYKSTRA*, het eerste te *Dokkum*, en het laatste in *Lecuwarderadeel* gelegen, werden plat gebrand; waar uit de vlam van algemeen oproer zig aan verscheiden oorden verspreidde. Om die verwoestingen verder voor te koomen, verdroegen die van *Oosterblokland*, *Kollummerland*, *Zwaak*, *Oostwoude* en *Gaast* zig met *Groningen*. Dit voortijds meermaalen geschied, scheen nu te noödzaklijker, wijl die van *Westergoo*, zo als wij zo even gezien hebben, zig afzonderlijk verbonden hadden. Zij stonden die van *Groningen* eene breede magt af, tot bedwang van booze en naahtige *Regters*, in het naspooren en straffen van kwaaddoenders en weering van onheilen. Dit verdrag werd gemaakt voor den tijd van 20 Jaaren. In de overige deelen van *Oostergoo* bragten eenige bedaarde en Vaderlandlievende mannen het zo verre, dat 'er, ten zelfden tijde, in het begin van de maand *October*, een zeker *compromis* beraamd werd, waar bij partijen zig wederzijds verbonden „ dat alle die eenig verschil hadden, „ dat binnen de naaftste veertien Jaaren ontstaan was, binnenslands voor den eersten *November* naastkoomende op de bespreking te wijze zouden bemiddelen; maar indien zulks niet kon geschieden, zou de kennisneeming en het beslegten van al zulke geschillen aan den Raad van *Groningen* staan.”

Tot naarkooming van dit verdrag moesten de strijdende partijen hunne pandsluïden in handen der *Groningers* stellen; dat ook daadelijk geschiedde. Na dat het *Compromis* was uitgesproken, werd het van de *Edelen* uit *Oostergoo* bekrachtigd en ondertekend, zo wel van de *Schieringers* als van de *Vetkoopers*. Van de eerste wonnen de *Edelen*: *SYTZE*, op *Rensmageest*; de broeders *Juw* en *RINK BOKKAMA*, *TYE EISINGA*, *ABLE RIPPERDA*, *TARE BOUWINGA*, met zijnen zoons; *SJERK MELLEMA*; *FORKE*, *RIPPERDA*, *UBBO UBBEMA*, *SIPPO HEEMSTRA*,

STRA, GE
sten; wo
gheid GA
HEE AERD
JIS DYKST
zijn twee
vader.

De toel
nis bekr
Oostergoo
Gijzelma
len; doch
tijden weig
dat zij ze
daarom w
Regters te
men de *Gr*
bragten verv

De Raad
voortnaam
KAMSTRA e
de onwilli
werden de
woordden
gen voor g
lerende u
hier door g
vigen met
Friesche E
kommerd v
moelte, te
gen gelloo
het *Compre*
dwongen w
van *West*
den. Dan
Groningen
drag, waar

STRA, GEERKE HERWY EN WYBREN BOELSMA; en van de laatsten: WOBBE JARICHS, TAKE HEEMSTRA, BOTTO JAERLA, SJOERD GAYKEMA, HESSEL HUMALDA, BOTTO OLDE HEEMSTRA, PIETRE AERNSMA, GADE HOLDINGA, ERNST DONIA, OENE KEIM. PIS DYKSTRA, TJAARD MOKKEMA, MINNE JAYEMA, met zijn ziju twee zooben; en RIENK DONIA voor zig en zijnen vader.

De toeloop van die geenen, die vervolgens deeze verbintenis bekrachtigden, was zo groot, dat het scheen als of gantsch *Oostergoo* daar in treden zou. Ook zonden veelen hunne Gijzelaars naar *Groningen*. Men besliste ook eenige geschillen; doch verre de meeste bleeven onafgedaan, door dien partijen weigerden, zig aan *Groningen* te onderwerpen; om reden dat zij zelve van ongelijk ten vollen overtuigd waren; en daarom weigerden zij zig aan het oordeel van onpartijdige Regters te onderwerpen. Anderen namen het euvel op, dat men de *Groningers* zo veel magt had toe gestaan; en zij bragten vervolgens ook anderen in hun denkbeeld.

De Raad van *Groningen*, eger, aangefpoord door sommige voornaame Edelen, als SIKKO KAMINGA, FEDDO UNIA, RIENK KAMSTRA en anderen, om het stuk voort te zetten, vermaanden de onwilligen ernstig tot verzoening. Toen dit niet baatte, werden de hartnekkigsten scherptijk ingedaagd. Sommigen antwoordden met veel trotscheit, dat zij den Raad van *Groningen* voor geen wettige Regters kenden, en zогten, door alerhande uitwegen, de zaak slepende te houden. De Raad, hier door getergd, stond eindelijk gereed, om de wederstreevigen met geweld te dwingen; doch de verstandigste onder de *Friesche* Edelen, voor zwaarder onheilen vreezende, en bekommerd voor de Gijzelaars, bragten ten laatste, met veel moeite, te weege, dat 'er een vierjaarig verbond met *Groningen* geslooten werd, ten einde de geenen, die de kragt van het Compromis zогten te ontduiken, daar door mogten bedwongen worden. Gaarne hadde men ook gezien, dat die van *Westergoo* en *Zevenwouden* daar aan deel genoomen hadden. Dan de verdeeldheid der gemoederen en de afkeer van *Groningen* liet niet toe, hen daar toe beweegen. Het verdrag, waar van wij melding maaken, werd te *Loswaarden*

den geflooten, en den 25 April van het Jaar 1444 getekend.

Uit de magt, die, aan den Raad van *Groningen*, daar bij was afgeftaan, kan men genoeg opmaaken, hoe groot de verdeeldheid en hoe flap het regt in *Friesland* moet geweest zijn. Ook leerde de ondervinding ras, dat dit middel even onvoldoende was, om de weerbartige gemoederen, in twisten gebooren en opgewiegd, en aan onrust gewoon, tot bedaaren te brengen, veel min om met hunne vijanden te vereenigen.

En, in der daad, als men de zaaken met aandacht nagaat, ziet men, dat de *Groningers* meer zagen op de uitbreiding van hun gezag, dan op het wezenlijk oogmerk des verbonds, om de rust des Lands te herstellen. Men bragt ook in, dat de Stad *Leeuwaarden* zig te veel gezag had aangematigd: mooglijk om dat aldaar de Zetel der agttien verkooren Regters bepaald was. In 't vervolg zullen wij zien, welke onlusten daar uit voortkwamen.

Dit verbond, waar van men alles verwagte, wat dienen kon om de rust te bevorderen en te bewaaren, strekte, integendeel, den twistzoekeren ten voorwendzel van nieuw misnoegen, wel voornamelijk ten aanzien van den Raad van *Groningen* en de Stad *Leeuwaarden*.

De opgezeetenen van *Leeuwaarderadeel* de Stad uit dien hoofde lastig vallende, beriep de Regeering zig, uit kragte van 't verbond, op den gemeenen Regtdag, die te *Groningen* stond gehouden te worden, en schreef haare klagten derwaards over. De Raad dagvaardde daar op de *Grietenij*, om op de aanstaande vergadering te verschijnen, en zig te zuiveren van al het geene ten haaren laste werd ingebragt; met bijgaande bevel, om zig inmiddels van allen geweld en vijandlijkheden te onthouden. De *Grietenij* zig hier door hoogst beledigd agtende, slaan verscheide Edelen aan 't morren, en kiezen, met goedvinding der gewoone Regters, twee Gevolmagtigden, te weten *SICCO MARTENA* en *FEDDE UNIA*, om, uit naam der overigen, naar *Groningen* te gaan, en aldaar de reden en oorzaken van het misnoegen der *Grietenij* voor te draagen. Zij deeden het in deezer voegen, met te

zeg-

zegen „ d
 „ van Leeu
 „ flooten u
 „ te veron
 „ baaren vi
 „ hand aan
 „ behoorden
 „ Voorts
 „ veel min
 „ agttien I
 „ geschiede
 „ maantig
 „ trok, w
 „ worden.
 „ delingen
 „ af te zie
 „ Grietenij
 „ leiding g
 „ dragt na
 „ gen.
 „ De Raad
 „ de, wees
 „ daar zij, o
 „ droegen.
 „ Op dien
 „ meenen Lan
 „ het schender
 „ van TADO F
 „ Gelijk mede
 „ OEBERKE JUW
 „ de misdadige
 „ hen voor ov
 „ re dwingen.
 „ Geduuren
 „ jaarig besta
 „ namen alda
 „ de Kloosters
 „ kosten, en

zegen „ dat niet de opgezeetenen van dat deel, maar die
 „ van *Leeuwaarden* het daar op toeleiden, om hen te ver-
 „ flooten uit hun deugdlijk regt, en hen zodanig poogden
 „ te verongelijken, dat men zulks niet dan van een open-
 „ baaren vijand te verwagten had. Dat de Stad geweldiger-
 „ hand aan zig trok, zaaken, welke der Grietenij alleen toe-
 „ behoorden.

„ Voorts, wyl de zaak in regten nog niet was bepleit,
 „ veel min eenig vonnis geveld, nog ook beroepen tot de
 „ agttien Regters, 't geen volgens het verbond had moeten
 „ gefchieden, verwonderden zij zig grootelijks over de aan-
 „ maatiging van den Raad; die, zo zij zeiden, dingen aan zig
 „ trok, welk voor de gemeene werf nog niet konde gebragt
 „ worden. Zij vermaande derhalve de Regeering, haare han-
 „ delingen voortaan met meerdere omzigtigheid te beleggen en
 „ af te zien van alles wat ten nadeelen van het goed regt der
 „ Grietenij zou konnen strekken, ten einde 'er geene aan-
 „ leiding gegeeuen werd, dat de onlangs bezwooren een-
 „ dragt nadeel zou toebrengeu en het verbond vernieti-
 „ gen.”

De Raad, deeze niet ongegronde redenen gehoord hebben-
 de, wees beide partijen naar haare eigen Regtplaats te rug,
 daar zij, onzeker met welke uitkomst, elkander eerlang ver-
 droegen.

Op dien zelven tijd werd FORKO RIPPERDA, op den ge-
 meenen Landdag, verweezen in een zwaare geldboete, om
 het schenden van den vrede en het verbranden van het Huis
 van TADO HEEMSTRA, door hem gedaan in het Jaar 1444.
 Gelijk mede SASKER DONIA, om dat hij, op een Heiligendag,
 GEERKE JUWINGA had dood geslaagen. Doch vermids beide
 de misdadigen zig tegen het vonnis verzetteden, verklaarde men
 hen voor overheerig, en hesloot om hun met gewapende magt
 te dwingen; het geen ook dadelijk geschiedde.

Geduurende deeze onlusten in *Oostergoo*, was het één-
 jaarg bestand in *Westergoo* geëindigt. De oneenigheden
 namen aldaar terstond weder eenen aanvang, en wel eerst uit
 de Kloosters. Het Convent van *Oldeklooster*, op zijne eigen
 kosten, en tot gerief van de Kloosterlanden, de *Makkumer-*

nijl

zijt gelegd, en een kostbaare vaart hebbende doen graaven, meenden die van *Ludingakerk* hier door in hunne regten benadeeld te zijn. Toen zij zig daar tegen stelden, ontstond 'er een hevige twist tusfchen die beide Kloosters; de Monniken maakten zig gereed, elkander gewapenderhand aan te vallen. Doch de Abt van 't *Oldeklooster*, een bedaard en verftandig man, wist dit voor te koomen, en de bemiddeling te bewerken. Van zwaarder gevolgen fcheen de twist te zullen zijn, die tusfchen de *Schieringers* en *Vetkoopers* ontstond, na het einde van het zelve bestand. De eerstgemelden, onder aanvoering van *Sikko* en *Douwe Sjaardema*, *Doeke* en *Abbe Dottinga*, *Rommert Gabbinga*, *Keimtonia*, *Liuwe Oedsma*, *Worp Juckema*, *Rienk Camstra*, *Sikko Martena*, *Ruurt Roorda* en *Gerolt Herema*, trokken, met een groote menigte hunner vrienden, op het huis van *Sjoerd Grovestens* aan, zijnde een der sterkfte Stinzen in de geheele *Westerlauwers*. Dan hoe sterk het ook zijn mogt, het werd door hun stormenderhand ingenoomen. *Grovrsteins* en zijn zoon moesten zig gevangen geeven, en naar het *Sjaardemaashuis*, binnen *Francker*, laten voeren. De *Vetkoopers*, niet zonder reden hier over ten hoogften gebelgd, verflerkten de *Tooren* te *Workum*, waar uit zij veeltijds hunne vijanden geen geringen afbreuk deden.

De *Schieringers*, in deezen oord verre de magtigften zijnde, rukten, binnen korten tijd bij een, en bragten, onder aanvoering van gemelde hoofden, een aanzienlijke Krijgsmagt te veld, waar mede zij de verffchanfing van *Workum* belegerden. Intusfchen hadden, die van *Stavoren*, *Vetkoopers* gezind zijnde, een deel vreemd Krijgsvolk in foldij genoomen, staande onder bevel van eenen *Ketelhoed*, die, met allen spoed, naar *Workum* trok om de sterkte te ontzetten. Maar de belegeraars, van de aannadering der vijanden bij tijds verwittigd, waren op hunne hoede, en trokken die van *Stavoren* te gemoet. Hevig werd 'er gevogten.

Ketelhoed met meer anderen sneuvelde in het gevegt, 't welk de *Vetkoopers* zo zeer deed verflaauwen, dat de *Schieringers* eene volkoomen overwinning behaalden. Zij hervatden daar op het beleg, en overweldigden den *Toorn*. In het

ge-

gemelde ge-
voorzamle
ne, in het
nurs, brag
handelwijze
door bokko

Die van
nog zwaar
den met die
'er openbaa
stiging en

Deeze ra
drag, op
getekend, v
die van *We
go* gefcheid
Groningen o
niet vreemd
werpen. Wa
den Regifte
ook dit kw
van *Frieftan*

„ dat na d
„ vermogen
„ bezwaarbr
„ geene He
„ werd. Wie
„ zijn leen
„ leen weder
„ maakten, d
„ nige brieve
„ aanbevoole
„ fchadelijk
„ en zaaken
„ land mogt
„ lijkheid op
„ lijke huizen

gemelde gevegt werd de dappere RUURD ROORDA een hunner voornaamste Oversten, zwaar gewond, en overleed kort daarna, in het Jaar 1445. De *Schieringers*, schoon overwinnaars, bragten zig in groote minagting, door hunne flegte handelwijzen, en bijzonder door de Zeeroverijen, gepleegd door BOKKO HARINXMA.

Die van *Westergoo* werden, buiten deeze oneenigheden, nog zwaar gefolteerd, door de oneenigheden, welke zij hadden met die van de *Zevenwouden*, die zo verre gingen, dat 'er openbaare vijandelijkheden, roverijen, moorden, brandstifting en andere euveldaaden gepleegt wierden.

Deeze rampen namen een einde, door middel van een verdrag, op den 6 December van het Jaar 1446, te *Slooten* getekend, waar bij duidelijk te verstaan gegeven word, dat die van *Westergoo* en de *Zevenwouden* zig liever van *Oostergoo* gefcheiden wilde houden, dan zig aan den Raad van *Groningen* onderwerpen, schoon het, in die tijden, gantsch niet vreemd was, zig aan een vreemden Regtbank te onderwerpen. Want hoe veelen waren 'er, die hunne partijen voor den Regtstoel des Bisfchops van *Utrecht* riepen? Om dan ook dit kwaad te weeren, beslooten de Staaten des Lands van *Friesland*, op een gemeene Landdag, in het Jaar 1447, „ dat na den inhoud van het *Friesche* Regt, niemand zou „ vermogen in het Land te brengen, nog vervolgen eenige „ bezwaarbrieven, van den Bisfchop van *Utrecht*, nog van „ geene Heeren buitenslands, waar door iemand bezwaard „ werd. Wie hier tegen deed, was hij een Priester, die zou „ zijn leen en goed verbeuren, en nooit in *Friesland* eenig „ leen weder bezitten; en zo een leek zig hier aan schuldig „ maakten, die verbeurden lijf en goed. Zij die reeds zoda- „ nige brieven gehaald hadden, werd bij gelijke verbeurte, „ aanbevoolen, dat, die brieven aan niemand zoude mogen „ schadelijk zijn. Voorts werd beslooten, dat alle geschillen „ en zaaken waar over de Bisfchop van *Utrecht* in *Fries-* „ *land* mogt te zeggen hebben, uit hoofden van zijn Heer. „ lijkheid op Geestelijke of Waereldlijke lieden, of Geeste- „ lijke huizen, dat de Bisfchop, daar over hier te Lande „ een

„ een Regter moest zitten , maar niemand buiten het Land „ dagvaardten .”

Dus was en bleef *Friesland* in twee partijen verdeeld. Edel tegen Edel; Burger tegen Burger; Boer tegen Boer; en de eene inwoonder vijand van den anderen , zonder te weten waarom; enkel een opvolging van blinde en verdwaasde driften. In de bijeenkomsten hoorde men niet dan van vegten en slaan. Zij zelfs, die elkander op de wegen ontmoetten; moesten verklaaren, voor wat partij zij waren. En schoon 'er veele bedaarden en verftandigen waren, die gaarne onzijdig wilden blijven, en het onheil van land en volk met heete traanen beweenden, werden zij, nogthans, genoodzaakt, partij te kiezen; of stonden anderzints voor alle mishandelingen bloot. Deeze beklagenswaardige tweefpalt schijnt alleen gebooren te zijn, uit de al te groote vrijheid, die de *Friezen* genooten of begeerden te genieten. Dit, gevoegd bij eene weelde, veroorzaakt door de vrugten des Lands, waar mede dit Gewest, onder alle die rampen meer en meer gezegend werd; en ook uit een hoogmoed, dien zij bezaten, om dat ze, tot nog toe, alle buitenlandsche vijanden met eigen magt hadden afgekeerd: die hoogmoed, de bron des kwaads, deed hun geen Overheden meer agten, maar elk wilde de zaaken bestieren, uit hoofden van een ingebeelde onbondige vrijheid; waar door ze wijders oversloegen tot partijschappen en factien, waar bij ieder en bijzonder de vermogenden den meester zогten te speelen, en zijn voordeel te bejaagen,

Dit alles wel ingezien zijnde, schijnen alle deeze twisten niet anders geweest te zijn, dan een heete en langduurige koorts, die gedient heeft om het gantsche Ligchaam van Staat te zuiveren, en, geneezen zijnde, het Lichaam te gezonder te maaken, en in een bloeiender staat te stellen, gelijk men in het vervolg zien zal. Aanmerklijk is het van deeze verwoude factien, dat zo dra zij door een vijand van buiten werden aangevallen, zij zig meest al verenigden om dien te wederstaan, en hunne eigene twisten zo lang ter zijde stelden, om dezelve daar na met zo veel te meer drift te doen werkzaam zijn.

Dee.

Deeze
duurde van
LIJAN DE
niende dat
niet verme
Roomfche
en tot still
stellen onde
op aan Her
gens verft
pligt was,
Erf-Potesta
landen en
en dien van
dom te bez
vrijheden te
len, zond
schomberg
geheel Oost
floeg. In Y
dit Gewest
ten van O
Erf-Potesta
len. Vervol
zoen HEND
HENDRIK, d
heid willende
opleggen, w
streng belege
mer een Leg
zijl en Fran
beleg. Zijne
voor Gronin
spraak van d
noomen. Zij
hem naar de
moette, ook
BERT trok van
XVI. DEEL.

Deeze landplaaġ, die *Friesland* inwendig verſcheurde, duurde van het Jaar 1230 tot 1498, wanneer Keizer MAXIMILIAAN DE I, het gevaar daar van ernſtig overweegende, en ziende dat zijne brieven, noch de taal zijner Afgevaardigden niets vermogende, het Geweſt, 't welk als een Lid van 't *Roomsche* Rijk kon worden aangemerkt, niet anders in order en tot ſtilſtand zoude kunnen gebragt worden, dan door het ſtellen onder één Opperhoofd; droeg hij het bewind daar van op aan Hertog ALBERT VAN SAXEN, aan wien de Keizer, wegens verſchoote penningen in *Holland*, enz. eenigzints verplicht was, benoemende hem, in het gemelde Jaar 1498, tot Erf-Poteftaat van *Friesland*, waar onder *Groningen*, de *Omme-landen* en *Ditmarſen* begreepen waren: om, in zijnen naam en dien van het *Roomsche* Rijk te regeeren, en als een eigen- dom te bezitten, mids den *Friezen* hunne oude voorregten en vrijheden te laaten behouden. Om zig in dit bewind te ſtellen, zond Hertog ALBERT, als zijnen onder Stedehouder, SCHOMBERG met een Leger in *Friesland*, die *Leeuwaarden* en geheel *Ooſtergoo* innam, en de *Woudlieden* bij *Laaxum* verſloeg. In het volgende Jaar kwam de Hertog in perſoon in dit Geweſt, verzeld van zijnen zoon HENDRIK. Door de Staa- ten van *Ooſtergoo* en *Westergoo* werd hij ontvangen en als Erf-Potefstaat gehuldigt, hoe wel met misnoegen van zeer vee- len. Vervolgens weder naar *Saxen* keerende, liet hij zijnen zoon HENDRIK in *Friesland*, om in zijnen naam regeeren. HENDRIK, de *Friezen*, even als de *Duitſchers*, met ſtreng- heid willende beſtieren, en nieuwe en ongewoone ſchattingen opleggen, werd, in het Jaar 1500, binnen *Franeker* zeer ſtreng belegerd. Hij bad zijnen vader om hulpe, die ſpoedig met een Leger afkwam; en door de *Friezen*, bij *Boonſter- zijk* en *Franeker* te verſlaan, verlostte hij HENDRIK van het beleg. Zijne overwinning vervolgende, ſloeg hij het beleg voor *Groningen*, dat door hem, door middel van tuſſchen- ſpraak van den Biſſchop van *Utrecht*, bij verdrag werd inge- noomen. Zijn Onderſtadhouder EYSENACH werd daar op door hem naar de *Zevenwouden* gezonden, die eindelijk, met veel moeite, ook tot onderwerping gebragt wierden. Hertog ALBERT trok van daar naar *Emden*, alwaar hij overleed, gelijk

fommigen willen, schoon 't door anderen word tegengesproken, aan een wonde, die hij voor *Groningen* bekoomen had. HENDRIK, wil men, had, terwijl hij binnen *Franeker* belegerd was, zodanig een afkeer voor de *Friezen* opzevat, dat hij het regt door zijnen vader hem afgestaan, in het Jaar 1504 overdroeg aan zijnen broeder GEORG, Hertog van *Saxen*. Deeze, in *Friesland* gekoomen, werd in de waardigheid zijns vaders erkend en aangenomen.

Hij deed het Bolkhuis te *Leeuwaarden* voltoojen, en het *Bilt* omdijken; stelde de *Floreen* in, en bragt het Hof van Justitie, door ALBERT te *Franeker* opgeregt, over naar *Leeuwaarden*. Nog meer andere nuttige zaaken bragt hij in order.

Groningen in het Jaar 1505 weder afgefallen zijnde, werd door hem belegerd. Tot zijnen spijt, riepen de *Groningers* Graaf EDZARD van *Oostfrisland* voor hunnen Heer en bescheimer uit, die daar een Slot voor zig deed bouwen; 't welk naderhand weder vernietigd is. In het Jaar 1514 droeg EDZARD dit zijn verkreegen regt op *Groningen* over aan KAREL, Hertog van *Gelder*, die aldaar als Heer werd aangenomen, en GEORG noodzaakte, de hervatte belegering van *Groningen* op te slaan. Met behulp der *Schieringers* maakte hij vervolgens zig meester van een groot deel van *Westergoo*.

Geen andere oorzaak behoeft 'er gezocht te worden voor den tegenstand der *Friezen*, dan de knevelatij en afpersing van schatten, door Hertog GEORG, ter voortzetting van den oorlog, en zelfs tegen de *Groningers*. Ook begeerde hij dat de Edelen en andere voorname ingezeetenen van hem hunne goederen ter leen zouden neemen; waar door hij zig ongemeen gehaat maakte. GEORG, dus wel ziende, dat hij de *Friezen* niet naar zijnen zin kon beheerschen, veel min over hen onbepaald meester worden, droeg zijn regt op *Friesland*, in het Jaar 1515 over, aan KAREL DEN V, voor de somma van 100,000 *Rhijnsche* guldens, nevens betaaling der gedaane kosten, die veel meer beliepen.

Met deeze overdragt was *Friesland* gekoomen onder de beheersching van een Vorst, die daar na de magtigste van Europa wierd, en onder wiens bestier de Provincie in bloei en welstand

stand mer
 Jur 1519
 en mogte
 ra bragt.
 den naam
 derheid te
 daan zijnde
 als wij zul
 maakende.
 geheel en
 west, van
 ging het d
 geen onrus

Groninge
 Stadhouder,
 na die Stad
 ter een alge
 bevestigd, d
 juist geschi
 meer zag
 de hervorm
 naar meer
 kan hem n
 ren, die hu
 nieuwd wer
 1560 waren
 zwaard; dan
 drag der wo
 niet ontzager
 worden, wil
 het Jaar 153
 Klooster of
 den de Mon
 den zij van
 waardig gedr
 Godsdienst to
 zegd is, de
 tijd, verzwaar

stand merklijk toenam: te meer, toen deeze Vorst, in het Jaar 1519, den Keizerlijken Zetel beklommen hebbende, met een magtig Leger alle de nog ontruste gemoederen tot bedaaren bragt. In deezen tijd was het, dat de *Fries*, bekend bij den naam van GROOTE PIER, zig zeer berugt maakte, inzonderheid ter Zee. Hij de *Schieringers* en *Gelderschen* toegedaan zijnde, bragt den *Hollanderen* zeer veel nadeel toe, zo als wij zullen zien, in een bijzonder Artikel van hem gewag maakende. KAREL DEN V, in het Jaar 1532, de *Gelderschen* geheel en al uit *Friesland* verdreeven hebbende, en dit Gewest, van het *Elie* tot aan de *Lauwers* in bezit genoomen, ging het den ingezeetenen tamelijk wel, dewijl genoegzaam geen onrust onder hen bespeurd werd.

Groningen, weder afgevalten zijnde, werd, door 's Keizers Stadhouder, MARTEN SCHENK, belegerd, in het Jaar 1536; en na die Stad bemagtigd te hebben, kon men toen zeggen, dat er een algemeene vrede plaats had. In het algemeen word bevestigd, dat KAREL DE V een Vorst was, door zijnen aart juist gefchikt om de *Friezen* te regeeren, alzo zijn gedrag meer zagt dan gestreng was. Behalven zijne Placaaten tegen de Hervormden, ter uitroeijing van de ketters, zo als zij, die naar meer godsvrugt en kennise haakten, genoemd wierden, kan hem niets nadeeligs worden toegekend. Deeze Placaaten, die hunnen oorsprong namen in het Jaar 1521, en vernieuwd werden in den Jaare 1526, 1531, 1535, 1546 en 1566 waren, in den aanvang, met geene doodstraffen bezwaard; dan daar toe had aanleiding gegeeven het oproerig gedrag der woedende *Wederdoopers*, die zelfs de hoogste magten niet ontzagen, en te vuur en te zwaard moesten vervolgd worden, wilde men een gantsche omkeering verhoeden. In het Jaar 1535 overweldigde deeze onbandige hoop het *Olde klooster* of *Bloemkamp*, bij *Sneek*, en verdreeven en doodden de Monniken, die weerstand boden. Door SCHENK werden zij van daar gejaagd en gestraft. Van wegen dit strafwaardig gedrag dier oproermakers, die den geheiligden Godsdienst tot hunnen dekmantel namen, werden, zo als gezegd is, de Placaaten tegen de Roomschen, van tijd tot tijd, verzwaard, wijl de Roomsche Geestelijkheid alle de

andersdenkenden den Keizer uit één zelfde oogpunt deed beschouwen. Het is eenen ieder bekend, dat de gevloekte Bloedplacaaten eerst regt begonden te werken onder FILIPS DEN II, en den Hertog ALBA, met dat gevolg, dat daar door eene gantsche omkeering in de zeventien Provintien veroorzaakt werd. Door de uitvoering dier Placaaten, leed *Friesland*, onder de *Spaanschgezinde* Stadhouders, niet minder dan de overige Provintien.

GEORGE SCHENK VAN TAUTENBURG, die het bewind aldaar in handen had, werd, bij zijn overlijden, in het Jaar 1540, gevolgd door MAXIMILIAAN VAN EGMOND, Graave van *Buuren*, schoonvader van Prins WILLEM DEN I. Na diens dood, in het Jaar 1548, bekleedde die waardigheid JAN DE LIGNE, Graaf van *Arenberg* die sneuvelde in den slag bij *Heiligerlee*, in het Jaar 1568, en gevolgd werd door KAREL DE BRIMEU, Graave van *Megen*, en vervolgens van GILLIS VAN BARLAIMONT, Heer van *Hierges*, in het Jaar 1572, en twee Jaaren daar na van den *Spaanschen* Overste KASPAR DE ROBLES, Heer van *Billij*.

Keizer KAREL DEN V had zig, gedurende zijne Regeering, niet kunnen vergenoegen met den titel van Erf-Potestaat, die niet meer zeggen wilde dan Erfstadhouder; hij en zijn zoon FILIPS begeerden als Erfheeren van *Friesland* aangemerkt te worden. Zij grondden hun regt tot deeze Provintie, op hunnen eigendom van de Graaflijkheid van *Holland*, welker bezitters, in vroegere tijden, zo als wij gezien hebben, deeze Landschappen, nu en dan, overheerd hadden. Hun voornaame oogmerk was eigenlijk, onder dit voorwendzel, eene volstreckte willekeurige heerschappij, aldaar zo wel als in *Spanje* en andere hunne Erflanden, te oeffenen; waar onder de vrije *Friezen* niet willende bukken, was dit oorzaak dat de oneenigheden geen einde namen, maar van dag tot dag vermeerderd werden.

De Hervorming in den Godsdienst had 'er mede wel eenigzints plaats, dog niet zo verre, dat geheel *Friesland*, met de zes overige Provintien, in het Jaar 1579, deel nam aan het *Utrechts verbond van vereeniging*.

Wel

Wel is
enige ver
algemeen.

vier of vi
tigheid, o
Graaf van
knegten bi
den. Het
om den St
heid der
waard en
die, eerla
welke Ste
den. Daar
om het A
van 's Prin
Geregtshof
men tijd de
len, binnen
het den He
voren te st
Schouw
magt van
verlaaten.

De Alge
om *Friesta*
treeden; ze
Brusjel, F
te beproew
Gendische vr

KASPAR I
einde aan
Groningen,
zonder iets
tenis dat h
gemeene D
wist hij, c
soldij, de fo

Wel is waar dat in *Friesland*, in het Jaar 1572, reeds eenige verandering was voorgevallen; doch deeze was niet algemeen. Eenige Edelen hadden aan sona gefonreeven, om vier of vijf vaandelen voetvolk. Dan hij, het zij uit nalaa-
tigheid, of uit gebrek van volk, zond 'er flegts één. De Graaf VAN DEN BERG voegde 'er 400 nieuw geworvene knechten bij, die een sterke Schans in de *Kuinder* bemagtigden. Het Hof van *Friesland* zond daar op naar *Groningen*, om den Stadhouder den Heer VAN BILLY; doch de onveiligheid der wegen belette hem over te koomen. *Sneek*, *Bolsward* en *Franeker* openden de Poorten voor de Geuzen, die, eerlang, ook *Dokkum* en *Stavoren* bemagtigden, doch welke Steden, kort daar na, weder moesten ontruimd worden. Daar na kwam aldaar Graaf JOOST VAN SCHOUWENBURG, om het Ampt van Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, van 'sPrinzen wegen; waar te neemen. Hij stelde een nieuw Geregts-hof te *Franeker* in, wyl *Leeuwaarden* nog een geruimen tijd de *Spaansche* zijde hield. Maar alle die Steden vielen, binnen kort, den *Spanjaarden* weder toe, door dien het den Heer VAN BILLY gelukte, 6000 *Nasfauschen* bij *Stavoren* te slaan.

SCHOUWENBURG had reeds vooraf, uit vreeze voor de overmagt van BILLY, de Schans bij *Makkum* en geheel *Friesland* verlaaten.

De Algemeene Staaten lieten inmiddels niets onbeproefd, om *Friesland* en *Groningerland* in hunne belangen te doen treden; zedende, ten dien einde, in het Jaar 1576, van *Brusfel*, FRANCOIS MARTINI STELLA derwaards, met last om te beproeven, of het Krijgsvolk tot het aanneemen der *Genfsche* vrede te beweegen ware.

GASPAR DE ROBLES, Heer van *Billij*, bedugt dat dit een einde aan zijn gezag zou kunnen maaken, deed STELLA, te *Groningen*, in verzekering neemen en strengelijk pijnigen, zonder iets anders uit hem te kunnen krijgen, dan de beken-
tenis dat hij gekoomen was, om de We.houderschap ter Algemeene Dagvaart te nodigen. Terwijl hij in begtenis zat, wist hij, door beloften van betaaling hunner agterstallige soldij, de soldaaten op de zijde der Staaten te brengen. Bij-
na

na 450 man neemen daar op het besluit, *BALLY* in hegtenis te neemen; 't geen zij, met hulpe van anderen, ook volbragten. *STELLA* werd daar op ontslagen, en nam eerst den soldaaten, en daar na der Wethouderschap den eed af, in naam der Algemeene Staaten. 't Krijgsvolk had zig inniddels nieuwe Bevelhebbers gekoozen, en voer daaglijks voort met *Spaansche* Kooplieden te ligten en vast te zetten. De bezetting van *Delfzijl*, van *Apingadam*, van *Leeuwaarden* en *Stavoren*, het voorbeeld van *Groningen* volgende, verzekerden zig mede van haare Hoptlieden, die, wel bewaard, naar *Groningen* gezonden wierden. *STELLA* bragt zelfs het berigt hier van naar *Brusfel*, alwaar de Staaten terstond beslooten, *JORIS VAN LALAYNG* tot Overste van *Friesland* en *Groningen* aan te stellen. Hij werd, in het laatst van December, van het Jaar 1576, te *Groningen* in gehaald.

In de maand Maart van het Jaar 1579, namen de *Friesche* Steden *Leeuwaarden*, *Sneek* en *Franeker*, als ook eenige Grietmans en Edelen, deel aan het *Utrechtsche verbond*, de *Unie*; andere Steden bewilligden daar in voor als nog niet. De Geestelijkheid verzette 'er zig met magt tegen. Ook maakte de Graaf van *RENNENBERG* 'er veele zwaarigheden tegen; doch liet zig daar na overhaalen; op den 11 van Junij tekende hij het verbond, als Stadhouder van *Friesland*, *Overijsel*, *Groningen*, *Ommelanden*, *Dronth* en *Lingen*, schoon hij 'er verre af was, voorneemens te zijn, het zelve na te koomen. *Friesland*, benevens *Groningen*, verwierpen in dit zelve Jaar alle de punten van de *Keulsche* vredehandeling.

RENNENBERG, die, reeds in het Jaar 1577, als Stadhouder van deeze Provintie, op naam der Algemeene Staaten, benoemd was, begunstigde, schoon hij de *Unie* geteekend had, eerst heimelijk, en daar na openbaar de *Spaansche* heerschappij. Dit verwekte groote oneenigheid, zo wel tuschen de Steden, als de Gevolnagtigden van het platte Land; het welk van dat gevolg was, dat, in het Jaar 1580, Prins *WILLEM DE I*, in plaats van *RENNENBERG*, als Stadhouder van dat Gewest benoemd werd. Men gaf hem de magt, een Luitenant Stadhouder in zijne plaats te mogen aandellen; door

door hem
Heer van
WILLEM
Friesland,
zo over
justitie, bi
einde, ber

De Luit
het Jaar
van zijne
van *Friesl*
als der R
door zijn
den I, de
houder van
mits Stadh
zijns vaders
digheid tot

In het J
twisten, w
Schappij a
het, in die
ijver dat
van hun e
of met lied

Tegen d
op kosten
goo vond
de Staaten
waar men
Adel en Eij
ten, *WTBRA*
LA, verkoor
Oostergoo,
Zevenwolde
ge Overighe
reeds op he
Hier zullen

door hem werd daar toe benoemd BERNARD VAN MERODE, Heer van *Rummen*.

WILLEM DE I kwam, in het Jaar 1581, in persoon in *Friesland*, met oogmerk om alle de verregaande geschillen, zo over zaaken van den Godsdienst, als die der Policie en Justitie, bij te leggen. Het Reglement, door hem, ten dien einde, beraamd, vind men bij SCHOTANUS, bl. 879 tot 881.

De Luitenant Stadhouder VAN MERODE, op het einde van het Jaar 1583, ter oorzaake van zijnen ouderdom, ontslag van zijne bediening verzogt hebbende, benoemden de Staaten van *Friesland*, in zijn plaats, zo tot het beleid des oorlogs als der Regeering, Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, door zijn huwelijk met ANNA, dogter van Prins WILLEM DEN I, deszelfs schoonzoou. Naderhand werd hij ook Stadhouder van *Groningen* en *Drenthe*, ter zelve tijd als MAURITS Stadhouder der vijf overige Provincien, in de plaats zijns vaders, wierd. WILLEM LODEWYK bekleedde die waardigheid tot in het Jaar 1621.

In het Jaar 1587, had *Friesland* rijkelijk zijn aandeel in de twisten, welke toen plaats hadden, over de opdracht der heerschappij aan de Koninginne van *Engeland*; bijzonder waren het, in die Provincie, de Predikanten, die met een onmatigen ijver dat stuk zогten door te drijven; houdende sommigen van hun eene ongeoorloofde correspondentie met LYCESTER, of met lieden van zijnen aanhang.

Tegen de vermaaning van Graave LODEWYK, zonden zij, op kosten der Kerke, een Leeraar naar *Engeland*. In *Oostergoo* vond men insgelijks zeer veelen, die gestoord waren op de Staaten; deeze hielden bijeenkomsten te *Lecuwwaarden*, al waar men, zonder door een voorgaande vergadering van den Adel en Eigengeërfden hier toe gematigd te zijn, twee Gezanten, WYBRAND AYLVA en DOMINIKUS RICHEUS VAN POSTFLA, verkoor, om, op naam der gezamentlijke volmagten van *Oostergoo*, en derzelver Bondgenooten van *Westergoo*, de *Zevenwolde* en de Steden, aan Koningin ELIZABETH de hooge Overigheid van *Friesland* aan te bieden; men herzie, wat reeds op het Art. van HESSEL AYLVA hier over gezegd is. Hier zullen wij alleen aanmerken, dat de Afgevaardigden,

WILT in hegemo
andere, ook vol
en nu eerst den
op den 11 of, in
had zig inmiddels
dagelijks woon nee
te zeten. De be
en *Lecuwwaarden* en
volgende, verkeer
wel bewand, noe
agt zelfs het bevig
verhoofd belloven,
Friesland en *Gronin*
ste van December,
16.
namer de *Frische*
als ook eenige
che verland, de
oor als nog niet
magt tegen. Voh
veele zwangsbelen
; op den 11 van
der van *Friesland*,
vrent en *Lingen*,
te re zijn, het zelve
ningen, verwierpen
Kwaaliche wedeban
1577, als Stadhou
Algemeene Staaten,
de Unie geteebend
beur de *Spaanse*
gheid, zo wel nu
van het plane Land
et Jaar 1510, Prin
cane, als Stadhoude
if hem de magt, en
e zogen *achtien*,
dout

in *Engeland* gekoomen zijnde, tertrond gehoor bij de Koningin verkreegen, die hen met algemeene woorden bedankte voor hunne genegenheid, en met een brief aan de Staaten van *Friesland* te rug zond.

De gemelde Afgevaardigden, in *Friesland* te rug gekoomen, begeerden dien brief op een vollen Landdag over te leveren, en daar op verslag te doen van hunne verrichtingen; doch zij wierden van de hand gewezen, als niet behoortlijk gevolmagtigd. Zij bragten deswegen hunne klugten aan den *Engelschen* Ambassadeur BUKHORST, die beloofde in *Friesland* te zullen koomen, doch verzogt naderhand hier toe WILLEM BARDES, Raadsheer in den Raad van Staaten. Deeze te *Leeuwaarden* koomende, en met den Stadhouders en andere eerlijke mannen spreekende, werd ras ontwaar, waar uit deeze bezending haaren oorsprong had genoomen. Hij hoorde ook de misnoegden van *Oostergoo*, die breed opgaven van hunne genegenheid voor de *Engelsche* Regeering. Doch hij alleen ongemagtigd zijnde, kon niets doen, dan tot vrede en eendragt aan te maanen, waarom hij te rug keerde.

Van dien tijd tot het Jaar 1600, genoot *Friesland* eene buitengewoone rust, onder het heftier van Graave WILLEM. Eenige kleine geschillen werden door hem in de geboorte gesmoord, of, door middelen van gezag, schielijk gedempt, zo als hij in dat Jaar te *Groningen* deed, door het inbrengen van Krijesvolk.

Eerlang, egter, scheen in *Friesland* alles wederom in beweeging te zullen koomen, over het invorderen van den impost op het Hoornvee en de Weilandens, 't welk de Steden wilden doordrijven, tegen den zin van die van *Oostergoo* en *Westergoo*. De tweedragt, die reeds eenigen tijd had plaats gehad, werd gevoed door zulken, die de hoogste Ampten van Regeering voor zig zelve zoekende, anderen wilde mede dwarsboomen; en dit geschil deeden zij hier toe werken. Zo hoog liep dit eindelijk, dat een deel der Staaten te *Leeuwaarden* en een ander deel te *Franeker* vergaderende, de Regeering en geldmiddelen van 't Gewest deerlijk werden van een gescheurd. Graaf WILLEM, om een einde hier van te maaken, bediende zig eerst van het gezag van het Hof van

van *Fries*
Toen de
verloft
der ander
door dan
kerkelijke
ontstaan,
den de P
ten: zo d
plaats had
scheen m
te houden
ven, geen
dan de z
teekend h
dezer Pr
nevens die
zoeken, te
naale Sijn
beraamde
Op den
LODEWYK,
le goede
ERNST KAS
king der S
honderfchap
opgedraagen
werd.

Onder de
hadden, ble
Toen ontfor
Hooge Reg
en de Zeve
dingen geaa
gen in de
Lid van St
deel der be
eerstgemelde

van *Frieslaad* tegen de Leden, die zig afgezonderd hadden. Toen deeze dat gezag weigerden te erkennen, nam hij de toevlugt tot de wapenen. Kort daar na kwamen de Staaten der andere Gewesten, als middelaars, tusfchen beiden; waar door dan ook de voorige rust hersteld werd. In de berugte Kerklijke gefchillen, in de *Nederlanden*, zints den Jaare 1609 ontftaan, en duurende tot in de Jaaren 1618 en 1619, hielden de Predikanten aldaar de zijde der *Contra-Remonftanten*: zo dat 'er ook onder de Leden weinig of geen verfchil plaats had. Naar maate elders de twisten hooger liepen, fcheen men aldaar meer te zorgen, om ze buiten *Friesland* te houden. In het Jaar 1616 werd den Klaffen bevel gegeven, geene Predikanten tot den Kerkendienft te bevorderen, dan de zulken, welken de *Belijdenis* en *Katechismus* onderteekend hadden. In het volgende Jaar zonden de Staaten deezer Provintie eenige Afgevaardigden naar den *Haag*, om nevens die van *Groningen* den Staaten van *Holland* te verzoeken, te willen bewilligen in het houden van eene Natio-naale Sijnode. Nogthans werd in de Provintie *Friesland* de beaamde Kerkenorder niet aangenoomen.

Op den 10 van de maand Junij overleed Graaf WILLEM LODEWYK, aan een beroerte; een man, die den Landen veele goede dienften beweezen heeft. Zijn broeder, Graaf ERNST KASIMIR VAN NASSAU, werd, meest door de bewerkking der Steden, als zijn opvolger benoemd; doch het Stadhouderschap van *Groningen* en *Drenthe* aan Prinfe MAURITS opgedraagen, op een berigtschrift, dat door hem beëdigd werd.

Onder de binnelandfche onlusten, die ginds en elders plaats hadden, bleef dit Gewest in ruste, tot in het Jaar 1623. Toen ontftonden aldaar zwaare gefchillen onder de Leden der Hooge Regeeringe. De drie deelen, *Oostergoo*, *Westergoo* en de *Zevenwouden*, die de *Floreanen*, in *Holland* *Verpondingen* genaamd, betaalden, oordeelden dat zij te veel droegen in de gemeene lasten. De Steden, het vierde deel, of Lid van Staat, bragten daar tegen in, dat zij het grootste deel der belastingen op de verteeing betaalden. De drie eerstgemelde Leden bragten hunne klagten over de Steden

ter Algemeene Staatsvergadering, zonder zig aan derzelver uitspraak te willen onderwerpen. De Algemeene Staaten schreeven, eger, aan de Steden, om hunne Gemagtigden mede in den *Haag* te zenden. Eer zij daar toe beslooten, zогten zij eenige verandering te maaken, in de wijze van het aanstellen der Regenten. Tot hier toe stond dit, in alle de Steden, behalven te *Leeuwaarden* en *Franeker*, aan den Stadhouder en aan het Hof, het welk uit twaalf Raden bestond, drie van elk Lid, en dus uit de Steden niet meer dan drie: gevolglijk hadden de negen anderen altoos de meerderheid over de Steden; waarom deeze, in de beslisfing der geschillen ten haaren nadeele uitgesproken, niet wilden berusten. Ook wisten de negen Raaden van de drie Leden, doorgaans, zulke Wethouders in de Steden te kiezen, die te veel van hun afhankelijk waren, en zelfs voor het belang der Steden niet vrij durfden stemmen. Om deeze zwarigheden te weeren, hadden de Steden, in het voorledene Jaar, beslooten, de benoeming der Jaarlijksehe Magistraaten niet meer te zenden aan den Stadhouder en het Hof; maar aan den Stadhouder, aan die drie Afgevaardigden uit de Steden, en de drie Raaden, die, van wegen de Steden, in den Hove zaten; zig grondende op het berigtschrift voor het Hof, waar bij beraamd was, dat de tegenwoordige voet van het bestellen der Wet gevolgd zou worden, tot dat daar in, bij de Steden, andere schikkingen zouden worden gemaakt. Maar het Hof en de negen Raaden kantten zig tegen dit besluit der Steden, verdedigende het tegenwoordig gebruik, in een Vertoog, welk op de Landschapsvergadering werd ingeleverd. De Staaten, of de meerderheid der Staatsleden, stelden het Hof in het gelijk, en verboden, met den aanvang van het Jaar 1623, het invoeren deezer nieuwigheid, door de Steden beraamd; waar aan de Steden moesten voldoen. Hier mede werd ook het geschil over de belastingen, voor een poos, gesmoord. In het Jaar 1625 zогten de Staaten deezer Provincie de invordering der gemeene middelen te beraamen, op gelijken voet, als in *Holland* gebruikelijk was. Zij deeden, ten dien einde, bezendingen, en bewoogen *Wesergoo* en een gedeelte van *Oostergoo* om daar toe te bewilligen.

Doch

Doch de
beweegen.
mitig, om
van Krijgsv
genheid, in
den op de
viel douwe
sterk op het
geplonderd
waren toe
grootte ver
hoofden de
toe in staa
boven de
te brengen.

Doch daa
men 'er de
nen; pootes
de aanmader
ren. De V
die in de St
wordende,
plonderen;
Leeuwaarden
Dorpen. Me
de hier en d
werden daar
klaarde, dat
gen om de h
de invordering
Men sloeg zo
de ontwapend
waar mede z
hersteld werd
te geeven,
schikking gem
het jaar 1627;
WE VAN AYL

Doch de Steden waren met geen mogelijkheid daar toe te beweegen. Graaf ERNST RASIMIR werd, als Stadhouder, gematigd, om de gemeene middelen, bij panding en door middel van Krijgsvolk, te doen betaalen. 't Graauw, ter dier gelegenheid, in de maand April van het Jaar 1626, te *Leeuwaarden* op de been geraakt, terwijl de Landdag gehouden werd, viel DOUWE VAN AYLVA, Grietman van *Westdongeradeel*, zo sterk op het lijf, dat hij zig in een huis moest bergen, dat toen geplonderd zou geworden zijn, zo niet twee vaandels Burgers waren toegeſchooten. De Landdag ſcheidde hier door in groote verwarring. Graaf ERNST ontving aanschrijving, om de hoofden der oproerigen aan te tasten en te straffen; om hier toe in staat te zijn, zocht hij vooraf vijf vaandelen knegten, boven de gewoone bezetting, in ſtilte binnen *Leeuwaarden* te brengen.

Doch daags vóór de uitvoering van deezen toeleg kreeg men 'er de logt van. Terſtond kwam de Burgerij in de wapenen; poorten en ſtraaten werden bezet; men was genoodzaakt, de aannaderende ſoldaaten bevel te zenden om te rug te keeren. De Burgerij dwong zelf den Stadhouder, de bezetting, die in de Stad lag, te ontwapenen. 't Graauw, hier op ſtaot wordende, dreigde de naast bij geleegen Adellijke Huizen te plonderen; 't welk, egter, door de Burgerij belet werd. Van *Leeuwaarden* floeg de beroerte over naar de andere Steden en Dorpen. Men dwong de Ontvangers rekening af, en plonderde hier en daar eenige Huizen. Drie van deeze muitemakers werden daar na onthald. De Stadhouder van dit Gewest verklaarde, dat hij militie binnen *Leeuwaarden* had willen brengen om de hoofden der oproerigen te vatten, maar niet om de invordering der gemeene middelen met geweld in te voeren. Men floeg zo veel geloof aan deeze zijne verklaring, dat aan de ontwapende bezetting de wapenen wierden weder gegeven; waar mede ze toen te veld trokken en de rust voor een poos hersteld werd. Om, egter, den misnoegden eenig genoegen te geeven, moest 'er, op het ſtuk der Regeering, eenige ſchikking gemaakt worden; dit geſchiedde in Januarij van het Jaar 1627; doch zij hield niet lang ſtand. ERNST en DOUWE VAN AYLVA onthielden zig, om den haat te ſtillen, een poos

poos tijd van de Regeering. De zwaare lasten van den oorlog veroorzaakten, van tijd tot tijd, nieuw misnoegen in *Friesland*, en bijzonder op de Regeering. De Algemeene Staaten drongen, van tijd tot tijd, mede aan op het voldoen der agterfallen. In het Jaar 1633 werd sterk gestaan op de verantwoording der middelen op de *Wijnen, Bieren, Lakenen, Zeep* en *Zout*, onlangs ingevoerd.

De Staaten der Provintie beraamden, ten zelfden tijde, eene nieuwe order op de gemeene middelen, en op de Regeeringe. Dan dit nam het gemor onder het gemeen en onder lieden van aanzien niet weg. Men had, in het Jaar 1634, bij overstemming, eenige nieuwe lasten ingevoerd en tot hooge prijzen verpakt. Daar over raakte het gemeen, op nieuw, in beweging, en viel aan op de Huizen der Pagteren en van eenige Leden van Regeeringe. Te *Harlingen* leed het Huis van den Burgemeester BONNEMA grooten last; te *Kollum* en elders ging de woede mede haaren gang. De Algemeene Staaten namen uit deezen oproer gelegenheid, om twaalf vandelen te voet en één te paard, nevens vier Gemagtigden, naar *Friesland* te zenden, met een berigtschrift, welks inhoud, voor de *Friesche* Afgevaardigden ter Algemeene Staatsvergaderinge, geheim gehouden was. De Gemagtigden waren voorneemens, met dit volk, van de *Kuinder* regelrejt naar *Leeuwaarden* te trekken; doch de Stadhouder ERNST KASIMIR verstond dat dit, buiten bewilliging der Staaten van *Friesland*, niet kon geschieden; door redenen bragt hij zo veel te weeg, dat het volk te *Makkum* aan land trad, van waar het, op last van Graave HENDRIK, in *Harlingen, Bolswaard, Sneek* en *Leeuwaarden* verdeeld werd.

Het misnoegen over de Regeering in *Friesland* nam zo sterk toe, en de klagten, over het slegt bestier van 's Lands geldmiddelen, en bijzonder over den Algemeenen Ontvanger BOOTSMA, waar van, ter zijner plaatze, verslag gedaan is, liepen zo hoog, dat daar uit gelegenheid, in het Jaar 1635, genoomen werd, om anderen in de Regeering in te dringen. ABRAHAM ROORDA en zijn oom waren de voornaamsten, die het gezag des Stadhouders zogen te beperken. Onder de verzoekschriften was 'er een, waar in verzogt werd, dat de Steden

den haare
werd roeg
troijen ver
Juli veran
genoomen
voerd, 't
gehad had.

De Stad
onvergenoe
ge, dat de
Jaar 1635
den Stad
afgezeitten
diend bij
euvel, en
des Lande
de Geweste
Staaten, me
te willen te
keeraen zij

Het Pro
voortgezet,
goederen a
rende het Ja
voor het H
werd de Ra
magtigd om
Friesland,
Steden opge
van Staaten,
moeilijk, de
de meeste p
aan, uit we
gekoosen w
waar uit de
zen zou. A
voorraad aan
Vroedschap v

den haare eigen Wethouders mogten kiezen; 't welk teffond werd toegestaan. Zo dra men den Steden de begeerde Oktroijen verleend had, werden de Magistraaten in de maand Julij veranderd. Men zette de gezwooren Gemeente af, uitgenoomen te *Dokkum*, alwaar een Vroedschap werd ingevoerd, 't geen, tot hier toe, in *Friesland* nog geen plaats gehad had.

De Stadhouder van *Holland*, Prins FREDRIK HENDRIK, zeer onvergenoegd zijnde over deeze verandering, bragt te wege, dat de Algemeene Staaten, in de maand October van het Jaar 1635, Gemagtigden naar *Friesland* zonden; benevens den Stadhouder van *Friesland* hoorden zij de klagten der afgezette Regenten, zonder alvorens zig te hebben aangediend bij de nieuwe Staaten. Deeze namen dit bedrijf zeer euvel, en beschouwden het als strijdig met de hoogste magt des Landschaps, en met het verbond der vereeniging onder de Gewesten. Voorts schreeven ze brieven aan de Algemeene Staaten, met verzoek om hunne Gemagtigden uit *Friesland* te willen te rug ontbieden. Op den 1 Januarij des Jaars 1636 keerden zij te rug naar den *Haag*.

Het Proces tegen den Ontvanger BOOTSMA, inmiddels, voortgezet, en hij schuldig bevonden zijnde, werden zijne goederen aangeslagen, en hij van zijn Ampt ontzet. Gedurende het Jaar 1636 arbeide men aan een nieuw berigtschrift voor het Hof; en met den aanvang van het volgende Jaar werd de Raad van Staate, door de Algemeene Staaten, gemagtigd om de Regeering en den staat der geldmiddelen, in *Friesland*, op een beteren voet te brengen. De *Friesche* Steden opgepropt zijnde met Krijgsvolk, viel het den Raad van Staaten, die in Januarij te *Leeuwaarden* kwam, niet moeilijk, de afgezette Wethouders alomte te herstellen. Op de meeste plaatzen stelden zij eene geduurige Vroedschap aan, uit welke Jaarlijks, bij lootinge, vijf Electeurs zouden gekoozen worden, die een dubbel getal zouden benoemen, waar uit de Stadhouder de Jaarlijksche Wethouderschap kiezen zou. Alleen te *Dokkum* werd de Vroedschap slegts bij voorraad aangesteld, alzo men hier tot geene geduurige Vroedschap verstaan wilde.

In

In de maand April werd de Landdag gehouden, waar op nu andere Gedeputeerden van *Oostergoo* en *Westergoo* verscheenen. *Bootsma* werd op vrije voeten gesteld, doch, ter oorzaak van zijn slegt toezigt op zijnen Klerk, gelast, zig van zijn Ampt te onthouden.

De nieuwe Instructie voor het Hof werd vernietigd, en, met bewerking van den Raad van Staaten, eenige andere order op het stuk der geldmiddelen beraamd; doch het stuk der Regeeringe bleef verder onafgedaan. De Raad van Staaten keerde naar den *Haag*, en de Landdag scheidde, na dat de zaaken eenigzints in orde, ten minsten in rust, gebragt waren.

Gedurende deeze oneenigheden, was Graaf *ERNST KASIMIR*, den 15 Junij van het Jaar 1632, in het beleg van *Roermond*, door een musketkogel gesneuveld; hij liet na twee zoonen, die beiden, de een na den anderen, hem in het Stadhouderschap dier Provincie zijn opgevolgd.

HENDRIK KASIMIR, de oudste deezer broederen, volgde terstond zijnen vader op; hij overleed na agt Jaaren dien post bekleed te hebben, aan één wond, bekoomen in het beleg van *Hulst*, den 13 Junij van het Jaar 1640; ongetruwd. En straks volgde hem zijn broeder *WILLEM FREDRIK*, hoe wel niet zonder grooten tegenstand van den *Prins VAN ORANJE*, gelijk wij breedvoerig verhaald hebben op het *Aff. FREDRIK HENDRIK*. *Groningen* en *Drenthe* koozen den zo even gemelden *Prins VAN ORANJE*, en na hem zijnen zoon *WILLEM DEN II*; na wiens dood, in het Jaar 1650, de voorige vereeniging wederom geschiedde in Graaf *WILLEM FREDRIK VAN Nassau Dietz*.

Na dat, op de vermaarde groote vergadering, in het Jaar 1651, de Raad-pensionaris *KATS* zijne aanspraak geëindigd had, waar uit de oogmerken van *Holland* klaar te bespeuren waren, floeg *Friesland*, 't welk andere bedoelingen had, voor dat men de vergadering eenigen tyd behoorde op te schorten, om intusschen de gedachten der andere gewesten in te winnen; doch de meeste stemden hier tegen. Die van *Friesland*, duideljk ziende, dat men het stuk van het Stadhouderschap buiten de vergadering wilde houden, waar voor zij

zij ten ste
toeg. „
„ Stadhoud
„ sifers
„ middel
„ 'er Stad
„ stelling
„ ging van
„ dienstig
„ in de b
„ ringen.
„ geering
„ Stadhoud
„ de opp
„ nis om
„ aan te v
„ geene in
„ dan met
„ Dat men
„ waren t
„ zweeren
„ dat al
„ dienaars
„ zelve ni
„ toen ree
„ de algem
„ roepen
„ dat al w
„ gebracht
„ met schre
„ ring der
„ na zig st
„ te wagten
„ geeringsve
„ land werd d
„ den ter verg
„ van de beslist
„ den een ontw

zij ten sterksten ijverden , beweerden in een uitvoerig ver-
 toog. „ Dat de oprechters der Utrechtsche Vereeniging de
 „ Stadhouders wijslijk hadden gehouden voor de beste be-
 „ sifers der onderlinge eendragt. Dat de vereeniging bij
 „ middel van verdrag aangegaan was , op de onderstelling dat
 „ 'er Stadhouders waren , en zijn zouden ; van welke onder-
 „ stelling men niet kon afwijken , zonder gemeene bewilli-
 „ ging van alle de bondgenooten. Dat de Stadhouders ook
 „ dienstig waren , tot voorkooming der al te groote traagheid
 „ in de besluiten , het gewoon gebrek der veelhoofdige regee-
 „ ringen. Dat het veranderen van den ouden vorm der Re-
 „ geering , gevaarlijk was. Dat een verbintenis om altoos
 „ Stadhouders aantestellen , niet meer strekte tot krenking van
 „ de opperste magt der bijzondere Staaten , dan de verbinte-
 „ nis om geen bestand of vrede te sluiten , geenen oorlog
 „ aan te vangen , geene verbonden met nabuuren te maaken ,
 „ geene imposten op te stellen , nog de munt te veranderen ,
 „ dan met gemeene bewilliging van alle de bondgenooten ,
 „ Dat men ten onrechte voorgaf , dat de staaten niet bevoegd
 „ waren geweest , om Stadhouders te stellen , voor het af-
 „ zweeren des Konings van *Spanje* , alzo hier uit volgde ,
 „ dat al wat voor dien tijd , tegen den koning of deszelfs
 „ dienaars ondernoomen was , onwettig was geweest , de Unie
 „ zelve niet uitgesloten , behalven dat Graaf JAN VAN NASSAU ,
 „ toen reeds op aanhouden der staaten van *Gelderland* , door
 „ de algemeene Staaten , tot Stadhouder van dat gewest be-
 „ roepen was. De *Friezen* beslooten met een verklaring ,
 „ dat al wat de afgevaardigden van *Friesland* hadden voort-
 „ gebracht , strekten om den staat dienst te doen , alzo zij
 „ met schroom en bevinge , aanzagen tegen eenige verande-
 „ ring der regeeringe , die doorgaans grooter veranderingen
 „ na zig sleepten , en zelden wel gedijden , dat nu eerder
 „ te wagen was , om dat de staat zig bij de vorige re-
 „ geeringsvorm wel bevonden had.“ Van de zyde van *Hol-*
land werd daarop niets geantwoord. In de maand Julij wer-
 den ter vergadering ingebracht , eenige bedenkingen op het stuk
 van de beslissing der geschillen. Eenige gecommiteerden had-
 den een ontwerp gereed , volgens 't welk de geschillen aan de

de

de bemiddeling, of uitspraak van een gelyk getal zegsluiden uit elk gewest, die magt hadden om des noods, eenen oppersten zegsman te kiezen, verbleven zouden worden. *Holland* en vier anderen gewesten keurden dit goed; doch *Friesland* en *Groningen* verwierpen het, om dat de Stadhouders, die 'er nu waren, of namaals komen mogten, niet tot zegsmannen benoemd waren. Deze twee gewesten kreegen, ten deezen opzichte, grootendeels hunnen zin; doch van de consenten werden de Stadhouders buiten geslooten. Nogthans liep het aan tot in het jaar 1663, eer in het gemaakt ontwerp voor den tyd van zes jaaren, bewilligd werd. Ten aanzien van den godsdienst, verklaarde *Friesland* zig, zo als *Zeeland* en *Gelderland* reeds gedaan hadden. Het werk der groote vergadering bijna ten einde zijnde, sloeg *Friesland* voor, dat men, eer men scheide, eene algemeene vergiffenis behoorde vast te stellen van alles, wat in de voorledene jaaren, bij eenige Gewesten of Persoonen, tegen anderen mogt ondernoomen of beslooten zijn, waartoe ook eindelijk beslooten werd.

Friesland, 't welk dus, zo veel mogelijk was, voor het gezag en de waardigheid van het Stadhoudersschap geijverd had op de groote vergadering, verzette zig niet min hev'ig, in het Jaar 1654, tegen de *Acte van Seclufie*. De Heer VAN HAUTOBOIS, die, wegens deze Provintie, in de vergadering der Algemeene Staaten, zitting had, had reeds vooraf, tegen den handel van *Holland*, geprotesteerd; verklaarende dezelve strijdig met de Unie, nadeelig voor den jongen Prins VAN ORANJE, en schadelijk voor den Staat. Deze Heer was thans de eenigste, wegens *Friesland*, die zig in den *Haag* bevond, en deed, naar men wil, meer dan hij gelast was te doen. Na dat men deze *Acte* voor een uitvinding van den Raadpensionaris JOHAN DE WITT had verklaard, deeden de afgevaardigden van *Friesland* op den 18 Maj, ter generaliteit, een nog veel scherper verklaring, behelzende, „ dat *Holland* „ gehandeld had tegen de algemeene Unie met alle de „ westen; tegen de bijzondere Unie met *Zeeland*, tegen des „ zelfs eigene verklaring op de groote vergadering, en in de „ bijzondere bezendingen aan *Zeeland* gedaan, als waarin „ men

„ men d
„ vercho
„ door a
„ den; e
„ alle de
„ hadden
„ bij de
„ worden
„ van di
„ NIEUW
„ eenige
„ maakte
„ gegev
„ loffelij
„ zo ve
„ van be
„ was, ee
„ zijne on
„ derven,
„ Men ze
„ greepen
„ zwooret
„ enz.”
„ De Afge
„ werk, om
„ te vergeefs
„ verklaring
„ bleef. Een
„ Afgevaardig
„ van *Holland*
„ HAUTOBOIS, e
„ en NIEUW
„ rug geroepe
„ gelukte.
„ Nog in d
„ alom bekent
„ der *Acte* va
„ ductie of v
„ XVI. DEEL

„ men de benoeming tot het Kapitein Generaalschap flegets
 „ verſchooven en te gelijk geoordeeld had, dat 'er niet dan
 „ door alle de Gewesten behoorde over beſlooten te wor-
 „ den; en eindelijk ook tegen het eenpaarig gevoelen van
 „ alle de Gewesten, *Holland* ingeflooten, die geoordeeld
 „ hadden, dat het 12 point van het *Engelsch* ontwerp, waar
 „ bij de uitſluiting bepaald was, volſtrekt verworpen moest
 „ worden. Dat alle de Leden van *Holland* zelfs geen kennis
 „ van dit werk gehad hadden, maar dat BEVERNINGH en
 „ NIEUWPOORT het hadden uitgevoerd, door bewerking van
 „ eenige driftige Regenten, onder voorwendzel van een ge-
 „ maakten en bedrieglijken nood. Dat hier mede een blijk
 „ gegeeven was van de hoogſte ondankbaarheid jegens het
 „ loffelijk Huis van *Oranje*, welk zo veel bloed geſtort, en
 „ zo veel goeds voor het Vaderland verrigt had ten dienſte
 „ van het Vaderland. Dat het onredelijk en onbarmhartig
 „ was, eene onnozele ſpruit, die niemand beledigd had, met
 „ zijne ongeboorn' nakomelingen te veroordeelen en te be-
 „ derven, enz.”

Men zeide al verder, „ dat de Prins van *Oranje* ook be-
 „ greepen was in de Unie, die door zijn overgrootvader be-
 „ zwooren was, en waar mede deeze uitſluiting freedt,
 „ enz.”

De Afgevaardigden van *Holland* ſteden alle middelen te
 werk, om *Friesland* die verklaring te doen intrekken; doch
 te vergeefs. *Holland* leverde daar tegen eene zeer ernstige
 verklaring in, waar tegen *Friesland* wederom niet ſchuldig
 bleef. Een ernstiger keer namen de zaaken, naar maate de
 Afgevaardigden meer op elkander verbitterd wierden. Die
 van *Holland* hadden 't inzonderheid gelaaden op WIJCKEL en
 HAUTOBOIS, en die van *Friesland* op DE WITT, BEVERNINGH
 en NIEUWPOORT; de twee laaſte Heeren begeerden zij te
 rug geroepen en geſtraft te hebben, 't geen hen, egter, niet
 gelukte.

Nog in dit zelve Jaar gaven de Staaten van *Holland* hunne
 alom bekende Deductie in het ligt, waar in het verleenen
 der *Akte van Secluſie* mannelijk verdedigd word: welke De-
 ductie of verdediging der Staaten, zints dien tijd, als een

der doorkneedste Staatsstukken gehouden is. De Staaten van *Friesland*, die onlangs bevoolen hadden, in de Kerken voor den Prins VAN ORANJE te bidden, deden, in de Lente des volgende Jaars, eene wederlegging tegen de Deductie opstellen, die, egter, niet ter Algemeene Staatsvergadering werd ingeleverd. Men vind deeze schriften bij AITZEMA, in het Derde Deel. Dan, hoe zeer men in dat Gewest voor het Stadhoudelijk gezag arbeidzaam was, men kon 'er, zo min als elders, de rust bewaaren. Want schoon de Steden, zints de verandering in het Jaar 1637, geheel en al van den Stadhouder afhankelijk waren, vond men 'er, egter, veele Leden, die even als *Holland* de zaaken begonden te beschouwen; waar uit, op de Landdagen, geduurige twisten ontstonden. Dit had inzonderheid plaats in het Jaar 1655, ter gelegenheid van den dood van den Heere VAN BREDERODE, Veldmarfchalk van den Staat-Prins WILLEM VAN NASSAU en JOHAN MAURITS VAN NASSAU, dongen beiden naar die Waardigheid, waar van de begeeving werd sleepende gehouden tot in het Jaar 1657; in welk Jaar *Friesland* ijverige poogingen aanwendde, ter bevordering van Prins WILLEM VAN NASSAU; die evenwel, de afkeerigheid van *Holland* bemerkende, 'er zelfs niet meer op aan drong. Oranjestusten van een anderen aart beroerden *Friesland*, in het Jaar 1663. Men had, zints eenigen tijd herwaards, zwaar geklaagd over de aanhoudende kuiperijen en het geeven van geschenken, om in de Regeering te koomen. Het gemor daar over liep zo hoog, dat men voor openbaare opschuddingen bedugt was. 't Hof moest 'er dus kennis van neemen, en zorge draagen, dat de wetten, daar tegen gemaakt, in agt genoomen wierden. Ook moest ieder Amptenaar, in vervolg van tijd, eenen eed van zuivering doen. Voorts beloofde men eene premie van honderd gouden ridders, voor ieder, die een overtreeder wist aan te wijzen.

Den 13 October van het Jaar 1664 overleed de Stadhouder van *Groningen* en *Friesland*, Prins WILLEM FREDRIK, die zig zelf, op eene ongelukkige wijze, met een pistool gekwetst had. Zijn oudste zoon, HENRIK KASIMIR, gebooren in het Jaar 1637, volgde hem op, onder de voogdijschap zijner moeder. De Staaten verleenden den jongen Prinse terstond een Lastbrief,

in.

inhoudend
ouderdom
bevald dat
derjarige
honderdche
staande ter
Holland,
zig hield
Krijgsampe
perfoon te
De Pri
het Jaar 1
bende, w
Holland, t
een gekoon
afgescheiden
ten, de drie
ningen, doo
stemmen; de
hoald; 't ge
den Raad va
In *Friesla
en Lande*, g
het regt om
over de Ged
Doch veele
gingen. De
waars gezond
dragt, en bo
die men *Holla
bewilligd hebb
lijk te neemen
geschillen met
zinden boven.
Veel moeite
Friesland, om
hevige geschille
nag te laaten b*

inhoudende dat hij in het bewind zou treden, zo dra hij den ouderdom van twintig Jaaren zou bereikt hebben. Ook werd bepaald dat de Prinsesse weduwe, gedurende haars zoons minderjaargheid, het regt zoude hebben tot de bestelling der Wethouderſchap in de Steden. Doch ten opzichte van Ampten, ſtaande ter begeeving der Algemeene Staaten, of van die van *Holland*, ontvingen die van *Friesland* ten antwoord, dat men zig hield aan het vooren genoomen billijk beſluit, om geene Krijgsampten te begeeven, dan aan de zulken, die dezelve in perſoon konden bedienen.

De Prins van *Oranje*, WILLEM DE. III van dien naam, in het Jaar 1668, den ouderdom van agttien Jaaren bereikt hebbende, werd 'er ſterk gedrongen op 's Prinſen bevordering. *Holland*, *Gelderland*, *Utrecht* en *Overijsſel* waten reeds over een gekoomen, om het *Kapitein* en *Admiraalſchap Generaal* afgeſcheiden te houden van het Stadhouderſchap, en beſlooten, de drie overige Geweſten, *Zeeland*, *Friesland* en *Groningen*, door middel van bezendinge, daar in mede te doen ſtemmen; doch geen van allen kon daar toe worden overgehaald; 't geen oorzaak was, dat de Prins, voor als nog, uit den Raad van Staate gehouden werd.

In *Friesland*, alwaar men, zo wel als in *Overijsſel* en *Stad en Lande*, geduurig overhoop geleezen had, was verſchil over het regt om op de Landſchapsvergadering te verſchijnen, waar over de Gedeputeerde Staaten zig het oordeel aanmatigden. Doch veelen waren van oordeel, dat zij zeer partijdig te werk gingen. De Afgevaardigden, ten voorgemelden einde derwaarts gezonden, ontvingen ſpoedig kennis van den tweedragt, en booden hunne bemiddeling aan. De zwakſten, die men *Hollandschgezinden* noemde, zouden daar in gaarne bewilligd hebben; doch de andere verklaarden, het zeer kwalijk te neemen, dat de Afgevaardigden zig in hunne huislijke geſchillen mengen wilden; en dus dreef de partij der *Prinsgezinden* boven.

Veel moete deden, in het Jaar 1673 en 1674, die van *Friesland*, om den rang boven *Utrecht* te bekoomen; dan, na hevige geſchillen, werd beſlooten, het ongelukkig *Utrecht* den rang te laaten behouden, dien het van ouds gehad had.

Prins HENDRIK KASIMIR, Erfstadhouder van *Friesland*, werd, in de maand Februarij des Jaars 1675, tot die waardigheid mede aangesteld in *Groningen*, de *Ommelanden* en 't Landschap *Drenthe*. De onlusten, die, al sedert het Jaar 1673, in deeze Provintie plaats gehad hadden, zegt men, in 't Jaar 1677, uit den weg te raimen, door het maaken van een nieuw Reglement op de Regeeringe. Dit Reglement kwam tot stand; doch het was 'er verre af van naar ieders genoegen te zijn. Ook duurde het nog een geruimen tijd, eer in dit Gewest alles in rust kwam.

De vrede, in het Jaar 1678, te *Nijmeegen* geslooten zijnde, beslooten de Algemeene Staaten, eenig Krijgsvolk uit hunnen dienst te ontslaan. Buiten bewilling der Afgevaardigden van *Friesland* en *Groningen* hadden zij den Stadhouder daar toe gemagtigd; doch deeze beide Gewesten verftonden, dat de afdanking van het Krijgsvolk, ter hunner betaalinge staande, door hunnen Stadhouder en Kapitein Generaal, Prins HENDRIK KASIMIR, behoorde te geschieden. WILLEM DE III, zonder zig daar aan te stooren, had, in het Jaar te vooren, reeds twee afdankingen gedaan; waar onder ook Krijgsvolk van die beide Gewesten was. *Friesland*, zijne Hoogheid daar door gekwetst rekenende, dankte geheel andere vaandels af, en hield de vaandels, door ORANJE afgedankt, in dienst, ontbiedende dezelve binnen de Provintie. Door hunne Afgevaardigden in den *Haag* dedden ze dit hun gedrag regtvaardigen, met aantooning, dat de Staaten van elk Gewest de opperste magt over het Krijgsvolk hadden. Hoe mannelijk dit vertoog, door de Algemeene Staaten, ook wederlegt werd, *Friesland* en *Groningen* bleeyen bij hun gevoelen. De Algemeene Staaten dedden hier op eene bezending naar die beide Provintien, dan ook vrugteloos. De Stadhouder van *Holland* en de Algemeene Staaten, de onverzettelijheid van *Friesland* ziende, lieten, om verdere verwijdering voor te koomen, de zaak rusten.

Aan het berugte geschil, des Jaars 1684, over de werving van 16000 man, had *Friesland* mede rijklijk zijn aandeel, en stemde 'er tegen; oordeelende, met *Amsteldam* en *Middelburg*, dat de werving aanleiding tot oorlog geeven zou. Men

be-

besloot,
bezending
ne Staaten
rukke vas
veranderi
doch vrt
bleef. T
met onde
verklaarde
gen, doo
ontbod va
Krijgsvol
schiedde
ten houd
het regr
ling tot e
Prins HE
deeze Pro
de mannel
schap van
den 15 M
dogters,
ouderdom
dom van tr
van Koning
erfgenaam v
JOHAN w
van 20 Jaa
Erfstahoude
ningen en
werd.
Reeds dri
Staaten van
Prins JOHAN
zou worden
nereals, die
Staaten van
nog te jong

besloot, ter Algemeene Staatsvergadering, wederom tot eene bezending derwaards; doch de *Friezen* raadden den Algemeene Staaten, die moeite te spaaren, zeggende dat op dit punt, zulke vaste besluiten genoomen waren, dat daar omtrent geen verandering te wagten was. De bezending ging, egter, door, doch vrugteloos, alzo *Friesland* bij het genoomen besluit bleef. Toen vervolgens de Algemeene Staaten voort gingen met onderstand naar de *Spaansche Nederlanden* te zenden, verklaarde *Friesland*, onschuldig te willen zijn aan de gevolgen, door het zenden van meerder Krijgsmagt, en eischte te rug ontbod van den reeds gedaanen onderstand. Voorts dreigende het Krijgsvolk onbetaald te zullen laaten, indien dit niet gefchiedde, verklaarde daarenboven, al het verrigte te zullen houden als een verkracting van de Unie, en krenking van het regt van *Friesland* en *Groningen*. Met de onderhandeling tot een bestand eindigde zeer gelukkig deeze twist.

Prins HENDRIK KASIMIR, op wien het Stadhouderschap van deeze Provintie, op den 18 Februarij van het Jaar 1675, in de mannelijke linie erflijk verklaard was, en het Stadhouderschap van *Groningen* en de *Ommelanden* volgde, overleed den 15 Maart van het Jaar 1696. nalaatende, behalven zeven dogters, eenen zoon, JOHAN WILLEM FRISO, die toen den ouderdom van agt Jaaren bereikte; hij bleef, tot den ouderdom van twintig Jaaren, onder de voogdij zijner moeder, en van Koning WILLEM DEN III, die hem, als zijnen neef, tot erfgenaam van het Prinsdom *Oranje* verklaarde.

JOHAN WILLEM FRISO, in het Jaar 1707, den ouderdom van 20 Jaaren bereikt hebbende, nam dadelijk bezit van het Erfstadhouderschap van *Friesland*, waar mede dat van *Groningen* en *Ommelanden*, in het volgende Jaar, vereenigd werd.

Reeds drie Jaaren te vooren, in het Jaar 1704, hadden de Staaten van *Friesland* aangedrongen, dat hun Stadhouders, Prins JOHAN WILLEM FRISO, tot Generaal van het voetvolk zou worden aangesteld, en wel in rang boven de andere Generaals, die te gelijk zouden benoemd worden. Doch de Staaten van de andere Gewesten oordeelden, dat de Prins nog te jong was, voor een bediening van dat gewigt; zij

weigerden, egter, niet, hem te bevorderen, zo dra hij de vereischte Jaaren en bekwaamheden zou gekreegen hebben. De Staaten van *Holland* verklaarden den Heer VAN OUWERKERK tot Veldmarschalk. *Friesland* en *Groningen* beweerden dat die post hunnen Stadhouder toekwam. Door middel van een bezending derwaards, bragt men het zo verre, dat *Friesland* te vrede gesteld werd, door het aanstellen van den jongen Prins, van dien tijd af aan, tot Generaal van het voetvolk, mids dat hij dit Ampt bekleedde, noch de wedde daar van trok, voor dat hij den ouderdom van twintig Jaaren zou bereikt hebben; wordende wijders hem wel zitting, doch geen stem in den gewoonen Krijgsraad toegestaan. In het volgende Jaar drong *Friesland* wederom aan, om zijnen Stadhouder, wiens grootheid het, door alle middelen, zocht te bevorderen, het regt te doen genieten, van stem en zitting in den Raad van Staate, welks Leden gewoo. 'jn, hoofd voor hoofd, en niet bij Gewesten te stemmen.

Holland en *Utrecht* begreepen, dat dit voorregt den Stadhouder van *Friesland* en *Groningen*, als hij die waardigheid zou aanvaard hebben, te veel aanzien boven de andere Gewesten zou geeven, en zogen dus hier voor te zorgen. Die van *Friesland* oordeelden zig hier in hoogst benadeeld. Dit geschil duurde tot in het Jaar 1707. De tijd daar zijnde, twijfelde men niet, of *Friesland* zou den Prinse van *Oranje* zitting doen neemen.

Holland, *Zeeland*, *Utrecht*, *Overijsel*, *Gelderland*, ja zelfs *Groningen* stemden 'er tegen, en gaven bevel, den Prins daar in niet toelaaten, zonder nader bevel; doch men stond hem toe, met den 24 Augustus van dat Jaar, het Generaatschap over het voetvolk te aanvaarden, en de wedde daar van te genieten.

In het Jaar 1711, verdrong deeze Prins, nalaatende eene dogter en zwangere Gemalin, welke, op den 1 September, beviel van een zoon, WILLEM KAREL HENDRIK FRISO genaamd, die bij zijne geboorte reeds Erfstadhouder van deeze Provintie was.

In het Jaar 1722 werd hem niet alleen die waardigheid in *Groningen* en de *Ommelanden*, maar ook in *Gelderland*

op.

opgedra
Jaaren be
het Erfsta
Heeren St
vergeefsch
LEM DEN
den Jaare
de 28000
den opge
buitengew
ten hier
gedraagen
dering ag
egter, aa
Na dat
der vier
Junij van
vrouwelike
dert bragt
naar 's Gra
des Jaars
generaale
Staaten de
zende eenig
welke aan
naam van
werden, be
len. In ver
pating, gr
zeerst op d
dempen, tro
vintie de R
RECHTEREN
JE, LHEWE
de burgers
der in die p
dende teffens
van den Stad

opgedraagen. Op den 1 September den ouderdom van twintig Jaaren bereikt hebbende, aanvaardde hij, drie dagen daar na, het Erfstadhouder, Kapitein en Generaalschap van *Friesland*. De Heeren Staaten van dit Gewest, na reeds twee Jaaren te voeren, vergeefsch gedrongen te hebben, op de bevordering van WILLEM DEN IV, tot Generaal over het voetvolk, beweerden, in den Jaare 1744, wederom, dat aan hem het opperbevel over de 28000 man nieuw aangeworvene knechten behoorde te worden opgedraagen; zelfs maakten zij zwaarigheid, om in de buitengewoone lasten te bewilligen, indien de andere Gewesten hier in niet bewilligden. Naderhand verklaarden zij alle de gedraagene consenten te zullen intrekken, indien deeze bevordering agter bleef. Hoe wel zij zig standvastig hielden, werd, eger, aan hun dringen geen gehoor gegeven.

Na dat WILLEM DE IV, in het Jaar 1747, tot Stadhouder der vier overige Gewesten was aangesteld, werd, op den 4 Junij van het Jaar 1748, het Stadhouderschap, zo wel in de vrouwelijke als mannelijke linie, aldaar erflijk verklaard. Zedert bragt de Vorst zijne Hofhouding, uit *Loeuwaarden*, naar 's *Gravenhage* over. Na dat, in de maand van Maj des Jaars 1748, tot den laatsten April van het Jaar 1749, een generaale verpagting was gedaan, werd in Julij, op naam der Staaten deezer Provintie, een Notificatie afgekondigd, behelzende eenige pointen reformatoir, bestaande in 73 Artikelen, welke aan zijne Hoogheid, met nog 5 andere Artikelen, op naam van Gecommitteerden, aan zijne Hoogheid gezonden werden, behelzende meest de verpagting der gemeene middelen. In verscheide Steden ontstonden, ten aanzien van de verpagting, groote en heftige oneenigheden, dewijl ieder op het zeerst op de Pagters gebeeten was. Om deeze onlusten te dempen, trokken, in de maand van Augustus, binnen de Provintie de Regimenten Cavallerij ECK, VAN NERGENA EN VAN RECHTEREN, en de Regimenten Infanterij van D'ENVIE, CROJE, LEEWE, MALPARADE EN HOLSTEIN GOTTORF, waar op de burgers terstond met vreeze bevangen wierden, en bijzonder in die plaatzen, daar dezelve geinkwartierd wierden; wordende teffens de ingezeetenen, door eene Publicatie, op naam van den Stadhouder, tot rust vermaand. De Gecommitteerden

ult de Burgerij zaten midlerwijl niet stil, maar leverden, in de maand September, buiten de voorgemelde Pointen Refor-
matoire, nog 47 andere Pointen in, die, bij Requeste, den
Staaten in handen gesteld, en ook wierden goedgekeurd. Alzo
het afschaffen der Pachten groote verwarring en confusien
veroorzaakte, zогten de Staaten, door allerlei middelen en
wegen, daarij te voorzien. Het Stadhouderschap, zo als ge-
zegd is, in de vrouwlijke zo wel als manlijke linie erflijk
verklaard zijnde, was den Heere Erftadhouder, op den 19
Augustus, daar van een diploma, door een plegtige bezen-
ding, ter hand gesteld. Toen met het begin der maand No-
vember, WILLEM DE IV. te *Leeuwaarden* verscheen, om
de rust in de Provintie te herstellen, en alle ingesloopene mis-
bruiken te weeren, vertoonde hij aan de Staaten dier Provin-
tie een Reglement, bestaande uit 61 Artikelen, 't welk voort-
aan dienen zoude tot een fundamenteele en onverbreeklijke
Wet, waarnaar alle zaaken, daarin vervat, voortaan zouden
worden beleid en behandeld. Het was van deezen inhoud:

„Wij WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, *by der Gratie Gods*,
Prince van Oranje en Nassau;

Allen den genen die deze zullen zien of hooren lezen, Sa-
lut, Doen te weten; Nademaal de Edele Mogende Heeren
Staten van Vriessland, Ons ingevolge derzelve Resolutie van
den 11. Juny dezes Jaers 1748, hier vooren gesteld, speci-
ael verzogt, gequalificeerd en gemagtigd hebben, omme na
overroeping van eenige Heeren Gedeputeerden uit de Staten
en Gecommitteerden uit de Ingezetenen, zoo als Wy zullen
goedvinden, de Constitutie en Staet van het Land op vaste
gronden te stellen, de ingesloopene abuizen zoo omtrent de Re-
gering, Finantie als anderszints te redresseeren, en de Provin-
tie in rust en bloei te brengen, en ten dien einde zoodanige
Plakaten en Ordonnantien te doen emaneren als Wy tot wel-
wezen van den Lande zullen verstaen te behoren, ten dien ein-
de by gemelde Resolutie Onze Instructie zoodanig Ampliende,
dat zoo wel Wy, als Onze Descendenten, genoegzame
authoriteit zullen bezitten, om de Regering in hare wettige
Constitutie te bewaren, ingevolge het geene als nu door Onze
bestiering zal werden gereguleerd. Zoo is 't, dat Ons niets
mee

meer ter h
te voldoen
delen, de
ren en bev
van eenige
dien einde
gezonden,
den uit de
Ingezetene
gebefoigne
voor nu e
I. „ De
tyden bel
Edele, E
spective G
Landsdage
en om iede
ren, onvert
ieder Griet
Landsdage
voorkomen
welke gev
wat redene
zoude mo
abuizen in
wel specia
December
en een Ond
comparitie
dezen gebo
II. „ Vo
daar voor
danige die
nen, en vo
nen geven
zullen zyn
worden gec
III. „ Sec

meer ter harten gaende , als om aen het geen voorschreven is te voldoen , en door alle billyke . heilzame en noodige Middelen , de zoo hoog gerezene troubles en onlusten te appaiferen en bevredigen . Wy , na ingenomen te hebben het advies van eenige Heeren Onze Gecommitteerden , expresfelyk en ten dien einde vooraf na hoogftgemelde Provincie van Vriesland gezonden , en na dat dezelve alvorens met Heeren Gedeputeerden uit de Heeren Staten , en eenige Gecommitteerden uit de Ingezetenen , daer over in het breede hadden geconfereerd en gebefoigneerd , goedgevonden hebben te ftatueren , zoo als Wy voor nu en altoos ftatueren by deze .

I. „ De Staet van de Provincie van Vriesland van alle oude tyden beftaen hebbende en geprefenteerd geweest zynde door Edele , Eigen erfden , en Steden ; zoodanig , [dat uit de refpective Grietenyen , een Edelman en een Eigen erfden ten Landsdage wierden gedeputeerd , zoo zal het zelve voortaan en om ieder by zynen Rechten en Præëminentien te maintaineren , onverbrekelyk werden onderhouden , en dienvolgende uit ieder Grietenye een Edelman en een uit de Eigen - Erfden , ten Landsdage werden gecommitteerd , om over alle zaken aldaer voorkomende te befoigneren , en wegens de Grietenyen , door welke gevolmagtigd zyn , te stemmen , zonder daer van , om wat redenen , en onder wat benaminge of pretext , zulks ook zoude mogen zyn , te devieeren ; werdende dienvolgende de abuizen ingefloopen tegens 's Lands fundamentele Wetten en wel speciael het zeffigfte Artikel van de Resolutie van den 31 December 1698 , door welke ingefloopen abuizen een Grietman en een Oud Grietman , of fchoon , geen Edelen waren , tot de comparitie ten Landsdage voor Edelen wierden gehouden , by dezen geaboleerd en vernietigd .

II. „ Voor Edelen zullen werden gehouden welkers Familien daar voor in de publicke Regifters zyn geagnosceerd , en zoodanige die namaels binnen deze Provincie mogten komen woenen , en volkomen bewys van haren Adelyken ftaat zullen kunnen geven , welke , na dat dezelve volgens 's Lands Wetten zullen zyn genaturalifeerd , insgelyks als Edelen zullen kunnen worden gecommitteerd .

III. „ Sedert lange Jaren herwaerts , veele klachten en Dole-

antien ontfaen zynde over het onbehoorlyk acquireren en behouden van zoogenaemde Stem-gerechtigheden, door het leggen van Stemmen op Hornlegers, met affcheuring der Landen daer toe behoorende, waer door tot nadeel van veele Stem-gerechtigde Ingezetenen van de aloude en ware Constitutie der Regering werd afgeweken; Zoo is 't, dat Wy daer inne wilstende voorzien, noodig geoordeeld hebben by dezen te statueren, en vast te stellen, dat geen andere Stemmen zullen werden geadmitteerd, als van Hornlegers voorzien met eene Huizinge en de kwantiteit van vyf Pondematen Kleiland of tien Pondematen Woudland, zullende voor Kleiland gerekend werden de zulke, dewelke voor dezen de volle Hoorgelden hebben betaeld, en de overige voor Woudland, met deze verdere bepaling, dat zulks maer alleen zal stand grypen voor den tyd van tien jaren, doch dat na dien tyd dezelve Hornlegers zullen moeten voorzien zyn met tien Pondematen Kleiland, en twintig Pondematen Woudland, gerekend in maniere als hier voren gezegd is, zonder het welk dezelve Hornlegers na den voorz. tyd het recht van Stemming niet zullen mogen exerceeren. Doch zullen hier van zyn geëximeerd zoodanige Stemdragen. de *Zaken*, die in 't Quohier van den jare 1640. zyn geadmitteerd, welke schoon met de kwantiteit van Landen, hier voren bepaeld, niet voorzien zynde, echter als nog zullen werden gehouden voor admiffibel, zoo wanneer dezelfde kwantiteit van Landeryen, doen ter tyd daer onder gehoord hebbende, daer onder als nog is behoorende. Gelyk mede de Huizen, met Stemmen begerechtigd, hun recht van Stemming zullen behouden, indien kan werden aengetoond in het jaer 1640 daer onder geen Land is beklemd geweest. Zullende voortaan, op dat het geene by dezen is gestatueerd, fliptelyk werde achtervolgd, op het Stem-Quohier moeten werden aengetekend de grootte der Plaetzen en Landen daer onder behoorende.

IV. „ De vergroting der Hornlegers zal kunnen en mogen worden gedaen, met by dezelve te voegen zoo vele Landeryen als daer toe nodig zullen wezen, gelegen in het zelfde, of naest aengelegen Dorp, waer onder der zelyer Stemgerechtigheid is behoorende.

V.

V. „ On-
fingeerde D-
nien van
hebben, als
gegeven
streed in d
zoodanige
van een eff
jeft zyn, t
den aengeg
tigheden te
trent de V
Rechten e
zen, voor
den aengeg
VL „ Ve
der beding v
heit aen zich
aen gehoore
verhuren, g
mand, zont
aen den Lan
ster maekt v
direct strydi
waerom de l
zoo werden
verboden, e
goed zal ve
of voor alto
aen zich te h
geschieden al
ge reeds gep
feerd, en ge
zal blyven fl
Stemgerechtig
hier boven is
dam zal bazie

V. ,, Omme voor te komen de menigvuldige kuiperyen en gefingeerde Donatien *inter vivos*, zoo zullen voortaan de Donatien van Stemgerechtigde Vastigheden geen effect of kracht hebben, als na verloop van een jaer, dat dezelve zullen zyn aengegeven aen de Secretary, om aldaer te werden geregistreerd in de Proklamatie boeken, zullende daerenboven van zoodanige Donatien alle de Lasten moeten worden betaeld, als van een effectieve koop, en het Recht van Naerneming subject zyn, namelyk, voor zoodanige somme als dezelve worden aengegeven, om na proportie van dien 's Lands gerechtigheden te voldoen, zoo als insgelyks zal plaets hebben omtrent de Verwandelkoopen, die mede het betalen van 's Lands Rechten en het Recht van Naerneming subject zullen wesen, voor zoodanige somma als die aen de Secretaryen worden aengegeeven.

VI. ,, Vele abuizen wordende gepractifeerd, met *quasi* en onder beding van zekere jaarlyksche Renten de Stemgerechtigheit aen zich te behouden, en nochtans het Hornleger en daer aen behoorende Landen te verkopen, of als voor altoos te verhuren, gemeenlyk genaemd hare Stemmen, waer door iemand, zonder de Lasten te dragen, die van zoodanigen goed aen den Lande moeten worden gegeven, zich nochtans meester maect van de Stem en prerogativen daer aen behoorende, direct srydig tegen 's Lands aloude Wetten en billyke reden, waerom de Stemgerechtigheit aen dat zelve goed is gegeven, zoo werden by deza dusdanige practyken wel expresfelyk verboden, en gestatueerd, dat niemand eenig Stemgerechtigd goed zal vermogen te verkoopen, op Cyns uit te geven, of voor altoos te verhuren en nochtans de Stemgerechtigheit aen zich te houden, en dat geen Verhuringen zullen mogen geschieden als ten langsten voor 15 jaren, werdende zoodanige reeds gepractifeerde fictitien van eigendom bij deze gecasseerd, en geordonneerd, dat de Stemgerechtigheit van dien zal blyven slapen tot dat de gesupponeerde Eigenaar van de Stemgerechtigheit een Hornleger, en zoo veel Landen, als hier boven is gestatueerd, in volkomen en effectiven eigendom zal bezitten, en daer van behoorlyk bewys hebben gedaen,

daen, als wanneer zyn Stemgerechtigheit een jaer na het gedaen bewys wederom in activiteit zal komen.

VII. „ Nademaal het fomtyds komt te gebeuren, dat de Stemmen in een Dorp, en die der Dorpen in een Grietenye komen te steken, en dus de conclusie, vermits de egaliteit van Stemmen niet kan werden opgemaakt, zoo werd by deze gestatueerd, dat in zoodanige gevallen de decisie daer van zal geschieden door 't Lot.

VIII. „ Vreemdelingen, binnen deze Provintie Stemdragen. de goederen bezittende, en ook Inboorlingen by haare absentie of uitlandigheit hare Stemdragende Goederen door Procuratores latende administreren; en gemelde Procuratores die Goederen komende te verkopen, zonder speciale Last en procuratie van den Eigenaer, of schoon zy daer voor de rato en sub spe rati komen te caveren, zoo zal nochtans de Stemgerechtigheit, tot die verkochte goederen gehoorende, aen den Kooper niet overgaen, als na dat de effectieve Eigenaer gemelde Verkoopng behoorlyk en specialyk zal hebben geapprobeerd door eigenhandige Versteekening, of ander wettig geblyk, en dat daer van ook behoorlyk transport zal zyn gedaen.

IX. „ En dat ingevalle een Curator met beooginge van byzonder voordeel van zyne Pupillen, geraden mogte vinden van hunne Vastigheden te verkopen, de aenhandelaer het Recht der Stemmen zal genieten gedurende de minderjarigheit, of tot zoo lange ieder hunner zal cesseren onder curatele te staen. Alles ten pericule van den Curator, en onverkort de minderjarige hun Recht tegens denzelven Curator ad interesse, en tegens den aenhandelaer ten principalen rei vindicatione, of zoodanig hun na beschreven Rechten, geoorloofd zal zyn.

X. „ By aldien iemand door verzuim, verzinninge, misbruik of door eenig ander toeval, anders op het Stemregister te boek stond, als die in de posse was van de Grond, of het goed waer uitgestemd word, en daer over disput ontstaen mogt, zoo zal de Possesseur van die Grond alleen van het Stemrecht jouissieren, of schoon ook een ander daer van t'eeniger tyd gebruik hadde gemaakt, dewyl de bezittinge van de Stem geen

an-

andere oot
grond, wa
ne toevallig
gepareerd
XI. „ H
zaken, zal
zelve by d
XII. „
Grieman,
gemaakt,
gen breng
geadimple
nen; En
fitatie mo
houderen,
de Landen
jugeren, ae
zal zyn zic
wettige ov
Stadhouder
overgifte v
gusti 1748
XIII. „
Landsdage
der Grieten
rechtigde v
zal de uits
tueerde Or
als voor e
het posseere
XIV. „
jasten, zoo
stelling van
lyks behoort
gene procur
zoo als in l
omtrent dit
en Ordonna

andere ootfprongk kan hebben als van de bezittinge van den grond, waervan dezelve een fequele is, en daer van door geene toevalligheden van verzuim, doolinge of list, kan of behoord gefepareerd te worden.

XI. „ Het Stemreglement, zoo in Regerings als Kerkelyke zaken, zal in zyn volle vigeur blyven, voor zoo verre het zelve by deze niet word veranderd of gealtereerd.

XII. „ In het verkiezen of stemmen tot de Nominatie van een Grietman, zal men stiptelyk volgen de Reglementen daer op gemaekt, en voor het toekomende niet op de Nominatie mogen brengen, als zoodanige die den ouderdom van twintig jaren geadimpleerd hebben, en ook geene als gequalificeerde Personen; En indien over derzelver qualificatie eenig disput of hæfitatie mogte komen te ontsaen, zoo zullen de Heeren Stadhouderen, in der tyd, benoemen eenige Heeren of Leden uit de Landen, om over de validiteit dier qualificatie de plano te jügeren, aen welkers uitspraak elk en een iegelyk gehouden zal zyn zich te submitteren, zullende de Electie uit zoodanige wettige overgebragte Nominatie competeren aen de Haeren Stadhouderen in der tyd, ingevolge de Resolucie en speciale overgifte van de Heeren Staten van Vriesland in dato 19 Augusti 1748.

XIII. „ Tot het benoemen en verkiezen van Volmachten ten Landsdage, Byzitters, Secretarissen en alle andere Officianten der Grietenyen, geene uitgezonderd, en waer over de stemgerechtigde volgens 's Lands Wetten moeten of kunnen voteren, zal de uitschryving of citatie behoorlyk en volgens de gestatueerde Ordre moeten geschieden, en geen stemcedulle langer als voor een jaer valabel zyn, en in welke den Datum van het passeeren derzelve zal moeten wezen uitgedrukt.

XIV. „ Tot het reguleren der Deelkosten, Dyks en Dorpsjassen, zoo als mede over het beroepen van Predikanten, aenstelling van Kerkvoogden, en zullen de stemgerechtigde insgelyks behoorlyk worden geconvoceerd ofte geciteerd, en aldaer gene procuratien werden geadmitteerd, als die gedresseerd zyn zoo als in het vorige Artikel staet vermeld, en voorts in, en omtrent dit alles wel stiptelyk agtervolgt te worden de Wetten en Ordonnantien, en particulier het Reglement reformatoir

van den Jare 1673. daer op geëmaneed, zonder daer van onder wat pretexten of redenen het ook zyn mogt, in eeniger maniere te devieren.

XV. „ En dewyl mogelyk abuizen zyn ingeflopen over het begroten en emploi der deelkosten, en om weg te nemen alle bedenking der Ingezetenen, en disputen die daer over zouden konnen ontstaen, zoo word by deze vastgesteld en geordonneerd, dat het Tractement van den Grietman, en om daer uit te vervangen alle Onkosten of Daggelden van de Gedeputeerden ten Landsdage, Salaris van Byziters en Secretarissen, en alle andere zaken die uit de Deelkosten moeten worden gefupporteerd, zal worden gefixeert, op een bepaalde Somme Jaerlyks; in welk Jaerlyks Tractement in computatie zullen komen de grote Consentgelden, en alle andere Revenuen uit de Grietenyen voortkomende, zullende die te bepale Somme gerekend worden na mate van den grootheid der Grietenyen, en de Lasten uit de Deelskosten te supporteren, en eens en voor altoos te werden vastgesteld by de Stemgerechtigde Ingezetenen van ieder Grietenye, daer toe behooryk, en zoo als hier voren is gezegd, geconvoceerd; En in cas van dispuut over de begrooting van dit vast te stellen Tractement tusschen den Grietman en de Stemgerechtigde, zal zulks staen ter arbitrage en uitspraak van den Heere Stadhouder.

XVI. „ De Stem Quohieren van alle de respectieve Grietenyen in de drie onderscheidene Goo-en gelegen, zullen ten spoedigsten na het emaneren dezies werden gerevideerd, en conform aen dit Reglement worden geredresseert en opgemaakt.

XVII. „ Aen ieder Dykgraef zal mede een vast en fortabel Tractement door de Stemdragende Ingezetenen, daer toe behooryk, en zoo als hier boven ten opzichte van den Grietman gezegd is, geconvoceerd, worden toegelegd, geproportioneerd na de grootheit, wyd uitgestrektheit, en meerder of minder beslag, en onderhoud der Dyken, zonder dat de Dykgraef ietwes meer zal vermogen te profiteeren, veel minder dat hy, of wie het ook wezen mogt, schoon zulks tot nu toe by sommige gepractiseerd word, een zeker Tantieme van de Gelden die aen de Dyken, en inkoop van derzelver materialen verwekt worden, zal vermogen te trekken onder

wat

wat benaam
mede voor

XVIII. „
der Material
reparatien,
zonder nog
komen, en
somme gepre
heit des D
komende to

XIX. „
gehorende
keren te p
staen van
teerd, aen
kosten, een
vragen, 't w
zal moeten w

XX. „ Ge
Suppoosten
Grietman, I
veel min va
gecommitteer
cretaris nog
Gevolmachtig
dieninge der
den geadmitte
hebben gecon
na het eman
boven vermeld
Steden, te on

XXI. „ In
dinairen Land
ken de verga
Wetten moet
gemeelden Lan
dat gene dage

wat benaminge het ook zoude mogen wezen, het welk hier mede voor nu en altoos wel expreffelyk word verboden.

XVIII. „ In het onderhouden der Dyken en Zeilen, inkoop der Materialen, en alle noodzakelyke aen dezelve te doene reparatien, zal men betragten de meefte Ordre en Menage, zonder nogtans de Dyken of Zeilen in eenig verval te laten komen, en ten dien einde bezorgen, dat altoos een zekere fomme geproportioneerd na de wyduitgeftektheit en koftbaerheit des Dyks, in voorraad is, om ingeval van fchielyk opkomende toevallen te kunnen emplooeieren.

XIX. „ De Rekeningen der Dyks onkosten, en daer toe gehorende Admiftration zullen alle Jaren precies, op een zekeren te praefigeren dag, moeten worden gedaen, ten overftaen van alle de Stemgerechtigde, daer toe behooryk geciteerd, aen ieder van wien het vry zal ftanen, om op hunne koften, een Copie der Rekeninge, of Extract uit dezelve te vragen, 't welk aen haer ook binnen een behooryken tyd zal moeten worden gegeven.

XX. „ Gene Magiftraets perfonen, Secretariffen, ofte eenige Suppooften der Steden, zullen te gelyk vermogen te wezen Grietman, Byzitter, Secretaris of Fiskael der Grietenyen, veel min van wegens de Grietenyen ten Landsdage werden gecommiteerd, zoo als ook geen Grietman, Byzitter, Secretaris nog Fiskael, veel min de van wegens de Grietenyen Gevolmachtigde ten Landsdage, tot de Magiftratuur of bedieninge der Amten en Beneficien in de Steden zullen worden geadmiteerd, en die gene die bereids hier jegens mogten hebben gecontravenieerd, zullen verplicht zyn zich aenftonds na het emaneeren dezès, of van der Grietenye Amten, hier boven vermeld, of van de Magiftratuur en Beneficien der Steden, te ontdoen.

XXI. „ In de Provintie van Vriesland niet meer als een ordinairen Landsdag gehouden wordende, die, na dat zes weken de vergadering geduurd heeft, volgens 'sLands aloude Wetten moet fcheiden, zoo is het ten uitterften noodig dat, gemelden Landsdag wel ende naerftig worde waergenomen, dat gene dagen van dien paffieren, zonder de befoignes te

en-

entameeren, en dat voor al de respectie Leden van dien, met alle goede harmonie en oveteenstemming, de zaken aldaer in deliberatie zynde, zoo spoedig doenlyk ter conclusie brengen; tot bereiking van welk salutaar oogmerk voor nu en altoos word vastgesteld, dat op den eersten Maendag in February, zynde den eersten dag der byeenkomst, alle de Procuratien van de Volmachten ten Landsdage immediatelyk zullen worden overgeleverd en geëxamineerd, en dat ten langsten Donderdags daer aen volgende, de Propositie gedaen, en de befoignes zullen worden geëntameerd.

XXII. „ Dat alle de zaken die in propositie moeten worden gebragt, door de Heeren Gedeputeerde Staten zelfs, of door Derzelver Secretaris, ter hunne Ordonnantie en resumptie, in geschrift zullen worden vervat, en aen de respectie Kamers gezonden, die ieder in den haren daer over hebbende gedeli. bereerd, alle in de Kamers van Oostergoo by den anderen zullen komen, en aldaer door den Voorzittenden Mindergetals Heer van ieder Kamer, of den daer toe te verkiezenen spreker, haer Advies en Consideratien op de onderscheidene, en dien dag in propositie gebragt zynde poincten, uitbrengen zullen, ten einde meer, als tot nog toe geschied is, gelegenheit zoude wezen, omme door solide redenen en Argumenten zyne Advies te bekleden, den een den anderen te elucideeren, en door overreeding de discreperende Sentimenten te cōsolidieren, zullende de extensie van het geresolveerde en geconcludeerde, den volgenden dag mede in de volle Vergadering moeten werden geresumeerd.

„ En zullen op de extraordinaire Landsdagen enige andere zaken in deliberatie worden gebragt, als die door het Collegie van Gedeputeerden zyn opgegeven, of staende de Vergadering opgegeven worden, zonder dat daer onder van buiten inkomende Brieven verstaen worden begrepen te zyn.

XXIII. „ In de respectie Kameren zal ieder Grieteny, of Stad, eerst aldaer in den haren delibereren en concluderen, het zy by eenparigheid of pluraliteit van Stemmen, by aldien of uit den Adelyken Stand, of uit den Eigenge-Erfdien, of

wel

wel uit beid
wezen gedep
Grieteny, of
uigebragt, z
van de eene
Stad, in con

XXIV. „
worden gelte
ouderdom v
als ook gene
werden gec
melden Ou
zullende zo
andere Amt
land, en Vo
Religie, zo
vintie word g

XXV. „ Al
voor al belo
vesten en ge
speciaal deze
alle des Gen
bevorderen, a
na hunlieder
beste en welv
gunste; ofte o
de Staten, de
voelen, na hu
komen, en do
zaken in de
zen, die bevo
te openbaren.

XXVI. „ G
stemmen gec
daer toe gere
Quartieren, zo
plaets hebben,
XVI. DEEL

wel uit beiden, meer als een Volmacht ten Landsdage mogte wezen gedeputeerd, welk Advies zoo als het by een ieder Grieteny, of Stad, gevallen zal zyn, in de Kamer zal worden uitgebragt, zonder dat het Advies van een Lid ofte Volmacht van de eene Grieteny, of Stad, by een andere Grieteny, of Stad, in confideratie zal komen ofte geteld worden.

XXIV. „ Tot Volmachten ten Landsdage zullen niet mogen worden gestemd ofte gecommitteerd, als zoodanige welke den ouderdom van twintig Jaren zullen hebben geadimpleerd, zoo als ook gene Commissien, Amten, of Beneficien zullen mogen werden geconfereerd als op Personen, die insgelyks den gemelden Ouderdom van twintig Jaren zullen hebben bereikt, zullende zoo wel de Gecommitteerden ten Landsdage, als alle andere Amtenaren moeten wezen Liefhebbers van het Vaderland, en Voorstanders van de ware Gereformeerde Christelyke Religie, zoo als die thans in de publieke Kerken dezer Provintie word geleerd.

XXV. „ Alle de genen die ten Landsdage verschynen, zullen voor al beloven en zweren, *des Lands Privilegien, Handvesten en gerechtigheden, en de Oude loffelyke Costumen, en speciael dezen Reglemente, te zullen voorstaen en defenderen, alle des Gemeenen Lands zaken met raed en daed te helpen bevorderen, daer inne adviseren en besluiten, zulks zyluiden na hunlieder verstand en regte Conscientie ten gemeenen beste en welvaren bevinden zullen te doen, zonder affectie, gunste; ofte ongunste; Allen Ordonnantien en Resolutien van de Staten, de Commissien en Lasten, hun Staets-gewyze bevoolen, na hun vermogen en wetenschap getrouwelyk te volkomen, en doen volkomen, en voorts secreet te houden alle zaken in de Vergaderinge van de Staten gehandeld of besloten, die bevolen zullen worden secreet te houden, zonder die te openbaren.*

XXVI. „ Gene belastingen zullen mogen met meerderheit van stemmen geconcludeerd en uitgeschreven worden, maer zal daer toe gerequireerd worden de toestemming van alle vier de Quartieren, zonder dat daer omtrent de overstemming zal plaets hebben, des dat daer over disputen en oneenigheden

ontlaende, zulks zal galaten worden aen de uitspraak van de Heeren Stadhouderen in der tyd, waer na een ieder zich zal moeten reguleren.

XXVII. „ De Commissien, Amten en Beneficien, waer over ten Landsdage word gedisponeerd, zullen als van ouds onder de respectie Kameren of Quartieren blyven verdeeld, en ook in ieder Kamer onder de Grietenyen, tot voorkominge van menigvuldige kuiperyen, en om zoo veel doenelyk een egaliteit onder dezelve te houden, gepartageerd mogen worden, met die bepaling zoo als nu in het Quartier van Westergo word gepractiseerd; Wordende de onbehoorlyke en tegens aller Gecommitteerden ten Landsdage, en zelfs aller Stemdragende Ingezetenen hun Recht, srydende Practyk, zoo als federd eenige Jaeren in de Quartieren van Oostergo ende Wouden is ingevoerd, en waer by alle Amten en Commissien, die by verdeling ter suppletie van de respectie Grietenyen dezer twee Kameren kwamen te vallen, geaffecteerd zyn, op en ten voordele van den Grietman alleen; by deze wel expresselyk verboden, en absolutelyk verstaen dat, de Grietman tot dezelve geen meerder Recht of pré zal hebben als de andere Volmachten ten Landsdage, zonder dat hier tegens, 't zy publiek of onder de hand, ofte onder wat pretext het wezen mogt, zal worden gecontravenieerd, zullende dienvolgens de daer over gemaekte Contracten, afspraken, of Conventien, voor nu en altoos voor gecasseerd en vernietigd worden gehouden.

XXVIII. „ Niemand zal voortaan tot eenige Amten en Beneficien worden geadmitteerd ofte in functie gesteld, ten zy hy alvorens, boven en behalven den Eed tot zyn verkregen Amt of Beneficie staende, eerst zal hebben afgelegd den Eed van Purge, en op het aller solemneelste zal hebben gezworen, dat hy tot het bekomen van dien, niet heeft gebruikt eenige onbehoorlyke middelen, het zy van geven ofte beloven van geld, ofte de waerde van dien, nog door zich zelfs, nog door iemand anders, dat hy daer voor niets geven nogte beloven zal, en zoo het te eeniger tyd tot zyne kennis mogte komen, dat iemand anders zulks mogte hebben gedaen, dat hy

hy het zelve
Heeren Sta
missie is ho

XXIX. „
de, of in h
zullen in d
teerden mo
hen persone
neerd, mae
Zaken uit d
teren.

XXX. „
minele als
den geesse
Jare 1663
op dat alle
Provincie en
nomen en a
zich onthou
eenige provi
aen het Hol
Ordonnantien
cultere huish
voorbeeld he
samt Vragten
en Schepen,
het maken en
alles, het gee
rief en gemak
Nering bevinde
dit alles, ofte
dispuut of Que
Magistraten der
staen, zal zulk
ren in der tyd.
XXXI. „ De
neerd worden
baer van ouds

hy het zelve aenftonds zal releveren en bekend maken aen de Heeren Staten, ofte aen die gene van wien hy zyne Commissie is houdende.

XXIX. „ Geen Leden ten Landsdage Gecommitteerd zynde, of in het Collegie van Gedeputeerden Zitting hebbende, zullen in de Vergaderinge, of in het Collegie van Gedeputeerden mogen adviseren of stemmen over eenige Zaken, die hen personeel betreffen, of waer in dezelve zyn geconcerneerd, maer zich geduurende de Deliberatien over zodauige Zaken uit de Vergadering, of uit het Collegie moeten absenteren.

XXX. „ Door het Hof van Justitie, zal de volle zoo Criminele als Civile Justitie, als van Ouds gehad hebben, worden geëxerceerd, zoo nochtans dat de Resolutie van den Jare 1663 in volle kracht hersteld en geobserveerd worde; en op dat alle oneenigheden tusschen de Hoge Collegien van de Provintie en Magistraten van de Steden en Landen, weggenomen en afgesneden worden, zoo zullen die van den Hove zich onthouden en niet vermogen aen te nemen, veel min eenige provisie van Justitie verlenen op de Provocatie die aen het Hof zouden mogen worden gebracht, van Politieke Ordonnantien en bevelen van Magistraten, rakende de Particuliere huishouding van hare Steden of Distrieten, als by voorbeeld het reguleeren van de Uuren van het afvaren, sampt Vragten, Laed, Los, en Leg plaetzen van Wagenen en Schepen, Jaer en Weekmarkten, en plaetzen van dien, het maken en onderhouden van Straten, en generalyk van alles, het geen zy tot onderhouding van goede Politie, Gerief en gemak hunner Ingezetenen, en derzelver Negocie en Nering bevinden zullen dienstig te zyn, en by aldien over dit alles, ofte eenige andere zaken, gene uitgezonderd, eenig dispuut of Questie tusschen gemelde Hof van Justitie en de Magistraten der Steden en Distrieten mogten komen te ontstaan, zal zulks verbleven worden aen de Heeren Stadhouderen in der tyd.

XXXI. „ De Neder-Gerechten zullen insgelyks gemaintineerd worden by de oeffening en exercitie van de Justitie, haer van ouds competerende, zonder dat het Hof bevoegd

zal wezen dezelve daer in te turberen, ofte die aen zich te trekken, eer en alvorens de zaken, volgens 's Lands Wetten, en speciaal volgens de hier boven gemelde Resolutie van den Jare 1663. ter harer Cognitie moeten komen.

XXXII. „ Tot Raedsheeren in het Hof van Justitie zal niemand mogen worden benoemd of aengesteld, ten zy hy den ouderdom van 25. Jaren volkomenlyk zal hebben geadimpleerd, en dat hy zal zyn Doctor of Licentius Juris.

XXXIII. „ Zoo als in gemelde Hof ook gene zullen mogen worden benoemd, veel min aldaer cessie nemen, die den anderen in confanguiniteit of affiniteit nader als in den vyfden Graed bestaen.

XXXIV. „ In de Neder Gerechten zullen geen Vader en Zoon of Schoon-Zoon, nog twee Broeders ofte Zwagers te gelyk worden geadmitteerd.

XXX. „ Zoo in het Hof als by de Neder Rechters, zal men alle Prodeduren, zoo spoedig eenigzins doenlyk is termineren, en dezelve voldongen en in staet van wyzen gebragt zynde, ten langsten drie Maenden daer na pronuncieren.

XXXVI. „ Voorts zal het Hof van Justitie, en alle Neder Rechters, zig slijpelyk reguleren na hunne Instructien, en de Plakaten en Ordonnantien daer op gemaect, tot 'er tyd toe dat by de Heeren Staten met overleg en Advis van Ons, en de Heeren Stadhouderen in der tyd, by nadere Instructien, Ordonnantien ofte Plakaten, daer inne zal zyn voorzien, alle welke de Raedsheeren van den Hove, en alle Neder Rechters, gehouden zullen zyn te agtervolgen, en dien conform, de Justitie te administreren.

XXXVII. „ De consignatie penningen, die op appointement zoo van het Hof, als van de Neder Rechters, ten Comptoire van consignatie zullen wezen gebragt, zullen aenstonds en zonder eenig dilaei, na het termineren van het Proces of incident, waer over zyn geconsigneerd, aen den Gerechtigden, na behooryk en conform de Wet gedaen verzoek van ligtinge, worden overhandigd ofte gerestitueerd, zonder dat daer van eenige korting van Salaris, ofte andere aftrek zal worden gedaen, als het geen volgens

de Wetten
hoord.

XXXVIII.

In een zeer om, niet alle tiere huishouden, waer dewanordre, en zetenen deze feerd zyn, door het aen aen dezelve daer in een daen, en te lies der Parten; Wesbalt en de Heeren Middelen uitceren, die aen Provinciale ahet zy mer der Familien, na dat in de danig ander Imitgedacht, or te voldoen, van wat Staet submitteren en ons overieg te alles verloren z

XXXIX. „ I

Penning, zulle en elk een iegingevolge de R over geëmanee terhoudenheit meeste vertrou schiede, zoo z

de Wetten en daer op geëmaneerde Ordonnantien be-
hoord.

XXXVIII. „ De Provinciale Finantien sederd eenige Jaren in een zeer grote agterheit geraekt zyude, en buiten staet, om, niet alleen de Lasten van de Unie, maer ook de particu-
liere huishouding van de Provintie behoorlyk gaende te hou-
den, waer door het zeer te dugten staet dat grote confusie,
wanordre, en zelfs de ruine van veele duizenden goede Inge-
zetenen dezès Lands, die in het Comptoir Generael geïnteres-
seerd zyn, zouden kunnen resulteren, en byzonder daer nu
door het afschaffen der Pachten, nog zoo merkelyken verlies
aen dezelve is toegebracht, zoo is het ten uitersten noodig, dat
daer in een spoedige en voldoende voorzieninge worde ge-
daen, en ten eersten een Middel uitgedacht, dat aen het ver-
lies der Pachten, zoo Provinciale als stedelyke, kan supplee-
ren; Wesbalven by dezen wel expresselyk word vastgesteld,
en de Heeren Staten op het allererieuftè verzogt, zoodanige
Middelen uit te denken, en zoo spoedig doenlyk te introdu-
ceren, die aen het bovengenoemde verlies der Pachten, zoo
Provinciale als Stedelyke, kunnen, en komen te suppleren,
het zy met het introduceren van een Hoofdgeld, Quotifacien
der Familien, na mate van een ieders Gegoedheit, Staet, en
na dat in de Pachten gewoon waren te contribueren, of zoo-
danig ander Middel, als het best en dragelykst kan worden
uitgedacht, om aen dat groot en zoo noodzakelyk oogmerk
te voldoen, wordende wel expresselyk allen en een iegelyk
van wat Staet of Conditie hy mogte wezen, gelast, zich te
submitteren en onderwerpen aen de ordres hier omtrent met
ons overieg te stellen en te introduceren, dewyl zonder dat,
alles verloren zoude moeten gaen.

XXXIX. „ De twee nog resterende Termynen van den 50
Penning, zullen insgeiyk ten spoedigsten werden ingevorderd,
en elk een iegelyk verplicht zyn, om na zyn vermögen, en
ingevolge de Resolutie, en Plakaet van de Heeren Staten daer
over geëmaneerd, het zyne genereuslyk en zonder eenige ag-
terhoudenheit te contribueren; En ten einde zulks met het
meeste vertrouwen en tot encouragement der Ingezetenen ge-
schiede, zoo zullen in ieder Grieteny en Stad, daer dien 50

Penning gheven en betaeld word; twee Leden ofte Gecommitteerden, uit de Ingezetenen te benoemen, benevens de Heeren van den Magiftraet, in, en tot de betaling of ontvangst van dien 50 Penning affifteeren.

XL. „ Al, en een iegelyk zal voorts verplicht zyn, alle andere Lasten, die nog in train, en niet afgeschafte zyn, regulierlyk op te brengen, en aen 's Lands Comptoiren, volgens de geflatueerde Termynen, te voldoen, en te betalen.

XLI. „ Om verder, zoo veel doenlyk, de Provintiale Finantien te onderschragen, en de zoo zeer benoedigde Contante Penningen te vinden, zoo word vastgefteld, dat alle Pastorye goederen, die fuppletie van nooden hebben, en alle de Domeinen van de Provintie op het Bild, by perçeelen publieklyk, op den tyd nader door ons te reguleren, zullen worden verkocht, en de Stemgerechtigheden van dien wederom lewendig gemackt, en in activiteit gebracht, waer door de Provintie niet alleen by deze Verkopinge, maer ook by versterf en continuele Veralienatie, een merkelyke Somme zal profiteren, en de Landen daer en boven veel beter gecultiveerd worden.

XLII. „ Veele Suspicien, het zy gegrond ofte ongegrond, zynde ontfaen, dat sommige Ontvangers zich zouden hebben verftout, om 's Lands Penningen, langer als behoord, onder zich te behouden, en daer van particulier gebruik te maken, zoo word op het aller nadrukkejkste by dezen geflatueerd, dat alle Ontvangers, Collecteurs, en alle andere die eenige invordering van 's Lands Penningen is aenbevolen, gene uitgezonderd, verplicht zullen zyn, om de invordering van de Penningen tot hare respectieve Administratien en Ontvangften staende, regulierlyk volgens de geflatueerde termynen, te bezorgen, en de Gelden daer van provenierende, ten langften zes weken na dat dezelve zullen zyn ontvangen, aen de Generale Ontvangers dezer Provintie over te brengen, op poene dat die geene die daer tegens, onder wat pretext zulks ook zoude mogen wezen, komen te contravenieren, de facto, en re ipfa van hunnen ontvangft, Collectie ofte Administratie, zullen worden verfaen vervallen te zyn, en het Ampt impetrabel te wezen.

XLIII.

XLIII. „ Ete beter zyn tegens word geene uitgezonden Heeren Gedeputeerde van zyn Convent vangt en Uitspraak Rekening hebben overgebragten ieder van hunne gefteerd, op de daen.

XLIV. „ Administratie in hunne functies voorens fuffifant Administratie hating daer omte en gene borge teerd, als na waer onder fy te van fuffifant vooren zy borge kunnen voldoen.

XLV. „ Alle Ontvang van 's Lands der als borge niet zich voor twee te constitueren.

XLVI. „ Om vangftloonen, te de penningen zodanig de Provintie te statueerd dat, de in 't vervolg niet dat de jegenwoordige twee Jaren, vooz zyn ofte hoozen

XLIII. „ En op dat dit bovenstaende Artikel, zoo veel te beter zyn effect forteere en nagegaen kan worden of daer tegens word gecontravenieerd, zoo zullen alle Ontvangers, geene uitgezonderd, verplicht zyn, alle drie maenden aen de Heeren Gedeputeerde Staten over te brengen een staet, ieder van zyn Comptoir, waer inne vermeld zal staen den Ontvangst en Uitgave, die zy als nu federd hunne laest gedane Rekening hebben gehad en in 't vervolg federd den laest overgebragten staet van haer Comptoir, en welken staet by ieder van hun zal moeten wezen onderteekend, en geverifieerd, op den Eed by den aanvang van hunne functie gedaen.

XLIV. „ Gene Ontvangers, ofte eenige andere dien de Administratie van 't Lands penningen is aenbevolen, zullen in hunne functien worden geadmitteerd, ten zy dezelve alvorens suffisante cautie en borg voor hunnen Ontvangst en Administratie hebben gesteld, conform de Ordres en begrooting daer omtrent gestatueerd, of in het vervolg te statueren, en gene borgen zullen worden aengenomen, ofte geadmitteerd, als na dat zy alvorens by het Gerecht van de Plaets, waer onder sy refforteren, zullen hebben geobtimeerd een Acte van suffisance, en in staet te zyn om de penningen, waer vooren zy borgen zyn, in cas van zoodanigen roeval, te kunnen voldoen en betalen.

XLV. „ Alle die genen dewelke eenige Administratie ofte Ontvang van 's Lands penningen hebben, zullen voor een ander als borge niet worden geadmitteerd, zoo als ook niemand zich voor twee of meer Ontvangers als borge zal vermogen te constitueren.

XLVI. „ Omme zoo veel doenlyk, alle onnoodige Ontvangstloonen, ten profyte van den Lande te menageren, en de penningen zoo veel spoediger ten Comptoire Generael van de Provincie te doen overbrengen, zoo word by dezen gestatueerd dat, de generale Ontvangers plaetzen der Grietenyen in 't vervolg niet wederom zullen worden vergeven, maer dat de jegenswoordige Ontvangers, na de expiratie van de twee Jaren, voer dewelke zy allen volgens 's Lands Werten, zyn ofte hebben kunnen worden aengesteld, ofte zoo veel

eerder als die by afwygheit, defistement, ofte eenige andere toevallen vaceren, zullen worden gehouden van hare Amten vervallen te zyn, zonder dat gemelde Amten in 't vervolg ooit meer begeben zullen mogen worden.

XLVII. „ In alle Grietenyen, daer de generale Ontvangers plaets, om redenen hier boven gezegd, niet meer ex-teerd, zullen de Dorps Ontvangers verplicht zyn, de ingevorderde penningen zelfs direkt ten Comptoire van de generale Ontvangers dezer Provincie, op de hier voren geftatueerde termynen en bepalingen, over te brengen.

XLVIII. „ Gene Ontvangers, derzelver Substituten, Collecteurs ofte eenige andere, hoe ook genaemd, die eenige Administratie van 'sLands penningen zyn hebbende, zullen vermogen een of meerder Schryvers plaetzen te bedienen, ofte door zich zelve, ofte door andere, te laten adminiftreren, en zullen van nu af aen zoodanige Ontvangers, derzelver Substituten, Collecteurs, en alle andere, eenige administratie van 'sLands penningen hebbende, verplicht zyn hare Schryverschappen, of die zy door andere laten waarnemen, te quiteren, of wel den Ontvangst, Collecte, of administratie die zy zyn hebbende, 't welk ter hunner keure word gelaten.

XLIX. „ Zoo als hier boven is geftatueerd omtrent het vaceren en vernietigen der Generale Ontvangers van de Grietenyen, zoo word by dezen ook wel expreffelyk vastgefteld en geordonneerd, dat de Schryvers plaetzen insgelyks zullen moeten uytfterven, en dat gene derzelver, by wat toeval die ook mogten komen te vaceren, in het vervolg zullen werden gefuppleerd ofte vergeven.

L. „ En op dat nietteman de betaling der Militie regulierlyk, en maendelyks promptelyk zoude gefchieden, zoo zullen de Soldyen der Kompagnien, die door de afgeftorvene, gequiteerde of gedimiteerde Schryvers plegen betaeld en voldaan te worden, in 't vervolg betaeld en voldaan worden by den Ontvanger, ofte Ontvangers Generael dezer Provincie, zoo als nu met de Militie op den extraordinaris ftaet van Oorlog, en op de quote dezer Provincie gerepartiteerd, word gepractifeerd, zullende de profyten die de Schryvers

als

als nu trekken
gedeelteelyk w
conante penn
anticipatie, te
soldyen van
rekening en
overleg te ma

LI. „ Ten
voor 'sLands
het emaneren
te examineren
der Amten en
fchaft, ofte v
modereerd en
plicht zal zy
Intrest te wer
te nemen en
tuur der Amten

LII. „ De C
loop van tyd
tien geboleerd
villegien verniet
geordonneerd,
train zullen w
maintineerd, wa
brieven werden
omftandigheden
den waer van d
het ongereede n
worden opgemaet

LIII. „ Tor
brieven, en hee
ten der respectiv
qualificeerd, mee
dezelve in train
van de Heeren
brengen, en daer
haer volle effect

als nu trekken, komen ten voordeele van de Provintie, of gedeeltelyk worden geëmplooeerd, om altoos zoo veele contante penningen in 's Lands Comptoiren by voort van anticipatie, te verzorgen, als noodig zullen wezen om de foidyen van maend tot maend te voldoen, volgens een uyt-rekening en schikking daer over ten spoedigsten, met ons overleg te maken.

LI. „ Ten einde alle verdere menage, zoo veel mogelyk, voor 's Lands Finantien te betragten, zoo zal ten eersten na het emaneren dezès een bezoigne worden aengelegd, omme te examineren of nog verder eenige, het zy grooter of minder Amten en Beneficien kunnen en behoren te worden afgeschafft, ofte wel derzelver Tractementen en Emolumenten gemodereerd en verminderd te worden, waer omrent men verplicht zal zyn met alle onzydigheit en postpositie van eigen Intrest te werk te gaen, en daer op zoo spoedige Resolutien te nemen en werkstellig te maken als de redelykheit en natuur der Amten zal permitteren.

LII. „ De Gilden binnen de Steden, niet alleen door verloop van tyd zeer zynde vervallen, maer ook door Resolutien geaboleerd, en dus veele der Ingezerenen Recht en Privilegien vernietigd zynde, zoo word by dezen gestatueerd en geordonneerd, dat alle de Gilden binnen de Steden weder in train zullen worden gebragt, en by haer Gildebrieven gemaintineerd, waer toe noodig zal wezen dat de Oude Gildebrieven werden gerevideerd, en na de jegenwoordige tyds omstandigheden verbeterd en veranderd, en dat voor de Gilden waer van de Gilde-brieven niet voor handen zyn, of in het ongereede mogen wezen geraekt, nieuwe Gilde-brieven worden opgemaakt en uytgegeven.

LIII. „ Tot het revideren en schikken der Oude Gildebrieven, en het opmaken der nieuwe, worden de Magistraten der respective Steden, ieder in den haren, by dezen gequalificeerd, met dien veritande nochtans, dat zy alvorens dezelve in train te brengen, die ter approbatie en ratificatie van de Heeren Gedeputeerden des Landschaps zullen overbrengen, en dat dezelve geapprobeerd en geratificeerd zynde, haer volle effect zullen erlangen; Dat ook het Hof van Justitie,

tie, en alle Neder-Rechters, gehouden zullen zyn dien conform recht te doen, en de Gilden allenthalven te maintaineren en handhaven, des niet tegenstaende zal het een ieder gepermitteerd zyn, om op de Ordinaris Week en Jaer-Markten, zyne Goederen, Eetwaren enz. ter markt te brengen, zonder op die dagen aen het Gilde of Gilden subject te zyn, of dat verstaen zal worden, daer door aen het Recht der Gilden te worden gecontravenieerd.

LIV. „ Alle Wagen, die geen behoorlyk Octrooi hebben, en seder den tyd van veertig jaren zonder zoodanig behoorlyk Octrooi zyn opgerecht, zullen van nu aen worden gesloten en vernietigd, en zal elk en een iegelyk verplicht wezen, om zyne Goederen en Koopmanschappen nergens als in de geoctrooieerde Wagen te laten wegen, op de Pœnen en Boeten by 's Lands Ordonnantie gestatueerd of nog te statueren.

LV. „ De Heeren Gedeputeerde Staten zullen in navolging van hun Eed, niet vermogen eenig beletzel toe te brengen of te permittieren dat 's Lands Penningen niet behoorlyk en volgens de Ordonnantie worden ingevorderd, en ook geene Surcheances van executie vermogen te verlenen, maer zullen de Wetten daer omtrent sifpelyk en zonder eenige interruptie worden nagekomen en ter uitvoer gebragt.

LVI. „ Alle vorige Ordonnantien, Plakaten en Reglementen zullen blyven in haer volle kracht en vigueur, voor zoo verre dezelve door deze niet worden gecontrarieerd of veranderd, zullende elk en een iegelyk van wat staet of conditie dezelve wezen mogt, dien conform, en wel particulier na dezen Reglemente gehouden zyn zich te gedragen, en het zelve in alle zyne Poincten en Artikelen sifpelyk te achtervolgen en na te komen.

LVII. „ In de Commissien of Procuralien van de Volmachten ten Landsdage, zal worden geïnserieerd dat zy Volmachten de Wetten, Plakaten, Ordonnantien en Reglementen deszes Landschaps, en wel speciael dit Reglement, in alle zyne Poincten en Artikelen zullen nakomen en onderhouden, en door alle en een iegelyk doen nakomen en onderhouden, en dat zy zelfs gene propositien zullen doen of eenige Adviesfen
uit-

uitbrengen, nog te
doen of uitgebragt
rende.

LVIII. „ Alle
den Hove Provin
alle hooge en
rael, Lands Fish
gers, en general
Beneficien bekle
de stricte observ
Ordonnantien,
nieuws te bezwe

LIX. „ En t
onverhoopenlyk
of indirect te
worden, de faci
of Beneficie ver
den Procureur C
zal te kunnen en

LX. „ Verder
interpretatie dez
disputen daer ov
vinden zullen te l

LXI. „ Om de
hoog gerezene T
aenleidinge tot d
dachten van een
een altoosduurende
goedgevonden de
deze te verzoeken
geene dat van der
Onlusten ter zake e
betrekkelykheit hee
natuur, en by wi
kwyt te schelden
te vergeven met in
andere Gerechten,
vintie, van daer o

uitbrengen, nogte gedogen, dat die door andere worden gedaen of uitgebragt, hier tegens in eeniger maniere contrarie-rende.

LVIII. „ Alle Volmachten ten Landsdage, Raedsheeren in den Hove Provinciael van Vriesland, en derzelver Ministers, alle hooge en lage Magistraets-persoonen, Procureur Generael, Lands Fiskael, alle Landschaps en particuliere Ontvangers, en generalyk alle die eenige Commissien, Amten of Beneficien bekleden, gene uitgezonderd, zullen verplicht zyn de stricte observantie van 's Lands Wetten, Reglementen en Ordonnantien, en byzonder van dezen Reglemente, op nieuws te bezweren.

LIX. „ En by aldien iemand, wie het ook wezen-mogt, onverhoopenlyk bevonden mogt worden daer tegens direct of indirect te contravenieren, zal zoodanig een gehouden worden, de facto van zyne Commissie, Magistrature, Amt, of Beneficie vervallen te zyn, onverminderd de Actie van den Procureur Generael, die hy tegens zoodanige vermeinen zal te kunnen en moeten fullineren.

LX. „ Verders reserveren Wy aen Ons de explicatie en interpretatie dezes Reglements, zoo als Wy by opkomende disputeren daer over en na gelegenheit van tyd en zaken bevinden zullen te behoren.

LXI. „ Om de memorie en geheugenisse van de zoo zeer hoog gerezene Troubles en onlusten, en de oorzaken die aanleidinge tot dezelve mogten gegeven hebben, uit de gedachten van een iegelyk, zoo veel mogelyk te wiffen, en in een altoosduurende vergetenheit te stellen; Zoo hebben Wy goedgevonden de Ed. Mog. Heeren Staten van Vriesland by deze te verzoeken, om by een generale Amnestie alle heeregeene dat van den beginne der voorfsz. ontstane Troubles en Onlusten ter zake en gelegenheit van dien, en daertoe eenige betrekkelykheit heeft, tot nu toe is voorgevallen, van wat natuur, en by wien het ook zoude mogen wezen begaen, kwyt te schelden en te aboleren, mitsgaders te vergeten en te vergeven met interdictie aen den Hove Provinciael, en alle andere Gerechten, Justicieren, en Officieren der voorfsz. Provincie, van daer op nu of namaels, tegens iemand eenig onder-

derzoek, calange of vervolg te doen; Met bevel aen allen en een iegelyk, om zich voortaan als goede, geschikte en getrouwe Burgers en Ingezetenen betaemd, te gedragen, en aen hunne Overigheit allen schuldigen eerbied en gehoorzaamheit te bewyzen, op pæne dat die gene, die bevonden zullen worden contrarie te hebben gedaen, daer over als verstoorders van de gemeene Rust, na de beschreven Rechten en Plakaten van den Lande, zullen worden gestraft.

„ En op dat niemand hier van eenige ignorantie prætenderre, zal deze worden gepubliceerd en geaffigeerd daer men gewoon is zoodanige Publicatie en affectie te doen, want wy zulks tot Gemeene Lands welwezen en tot de herstelling van Rust en Vrede verstaen te behoren.

Gegeven in Leeuwarden den 21 December 1748.

(was geteekend)

W. K. H. F. PRINCE D'ORANGE en NASSAU.

Onder stond

(L. S.) Ter Ordonnantie van Zyne Hoogheit

En gecontrasigneerd,

J. de BACK.

Den 23 daar aan volgende, werd, in gevolge het 61 Art. van bovenstaande Reglement, bij de Heeren Staaten gearresteerd eene generaale Amnestie, ten opzigte van alle gepleegde feitelijkheden, gedurende de ontfaane onlusten; vier personen, die in hegtenis zaten, werden ontslagen. Daags daar aan was men bezig met het uitdenken van nieuwe middelen, in plaats van de afgeschafte pagten. Den 25 werd, in de vergadering der Staaten, op het Landschapshuis, eene Deductie geleezen van de Heeren van de Magistraat, Vroedschappen en Bevelhebbers der Stad *Leeuwarden*, waar bij zij verzogten,

Y 22

van hunnen eed
vooren gedaan, t
vergadering, wer

De Commissie
van den Stadho
dezelven, door
gedaan, voor d
regten. En ver
nen voordeele,
den, die van w
de Generaale
man moet wez
nant Generaals
bij Request v
en dat aan hu
en eenige Pro
den, schoon M
magten ten Lan
geen besluit ge
oude Familien
geen brieven v
tijd, als Edelen,
leverden, tegen
Stadhouder over,
derekend was.

Op den zelve
zijne Hoogheit
straten opgedra
formeeren, als z
dten eigen avon
Nominatie, een
werk der Finant
ben, vertrok de
Hage.

Op den gew
1749, waren ing
behelzende eene
lieden, waar bij

van hunnen eed op het Reglement van Raadsbestelling, te vooren gedaan, te worden ontlagen; 't welk hun, staande de vergadering, werd toegestaan.

De Commissie, aangesteld tot het Finantiewezen, in bijzijn van den Stadhouder, wederom vergaderd zijnde, werd aan dezelyen, door den Adel, eene dankzegging aan den Prins gedaan, voor de herstelling van dezelve en van hunne oude regten. En vermids, in de uitspraak van den Prins ten hunnen voordeele, gezegt was, *dat een der twee Gedeputeerden, die van wegens ieder van de dertig Grietenijen, naar de Generaale Staatsvergadering gezonden werd, een Edelman moet wezen*, hebben ook verscheiden Generaals, Luitenant Generaals en Generaal Majoors, *Friesche* Edelen zijnde, bij Request verzogt, herstelling in hunne oude voorregten, en dat aan hun, naar het voorbeeld van verscheide Landen, en eenige Provintien in de Republiek, vergund mogt worden, schoon Militairen zijnde, verkiesbaar te wezen tot volmagten ten Landsdage uit den Adelland; doch hier op werd geen besluit genomen. Eenige Leden van Regeering, uit oude Familien gesprooten, en wier voorzaten, schoon met geen brieven van Adeldom voorzien, nogthans een geruimen tijd, als Edelen, de Staatsvergaderingen hadden bij gewoond, leverden, tegen het gemelde Request, een vertoog aan den Stadhouder over, dat door de Grietmannen, op één na, ondertekend was.

Op den zelve dag werd, door de Magistraat, enz. aan zijne Hoogheid het regt der verkiezing van nieuwe Magistraaten opgedraagen, en verzogt, zodanig een Reglement te formeeren, als zija Hoogheid verstaan zou te behooren. Nog dien eigen avond verkoos de Prins, uit een overgeleverde Nominatie, een Burgemeester en twee Schepenen. Na het werk der Finantien bijna op een goeden voet gebragt te hebben, vertrok de Prins, den 29 December, wederom naar 's Hage.

Op den gewoonen Landdag, den 17 Januarij van het Jaar 1749, waren ingekomen twee mislives van den Stadhouder, behelzende eene uitspraak op het Request der militaire Edelieden, waar bij, door den Erfladhouder, was vastgesteld,

dat

dat aan militaire Edellieden, die tot den rang van Kapitein en daarenhoven bevorderd waren, gepermitteerd zal wesen, om uit den Adellijken stand ten Landsdage te mogen werden geseemd, onder bepaaling egter dat dezelve geen Ambulatoire Ampten zullen mogen pretendeeren, en dat in zaken hun als militairen betreffende zij niet zullen mogen adijseeren. De tweede brief hield in, eene dispositie op de Remonstrantie der Eigengeërfde Grietluiden, die zig aan den Stadhouder hadden geaddresséerd, en hun bezwaar te kennen gegeeven, dat zij, volgens den inhoud van het eerste Artikel van het Reglement zijner Hoogheid, voortaan zouden zijn verstoffen van het voorregt om wegens den Adellijken stand ten Landsdage te worden gecommiteerd: waarom zij verzogten, dat het hem Heere Erftadhouder behagen mogt, het zelve point nog eens nader in overweeging te neemen. Maar de Prins verklaarde, in deezen te persfsteeren bij zijne gegeevens Decisie.

Veel ondertusfchen haperder 'er aan, dat met liet ingevoerde Reglement de rust in deeze Provintie hersteld was. Hier en daar werd het Plakaat van den vijftigften penning, ginds dat van Amnestie afgescheurd, en andere moedwil bedreeven.

In de maand December des Jaars 1748, werd in deeze Provintie vastgesteld, dat alle militaire delicten gesteld zouden worden ter Decisie van den militairen Regter. Met den aanvang van het volgende Jaar bespeurde men, in sommige Grietenijen, verscheiden bewegingen, alzo de Boeren, als zwaar gedrukt door de sterfte van het Rundvee, de vijf speciën weigerden te betalen.

Weinige dagen daar na, werd bij de Staaten vastgesteld, de invordering van 's Lands middelen, en een Reglement nopens de goedfchattinge; blijvende, egter, de onrust, in verscheidene Steden, nog aanhouden. Men zag in deeze Provintie zelfs een geschrift ten voorschijn komen, waar in als de oorzaak der troubles werden opgegeeven: I. Om dat zijn Hoogheid geen genoegzaam gezag had: II. Uit de pagten in het gemeen, en uit de pagt van 't pastagiegeld in het bijzouder: III. De zwaare belasting op de levensmiddelen, en de knevelarijen der pagters: IV. Dat niettegenstaande alle die lasten, 's Lands Kas uitgeput

W 99.

was. Om dit al een Plan beraamt in te vorderen, trent het invorder Quotificatie in te van de ingezeelijst daar van, i der Ingezeetenen

Lleuwaard
Ferwerder
Westdange
Oostdange
Cullumer
Acht-Kerfpa
Dantumade
Tietjerhster
Smallinger
Idaarderaa
Rauwerder

Menaldumad
Franekeradee
Barradeel.
Baarderadee
Hinnaardera
Woufseradeel.
Hemelumerola
Wimbrizera
's Bild.

was. Om dit alles op een geregelder voet te brengen, werd een Plan beraamd, om het waagregt, bij wijze van collecte, in te vorderen, en ook eene nadere Resolutie genoomen, omtrent het invorderen der vijf speciën. Om eene generaale Quotifatie in te voeren, was 'er eene generaale opschrijving van de ingezeetenen in deeze Provintie gedaan. Volgens de lijst daar van, in de maand April ingeleverd, werd het getal der ingezeetenen aldus bevonden:

In OOSTERGOO.

<i>Lêusaarderadeel.</i>	•	3089.
<i>Ferwerderadeel.</i>	•	3226.
<i>Westdongeradeel.</i>	•	3373.
<i>Oostdongeradeel.</i>	•	3614.
<i>Collummerland.</i>	•	3368.
<i>Acht-Kerspelen.</i>	•	4051.
<i>Dantumadeel.</i>	•	2802.
<i>Tietjerksteradeel.</i>	•	5443.
<i>Smallingerland.</i>	•	4427.
<i>Idaarderadeel.</i>	•	2602.
<i>Rauwerderhem.</i>	•	1230.
		<hr/>
		37225.

In WESTERGOO.

<i>Menaldumadeel.</i>	•	3694.
<i>Franekeradeel.</i>	•	2210.
<i>Barradeel.</i>	•	3065.
<i>Baarderadeel.</i>	•	2716.
<i>Hinnaarderadeel.</i>	•	1909.
<i>Wonseradeel.</i>	•	6817.
<i>Hemelumeroldev.</i>	•	2305.
<i>Winbritzeradeel.</i>	•	3997.
<i>'t Bild.</i>	•	3288.
		<hr/>
		36001.

In de ZEVENWOLDEN.

<i>Utingeradeel.</i>	2208.
<i>Aengwerden.</i>	552.
<i>Doniawerftal.</i>	1541.
<i>Haskerland.</i>	2491.
<i>Schoterland.</i>	3677.
<i>Lemfterland.</i>	1657.
<i>Gaasterland.</i>	1960.
<i>Opfterland.</i>	5803.
<i>Stellingwerf O. E.</i>	2040.
<i>Stellingwerf W. E.</i>	8390.
	<u>30319.</u>

In de STEDEN.

<i>Leeuwarden.</i>	14270.
<i>Bolswerd.</i>	12878.
<i>Franeker.</i>	3671.
<i>Dokkum.</i>	2676.
<i>Harlingen.</i>	7404.
<i>Stavoren.</i>	1390.
<i>Slooten.</i>	436.
<i>Workum.</i>	3063.
<i>Yft.</i>	989.
<i>Hindeloopen.</i>	1915.
	<u>48692.</u>

Dus de vier Kwartieren uitmaakten:

De Steden.

37225.
30001.
30319.
48692.
<u>146237.</u>

te famen

De

De Quotatie
fomme van 90
en daar onder

Leeuwaar

Ferwerder

Westdonge

Oostdonge

Colummer

Acht-Kar

Dantuma

Tietzerkfe

Smallinge

Ydaarder

Rauderhe

Menaldum

Franekeza

Barradeel.

Baarderad

Hennaarde

Wonserade

Wimbriften

Hemelumer

't Bild.

Utingeradee

Aengwirden.

Doniawerftal

Haskerland.

Schoterland.

Lemfterland.

Gaasterland.

Opfterland.

Stellingwerf

Stellingwerf

Leeuwarden.

Bolswerd.

XVI. DEEL.

De Quotifatie, waar mede moest worden ingevorderd, de
fomme van 900,000 guldens, was, over de 30 Grietenijen,
en daar onder behoorende Steden, aldus verdeeld:

<i>Leeuwaarderadeel.</i>	•	24982.
<i>Ferwerderadeel.</i>	•	24184.
<i>Westdongeradeel.</i>	•	20261.
<i>Oostdongeradeel.</i>	•	24756.
<i>Colummerland.</i>	•	18477.
<i>Acht-Karspelen.</i>	•	24350.
<i>Dantumadeel.</i>	•	19096.
<i>Tietjerksteradeel.</i>	•	34260.
<i>Smallingerland.</i>	•	24758.
<i>Ydaarderadeel.</i>	•	17571.
<i>Rauderhem.</i>	•	8285.
<i>Menaldumadeel.</i>	•	25444.
<i>Franekeadeel.</i>	•	14615.
<i>Barradeel.</i>	•	20695.
<i>Baarderadeel.</i>	•	17474.
<i>Hennaarderadeel.</i>	•	14169.
<i>Wonseradeel.</i>	•	44500.
<i>Wimbritseradeel.</i>	•	25209.
<i>Hemelumeroldevaart.</i>	•	15427.
<i>'t Bild.</i>	•	16088.
<i>Utingeradeel.</i>	•	12747.
<i>Aengwirden.</i>	•	3878.
<i>Doniawerfal.</i>	•	9989.
<i>Haskerland.</i>	•	15641.
<i>Schoterland.</i>	•	26877.
<i>Lensterland.</i>	•	10403.
<i>Gaasterland.</i>	•	10277.
<i>Opsterland.</i>	•	32034.
<i>Stellingwerf O. E.</i>	•	11987.
<i>Stellingwerf W. E.</i>	•	23832.
<i>Leeuwarden.</i>	•	106011.
<i>Bolswerd.</i>	•	18453.

37215
30001
30319
48694
De Samen 14400

<i>Franeker.</i>	•	27261.
<i>Sneek.</i>	•	26172.
<i>Dokkum.</i>	•	19013.
<i>Harlingen.</i>	•	17340.
<i>Stavoren.</i>	•	9146.
<i>Slooten.</i>	•	3575.
<i>Workum.</i>	•	21242.
<i>Tlst.</i>	•	5776.
<i>Hindeloopen.</i>	•	13745.

Alle de omstandigheden, boven gemeld, waren oorzaak, dat de vrede, te *Aaken* geslooten, op bevel der Staaten, met geene andere openbaare vreugdefeesten gevierd werd, dan alleen met het losbranden van het kanon op de wallen van *Leeuwaarden*, en een vuurwerk van den Heer JAN KLEBRINK.

Hoogstnodig was dit, alzo de rust op verre na nog niet hersteld was. In den nacht tuschen den 1 en 2 Julij, begon men, in het Dorp *Ternnaerd*, in de Grietenij van *Westdongeradeel*, op het al onverwagst, de klokken te luiden, zonder dat men wist waarom. Elk sprong ten bedde uit, om de reden daar van te weten. Inmiddels werden de boeren daaromstreeks, door eene onbekende stem, opgewekt, en met zwaare dreigementen aangefpoord, om gewapend in het Dorp te komen. De aanvoeders, voor zo veel men heeft konnen naspooren, waren zekere SIKKE PIETERS, voormaals Geneverflooker te *Franeker*, en deszelfs behuwd broeder KLAAS KORNELIS, te *Ternnaerd* woonende, met eenen JACOB SYBES, uit de *Vischbuurt*. Hun oogmerk scheen, even als kort te voren, door een algemeenen optogt, van Dorp tot Dorp, alle de in- en opgezeetenen op de been te brengen; waar toe men zegt, dat op verscheide plaatzen reeds een geheime verbintenis gemaakt was, onzeker om wat reden. Sommigen zeiden, om met nadruk aan te dringen, dat eenige klagten; nopens de executie van het Reglement van zijn Hoogheid, laatsleden December vastgesteld, mogten werden geredresseerd; andere, dat het was om de magt van den Stadhouder te verkleinen; of wel om zig te wreken, wegens een bijzonder misnoegen, tegen zeker voornaam persoon.

Doch

Doch alles was dat een groot De gemelde door een geweld vreesd zijnde, men: waar na Toen nu mees 'er geëischt, *Holwerd*, de ordets te haal pistool op de toe zulks gew Men trok da woonders, die mede te gaan. vijf uren, da klok raakte alle ter, bemerkend was, toonden z maakers het h joosten genaar hem, met het tegen stelde.

Die van *Holwerd* dat niet boven gedwongen ware Grietman heenen voornoemde sta ten dien einde waren, ziende d haazepad; haand kundig waren, schande beladen JACOB SYBES insg Generaal was ree doen varen. U een detachement twee gemelde Do

Doch alles was loutere gisfing. Zeker is het, ondertusfchen, dat een groot aantal, in het gemelde Dorp, bij een kwam. De gemelde JACOB SYBES wekte den Fiskaal der Grietenij, door een geweldig geklop op de huisdeur; maar deeze, bevreest zijnde, zegt, met zijn huisgezin, een goed heen koomen: waar na in 't huis veele baldadigheden gepleegd wierden. Toen nu meest alle de ingezeetenen op de been waren, werd 'er geëischt, gezamenlijk, zonder iemand vrij te laten, naar *Holwerd*, de verblijfplaats des Grietmans, te trekken, om orders te haalen. De Executeur der Grietenij werd, met het pistool op de borst, en de Predikant, na dat hij tot driemaal toe zulks geweigerd had, met geweld daar toe gedwongen. Men trok dan gezamenlijk naar *Holwerd*, terwijl alle de inwoonders, die men onderweg ontmoette, gedwongen werden mede te gaan. Dus kwam men in dat Dorp, 's morgens om vijf uren, daar alles in rust was. Doch op het trekken der klok raakte alles op de been en in verwarring. Veelen, eger, bemerkende dat het op een algemeenen optogt gemunt was, toonden zig onwillig. Inzonderheid sieten deeze oproermaakkers het hoofd bij zekeren eerlijken Koopman, SJÖERT JOOSTEN genaamd, die, of schoon gemelde SIKKE PIETERS hem, met het pistool op de borst, dreigde, zig manlijk daar tegen stelde.

Die van *Holwerd* volgden zijn loflijk voorbeeld: in dier voegen, dat niet boven de 40 mannen, onder welke, zegt men, veele gedwongen waren, ter zijde van de Buitenplaats van den Grietman heenen gingen, zonder eenig geweld te pleegen. De voornoemde SIKKE PIETERS en zijn broeder, die, meent men, ten dien einde te vooren ook in *Oostdongeradeel* geweest waren, ziende dat hun toeleg begon te haperen, koozen hiet haazepad; latende de door hun misleide Landlieden, die onkundig waren, waar toe deeze optogt geschikt was, met schande belaaen te rug trekken. Ter goeder ure had gemelde JACOB SYBES insgelijks de vlugt genoomen: want de Procureur Generaal was reeds te *Holwerd* gekoomen, om de schuldigen te doen vatten. Uit *Leeuwaarden* vertrok, dien zelven avond, een detachement uifers, verzeld van eenig voogvolk, naar de twee gemelde Dorpen, alwaar zij bij de boeren geëkwartierd

waren oorzak,
der Staten, met
d werd, den di-
vallen van Leeu-
wAARDEN
e is nog niet
fulij, begon
in Westvliet-
vallen, zonder
uit, om de re-
boeren daarom,
en met zwaare
het Dorp te koo-
neef konnen ne-
rmaals Genever-
eet als KORT-
JACOB SYBES, uit
als kort te voo-
p tot Dorp, alle
e; waar toe men
keime verbinten-
nigen zeiden, en
agen, noemens de
gheid, harscheit
dresfeerd; ande-
te verlickeid; /
der maaften.

wierden. Zijne Hoogheid, zig op het geval geïnformeert hebbende, deed, bij nadere kennis van zaaken, de foldaaten van daar vertrekken; waar mede ook de rust hersteld werd. Gemelde **SJOERT JOOSTEN** ontving een brief van dankzegging van den Erftadhouder, waar bij gevoegd waren twee gouden Gedenkpenningen. En, in waarheid, het manmoedig gedrag diens vroomen burgers, was de oorzaak, dat de muitzugtigen in hun oogmerk verijdeld werden.

In *Baarderadeel* was, in den aanvang deezes Jaars, een hevig verschil ontstaan, tusfchen den Grietman **n. w. v. AYLVA**, en de ingezeeten en dier Grietenij. Eerstgemelde had gemaakt, of doen maaken, een provifioneel opstel, van het geene, jaarlijks, uit de deelskosten dier Grietenij zoude moeten worden gedraagen, om te dieuen tot een rigtfoer tot het vinden van het jaarlijks tractement voor den Grietman. Doch hier tegen kantten zig de anderen met zo veel hevigheid aan, dat de Erftadhouder, in de maand *Maij*, een voornaam persoon moest afvaardigen, om het gefchil te vereffenen, om daar door alle andere twisten, van gelijke natuur, die, in andere Grietenijen, zouden kunnen ontstaan, of zig reeds vertoonden, te weeren. Het beloop der fomme van dit provifioneel opstel was jaarlijks *f* 2074 : 15. en daarenboven nog *f* 1582 : 16 : 2. De ingezeeten en bragten hier tegen een protest in, waar in zij hunne bezwaaren open leidden. De Grietman daar van copie verzogt en bekoomen hebbende, gaf tot antwoord, de zaak te zullen stellen ter decifie van den Erftadhouder, welke, gelijk wij boven zeiden, den Heer **RAMAKER** volmagtigde, deeze zaak en gefchil te onderzoeken. Gemelde Heer Grietman overleed den 9 *Maij* van het Jaar 1751, eer deeze zaak nog was afgedaan. Inmiddels waren de Staaten geduurtig werkzaam geweest, om vaste Ordonnantien te maaken, ter invordering van de gemeene middelen, *Impost* van de *Waag*, invordering der wagtelden, bepaaling van de tractementen der *Collecteurs*, enz.

De verdere zaaken, in die Provincie voorgevallen, na het overlijden van **Prins WILLEM DEN IV**, de *Gouvernante ANNA*, en de aanvaarding van het Stadhouderschap door **WILLEM DEN V**, als niets buitengewoons behelzende, dan het geene, op

de *Articulen* d
den, gaan wij h
zaaken, welke
waar van het ei
Artikel der Ne
volledig verla
Jof van Neerla
ken.

'Er is nu alle
de *POLITYKE* n
zo in het wa
Friesland een
der Hoofstede
aanmerkende,
gelijk ieder der
is. Zij heeft
van de Hooghe
betaat, vertoon
die op de Land
worden ten dien
voor één Jaar,
de Ingezeten en,
ieder Grietenij
de *Eigengeërfde*
ken slegts ééne
tenijen, na de ja
stemming der Do
kondiging en klot
ook in de kerk va
in persoon, of bi
tenij te kiezen.
Wanneer die twist
men in twee of v
den, kunnen die
gaan; doch hebb
sedert langen tijd
magt gegeven, e
gen, en daar uit

de Articulen der bijzondere Steden zal moeten gemeld worden, gaan wij hier dezelve stilzwijgende voorbij, gelijk ook de zaaken, welke thans in de gemelde Provincie voorvallen, en waar van het einde nog onzeker is: in hoope, als wij tot het Artikel der Nederlanden zullen gekomen zijn, daar van zo een volledig verslag te zullen kunnen geeven, dat wij 'er tot 'sof van Neerlands vrijheid, melding van zullen kunnen maaken.

'Er is nu alleen nog overig, eene beschrijvinge te doen van de POLITYKE REGERING en de bestiering van deze Provintie, zo in het WAERELDYKE als KERKLYKE. Het is bekend, dat *Friesland* een der VII. Vereenigde Provintien, en dus een der Hoofdleden der Republiek is. Doch dezelve afzonderlijk aanmerkende, is zy een *Gemeenebest* op zig zelve, even gelijk ieder der zes overige Provintien Souvraïn op haar zelve is. Zij heeft haare eigen wetten, regten en gebruiken, waar van de Hoogheid en Souvraïniteit, in zaaken van Regeering, bestaat, vertoond en uitgevoerd word, in en door de Leden, die op de Landdagen, staatsgewijs, verschijnen. Deeze Leden worden ten dien einde, Jaarlyks, in de Grietenijen en Steden, voor één Jaar, bij de meeste stemmen, door de stemgeregtigde Ingezetenen, verkooren en met een volmagt voorzien. Uit ieder Grietenij word één uit den *Adel*, en één of meer uit de Eigengeërfden ten Landdage gezonden; dog te zaamen maaken slegts éene stem uit. De verkiezing geschied, in de Grietenijen, na de jaarlyksche uitschrijving, in Januarij, door de stemming der Dorpen: wier Eigenërfdde ingezeetenen, na huis-kondiging en klokklepping, in de Regtkamer der Grietenij, of ook in de kerk van die plaats te zamen vergaderen, om 't zij in persoon, of bij geschrifte, twee volmagten hunner Grietenij te kiezen. Zomtijds gaat dit met hevige debatten verzeeld. Wanneer die twisten zo hoog loopen, dat daar door de stemmen in twee of vier scheuringen van gelijk getal verdeeld worden, kunnen die onderscheiden verkoorenen wel ten Landdage gaan; doch hebben aldaar niet meer dan éene Stem. Want, sedert langen tijd, is aan het Collegie der Gedeputeerden de magt gegeeven, om de Procuratien der volmagten te ontvaangen, en daar uit te oordeelen, wie wechtig op den Landdag

geïformeert
de soldaaten
besteld werd.
van landzeggijg
en twee guden
moedig ging
te maatzagijg

een Jaar, een
n. n. w. v. avl.
ersgemelde had
opstel, van het
enij zoude moe-
tigsteoor tot het
rietman. Doch
bevestigd aan,
vooraan per-
men, om dat
die, in andere
eds vertoonden,
ovvilloneel opstel
g f 1582: 16: 2.
rest in, waar in
eiman daar van
tot antwoord,
1 Enlladhouder,
AMAKER volmagt
Gemelde Heer
1751, eet deen
Suaaten geduurig
te maaken, te
dat van de Waag,
2 tinctemenen dat
orgevallen, na de
ouvenante axm
door WILLERUS
ter hier gans, op
te

verschynt, en aldaar kan worden toegelaaten. Voorts kan niemant worden afgevaardigd, dan die Lidmaat der Hervormde Kerk is. Geen Krijgsman, ten zij als Edelman; geen Hoogleeraar noch Predikant. Ook gaan de Heeren Gedeputeerden niet op den Landdag, alzo zij zelve in hun Collegie, bij absentie der Algemeene Staaten, de Regenten zyn. Nogthans verschijnen zij, Staatsgewijs, op het Landhuis, bij de opening der Landdagen, om aan de Algemeene Staaten verslag van zaaken te doen.

Bij de verkiezing der volmagten in de Grietenijen, gaat men niet ligt den Heer **GRIETMAN**, als Opperbestierder en Regter in zijn Distrikt, voorbij. Evenwel gebeurt het zomwijlen, dat de meeste stemmen, door kuiperij of anderzints, op een anderen in de Grietenij gevallen zijn. Er zijn ook Grietenijen, waarin de Grietman, als de meeste stemdragende plaatzen en goederen bezittende, *ex ipso jure*, altoos ten Landdage gaat. In de steden is hier in minder zwaarigheid; want hier gaat altoos één uit de Magistraat, en één uit de Vroedschap, zomtijds ook twee; die, echter, slegts als één gerekend worden.

Deeze verkorene gevolmagtigden, uitmakende de Staaten der Provincie, op het Landhuis, op de Landdagen, in vier kamers, volgens de vier hoofddeelen der Provincie, vergaderd zijnde, onderzoeken alle voornaame zaaken, zo wel buiten als binnenlands betreffende, besluiten tot oorlog en vrede, beraamen de schatting der Landsmiddelen; begeeven hooge ampten, maken, veranderen, verbeteren of vernieuwen de wetten, uitgenomen de fundamenteele wetten dezer Provincie, 't welk ongeoorlooft is. Dit alles geschied bij overstemming der kamers, gelijk de kamers, vervolgens, bij de meerderheid der Grietenijen en Steeden besluit nemen. Bij de opening van den Landdag moeten de leden een eed doen, niets van het geen op den Landdag zal verhandeld worden, en onder de secrete zaaken behoort, aan iemand buiten de leden, of die het nodig te weeten heeft, te zullen openbaaren. De afgevaardigde volmagten, op het Landhuis vergaderd, worden de Edele **Mogende Heeren Staaten** genaamd, die, gelijk gezegt is, in één lichaam den Souvrain representeeren, en, in naam van alle de Ingezetenen, als de representanten des volks, de Provincie

bz.

bestieren, en
mooglijk, te
grootte Landd
in Februarij a
duurt. Gewe
voering, door
waarin, aan d
righeden, na
redevoering w
stads Predikar
daar voor een
onvangt. D
grootte, werd
wanneer de
zelve te verei
committeenten,
tien ten hunne
Voorts hebbe
Secretarissen,
ten Bodens en
Generaal, Ton
Waradijn, Ste
andere bediende
Het Formulier
vingsbrieven, z
„ Wy onderg
pen der Grieten
der Ed. Mog. F
January jongste
Volmachten op
„ Verklaren e
Ed. Entyete N
erfde, te zamen
„ Omme binn
schaps-huis den
's Landis Volmac
„ Ende aldaar
loren de Proposi

bestieren, en gehouden zijn, het algemeene best, zo veel mogelijk, te bevorderen. Jaarlijks word te *Leeuwarden* de grootte Landdag gehouden, die, zedert eenige tijd herwaards, in Februarij aanvangt, en doorgaans vier, vijf of zes weeken duurt. Gewoonlijk word hij geopend met een deftige redevoering, door den Secretaris der Staaten van dit gewest, en waarin, aan de vergaderde Staatsleden, de zaaken of zwaarigheden, naar tijdsomstandigheid, worden opengelegd. De redevoering word beslooten met een gebed, dat door een der stads Predikanten, naar rang of tourbeurt gedaan word, die daar voor eene vereering van 50, en de Secretaris van 500 gl. ontvangt. Dit alles geschied met opene deuren. Behalven de grootte, werden 'er ook buitengewoone Landdagen gehouden, wanneer de toestand van 's Lands zaaken geoordeeld word, dezelve te vereischen. De gevolmagtigden worden, door hunne committenten, gedurende den Landdag, met daaglijkse vacatien ten hunne laste, voorzien.

Voorts hebben de Edele Mogende Heeren, tot hunnen dienst, Secretarissen, Clercqen, Deurwaarders, Kamerbodens, Statuten Bodens enz: als mede een Historieschrijver, Lands Fiscaal-Generaal, Tonne en Baake Meester, Muntmeester, Esfayeur, Waradijn, Stempelsnijder en Keurmeester van 't Metal, en meer andere bedienden, die allen uit 's lands kas betaald worden. Het Formulier van Procuratie, en de inhoud der beschrijvingsbrieven, zijn van deezen inhoud.

„ Wy ondergeschreven Volmachten van de respectieve Dorpen der Grietenye N. door voorgaande aanschryvinge, volgens der Ed. Mog. Heeren Gedeputeerden Missive in dato den 8ste January jongstleden, in de Rechtkamer vergaderd zynde, om Volmachten op den aanstaanden Landsdag te committeren.

„ Verklaren ende bekennen gecommitteert te hebben den Ed. Erntveste N. N. voor Edelman, en N. N. voor Eygen-erfde, te zamen ofte een yder byzonder:

„ Omme binnen Leeuwarden hen te vervoegen op 't Landschaps-huis den 2de February naastkomende, by de andere 's Lands Volmachten.

„ Ende aldaar van wegen Onze Grietenye voorfz. te aanhoren de Propositie.

„ Ende te ontfangen, 't geene haar by geschrifte ter handen zal worden gestelt.

„ Voorts generalyk in alle andere voorvallende zaken, het Gemeene best rakende, te ramen en resolveren, zo en als by meeste stemmen bevonden zal worden te behoren.

„ Zullende onze Volmachten mede gehouden wezen, den ordinaris Landsdag binnen zes weken te helpen sluiten, en geen andere of wydere vacacien hebben te eiffchen als voor den voorz. tydt:

„ Ende dat ook al 't geene, dat na den voorz. tydt by dezelve zoude mogen worden gebefoigneert ende gedaan, voor nul en onwaarden zal worden gehouden.

„ Ten ware datze tot eenige swarigheden ende poincten, extraordinaris door de Heeren Gedeputeerden voor een korten tydt worden verschreven.

„ Belooven ook van waarden te houden, wat ende 't geene in gemelde zaken by Haar gedaan en gehandelt zal worden;

„ Ende dat zonder eenige rugge-spraak ofte restrictie.

„ Doch dat onze Volmachten niet zullen vermogen de fundamentele Wetten des Lands te renverferen en verbreken;

„ Noch de Resolutie nopens de collatie van de Officien, by de Ed. Mog. Heeren Staten van 's Landt gearresteert den 16 May 1662; Noch mede die van den 20 November 1663, beroerende de ordre over de Judicature, zo wel van 't Collegie der Heeren Gedeputeerde Staten, als mede van den Hove Provinciaal, sampt Nederreichters.

„ Onze Volmachten zullen ook het Reglement op het point van Stemminge, den 16 July 1698 gearresteert, en boven al het Reglement op 't stuk der Regeeringe door wylen Syn Doorlugtigste Hoogheit den 21 December 1748. geëmaneert, in alle zyne deelen en leden maintineren doen maintineren, als een fundamentele, eeuwigdurende en onverbrekelyke Wet van Regeeringe.

„ Onze Volmachten zullen ook niet van 's Landts penningen disponeren, als op formele geregistreeerde Ordonnantien.

„ Nemende aan haar luiden handen kost ende schadeloos te ontheffen, onder hypoteecq Onzer ende der Ingezetenen goederen.

Accordeert met de geordonneerde Exemplaren:

La kennisse van my, enz.

„ Door

„ Door de vens gezetten Schepper en deszelfs omme zig wederom een jaar, aan weder deszelfs kening.

„ Het is d de constitutio wederom te

„ En het i de Ordinaris te schryven t de Maand Fe

„ Verzoekt halven, hier v toekomen aan zig op voorf ssteeren, om gen Poincten, Volmagten, z ren en conclu van den welsta redding nit no vallene, en h harmonie en e wrigt, noodlg e

„ Overzults Uwen Bedryve magten, een tij staar, voort dit i voort en manier.

„ Te weten, lyk in alle de D op een dag en staande.

„ Daags voor

„ Door de snel voor by strevende tyd, en juist, benevens gezetten ordre van den alleen Wyzen en Almagüen Schepper en Formeerder van 't Heel-Al, de gulden Zon in deszelfs ommeloop op 't laagste zynde gedaalt, en eenigzints zig wederom verheffende; zoo zien Wy daar door geëindigt een jaar, aanmerkelyk in deszelfs gebeurtenisfen, en een nieuw weder deszelfs aanvang nemen na de tegenwoordige Tydrekening.

„ Het is dit Tydstip het welk Ons herinnerd, omme volgens de constitutioneele Form der Regeering dezer Provincie, Ons wederom te acquiteeren van last en pligt.

„ En het is uit dien hoofde, dat Wy goedgevonden hebben de Ordinaris Landsdag voor deezen lopenden jaare 1784 uit te schryven tegens Maandag, die weezen zal den tweeden van de Maand February eerstkomende.

„ Verzoekende en ordonneerende U Ed. door deezen Amptshalven, hier van de vereischte kennisfe vroegtydig te laten toekomen aan de Volmagten van Uwen [Bedryve, ten einde zig op voorzf. tyd in de Stad en ter Vergaderinge mogen sifiteeren, om na aanhoringe der Propofitie op de voor te draagen Poincten, Petitiën en Stukken, benevens de andere's Lands Volmagten, zoodanig mede te helpen delibereeren, advifeeren en concludeeren, als ten meesten nutte en bevordering van den welstand, groey en bloey van 't lieve Vaderland, redding uit nooden en zwarigheden, verbetering van het vervallene, en herftelling van Rust en Vreede, en onderlinge harmonie en eensgezindheid in het tegenwoordige tydsgewrigt, noodig en dienstig zal bevonden worden.

„ Overzulks verzoeken Wy mede U Ed. wyders, om in Uwen Bedryve ordre te stellen, dat twee gequalificeerde Volmagten, een uit den Adelyken, en een uit den Eigen geerfde ftaat, voor dit lopende jaar worden geëilgeert, op navolgende voet en manier.

„ Te weten, dat de ftemminge zal moeten gefchieden te gelyk in alle de Dorpen van de Grietenyen over het gehele Land, op een dag en uur, namentlyk Woensdag den 28 January aanaaude.

„ Daags voor de ftemminge in de refpective Dorpen, zal in

ite ter handen
de taken, het
en als by
en.
en weren, den
pen fluiten, en
iffchen als vó
voort. tyd by
ende gedaan,
de poincten, ex-
oor een hornen
ende 't geest
al worden;
relitiefte.
mogen de fite
a verbeeten;
de Officien, by
treffteert den 16
ovember 1663,
rel van 't Colle
van den Hove
it op het poinct
en boven al het
Syn Dootlagtig
, in alle zyne de
, als een funder
et van Regeeringe
Lands penninge
lonpanden.
nde fchuldloos u
Ingezeenen gu
le Exemplaren
van my, en
„ Door

dezelve de huiskondinge geschieden voor Zonnen ondergang, en op de dag der stemminge de klok driemaal geklept worden, daar klokken zyn, voor den middag, t'elkens hondert slagen, te negen, te tien, en elf uuren.

„ De laatste kloklippinge geëindigt zynde, zal een quartier uurs daar na de stemminge beginnen, en de Kerk gesloten worden, zonder dat dezelve geopent zal mogen worden, voor dat de stemminge geschied en volkomentlyk voltrokken is, en de geene, die na den voorsz. tyd zouden mogen verschynen, zullen voor byvallende stemmen gerekent worden.

„ En zal twee dagen na de stemminge in de respectieve Dorpen, de generale stemminge in de Weerkamer geschieden, te weeten op Vrydag den 30 January daar aan volgende.

„ Geen Predikanten, Schoolmeesters, Kerke en Arme-Voogden, Gasthuizen, mitsgaders Wees-huizen, Grietenyen en Steden, van wegens haare Kerk, Pastorye, Arme-Gasthuis, Weeshuis, Grietenyen en Stads-landen, als mede alle andere Corpora, by publicque Voogden bedient wordende, zullen regt van stemminge hebben tot verkiezinge van Volmagten.

„ Wyders zullen tot stemmen, of 't verlenen der zelve, niet geregtigt weezen alle Personen, die by Sententie des Rechters infaam zyn verkiaart geworden.

„ Ook alle de geene, die van den Paapsche Godsdienst zyn, of van zodanige andere Religie, waar van de vrije oefeninge in deeze Provintie niet word toegelaten.

„ Van gelyken zullen tot stemmen niet geregtigt weezen de Voogden van Pupillen van de Roomsche Godsdienst, wegens de goederen haarer Pupillen, schoon die Voogden van den Gereformeerden, of gepermitteerden Godsdienst mogen weezen, nog Paapsche Voogden mogen stemmen wegens de goederen haarer Pupillen, van den Gereformeerden of toegelaten Godsdienst.

„ Zal niet geleden worden, dat zo wel in de generale als particuliere stemminge, zullen mogen stemmen, directe, of indirecte, mediate of inmediate, eenige Papisten, Landschapsmeyers, of andere Personen in of omtrent de Dorpen, daar de particuliere stemminge zal geschieden, niet genoegzaam begoedigt, of tot stemminge geregtigt; zo dar de geene die
zig

zig zullen zoeken, of zig eerstemaal zullen guld., en vo helst ten prof fyte van de F

„ De stemmen by de Inhoofd, door zynde, of d naar effect so stemt hebben

„ Zal ook Personen als respectieve D

„ De stem presentie van als boven, en worden, gely de Eigenaars

„ Geene of andere geadmitteerden, pen, genoeg Dorpregeters, als voren, en

„ De Dorpen bovengemelde poogde meede te tekenen, en voor de eerste demzal verbeur gehouden weehouden, om e pia daar uit te

„ Zal ook tendenten tot man, Secretar

zig zullen zoeken tegens deeze ordre tot stemminge in te dringen, of zig laten vinden daar dezelve geschied, voor de eerstemaal zullen verbreukt worden ter somma van 50 Goudguld., en voor de tweede reis dubbeld, t'appliceren de eene helft ten profyte van den Officier, en de ander helft ten profyte van de Kerke - armen aldaar ter Plaats.

„ De stemminge op de Volmagten ten Landsdage zal geschieden by de Ingezetenen, gequalificeert als boven, hoeft voor hoeft, door haar zelfs, of door haar Meyers, geen Papisten zynde, of door schriftelyken last, welken last van den Eigenaar effect forteren zal, schoon de Meyers anders mogten gestemt hebben.

„ Zal ook de stemminge geschieden op twee gequalificeerde Personen als boven, die de stemminge of stem-ceduls uit de respectieve Dorpen overbrengen.

„ De stemminge zal hoeft voor hoeft gedaan worden, in praesentie van den Dorpreger en twee Personen, gequalificeert als boven, en van een yder met hand of merk ondertekent worden, gelyk mede van de geene, die schriftelyke last van de Eigenaars vertonen, alles op tyd en plaatzen als boven.

„ Geene cedullen van stemmen zullen mogen in de Kerk, of andere publicque plaatzen ingebragt, en tot stemminge geadmitteert worden, als door Personen in de respectieve Dorpen, genoegzaam begoedigt, en tot stemmen geregtigt, of door Dorpregters, Advocaten, Notarien, of Postulanten, by poene als voren, en zullen geen andere stemmen admisibel zyn.

„ De Dorpreger zal gehouden weezen, indien eenige der bovengemelde onwettige Personen zig daar by voegen, of poogde meede stemminge te doen, dezelve pertinentelyk op te tekenen, en aan den Grietman over te leveren, by poene voor de eerstemaal van 30 Goud-guldens, en voor de tweedemaal verbeurt te hebben zyn Ampt; ook zal de Dorpreger gehouden weezen copia authentycq van de stem cedullen te houden, om een yder die 't verzoekt, tot hunne kosten copia daar uit te geeven.

„ Zal ook van gelyken niet toegelaten worden, dat de Pretendenten tot het Volmagtschap ten Landsdage, 'tzy Grietman, Secretaris, Edelman, of Eygen-erfde, in de Kerk, of
by

by particuliere stemminge verschynen , schoon zy daar begoe- digt zyn , maar zullen in zulken cas , de stemminge van haar landen doen door andere gequalificerden als boven , by poene van 100 Goud-guldens voor de eerste reize , en voor de twe- demaal dubbeld , te appliceren als voren.

„ De openinge van de generale stemminge zal in 't Regt- huis gedaan worden by de Grietman , de Byzitters , en den Secretaris , en zal niemant in de Weerkamer geadmitteert wor- den , als alleen die Personen , welke met schriftelyke commis- sie van de respectieve Dorpen , tot overbrenginge van de par- ticuliere stemminge geschied , in de Kerk geschreven en ge- tekent zullen worden van de Stemgevers , in praesentie van de Dorpregters , en de voorgeroerde twee Personen.

„ Ymant Paapsche stemmen hebbende gebruikt , zal daar door niet vervallen van de pluraliteit van stemminge , maar zo hy bevonden word buiten die de pluraliteit te hebben , zal hy ook tot het Volmagtschap geadmitteert worden ; dog voor yder Paapsche stem , waar voor op deszelfs ordre gestemt is , zal hy verbeuren 100 Caroliguldens , ten profyte van de Diaco- nyne armen ter plaatze , daar de stemminge geschied ; welke penningen met parate executie zullen worden geïnnet.

„ Ymant ten opzigt van zyn Perzoon niet habyl , of capabel , of gequalificeert wezende , om tot den Landsdag geadmitteert te worden , en egter de meeste stemmen hadde , niet praeva- leren , maar een nieuwe wettige uitschryvinge tot stemminge gedaan , en op nieuws gestemt worden.

„ De Grietman zal gehouden weezen zyn Ampt in deezen getrouwlyk te betragten , zo wel zyn Perzoon in 't particulier rakende , als dat de voorz. poincten wel onderhouden mogen worden , en niet nalaten aan deeze Vergaderinge pertinente rekenfchap te doen van de misfusen , zo tegens derzelver uit- schryvinge zouden mogen gedaan zyn , by poene van 100 Goud- guldens , te appliceren de eene helft ten profyte van den Aan- brenger , en de andere helft ten profyte van den Armen der Grietenye.

„ En zullen alle die geene , die haar regt van stemminge aanmatigen , wegens haar plaatzen , schotschietende huizen , fiellen , of ploeggangen , mede gehouden wezen te hoeden de
lasten

lasten van de
in conformité
Volmagten op
4 Mary 164
en volgende
is gecorrigeert

„ De Volt
geëxtraheerde
mitteert ; ma
compareren
tien , zo als

„ Precifely
jaare 1616.

„ Dat nie
mende op de
rens Ledema
ningezondert a
zyn geweest.

„ Wezende
verschynen z
te Gereforme
Reformatie a
heid des Vad
zodanige te w

„ Gantschel
gunst tot den
draagen te heb
eelyk en voo

„ Zonder o
den by de mee
deeze uitschryv

„ Invoegen
niet geoorloft
te bevestigen
by poene van
geagt ; en naar

„ Om op d
eenig verrek

lasten van de doortogten of inlegeringe van Soldaten, alles in conformité van de poincten, belangende de verkiezinge tot Volmagten op den Landsdag, by de Staaten van 't Land den 4 Marty 1640 geapprobeert, voor zo verre 't zelve in vorige en volgende articulen by Resolutie van den 19 July 1698 niet is gecorrigeert en geamplieert.

„ De Volmagten met autentycque, copiële, of uit boeken geëxtraheerde procuratien komende, zullen niet worden geadmittleert; maar de geene zullen toegelaten worden dewelke compareren met originele naar behoren ondertekende procuratien, zo als Wy U een Formulier hier nevens verzenden.

„ Preciselyk zal worden geobserveert de Resolutie van den jaare 1616.

„ Dat niemant van Paapsche Ouders geboren, in 't toekomende op den Landsdag zal worden verkoren, ten waare alvorens Ledemaat van de Gereformeerde Religie is geworden, uitgezondert de zodanige, die voor dezen daar toe geadmittleert zyn geweest.

„ Wezende de voorz. Volmagten, die op den Landsdag verschynen zullen, goede Patriotten, liefhebbers van de Waare Gereformeerde Religie, zo als dezelve in 't begin van de Reformatie aangenomen en geleert is, als meede van de Vryheid des Vaderlands, genegen tot Eendragt, en die als nog zodanige te wezen metter daad bevonden worden.

„ Gantschelyk vry en overdagt van alle suspicien, en eenige gunst tot den Vyand van deezen Staat te draagen, of ooit gedraagen te hebben; ende ook niet lasterlyk nog ergerlyk, dan eerlyk en vroom van leeven.

„ Zonder ook anderen toe te laten, als die bevonden worden by de meeste stemmen der Ingezetenen, in conformité van deeze uitschryving, verkoren te wezen.

„ Invoegen dat het den Grietslieden en Secretarisfen mede niet geoorloft zal wezen, eenige procuratien te schryven, en te bevestigen, dan op zodanige Personen als vooren verhaald, by pøne van voor goedgunners en toegedanen van den Vyand geagt; en naar eisch van zaaken over zulks gestraft te worden.

„ Om op den 1 February als vooren, precys en zonder enig vertrek, 'savonds binnen Leeuwarden, en 's anderen daags

daar begoe
ge van haar
en, by pøne
was de rwe.

il in 't Dep-
ters, en in
minneer wos-
tye commis-
van de par-
reven en ge-
sentie van de

zal daar door
maar zo by
ben, zal hy
voor yder
nt is, zal
de Diacon-
hed; welke
et.

, of capabel,
geadmittleert
niet prava
stemminge

pt in deezen
't particulier
ouden mogen
ge pertinente
derzelver uit-
an 100 Goud-
van den An-
en Arnen der

van stemminge
ende huzen,
te hoeden de
den

daags ten tien uren voor noen op 't Landfchaps-huis te compareeren.

„ En aldaar te ontvangen, 't geene de Heeren Staaten als dan, en daar na, by gefchrift ter hand gefield zal worden: En daar op, mitfgaders alle voorvallende zaaken, ftrekkende tot bevorderinge van de gemeene zaaken, te beraadflagen, raamen en fluiten, 't geen by gemeene, of meeste ftemmen bevonden zal worden oorbaarlykst te weezen, zonder te vertrekken, voor en aleer 't poinct van de Confentén ten voilen zal zyn afgedaan.

„ Dat zal moeten gefchieden binnen den tyd van zes weeken, in welken tyd alle 's Lands zaaken zullen moeten afgehandelt, en de Landsdag daar meede geflooten worden.

„ Ende wat na de voorfz. zes weeken zoude moogen worden gebefoigneert, zal alles van nul en onwaarde worden gehouden.

„ Ook meede te ontfangen bewys en aanwyzing, waar en tot wat einde de ingewilligde penningen tot nog toe opgenomen, aangelegt en bekeert zyn.

„ En dit alles met volkomen last, zonder eenige wydere rugfpraak of reffrictie.

„ Houdende den afwezende, en niet genoegzaam gemagtigden, voor confenterende en byvallende ftemmen.

„ Waar toe Ons verlatende, beveelen Wy UEd. in de befcherminge van God Almagtig. Leeuwarden den 8 January 1784.

UEd. Goede VRIENDEN,

De Gedeputeerde Staaten van Friesland,

Ter Ordonnantie van Hun Ed. Mog.

II. Is 'er eene vergadering van Gecommitteerde Heeren, die door de Heeren Staaten, in het begin van den gewoonen Landdag, tot het Mindergetal, zo als het genoemd werd, gekoozen en Gecommitteerd worden: uit ieder Kamer twee; welke agt Edelle Mogende Heeren alle de verhandelende zaaken

ken in het
bijzondere Ka
Heeren Staate
bij ftemming
dit Ampt be
alle die geen
noemd zyn.

III. Is 'er
Leden beftaa
Kwartieren,
voor een Ja
zing uit de
Mogende H
Landdag, e
volkomene
's Lands bef
Ordonnantie
gewicht voor
buiten hünbe
ren Staaten t
gelijk ook d
ven.

Dit illufter
van Prinfe w
alle Landszaak
een fpoedig
vinden, ter v
Provincie zoud
Ook worden
langwijtige of
de volkoomen
vinding heeft af
zien, hoe nu
heeft ziju beg
Stadhouders,
maar heeft ziju
na de afzweert
1581, en de i

ken in het bijzonder overleggen, en vervolgens in hunne bijzondere Kamers brengen; waar op vervolgens, door de Heeren Staaten, in ieder Kamer geadviseert, en eindelijk, bij stemming der Kamers, beslooten word. Gewoonlijk word dit Ampt bekleed gedurende den tijd van drie Jaaren, door alle die geenen, die door de Staaten voor af daar toe benoemd zijn.

III. Is 'er een Collegie van Gedeputeerde Staaten, uit IX Leden bestaande: twee uit ieder Kamer der Provinciaale Kwartieren, en drie uit de Steden; zij worden gewoonlijk voor een Jaar, doch ook wel langer verkooren. De verkiezing uit de Steden staat aan den Stadhouder. Deeze Edele Mogende Heeren bestieren de zaaken des Lands, na den Landdag, en in afweezen der Algemeene Staaten, met een volkomene magt. Zij beslissen alle voorvallende zaaken, 's Lands bestier betreffende; schrijven Placaaten uit; geven Ordonnantie van betaaling. Wanneer 'er zaaken van groot gewigt voorkoomen, die geen uitsel lijden, en boven of buiten hunne instructie zijn, hebben zij de magt om de Heeren Staaten tot een Extraordinairen Landdag te beschrijven, gelijk ook door hun de Ordinairis Landdag word uitgefchreeven.

Dit illustre Collegie is, door de Heeren Staaten, op raad van Prinse WILLEM DEN I, ingesteld, met oogmerk om in alle Landszaaken, bij afwezigheid der Algemeene Staaten, een spoedigen toegang bij deeze Gedeputeerde Staaten te vinden, ter voorkoming van nadeelige gevolgen, die de Provincie zouden kunnen treffen.

Ook worden hier door de Heeren Staaten behoed voor langwijlige of geduurige vergaderingen; blijvende, intuschen, de volkoomen oppermagt bij de Algemeene Staaten. De onderzinding heeft al van het aanbegin geleerd; en doet nog heden zien, hoe nuttig dit Collegie voor de Provincie zij. Het heeft zijn begin genoomen, reeds ten tijde der *Spaansche* Stadhouders, LALAIN of RENNENBERG, in het Jaar 1577; maar heeft zijne volkomene magt en waarde eerst gekreegen na de afzweering van den Koning van *Spanje*, in het Jaar 1581, en de instelling van den nieuwen eed. Want vroeger vond

vond men 'er zomtijds nog Lieden, die meer *Spaansch* dan *Staatschgezind* waren, en daarom ook van hunne posten verlaaten wierden.

'Er was in de daad, een Collegie van Gedeputeerden zedert het Jaar 1532; doch deszelfs Leden waren alleen aangesteld, om toezigt te houden, dat 'er geen inbreuk op de Privilegien, wetten en vrijheden geschiedde, en verplicht, in zulke gevallen, de Staaten des Lands daar van te verwittigen. Doch naderhand is dit veranderd, en den Gedeputeerden vollemagt in de Regeering gegeven, omtrent zekere zaken van groot belang, waar van zig de Algemeene Staaren, als Souverein, de magt voor zig behielden.

Dit Collegie vergadert, gemeenlijk, om de 3 weken, in een afzonderlijk gebouw.

Na de verandering en vaststelling van den Hervormden Godsdienst, in het Jaar 1576, wanneer de Prelaten van de Regeering ontzet wierden, die voorheen het eerste en aanzienlijkste Lid uitmaakten, is 'er een groot verschil, tusschen de Steden het platte Land, ontstaan; willende de laatstgenoemden toen als Hoofdleden van de Regeering worden aangezien: te weeten de drie Kwartieren, *Oostergoo*, *Westergoo* en de *Zevenwouden*, en dat de Steden alleen zouden behooren onder de *Gooën*, in welke zij geleegeen waren.

De Steden, daarentegen, waren van gedagten, dat haar aandeel in de Regeering haar niet kon ontnomen worden, om dat in haaren vestingwerken grooter steun en bescherming der vrijheid en des Vaderlands geleegeen was, dan in de platte Landen. Mischien herdagten ze ook aan de magt, welke ze voorheen, door de Privilegien in de Gerechtsoefeningen, gehad hadden, die haar onder de *Saxische* Regeering ontnomen waren: terwijl zij, door toedoen en bemiddeling van den Stadhouder Prins WILLEM VAN ORANJE, in het Jaar 1577, op nieuw tot een vierde Lid van Staat aangenomen en erkend waren. Doch daar 'mede nog niet voldaan zijnde, begeerden zij de helft in de Regeering. *Leeuwaarden* inzonderheid drong hier op zeer sterk aan; 't welk het verschil nog hooger deed loopen. De Prins, om grooter onheilen voor te koomen, trad tusschen beiden, en bragt het, door zijne bemiddeling.

20

zo verre, dat
Hof Provincias
den ter hand g
standige Regts
te doen. Het
het ontvangen
ledig genoeg
formeeren, w
doen, naar w
tot dat het p
drie Gedepute
twee; zijnde
gekoomen

Na dat nu
deelden zij
ten Landsdage
wekte geen m
werd door het
LODEWIK. H
gen Secretaris
Commis Gener
quen van de St

IV. Het Hof
zo wel in Civile
vincie, beslaat
benevens een Pro
van de Heeren
eenig Apél op
Burgerlijke uitwi
ken van belang,
somme gelds, ve
waardoor het dan
tentie verandert
tentieerden uitval
tenijen en Steden
mijne en dijne,
dat iemand, die o
hendeerd is, zig

XVI. DEEL.

zo verre, dat de zaak, van wederzijden vooreerst voor het Hof Provinciaal bepleit, en daar na de stukken aan hem zouden ter hand gesteld worden, om alzo, met kennis van vier verstandige Regtsgeleerden, een eindelijke uitspraak in deeze zaak te doen. Het pleidooi ging zijnen gang. Doch de Prins, na het ontvangen der stukken, bevindende dat dezelve niet volledig genoeg waren, om daar uit een definitive sententie te formeeren, werd goedgevonden eene provisonneele uitspraak te doen, naar welke partijen zig zouden hebben te gedraagen, tot dat het proces zou voldongen zijn. Naderhand wierden drie Gedeputeerden aan de Steden verleend, en aan ieder *Goo* twee; zijnde alzo de Regeering voor een derde aan de Steden gekoomen

Na dat nu de Steden dit voordeel ontvangen hadden, oordeelden zij mede gerechtigd te zijn, om haare volmagten ten Landsdage of ter Staatsvergaderinge te zenden. Dit verwekte geen minder twist, die, eger, uit den weg geruimd werd door het voorzigtig en wijs beleid van Graave WILLEM LODIEWYK. Het *Collegie der Gedeputeerden* heeft zijnen eigen *Secretaris*, die *ad vitam* word aangesteld; verder een *Commis Generaal*, een *Clercq* van de *Finantie Kamer*, *Clerqu*en van de *Secretarij*, *Deurwaarders* en *Boden*.

IV. Het Hof van Justitie, als het hoogste Regt oefenende, zo wel in Civile als Crimineele zaken, over de geheele Provincie, bestaat uit twaalf Edel Mogende Heeren Raden, die, benevens een *Procureur Generaal* en *Griffier*, handelen uit naam van de Heeren Staaten, met een volle magt, zonder dat 'er eenig *Apel* op een hooger *Gerichtshof* is. — In Civile of Burgerlijke uitwijzingen en sententien, echter, kan, over zaken van belang, 't kleine of grooter *Revis*, voor een zekere *somme* gelds, verzogt worden, ter naziening van de stukken, waardoor het dan ook zontijds gebeurt, dat de eerst gevalle sententie verandert, en de zaak ten voordeele van de *Gesententieerden* uitvalt. — Van de *Neder-Geregen*, uit de *Grietenijen* en *Steden*, kan, in Burgerlijke geschillen, en wegens het *mijne* en *dijne*, voor dit Hof geappelleerd worden. — En op dat iemand, die over eenig crimineel fait beschuldigd en geapprehendeerd is, zig zal kunnen verantwoorden, zija 'er agt van

de oudste voor het Hof practiseerende Advocaaten, door de Staaten des Lands, op eene Jaarwedde van ieder 200 guldens aangesteld, om hunne zaak voor de Ed. Mogende Heeren Raden te bepleiten; kunnende, echter, de beschuldigde geen Advocaat verkiezen, maar moetende hij gepratrocineert worden door den geenen van de agt oudsten, welke aan de tour is. Doch een man van middelen kan kiezen wien hij wil, zonder aan een van die agt gehouden te zijn. —

De Neder-Regters, Grietluiden en Magistraaten leveren de misdadigers over aan het Hof, met informatie; en indien ze ontvlugt zijn, geven zij de naamen op met de Informatie van 't fait, die bij het Hof geregistreerd en bewaard word; ten welken einde een Rol van de crimineele misdaaden, gelijk ook van de Procesfen, gehouden word.

Dit Hooge Gerichtshof, of Hof van Justitie, is allereerst, in het Jaar 1499, door Hertog ALBERT VAN SAXEN, te Francker opgetegt, daarna, in 1550, naar *Leeuwarden* verplaatst. Vervolgens, en inzonderheld onder *Bourgondien* en *Spanjen*, heeft het teffens de magt verkreegen, om, nevens den Stadhouder, de Regeering en Bestiering der Provincie waarteneemen, en dus de strenge Plakaaten des Konings, in deszelfs naam, mede te helpen afkondigen en ten uitvoer brengen, die zo veel verflooring en verandering in *Friesland* veroorzaakt hebben, gelijk voorheen in de Geschiedenisfen kortelijk vermeld is. Toen daarna de Republiek, in 1580 en 1581, werd vastgesteld, hebben de Heeren Staaten van *Friesland* dit Hof van Justitie in waarde gelaaten, en de Opperste Regtspleeging, met eenige verandering, laaten behouden. De Heeren Raaden worden uit de vier Kamers, uit ieder vier verkooren. Dit Hof bestond, voorheen, ten deele uit Inlandsche, en voor het meeste gedeelte uit buitenlandsche Leden, die een bijzonderen President hadden. Maar dewijl zij, bij de verandering van de Regeering des Lands nog den Koning van *Spanje* bleeven aankleeven, werden ze allen, in het Jaar 1578, ontslagen, en, in het volgende Jaar, nieuwe Raadsheeren aangesteld; drie van welken, in het Jaar 1580, om hunne aankleving aan *Spanje*, wederom zijn afgezet, en drie anders denkende in hunne plaats verkooren. Niet lang daar na gebeurde het,

het, dat 'er e
Hof van Justit
derzelvet uitg
heen, onder
over de Reg
algemeene bes
alzo de Gede
magt gesteld
gelijk voorhet
Voorregten e
n z l. ruinde
De Preside
mengende, v
President mee
Raadsheer be
Het ontbre
volkaaten, die
mant mag alda
gen. Ook hee
Regtsgeleerde
andere, deeze
en HUBER,
gené wetten
ten allen tijde
Gezamentlijk zi
's Lands Ordon
Keizerlijke wet
ze wetten heeft
Raadsheer en F
Jaar 1715, eene
Bij deeze He
Heeren Staaten
Lande vertegen
in hunnen naam
zeldzaam gebeu
Dit Hof hee
General, Sub
Deurwaarders, C

het; dat 'er eenige verschillen ontftonden, tusfchen het Hooge Hof van Justitie en de Gedeputeerde Staaten, over de magt en derzelver uitgebreidheid. Het Hof beweerde, dat het voorheen, onder de heerschappij van *Spanje*, met den Stadhouder over de Regeeringszaaken gezeeten hebbende, zulks over het algemeene best, en het zelve nu nog daar toe geregtigd was, alzo de Gedeputeerde Staaten toen nog niet in die uitgebreide magt gesteld waren, als daar na in het Jaar 1584, maar alleen, gelijk voorheen gezegt is, agt gaven of 'er inbreuk en op de Voorregten en Privilegien des Lands geschieden. WILLEM DE I. ruimde ook dit geschil uit den weg.

De President, in de tijden van LEICESTER, zig in de factien mengende, verloor zijnen post. Ook is 'er naderhand geen President meer aangesteld; wordende die post door den oudsten Raadsheer bekleed.

Het ontbreekt, in deeze Provincie, niet aan een aantal Advokaaten, die de zaaken voor de Clienten bepleelten: want niemant mag aldaar, zo min als elders, zijn eigen zaak verdedigen. Ook heeft *Friesland* den roem, van altoos zeer kundige Regtsgeleerden te hebben voortgebragt. Genoeg is het onder andere, deeze drie te noemen, VIGILIUS, HOPPERUS en HUBER, 't Regt word aldaar gehandhaafd volgens de eigene wetten der *Friezen*, en hunne Costumen, waarop zij ten allen tijde, zeer najverig geweest zijn en nog zijn, Gezamentlijk zijn ze in een Codex, onder den naam van 's Lands Ordonnantien bij een gebragt, zijnde meestal naar de Keizerlijke wetten geschikt of daar uit opgemaakt. Over deeze wetten heeft de Heer en Mr. D. HAMERSTER, oudte Raadsheer en President van den Hove van *Friesland*, in het Jaar 1715, eene voortreffelijke verklaaring in 't licht gegeven.

Bij deeze Heeren Raaden word geen Pardon verleend; de Heeren Staaten deezer Provincie, als den Souverain van den Lande vertegenwoordigende, hebben hier toe alleen de magt, in hunnen naam en in dien van den Stadhouder; dat, echter, zeldzaam gebeurt.

Dit Hof heeft ook zijne Suppoosten, als een Procureur Generaal, Substitut Griffier of Secretaris, Rolbewaarder, Deurwaarders, Cleriquen, Boden en verdere Dienaars.

V. Voorts is in *Friesland* een Collegie van de Rekenkamer, uit vier Edele Mogende Heeren Gecommitteerden bestaande, die jaarlijks, op den gewoonen Landdag, gekooren worden uit ieder Kamer één; hebbende een Secretaris, een Pensionaris, die *ad vitam* zijn ampt bekleed, benevens Clercquen en een Bode. Deeze Heeren zitten over 's Lands Geldmiddelen, examineeren en vertekenen alle Ordonnantien, die bij het Collegie der Heeren Gedeputeerden gepasseert zijn. Zij ontvangen ook de Rekeningen van 's Lands Ontvangers en Rentmeesters, als mede van die 's Lands penningen hanteeren; stellende wijders order op de cours van het Geld en 's Lands Muntweezen, en wat meer daar aan verknogt is, de inkomsten en uitgaaven betreffende.

Ten VI. komt in aanmerking het Collegie van de Admiraliteit, dat eerst te *Dokkum*, en naderhand te *Harlingen* vergaderde. Het werd ingesteld om zorge te draagen voor 's Lands Zeezaaken, en wat daar toe behoort. Het heeft een Fiscaal, Secretaris, Commis en verdere mindere bedienden. Zie ADMIRALITEIT.

VII. Het Krijggeregte is, met de verdelging van het bekende monster, de Militaire Jurisdicte, vernietigd.

VIII. Het Jagtgerigt, ingesteld om goede order te houden, op de Jagt en het Jagtweezen, 't geen zo wel hier als elders meer kwaad dan goed doet. Van wegens het bijzonder Jagtgerigt, dat te *Leeuwarden* plaats heeft, is de Stadhouder het Opperhoofd en Opperhoutvester, welke, in zijn plaats, een Lieutenant Houtvester aanstelt. Daarenboven behooren daar toe vier Meesterknaapen, uit ieder Kamer een, verder een Fiscaal, een Secretaris en mindere bedienden. Schoon *Friesland*, zints het begin zijner Vrijheid, namelijk van KAREL DEN GROOTEN af, meest altijd een hoofd, bekend onder den naam van POTESTAAT, gehad heeft, tot op de tijden der Hertogen van *Saxen* en daar na, onder de *Bourgondische* en *Saxische* Heerschappij, die, in naam hunner Meesters, het opperbewind, over de zaaken de Regeering en Justitie betreffende, gevoerd hebben, was en bleef, echter, altoos de oppermagtr bij de Staaten. De overtreeding van dat gezag gaf aanleiding tot die groote en verbaazende verandering, die plaats

plaats had bij d
ping van het
de gesteldheid
allerhande wijze
vende, hoe vo
neemen, den
Opperhoofd,
Graaven, uit d
de tijden aan
schikste perfoo
beschouwd wo
genomen, of
of in beraad leg
als een in de
beldied worde
Na de over
Potestaten
vintie allere

1. WILLEM,
Jaar 1499.

2. HUGO LEI
naam van G

Van 't Jaar 15
drie Friezen
te regeeren,
werd ten

4. Graaf HEND
hem tot Stad

5. Graaf EVER

6. FLORIS YS
door den H

plaats had bij de oprechting van de Republiek, en de afwerping van het harde juk der *Spaansche* dwinglandij. Dan de gesteldheid van den Staat was zo zwak, en werd, op allerhande wijze, zodanig gefolterd, dat niemand der toen levende, hoe vol moed en vrijheidsliefde, in bedenking durfde neemen, den Staat, als een wezenlijk vrijen Staat, zonder Opperhoofd, te vestigen. De diensten, welke de Prinzen en Graaven, uit de Huizen van *Oranje* en *Nassau*, in die benarde tijden aan den Lande beweezen, deeden hen, als de geschikste perfoonen daar toe voorkoomen, en als zodanig altoos beschouwd worden, zonder dat men ooit in overweeging heeft genomen, of de maat van vergelding niet vol kon raaken, of in beraad leggen, of ook dat Gewest niet zonder Stadhouder, als een in de daad Vrij en Onafhanglijk Gewest, zou kunnen bestierd worden

Na de overheersching der *Friezen* ende vernietiging hunner *Potestaten*, komen ons als Stadhouders van deeze Provincie allereerst voort:

1. WILLEM, Zoon van Hertog ALBREGT VAN SAXEN, in 't Jaar 1499.

2. HUGO LEISENACH, Heer van *Pennink*, A^o. 1500, in naam van gemelden Hertog.

Van 't Jaar 1504 tot 1506, werden, door GEORG VAN SAXEN, drie *Friezen* en drie *Duitschers* aangesteld, om dit land te regeeren. Doch dit aan 't oogmerk niet voldoende werd ten

4. Graaf HENDRIK VAN STOLBERG, in 't Jaar 1506, door hem tot Stadhouder aangesteld en gevolgd door

5. Graaf EVERYN VAN BENTHEM, in 't Jaar 1509.

6. FLORIS YSSELSTEIN, Graaf van *Buuren*, als de eerste door den Hertog van *Bourgondien* aangesteld, in 't Jaar

1515; zijnde inmiddels, HENDRIK VAN ARKEL, door de Gelderschen aangesteld.

7. WILLEM, Baron van Roggendorf, van wegen Bourgondien, in 't Jaar 1517, en door de Gelderschen MAARIEN VAN ROSSEN, in 't Jaar 1518.

8. GEORG SCHENK van Tautenburg, door KAREL DEN V, aangesteld in 't Jaar 1521, en CHRISTOPH, Graaf van Meurs, door de Gelderschen.

9. MAXIMILIAAN VAN EGMOND, Graaf van Buuren, in 't Jaar 1540.

10. JOHAN LIGNE, Graaf van Aremberg, in 't Jaar 1548.

11. CAREL BINNE, Graaf van Megen, door den Hertog van ALBA aangesteld, in 't Jaar 1568.

12. AEGIDIUS VAN BARLAIMONT, Baron van Hierges, van wegen Spanje, in 't Jaar 1575; doch WILLEM DE I. zond, om dien tijd, als zijnen Luitenant, derwaards SCHOUWENBURG: en CASPAS DE ROBLER verscheen aldaar als Luitenant van BARLAIMONT.

13. De laatstgemelde werd, van wegen Spanjen, aangesteld in 't Jaar 1573, en gevolgd door

14. GEORG VAN LALAIN, Graaf van Renneberg, in 't Jaar 1577.

Na hem kwam FRANCOIS VERDUGO, Heer van Schengen, in 't Jaar 1581, om welchen tijd Prins WILLEM derwaards zond, als zijnen Luitenant, BERNARD VAN-MERODE.

15. Na den dood van Prins WILLEM DEN I., stelden de Staaten dezer Provincie, als hunnen Stadhouder, aan Graaf WILLEM LODEWYK van Nassau, in 't Jaar 1584, die gevolgd word door zijne broeder; zijnde inmiddels door

Span-

Spanje en
crov.

16. Graaf
de in 't

17. Graaf

18. Graaf

19. Prins
deezee, i
door zij

20. Prins

21. WILLEM
enz. geef
Voogdijck

22. WILLEM
Jaar 176

Van alle w
Artijkelen
gemaakt
zal konne
dez deezee

Eene zeer t
dit gewest, v
Reformatie, l
Prelaten en P
lid der Regeer
de aanzienlijk
had ieder Dorp
en Vicarius; t
slegts één Pre
Ook heeft thar

Spanje aangesteld de Graaf VAN DEN BERGH EN PHILIP DE CROY.

16. Graaf ERNST CASIMER, in 't Jaar 1620, die sneuvelde in 't Jaar 1632.
17. Graaf HENDRIK CASIMIR, in 't Jaar 1632.
18. Graaf WILLEM FREDRIK, in 't 1640.
19. Prins HENDRIK CASIMIR, in 't Jaar 1664; wordende deeze, in 1675, tot Eijftadhouder verklaard, en gevolgd door zijnen zoon
20. Prins JOHAN WILLEM FRISO, in 't Jaar 1707.
21. WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, Prins van Oranje enz. geboren na den dood van zijns Vaders, onder Voogdijfchap zijner Moeder, tot in 't Jaar 1731.
22. WILLEM DE V. aanvaardde 't Stadhouderschap in 't Jaar 1766.

Van alle welke mannen door ons, op hunne bijzondere Artikelen, naar maate hunner verdienften, reeds gewag gemaakt is of nog gewaagd zal worden; waar uit men zal kunnen opmaaken, welke voor of nadeelen men, onder deeze of geenen, als Stadhouders, getrokken heeft.

Eene zeer 'grootte verandering heeft het KERKBESTIER van dit gewest, van tijd tot tijd ondergaan. Voor den tijd der Reformatie, hadden de Kerken en Kloosters hunne Abten, Prelaten en Priors, die een groot gezag hadden, en zelfs een lid der Regeering uitmaaken, in welke zij zelfs, als zijnde de aanzienlijksten en vermoogensten, voorzaten. In die tijden had ieder Dorp één of meer Priesters, een Curé Prebendarius en Vicarius; terwijl na de Reformatie, een of meer Dorpen slegts één Predikant hebben, zo als wij nader zullen zien. Ook heeft thans de Geestelijkheid in 't geheel geen aandeel

aan de Regeering, en is verplicht, zig alleen bezig te houden met het Leeraaramp; en de bestiering van kerklijke zaaken.

Wanneer 'er, in voorige tijden, merklijke twist ontstond, werd de naaste Bisfchop, met eenigen van de geleerdften uit de Geestelykheid, door den geenen, die het vonnis geweest had, of door deszells opvolger, daarbij ontboden.

Niet alleen hadden de Abten doorgaans de eerste plaats op de Land dagen, maar ook wierden de Priesters, zo uit de Steden als van het platte Land, dikwils ontboden om over de zwaarwigtigste zaaken der Provintie te helpen raadplegen; zij bragten hun oordeel, nevens de andere Staatsleden in, en gaven hunne stemmen tot het verkiezen der Magistraaten. Zomtijds hadden zij den voorgang, in andere zaaken, en bragten het eerst hunne stemmen uit, om dat zij den naam hadden, dat zij anderen in wijsheid en vromigheid te boven gingen. Ook was de manier, om dezelve tot Overste te kiezen, niet weinig onderscheiden van de verkiezingen zo als die elders geschiedden. Want als 'er geen regt van voorstelling, gelijk dat genoemd word, en het welk, volgens zeker verdrag, aan bijzondere Famieljen behoorde, in den weg was (en dit regt, als der vrijheid nádeelig, was weinig in gebruik onder dit vrijheid minnend volk) werden dezelve door de Pastooren, die allen, de geringste niet uitgeslooten, even veel te zeggen hadden, bij meerderheid van stemmen gekooren, en vervolgens de goedeurig des Bisfchops ontvangen hebbende, door de Pastoors in het bezit gesteld. Hier door werd gezorgt, dat geene domme of onbekwaame perfoonen, die niets dan de gunst des Bisfchops of van eenige Grooten te baat hadden, maar doorgaans de deugdzaamsten en geleerdften tot de kerklijke bedieningen verheeven werden. Dit had ook plaats bij de verkiezing van Abten en andere voornaame kerkelijken, zo lang de vrijheid ongeschonden bleef, en door *Saxen* en *Bourgondien* niet verkracht wierd. Doch na dat de Vorsten zig het regt hadden aangematigd, om zes Abtdijen, die na den eersten Januarij zouden openvallen, te begeeven aan wie hun goeddagt, is de domheid en ondeugd ten throon verheeven, en de Hervorming noodzaaklijk geworden. De magt van dezelve kan hier uit worden afgeleid, als men nagaat, dat in

Fries-

Friesland gevo
behoeft men z
welke, over t
werd, te geli
voordeelen ni
hoe het oogm
voering der n
eene bevigen
dit Gewest.
gustus in 't J
den Raad van
volgenden Bri

„ Dat het
Bisfchopsstoel
Friesche volk
andere onder
SONNUS, Lee
Paus PAULUS
niets onbedagt
zo hoog gefte
king van de K

„ Dat de F
zijner uitgebre
Gezantschap va
beoogd heeft,
gantsch *Nederl*
dienst, welke z
de geregtighede
en daar mede
zaaken, wyl 'e
order veroorza
elbaar, zo lang
vierfchaar des F
Prelaten van F
de Koning, doe
wel degelijk gez
dewelke nu niet
te reizen, wyl

Friesland gevonden werden 7 Abdijen en 90 kloosters. Dus behoeft men zig niet te verwonderen, dat die geestelijkheid, welke, over het algemeen genomen, naar maate ze magtiger werd, te gelijk slegter geworden was, zig het gezag en de voordeelen niet gemakkelijk liet ontnemen. Het is bekend, hoe het oogmerk van FILIPS den II, ten aanzien van de invoering der nieuwe Bisdommen, alomme in de Nederlanden eene bevigen tegenstand ontmoette, en wel voornaamelijk in dit Gewest. De Hertoginne van PARMA had, op den 1 Augustus in 't Jaar 1564, aan de Staaten van *Friesland* en aan den Raad van *Leeuwaarden*, uit *Brusfel*, hier over den volgenden Brief geschreeven.

„ Dat het FILIPS, Koning van *Spanje*, behaagt had, een Bischopsstoel binnen *Leeuwaarden* te plaatzen; op dat het *Friesche* volk zo wel een Bisshop zoude hebben, als zijne andere onderdaanen. Dat hij, om deeze reden, FRANCISCUS SONNIUS, Leenaar in de Godgeleerdheid te *Leuven*, naar PAUS PAULUS DEN IV en PIUS DE IV gezonden had, op dat niets onbedagzaam mogt ondernomen worden; het welk de zo hoog gesteegen ongebondenheid der tijden en de afwijking van de Kerk mogt begunstigen.

„ Dat de Koning, die, om de menigvuldige bezigheden zijner uitgebreide Staaten, in *Spanje* moest blijven, door het Gezantschap van SONNIUS, en door dit decreet, niet anders beoogd heeft, met het invoeren van nieuwe Bischoppen in gantsch *Nederland* en in *Friesland*, dan den alouden Godsdienst, welke zo veele Jaaren had stand gehouden, benevens de geregtigheden en wetten des Vaderlands, te handhaven, en daar mede te beletten, dat 'er, door de omkeering van zaaken, wyl 'er tog niets bestendig was, geen grooter wanorder veroorzaakt werd. En vermids de Kerklijke zaaken aldaar, zo lang de geheugenis der menschen strekte, tot den vierschaar des Bisshops van *Utrecht* behoord hadden, en de Prelaten van *Friesland* door hem gewijd moesten worden, de Koning, door de weldaad van deezen Stoel op te rigten, wel degelijk gezorgt heeft voor de geldkas der Geestelijkheid: dewelke nu niet behoeft, met zo groote kosten, naar *Utrecht* te reizen, wyl de *Friezen* nu iemand in huu eigen Land heb-

hebben, die de zending en wijdzels aan de Geestelijkheid kan geeven.

„Dat de Aartsbischoep van *Utrecht*, ten deezen einde, al het regt, dat hem dus lang toegekoomen had, heeft afgeftaan aan den Bischoep van *Leeuwaarden*, op dat dezelve den last, die hem nu aanbevoolen was, met gelijke magt zoude bedienen (als de Aartsbischoep van *Utrecht*) van ouds altijd gedaan had. Dus verzogt zij aan de Staaten, en den Raad van *Leeuwaarden*, dat zij zo een heilig en oorbaar werk wilden voortzetten, om aldus den wil van Koning *FILIPS* genoegen te geeven.

„De Landvoogdesfe voegde 'er bij, dat de Koning geev inzigt had om 's Lands geregtigheid, eigendommen, voorregten, vrijheden, gewoonten of oude gebruiken, in eenigerwijze, te benadeelen, maar veel eer dezelve te handhaven en voortaan te vermeerderen; dat de Bischoepelijke Stoel zoude strekken tot groote eendragt der Landen en Steden, en dat het stond te geschieden, dat de gemoederen der Landzaaten, die te vooren verdeeld waren, door de gemeenschap van Kerklijke zaaken, aan malkander nu verknogt zijnde, als in één Lighaam, met uitsluiting van alle tweedragt, zouden vereenigd worden.”

De Gemagtigden der Staaten en die der Stad *Leeuwaarden*, hebben, omrent dien zelven tijd, op den bovenstaanden brief het volgende antwoord, aan den Stadhouder, President van den Raad en Raaden des Konings, eerst mondeling en daar na schriftelijk, overgegeeven.

„Dat de opregting van een Bischoepelijken Stoel, wat profijt en voordeel daar uit mogte volgen, eene nieuwigheid was, bekwaam om nieuwe beroerte en opschuddinge te verwekken; en om de geregtigheden en vrijdommen des Lands te krenken en te verbreeken, tegen de beloften, door Keizer *KAREL*, in het Jaar 1524 gedaan, en ook door den Koning meermaals hernieuwd, dat zij zig derhalven, in die zaak niet konden mengen, of eenigen raad daar in geeven, dan door een bijzonder bevel der Staaten van *Friesland*, dien dit zanging.

Hier

Hierop werd
antwoord: „
Vrijdommen ve
gendeel te zorg
haafd worden.
was, om hee
te belooven;
gelast was, on
de Vrijdomme
vermindere,
voor de Stad.
Friesland te
welken ander
dewelke naar
Krainfcheerin
Abten gewijd
worden. *Hee*
een Bischoep ha
dat hij op de
fchoep zijnen
tigt, om zijnen
als hij die te
kan betwisten.
Suffragaan te v
door de Staate
en van *Naame*
zen waren,
Friesland en v
Konings niet te
korting, geen
voor de Hervor
voor den wellis
maar dat ze in
de nieuwe Bis
minsten deszelf
voogdesfe schre
den zelfden inh
Geestelijken va

Hierop werd door den Stedehouder en Raad des Konings geantwoord: „ Dat de Koning geenzints voorneemens was, de Vrijdommen van 't Land of der Staten te bekorten, maar integendeel te zorgen, dat, die door den Bisfchop zouden gehandhaafd worden. Dat daarom aan den Hertog *Aremberg* gelast was, om het zelve heiliglijk aan de Grooten van het Land te belooven; dat ook de Bisfchop, of deszelfs gemagtigden, gelast was, om op hunne Ziel te zweeren, dat zij de gemelde Vrijdommen, enz. geenzints zouden verbreeken, ja niet verminderen, maar eer vermeerderen; dat het voor 't Land, voor de Stad, voor het Volk dienftig was, een Bisfchop in *Friesland* te hebben, om ontelbaare kosten te befpaaen, dewelken anders gedraagen moesten worden door de geenen, dewelke naar *Utrecht* moesten gaan, om aldaar de eerfte Kruinscheering of de Kerklijke wijdzels te ontvangen, of tot Abten gewijd te worden, of die derwaart gedaagd mogen worden. Het was, zeiden zij, noodzaaklijk, dat *Friesland* een Bisfchop had, dewijl de Aartsbisfchop van *Utrecht* zijn regt, dat hij op de *Friezen* had, reeds had overgegeeven aan den Bisfchop zijnen Suffragaan. Is de Bisfchop, vroegen zij, niet geregtigt, om zijnen zetel zo wel te *Leeuwarden*, of elders te plaatzen, als hij die te *Utrecht* of te *Duursfede* plaats, dat hem niemant kan berwisten, dat het zelve billijk was, het zelfde aan zijn Suffragaan te weigeren. En nademaal de nieuwe Bisfchoppen, door de Staaten van *Holland*, van *Zeeland*, van *Vlaanderen* en van *Naamen* gunftiglijk ingehaalt en van dezelve gepreezen waren, dat zij niet twiiffelden of de Gemagtigden van *Friesland* en van *Leeuwarden* zouden het voorneemen des Konings niet tegenftreeven; dewijl door het zelve geen verkorting, geen benadeeling, geen nieuwigheid ingevoerd, maar voor de Hervorming en het goed gedrag der Geestelijken en voor den welstand des Lands en der Stad, wordt gezorgt; maar dat ze in tegendeel hun uitterfte best zouden doen, dat de nieuwe Bisfchop mogt ingeleid worden, of dat ze ten minften deszelfs intrede zouden goedkeuren. De Landvoogdesfe fchreef, op dien tijd, een brief van genoegzaam den zelfden inhoud, aan de Pastooren van *Oldenhof*, en aan de Geestelijken van *Leeuwarden*. De Gedeputeerde Staaten hielden

den

den zig bij hun vorig' antwoord; maar de vergadering der Geestelijkheid gaf ten antwoord.

„Dat de voorstelling haar zeer moeilijk voorkwam, en dewijl zij hunne Kerklijke ampten, en inkomsten bezaten door de verkiezing en gunste van de Staaten en Stads Overigheid; dat het hun niet vrijstond een besluit te neemen, strijdende tegen de meening der geeuen, met dewelke zij vereenigd en verbonden waren.”

Hier kwamen bij nog twee Abten van groot aanzien, die zig, met alle geweld, tegen de aantelling van een nieuwen Bisfchop aankanteden: **REINIER VAN ASPEREN**, Abt van *Mariengaard*, en **YSBRAND VAN HARDERWYK**, Abt van *Lidlum*, welker inkomsten, door de binnenlandsche Oorlogen, zeer verminderd waren, en die nu den Bisfchoppelijken Stoel toegewezen wierden. Heviger dan alle anderen hadden deeze in de vergaderinge der Gemagtigden geklaagt. Het werd geloofd, dat deeze Prelaaten, aan een gemakkelijk leven gewend zijnde, niet alleen van hun regt, maar ook van hun overdaadig leeven bezwaarlijk konden aftappen: en dat zij, voor de tugt bevreesd zijnde, zeer waren ingenomen tegen het opzigt van een Bisfchop, die zo na bij de hand was.

Inmiddels was tot Bisfchop van *Leeuwarden* verkooren, en te *Rome* bevestigd, **REMIGIUS DIRUTIUS**; doch hij heeft die waardigheid aldaar niet bekleed, wijl de *Friezen* volstrekt bleeven weigeren. Maar na dat *Groningen* daar toe gebragt was, en de Hertog **VAN ALBA** de zaak met ernst ter harte nam, dreigende den *Friezen*, indien zij zijne vermaaningen verder in den wind sloegen, met de legermagt alles het onderst boven te zullen keeren, moesten eindelijk de grootste tegenstanders, door vreeze gedwongen, hunne stem geeven.

DIRUTIUS, inmiddels, tot Bisfchop van *Brugge* zijnde aangesteld, werd aldaar tot die waardigheid gekoozen **CUNERUS PETRI**, van geboorte een *Zeeuw*. Eer hij, in de maand December 1569, naar *Leeuwarden* vertrok, werd aan hem het volgende voorschijft ter hand gesteld, op den 14 November, door den Hertog **VAN ALBA**, ondertekend,

„ Aan

„ Aan den **B**
VAN ALBA een
den Aartsbisfch
(zijnde dit ge
IV) om hun
den Paus gedaa
schops,”

„ De Bisfch
houder en den
woordigheid d
Overigheid in
welke ten dien

„ De Bisfch
dan zal hij me
Raad des Kon
geleid worden
zal daar den **E**

„ De Geest
gelijks gehoor
in maaken, on
van *Utrecht*,
ke goedkeuring
Pausfelijke Bul

„ Na dat hij
zal hij predikati
tholijke Godsdi
opneemen, beh
Geestelijkheid e
de geenen, die
straffen en afze

„ Ook zal hij
hoolijke onder
niste der Monn

„ In de open
de Perfoonen to
agt geven op de
daarin geleerd w

„ Aan den Bisfchop zal door Koning FILIPS en den Hertog VAN ALBA een Geloofsbrief gegeeuen worden, houdende aan den Aartsbisfchop van *Utrecht* en den Bisfchop van *Munster* (zijnde dit gefchrift getrokken uit de Bulle van PIUS DEN IV) om hun berigt te geeuen van deeze aanftelling , door den Paus gedaan , en van het regtsgebied des nieuuen Bisfchops , ”

„ De Bisfchop zal zijnen lastbrief vertoonen aan den Stadhouder en den Raad des Konings, dewelke hem in de tegenwoordigheid der Geestelijkheid van St. *Vitus* en der Stads Overigheid in het bezit van zijnen Stoel zullen ftellen ; aan welke ten dien einde een brief zal gezonden worden. ”

„ De Bisfchop zal den dag van zijne inhaalinge bepaalen ; dan zal hij met de Geestelijkheid, door den Stadhouder, den Raad des Konings, de Magiftraat en den nabuurigen Adel, geleid worden naar de Kathedraale Kerk van St. *Vitus*, en zal daar den Eed, volgens opgefteld formulier, afleggen. ”

„ De Geestelijkheid van St. *Vitus* zal den Bisfchop insgelijks gehoorzaamheid belooven ; indien zij daar zwaarigheid in maaken, om dat zij zig verbonden achten aan den Bisfchop van *Utrecht*, zal hij zijne magt doen blijken, door fchriftelijke goedkeuringe des Aarts-Bisfchops van *Utrecht* en door Pausfelijke Bulle. ”

„ Na dat hij in het bezit van zijnen stoel zal getreden zijn, zal hij predikationen doen voor het volk, om dezelve in de Catholijke Godsdienst te onderwijzen, den ftaat der Kerke gaan opneemen, behoorlijk onderzoek doen na de zeden van Stads Geestelijkheid en de geleerdheid der Priesteren, met magt om de geenen, die omtrent hun gedrag en geloof verdagt zijn, te straffen en afzetten. ”

„ Ook zal hij agt geeuen op de Bedelordens, dat zij behoorlijke onderregtinge doen ; ook zal hij de dooling en erger-nisse der Monniken verbeteren. ”

„ In de openftaande plaatzen zal hij godvrugtige en geleerde Perfoonen tot Pastooren en Kerkmeesters bezorgen ; hij zal agt geuen op de Schoolen van de geheele Provincie, en zien wat daarin geleerd word. ”

„ Met

„ Met overleg der Pastooren en der Magistraat zal hij een Kweekschool opregten, volgens voorschrift van de vergadering te *Trente*. ”

„ Hij zal de Boekwinkels onderzoeken, en toezien, dat daarin niets gevonden word, strijdende tegen de Plakaaten des Konings. ”

„ Hij zal de decreten der Kerkvergadering van *Trenten* afkondigen; indien niet geheel, ten minsten die, welken de Leerlingen raaken, en op de denkbeelden des Volks pasten. ”

„ En vermits de reden, waarom zulks te voeren, door den Aartsbischof van *Utrecht* niet uitgevoerd is, ophoud, zal de Raad nu beter onderregt zijnde, de Decreten afkondigen. ”

„ De Bischof zal zorge draagen, dat de Geestelijkheid de Plakaaten des Konings, omtrend den Godsdienst gehoorzaam; de wederspannige zal hij in de Kerker doen werpen. ”

„ Ook zal hij de Magistraat en anderen, die de Plakaaten niet gehoorzaamen, aan den Raad des Konings; en als die te traag te werk gaat of door de vingeren ziet, aan den Landvoogd deezer Provincie aanklaagen.

„ Na en in de Abdijen en Kloosters, zo van Mans als Vrouwen, zal hij behoorlijk onderzoek doen: te weten volgens zijn ordinaris regt, na die onder zijn gebied behooren, volgens de magt, door de Paus aan hem verleend.

„ De Kerken, door ouderdom vervallen, zal hij doen herstellen.

„ De Stadhouder en de Raad zullen hem in allen deezen behulpzaam zijn; ook zal hem des noods van 's Konings wegen, daar toe Volk bijgesteld worden.

„ LAURENTIUS, Deken van *St. Goese*, zal hem vergezellen; en tot alles in order gebragt is; als raadsman dienen. ”

„ Verder zal de Bischof behoorlijk onderzoek doen, naar alle die geenen, die van ketterijen, omtrent het geloof verdagt zijn; en hun zaak naar den eisch des rechts behandelen.

„ Hij zal de gezonden van de besmetten onderscheiden; den raad des Konings behulpzaam zijn in het verkiezen van Magistraatspersoonen, en aan dezelvez aanwijzen, wie dat 'er behooren verkooren te worden.

„ En

„ En dewijl
haare inkomsten
der anderen de
Mariengarde
gum; en de P
aan zijn Stoel
hulpe neemen,
vel des Konings

„ Eindelijk
als hij zal dien
Katholijken Go

CUREUS, in
gekoomen zijn
een plegtige i
menfchen gele
zijden mijer
hebbende, her
de maand Feb
van hem te vo

Zijn bestier
leen om dat
ook de Aartsdi
voet dwars zet
en gierigheid,
meest al de be

Na dat hij zi
daaglijks meer e
waardes bewag
len des Konings
gevangen doen z

Van daar wer
en hem aldaar
guldens.

Twee Jaaren
naar *Keulen*, al
het Jaar 1580, z

Geen Bischof
Vikarissen van

„ En dewijl zijne Heiligheid zes Geestelijke plaatzen met haare inkomsten aan den Bischop heeft toegewezen , als onder anderen de Kathedraale Kerk van *St. Vitus* ; de Abtdij van *Mariengarde* ; de Abtdij der regulieren Kanoniken te *Bergum* ; en de Proostdij te *Bolswaard* , zo zal hij die plaatzen aan zijn Stoel hegten ; en zal des nodig zijnde , den Fiskaal te hulpe neemen , en zig met de Bulle van den Paus n het bevel des Konings verweeren .

„ Eindelijk zal hij alles en elk in het bijzonder doen , zo als hij zal dienstig oordeelen voor de behoudenisfe van den Katholijken Godsdienst , en algemeene rust en vrede .”

CUNERTS , in het begin van het Jaar 1570 , te *Leeuwarden* gekoomen zijnde , voorzien met dit bevelfchrift , deed aldaar een plegtige intrede , wordende door een groot aantal van menschen geleid naar de Kerk van *St. Vitus* , alwaar hij , een zijden mijter op het hoofd en een zilveren staf in de hand hebbende , het tegenwoordig zijnde volk den zegen gaf . In de maand Februarij kwamen eenige Kerklijke Ordonnantien van hem te voorschijn .

Zijn bestier ging verzeld van veele moeilijkheden , niet alleen om dat de Hervormden hem alle laagden leiden , maar ook de Aartsdiaconen van *St. Jan* te *Utrecht* hem overal den voet dwars zetten . Anderen beschuldigden hem van geldzugt en gierigheid , en van een onzedig gedrag ; waar van , egter , meest al de bewijzen ontbraken .

Na dat hij zijn ampt agt Jaaren bekleed had , en de woede daaglijks meer en meer toenam , tot zo verre zelfs dat *Leeuwarden* bemagtigd was , heeft LALAING hem , als de bevelen des Konings tegenstreevende , en het volk ontsigtende , gevangen doen zetten op het Slot van *Harlingen* .

Van daar werd hij gezonden naar de Abtdij te *Bergum* , en hem aldaar toe gewezen een Jaarlijks pensioen van 800 guldens .

Twee Jaaren daar na begaf hij zig naar *Munster* , en verder naar *Keulen* , alwaar hij in ballingschap , den 15 Februarij van het Jaar 1580 , zijn leven eindigde .

Geen Bischop na hem weder aangesteld zijnde , hebben de Vikarissen van het *Haarlemsche* Bisdom , onder het gezag van

van den Pausfelijken Vikaris, het bestier waargenoomen, tot dat hem, met de invoering van de Reformatie, alle gezag ontnomen is geworden.

Betreffende den tegenwoordigen Kerkstaat van *Friesland*; het is buiten tegenpraak, dat de meeste inwoonders den Hervormden Godsdienst zijn toegedaan, welke, gelijktijdig met de andere Provintien, de heerschende geworden is. Nogthans zijn de Roomschegezinden aldaar, op zommige plaatsen, zeer meenigvuldig; maar nog talryker de Doopsgezinden, dewijl *MENNO SIMONZ*, naar wien zij doorgaans *Menmonieten* genaamd worden, zo als bekend is, een *Fries* was, en in dit gewest allereerst heeft aangevangen zijne leere te verkondigen: gelijk ook onder hun eene bijzondere gezintheid, in deze Provintie allereerst bekend geworden, ter onderscheidinge van de *Waterlanders* en *Vlamingen*, de *Friezen* genaamt worden. Men ontmoet niet alleen de Doopsgezinden in de Steden, maar ook in grooten getale op de Dorpen en ten platten Lande. Van de 194 Doopsgezinde gemeenten, die in de Nederlanden worden gevonden, zijn 'er in *Friesland* 59, of, zo als andere willen, 61. In den aanvang leefden deze met de Gereformeerden (gelijk ook de Leeraaren met elkander) in goede vriendschap. Dan na dat de *Sociniaanen*, in de XVII. Eeuw, uit *Poolen* verdreeven, in deeze Landen een schuilplaats zochten, wil men dat een merkelijke verwijdering daardoor veroorzaakt is, wijt zij zig bij hen en bij de Remonsttanten voegden.

Bij de Gereformeerden raakten veelen van derzelve Leeraars in verdenking, als of ze de Leerstellingen der *Sociniaanen*, meer of min, waren toegedaan. Van tijd tot tijd klom dit vermoeden zo hoog, dat die van de Hervormde Kerk zig verplicht agtten, daar tegen te waaken. In de Provinciaale Synode van het Jaar 1722 stelden ze een ontwerp op van vier Artikelen. Als: *Eene Belijdenisse aangaande de Goddelijke Drieëenheid.*

2. *Aangaande de eeuwige en waarachtige Godheid van Christus.*

3. *Dat ook de H. Geest, met den Vader en den Zoon, waarachtig God zij.*

4. En;

4. En, eind
Zoon aan de g.
Gaarne hadde
gezinde Leera
deze vier Artij
onder het Art.

Allie de Gere
gebracht tot z
noemt naar de
waarden; 2. V
5. Van Bolsmaa
vatende een ge

De Jaarwedde
ge voordeelen
onder de Klasf
Jaaren, eene g
vooren hadden
Goederen, bel
en van welke
was de Jaarw
gering, dat e
en daarom jaar
Om deze wanf
LEM DEN IV,
maakt, waarin
„ behoorende t
„ zouden word
„ drie Jaaren.”
folutie der Hee
Maart 1762, ni
daadelijk verkog
volge de Refol
Maart 1764, en
ten Gedeputeerd
die Predikanten
een vaste jaarwed
die hun in twee
November, uit h
XVI. DEEL.

4. En, eindelijk, de volkomen genoegdoening van Gods Zoon aan de goddelijke gerechtigheid.

Gaarne hadden de Sijnodaale Leden gezien, dat alle Doopsgezinde Leeraaren, in deze Provintie, genoodzaakt werden, deze vier Artijkelen te ondertekenen. Men zie wat wij reeds onder het Art. DOOPSGEZINDEN hier van gezegt hebben.

Alle de Gereformeerde Gemeenten, in deeze Provintie, zijn gebracht tot zes bijzondere Klasfen, onderscheidenlijk benoemt naar de naamen der Steden. 1. De Klasfis van *Leeuwaarden*; 2. Van *Dokkum*; 3. Van *Franker*; 4. Van *Sneek*; 5. Van *Bolswaart* en *Workum*; 6. Van de *Zevenwolden*, bevattende een getal van 208 Predikanten.

De Jaarwedde der Predikanten te *Leeuwaarden*, buiten eenige voordeelen, is 1100. Ten aanzien van die der Dorpen, onder de Klasfis van *Leeuwaarden* en andere, is zedert eenige Jaaren, eene groote en voordeelige verandering ingevoerd. Te vooren hadden zij allen onder hunne bestiering eenige Pastory-Goederen, bestaande in Landerijen, welke zij verhuuren, en van welker inkomsten zij moesten leeven. Hier door was de Jaarwedde zeer ongelijk, en die van zommigen zo gering, dat een Predikant 'er onmogelijk van bestaan kon, en daarom jaarlijks door de Staaten moest ondersteund worden. Om deze wanfschikkelijkheid voorttekomen, werd, door WILLEM DEN IV, op den 24 December 1748, een Reglement gemaakt, waarin bepaald wierd; „ dat alle de Pastoriegoederen; „ behorende tot zodanige Dorpen, die suppletie gelden genoten, „ zouden worden verkocht bij perceelen, binnen den tijd van „ drie Jaaren.” Op dit Reglement is nader gegrond, de Resolutie der Heeren Staaten van deeze Provintie, in dato 12 Maart 1762, uit kracht van welke alle die Pastoriegoederen daadelijk verkogt zijn, ten voordeele van de Provintie. In gevolge de Resolutie der gemelde Heeren Staaten, van den 8. Maart 1764, en nader autorisatie aan het Collegie van Heeren Gedeputeerde Staaten van 25 Febr. 1765, is zedert aan die Predikanten, wier Pastoriegoederen dus verkocht zijn, een vaste jaarwedde van vijfhonderd Carolie guldens toegelegd, die hun in twee termijnen betaald word; op den 1. Maif en 1. November, uit het Provintiaal komptoir.

De overige Predikanten der *Leeuwaarder* Klasfis, wier Pastorie goederen niet verkocht zijn, hebben dezelve behouden, als ten minste 500 opbrengende. Zelfs zijn 'er onder, die meer of min van 600 — 1000 gl. bedragen.

Behalven de Nederduitse Gereformeerde Gemeente, is binnen *Leeuwaarden* een Waalsche Gemeente, die door één Predikant bedient word.

De Lutherischen hebben aldaar een zeer fraaije Kerk; als mede de Doopsgezinden. Voorts zijn 'er verscheide Kerkenhuizen der Roomschegezinden, en eene Joodsche Synagoge.

De Klasfis van *Leeuwaarden* vergadert altijd binnen de Hoofdstad, in de konsistoriekamer van de groote kerk, in den zomertijd, zeven of agtmaal in het Jaar.

De Predikanten binnen *Dokkum* genieten Jaarlijks voor Traktament 700 guldens en vrij woning. In deze Klasfis is, in het Jaar 1754, een Weduwen beurs opgerigt, uit den inleg der somme van de daar aan deel hebbenden. Hier is ook eene vergadering van Remonstranten, de eenigste in de Provintie, en eene Doopsgezinde Gemeente. Zij heeft mede, even als die van *Leeuwaarden*, haar Maandelijksche vergaderingen.

De Klasfis van *Franeker*, wier Hoofdplaats vermaard is, door haare Academie, gesticht in 't Jaar 1585, (zie *ACADEMIEN*), bestaat uit 29 leden. De Predikanten van *Franeker* genieten Jaars 900 guldens. Aldaar is mede een Waalsche Gemeente, die door één Predikant bedient word, als mede eene Doopsgezinden.

Harlingen, onder deze Klasfis behoorende, heeft vier Predikanten, wier Jaarwedde is 1000 guldens. Men vind aldaar Lutherischen, veele Doopsgezinden en Roomsche Katholijken; als mede eenige Jooden. De Jaarlijksche vergaderingen der Klasfis beginnen op Dingsdag in de week na Paaschen en in ieder der volgende maanden tot October.

De Klasfis van *Sneek* bestaat uit 29 leden. In deeze stad zijn mede Doopsgezinden.

De Predikanten van *Bolswaard* en *Workum* genieten voor traktement 700.

Het getal der Leden van de *Klasfis van Zevenwolden*, bestaat uit 35 Predikanten; zij houden hunne vergaderingen op de tijden boven gemeld.

Wie

Uit ieder der
Predikanten en
uit welke een
Deputaten dez
slegts drie zitt
de verrigting d
node, aan de
komen zes Kor
maakende dus
De Edele Me
die vergadering
de voorvallende
stieren, zijn v
gende Heeren

De Orde,
zen, in welke
den word, is
wegens de Kla
waard; 5. te

Als eene b
tot Deputaten
even gelijk ge
zodanigen, di
den van de Si
de vergadering
hunne commis
putaten, die
noemd waren,
Deeze XII. D
brengen, al w
te *Leeuwaarde*
met, en tweem
derlingen. D
maand Julij, e
den van de Sij
kollegie van P
ledige vergader
trouwde zaaken

Uit ieder deezer Klasfen worden vier Leden, naamelijk twee Predikanten en twee Ouderlingen, naar de Sijnode gezonden, uit welke een Preses en eene Scriba benoemd word. Van de Deputaten dezer Sijnode (die twaalf in getal zijn,) hebben flegts drie zittingen in die vergadering welke Deputaten van de verrigting der zaaken, op de voorledene jaarlijkfche Sijnode, aan de aanwezenden verslag moeten doen. Daar bij komen zes Korrespondenten der andere Provintiaale Sijnoden; maakende dus te zaamen een getal van 33 perfoonen.

De Edele Mogende Heeren Commisfarisfen Politiek, die in die vergaderingen 's Lands hoogheid vertegenwoordigen, en de voorvallende zaaken, naar hun wijs oordeel, helpen beflieren, zijn twee in getal, uit het Collegie van de Edel Mogende Heeren Gedeputeerde Staaten derwaarts afgevaardigd.

De Orde, die men in acht neemt, ten aanzien der plaatsen, in welke de Friesche Sijnode, van Jaar tot Jaar, gehouden word, is deeze: 1. te *Leeuwaarden*. 2. op 't *Heerveen*, wegens de Klasfis van *Zevenwolden*; 3. te *Sneek*; 4. te *Bolsward*; 5. te *Franeker*. 6. te *Harlingen* en 7. te *Dokkum*.

Als eene bijzonderheid mag men hier bij aanmerken, dat tot Deputaten Sijnodi, niet alleen Predikanten, maar ook een even gelijk getal van Ouderlingen benoemd worden, en wel zodanigen, die, zo wel als de zittende Predikanten, geene leden van de Sijnode zijn. Zij worden, voor het scheiden van de vergadering, door de tegenwoordig zijnde leden gekooren; hunne commissie duurt één Jaar; uitgezonderd de twee Deputaten, die 's jaars te vooren, uit de Sijnodaale Klasfis, benoemd waren, die tot het volgende Jaar gecontinueerd worden. Deeze XII. Deputaten Sijnodi zijn verplicht ter uitvoering te brengen, al wat in de Sijnodie beslooten is; zij vergaderen te *Leeuwaarden*, gewoonlijk viermaals 's Jaars, tweemaal met, en tweemaal zonder de negen daartoe behoorende Ouderlingen. De eerste vergadering die in het midden der maand Julij, en de laatste, die 4 of 5 weeken voor het houden van de Sijnodi invallen, bestaan uit alle de leden van dit kollegie van Predikanten en Ouderlingen. In deeze twee volledige vergaderingen worden alleen de gewoone hun toevertrouwde zaaken verhandeld: doch, in sommige gevallen, ook

buitengewoone zaaken. Bij voorbeeld de verschillen, die, na dat zij, door de Kerkenraaden en Klasfen, overwoogen zijn, niet ten genoeg van wederzijdsche partijen zijn beslist, worden voor deezen hooger Kerklijken Regbank, bij wijze van appél, gebragt, die dezelve dan geheel afdoet, of op zig neemt dezelve te brengen op de aanstaande Sijnode, die dezelve, als de hoogste Kerklijke Regbank, volkoomen afdoet.

Dit moet, egter, alleen verstaan worden van Kerklijke verschillen en censuuren: want bijaldien het verschil betreft een gedaan beroep, of dimissie van een Predikant, hoedanige geschillen men, in deeze Provincie, meerendeels politiek behandelt, kunnen dezelve, door een laatst appél, gebragt worden voor H. Edel Mogende de Staaten deezer Provincie.

Behalven die twee volledige bijeenkomsten, vergaderen de VI Deputaten, alleen uit de Predikanten bestaande, nogmaals op den 1 November, alleenlijk tót het doen der rekeningen en verdeeling der weduwe penningen. Eindelijk is 'er nog een vierde vergadering der Deputaten, die eeniglijk drie derzelven betreft, en genoemd word met den naam van *Deputatus ad causas*, zijnde de *Bursarius*, de *Exbursarius* en een derde *Deputatus ad causas*, welke aan de volle vergadering van den uitflag hunner commissie verslag doet.

De gewoone tijd van de vergadering der *Friesche* Sijnode, is in de week na Pinxter, het zij dezelve vroeger of later invalle; ten ware in die week eene algemeene Provinciaale Bedendag was vastgesteld, wanneer de bijeenkomst agt dagen laater gehouden werd.

Tot een besluit van dit Artikel, zulten wij 'er nu nog 't een en ander wegens *Frieslands* Koophandel bijvoegen. Dezelve heeft hoofdzakelijk zijne betrekking op de nodige waren, die in deeze Provincie gebruikt en verteerd, en meest uit *Holland*, *Breemen*, *Hamburg*, *Noorweegen*, de *Oostzee*, *Frankrijk* en *Engeland* gehaald worden, als: *Graanen*; vee-lerlei *Wollen*, *Linnen*, *Catoenen* en *Zijden Stoffen*; *Vlas* en *Hennip*; voorts *Hout*, *Steen* en *Ijzer*, *Koper*, *Tin*, *Loot*, *Goud* en *Zilyer*.

Ten

Ten dien eie
Schippen en
vaart, naar v
America, Sm
'er niet gedre
ten in *Hollan*
vintie daar to
vaaren daarom
Holland'sche R
Friesche Sma
bewijze dient.

Ook ontbre
zijden en woll
kelijk vervalle
rijen te zijn.
door welke h
maard was. C
wollen Stoffen
mer 'er, die
spinnen, en h
fen, handscho
Provincie verz

De Producti
bestaan meest
Garst, *Haver*
Kalven, *Schaa*
Wilde Enden,
en klein *Bran*
eenigen tijd, d
van deeze Prov
malkander op
zijn; zijnde vo
Dit Wapen wo
door twee regte
de oppermagt d
Hét oudste v
sten voerden, b
veren, van de

Ten dien einde vind men in dit Gewest een groot aantal van Schippers en Schepen. Dan de groote Koophandel en Zeevaart, naar verre Gewesten, als *Portugal, Spanje, Africa, America, Smirna, Turkije, Arabie, Egijpien*, enz. word 'er niet gedreeven; ten deele, om dat sommige van die vaarten in *Holland* geëtroieerd zijn, en ook om dat deeze Provintie daar toe min geschikt is. Doch de *Friesche* Schippers vaaren daarom niet minder dan anderen voor rekening van *Hollandsche* Kooplieden; waar van het zo groot getal van *Friesche* Smakken, en vooral van Koffen, ten voldoende bewijze dient.

Ook ontbreekt het in deeze Provintie niet aan Fabrieken van zijden en wollen Stoffen. Zeer vermaard, hoe wel thans merkelyk vervallen, plagten voormaals de *Harlinger* Bontreederyen te zijn. Dit heeft ook plaats omtrent de Kalkbranderijen, door welke het welvaarend Vlek *Makkum* eertijds zeer vermaard was. Ook worden, in andere Steden, deeze en geene wollen Stoffen gemaakt. Een groot aantal Wolkammers vind men 'er, die de Wol kammen en bereiden, vervolgens doen spinnen, en het sijet aan arme menschen geeven, om 'er kousen, handschoenen en mutzen van te breiden, of buiten de Provintie verzenden.

De Producten, die van daar buitenlands gezonden worden, bestaan meest in eigen voortbrengzels, als: *Tarwe, Rogge, Garst, Haver, Veldboonen*, enz. voorts *Ossen, Koeijen, Kalven, Schaapen, Varkens, Paarden, Hoenders, Duiven, Wilde Enden, Booter, Kaas, Honing, Was, Hooi, Turf* en klein *Brandhout*. Doch de uitvoer van Hooi is, zedert eenigen tijd, door 's Lands Staaten verboden. Het Wapen van deeze Provintie bestaat uit twee Goude Leeuwen boven malkander op een blaauw veld, waar tuschen zeven turven zijn; zijnde voorts gedekt met een gouden Gravelijke Kroon. Dit Wapen word zomtijds verbeeld, als gehouden wordende door twee regtopstaande Leeuwen, (*Penants*) ten bewijze van de oppermagt deezer Provintie.

Het oudste Wapen van *Friesland*, 't welk de eerste Vorsten voerden, bestond, zo men wil, uit drie schuinsche zilveren, van de regter naar de linkerhand nedergaande balken,

ken, op een blaauw veld, op de bovenste en benedenste balk twee, en op de middelste balk drie roode bladen van Waterroozen; welk Wapen naderhand, toen Westfriesland, onder den Frieschen Vorst BEROALD, na het verlaan van RUFARD, in de V Eeuw, weder aan Friesland kwam, in zo verre veranderd is, dat 'er een balk en vier bladen bijkwaamen; de balken van de regter naar de linkerhand schuins afloopende, en op de eerste balk één, op de tweede drie, op de derde vier, en op de vierde drie van gemelde bladen waren.

Dit Wapen was in gebruik tot aan den tijd van KAREL DEN GROOTEN, wanneer zij van dien Vorst het nog in wezen zijnde Wapen verkreegen. De Leezer houde ons ten goede, dat wij, bij dit Art. van alle de menigvuldige Schrijvers, hier toe gebruikt, geene aanwijzing doen, om reden dat de meesten, bij de beschrijving der bijzondere Steden, moeten worden aangewezen, en daar bij ook van de Schutterijen en gewapende Corps enz. gewag zal moeten gemaakt worden.

FRIESMA, eene Edele Staate, in de Grietenij Ijdaarderaecl, Noordwaards van de Kerk van Ijdaard.

FRISO, bij veelen der oude Schrijvers, voor den Stamvader der Friezen gehouden, van wien zo wel het Land als het volk dien naam zou ontleend hebben. Maar dewijl daar aan alle bewijs ontbreekt, houd men, in meer verligte tijden, al wat daar van verhaald word, voor fabelen, ten minsten dat alle de vertellingen zeer opgesmukt zijn. Zie hier in 't kort, wat de Ouden daar van geschreeven hebben. TRITHEMIUS, een man, die nog al eenig geloof verdient, zegt dat de Frank CLODIO zijnen zoon FRISO benoemde, om de Provintie, naast aan de Duitschers grenzende, als ook aan de Noordzee woonende, te bestieren; dat het Land, naar hem, Frisoo'sland genaamd wierd. Maar dat hier in een mislag is, blijkt uit TACITUS en PLINIUS; en ook hier uit, dat de naam van FRISIJ ouder is dan de Regeering der Franken in Gallie. MEZERAY en anderen schijnen zelfs deezen FRISO niet gekend, veel min als een zoon CLODIO te hebben aangemerkt.

Van eenen
teld: dat hij
van ADEL, I
Prinsdom of
werd (volgen
onregwaardig
FRISO, SAXO
hene, alwaar
bende bijgew
en na diens
GROOTE. Hij
zou ter vrou
cles, die d
vrouw won
van ALEXAN
de Indiaanen
dreef, moest
len zijner v
Fresia. Ma
hij, met de
tingen, bij
chus in Tr
Duitschers.
Land bekoom
zijn schoon
Middelandsche
Oceaan, voor
in. Daar zette
zijn Afgod
van Stavoren,
woen bewoone
togten tegen b
deed ruimen;
Frisoo'sland, F
Als nu deeze
vermenigvuldig
kon, werden s
FRISO, met ee

Van eenen anderen en veel ouder FRISO heeft men ons verteld: dat hij uit het Geslagte van SEM gesprooten, en de zoon van ADEL, Prins van *Benedicta Fresia* was. ADEL had dat Prinsdom of Koninkrijk van zijne voorvaderen geërft, maar werd (volgens het verhaal) door eenen tijran, AGRAMMAS, onregtvaardig daar van beroofd, en met zijne drie zoonen, FRISO, SAXO EN BRUNO verdreeven. ADEL reisde naar *Atlene*, alwaar FRISO de lesfen van vermaarde wijsgeeren hebbende bijgewoond, zig begaf in dienst van Koning FILIPPUS, en na diens dood in dienst van zijnen ZOON ALEXANDER DEN GROOTE. Hij had den roem van zonderlinge dapperheid, en zou ter vrouwe gehad hebben HILLE, de dogter van AGATHOCLES, die de zoon was van LYSIMACHUS. Blij deeze zijne vrouw won hij zeven zoonen en ééne dogter. Na den dood van ALEXANDER, toen SANDROCOTUS den *Macedoniers* afviel, de *Indiaanen* ophitste, en de *Macedonische* bezetting verdreef, moest ook FRISO met zijn twee broeders, nevens veele zijner vrienden, van daar wijken, en keerde daarna na *Fresia*. Maar de tijran verbood hun te landen. Toen verliet hij, met de zijnen, de *Indiën*, en kwam, na veele ontmoetingen, bij PTOLOMEUS in *Egipten*; van daar bij LYIMACHUS in *Tracien*, daar hij in kennis geraakte met eenige *Duitschers*. Van hun kennis van de gelegenheid van hun Land bekoomen hebbende, rustte hij, met bewilliging van zijnen schoonvader, een vloot toe, en zeilde daar mede de *Middelandsche Zee* uit, door de *Straat van Hercules*, in den *Oceaan*, voorbij *Spanje*, *Frankrijk* en *Engeland*, het *Flie* in. Daar zette hij voet aan land, en bouwde, ter eere van zijnen Afgod STAVO, eene Kerk, en leidde de grondvesten van *Stavoren*, om te dienen tot een sterkte tegen de *Sueven*, toen bewoners van *Friesland*. Ook deed hij verscheidene togten tegen hun en de *Slaven*; zo dat hij hun het Land deed ruimen; noemende voorts het op hun veroverde Land, *Frisoo'sland*, *Friesland*, en de nieuwe bewoners, *Friezen*. Als nu deeze *Friezen*, na verloop van dertig Jaaren, zo lang vermenigvuldigt waren, dat *Friesland* hun niet langer voeden kon, werden SAXO EN BRUNO, op zekere voorwaarden, door FRISO, met een groote heirmagt, uitgezonden; zij voeren de

Elve op, en vermeesterden de Landen aan de *Wezer*, en de volken, daaromstreeks woonende. *FRISO* bemagtigde, intusschen, den geheelen Zeekant, tot aan *Denemarken*, verdeelde het Land in zeven *Zeelanden*, onder zijne zeven zoonen, die ze met Dammen en Sluizen wel voorzagen, 'er huizen bouwden, en met hunne nabuuren een verbond slooten, waar bij hun de bewaaring der Zeekusten tegen de rovers aanbetrouwd werd. Verder maakten zij Wetten en Ordonnantien, en rigtten Scholen en Wapenhuizen op. Men verhaalt al verder dat *FRISO* zelve zijne verbonden, met die Vorsten gemaakt, zou beschreeven, en aan zijne zoonen aangewezen hebben, wat zij te doen en te laten hadden, om in vrede te leven. Zijn oudste zoon *ADEL* was door hem gesteld tot erfgenaam van *Stavoren*; aan ieder der andere zes besprak hij een der zes *Zeelanden*. Men stelt dat hij 60 Jaaren *Friesland* zou beheerscht hebben, voor *CHRISTUS* geboorte 245 of 247 Jaaren. Men zie wat wij, over de afkomst der *Friezen*, op 't *Art. FRESIA*, gezegd hebben.

Zie de Schrijvers, die van den *Aouden Staat van Friesland* gewag gemaakt hebben.

FRISO, (*de jonge*) zoon van *GRUNO*, dien men wil dat de Stad *Groningen* zou gebouwd hebben, had ter vrouwe de dogter van *UBBO*, den derden Prins van *Friesland*; zij was genaamd *Frouw*. Van hem word gezegd, dat hij eene nieuwe Kolonie, of Volkplanting der *Friezen* heeft opgeregt. Met een deel van hen trok hij ten Westen, over 't *Flie*, en kwam aan een woest Eiland, daar hij zig nederzette, en noemde het *Nieuw Friesland*, en de volken, die hij aldaar plaatste, *FRI-SIABONES*. Omtrent een mijl van *Alkmaar* zou hij een Stad gebouwd, en dezelve, naar zijne vrouw, *Frouwgeest* of *Frouwgeest* genoemd hebben. Dus beschouwt men dezen *FRISO*, als Koning van *Westfriesland*. Doch dit alles is even zeker, als de *Historie* van den ouden *FRISO*.

Zie *WINSEMIUS* en *PETIT*, *Republiek der Nederlanden*.

FRI-

FRISO, (J
was de eenige
houder van F
den in *Drenth*
halt; zijnde
LEM GEORGE
JOHAN WILLE
1687. Over
waar hij ter v
vreugde bedre
zeven jaaren
LEMONON, F
die alle bekw
bezat. Maar
had opgevat
de edele jon
bereikt had.

De Prinses
ren Zoon op
Friesland, v
ren van *Gron*
dit Gewest.

Inmiddels
tenschappen e
geene kinder
wekt hebbend
waardiger, on
VAN NASSAU,
een gewichtig
in het Jaar 16
gaf hem, met
den Heer de
dienst van de
sten, en kort
neur, op dat
hem bekwaam
die hij, tot ja
In de Lente

FRISO, (JOHAN WILLEM) Prins van *Oranje en Nassau*, was de eenige Zoon van Prins HENDRIK KASIMIR, Erfstadhouder van *Friesland*, Stadhouders van *Groningen*, de *Omlanden* in *Drenthe*, en van vrouwe AMELIA, Prinsesse van *Anhalt*; zijnde de eerste Zoon, uit dit Huwelijk geboren, WILLEM GEORGE FRISO, nog geen Jaar oud zijnde, overleden. JOHAN WILLEM werd geboren den 4 Augustus van het Jaar 1687. Over de geboorte van den Prins werd te *Desfau*, alwaar hij ter waereld kwam, als ook te *Leeuwarden*, groote vreugde bedreeyen. Naauwlijks had hij den ouderdom van zeven jaaren bereikt, of hij kreeg als Leermeester den Heer LEMONON, Predikant en Hoogleeraar te *Franeker*; een man, die alle bekwaamheid, ter onderwijzing van een jong Prins, bezat. Maar toen de hoop, die men van zijne bekwaamheid hadt opgevat, met de jaaren begon te vermeederen, verloor de edele jongeling zijnen Vader, voor dat hij nog negen jaaren bereikt had.

De Prinses zijne Moeder nam toen de zorge voor haaren Zoon op zig. Voogdesse en Stadhoudersse zijnde van *Friesland*, verwierf zij voor hem, in het 1696, van de Staaten van *Groningen* en de *Omlanden*, het Stadhouderschap van dit Gewest.

Inmiddels werd 'er niets verzuimt, om hem in alle wetenschappen en taalen te doen onderwijzen. WILLEM DE III, geene kinderen, uit zijn Huwelijk met MARIA STUART, verwekt hebbende, vond onder zijne bloedvrienden niemand waardiger, om zijn Erfgenaam te zijn, dan den jongen Prins VAN NASSAU, kleinzoon van zijns Vaders Zuster. Hij nam een gewigtig deel in zijne opvoeding, en verklaarde hem, in het Jaar 1695, tot zijnen vollen Erfgenaam. De Koning gaf hem, met toestemming zijner Moeder, tot Gouverneur, den Heer DE CORCELLES CHANDIEU. oversten Luitenant, in dienst van den Staat; een officier van uitmuntende verdiensten, en kort daarna de Heer DUPUI, tot Onder-Gouverneur, op dat zij beiden om strijd mogten arbeiden, om hem bekwaam te maaken, tot den aanzienlijke waardigheden, die hij, tot jaaren gekomen zijnde, moest bekleeden.

In de Lente van het Jaar 1700, verrok de jonge Prins

naar de Academie te *Franeker*, alwaar hij, met een sierlijke redenvoering, door den Heer COETIER, verwelkomt word. Inzonderheid genoot hij aldaar, gedurende den tijd van anderhalf jaar, het onderwijs in de Wiskunst, van den Hoogleeraar FULLENIUS. Van daar begaf hij zig naar de Academie te *Utrecht*, alwaar hij de wiskunst verder leerde, onder opzigt van de Heer SAURIN; nog andere takken van geleerdheid beoefende hij, onder de Hoogleeraaren van dien tijd.

Niet lang daarna (1702) verloor hij zijnen Voestervader, Koning WILLEM; waarna de zorge zijner verdere opvoeding alleen op zijn Vrouw-Moeder bleef berusten; die hem, in plaats van voorheen gemelden, tot onderrigter en zedemeester gaf, den Heer HEEMSTRA, een *Friesch* Edelman, luisterrijk door zijne geboorte en verdiensten.

Na dat het Testament van wijlen Koning WILLEM, door de Staaten Generaal, op den 8 Maj 1702, geopend was, namen dezelve den post als uitvoerders van den laatsten wil des Konings op zig. Schoon FRISO daarbij als eenige Erfgenaam verklaard was, matigden zig, echter, meer andere Vorsten het regt tot een gedeelte der nalatenschap aan; en de Koning van *Pruisfen*, die wel den magtigsten arm had, stelde zig in het bezit van verscheiden treffelijke landen en goederen, ten nadeele van den jongen Prins. FRISO had, echter, moeds genoeg, om den tijtel van Prins van *Oranje* aanteneemen, en zig dien waardig te maaken.

Na dat, in het Jaar 1702, door de Bondgenooten, de Oorlog aan *Frankrijk* en *Spanje* verklaard, en werkelijk was aangevangen, verscheen JOHAN WILLEM, in den tweeden veldtocht, in het leger der Bondgenooten, als vrijwilliger. Hij verliet *Utrecht*, om de konst des oorlogs te leeren, onder de vermaarde Veldoverstems, EUGEN MARLBOROUGH en OUWERKERK. Een onvoorzien toeval had hem bijna het leven gekost. De jonge Prins, van *Leeuwarden*, op het *Oranjewout* gekomen zijnde, wilde, eer hij zig verder op weg begaf, zijne Lijf-Compagnie de revue doen pasfeeren. Hij steeg op een klein Spaansch paardje, dat zeer moedig was; door den grooten toeloop van menschen begon het zodanig te stijgeren, dat de Prins ruggelings ter aarde geworpen wierd; het paard zette hem

hem in het
schouders.
den voet op;
troffen te he
houden; doch
Junij 1703, n
zijn Opperf
Roermond en
Loemel, daar
kwartier wer
daarna, bij d
met het Lege
zwak zijnde
eene ziekte
om den 28
Franfchen v
te willen afw
volgde, op
OUWERKERK
storing van h
Dorp Bruesh
mer meer ge
Het Leger, n
begaf FRISO z
Met de Le
Oranje zig w
vintien *Friesla*
der, oordeeld
het Gemeeneb
nen. In de g
zien, hoe de
eenige waard
werd toegesta
naar 't Leger
pield werd. T
kwam hij, de
ving bij, en b
mer een oplet

hem in het oogenblik den voet op den rug, kort onder de schouders. Ten allen gelukke ligtte het van zelfs zagkens den voet op; niet echter, zonder de deelen vrij gevoelig getroffen te hebben. De Prins was genoodzaakt het bedde te houden; doch herstelde spoedig in zo verre, dat hij, den 25 Junij 1703, met den Jonker *HEEMSTRA* en den Heer *HILKEN*, zijnen Opperstalmeester, zig naar het Leger begaf. Hij bezag *Roermond* en *Maastricht*; trok van daar over *Brij*, naar *Loemel*, daar hem, door den Heer van *OUWERKERK*, zijn kwartier werd aangewezen. Hij bevond zig, eenigen tijd daarna, bij den Veldslag te *Ekeren*. Daags daaraan vertrok hij, met het Leger, van *Castel* tusfchen *Barse* en *Guirle*. Nog zwak zijnde van den voorgemelde val, werd hij hier van eene ziekte overvallen: evenwel belette hem zijn ijver niet, om den 28 Julij het leger te volgen naar *Boersen*, alwaar de *Franschen* voorgegeeven hadden, den Hertog van *MARLBOURGH* te willen afwagten; 't geen zij, echter, niet deden. De Prins volgde, op alle togten van eenig aanbelang, *MARLBOURG* en *OUWERKERK*, en was dus ook tegenwoordig bij de vermeerstering van het Kasteel van *Huij*; waarna hem zijn kwartier, in het Dorp *Bruestein*, werd aangewezen. Daarna bescouwde hij, met meer gemelde Bevelhebbers, de Liniën der *Franschen*. Het Leger, na de verovering van *Limburg*, gefcheiden zijnde, begaf *FRISO* zig naar *Maastricht*, en van daar naar het *Loo*.

Met de Lente van het Jaar 1704, maakte de Prins van *Oranje* zig wederom gereed tot den Veldtogt. Maar de *Provincien Friesland* en *Groningen*, en ook de *Prinses* zijne *Mneeder*, oordeelden het met zijnen rang niet overeen te komen, het Gemeenebest, zonder rang of tijtel, als vrijwillige te dienen. In de geschiedenissen van *Friesland* hebben wij gezien, hoe de *Friezen* en *Groningers* zig beijverden om hem eenige waardigheid te doen opdraagen, en wat daaromtrent werd toegestaan. Op de gemelde voorwaarden trok hij dan naar 't Leger, 't welk tusfchen *Luyk* en *Maastricht* verzaamd werd. Na eenige dagen te *Nymeegen* vertoeft te hebben, kwam hij, den 25 *Maij*, in het Leger, woonde de monsterring bij, en begaf zig daarop naar *Luyk*; bescouwende alles met een oplettendheid, zijne jaaren te bovenstreevende.

Het

Het Leger der Bondgenooten kwam, den 20 Junij, te *Mal* en *Bal*. Eenige dagen daarna bevond zig de Prins nevens alle de Generaals in groot gevaar.

De Heer VAN OUWERKERK, de Graaf VAN NOVELLES, ORANJE en anderen waren, den 26 Junij, uitgetrokken, om naar den kant van *Hul de Franschen* te bespieden, hebbende tot hun geleide 5 a 600 Paarden, onder den Brigardier GROVESTEINS. Terwijl de Generaals door een hollen weg trokken, bezet met heggen en struiken, en niet meer dan 50 Dragonders tot voorhoede hadden, (door dien GROVESTEINS, met de Ruitery op de hoogte was) ontmoet hun, aan den uitgang van een hollen weg, en dicht bij een brug, een partij *Franschen*, onder den berugten Partijganger PASTEUR, uitgetrokken met 100 Granadiers, om de Staatsche voederhaalders te onderscheppen. Deeze partij brandde eerst op de voorhoede der Opperhoofden los, en dreef ze terug. Maar dat kleine hoopje aangemoedigd door de tegenwoordigheid hunner Generaals en een meenigte wakkere Edellieden, sloot zig in één, bood dapperen tegenstand, dreef de partijgangers op hunne beurt te rug, en vervolgde dezelve tot aan eene kleine vlakke bij *Tongertoo*, daar zij zig weder verzamelden en in één slooten. Maar GROVESTEINS, mede den hollen weg doorgetrokken zijnde, deed hun spoedig dien post verlaten, stelde zig aan het hoofd van zijn Esquadron, viel 'er met den sabel in den vuist op in, en noodzaakte om kwartier te roepen. Zestig Soldaaten nam hij gevangen, als ook eenige Dragonders, en redde dus de Generaals. Elk stond verbaast over den moed en de gerustheid van den jongen Prins, in deze gelegenheid; gestadig hield hij zig aan de zijde van den Heere VAN OUWERKERK. Schoon een Ruiters achter hem nederviel, en een ander aan zijne zijde gekwest werd, zag hij, echter, met afkeer eenen Officier aan, die hem raadde te wijken. Van den 26 tot den 29 werd *Namen* vrugtelooß gebombardeerd; alle dagen verscheen de Prins op de Batterijen.

Glorieijker was de slag bij *Hochstet*, op den 13 Augustus, waarbij de Bondgenooten eene volkomen overwinning behaalden, en onze jonge Prins zig mede bij uitstekende dapper gedroeg. Na de zege verrok hij uit het Leger.

In

In 't begin v
ORANJE in het
na bezag hij de
dat men in be
niën aantasten
dan met gewel
ORANJE den H
Rivier *Mehaign*
en trokken 'er
waan te brenge
tasten.

De Prins, die
deelde dus in
lijk gelukte.
neeming zoge
KEAK en ORA
wit; doch alz
ren, hield het
en 19, wanne
Leger gebrook
tragte wel he
het beleid van
ve belet. De
begeevende zig

Door eenige
VAN ORANJE, d
geweest, in he
bij den beroem
Friesland in der
slag geschied wa
noegd van geen
Haag naar *Ma*
bij *Arfele* aan
tegenwoordig b
daar aan verzel
tende; welke S
dit beleg beyor
met zulke eene

In 't begin van Junij des Jaars 1705 kwam de Prins VAN ORANJE in het Leger, bij *Maastrigt*. Eenige dagen daar na bezag hij de beschansingen op den *St. Pietersberg*. Na dat men in beraad genoomen had, de *Franschen* in hunne niënen aantetasten, werd het plan beraamd, eerst meer met list dan met geweld te werk te gaan. Ten dien einde verzelde ORANJE den Heer VAN OUWERKERK, den 17 Julij, naar de Rivier *Mehaigne*; hier sloegen zij de bruggen over de Rivier, en trokken 'er met het Leger over, om alzo den vijand in den waan te brengen, dat men hun van dien kant zocht aan te tasten.

De Prins, die geduurig den Heer VAN OUWERKERK verzelde, deelde dus in den roem van deezen Krijgslust, die gedeeltelijk gelukte. Toen men, op den 15 Augustus, deeze onderneeming zocht te voltooijen, trokken de Heer VAN OUWERKERK en ORANJE, 'smorgens om vier uren, zagtkens voor uit; doch alzo de gedagten der Bevelhebberen verschillende waren, hield het Leger zig in slagorder, tot tuschen den 18 en 19; wanneer de zaak ondoenlijk geoordeeld werd, en het Leger gebrooken zijnde, zig te *Landen* nederfloeg. De vijand tragte wel het zelve in de agterhoede te vallen; maar door het beleid van den Heer VAN OUWERKERK werd hem het zelve belet. De Prins verliet, den 31 October, het Leger, begeevende zig over *Breda*, naar den *Haag*.

Door eenige onvoorziene toevallen was het den Prinse VAN ORANJE, die zijn eigen meester nog niet was, ondoenlijk geweest, in het volgende Jaar 1706, tegenwoordig te zijn bij den beroemden veldslag van *Ramelies*; hij kwam eerst uit *Friesland* in den *Haag* den 20 Maj, den zelfden dag dat de slag geschied was. Zes dagen daar na vertrok hij, zeer misnoegd van geen deel aan die glorie gehad te hebben, uit den *Haag* naar *Maastrigt*, om het Leger op te zoeken, dat hij bij *Arsle* aantrof. Den 15 van de volgende maand was hij tegenwoordig bij de blokkade van *Dendermonde*, en daags daar aan verzelde hij OUWERKERK in de belegering van *Oostende*; welke Stad, den 3 Julij, veroverd werd. Geduurende dit beleg bevond hij zig, dag aan dag, in de loopgraaven, met zulke eene bezadigheid en moed, dat alle de soldaaten

zig

Junij, te Mal
s nevens al e

LIJ. ORANJE
om nu den
te tot hun ge-
soversteijn.
n, bezet met
ders toe voor.

Ruitelij op
van een hol-

cken, onder
en met 100

derfcheppen,
opperhoofden

ngemaasigd
meenige

geantak,
vervolgde

dat zij zig
oversteijn,

d hun spoe-
sif van zijn

a, en nood-
ren nam hij

dus de Ge-
e gerustheid

dig hield hij
Schoon een

ne zijde ge-
ciet aan, die

verd *Namen*
e Prins opde

13 Augustus,
ming betate-
nheid dappo

la

zig over den jongen Krijgsheld verwonderden. Geene minder blijken van dapperheid gaf hij, eenigen tijd daar na, in het beleg van *Meenen*, door de loopgraaven uit het Leger te koomen bezigtigen. Deze Stad het hoofd voor de wapenen der Bondgenooten insgelijks geboogen hebbende, verzelde hij OUWERKERK in het beleg van *Aath*. Na daar in den grootsten heldenmoed getoond te hebben, verliet hij, na de verovering, het Leger, en begaf zig naar 't *Loo*.

Hier wagte hij met ongeduld den tijd af, om zijne hooge waardigheden te aanvaarden, en ook als Generaal van het voetvolk in dienst te treden, dat in het Jaar 1707 geschieden moest. Op den 17 Maj spoedde hij zig naar het Leger, en kwam, den 21, bij den Heer VAN OUWERKERK, die dicht bij *Halle* gelegerd lag. JOHAN WILLEM FRISO, den 4 van de maand Augustus, den ouderdom van twintig Jaaren bereikt hebbende, had altoorens, bij misfive, aan de Staaten Generaal verzogt, dat H. H. Mog. volgens derzelve voorheen genoomen besluit, bevel wilden geeven, om hem in het bezit van het hem toegezegde ampt, als Generaal over het voetvolk, te doen stellen. H. H. Mog. aarzelden niet om aan dit verzoek te voldoen; zij gaven, ten dien einde, aan de Gedeputeerden te velde en aan den Veldmarschalk VAN OUWERKERK last, dit hun bevel uit te voeren, gelijk tot vreugde van het gantsche Leger geschiedde.

Bij eenen brief betuigde zijne Hoogheid, daags daar aan, deswegen zijne dankerkentenis aan H. H. Mog. Den 31 van die maand brak het Leger der Bondgenooten te *Soignies* op, en trok regt op den vijand aan, die te *Chambron* gelegerd was. De Prins VAN ORANJE stelde zig nu, als Generaal van den Staat, aan het hoofd van het voetvolk. Dan de *Franschen* hadden lust noch moed om hun af te wagten, maar braken in allerijl op, wijkende agter de *Schelde*.

Den 14 September begaf zig FRISO, uit het Leger, naar *Friesland*, om aldaar als Erfstadhouder, en Kapitein Generaal van de Provincie gehuldigd te worden. Den 12 Augustus was, door 's Prinses moeder, een Memorie aan de Staaten van dat Gewest overgeleverd, hun te kennen geevende, dat de Prins haar zoon den vollen ouderdom van 20 Jaaren

604

bereikt hebben
ren, tot het d
stadhouder en
zegt daarom,
hiefden te ne
plegtig vastge

Deeze Men
bedankten de
den met onges
rug gekeerd zo

Den 18 Nov
en werd alda
Staaten verwel
den 22 der m
zijne Hooghe
bezit der opge
feste Weduwe
van Gouvernar
Staaten, voor
haare Hooghe
haar gehoude
begiftigd wer
gelijke somme

De Stadhou
rij van het Ja
Ommelanden
in de hooge v
zo goed gelief
volgens hun b
ook eerlang v
Staat nu maak
aangaande de
eed zouden l
zoude geschie
gehad, zonde
Ommelanden
nige verande
flandigheid

bereikt hebbende, welke Jaaren bij de Staaten gesteld waren, tot het daadelijk aanvaarden der eeramp ten van Erfstadhouder en Kapitein Generaal dier Provincie, zij verzogt daarom, dat zij Heeren Staaten een gunstig besluit gegiefden te neemen ter uitvoering van het geen voorheen plegtig vastgesteld was."

Deze Memorie met groot genoegen ontvangen zijnde, bedankten de Staaten Haare Hoogheid daar voor, en betuigden met ongeduld te wagten, dat de Prins uit het Leger terug gekeerd zou zijn, om aan hunne beloften te voldoen.

Den 18 November kwam zijne Hoogheid te Leeuwarden, en werd aldaar met pragt en staatsie ingehaald, en, door de Staaten verwelkomt zijnde, aan hem berigt dat de Staaten, op den 22 der maand, buitengewoon vergaderen zouden, om zijne Hoogheid den eed af te neemen, en te stellen in het bezit der opgemelde ampten. Dit verrigt zijnde, leide de Prinsesse Weduwe VAN ORANJE haaren tot hier toe bekleeden post van Gouvernante neder, en bedankte, bij misfive, de Heeren Staaten, voor het goede, van de zelve genooten; waarop haare Hoogheid, door eene Commissie uit de Staaten, voor haar gehouden gedrag en zorge insgelijks bedankt, en voorts begiftigd werd met een somme van 5000 guldens in ééns, en gelijke somme tot eene jaarlijksche rente.

De Stadhouder van Friesland schreef, in de maand Februarij van het Jaar 1708, aan de Staaten van Groningen en de Ommelanden, vermids hij de Jaaren bereikt had, bepaald om in de hooge waardigheden te treden, gemelde Heeren Staaten zo goed geliefden te zijn, hem in het bezit daar van te stellen; volgens hun besluit van het Jaar 1696; aan welk verzoek dan ook eerlang voldaan werd. Maar de twee Leden, die dien Staat uitmaakten, konden niet ten volle overeenkoomen, aangaande de wijze, op welke zij den Heer Stadhouder den eed zouden laten doen. Die van de Stad wilden dat het zoude geschieden, op dezelfde instructie, die zijn vader had gehad, zonder eenige verandering. Doch een groot deel der Ommelanden wilde die instructie herzien, en daar in zodanige veranderingen gemaakt hebben, als met de tijdsomstandigheid overeenkomstiger zouden geoordeeld worden.

Yooraf

Geene mindet
tar na, in het
Leger te koo-
le wapen der
erzeld bij oo-
den grootst
de verovering,

in zijne boogt
veral van het
of geschieden
er het Leger,
zak, die dicht
also, den 4
twinzig Jaaren
na de Slag
eiver vroe-
nem in het
tal over het
niet om van
finde, aan de
taal van op-
lijk tot vreeg.

ags daar aan,
Den 31 van
Signies op,
brin gelegd
Generaal van
Dan de Fran-
wagten, met

Leger, naar
pitem Generaal
12 Augustus
aan de Slag
geevende, de
den 20 Jaar
de.

Vooral wilden zij niet, dat de Prins, gelijk zijne voorzaten, zou voorzitten in het Collegie der *Arbiters*, of *Monſter-Heeren*, welke oordeelen over de wettigheid van de verkiezingen der geenen, die in de Staaten der Provintie gedeputeert worden. Zij zonden zelfs eenige Perſoonen uit hun kwartier aan den Prins, om van hem aſtand van dat voorregt te verzoeken. Men begreep toen niet, zo als men nu ziet, dat de Stadhouders nimmer iets van hunne ingebeelde regten laaten glippen. Zijn antwoord was, dat hij, in zaaken, die hem raakten, zig zou gedragen aan het geen de twee leden van Staat te zamen beſlooten. Hij wist naamlijk, dat zijne vrienden in de Stad de zaak ten zijnen voordeele zouden doen uitvallen. 't Kwartier der *Omlenden*, den ſtreng vasthoudende, wilde dit geſchil aan de Staaten Generaal gebracht hebben, zo als zij ook deden. Vier Provintien ſtemden ten hunnen voordeele, en wenſchten verder, dat 'er Gedeputeerden naar den *Haag* gezonden werden, om het verſchil aldaar te doen beſliſfen; maar hier toe wilde de Stad in geenen deele verſtaan.

De Prins nog in die zelfde maand te *Croningen* gekoomen zijnde, werd, na het wegneemen van eenige zwarigheden, in zijne waardigheden geſteld, leide in de vergadering der Staaten, op dezelfde Inſtructie, wijze en voorregten, als de Prins zijn Vader gedaan had, den Eed af. Eenige Gedeputeerden uit de *Omlanden* lieten echter niet na, zig daar tegen te verzetten; waar door het misnoegen onder de twee Leden lang aanhield. In de maand van April vertrok de Prins van *Oranje* uit *Leeuwarden*, naar *Casfel*, met oogmerk om zig in den Echt te begeeven met de Prinſeſſe *MARIA LOUISA van Heſſen-Casfel*: doch de voltrekking daarvan werd uitgeſteld tot na her eindigen van den Veldtogt. In het laatst van de maand Maij, kwam zijne Hoogheid in het Leger der Bondgenooten, dat toen bij *Hal* gelegerd was.

Na dat de Veldslag van *Oudendaarden* reeds was aangevangen, deed de Stadhouder van *Friesland* het Voetvolk van de linkervleugel, dat onder zijn bevel ſtond, inſgelijks aanrukken, en kweet zig zo dapper in dit gevegt, dat ieder zig over hem verwonderde. Hij viel aan op de vijanden, die op een grond vol heggen poſt gevat hadden, deed door zijn volk een

kleine

kleine opening
hoogte van he
hij te doen had
voordeelig gept
Bataljon na het
gemaakt te het
een ſtoumoed
alomme mooster
ergens ſtand re
de behaalde vi
leg van *Rijsfel*,
Hij vertrok, te
met 30 Bataljo
Hertog van m
door *Meenen*,
quette, niet v
gens trok hij
ſchen aan, die
de *Magdalena*
de Stad. Alle
den 13, de S
reeds van rond
Prins EUGEN

JOHAN WILLEM
Marquette. I
fart, waar op
nonkogels hadd
ning gemaakt.
gekleed wierd.
geluk open ſto
breed van zijn
eerſten Kamerdi
GUE kwam bij
zonder dat de F
CHAU is dood. N
verblijf op her
de *Franschen*
bajonet op den
XVI, DEEL.

kleine opening sluiten, waar door men uit de vlakke op de hoogte van het gebergte kon koomen; en, niettegenstaande hij te dóen had met de troepen van 's Konings huis, die zeer voordeelig geposteert waren, bragt hij de zijnen, het eene Bataljon na het ander, rondom dat veld: na hier twee liniën gemaakt te hebben, nam hij deel aan het gevegt, met zulk een stoutmoedigheid en voorzigtigheid, dat de *Franschen* alomme moesten terug wijken, en daar na vlugten, zonder ergens stand te houden. Hij had dus geen gering deel aan de behaalde victorie. Op deeze overwinning volgde het beleg van *Rijsfel*, 't welk door den Prins werd aangevangen. Hij vertrok, ten dien einde, den 11 Augustus, van *Comine*, met 30 Bataljons en 34 Esquadrons, uit het Leger van den Hertog van *MARLBOROUGH*, verhaaste zijnen togt dwars door *Meenen*, en kwam, den 12, bij de Abtdij van *Marquette*, niet verder dan een kanonschoot van *Rijsfel*. Vervolgens trok hij over den *Marquesstroom*, tastte eenige *Franschen* aan, die in de huizen, langs den hoogen dijk, naar de *Magdalenapoort*, gelegerd waren, en verdreef hun tot aan de Stad. Alle de manschap bij een gekoomen zijnde, werd, den 13, de Stad berend; drie dagen daar na was dezelve reeds van rondsom ingeslooten.

Prins EUGENIUS had zig bij de Abtdij *Loos* neder geslaagen. JOHAN WILLEM FRISO besloeg van daar al den grond tot aan *Marquette*. Naderhand plaatste hij zig in het Dorp *Lamberfart*, waar op de *Franschen* gestadig vuur gaven. De kanonkogels hadden al reeds dicht bij 's Prinses verblijf eene opening gemaakt. Op den 18 Augustus, des morgens, terwijl hij gekleed wierd, snerde een kogel door het venster, dat bij geluk open stond, over zijn schouder, vijf of zes vingeren breed van zijn aangezicht, en nam het halve hoofd van zijnen eersten Kamerdienaar weg, DU CERCEAU genaamd was. LAMIGUE kwam bij hem, en voor hem staan bij het doode lichaam, zonder dat de Prins iets anders zeide, dan *mijn arme DU CERCEAU is dood*. Men noodzaakte, na dit voorval, den Prins zijn verblijf op het Kasteel *Holbeeke* te neemen. Den 30 dreef hij de *Franschen* uit het Dorp *Houw*, en veroverde, met de bajonet op den snaphaan, een zeer wel versterkte Kapel. Maar

ne voorzaten,
Monster-Hee-
de verkiesingen
deputaat wor-
in kwame aan
te verzoeken,
er de Stadhou-
laaten glippen,
n trakten, zig
Staat te zamen
ten in de Stad
en. 't Kwam
ilde die geschil-
s zij ook dee-
le, en wenscht
nag gezoender
; maar hier

gekoomen
igheden, in
ing der Sta-
als de Prins
deputateerden
tegen te ver-
e Leden lang
s van Oranje
in zig in den
a van *Hesfen*
heid tot na het
maand Maaij,
oren, dat toez

was aangevan-
servolk van de
lijks aanrukken
e zig overhaen
e op een grond
zijn volk er
hine

de *Franschen* dedden zo veel weer om die Stad te behouden, dat het aanliep tot den 14 October, eer dezelve zig overgaf; waar van de Prins VAN ORANJE, daags daar aan, H. H. Mog. bij Misfive kennisfe gaf. Daar op volgde het beleg van het Kasteel, waar van de overgave den 3 December voorviel. Hoe verre ook het seizoen mogt verlopen zijn, scheidde, egter, het Leger niet, maar trok over de *Schelde*, ter ontzetting van *Brussel*; ORANJE geleidde een derde deel daar van. De *Franschen*, deezen overtocht niet hebbende kunnen verhinderen, namen de wijk naar *Gend*. Zij wierden vervolgd door MARLBOROUGH, die 'er het beleg voor sloeg. Den 13 woegden zig de Prinsfen VAN SAVOYEN en ORANJE bij hem; waar na de Stad onmiddellijk berend, en den 9 Januarij van het Jaar 1709, bij verdrag, ingenoomen werd. In de selste koude van dien winter verrok ORANJE naar *Leeuwaarden*. Na aldaar de vergadering der Staaten bijgewoond, en order op zijne zaaken gesteld te hebben, begaf hij zig naar *Casfel*, alwaar hij den 21 aankwam, en den 29, met veel pragt en luister, zijn voorgemelde huwelijk voltrok. Gedurende zijn verblijf aldaar, ontving het Vorstelijk paar de gelukwenschingen der algemeene en bijzondere Staaten.

Frankrijk, het gewigt van eenen ongelukkigen oorlog beginnende te voelen, deed voorflagen van vrede, en zond, ten djen einde, den 19 Maij, den Marquis DE TORCY, als Buitengewoon Afgezant, naar 's *Hage*. Doch alle de voorflagen, door dat Hof gedaan, geen ingang vindende, maakten de Legers zig tot den veldtocht gereed. De Prins hier van berigt gekreegen hebbende, verliet zijne Gemalin en het Hof van *Kasfel*, en kwam, den 22 Junij, te *Rijsfel*. Vier dagen daar na trokken de Bevelhebbers hooger op, terwijl de *Franschen* agter *Douaif* verchanst lagen. ORANJE werd toen afgezonden om *St. Amand* te berennen. Zo dra hij zig daar voor vertoonde, bodden de *Franschen* aan, mids vrijen uittogt genietende, de plaats te willen overgeeven; 't welk door ORANJE werd toegestaan. Daar na vertoonde hij zig voor *Mortaigne*, 't welk, in 't eerst, scheen, zig te willen verdedigen. Nogthans gaf het zig spoedig over. Het gevolg hier van was het beleg van *Doornik*, welke Stad aan drie kanten genaderd werd, door

MAR.

MARLBOROUGH, loopgraaven gellooten zijn van het Kasteel. Even o de slag van van den Prins nen wij niet getuigenis, zig gedraagen; zelf waren, dat hij vel over het mede, volgen waat na, vo aanvraag zou sterkte waren

Twee of d alle zijne Ad waren, behal scuurva, me was dus zijne betoon tuiging van land en ander

De Prins werd hij bene negouwen, e Hij liet 'er ten den 25 v den 17 Octob waar van zijre ve, kennis ga hunne dankba

Na zig een houden, bega den 17 Nove naar *Rintelen*. nooten, had d

MARLBOROUGH, EUGEN EN ORANJE. Den 7 Julij werden de loopgraaven geopend; den 30 van die maand de capitulatie geslooten zijnde, trok de bezetting daar uit. Op het beleg van het Kasteel volgde spoedig, den 4 Augustus, de capitulatie. Even ongelukkig was voor de *Franschen* de beroemde slag van *Malplaquet*. Dewijl ons beitek vordert, alleen van den Prins JOHAN WILLEM FRISO gewag te maaken, kunnen wij niet voor bij te melden, dat hij, volgens eenparig getuigenis, zig in den zelve als een rechtschapen held heeft gedraagen; zelfs verwonderden allen, die 'er bij tegenwoordig waren, dat hij 'er het leven bad afgebragt. Hij had het bevel over het voervolk, aan den linker vleugel, en ging daar mede, volgens het beraamd Plan, op de *Franschen* los, waar na, volgens afspraak, ten zelve tijde het gevegt een aanvang zou neemen. ORANJE tastte hem aan, daar zij het sterkste waren, en verrigte wonderen van dapperheid.

Twee of drie paarden werden onder hem gekwetst; bijna alle zijne Adjudanten en Hofbedienden, die rondom hem waren, behalven zijn groot Hofmeester, den Overste VERSCHUUR, sneuvelden of werden gekwetst. Zeer zonderling was dus zijn behoud. Ook ontving de Prins, voor deeze zijne betoonde dapperheid en moed, eene bijzondere dankbetuiging van de Staaten Generaal, van de Staaten van *Friesland* en andere aanzienlijke Personaadjen.

De Prins dus rijkelijk in deeze zege gedeeld hebbende, werd hij benoemd om het beleg te slaan voor *Bergen in Henegouwen*, eene plaats van de allergrootste aangelegenheid. Hij liet 'er twee aanvallen op doen, en de loopgraaven openen den 25 van de maand September. Het gelukte hem, op den 17 October, van *Bergen*, bij verdrag, meester te worden; waar van zijne Hoogheid, den 21 van die maand, bij misfiive, kennis gaf aan H. H. Mogenden: welke hem, schriftelijk, hunne dankbaarheid betuigden.

Na zig eenige dagen daar na te *Brussel* te hebben opgehouden, begaf zig de Prins naar *Leeuwaarden*, alwaar hij, den 17 November, aankwam, doch vertrok den 28 verder naar *Rintelen*. Na het scheiden van het Leger der Bondgenooten, had de Compagnie van 's Prinzen lijfwagt, op den

weg naar *Friesland*, eene onaangensame ontmoeting. De Partijganger DU MOULIN, die, met een grooten hoop, door gantsch *Brabant* stroomte, overviel de Compagnie dicht bij *Putten*, in eenen hollen weg. Na dat hij de voorhoede had staande gehouden, viel hij, met zijne meerderheid van manschap, op hun aan, versloeg dezelve, doodde den Majoor FABER en BEAUREGARD, die de Compagnie geleidden en aanvoerden, als mede nog anderen. Eenigen werden gevangen genomen; de overigen ontvlugten het naar *Mechelen*.

ORANJE, die naar *Rintelen*, in *Hesfenland*, getrokken was, om zijne Gemaltn van daar te haalen, en zijne intrede met haar te *Leeuwaarden* te doen, verliet, met die Prinses, het Hof van *Casfel*, in de maand December, en kwam, nog in dezelfde maand, op het *Oranjewout*, zeven uren van *Leeuwaarden* geleegen. Hunne Hoogheden vertoefden aldaar eenige dagen.

Intusfchen zonden de Heeren Staaten hunne Gedeputeerden, als ook het Hof van Justitie, die van de Rekenkamer, enz. om bij den Prins en de Prinsesse hunne gelukwenschen af te leggen, op den 30 van die maand. Den 1 Januarij van het Jaar 1710 kwamen zij, van 't *Oranjewoud*, binnen *Leeuwaarden*, alwaar dezelve, met groote vreugde en de gewoone plegtigheden, ontvangen werden. In Maart daar aan volgende deeden zij hunne intrede binnen *Groningen*.

De aangevangen vredehandel werd ondertusfchen ras weder afgebrooken. Het Leger der Bondgenooten verzamelde hier op te *Doornik*, brak den 20 April van daar op, en maakte een aanvang van den veldtogt met het beleg van *Douaij*, waar over de Prins van ORANJE mede het bevel had. Den 27 Junij trokken de overwinnaars daar binnen. De Prins, den Staaten Generaal daar van kennis gegeven hebbende, ontving tot antwoord, „ dat ze zig zeer verheugden over de „ jongste overwinning; dat de vlijt van hem Heer Prince „ VAN ORANJE, daar toe aangewend, hun zeer aangenaam „ was, niet twijffelende of zijne Hoogheid zou in den ijver „ ten algemeenen welzijn volharden.” De Raad van Staate zond hem dergelijke dankbetuiging.

De

De Bondge
Bethum, 't v
gustus verover
behaald had, v
het Leger; w
van *St. Vena*
werd. De Pr
Prins VAN AN
een scheidende
dat Gewest,
ste Jaar zijn
ven.

Boven heb
Koning WILL
klaard was,
tenschap aan
Pruisfen. De
met zeer gro
ten, dat deez
afgegaane on
Haag over
Majesteit, en
waren meerm
drag te koon
van het Jaar
Haag, om n
Staaten, om
vonden zig v
in den *Haag*
noch bij zijne
ter, dezelve,
Staaten te vold

Den 11 Jul
zienen Opperfi
meester versce
te *Rijsfel* gef
en kwam, den
Schuit getrede

De Bondgenooten beslooten daar op tot het beleg van *Bethum*, 't welk op den 15 Junij berend, en den 31 Augustus veroverd werd. De Krijgsmagt, die deeze verovering behaald had, voegde zig, den 5 September, bij het gros van het Leger; waar na de Prins werd afgezonden tot het beleg van *St. Venant*, waar van het verdrag den 30 getekend werd. De Prins vertoefde aldaar, tot dat *Arien*, door den Prins VAN ANHALT, gewonnen was. Het Leger thans van een scheidende, begaf de Stadhouder van *Friesland* zig naar dat Gewest, om zig in het volgende, 't welk ook het laatste Jaar zijns levens was, vroegtijdig te veld te begeeven.

Boven hebben wij gezegd, dat schoon deeze Prins, door Koning WILLEM DEN III, tot zijnen eenigen erfgenaam verklaard was, egter nog andere Vorsten op 's Konings nalatenschap aanspraak maakten, bijzonderlijk de Koning van *Pruisfen*. Deeze Vorst, dien men ontzien moest, verzogt, met zeer grooten ernst en nadruk, aan de Algemeene Staaten, dat deeze zaak mogt worden afgedaan. Na veele voorafgegaane onderhandelingen, werden 'er bijeenkomsten in den *Haag* over gehouden. De Heer HYMEN, van wegen zijne Majesteit, en de Heer HUBER, van wegen zijne Hoogheid, waren meermaalen bij een geweest, om tot een minnelijk verdrag te koomen; dog vrugteloos. In de maand van Junij van het Jaar 1711 kwam de Koning in persoon in den *Haag*, om met den Prins een mondgesprek te houden. De Staaten, om aan zijne Majesteit alle genoegen te geeven, vonden zig verplicht, den Prins te verzoeken, uit het Leger in den *Haag* te willen koomen. Schoon die reize bij hem, noch bij zijne Raaden werd goedgekeurd, ondernam hij, egter, dezelve, om aan het verzoek des Konings en dat der Staaten te voldoen.

Den 11 Julij vertrok zijne Hoogheid uit het Leger, met zijnen Opperfalmeeester den Heer HILKEN, zijnen groot Hofmeester VERSCHUUR, en eenige mindere bedienden. Des nagts te *Rijsfel* geslaapen hebbende, vertrok hij daags daar aan, en kwam, den 14, aan den *Moerdijk*. Na hier eerst in de Schuit getreden te zijn, om 'er mede over te vaaren, stapte hij

hij vervolgens over in de Pont, daar zijn koets in stond, om zig aldus voor wind en regen te beveiligen, die beide schielijk opkwamen. Toen zij nu dicht bij land waren, en de Schipper wilde wenden, om het haventje van het *Strijenscha Sar*, aan de andere zijde, te bereiken, wierp een ongelukkige rukwind het vaartuig op zijde: waar door de Prins en allen, die bij hem waren, in den stroom vielen. Een tijd lang hield hij zig aan een touw vast; doch een geweldige golf spoelde hem van daar, en sleepte hem naar den grond. In doodsangst riep hij nog uit: *Heer ontferm u mijner!* Naderhand zag men hem niet meer. Dus jammerlijk verdrong de Prins, in den bloei zijner Jaaren; hebbende hij den ouderdom van vierentwintig Jaaren nog niet bereikt. Alle anderen, die in de Pont geweest waren, werden gered, uitgenomen den Prins, en zijn getrouwen Dienaar HILKEN.

Vergeefsch zocht en vischte men naar 's Prinsens lijk. Een Schipper, van de *Kluindert* komende, vond het, op den 22, erijven, bijna ter zelve plaatze, daar hij verdrongen was; hij bragt het te *Dordrecht*, alwaar het gebalzemd en van daar naar *Leeuwaarden* gevoerd werd, alwaar het in het graf zijner voorvaderen werd bij gezet, met een heerlijke doch treurige lijkstaafje.

Vier dagen daar na (op den 29 Februarij van het Jaar 1712), gaf de Academie van *Franeker*, waar van de Prins de eerste en grootste verzorger geweest was, openbaare blijken van de agting, die zij voor zijn persoon gehad had, en van de droefheid, welke zij thans over het gemis gevoelde, door eene plegtige lijkreden, welke, door den Heer COTIER, Hoogleeraar in de Historien en Welsprekenheid, werd uitgesproken, in bijzijn van eene ontelbaare schaare van toehoorders.

Door dit ongeval werden de Doorlugtige Huizen van *Hessen* en *Nassau* in eenen alleidiepfsten rouw gedompeld. Doch niemands droefheid was grooter noch regtmatiger, dan die van 's Prinsens nagelaatene zwangere weduwe. Het gantschê Leger der Bondgenooten betreurde zijnen vroegtijdigen dood,

Zes

FROYMONT,

Zes weeken na
Gemalinne van e
van wien wij ge
IV, onder de N
Her leven van
len, in 8vo, in
Nederduitsch ver
Jaar 1716.

FROYMONT, (J
het Jaar 1577, Sl
lier zig, door d
hun binnen te ne
loon, dat hij, me
werd. Toen, in
Prinsê WILLEM d
eisch van zekere
en bood, daags
voor *Vlissingen* n
ter te blijven.
VAN FROYMONT
Jaaren, volderen

FRONKERA, v
kant van den R
pellen; een van d
ten Oosten van A

FROUWGEEST, c
hebben, door FRIS
ze daar nu *Alkma*

Zes weeken na 's Vorsten ongelukkig einde verloste zijne Gemalinne van eenen zoon, WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, van wien wij gewag zullen maaken, op het AIL. WILLEM DE IV, onder de *Nederlandsche* Stadhouders.

Het leven van deezen Prins is beschreeven, in twee deelen, in 8vo, in het *Franseh*, door J. LA MIGUE, en in het *Nederduitsch* vertaald en uitgegeeven door F. HALMA, in 't Jaar 1716.

FROYMONT, (JAN van Bourgondien, Heere van) was, in het Jaar 1577, Slotvoogd van het Kasteel van *Naamen* Hij liet zig, door DON JAN en de zijnen eerst verschalken, om hun binnen te nodigen; dit gedaan hebbende, ontving hij ten loon, dat hij, met de gantsche bezetting, daar uit gedreeven werd. Toen, in het Jaar 1581, *Vlissingen* en *Veere* aan Prinse WILLEM DEN I verkogt waren, kwam hij op met den eisch van zekere Somme, ten laste van het Markgraaffschap, en bood, daags vóór den verkoop, twintig duizend guldens voor *Vlissingen* meer dan anderen. Dan de Prins, om meester te blijven, kwam met hem overéén, dat hij den Heere VAN FROYMONT zijnen eisch, met 24000 guldens, in twee Jaaren, voldoen zou.

Vaderl. Hist. VII. Deel, bl. 152 en 385.

FRONEKERA, was de naam van een Kerk, aan den Oostkant van den *Rhijn*, met drie daar aan ondergeschikte Kapellen; een van deeze laatste is alleen overig, een uur gaans ten Oosten van *Mijdregt*.

ALTING, *Not. Germ.* Part. II, fol. 64.

FROUWGEEST, een Stad, die, zo als wij hier voor gezien hebben, door FRISO den jongen zou gebouwd zijn, ter plaatze daar nu *Alkmaar* legt. Zie verder VROONE of VEROMA.

FRUGERSA. 'Er is eene plaats, aan den Westkant van den *Rhijn*, dicht bij *Sividen* (*Sucta*), welke *DIRK DE V*, in zijnen giffbrief van het Jaar 1083, *Frugersa* genoemd heeft. *MELIS STORKE* noemt ze *Vrijtgers*. Bij beiden heeft ze den toenaam van Graaf. Te dier plaatze heeft *DIRK DE III*, aan de Kerk van *Exmond*, geschonken een Landgoed, met een rente van XVI oncen, zo als de *Rijm-Chronijk* zegt;

Onzen St. Albrecht,

In sin Vrijtgers hi berecht

Sestien oncen penningen enz.

Beide spreekwoorden toonen genoeg, dat dit een soort van gemeene benaaminge is: gelijk daar zijn, *Land*, *Hage*, *Moer*, *Hoek*, *Werthen*; doch wat het in zig zelve betekene, kan men ligtelijk afnemen uit het woord *Vrijtgers*, dat naar vrijheid of ontheffing zweemt, namelijk Graaflijsheids vrijdom, vrije ban of dergelijke, welke Landerijen niet aan dit *Vrijtgers* behoord hebben, moet worden gezogt uit de Graaflijke Domainen.

ALTING, Part. II. fol. 64.

FRUTERIUS, (LUCAS) een zeer geleerd *Nederlander*, bezaar reeds in zijne jeugd zo groote geleerdheid, dat andere, minder van de natuur bedeed, naauwelijks in rijper Jaaren zo verre kunnen vorderen. Hij schreef zeer sierlijk, zo in versen als in profa, versierende zijne werken met een aangenaame deftigheid. Naauwelijks was hij twintig Jaaren oud, wanneer hij te *Parijs*, met andere *Nederlanders*, als *DOUZA*, *OBERTUS*, en andere, zig in de kaatsbaan te zeer verhit hebbende, koud water dronk, en zig zelve dus den dood veroorzaakte, in het Jaar 1566. *TEISSIER*, in zijne Eloge, Tom. 2. vermeld zijne schriften,

FRUITIER, (JACOBUS) gebooren den 5 Junij van het Jaar 1659, te *Middelburg*, alwaar zijn vader een aanzienlijk Koopman was. Onder zijne voorouders telde hij *JAN FRUITIER*,

Re-

or van den
V, in zij
md heeft
est ze de
e III, aan
t, met een
st;

foort van
, Hoge,
betekene,
der naar
is vijf,
aan die
e Graf.

64.

er, bezat
ere, min-
laaten zo
in versen
ngenaame
wanneer
A. obza-
debbende,
vorzaakte,
2, vermeld

n het Jaer
ijk Koop,
R.

nt van den
V, in zij-
nd beeft.
eft te der
te 11, en
4, we en
5:

foort van
, Hoge,
bereikte,
de over
de vrij-
ou die
de Goud-

64

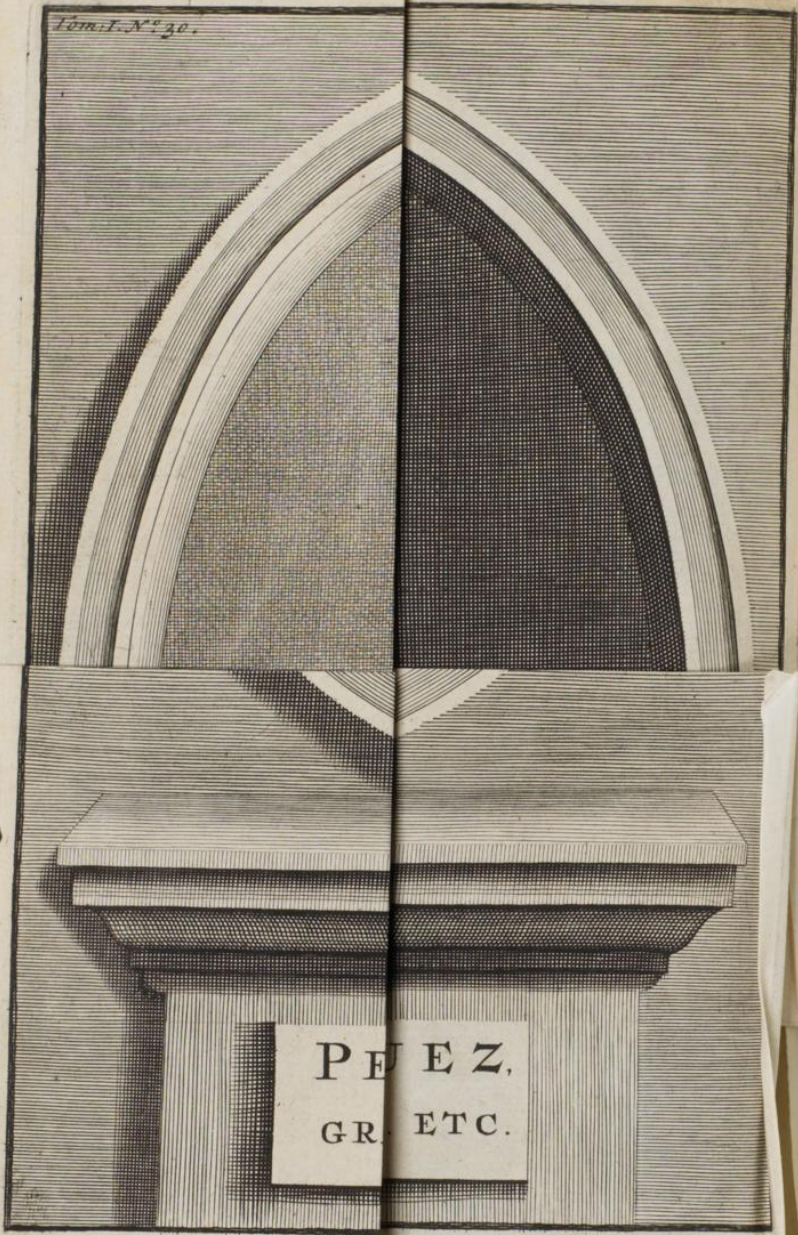
er, bezat
ere, min-
joeren zo
in verfen
ngemane
wanneer
a, ozen-
obbende,
ortzake,
z, veruuld

n het Jee
ijb Koop-
pauze,
Rö-

PETRUS HENRIQUEZ,
GRAEF VAN FUENTES. ETC.

Form. I. N.º 30.

P E Z,
GR. ETC.

FRUIT

Requesteeste
Pausdom gefe
zijnde, werd
dikaat te *Am*
Jaar 1689 te
eindelijk te
van het Jaar
te over beke
tegen andersd

FRUITAMA,
Doop Dainja

FUENTES.
den dood
de *Nederla*
de zaaken de
Hertog, 'er
dat hij zelv
in hegrenis
togt naar
hebben. N
raad, aan
opgedraagen
in handen v
ter, die v
Kriegsraad,
vrijwaaringe
gevangener
dood breng
zeer spoed
in het Jaar
als Landv
daar na,
want, nog
aan den
FUENTES

Zie B

Requestmeester van Prinse WILLEM, die toen reeds tegen het Pausdom geschreeven heeft. JACOBUS, tot Predikant opgeleid zijnde, werd, in het Jaar 1681, Proponent, en voorts Predikant te *Aardenburg*; in het Jaar 1688 te *Dirxland*; in het Jaar 1689 te *Vlissingen*; in het Jaar 1695 te *Middelburg*, en eindelijk te *Rotterdam*, alwaar hij overleed, den 23 Majj van het Jaar 1731. Zijne schriften, tot agttien in getal, zijn te over bekend, en meest alle met een geest van bitterheid tegen andersdenkenden geschreeven.

FRIJTAMA, een Edele State, in *Franckoradeel*, onder het Dorp *Doinjum*.

FUENTES. (DON PEDRO HENRIQUES, Graaf van) Kort voor den dood van den Hertoge VAN PARMA was hij uit *Spanje* in de *Nederlanden* gekoomen, met last om een wakend oog op de zaaken des Konings te houden, en, bij overlijden van den Hertog, 'er de handen aan te slaan. 'Er zijn 'er, die meenen, dat hij zelve bevel had, PARMA van het bewind te ontslaan en in hegtenis te neemen, en dat deeze daarom te spoediger den togt naar *Frankrijk* aannam, zonder zelfs FUENTES gezien te hebben. Na zijn overlijden werd de Landvoogdij, bij voorraad, aan den ouden Graave PIETER ERNST VAN MANSFELD opgedraagen, schoon de klem der Regeeringe eigenlijk bleef in handen van twee *Spanjaarden*, FUENTES en IBARRA. FUENTES, die van een strengen aart was, dreef eerlang door in den Krijgsraad, die zig al het gezag had aangematigd, dat men de vrijwaaringen, ten platten Lande, moest afschaffen, en de gevangenen niet op losgeld stellen, maar zonder genade ten dood brengen. Doch de Staaten verbooden hem die strengheid zeer spoedig. Na den dood van den Aartshertog ERNESTUS, in het Jaar 1595, werd de Graaf VAN FUENTES, bij voorraad, als Landvoogd aangesteld, en door den Koning, eenigen tijd daar na, bevestigd. Zijn bewind was van geen langen duur: want, nog in dat zelve Jaar, droeg FILIPS de Landvoogdij op aan den Aartshertog ALBERTUS. In het volgende Jaar werden FUENTES en IBARRA naar *Spanje* te rug ontboden.

Zie BOR, XXIX en XXX Boek der *Nederlandsche Oorlogen*.

FUGENHOUTEN. Dus werd, in een giftbrief van ANSFRIJUS, van het Jaar 1006, genoemd een Bosch in 't Landschap *Drenthe*.

ALTING, fol. 63.

FULNAHO, was de oude naam der Stad *Vollenhove*.

FURMERIUS, (BERNADUS GERBRANDUS), van geboorte een *Leeuwarder*, der beiden rechten Doctor, bloeide in het Jaar 1600. Van hem zijn in 't Latijn beschreeven, negen *Friesche* Jaarboeken; zijnde de *Libri tres Annalium Phreficorum* eerst uitgegeeven. In het eerste handelt hij over de Vorsten; in 't tweede over de Hertogen; en in het derde over de Koningen der *Friezen*. Dit werk is gedrukt te *Franeker*, in het Jaar 1609. Na zijnen dood, in het Jaar 1612, zijn de drie volgende uitgekoomen, vervolgende den draad van het verhaal, van den tijd van KAREL DEN GROOTEN af tot op het einde van KAREL DEN DIKKEN; en in het Jaar 1617 de drie laatste, waar in verhandeld worden de geschillen tuschen *Holland* en *Friesland*. Deeze schriften hebben verscheidene tegenstreevers ontmoet.

Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS, PARS, F. SJOERDS, enz.

FURS. Zekere brief van verruilinge, van het Jaar 1085, noemt dit een Bosch (*Saltum*) paalende aan die van *Trenskoten* en te gelijk met het zelve aan de Moeren of Veenen. FURS of FURST wil niet anders betekenen dan *Forreest*, *Bosch* of *Warande*, tuschen *Mijdrecht* en *Woerden*, in een *Streek* van *Veertig* *Hoeven*.

ALTING, Part. I, pag. 65.

FIJNAARD, een der twee Dorpen, in het Noorderkwartier van het Markgraaffschap *Bergen op den Zoom*, een uur gaans van

van het eerste, afgescheiden de *Klundert*, naar met *Willemstaad* land, en genoemd Crimineel en C aan het Markgraaf langt, deswege *naard*, als dat het Jaar 1587 ten, gelijk in nen, met Prin eengekoomen, vermeerdering de Stad, toe *Stanten*, aldaa derzelven *ta* a taalen de *Pold* hondersten per den *Prins* va melde vesting kostigt. Ten aanzier *Markgraaffschap* van de *Klasfis*

van het eerste, *Zand* daar buiten genaamd, waar van het is afgescheiden door de *Rooygaard*, die uit de *Mark*, langs de *Klundert*, naar het *Hollandsch Diep* loopt. *Fijnaard* legt, met *Willemstad* en de *Klundert*, op een en het zelve Eiland, en genoegzaam in de midden. Ten aanzien van het *Crimineel* en *Civil-Regtsgebied*, behoort dit Dorp volstrekt aan het *Markgraaffschap Bergen*; doch wat de lasten aanbelangt, deswegen zijn de *Ingelanden*, zo wel van den *Fijnaard*, als der andere omleggende *Polders*, den 30 Junij van het Jaar 1587, in een tijd, als zij van de *Algemeene Staaten*, gelijk mede van die van *Brabant*, als verlaaten scheenen, met *Prins MAURITS*, als Heer van de *Willemstad*, overeengekoomen, om hunne gemeene middelen, ter verbetering, vermeerdering en onderhouding der vestingwerken van gemelde Stad, toetereiken. Om die reden trekken de *Algemeene Staaten*, aldaar, tot heden toe, niets van de lasten, die door dezelve in andere plaatzen geheeven worden. Alleenlijk betaalen de *Polders* van de *Fijnaard* en van de *Heiningen* den hundersten penning, en de belastingen op de *konsumptie*, aan den *Prins VAN ORANJE*, die daar uit het onderhoud der gemelde vestingwerken, als mede van de *Berlake Schans*, bekostigt.

Ten aanzien van het *Kerklijke*, is dit Dorp mede van het *Markgraaffschap* gescheiden; zijnde de *Predikant* aldaar een *Lid* van de *Klasfis* van *Dordrecht*

REGISTER

D E R

HOOFDZAAKEN.

L E T T E R F.

XV. en XVI. DEEL.

	bl.		bl.
F AAN. (Dorp)	1.	Fagel. (Hendrik)	17.
— (Mepfche, Heer van)	ib.	— (Gaspar)	ib.
Faber, (Egidius)	3.	— (Francois Nicolaas)	72.
— (Jacobus)	ib.	— (Nicolaas)	89.
— (Johannes)	4.	— (Mr. Francois)	91.
— (Johannes)	ib.	— (Mr. Hendrik)	ib.
— (Petrus)	ib.	— (Agnis)	92.
— (Timaeus)	ib.	— (Mr. Francois Benja- min)	ib.
Fabricius. (Albert)	ib.	Faille. (Abraham la)	ib.
— (Carel)	5.	— (Geflagtrafels van de la)	ib.
— (Christoffel)	ib.	Falkenburg. (Gerard)	93.
— (Franciscus)	8.	Falais. (Dorp)	94.
— (Franciscus)	ib.	Fama. (Heer van)	ib.
— (Georgius)	11.	Famars. (Charles de Levin)	ib.
— (Johannes Jacobus)	ib.	Farmfum. (Dorp)	96.
— (Johannes Lode- wyk)	ib.	Farmfum. (Adelijk Huis)	97.
— (Willem)	13.	Farnese. (Alexander)	ib.
— (de la Bassecour)	ib.	— (Alexander)	99.
— (Arent Meynertsz)	15.	— (Alexander)	100.
Fagel. (Geflagt van)	16.	— (Oftavio)	105.
— (Francois)	ib.	Farma. (Staate in Friesl.)	107.
— (Benjamin)	16.	Fatum. (Staate in Friesl.)	ib.
— (Nicolaas)	ib.	Faukelius. (Hermanus)	ib.
— (Francois Nicolaas)	ib.	Favolinus. (Hugo)	110.
— (Hendrik)	ib.	Fay. (du)	111.
— (Francois)	ib.	Fatum. (Staate in Friesl.)	117.
— (Cornelis Gerrit)	17.	Feddes. (Petrus)	ib.
		Feenkeerenzyl, (een Sluis)	ib.

REGIST

Feenwolde. (Dorp)
 Feerwerd. (Dorp)
 Feldwerth (Kloos)
 Feith. (Everard)
 Feitsma. (Staatin F)
 — (Jelger van)
 Felifius. (Matthias)
 Felus. (Landstree)
 Felvida.
 Fene. (Parochie)
 Ferdinand de I.
 — Infant van
 — (d'avalos)
 Ferhilderfum. (Sto)
 Fermeshem. (Slot)
 Fernando. (de Ju)
 den.
 Fernoe. (een Hoe)
 Ferragues. (Wille
 meer, Heer van)
 Fervet. (Jean)
 Ferwerd. (Dorp)
 — (Dorp)
 Ferwerderadeel. (G)
 Verwolde. (Dorp)
 Ferwon. (Fredrik)
 Fetsin. (Dorp)
 — (Hoffstad)
 Feste. (Adelijk Slo)
 Feuci. (Jan de)
 Fiemis. (Thomas)
 Fiebert. (de Chalo)
 Filippa.
 Filippeville. (Stad)
 Filippine. (vesting)
 Filippus de I. I
 Frankrijk.
 — de II. I
 Frankrijk.
 — de III.
 Frankrijk.
 — de IV.
 Frankrijk.
 Filips, Hertog v
 dien.

	bl.		bl.
Feenwolde. (Dorp)	117.	Filips, Bastaart, Bischof van	
Feerwerd. (Dorp)	118.	Utrecht.	145.
Feldwerth (Klooster)	ib.	— de I. Koning van Span-	
Feith. (Everard)	ib.	je.	150.
Feitsma. (Staat in Friesl.)	119.	— de II. Koning van Span-	
— (Jelger van)	ib.	je.	152.
Felifius. (Matthias)	ib.	— de III. Koning van Span-	
Felua. (Landfreesk)	120.	je.	191.
Felvida.	ib.	— de IV. Koning van Span-	
Fene. (Parochie)	121.	je.	192.
Ferdinand de I.	122.	— Graaf van Nassau.	193.
— Infant van Spanje.	125.	Filips Willem van Nassau.	194.
— (D'AVALOS)	129.	Filips van Leiden, zie Leiden.	
Ferhilderfum. (Slot)	ib.	(Filips van)	ib.
Fermeshem. (Slot)	ib.	Filips van Marnix, zie Alde-	
Fernando. (de Juan de) Eilan-		gonde.	ib.
den.	ib.	Filips. (Dirk)	197.
Ferno. (een Hoeve)	131.	Fimel, zie Damsterdiep.	ib.
Fervaques. (Willem van Houte-		Fimelingo. (Kwartier)	198.
meer, Heer van)	ib.	Finaard, zie Fijnaard.	ib.
Fervet. (Jean)	132.	Fingkinga. (Dorp)	ib.
Ferwerd. (Dorp)	ib.	Finkum. (Dorp)	ib.
— (Dorp)	ib.	Finsterwalde of Finsterwoud.	ib.
Ferwerderadeel. (Grietenij)	133.	Finsterwold. (Dorp)	ib.
Ferwolde. (Dorp)	134.	Firando. (Eiland)	ib.
Ferwou. (Fredrik van)	ib.	Firdgum. (Dorp)	200.
Fethna. (Dorp)	135.	Firacfi.	ib.
— (Hoffstad)	ib.	Fismarke.	201.
Feste. (Adelijk Slot)	ib.	Fiswerd. (Klooster)	202.
Feuci (Jan de)	ib.	Fivela. (Rivier)	ib.
Fiemis. (Thomas)	ib.	Fivelga, zie Fivelingo.	203.
Filebert. (de Chalon)	136.	Fivelgoa.	ib.
Filippa.	137.	Fivelingo. (Kwartier)	204.
Filippeville. (Stad)	138.	Flakké. (over)	207.
Filippine. (vesting)	ib.	Flardinga. (Hermanus Contrac-	
Filippus de I. Koning van		tus.	208.
Frankrijk.	ib.	Flanfum.	ib.
— de II. Koning van		Fledderus. (Herman Koops)	ib.
Frankrijk.	139.	Fledorp. (Dorp)	213.
— de III. Koning van		Flehuis, Flie.	ib.
Frankrijk.	142.	Flemming, oud Geslacht.	214.
— de IV. Koning van		Flenio.	215.
Frankrijk.	ib.	Flenium.	ib.
Filips, Hertog van Bourgon-		Fletione.	216.
dien.	143.	Fletum. (Dorp)	217.
		Fleum. (Stad)	ib.

R
EN
bl.
17.
ib.
72.
89.
91.
ib.
92.
colis Besje
ib.
a)
is van de
ib.
rd)
93.
94.
ib.
Levin)
ib.
96.
Huis)
97.
ib.
er)
99.
er)
100.
105.
Friesl.)
107.
Friesl.)
ib.
mus)
ib.
110.
111.
Friesl.)
117.
ib.
en Suis)
ib.
Peen.

	bl.		bl.
Flevo.	218.	Folkmarus. (Bischof)	281.
Flevo Lacus.	219.	Folopra. (Huis)	282.
Flevum Ostium.	220.	Folpert; zie Arkel.	ib.
Flevus.	ib.	Folsgara. (Dorp)	ib.
Flie. (†)	222.	Fonf que Dulcis Noxia.	282.
Flie.	227.	Fook. (Albert)	283.
Flieland.	228.	Foppinga. (Slot)	ib.
Flink. (Govert)	230.	Forreest. (Huis te)	ib.
Flislingen, zie Vlislingen.	ib.	—— (Geslacht van)	284.
Fliausmeer.	233.	—— (Petrus van)	ib.
Flodorp.	234.	Forestensis Pagus.	285.
Floris de I.	ib.	Forschte, zie Voorfchoote.	ib.
—— de II.	237.	Forteman. (Fijo)	ib.
—— de III.	240.	Fortgens. (Michiel)	286.
—— de IV.	247.	Fortrappe, thans Voorburg.	ib.
—— de V.	253.	Forum Adriani.	287.
—— de Zwarte.	272.	Fosfa Corbulonis.	ib.
—— van Holland.	ib.	—— Drufiana.	288.
—— Burggraaf.	ib.	—— Ottoniana.	289.
Floriszoon, (Adriaan) zie Adriaan de VI.	273.	Fosfum Vitus.	220.
Floris van Blankenheim; zie Blankenheim. (Floris van)	ib.	Fosta. (Afgod)	291.
Floris van Palland; zie Palland (Floris van)	ib.	Foswert. (Klooster)	ib.
Floris van Montmorencij; zie Montmorencij. (Floris van)	ib.	Foudgum.	ib.
Floris van Wevelinkhoven; zie Wevelinkhoven. (Floris van)	ib.	Foutr. (Pierre du)	ib.
Floris van IJfelftein; zie IJfelftein. (Floris van)	ib.	Fraam. (Slot)	292.
Floris Oem van Wijngaarden; zie Oem van Wijngaarden. (Floris)	ib.	Franc van Borsfelen; zie Borsfelen.	ib.
Florisze. (Pieter)	ib.	Francart. (Jacob)	292.
Flufen of Fluizen.	276.	Franchem. (Marcellus)	ib.
Fochtete. (Dorp)	ib.	Franci Populi.	293.
Fockema. (Slot)	ib.	Francisco Baldez; zie Baldez.	296.
Focko Ludigman.	ib.	Francisco de Mendoza; zie Mendoza.	ib.
Foelke. (de Vrouw van Occo)	277.	Franciscus Junius; zie Junius	ib.
Fokke. (Abelszoon)	279.	Franciscus.	ib.
Folcardus. (Abt)	ib.	Franciscus Sonnius; zie Sonnius.	ib.
Folkenis. (Burggraaf)	ib.	Francus. (Petrus)	ib.
Folkenis, (Abt)	280.	Francois de Valois; zie Alençon.	ib.
		—— Veer; zie Veer.	ib.
		—— Verdugo; zie Verdugo	ib.
		Francois de I. Koning van Franrijk.	297.
		Fran-	

Francois de II.
 Frankrijk.
 Francker.
 Franckeradeel.
 Franjum. (Klooster)
 Franken. (Francois)
 Franken. (Jan)
 Frankena. (Hofte)

Fria. (Godin)
 Fregarius.
 Fregonde.
 Fredrik de I. Keizer
 —— de II. Keizer
 —— de III. Keizer
 —— de IV. Keizer
 —— de V. Keizer
 —— de I. Koning
 ——
 —— de Keurvorst
 Paltz.
 —— de II. Keurvorst
 Paltz.
 —— de III. Keurvorst
 Paltz.
 —— de IV. Keurvorst
 Paltz.
 Fredrik Willem, Koning
 Fredrik Hendrik, Koning
 Oranje.
 Fredrik Hendrik, Koning
 van Boheemen.
 Fredrik Hendrik, Koning
 van Toledo
 ——
 Fredrik de I. Bischof
 —— de II. Bischof
 —— de III. Bischof
 —— de IV. Bischof
 —— Schenk van

Fredrik Hendrik, Koning
 Fredewalda, Koning

	bl.		bl.
Francois de II. Koning van Frankrijk.	315.	Frans van Brederode ; zie Brederode.	ib.
Franker.	319.	Frans. (Govert)	ib.
Frankeradeel.	327.	Franfenburg.	329.
Franjum. (Klooster)	328.	Franfum. (Dorp)	ib.
Franken. (Francois)	ib.	Frafer. (Johan)	ib.
Franken. (Jan)	ib.	Fraterwaard. (Landgoed)	ib.
Frankena. (Hofstede)	ib.	Fraugast; zie Vroone.	ib.

XVI. DEEL.

Fria. (Godin)	331.	Fresia, Fresiones.	489.
Fredegarus.	ib.	Fresin. (Karel) Heer van Gaveren.	494.
Fredegonde.	ib.	Freins. (Dorp)	495.
Fredrik de I. Keizer.	332.	Fries. (Dirk de)	ib.
— de II. Keizer.	345.	Friesen, of Vriezen.	496.
— de III. Keizer.	349.	Friflab ones.	505.
— de IV. Keizer.	353.	Friesland, verdedeling en Grondgeteldheid.	513.
— de V. Keizer.	357.	— Gronden en nut der Wateren.	514.
— de I. Koning van Pruisen.	360.	— Bosfchen, Boomen en Dijken.	515.
— de Keurvorst van de Paltz.	366.	— Zeedijken.	516.
— de II. Keurvorst van de Paltz.	368.	— Binnedijken.	519.
— de III. Keurvorst van de Paltz.	372.	— Stuizen, Lugtgeteldheid.	521.
— de IV. Keurvorst van de Paltz.	ib.	— Geartheid, deszelfs Bewooners.	522.
Fredrik Willem, Keurvorst.	376.	— Geschiedenisfen.	527.
Fredrik Hendrik, Prins van Oranje.	402.	— Waereldlijk Bestier.	639.
Fredrik Hendrik de V. Koning van Boheemen.	473.	— Kerkelijk Bestier.	657.
Fredrik Hendrik, zijn zoon.	477.	Frifo.	672.
Fredrik de Toledo; zie Toledo.	ib.	Frifo. (de jonge)	674.
		Frifo. (Johan Willem)	675.
Fredrik de I. Bisfchop.	478.	Froymont. (Jan van Bourgondien Heer van)	689.
— de II. Bisfchop.	479.	Fronekera.	ib.
— de III. Bisfchop.	480.	Frouwgeest.	ib.
— de IV. Bisfchop.	484.	Frugerfa.	690.
— Schenk van Tautenburg.	485.	Fruterius. (Lucas)	ib.
Fredrik Hendris, Schans.	487.	Fruitier (Jacobus)	ib.
Fredewalda, wat bet.	488.	Frijtana. (State)	691.

Fuen.

bl.
op) 281.
282.
el. ib.
ib.
Noxia 283.
284.
ib.
ib.
ib.
van) 284.
en) ib.
285.
zichoorz. ib.
ib.
286.
oorburg. ib.
287.
ib.
288.
289.
220.
291.
ib.
ib.
ib.
292.
293.
zie Baldez.
296.
doza; zie
ib.
zie Junius
ib.
zie Son-
ib.
ib.
zie Alen-
ib.
Veet. ib.
zie Verdugo
ib.
Koning van
297.
Fran-

598 REGISTER DER HOOFDZAAKEN.

Fuentes. (Don Pedro Henriques, Graaf van)	691.	Furmerius. (Bernardus brandus)	Ger. ib.
Fughenhout.	692.	Furs.	ib.
Fulnaho.	ib.	Fijnaard. (Dorp)	ib.

G. (Graf) 693.
 G. (Graaf) 694.
 G. (Graaf) 695.
 G. (Graaf) 696.
 G. (Graaf) 697.
 G. (Graaf) 698.
 G. (Graaf) 699.
 G. (Graaf) 700.

XVII. DEEL.

489.	490.	491.	492.	493.	494.	495.	496.	497.	498.	499.	500.	501.	502.	503.	504.	505.	506.	507.	508.	509.	510.	511.	512.	513.	514.	515.	516.	517.	518.	519.	520.	521.	522.	523.	524.	525.	526.	527.	528.	529.	530.	531.	532.	533.	534.	535.	536.	537.	538.	539.	540.	541.	542.	543.	544.	545.	546.	547.	548.	549.	550.	551.	552.	553.	554.	555.	556.	557.	558.	559.	560.	561.	562.	563.	564.	565.	566.	567.	568.	569.	570.	571.	572.	573.	574.	575.	576.	577.	578.	579.	580.	581.	582.	583.	584.	585.	586.	587.	588.	589.	590.	591.	592.	593.	594.	595.	596.	597.	598.
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

AKEN.

St.
ernardus Ger.
ib.
ib.
ib.

[Faint, illegible text visible in the left margin, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible handwritten text or markings at the bottom right of the page.]

